

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAVSİ DİVANI'NIN DİL İNCELEMESİ

(GİRİŞ-DİL İNCELEMESİ-METİN-SÖZLÜK)

FARHAD RAHİMİ

2501080983

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. HATİCE TÖREN

İSTANBUL 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM** Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501080983** numaralı **FARHAD RAHİMİ**'nin hazırladığı “**KAVSİ DİVANI’NIN DİL İNCELEMESİ (GİRİŞ-DİL İNCELEMESİ, METİN, SÖZLÜK)**” konulu **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği’nin 15.Maddesi uyarınca **15.07.2011 CUMA** günü **saat:15.00**’te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin*kabulü*.....’ne (1) **OYBİRLİĞİ** /~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.MUSTAFA ÖZKAN	<i>Kabul</i>	<i>Am. Özkan</i>
PROF.DR.MUHAMMET YELTEN	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
DOÇ.DR.HATİCE TÖREN	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
YRD.DOÇ.DR.ÖZCAN TABAKLAR	<i>Kabulü</i>	<i>Ö. Tabaklar</i>
YRD.DOÇ.DR.ENFEL DOĞAN	<i>Kabulü</i>	<i>[Signature]</i>

TEBRİZLİ KAVSÎ'NİN DİVANI
(GİRİŞ-DİL İNCELEMESİ-METİN-SÖZLÜK)

FARHAD RAHİMİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
ÖNSÖZ	ix
KISALTMALAR	xi
METİNDE ÇEVİRİYAZI ALFABESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. İran’da Türk Edebiyatı 17. yy.’a Gelineye Kadar	1
2. Kavsî’nin Hayatı	12
3. Kavsî’nin Edebi Kişiliği	27
4. Kavsî Divanının Nüshaları ve Metnin Kurulmasında İzlenilen Yol	37

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ	44
1. Yazılış Özellikleri	44
1.1. İkili Yazılışlar	44
1.2. Ünlülerin Yazılışı	44
1.3. Ünsüzlerin Yazılışı	46
1.4. Bazı Ek ve Sesbirimlerinin Yazılışı	47
1.5. Yazılış Yanlılıkları	49
2. Ses Bilgisi	51
2.1. Ses Özellikleri	51
2.2. Ünlü Değişmeleri	54
2.2.1. İncelme	54
2.2.2. Kalınlaşma	55
2.2.3. Kısalma	55
2.2.4. Darlaşma	55
2.2.5. Yuvarlaklaşma	56
2.1.6. Diğer Ünlü Değişmeleri	56
2.3. Ünlü Uyumu	58
2.3.1. Dil Uyumu	58

2.3.2. Dudak Uyumu	60
2.3.2.1. Sözcük Tabanlarında Uyumsuzluk	60
2.3.2.2. Eklerde Dudak Uyumu	61
2.3.2.2.1. Uyuma Giren Ekler	61
2.3.2.2.2. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler	62
2.3.2.2.3. Düz Ünlü Taşıyan Ekler	65
2.4. Ünlü Düşmesi	67
2.4.1. Sözcük Başında Ünlü Düşmesi	67
2.4.2. Sözcük Ortasında Ünlü Düşmesi	67
2.4.3. Sözcük Sonunda Ünlü Düşmesi	67
2.4.4. Ünlü Birleşmesi	67
2.5. Ünlü Türemesi	68
2.6. Ünsüz Değişmesi	68
2.6.1. Ünsüz Ötümlüleşmesi	68
2.6.2. Ünsüz Ötümsüzleşmesi	72
2.6.3. Ünsüz Sızıcılaşması	74
2.6.4. Ünsüz Akıcılaşması	76
2.6.5. Diğer Ünsüz Değişmeleri	76
2.7. Ünsüz Düşmesi	78
2.8. Ünsüz Türemesi	81
2.9. Ünsüz Göçüşmesi	82
2.10. Hece Düşmesi	82
2.11. Ünsüz Uyumu	83
2.11.1. Akıcı Ünsüzlerden Sonra Ötümlülük-Ötümsüzlük Benzeşmesi	83
2.11.2. Katı Ünsüzlerden Sonra Ötümlülük-Ötümsüzlük Benzeşmesi	84
2.11.3. Ayrışma	86
2.12. Ünlü-Ünsüz Benzeşmesi	86
2.12.1. Ünlülerin Ünsüzlere Benzeşmesi	86
2.12.2. Ünsüzlerin Ünlülere Benzeşmesi	87
2.12.2.1. Ötümlüleşme	87
2.12.2.2. Yuvarlak Ünlülerin Etkisiyle Dudaklaşma	88

2.12.2.3. Ünlülerin Etkisiyle İncelme veya Kalınlaşma	88
3. Biçim Bilgisi	90
3.1. Ad	90
3.1.1. Çokluk Eki	90
3.1.2. İyelik Ekleri	90
3.1.3. Ad Çekim Ekleri	92
3.1.3.1. İlgi Durumu Eki	92
3.1.3.2. Belirtme Durumu Eki	92
3.1.3.3. Yönelme Durumu Eki	93
3.1.3.4. Bulunma Durumu Eki	94
3.1.3.5. Ayrılma Durumu Eki	94
3.1.3.6. Eşitlik Eki	95
3.1.3.7. Yön Eki	95
3.1.3.8. Vasıta Durumu Eki	95
3.1.4. Aitlik Eki	96
3.1.5. Soru Eki	96
3.1.6. Yapılarına Göre Adlar	96
3.1.6.1. Kök Adlar	96
3.1.6.2. Türemiş Adlar	96
3.1.6.2.1. Addan Ad Yapma Ekleri	97
3.1.6.2.2. Eylemden Ad Yapma Ekleri	98
3.1.6.2.3. Yabancı Kökenli Ekler ve Gövdeler	99
3.1.6.3. Birleşik Adlar	102
3.2. Sıfat	102
3.2.1. Niteleme Sıfatları	102
3.2.2. Belirtme Sıfatları	103
3.2.2.1. Gösterme Sıfatları	103
3.2.2.2. Sayı Sıfatları	103
3.2.2.3. Belirsizlik Sıfatları	104
3.2.2.4. Soru Sıfatları	104
3.2.2.5- Aitlik Belirten Sıfatlar	104

3.3. Zamir	105
3.3.1. Kişi Zamirleri	105
3.3.2. Gösterme Zamirleri	106
3.3.3. Dönüşlölük Zamirleri	107
3.3.4. Belirsizlik Zamirleri	107
3.3.5. Soru Zamirleri	108
3.3.6. Baēlama Zamirleri	108
3.4. Zarf	108
3.4.1. Zaman Zarfları	108
3.4.2. Yer-Yön Zarfları	109
3.4.3. Çokluk-Azlık Zarfları	109
3.4.4. Nitelik Zarfları	110
3.4.5. Soru Zarfları	111
3.5. Edat	111
3.5.1. Baēlama Edatları	111
3.5.2. Son Çekim Edatları	113
3.5.3. Ünlem Edatları	114
3.5.3.1. Gösterme Edatları	114
3.5.3.2. Çaēırma Edatları	114
3.5.3.3. Duygu Belirten Edatlar	115
3.6. Eylem	115
3.6.1. Yapı Bakımından Eylemler	115
3.6.1.1. Kök Eylem	115
3.6.1.2. Türemiş Eylem	115
3.6.1.2.1. Addan Eylem Yapma Ekleri	116
3.6.1.2.2. Eylemden Eylem Yapma Ekleri	117
3.6.1.3. Birleşik eylemler	118
3.6.1.3.1. Ad + Yardımcı Eylem	118
3.6.1.3.2. Ana Eylem + Yardımcı Eylem	119
3.6.1.3.2.1. Yeterlik Eylemi	119
3.6.1.3.2.2. Süreklilik Eylemi	119

3.6.1.3.3. Deyimleşmiş Birleşik Eylemler	120
3.6.2. Eylem Çekimi	120
3.6.2.1. Kişi Ekleri	120
3.6.2.1.1. Kişi Zamiri Kökenli Kişi Ekleri	120
3.6.2.1.2. İyelik Kökenli Kişi Ekleri	121
3.6.2.1.3. Emir Çekimi Ekleri	121
3.6.2.2. Kip ve Zaman Ekleri	121
3.6.2.2.1. Bildirme Kipleri	121
3.6.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki	121
3.6.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki	122
3.6.2.2.1.3. Geniş Zaman Eki	123
3.6.2.2.1.4. Gelecek Zaman Eki	124
3.6.2.2.1.5. Şimdiki Zaman Eki	125
3.6.2.2.2. Tasarlama Kipleri	125
3.6.2.2.2.1. İstek Kipi	125
3.6.2.2.2.2. Şart Kipi	126
3.6.2.2.2.3. Gereklilik Kipi	127
3.6.2.2.2.4. Emir Kipi	127
3.6.2.2.3. Ek-Eylem	128
3.6.2.2.3.1. Ek-Eylemin Adlarla Kullanılışı	128
3.6.2.2.3.1.1. Ek-Eylemin Geniş Zaman Kipi	128
3.6.2.2.3.1.2. Ek-Eylemin Görülen Geçmiş Zaman Kipi	129
3.6.2.2.3.1.3. Ek-Eylemin Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi	129
3.6.2.2.3.1.4. Ek-Eylemin Şart Kipi	129
3.6.2.2.3.1.5. Ek-Eylemin -ken Zarf-Fiil Biçimi	129
3.6.2.2.3.1.6. Ek-Eylemde Olumsuzluk	130
3.6.2.2.3.1.7. Ek-Eyleminde Soru	130
3.6.2.2.3.2. Ek-Eylemin Fiillerle Kullanılışı	130
3.6.2.2.3.2.1. Birleşik Fiil Çekimleri	130
3.6.2.2.3.2.1.1. Hikaye Birleşik Çekimi	130
3.6.2.2.3.2.1.2. Rivayet Birleşik Çekimi	131

3.6.2.2.3.2.1.3. Şart Birleşik Çekimi	131
3.6.2.2.3.2.2. -ken Zarf-Fiil Birleşik Biçimi	132
3.6.2.2.3.2.3. Kuvvetlendirme ve İhtimal	132
3.6.3. Soru Eki	132
3.6.4. Sıfat-Fiiller	133
3.6.4.1. Geniş Zaman Sıfat-Fiilleri	133
3.6.4.2. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiilleri	133
3.6.4.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiilleri	134
3.6.5. Zarf-Fiiller	134
4. Söz Varlığı	136
4.1. AzbT Sözcükleri	136
4.2. İkili Biçimler	137
4.2.1. Sesbirim Farklılığı Taşıyan İkili Biçimler	137
4.2.2. Biçimbirim Farklılığı Gösteren İkili Biçimler	138
4.3. Eski Sözcükler	139
4.4. Deyimler	139
4.5. Atasözleri	141
DEĞERLENDİRME	142

İKİNCİ BÖLÜM

METİN	162

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK	502
SONUÇ	624
KAYNAKÇA	626
EKLER	639

ÖNSÖZ

İran coğrafyası Türk tarihi ve kültürü ve Türk dili ve edebiyatı açısından oldukça önemlidir. Çünkü İslam öncesi ve sonrası bu coğrafyada hep Türkler bulunmuşlar ve İran onlar tarafından yönetilmiştir. İran’da en fazla Türk uygarlığı ve kültürünün izleri görülmektedir. Tarihi kayıtlar İslam öncesinde Elamlar, Gilzanlar, Kassiler, Gutiler, Lullubiler, Hurriler, Urartular, Mannalar, Medler, Partlar vs gibi boyların ve ulusların varlığından bahsederler. Bütün bilginler bu kavimlerin eklemeli dilli oldukları düşüncesindedirler.¹ İslam’dan sonra da aynı şekilde Türk egemenliği bu topraklarda görülür: Gazneliler, Selçuklular, Harezmşahlar, İlhanlılar, Timurlular, karakoyunlular, Akkoyunlular, Safeviler, Kaçarlar vs. Bu egemenlik 1. Dünya savaşına kadar yani Osmanlının dağılışına kadar sürer.

Bu coğrafyadan olan Kavsî-i Tebrizî Türkiye’de yeterince tanınmamaktadır. Onun çoğu gazellerden oluşan elimizdeki Türkçe hacimli divanında, gazel, terakib-i bend, terci-i bend, müseddes, muhammes, murabba ve rubai türünden şiirler yer almaktadır. Kavsî’nin 5000 beyit civarında olan bu hacimli eseri üzerinde daha önceden hiçbir dil incelemesi çalışması yapılmamakla birlikte onun hayatıyla ilgili de bazı yanlış bilgiler verilmiştir. Biz bu çalışmamızda 4 yeni nüshaya ulaştığımıza göre divanın metnini yeniden kurmayı ve onun dil incelemesini yapmayı amaçlıyoruz. Ancak onun hayatıyla ilgili vereceğimiz bilgiler ve divanın sözlüğü onun tanınmasında ve şiirlerinin çözümlenmesinde önemli yer alacağı kanısındayız.

Bu çalışmanın kapsamı 17.yy. Türk divan edebiyatının büyük şairi olan Kavsî-i Tebrizî’nin hayatı, Kavsî Divanının dil incelemesi ve sözlükten ibarettir. Giriş bölümünde önce *İran’da Türk Edebiyatı 17. yy.’a Gelineye Kadar* başlığı

¹ Muhammet Taki Zehtabi, **İran Türklerinin Eski Tarihi**, 2 c., Tebriz, Ahter yay., C. I, 1377, s.2

altında 17.yy. kadar olan Azerbaycan Türk edebiyatını kısaca ele alıp sonra da *Kavsî'nin Hayatı* başlığı altında birçok tezkire ve eseri tarayarak araştırmalarda, yapılan yanlışlıkları düzeltmeye ve onun hayatına ışık tutmaya çalıştık. *Kavsî'nin Edebi Kişiliği* başlığı altındaki bölümde ise onun edebi kişiliğini ve dünya görüşünü Divanından örnekler sunarak aydınlatmaya çalıştık. *Kavsî Divanının Nüshaları ve Metnin Kurulmasında İzlenilen Yol* başlığı altındaki bölümde de Kavsî Divanının elimizde bulunan nüshaları ve onların özellikleri, elimizde bulunmayan başka nüshaların özellikleri ve zikredildiği kaynaklar verildikten sonra çeviriyazısında izlenilen yol anlatılmıştır.

Divanın Dil İncelemesi bölümünde ET, EAT, TT ve AzbT temelinde artzamanlı çalışma yöntemiyle ses ve biçim özelliklerini vererek bu eserin dilbilgisini ve Değerlendirme kısmında da Divanın belli başlı özelliklerini sıralayarak adı geçen dillerden hangisine daha yakın olduğunu ortaya koymaya çalıştık. İran Nüshalarının ve Metin Çalışmasının Değerlendirilmesi başlığı altında ise İran nüshaları metnlerinin özelliklerini, soy kütüğü çizelgesi ve ortaya koyduğumuz metnin özelliklerini vermeğe çalıştık.

Sonraki bölümler ise metnin çeviriyazısı, sözlük, kaynakça ve metnin tıpkıbasımından örnekler oluşmaktadır.

Burada Divanın 9 nüshasını tam bir içtenlikle bizimle paylaştığı için Yrd. Doç. Dr. Mümine Çakır'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

KISALTMALAR

A.e.: Aynı eser

A.g.e.: Adı geçen eser

A: a, e

AzbT: Azerbaycan Türkçesi

C.: Cilt

Ç.:çokluk

D: d, t

DLT: Divanü Lügati't-Türk

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

ET: Eski Türkçe

f.f.y.e: fiilden fiil yapma eki

f.i.y.e: fiilden isim yapma eki

Fak.: Fakültesi

G: ğ, g

G: gazel

ggz.: görülen geçmiş zaman

hük.: hüküm sürdüğü tarih

H.z.: Hazret

I: ı, i

i.f.y.e: isimden fiil yapma eki

i.i.y.e: isimden isim yapma eki

K: k, k

Ktp.: Kütüphanesi

M.Ö.: Milattan Önce

MH: muhammes

MR: murabba

MS: müseddes

nr.: numara

ögz.: öğrenilen geçmiş zaman

öl.: ölümü

R: rubai

s.: sayfa

Ş: şahıs

T.: teklik

TB: terkeb-i Bend

TC: terci-i Bend

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TT: Türkiye Türkçesi

U: u, ü

Ün.: Üniversitesi

vs: ve saire

X: ı, i, u, ü

yay.: yayınları

yay.haz.: yayına hazırlayan

yaz.: yazılma tarihi

yy.: yüz yıl

.: inci

(?): metinde geçen anlamca şüpheli sözler

[?]: metinde silinmiş ve ya okunmayan sözler

METİNDE ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

آ : a, ā	د : d	ظ : z	و : v, o, ö, u, ü, ū
ا : a, e, ā	ذ : z, d	ع : ‘	ه , هـ : h, a, e
ب : b, p	ر : r	غ : ğ	ی , یـ : y, ı, i, ĩ, è
پ : p	ز : z	ف : f	ء : ’
ت , ة , ء : t	ژ : j	ق : k	أ , إ , ا : ’, e
ث : s	س : s	ک : k (ince k), g (ince g)	و yazılan ancak okunmayan : ~
ج : c, ç	ش : ş	نگ : nġ	ای : ı, i, ĩ, è
چ : ç	ص : ş	ل : l	و , او : ū, u, ü, o, ö
ح : h	ض : ž, d	م : m	
خ : ħ	ط : t	ن : n	

GİRİŞ

1. İran'da Türk Edebiyatı 17. yy.'a Gelinceye Kadar

Tarih bilimine göre, bugünkü Irak ve İran'ın bütün batısı, merkezi ve Hazar'ın güneyi, Kuzey ve Güney Azerbaycan'da insanlığın ilk ileri ve parlak uygarlığı yaratılmıştır. Bu uygarlığı yaratanlar Irak'ta Sümerler, İran'ın batısı, merkezi, bütün Azerbaycan ve Hazar'ın güneyinde Arattalar, Elamlar, Kassiler, Hurriiler, Gutiler, Lullubiler, Gilzanlar, Emredler, Kaspiler, Mannalar, Urartular olmuşlardır. Eski tarih uzmanları eski tarih ve bilimsel kazılardan elde edilmiş belgelere dayanarak şunu gösteriyorlar ki, bütün bu eller ve halklar eklemeli dilli olmuş, kendileri de Orta Asya'dan, Hazar'ın kuzeyi, Derbend ve Daryal geçidi ile Azerbaycan, Zagros dağları ve çağdaş Türkiye'nin doğu topraklarından geçip, bazı el ve obaları bu yerlerde yerli eklemeli dilli topluluğa karışmış ve ana kütleleri Irak, Huzistan, Loristan yerlerinde yurt tutup, insanlığın ilk uygarlığını yaratmışlardır.¹

Elamların egemenliği 2850 yıl sürmüştür. Rafael Blaga'nın da söylediği gibi, Elamca eklemeli bir dildir ve bu dil Hint-Avrupa ve Sami dilleriyle bağlantılı değildir. Rafael Blaga da Gutiler, Lullubiler, Kassiler, Kaspiler, Hurriiler, Urartular ve Mannaların Elamlarla soyca akraba olduklarını aktarmaktadır.²

M.Ö.550. yıla kadar, yani Akamenitlerin iş başına gelmesine kadar, Manna devleti Asurilerin karşısında direnmiştir. M.Ö.673. yılda Med ayaklanması ile Med imparatorluğu kurulmuş ve Manna devleti ona katılmıştır. Bu devlet Azerbaycan'a ilk kez gelen Oğuzların-Sakaların (İskitler veya İşguzlar) yardımıyla Asuri

¹ Muhammet Taki Zehtabi, **İran Türklerinin Eski Tarihi**, 2 c., Tebriz, Ahter yay., C. I, 1377, s.1-2

² Rafael Blaga, **İran Halkları El Kitabı**, y.y., 1997, s.72

militarizmine son vererek Yakınoğu halklarını Asuri zulmünden kurtarıp, onların ilerleme ve gelişme yollarını açmıştır.³

Sümer halkının yarattığı sözlü edebiyat o zaman ve ondan sonraki bölge halkları edebiyatlarına ciddi biçimde etki bırakmıştır. Bilgamiş Destanı bütün Yakınoğu halklarının diline çevrilmiştir. Hamid bir makalesinde şöyle diyor: Hammurabi zamanının Babil dilindeki Bilgamiş manzumesi Hitit, Sümer ve Hurrilerin dillerindeki nüshaların düzenlenmesiyle oluşturulmuştur.⁴

Milattan bir kaç bin yıl önceki eklemeli dilli halklar ve eller oldukça zengin bir sözlü edebiyata iye olmuşlardır. M.Ö.8-7. yy.'larda Manna-Medlerden önce yaşayan Alp Er Tonga'nın ölümüyle ilgili halk tarafından söylenen ağıtların vezni, bugünkü bütün Türkler, özellikle de Azerbaycan Türkleri bayatılarının (mani) veznidir. Yani 4 dizeli, her dizesi 7 heceli ve 3+4 ve ya 4+3 duraklıdır. Uyak biçimi de (mani gibi) aaxa biçimindedir. Kuşkusuz, en eski dönemlerden sözlü edebiyatımızın manzum bayatı (mani) çeşidinin yanı sıra çeşitli başka manzum biçimleri de olmuştur. Örneğin DLT yapıtından manzum masalları ve atasözlerini gösterebiliriz.⁵

İskender M.Ö.330. yılda Akamenitlerin egemenliğine son verdi. Bu dönemlerde Atropat'ın Atropatgan'da (Azerbaycan) bağımsız devlet kurması dil, folklor ve edebiyatın gelişmesini sağladı. İskender'in yerini tutan Sulukilerin (Yunanlıların) 80 yıllık egemenliğinden sonra Part eli, Erşek'in önderliği altında Eşkani sülalesini kurdu. Onların egemenlikleri 477 yıl sürdü. Eşkani kralı Balaş'ın emriyle Avesta'nın sözlü ve yazılı kalıntılarından, ilk kez olarak, yazıldığı asıl dilinde yani Hz. Zerdüş'tün zamanındaki Med-Manna halklarının dilinde, yeniden

³ Zehtabi, **a.g.e**, s.3

⁴ **A.e**, s.374-5

⁵ **A.e**, s.364-366

bir araya toplanmıştır. İşte bu ilk kez toplanan Avesta, Sasaniler dönemi Erdeşir Babekan'ın emriyle Pehleviceye çevrilmiştir. Mani gibi büyük düşünür ve ressam (215-276) da böyle bir ortamda yetişmiştir. Tarihçi bilginlerin Eşkaniler döneminden verdikleri bilgilere göre Kelile ve Dimne, Eşkaniler döneminde bir Part yazar tarafından yazılmıştır. Bu eser de Sasaniler döneminde Pehleviceye çevrilmiştir. Sasaniler zamanında çevrilen Camasbname, Yadigar-i Zeriran ve Diraht-i Asuri gibi eserler de Eşkani dönemi eserleri kabul edilmektedir. Eşkanilerden sonra egemen olan Hint-Avrupa dilli Sasanilerin egemenliği İslam'a kadar sürmüştür.⁶

Azerbaycan Türk araştırmacısı Yavuz Akpınar'a göre, bu eski dönemlerden çeşitli sebeplerle kalmış isimler (kişi ve yer adları), arkeolojik buluntular ve bazı mimari kalıntılar, bölgedeki zengin Proto-Türk kültürünün izlerini taşımaktadır. Yine kökleri bu dönemlere kadar inen sözlü edebiyat örnekleri, masallar, efsaneler, anonim şiir parçaları tespit edilmiştir.⁷

4-5.yy.'larda Güney Kafkasya ve Azerbaycan'da Hazarlar ve Hun adlı kabileler de görülmektedir.⁸

Kuşkusuz, 5-8.yy.'larda meydana gelen Orhun-Yenisey ve Uygur abideleri ve 8.yy.'lardan itibaren de Uygur edebiyatı, yalnız bir halkın değil; bütün, Türk dilinde konuşan halkların genel edebi mirası olarak alınmalıdır.⁹

Karahanlılar, 10.yy.'dan itibaren Doğu Türkistan'da İslami bir Türk edebiyatı yaratmışlardır. Yusuf Has Hacib'in yazdığı Kutadgu Bilig (1069), Kaşgarlı

⁶ Muhammet Taki Zehtabi, **İslam'a Kadarki İran Türklerinin Dili ve Edebiyatı**, Tebriz, Ahter yay. 1380, s.126-138

⁷ Yavuz Akpınar, **Azeri Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, Dergah yay., 1994, s.18

⁸ Mahmut Sarıkaya, "Güney Azerbaycan Türkçesi", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 1998, s.12

⁹ Vilayet Muhtaroglu, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, C.I, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., 1992, s.151

Mahmud'un Divanü Lügati't-Türk'ü (1072), Edib Ahmed Yükneki'nin Atabetü'l-hakayık'ı (12.yy.) ve Hoca Ahmed Yesevi'nin Divan-i Hikmet'i bu eserlerden bazılarıdır.

11.yy.'da kısa bir süre içinde bütün Yakın ve Ortadoğu'yu kendi siyasi egemenliği altına alan Selçuklular, Azerbaycan'daki devletleri de kendi egemenlikleri altına almayı başardılar. Fakat büyük Selçuklu imparatorluğu Melik Şah'ın ölümünden sonra (1092) parçalandı ve Suriye, Rum, Kirman, Irak Selçukluları ortaya çıktı. Azerbaycan, Irak Selçuklularının egemenliği altındaydı. Ülkenin kuzey kısmında ise Şirvanşahlar sülalesi, egemenlik sürdürmekteydi.

Azerbaycan sözlü edebiyatı çok zengin olmuştur. 12.yy. ve ya daha öncelere ait olan Dede Korkut kitabı sözlü edebiyatın örneklerinden ve dünya edebiyat ve folklor örneklerinin şaheserlerinden sayılır.

13.yy.'ın başlarında Azerbaycan, Harezmşahların egemenliği altına girdi. 1260 yılında Azerbaycan İlhanlılar devletine bağlandı. İlhanlılar başkent olarak Azerbaycan Şehirlerini seçiyorlardı. 13.yy. AzbT'nde yazılan eserlerden Kıssa-i Yusuf (Şair Ali), Dastan-i Ahmed Harami mesnevisi, Hinduşah Nahçıvani'nin Sihahu'l-'acem'i; halk aşığı Molla Kasım, Nasır Baküi ve İzzeddin Hasanoğlu'nun şiirlerini sayabiliriz. Ünlü musikici Safiyeddin Urmevi de bu çağda yetişmiştir.¹⁰ İlhanlılar zamanında Uygur Türkçesi de resmi şekilde kullanılmıştır. Oğuz Kağan Destanı'nın en erken 13, en geç 15.yy.'da yazıya geçtiği tahmin edilen varyantı

¹⁰ Azade Rüstemova, **Türk Dünyası Edebiyat Tarihi**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yay., C.VI, 2004; İsmail Hikmet Ertaylan, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, Bakü, Azer Neşr, C.I, 1928; Cevad Hey'et, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihine Bir Bakış**, Tahran, 1376; M. Fuad Köprülü, "Azeri", **İslam Ansiklopedisi** (MEB), C.II, 1979, s.118-151; Muhammet Rıza Kerimi, **Azerbaycan Edebiyat Tarihi**, Zencan, Yekta Resed yay., C.II, 1384; Vilayet Muhtaroglu, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., C.I, 1992, s.144

Uygur harflidir. Araştırmacılara göre en eski varyant budur ve Türklerin Müslümanlığından önceki biçimi yansıtır.¹¹

1357. yılda Azerbaycan Celayirlilerin hakimiyeti altına girdi. 14.yy.'ın sonlarına doğru ülkenin bir bölümü Timurlulara bağlandı. 14.yy.'da AzbT'nde eser verenler arasından Mustafa Darir (Yusuf ve Züleyha, Siretü'n-nebi), Kasım Envar, Şeyh Safî (Kara Mecmua), Kadı Burhaneddin, Sultan Ahmed bin Veys, Abdülkadir Marağai, Arif Erdebili ve İmadeddin Nesimi'yi gösterebiliriz.¹²

Azerbaycan divan Edebiyatı'nın en büyük zirvesi şüphesiz Nesimi'dir. Habibi, Hatai ve hatta Fuzuli de dahil olmak üzere, bütün Azerbaycan şairleri 2 asra yakın onun etkisi altında kalmışlardır.

15.yy.'ın başlarından itibaren Timur imparatorluğu zayıflamaya başladı. Kısa bir süre içinde Karakoyunlular Azerbaycan da dahil büyük bir bölgeyi kendi nüfuzları altına aldılar. 1467 yılında Azerbaycan'da Karakoyunlu sülalesinin yerini Akkoyunlular aldı. Bağdat'a kadar bütün bölge Akkoyunluların eline geçti. Bu dönemin şairlerinden Hidayet, Hâşimî, Halîlî, Hâmidî, Şeyh Elvan Şirazi, Kuşçu Oğlu, Şeyh Ömer Ruşeni, Hatai Tebrizî (Yusuf ve Züleyha), Hakiki ve Habibi'yi zikredebiliriz.¹³

Bu dönemin en büyük şairi Habibi'dir. Onun ünü Fuzuli devrine değin sürmüştür.

15.yy.'da parlak bir güneş gibi Türk diline ve edebiyatına ışık saçan büyük Türk dilbilimcisi ve şairi Ali Şir Nevai'yi de burada anımsamak yerinde olur. Kimileri uzaktan uzağa, kimileri de yüz yüze, yakınında bulunarak bu büyük Türk

¹¹ Ahmet B. Ercilasun, **Türk Dili Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004, s.58

¹² Azade Rüstemova, **a.g.e.**; Cevad Hey'et, **a.g.e.**; M. Fuad Köprülü, **a.g.e.**; Muhammet Rıza Kerimi, **a.g.e.**; Vilayet Muhtaroglu, **a.g.e.**

¹³ **A.e.**

dehasından ilham almışlardır. Birçok şair Nevai'nin Özbek Türkçesi ile, başka bir deyişle Çağatay lehçesinin etkisinde, şiirler yazmışlardır. Bu durum düz yazılarda da görülmektedir.¹⁴

Çağatayca yazmak, özellikle büyük Ali Şir Nevai'den sonra, bütün Türk ülkelerinde büyük bir önem kazandığı gibi, Hint, Osmanlı sarayları ve İran Türkleri arasında da yaygınlaştı.¹⁵

1501 yılında Safeviler sülalesinin büyük hükümdarı I. Şah İsmail, Safeviler devletinin temelini attı. Bu devlet 1736 yılına kadar sürmüştür. Şah İsmail Türkçeyi teşvik etmekle birlikte Kızılbaşlık akımının (Türk Aleviliği) önderi ve halk içinde yaygınlaşıp genişlemesini sağlayanı olmuştur.

Safevi döneminde İtalyan gezgini Pietro Della Vale'nin 1617 yılında İsfahan'dan yazdığı bir mektup o dönem Türk egemenliği ve Türk dili konusunda önemli bilgiler vermektedir. O, İran'da bulunduğu süre içerisinde, hatta Türkçe bir şiir de yazmıştır. 1620'de Türkçenin grameri ile ilgili bir kitap yazarak, eserinin girişinde Türk dilinin önemi üzerinde durmuş ve Türkçenin geniş bir coğrafi yaygınlığı yüzünden öğrenilmesini gerekli saymıştır. Türk dilinin coğrafyasını Kızılbaşlar devletinin arazisi (İran, Irak, Afganistan, Kafkaslar), Osmanlı imparatorluğu (Avrupa, Afrika, Küçük Asya, Balkanlar), Merkezi Asya (Türkistan) ve Türklerin yaşadığı diğer yerler olarak anlatmıştır.¹⁶

1644'te bir kurulun başkanlığını yaparak İran'ın başkenti İsfahan'a gelen ve İsfahan'da da yaşamını yitiren Raphael du Mans, Türkçenin yalnız İran'da değil, Gürcistan ve Rusya'da da ticari alış veriş için önemli bir araç olduğunu söylemektedir. Raphael du Mans *1660'larda Safeviye'nin Durumu* adlı kitabında

¹⁴ Ali Kafkasyalı, **İran Türk Edebiyatı Antolojisi**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi yay., C.II, 2002, s.27

¹⁵ Köprülü, **a.g.e.**

¹⁶ Turhan Genceli, "Safeviler devleti ve Türk dili", **Tribün dergisi**, Sayı 4, İsveç 1999, s.73-79

şöyle diyor: Türk dili hem sarayın dışında, hem de içinde konuşuluyor. Türk dilinin Latince ve Yunanca ile karşılaştırdığımızda hiçbir eksik yanı ve yönü yoktur. Diğer taraftan Türkçenin Latin dillerinde olduğu gibi kuralsız fiilleri yoktur. Türk dilindeki fiillerin ve isimlerin türemesi belli kurallarla gerçekleşir. O, 1684'te Türk dilinin grameri ve özelliği konusunda Latince bir risale yazıyor. Bu risale özet şekilde yazılmış bir değerlendirme olmasına karşın, Türk dilinin o dönemdeki durumu ve niteliği ile ilgili önemli bilgiler vermektedir.¹⁷

Bu dönemlerdeki diğer devletlerle resmi yazışmalara baktığımızda, Doğu'daki hükümdarlara, Kırım hanlarına ve Rus çarlarına daha çok Çağatayca, Avusturya ve Lehistan krallarına ve Osmanlı sarayına ise Osmanlıca yazılıyordu. Kalmuk valilerine de bazen Çağatayca, bazen Osmanlıca yazılmakta idi.

Türkçe şiirler yazan Şah İsmail, AzbT'nin gelişmesinde önemli payı olmuştur. Şah İsmail, Hatai mahlasıyla yazdığı edebi eserlerinde de tasavvufi olan Alevi Kızılbaşlığını terennüm etmiştir. Onun birçok eseri (özellikle hece vezninde), halkın ruhunu okşayan koşmaları ve Nasihatname mesnevisi bu amaçla yazılmıştır. Bu dönemde yazılı edebiyatta artık koşma, varsağı, bayatı (7 hece), geraylı (8 hece) vs de çok yaygınlık kazanmıştır. Şah İsmail'in 4 eseri bilinmektedir: Divan, Dehname, Menakıbu'l-esrar Behcetü'l-ahrar ve Nasihatname. Onun dilinde Çağatay lehçesinin etkisi görünür.¹⁸

Eline, diline ve uygarlığına bağlılığı ve sonsuz sevgisi olan ve hece veznini ilk kez divan edebiyatına getiren Şah İsmail Hatai, *bir söz* redifli şiirinde şöyle diyor:

¹⁷ A.e.

¹⁸ Azade Rüstemova, **a.g.e.**; Cevad Hey'et, **a.g.e.**; M. Fuad Köprülü, **a.g.e.**; Muhammet Rıza Kerimi, **a.g.e.**; Vilayet Muhtaroglu, **a.g.e.**; İsmail Hikmet Ertaylan, **a.g.e.**; Ali Kafkasyalı, **İran Türk Edebiyatı Antolojisi**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi yay., C.I, 2002, s.30

Söz vardır kesdirir başı
Söz vardır keser savaşı
Söz vardır ağulu aş
Bal ile eder yağ bir söz

Şah İsmail, Safevi-Türk devletini kurarak, ta eskilerden Azerbaycan'ın uygarlık odağı olan Tebriz'i başkent ilan etti. Şah İsmail'den sonra, Şah Tahmasp zamanında başkent Tebriz, Osmanlı imparatorluğu sınırlarından uzak tutulması için Kazvin'e taşındı. I. Şah Abbas ise başkenti İsfahan'a taşıdı. Başkent'in taşınmasıyla birlikte sanatçılar, tacirler ve bilim adamlarının İsfahan'a göçmesi Tebriz'i olumsuz yönde etkiledi.¹⁹

16.yy.'ın başka şairlerinden Muhammed Fuzuli, Mevlana Nergisî Ebheri, Emani (Bayburtlu Muhammed Beg), Garîbî, Şeyh İbrahim Gülşeni, Sürûrî, Mukaddes Erdebili, Mevlana Himmeti Engürâni, Aşık Kurbânî, Rahmeti, Şah Tahmasp, Kişverî-i Tebrizî, Aykut Sultan, Yusuf Beg, Hayali, Tüfeyli, Cedidi, Emni, Kelimî-i Tebrizî, Suseni Beg, Sâdık (Alihan Mirza), Muhammed Sâlih Mirza, Şahkulu Beg Rumlu, Fakîrî, Pirkulu Beg, Piri Beg, Kirâmî, Hoylu Mirza Muhammed, Bağdatlı Kılıç Beg, Şemsi (Muhammed Beg), Tebrizli Hekim Bedii, Tebrizli Şerif, Şirazlı Mevlana Sahîfî, Hüşî, Marağalı Kadı A'reci, Erdebilli Bekâî, Sâdikî Efşar (Sâdik Bey Avşar Tebrizî), Ahdi Bağdadi, Bîdârî, Sehabi, Penâhî, Meşrebi, 'Anka, Şâhî, İbrahim Mirza (Câhî), Melik Beg, Kadı Abdullah Hoyi, Tebrizli Kelb'ali (Râgıp), Ya'kub Erdebili, Basîrî, Mâtemî, Siyânî, Peri, Rüstem Beg, Tenhai Beg, Fikari, Hafız, Niyazi, Halife, Şah Kâsım, Kâlâyi, Hazânî, Hasîrî, Mir Kadri, Atîkî Şirvani, Zayî, Zamîrî, Fazli, Şemsi Bağdadi, Hüsni Bağdadi, Rindi Bağdadi, Zihni Bağdadi, Bağdalı İlmi, Hakîrî, Muhammed Emin Sultan

¹⁹ A.e.

Türkman, Muhammed Mümin Beg, Muhammed Bin Hüseyin Katib Neşati, Ruhi Enarcani, Ferdi Erdebili ve Nami'yi söyleyebiliriz.²⁰

Yazılı edebiyatın dışında Safevi döneminde başta aşık edebiyatı olmak üzere çok büyük bir sözlü edebiyat yaratılmıştır. Azerbaycan aşıkları eski Türklerdeki ozanların (daha sonra ise Uygur-Moğol etkisiyle adlandırılan bahşı) devamıdır. Azerbaycan aşık Edebiyatı'nın temelini oluşturan destanların en önemlileri, Köroğlu, Asli ile Kerem, Kamber ile Arzu, Şah İsmail, Aşık Garip ile Senem ve Aşık Abbas Tufarganlı ile Gülgez destanlarıdır. Aslında Azerbaycan edebiyatının, Osmanlı edebiyatına göre, en zengin ve güçlü yanı da bu halk edebiyatıdır. Dede Korkut Destanı da, dil bakımından AzbT Özelliklerini gösterdiği gibi, bu hikayelerdeki etnik ve coğrafi adlar büsbütün Azerbaycan sahasına aittir.

Türk halk edebiyatı, her yönüyle Türk halkının ulusal özelliklerinin aynasıdır. Dil milletin benliğini belirlemede en önemli öge olduğundan, halkın dilinden uzaklaşmış eserler halktan uzaklaştığı ölçüde başkalarının olmuşlardır. Ancak Türk halk edebiyatı, Türk halkının düşünce, yaşayış, dil ve kültür unsurlarını içerdiği için onun kimliğidir. Türk milletinin en belirleyici kültürel kimliği olan Türk halk edebiyatı, Türk dünyasının her yerinde ortak ve benzerdir. Bakıyorsanız bir atasözü, bir mani (bayatı/hoyrat), bir bilmece veya bir masal Türk dünyasının hemen hemen her yerinde ya olduğu gibi ya da küçük ağız farklılık ile kullanılmaktadır.²¹

Kuşkusuz 16. yüzyılda Azerbaycan edebiyatının en büyük Türk divan şairi Fuzuli olmuştur. Türk divan edebiyatı Fuzuli ile doruğa ulaşmıştır. Fuzuli'den önce Azerbaycan Türkçesi edebiyatında Mesnevi ve Gazel kalıpları denenmiştir, yalnız Fuzuli en büyük gazel üstadı olmuştur. O Türk dilinde ciddi temsili eserler

²⁰ A.e.

²¹ Ali Kafkasyalı, a.g.e., s.22-23

yaratmıştır. Fuzuli, Nesimi gibi Türk şiirini aruz kalıbına sığdırmaya çalışmıştır. Fakat her ne kadar Fuzuli bu hususta büyük ölçüde başarı elde etse de gerçek budur ki Türk şiiri esasen hece kalıbına uymaktadır. Onun Türkçe Divanından başka Beng ü Bade, Leyla ve Mecnun, Hadikatü's-suada, Şikayetname gibi eserleri de vardır.²²

16.yy.'ın sonlarına doğru Safevi devleti zayıflamaya başladı ve 1587 yılında I. Şah Abbas hakimiyeti ele aldı.

17. yüzyılda Türk dilinin gelişim süreci devam etmiştir. Bu yüzyıldan itibaren sözlü edebiyat yaratıcılığında bir artış görünmektedir. Folklor, yazılı edebiyatı fethetmiştir. Dönemin ünlü temsilcileri arasında Kavşî-i Tebrizî, Sâ'ib-i Tebrizî, Fedâî-i Tebrizî, Mesihî, Şah Abbas Sânî, Mevcî (Şeyhülislam Tebrizî), Tarzî Efşar, Derûnî, Te'sir, Melik Beg Avcı, II. Şah Abbas'ın tarihçisi olan ve II. Şah Safî'nin de vezirliğini yapan Mirza Tâhir Vahîd-i Kazvinî, Derviş Meselî, Muhammed Takî Dehharganî-i Tebrizî, Vâlî-i Kirmanî, Murtaza Kulu Han (Zafer) ve Muhammed Hüseyin Revanî'yi sayabiliriz.²³

Bu dönemde; önderi Azerbaycan şairi Sâ'ib-i Tebrizî sayılan “Sebk-i Hindî” adıyla ünlü edebi üslup, taklitçi şiire tepki olarak ortaya çıkmıştır. Şairlerin çoğu, Fuzûlî'nin etkisi altındadır. Nazım şekilleri içinde, kaside ön planda değildir ve gazele daha çok önem verilmiştir. Azerbaycan şairleri klasik üslupta eser vermekle birlikte, halk şiirinin biçimleri olan koşma, geraylı, tecnis ve bayatıda da yeteneklerini gösterip yüksek sanat örneklerini yaratmışlardır. Bu devirde Azerbaycan Türkçesinde şiir dilinin halk diline yakınlaşmasına büyük hizmetleri olan Sarı Aşık ve Aşık Abbas Tufarganlı gibi üstat sanatçılar yetişmişlerdir.

²² Köprülü, **a.g.e.**

²³ Azade Rüstemova, **a.g.e.**; İsmail Hikmet Ertaylan, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, Bakü, Azer Neşr, C.II, 1928; Hey'et Cevad, **a.g.e.**

Köroğlu kahramanlık destanı da, XVI-XVII. yüzyıl Azerbaycan'da cereyan eden tarihi-siyasi olaylarla ilgili olarak meydana çıkmıştır.²⁴

²⁴ Muhtaroglu, **a.g.e.**, s.140

2. Kavsî'nin Hayatı

Kavsî-i Tebrizî 17.yy. Türk divan edebiyatının büyük şairlerindendir. Onun hayatıyla ilgili fazla bilgi yoktur. Hacimli ve çoğu gazellerden oluşan Türkçe Divanda terkeb-i bend, terci-i bend, müseddes, muhammes, murabba ve rubai türünden şiirler de yer almaktadır. Kavsî, kimseyi övmekten yana olmadığı için kaside yazmamıştır.

Osmanlı tezkirelerinin malumu olmayan bu şairin şiirlerinden Tebrizli ve Şii olduğu anlaşılır.

N'ola **Tebrizi** ger Kavsî behişte ihtiyâr etse

Kim anuñg hâk-ı pâkı sürmê-yi çeşm-i Sifâhândur (TC.3.5/4)

Toprağdan götür men-i bî-qedri yâ '**Elî**

Ëy münheşir mürüvvet ü lütf ü 'etâ sanğa (G.4/6)

Mirza Tâhir Vahîd-i Kazvinî'nin bağını öven terci-i bendi vardır²⁵:

Ol bâğda kim eyledi **Mirzâ** onı zâhir

Mirzâ ki anuñg Heğ lekebin eyledi **Tâhir** (TC2.5/1)

Mirza Tâhir Vahîd-i Kazvinî 1645 yılında II.Şah Abbas'ın (saltanatı: 1642-1666) tarihçisi olmuş, daha sonra Şah Süleyman (saltanatı: 1666-1694) ve Şah Sultan Hüseyin'in (saltanatı: 1694-1722) baş vezirliğini yapmıştır. Kendisi de şair olan Mirza Tâhir Vahîd-i Kazvinî'nin ölüm tarihi 1695 olarak kaydedilmiştir.²⁶

Divan'ındaki bir şiirinde Kavsî, kendisinin Uğurlu Han'ın kulu, Uğurlu Han'ın da Şah Süleyman'ın kulu olduğunu söylemektedir. Şah Süleyman adıyla

²⁵ Charles Rieu, "Biritiş Müzesindeki Azeri Eserleri", çeviren: Mebrure Rahmi, **Azerbaycan Yurt Bilgisi (Tıpkı Basım)**, Ankara, TDK yay., C.III, 2008, s.68-69; Charles Rieu, **Catalogue Of The Turkish Manuscripts In The British Museum**, Osnabrück, Otto Zeller Verlag, 1978, s.209

²⁶ Şemseddin Sami, **Kamusü'l-'alam**, İstanbul, Mehren Matbaası, C.IV, 1893, s.2992

tahta çıkmış olan II.Safî, 1666-1694 yılları arasında hakimiyet kurmuştur.²⁷ Kendisi de şair ve çok yiğit olan Uğurlu Han Ziyad oğlu Musahib ise, 1663 yılında II.Şah Abbas'ın hakimiyeti zamanında Karabağ'ın beylerbeyi olmuştur.²⁸ 1666-1667 tarihlerinde yani Şah Süleyman zamanında da, Gence'de hâkimiyet sürmüştür.²⁹ Kavsî'nin bu şiirde Gence şehrini övmesi, bir süre orada bulunduğunu da göstermektedir:

Havā-yı **Gence** ol firdövs-i şānī var başumda

Feğān kim nā-tevānlig mānē' ü cem'üm perīşāndur

Uğurlu Han Ziyād oğlu Müşāhib rüzgārında

Ki biz anuñg kuli ol bendē-yi **Sultān Süleymān**dur (TC.3.5/5-6)

Bir gazelinde geçen “Şah Safî” de, II. Şah Safî yani Şah Süleyman olmalıdır. Beytin hükümdara övgü için yazıldığı anlaşılmaktadır:

‘Erş-celāl **Şāh Şefī** kim himāyetuñg

Dīn çevresine hifz ile çekmiş hışārlar (G.559/10)

Bütün bu bilgilerden anlaşılacağı üzere Kavsî XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve Sâ'ib-i Tebrizî'nin (1601-1676) de çağdaşı olmuştur.

Şimdi de Kavsî hakkında kaynaklardan elde edilen bilgilere göz atalım ve bu bilgilerin elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî ile ilgisinin olup olmadığını inceleyelim:

1. **Ali Şir Nevâî - Mecâlisü'n-Nefâ'is**: Bu eserde geçen İsfereyeni Kavsî'nin elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî ile hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü 1490

²⁷ A.e., s.2621

²⁸ Aziz Devletabadi, **Serayendigan-i Şiir-i Farsi Der Kafkas**, Tahran, Bünyad-i Mevkufat-i Dr. Mahmud Efşar, 1370, s.255-263

²⁹ Yavuz Akpınar, **Azeri Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, Dergah yay., 1994, s.29

yılında tamamlanan bu eserde XV. yüzyılın şairleri kaydedilmiştir. Üçüncü Meclis'te yer alan bu şair, Nevâî ile görüşmüştür.³⁰

2. **Fahrî-i Heratî - Fahrî Tezkiresi:** Fahrî Heratî, Mecâlisü'n-Nefâ'is'i tercüme ederken eklediği tezkire bölümünde (yaz.1522) Heratlı olan Molla Kavsî'den bahsetmiş ve 1 beyit Farsça şiirini vermiştir. Fahrî Tezkiresinin yazılış tarihinin, üzerinde çalıştığımız Kavsî'den önceki döneme ait olduğu ve bahsedilen Kavsî'nin Heratlı olduğu göz önüne alınınca, Molla Kavsî'nin farklı bir Kavsî olduğu anlaşılmaktadır.³¹
3. **Sâm Mirza - Tuhfe-i Sâmî:** Bu eserde geçen ve Tebrizli olan Mevlânâ Kavsî, elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî ile hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü XVI. yüzyılda yaşayan Sâm Mirza, eserini 1550 yılında kaleme almıştır. Muhammed Ali Terbiyet gibi bazı bilginler Mevlânâ Kavsî'yi, Divan'ını çalıştığımız Kavsî ile karıştırmışlardır. Dolayısıyla da bu bilginlerin eserini kaynak alan araştırmacılar aynı yanlışlığı yapmışlardır.³² Hatta bazı araştırmacılar Mevlânâ Kavsî'nin elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî'nin babası olabileceğini hiçbir gerekçe göstermeden ileri sürmüşlerdir. Bu Kavsî, Fahrî Tezkiresi'nde geçen Molla Kavsî olabilir.³³
4. **Hafiz Hüseyin Kerbelâî (öl.1588) - Revzâtü'l-Cinân ve Cennâtü'l-Cinân:** 1567 yılında yazılan bu eserde Pir İmadeddin'in anlatıldığı kısımda, iki Kavsî'den bahsedilmektedir. Ancak bu iki kişiden bahsederken her ikisinin de vefat ettiğini

³⁰ Ali Şir Nevai, **Mecalisü'n-nefayis:** giriş ve metin, yay.haz.: Kemal Eraslan, Ankara, TDK yay., 2001, s.98; Ali Şir Nevai, **Tezkire-i Mecalisü'n-nefais,** yay.haz.: Ali Asgar Hikmet, Tahran, Kitabfuruşi-i Menuçehri yay., 1363, s.73, s.248, s.460-461

³¹ Ali Şir Nevai, **Mecalisü'n-nefayis:** giriş ve metin, yay.haz.: Kemal Eraslan, Ankara, TDK yay., 2001, s.xxxvi; Ali Şir Nevai, **Tezkire-i Mecalisü'n-nefais,** yay.haz.: Ali Asgar Hikmet, Tahran, Kitabfuruşi-i Menuçehri yay., 1363, s.167

³² Sam Mirza Safevi, **Tuhfe-i Sami,** yay.haz.: Rüknu'd-din Humayunfer, Tahran, Esatir yay., 1384, s.254; Muhammed Ali Terbiyet, **Danışmendân-ı Azerbaycan,** Tebriz, y.y., 1314, s.310-311

³³ Sam Mirza Safevi, **a.g.e.,** s.254

ve yazar tarafından onlara Allah'tan rahmet dilendiğini öğreniyoruz.³⁴ Yani bunların hiçbirisi XVII. yüzyılda yaşamış olan ve elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî olamaz. Muhammed Ali Terbiyet, Dânişmendân-i Azerbaycan adlı eserinde tarihlere dikkat etmeden bu iki Kavsî'ye de Kavsî maddesi altında değinerek bunları elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî ile karıştırır (s.310-311). Bu yanlıştan dolayıdır ki Hamit Araslı da, eserin aslına başvurmadan aynı yanılgıya düşer. Terbiyet'in cümlesi şöyledir: “Derviş Hüseyin, Revzâtü'l-Cinân'da iki kişi baba ve oğul, İsmail Kavsî veled-i Alican Kavsî, Pir İmadeddin'i anlattığı kısımda zikretmiştir”.³⁵ “İsmail Kavsî veled-i Alican Kavsî”, “İsmail Kavsî, Alican Kavsî'nin oğlu” demektir. Terbiyet bunun farkındadır, ancak sırasına dikkat edip “baba ve oğul” demek yerine “oğul ve baba” deseydi belki de bir büyük yanlışın önüne geçmiş olacaktı. Bu büyük yanlış yine de H. Araslı yaparak Alican'ı oğul ve İsmail'i baba sanmıştır ve her yerde Alican Kavsî yazmaya başlamıştır.³⁶ Hâlbuki Hafız Hüseyin Kerbelâî'nin eserine bakıldığında, bunun böyle olmadığı açıktır. Bu yanlış bilgidен hareketle Yavuz Akpınar³⁷, Mirali Seyidov, Paşa Kerimov, Ali Kafkasyalı, Cevad He'yet, Mümine Çakır gibi araştırmacılar da Kavsî'nin adını, Alican sanmışlardır. Birisi Baba olan Alican Kavsî, diğeri ise oğul olan İsmail Kavsî, elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî değillerdir.

5. **Takiye'd-din Muhammed bin Şerefe'd-din Ali Hüseyinî-i Kaşanî - Hulâsatü'l-Eş'âr ve Zübdetü'l-Efkâr:** 1577-1607 yıllar arasında yazılan bu eserde geçen

³⁴ Hafız Hüseyin Kerbelâî, **Revzâtü'l-cinan ve Cennatü'l-cinan**, yay.haz.: Cafer Sultanu'l-kurai, Tebriz, Sütude yay., C.I, 1383, s.163

³⁵ Muhammed Ali Terbiyet, **a.g.e.**

³⁶ Hamit Araslı, M. Guluzade, M. C. Caferov, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, Bakı, Azerbaycan SSR İlimler Akademiyası, C.I, 1960, s.506-516; Hamit Araslı, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi ve Problemleri**, Bakı 1998, s.569-586

³⁷ Yavuz Akpınar, “Kavsi Tebrizi”, **İslam Ansiklopedisi**, Ankara, TDV yay., C.XXV, 2002, s.69-70; Akpınar Yavuz, “Kavsi Tebrizi, Alican”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, Dergah yay., C.V, 1982, s. 229

Mevlânâ Kavsî, elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî değildir. Kavsî ile ilgili bu eserde bulunan bilgiler, Tuhfe-i Sâmî'den aynen aktarılmıştır.³⁸

6. **Sâ'ib-i Tebrizî - Beyaz:** Eserde Kavsî'den 4 Farsça beyit örnek verilmiştir.³⁹ Bu 4 beyitten 3'ü, Tahran/Melik 5604 numaralı elyazmasının Farsça kısmında bulunmaktadır.⁴⁰
7. **Muammed Tahir Nasrabadî - Tezkire-i Nasrabadî (Tezkiretü's-Şu'arâ):** Bu eser 1672-1698 tarihlerinde yazılmış ve Nasrabadî'nin çağdaşı olan şairleri kapsamaktadır. Bu eserde, iki Kavsî'den söz edilmektedir: Kavsî-i Şufterî ve Kavsî-i Tebrizî. Nasrabadî'ye göre Kavsî-i Tebrizî İsfahan'a gelip Ağa Hüseyin Hansarî ile bahse girişmiştir. "Zü'l-cemaleyn" lakabı ile ünlü olan Ağa Hüseyin Hansarî (öl.1686), 1666'da Şah Süleyman Safevî'yi tahtına oturttuğu söylenen bilgin kişidir. Ayrıca bu eserde, Kavsî-i Tebrizî'nin boyunun bükülmüş olduğu belirtilmiş, ancak onun Türkçe şiir yazan bir şair olduğu belirtilmemiştir. Şairin belinin bükülmüş olduğu, elimizde bulunan Türkçe Divan'da yer yer ifade edilmişse de; Ağa Hüseyin Hansarî ile ilgili hiçbir şey söylenmemiştir. Bu eserde örnek verilen 5 Farsça beyitten 3'ü, Tahran/Melik 5604 numaralı elyazmasının Farsça kısmında bulunmaktadır (s.219, s.329 ve s.367). Dolayısıyla Bu Kavsî, elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî olabilir.⁴¹
8. **AliKulî Vale Dağıstanî - Tezkire-i Riyâzu's-Şu'arâ:** 1746-1747 yıllarında yazılan bu tezkirede iki Kavsî vardır:⁴²

³⁸ Takiye'd-din Muhammed bin Şerefe'd-din Ali Hüseyini Kaşani, **Hulasatu'l-eşar ve zübdetü'l-efkar** (yazma eser), İran Meclis Kütüphanesi, nr.334

³⁹ Muhammet Ali Terbiyet, **a.g.e.**

⁴⁰ Kavsî, **Divan**, İran-Tahran Melik Milli Kütüphanesi, nr. 5604, s.253, s.271 ve s.329 sayfa kenarında

⁴¹ Mirza Muhammet Tahir Nasrabadî, **Tezkire-i Nasrabadî**, yay.haz.: Vahid-i Destgirdi,Tahran, kitabfuruşî-i furugi, 1361, s.281-281

⁴² AliKulî Vale Dağıstanî, **Tezkire-i Riyazu's-şuara**, yay.haz.: Muhsin Naci Nasrabadî, C.III, Revza-i Kaf, Tahran, Esatir yay., 1384, s.1788, 1811

a)- Mevlânâ Kavsî: Yayıncılık yaptığı söylenir. Bu Kavsî, verildiği aynı şiir örneğinden dolayı, Fahrî Tezkiresi'nde adı geçen Molla Kavsî'dir.

b)- Kavsî-i Tebrizî: Bu kişinin şiirleri için örnek verilen 4 Farsça beyit Tezkire-i Nasrabadî'de, 1 Farsça beyit de Tuhfe-i Sâmi'de geçmektedir. Burada muhtemelen Tuhfe-i Sâmi'de olan Mevlânâ Kavsî, Tezkire-i Nasrabadî'de olan Kavsî-i Tebrizî ile karıştırılmıştır. Bunların dışında; verilen 4 Farsça beyitten 1'i, Tahran/Melik 5604 numaralı elyazmasının Farsça kısmında bulunmaktadır (s.245'in kenarında).

9. **Mir Hüseyin Dost Sünbühlî - Tezkire-i Hüseyinî:** 1749 yılında yazılan bu eserde, Kavsî-i Tebrizî adında beli bükük ve iyi bir şairden söz edilir ancak Türkçe şiir yazmasıyla ilgili hiçbir bilgi verilmez.⁴³ Tezkire-i Nasrabadî'deki Kavsî-i Tebrizî'ye ait 1 beyit burada da vardır. Bunun dışında örnek verilen 1 Farsça beyit (Sâ'ib'in Beyaz'ında da Kavsî'ye ait bu örnek verilmiştir) Tahran/Melik 5604 numaralı elyazmasının Farsça kısmında bulunmaktadır (s.253'ün kenarında).

10. **Begdili Lutfali Beg Azer - Ateşkede-i Azer Tezkiresi:** 1777 yılında kaleme alınan bu eserdeki Kavsî, makalemize konu olan şair değildir. Buradaki bilgiler, Fahrî Tezkiresi'ndeki Molla Kavsî'den aynen aktarılmıştır.

11. **Nevvâb Sadık Hasan Han Bahadır - Tezkire-i Şem'-i Encümen:** 1874 yılında yazılan bu eserdeki Kavsî-i Tebrizî'ye ait bilgiler de, Fahrî Tezkiresi'ndeki Molla Kavsî'den alınmıştır.⁴⁴

12. **Nuru'l-Hasan - Nigâristân-i Sühan:** 1874 yılında yazılan eserde, iki Kavsî'den bahsedilmektedir.⁴⁵

⁴³ Mir Hüseyin Dost Sünbühlî, **Tezkire-i Hüseyinî**, Lekehnü 1292, s.269

⁴⁴ Nevvab Sadik Hasan Han Bahadır, **Tezkire-i Şem'-i Encümen**, yay.haz.: Dr. Muhammed Kazim Kehdûi, Danişgah-i Yezd yay., 1386

a) Kavsî-i Tusî: Fahrî Tezkiresi'nde geçen Molla Kavsî olmalıdır. Örnek verilen şiir bunu göstermektedir.

b) Kavsî: Tarak gibi eşyalar yaptığı ve Ekber Şah'ın (saltanatı: 1555-1605) devlet adamlarından Han-ı Kelan'ın (Han-ı A'zam) hizmetinde bulunduğu söylenmektedir. Bu eserde ilk kez, Kavsî adlı kişinin Hindistan'a gittiğini öğrenmekteyiz.

13. **Muhammet Muzaffer Hüseyin Saba - Tezkire-i Rûz-i Rûşen:** 1877-1878 yıllarında yazılan bu eserde de, iki Kavsî'den bahsedilmektedir.⁴⁶

a) Kavsî-i Tusî: Bu kişi Fahrî Tezkiresi'nde geçen Molla Kavsî olmalıdır. Çünkü, örnek verilen şiir bunu göstermektedir.

b) Kavsî-i Tebrizî: İsfahan'da Ağa Hüseyin Hansarî'den ders aldığı, ayrıca Ekber Şah (öl.1605) zamanında Hindistan'a gelip Han-ı A'zam'ın sohbetiyle onurlandığı kaydedilmiştir. Han-ı A'zam, Ekber şah (saltanatı: 1555-1605) ve Cihangir Şah'ın (saltanatı: 1605-1627) devlet adamlarından ve şairlerinden olup 1624 yılında vefat etmiştir.⁴⁷ 1605'te ölen Ekber Şah'ın şairlerinden olduğu söylendiğine göre, elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî o değildir. Ayrıca Hindistan'la ilgili, elimizdeki Divan'da da hiçbir şey söylenmemektedir. Burada muhtemelen, Tezkire-i Nasrabadî'deki Kavsî-i Tebrizî ve Nigârîstân-ı Sühan'daki Kavsî ile ilgili bilgiler birleştirilerek aktarılmıştır.

⁴⁵ Nuru'l-hasan, **Nigaristan-i Sühan**, Danişgah-i Tahran Merkez Kütüphanesi (yazma eserin fotokopisi), nr.7218, s.84

⁴⁶ Muhammet Muzaffer Hüseyin Saba, **Tezkire-i Ruz-i Ruşen**, yay.haz.: Muhammet Hüseyin Rükzade Ademiyet, Tahran, Kitabhane-i Razi yay., 1343, s.666-667;

⁴⁷ Şemseddin Sami, **a.g.e.**, C.II, s.1012-1013; **A.e.**, C.III, s.1857, s.2019

14. **Aftab Ray-ı Lucknowî - Riyâzu'l-'Arifîn**: Kavsî hakkında verilen bilgilerin, AliKulı Vale Dağıstanî'nin Tezkire-i Riyâzu's-Şu'arâsı'ndan aktarıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁸
15. **Mahmud Hidâyet - Gülzâr-i Câvîdân**: Eserde, üç Kavsî'den söz edilmiştir. Bunlardan birincisi, Fahrî Tezkiresi'nde adı geçen Molla Kavsî'dir. İkincisi, Tezkire-i Nasrabadî'de adı geçen Kavsî-i Tebrizî'dir. Üçüncüsü ise, Nigâristân-i Sühan'da adı geçen Kavsî'dir.⁴⁹
16. **Seyyid Azim Şirvanî - Tezkiretü's-Şu'arâ**: 1875-1885 yıllar arasında kaleme alınan bu tezkirede, ilk kez elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî'nin Türkçe şiirlerinden birçok örnek verilmiş ancak hayatıyla ilgili yalnız Tebrizli olduğu söylenmiştir. Şirvanî'nin eserinin başka bir yerinde Kavsî'ye ait verdiği Farsça örnek beyit ise, Fahrî Tezkiresi'ndeki Molla Kavsî'ye aittir.⁵⁰
17. **Charles Rieu - Catalogue Of The Turkish Manuscripts In The British Museum**: Londra, British Museum'daki Kavsî Divanı'nı ilk kez Rieu tespit etmiştir. 1888 yılında kaleme aldığı bu eserde Kavsî'nin Tebrizli ve Şii olduğunu, Mirza Tâhir Vahid Kazvinî'nin bağını bir terci-i bend ile övdüğünü, Tezkire-i Nasrabadî'de geçen Kavsî'nin de Kavsî-i Tebrizî olabileceğini ve bu Divan'ın hem baştan hem de sondan eksik olduğunu söylemiştir.⁵¹
18. **Şemseddin Sâmî - Kâmusü'l-A'lam**: 1888-1898 yılları arasında yazılan bu eserde, Fahrî Tezkiresi'nde geçen Molla Kavsî'den (aynı şiiri vermiştir) başka (Kavsî adıyla verdiği göre, Ateşkede-i Azer'den almış olabilir), bir de

⁴⁸ Aftab Ray Lekehnevi, **Riyazu'l-'arifin**, yay.haz.: Seyyid Hisame'd-din Raşidi, Lahur, Merkez-i Tahkikat-i Farsi İran ve Pakistan, C.II, 1361

⁴⁹ Mahmud Hidayet, **Gülzar-i Cavidan**, C.II, s.1146

⁵⁰ Ömer Bayram, "Azerbaycan Sahası Tezkireleri ve Seyyid Azim Şirvani'nin Tezkiresi", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2005

⁵¹ Charles Rieu, **Catalogue Of The Turkish Manuscripts In The British Museum**, Osnabrück, Otto Zeller Verlag, 1978, s.209; Charles Rieu, "Birleşik Müzesindeki Azeri Eserleri", çeviren: Mebrure Rahmi, **Azerbaycan Yurt Bilgisi (Tıpkı Basım)**, Ankara, TDK yay., C.III, 2008, s.68-69

Bağdatlı ünlü bir hattat olup 1590'da vefat eden Kavsî'den bahseder. Bunların hiçbirisinin, elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî olmadığını söyleyebiliriz.⁵²

19. **Feridun Bey Köçerli - Azerbaycan Edebiyatı Tarihi Materyalleri:** Yazar, 1925 yılında eline geçen Kavsî'nin Türkçe Divan'ı üzerinden şairin bazı gazellerini verir. Hayatıyla ilgili bilgiler yanında bazı şiirlerini de açıklamaya çalışır. Kavsî'nin terci-i bend yazdığı Uğurlu Han Ziyad oğlunun 1766-1776'da hanlık yaptığını, dolayısıyla da Kavsî'nin Molla Penah Vâkıf'ın çağdaşı olduğunu belirtir. Daha önceden de gördüğümüz gibi, bu bilgiler doğru değildir. Kavsî-i Tebrizî, XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Köçerli'nin elinde bulunan Divan'ın bugün nerede olduğu belli değildir.⁵³
20. **Selman Mümtaz - Azerbaycan Edebiyatı:** Yazar 1925 yılında, Kavsî'nin Türkçe şiirlerinden bir kısmını önsözle birlikte yayınlamıştır.⁵⁴
21. **İsmail Hikmet Ertaylan - Azerbaycan Edebiyatı Tarihi:** Yazar, Kavsî'nin bazı Türkçe şiirlerini tahlil etmeye çalışır.⁵⁵
22. **Muhammet Ali Terbiyet - Danişmendân-ı Azerbaycan:** 1935'de yazılan eserin "Kavsî" maddesinde, önce Tuhfe-i Sâmî'deki sonra da Tezkire-i Nasrabadî'deki bilgiler aktararak bu iki Kavsî karıştırılmıştır. Hafız Hüseyin Kerbelâî'nin Ravzâtü'l-Cinân ve Cennâtü'l-Cinân'ındaki iki Kavsî de, elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî ile karıştırılmıştır. Terbiyet; elinde Kavsî'nin Farsça ve Türkçeden oluşan 6000 beyitlik bir Divan'ının bulunduğunu söylese de, bugün bu Divan'ın nerede olduğu belli değildir. Ancak elindeki Divan'dan örnek verdiği ve Sâ'ib'in de adının geçtiği Farsça bir beyit, İran-Tahrân Melik Milli Ktp.'nde bulunan 5604 numaralı elyazmasının Farsça kısmında da

⁵² Şemseddin Sami, **a.g.e.**, C.V, s.3740

⁵³ Feridun Bey Köçerli, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi Materyalleri**, Bakü, Azer Neşr, C.I, 1925, s.175-187

⁵⁴ Selman Mümtaz, **Azerbaycan Edebiyatı: Kavsî**, Bakü, Komünist yay., Sayı 5, 1925

⁵⁵ İsmail Hikmet Ertaylan, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, Bakü, Azer Neşr, C.II, 1928, s.196-209

bulunmaktadır (s.272'nin kenarında). Terbiyet; Sâ'ib'in Beyaz adlı eserinde Kavsî'den birkaç beyit seçip aktardığını söyleyerek, o beyitlerden bir kaçını (Farsça) zikreder. Bunların içinde, Tezkire-i Nasrabadî'deki Kavsî-i Tebrizî'ye ait bir beyit ile Tezkire-i Hüseyinî'deki Kavsî-i Tebrizî'ye ait bir beyit de bulunmaktadır.⁵⁶

23. **Muhammed Ali Musahibi-i Nainî - Tezkire-i Medinetü'l-Edeb:** 1940'da yazılan bu eserdeki Kavsî ile ilgili bilgiler, Tezkire-i Nasrabadî'deki Kavsî-i Tebrizî'den alınmıştır.⁵⁷

24. **Mehmet Nail Tuman - Tuhfe-i Nailî:** 1949'da yazılan bu eserin "Kavsî" maddesinde, elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî'den bir beyit örnek verilmiştir. Ancak onunla ilgili bilgilerdeki "Kavsî Çelebi, Bağdatlı, Hattat, vefatı 1590" ifadesi, Şemseddin Sâmî'nin Kâmusü'l-A'lam'ındaki Bağdatlı Kavsî'yi işaret etmektedir.⁵⁸

25. **Hamit Araslı - XVII-XVIII. Asr Azerbaycan Edebiyatı Tarihi; Qövsi Tebrizi, Azerbaycan Edebiyatı Tarihi ve Problemleri; Gövsi Tebrizi, Seçilmiş Eserleri; Azerbaycan Edebiyatı Tarihi:** 1956 yılında kaleme aldığı "XVII-XVIII. Asr Azerbaycan Edebiyatı Tarihi" ve "Qövsi Tebrizi, Azerbaycan Edebiyatı Tarihi ve Problemleri" adlı eserlerinde Kavsî'den bahsetmektedir. Yazar, 1958 yılında "Gövsi Tebrizi, Seçilmiş Eserleri" adıyla Londra ve Gürcistan nüshalarına dayanarak yayınladığı bir başka çalışmada ise, onun Türkçe Divan'ının büyük bir kısmını yayınlamıştır. "Azerbaycan Edebiyatı Tarihi" adlı eserde de onunla ilgili bilgiler yanında bazı şiirleri de açıklanmaktadır. Ancak Kavsî adıyla ilgili yanlış bilgiler verilmiştir. Terbiyet'in yanlış yüzünden Araslı da; Hafiz Hüseyin

⁵⁶ Muhammed Ali Terbiyet, **a.g.e.**; Kavsî, **Divan**, İran-Tahran Melik Milli Kütüphanesi, nr. 5604

⁵⁷ Muhammed Ali Musahibi Naini, **Tezkire-i Medinetü'l-edeb**, Kitaphane ve Müze ve Merkez-i Esnad-i Meclis-i Şura-yı İslami, 1376, s.968

⁵⁸ Mehmet Nail Tuman, **Tuhfe-i Naili**, yay.haz.: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Ankara, Bizim Büro yay., C.II, 2001, s.832

Kerbelaî'nin Revzâtü'l-Cinân ve Cennâtü'l-Cinân'ındaki iki Kavsi'yi, elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsi ile karıştırmıştır. Üstelik Revzâtü'l-Cinân ve Cennâtü'l-Cinân'daki iki Kavsi'yi yani oğul ve babayı da birbirine karıştırarak elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsi'ye Alican adını takmıştır.⁵⁹

26. **Abdürresul Hayyampur - Ferheng-i Sühanverân:** 1961'de yazılan bu eserde, 5 Kavsi'den bahsedilmektedir.⁶⁰

- a) Kavsi-i İsferayenî: Mecâlisü'n-Nefâ'is'te adı geçen İsferayenli Kavsi'dir.
- b) Kavsi-i Tebrizî: Tuhfe-i Sâmî'de geçen Mevlânâ Kavsi ve Tezkire-i Nasrabadî'de geçen Kavsi-i Tebrizî olduğu söylenerek bu iki Kavsi'nin aynı kişiler olduğu sanılmıştır.
- c) Kavsi-i Şuşterî: Tezkire-i Nasrabadî'de adı geçen Kavsi-i Şuşterî'dir.
- ç) Kavsi-i Herevî (Heratlı): Fahrî Tezkiresi'nde geçen Molla Kavsi'dir (tezkirelerde Kavsi-i Tusî de denilmiştir).
- d) Kavsi: Nigâristân-i Sühan'da adı geçen Kavsi'dir.

27. **Mirali Seyidov - Qövsî Tebrizi:** 1963'te yazılan bu eserde, şairin hayatıyla ilgili bilgiler daha çok H. Araslı'ya dayanmaktadır. O da yanlışlıkla Kavsi'ye Alican demiştir. Eserde Kavsi'nin sosyal düşünceleri, insana ve insan sevgisine verdiği önem ile şiirinin sanatsal özellikleri; Divan'ı incelenerek açıklanmaktadır.⁶¹

28. **Aga Büzürg Tahranî - Ez-Zeria ıla Tasanifi'ş-Şi'a:** 1970'de yazılan eserde, Divan'ı ya da şiiri bulunan altı Kavsi'den söz edilmektedir.⁶²

- a) Kavsi-i İsferayenî: Mecâlisü'n-Nefâ'is'te adı geçen İsferayenli Kavsi.
- b) Kavsi-i Tebrizî: Tuhfe-i Sâmî'de geçen Mevlânâ Kavsi.

⁵⁹ Hamit Araslı, M. Guluzade, M. C. Caferov, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, Bakı, Azerbaycan SSR İlimler Akademiyası, C.I, 1960, s.506-516; Hamit Araslı, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi ve Problemleri**, Bakı 1998, s.569-586

⁶⁰ Abdürresul Hayyampur, **Ferheng-i sühanveran**, Tebriz, 1340, s.477

⁶¹ Mirali Seyidov, **Qövsî Tebrizi**, Bakı, Azerbaycan SSR İlimler Akademiyası yay., 1963

⁶² Aga Büzürg Tahranî, **ez-Zeria ıla Tasanifi'ş-Şi'a**, Beyrut, C.IX (3. Kısım), 1970, s.892-893

- c) Kavsî-i Tebrizî: Tezkire-i Nasrabadî’de adı geçen Kavsî-i Tebrizî.
- ç) Kavsî-i Tebrizî: Revzâtü’l-Cinân ve Cennâtü’l-Cinân’daki Alican Kavsî’nin oğlu İsmail Kavsî’dir. Burada Alican yerine, yanlışlıkla Alihan yazılmıştır.
- d) Kavsî-i Şuşterî: Tezkire-i Nasrabadî’de geçen Kavsî-i Şuşterî.
- e) Kavsî-i Herevî (Heratlı): Fahrî Tezkiresi’nde geçen Molla Kavsî’dir (tezkirelerde Kavsî-i Tusî de denilmiştir).
29. **Ahmet Münzevî - Fihrist-i Nüşahâ-yı Hattî-i Fârsî:** 1971’de yazılan eserin “Kavsî-i Tebrizî Divanı” başlıklı kısmında, iki nüsha yani İran-Tahran Melik Milli Ktp.’nde bulunan 5604 numaralı nüsha ile Pakistan Dânişgâh-ı Pencab’da 699 pi VI 165 (572 f) numara ile kayıtlı nüshayı kaydetmiştir.⁶³
30. **Aziz Devletabadî - Sühanverân-ı Azerbaycan:** 1976’da yazılan eserde; Tuhfe-i Sâmi’de geçen Mevlânâ Kavsî, Tezkire-i Nasrabadî’de geçen Kavsî-i Tebrizî’den haklı olarak ayrılmıştır. Tezkire-i Nasrabadî’deki Kavsî-i Tebrizî’nin, elimizde Türkçe Divan’ı bulunan Kavsî-i Tebrizî olduğu belirtilmiştir. Münzevî’nin işaret ettiği Kavsî-i Tebrizî Divanı’nın iki nüshası ile Hacı Hüseyin Nahçıvani’ye ait Tebriz Milli Ktp.’ndeki yaklaşık 4700 beyitlik Türkçe şiirden oluşan ve 1675 yılında (yani Kavsî’nin hayatta olduğu bir zamanda) Asker bin Hacı Ali Tebrizî tarafından istinsah edilen nüsha da zikredilmiştir.⁶⁴
31. **Azerbaycan Sovet Ansiklopediyası:** 1979’da yazılan eserin “Qövsî Tebrizî” maddesinde, Kavsî ile ilgili kısaca bilgi verilir. Bu bilgiler daha çok H.

⁶³ Ahmet Münzevî, **Fihrist-i nüşaha-yı hattı-yı Farsi**, Tahran, Müessese-i Ferheng-i Mıntıkai, C.III, 1350, S 2488

⁶⁴ Aziz Devletabadî, **Sühanveran-ı Azerbaycan: Ez Katran Ta Şehriyar**, Tebriz, Sütude yay., 1377, s.601-602

Araslı'nın aktardıklarına dayanmaktadır. Burada da, Alican adı yanlışlıkla kullanılmıştır.⁶⁵

32. **Yavuz Akpınar - Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Azeri Edebiyatı Araştırmaları, İslam Ansiklopedisi:** 1982'de, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**'ne yazdığı "Kavsî-i Tebrizî, Alican" maddesinde, Kavsî-i Tebrizî Divanı'nın İstanbul Ün. Ktp. 5478'de kayıtlı nüshasından bahsetmiştir. Bu nüshanın başı eksiktir. 1994'te kaleme aldığı **Azeri Edebiyatı Araştırmaları**'nda da Kavsî geçer. 2002'de yazdığı **İslam Ansiklopedisi**'ndeki "Kavsî-i Tebrizî" maddesinde ise, Kavsî Divanı'nın 4 nüshasından (British Museum, Tiflis'teki Gürcistan Devlet Ktp., Terbiyet ve Köçerli'nin elinde bulunan Divan) söz eder. Burada Kavsî ile ilgili verilen bazı yanlış bilgiler (Alican adı ve dede-baba-torun konusu gibi), H. Araslı'dan aktarılmıştır.⁶⁶
33. **Hamîde Reiszâde - Divan-ı Kavsî:** 1997 yılında, Kavsî'nin Türkçe Divan'ını 4 nüshadan yani Londra, Milli Tebriz, Melik (nr.5604) ve hiçbir bilgi vermediği Almanya nüshalarından yararlanarak bir önsözle birlikte İran'da (Arap alfabesiyle) yayınlamıştır.⁶⁷
34. **Paşa Kerimov - Qövsî Tebrizi Divan, Qövsî Tebrizi Seçilmiş Eserleri, XVII Asr Azerbaycan Lirikası (Antologiya):** 2005 yılında, Kavsî Divanı'nın tenkitli metnini 6 nüshayı karşılaştırarak (Tiflis, Londra, İstanbul Ün. ve Bakü nüshalarını temel alıp; Milli Tebriz ve Melik (nr.5604) nüshalarından da

⁶⁵ "Qövsî", **Azerbaycan Sovet Ansiklopediyası**, Bakü, C.III, 1979, s.223

⁶⁶ Yavuz Akpınar, "Kavsi Tebrizi", **İslam Ansiklopedisi**, Ankara, TDV yay., C.XXV, 2002, s.69-70; Akpınar Yavuz, "Kavsi Tebrizi, Alican", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, Dergah yay., C.V, 1982, s. 229; Yavuz Akpınar, **Azeri Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, Dergah yay., 1994, s.29

⁶⁷ Seyyide Hamide Reiszade, **Divan-ı Kavsî**, Tahran, 1376

yararlanarak) bir önsözle birlikte yayınlar. O da H. Araslı'nın bazı yanlış tespitlerini yinelemiştir.⁶⁸

35. **Mümine Çakır - “Kavsi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı (inceleme-tenkitli metin-dizin)”**: 2008 yılında tamamlanan bu doktora tezinde, önce Kavsi'nin hayatı ve edebi kişiliği ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu bölümlerde, H. Araslı kaynaklı yanlışlıklar yinelenmiştir. Daha sonra Divan'ın tenkitli metni, 9 nüsha karşılaştırılarak (Londra, Tiflis, Tebriz ve İstanbul Ün. nüshaları esas alınıp; Ankara Milli Ktp., Medine, Bakü, Süleymaniye Ktp. ve Malatya İl Halk Ktp. (daha sonra Konya Müzesi Ktp.'ne taşındı) nüshalarından da yararlanılarak) ortaya konmuştur. Bunlardan başka, ulaşılamadığı kaydedilen Melik (nr.5604) ve Pakistan nüshalarından da sözedilmiştir. Tezin en önemli tarafı, Kavsi Divanı'nda kullanılan edebi sanatlar ve Divan'ın içerik yönüyle incelenmesidir. Divan'daki birçok şiire tahlil ve açıklama getirilmiştir.⁶⁹

Kavsi'den bahseden başka araştırmacılardan 1969'da Mir Celal ve Firidun Hüseyinov⁷⁰, 1979'da Cevad Hey'et⁷¹, 1979'da M. Fuad Köprülü⁷², 1982'de Aliyar Saferli ve Halil Yusuf lu⁷³, 1988'de Muhammed Deyhim⁷⁴, 2002'de Ali Kafkasyalı⁷⁵, 2002'de Ahmet Pirverdioğlu⁷⁶, 2004'te Azade Rüstemova⁷⁷, 2005'de

⁶⁸ Paşa Kerimov, **Qövsü Tebrizi Divanı**, Bakü, Nurlan, 2005; Paşa Kerimov, Muhammed Ali Hüseyini, **XVII Asr Azerbaycan Lirikası (Antologiya)**, Bakü, Nurlan, 2008

⁶⁹ Mümine Çakır, “Kavsi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı (inceleme-tenkitli metin-dizin)”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008

⁷⁰ Mir Celal, Firidun Hüseyinov, **Örnekleriyle XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı**, yay.haz.: kemal Yavuz, Erol Ülgen), İstanbul, Birleşik Yayıncılık, 2000, s.xxxviii

⁷¹ Cevad Hey'et, **a.g.e.**

⁷² M. Fuad Köprülü, **a.g.e.**, s.138

⁷³ Aliyar Saferli, Halil Yusuf lu, **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., C.II, 1992, s. 254-257; Aliyar Saferli, Halil Yusuf lu, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, çeviren: Hüseyin Şarki (Soy Türk), Tahran, Rastan yay., C.I, 1376, s. 313

⁷⁴ Deyhim Muhammed, **Tezkire-i şuara-yı Azerbaycan**, Tebriz, y.y., C.II, 1367, s.537-540

⁷⁵ Ali Kafkasyalı, **İran Türk Edebiyatı Antolojisi**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi yay., C.II, 2002

Muhammed Rıza Kerimî⁷⁶, Muhammed Ali Hüseyinî⁷⁹, Rıza Hemraz⁸⁰ ve Muhammed Emin Sultanu'l-Kurrâî⁸¹ gibilerini sayabiliriz.

Kaynaklardan da görüldüğü gibi, Kavsî adıyla bir hayli şair bulunmaktadır: Mecâlisü'n-Nefâ'is'deki İsferayenli Kavsî, Fahrî Tezkiresi'ndeki Molla Kavsî (Kavsî-i Tûsî veya Kavsî-i Heratî), Tuhfe-i Sâmi'de geçen ve Tebrizli olan Mevlânâ Kavsî, Revzâtü'l-Cinân ve Cennâtü'l-Cinân'daki Alican Kavsî ve onun oğlu İsmail Kavsî, Tezkire-i Nasrabadî'daki Kavsî-i Şuşterî ve Kavsî-i Tebrizî, Nigâristân-i Sühan'daki Kavsî, Kâmusü'l-A'lam'daki Bağdatlı Kavsî ve elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî. Türkçe Divan sahibi Kavsî, Tebrizli olduğuna göre; İsferayenli Kavsî, Kavsî-i Şuşterî ve Bağdatlı Kavsî olamaz. Kendisinden farklı tarihlerde yaşamış Fahrî Tezkiresi'ndeki Molla Kavsî, Tuhfe-i Sâmi'de geçen Mevlânâ Kavsî, Revzâtü'l-Cinân ve Cennâtü'l-Cinân'daki Alican Kavsî ve onun oğlu İsmail Kavsî ile Nigâristân-i Sühan'daki Kavsî de değildir. Tuhfe-i Sâmi'de geçen Mevlânâ Kavsî ile Fahrî Tezkiresi'ndeki Molla Kavsî'nin aynı kişiler olması ihtimali vardır. Bu konuda kesin bir hükme varabilmek için bu iki kişinin şiirlerinin bulunup karşılaştırılması gerekmektedir. Elimizde Türkçe Divan'ı bulunan Kavsî hakkında her ne kadar bir Türk şairi olduğu ve Türkçe şiirlerinin bulunduğu söylenmemekteyse de, Nasrabadî'deki Kavsî-i Tebrizî o olmalıdır.

⁷⁶ Ahmet Pirverdioğlu, **Türkler**, editör: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye yay., C.XIX, 2002, s.258

⁷⁷ Azade Rüstemova, **a.g.e.**, s.477-478

⁷⁸ Muhammed Rıza Kerimî, **a.g.e.**, s.483-494 (O, 1184 yılında istinsah edilen ve Tebriz'de bulunan başka bir nüshadan da söz ediyorsa da tam nerde olduğunu söylemiyor.)

⁷⁹ Paşa Kerimov, Muhammed Ali Hüseyinî, **XVII Asr Azerbaycan Lirikası (Antologiya)**, Bakü, Nurlan, 2008

⁸⁰ Rıza Hemraz, "İncelikler Şairi Tebrizli Kavsî", (Çevrimiçi) http://www.rezahamraz.com/fa/index.php?option=com_content&task=view&id=258&Itemid=2, 1389

⁸¹ Muhammed Emin Sultanu'l-kurrai, "Kavsî-i Tebrizî İn ya An", (Çevrimiçi) http://www.rezahamraz.com/fa/index.php?option=com_content&task=view&id=328&Itemid=2, 1389

3. Kavsî'nin Edebî Kişiliği

Burada, kaynakların Kavsî için söyledikleriyle⁸² onun Türkçe Divan'ından yararlanarak edebi kişiliği ve dünya görüşünü aydınlatmaya çalışacağız.

Şah İsmail zamanında başkent Tebriz iken, Şah Tahmasp zamanında Kazvin'e ve I. Şah Abbas zamanında ise İsfahan'a taşınmış ve böylelikle saraya mensup olan divan edebiyatı temsilcileri başkente gitmek gereğini duymuşlardır. Kavsî İsfahan'da olduğu zamanlarda Tebriz'in özleminden yanmıştır:

Tebriz cezbesi yaşamı dutmuş aparur

Çovsî egerçi dâmenümi Şifâhân dutar (G.45/7)

Çünkü onun gönlünü yalnız Tebriz açabilir:

Tebriz açar gönglümi Çovsî ger açılsa

Her çend ki firdövs-i Şifâhâna yetişmez (G.220/11)

Tebriz, İsfahan şehrinin Ka'besidir:

Çovsî gerek ki Ke'be diyüb iktidâ kıla

Tebriz küllesine Şifâhân dedükleri (G.532/7)

Kavsî, uçağa gitmek yerine kutsal toprağı İsfahan'ın gözüne sürme olan Tebriz'e gitmeyi yeğler:

N'ola **Tebrizi** ger Çovsî bêhişte ihtiyâr êtse

Kim anunğ hâk-ı pâkı sürmê-yi çêşm-i Sifâhândur (TC.3.5/4)

Kavsî, Azerbaycan Türk edebiyatının gelişmesinde önemli rol oynayan ve XVII. yüzyılda Fuzûlî ekolünü sürdüren şairler arasında yer alır. Çünkü bu

⁸² Mirali Seyidov, **a.g.e.**; Hamit Araslı, **a.g.e.**; Hamit Araslı, M. Guluzade- M. C. Caferov, **a.g.e.**; Kerimov Paşa, "Ali Şir Nevayi ve XVII. Yüzyıl Azerbaycan Lirik Şiiri", **Hacettepe Ün. Türkiyat Araştırmaları**, Ankara, Sayı 10, 2009, s.57-67; Feridun Bey Köçerli, **a.g.e.**; Mümine Çakır, **a.g.e.**; Ahmet Pirverdioğlu, **a.g.e.**; Ahmet Caferoğlu, **Azerbaycan Dili ve Edebiyatının Dönüm Noktaları**, Azerbaycan Kültür Derneği yay. II, Ankara, 1953, s.19

yüzyılda yazılan gazellerin çoğunda, Fuzûlî biçemi ve dilinin korunması büyük bir üstatlık sayılmıştır. Azerbaycan halk edebiyatının gelişmesi, XVII-XVIII. yüzyıl Azerbaycan yazı dili ve edebiyatı üzerinde oldukça büyük bir etki yapmıştır. Bu dönemde yetişen Mesihî, Sâ'ib ve Kavsî; dil bakımından hep bu edebiyattan esinlenmişlerdir. Fuzûlî geleneğine oldukça bağlı kalan Kavsî, çağdaşı şairlerden bir adım öndedir. Zengin halk edebiyatı servet ve motiflerinden yararlanmasını bildiği gibi, şiir tekniğinde de üstattır.

Kavsî, Türk dili için sorumluluğunun farkında olarak Türkçe şiirleri ile bütün dünyayı fethedeceğini söylemektedir:

Ëtmek için **Türk** neşmi-yle müşehher 'âlemi

Tapdılar erbâb-ı me'nî bilmenem handan beni (G.474/10)

Kavsî'nin "görgeç" redifli gazeli, Fuzûlî'nin aynı redifli gazeline naziredir. Bilindiği gibi, Fuzûlî de şiirini yazarken Nevâî'nin aynı redifli gazelinin örnek almıştır:

Elden gèderem serv-i hürâmânunğı **görgeç**

Dilden düşerem günça-yı hendânunğı **görgeç** (G.36/1)

Kavsî'nin Nevâî, Fuzûlî ve Vahîd Kazvinî'nin gazellerine yazdığı nazirelerin çoğunda, bu şairlerin beyitlerinden birer mısra örnek verilerek onların adları anılmıştır:

Beni mest etti **Füzûlî** kimi bu söz Kavsî

Kim olım mest dutım dâmen-i dilber güstâh (G.38/9)

Ne yahşî söylemiş Kavsî **Vehîd**-i pâk-gövher kim

Beni yandurdu bir âteş ki düşmenden ırağ olsunğ (G.272/11)

Kavsî bu ol gezel-i neğz-i **Füzûlî**dür kim

Nece âh eylemeyim âh yanubdur cigerüm (G.329/8)

Kavsî'nin “göz” redifli gazeli, Nevâî'nin aynı redifli gazeline naziredir. Bu naziresinde, Nevâî'nin adını anıp bir beytini zikreder:

Bu hemân re'nâ gezeldür kim **Nevâyî** söylemiş
Sürme-gün tünlerde hicrân şâmı tut bîdâr göz (G.221/10)
Ol kelâmıdur **Nevâyî**nünğ bu Kavsî kim demiş
Bes ki tofrağ oldu 'eşkünğ deştide âvâreler (G.158/8)

Şairin “gel” redifli gazeli, Nesimî'nin aynı redifli gazelinesi anımsatmaktadır:

Sâķiyyâ bağrum mēy-i gülgün için kan oldu gel
Şebr evi sensiz tezelzül buldı vîrân oldu gel (G.293/1)

Yukarıda adı geçen şairlerden etkilenen Kavsî, Vâkîf'ı da etkilemiştir. Hatta onunla birlikte, Azerbaycan şairlerinin önde gelenlerinden sayılır.

Afyon Mevlevihanesi şeyhlerinden “Semâî” mahlaslı Mehmed Çelebi'nin (öl.1550) bir gazeline nazire yazarak, “Gönüldendir şikâyet kimseden feryadımız yoktur” biçimindeki ünlü mısraı da aynen kendi gazeline almıştır. Bu da onun Osmanlı şairlerinin şiirlerine yabancı olmadığını gösterir:

Bu ol şîrîn gezeldür kim demiş bir sâķir-i mâhir
Gönüldendür şikâyet kimseden feryādumuz yokdur (G.137/9)

Kavsî'nin bir gazeline, Ağa Razi'nin adı geçer:

Bu ol gezel cevâbı ki **Aķa Rezî** dedi
Bu yolu başa aparuram bir ayağ ilen (G.393/12)

XVIII. yüzyıl Divan şiirinin ünlü temsilcilerinden Çelebizâde Âsım'ın Kavsî'nin bir mısraına yazdığı nazireye bakılırsa, Osmanlı şairlerince de tanındığı anlaşılmaktadır.

Dimiş bu mışra'ı Kavsî dilimden ey 'Âsım
Zamâne her kimi kim yakdı ben harâb oldum

Çelebîzâde ‘Âşım

Onun Şii olduğu, şiirlerinden anlaşılmaktadır:

Sipêhr-i nâ-cavân-merdünġ sitîzinden ne ġem K̡ovsî

Ki lûtf-i **şâh-ı merdân Hêyder-i Şefder** hîşârumdur (G.140/7)

Topraġdan götür men-i bî-ķedri yâ ‘Elî

Ëy münheşir mürüvvet ü lûtf ü ‘eṭâ sanġa (G.4/6)

Āstânunġ daşına K̡ovsî kimi yüz şürmege

Baġrumı âb êtdi yâ **şâh-ı H̡orāsân** intizâr (G.170/9)

Bir âşnâ ki Ke‘bê-yi meķşûda Hızr ola

K̡ovsî **ġerîb-i hâk-ı H̡orāsân**dan isterem (G.357/7)

Horasan şahı, Horasan’ın garibanı, Şiilerin inandıkları 12 İmamdan sekizincisi yani Meşhed şehrinde yatan İmam Rıza’dır.

Onun çocuk sahibi olmadığı, bu şiirlerinden anlaşılmaktadır:

K̡ovsî yaġardı nesl ġemi câvdân beni

Yandurmasaydı mişre‘-i rengîn çırāġumı (G.490/9)

Kavsî, sade bir yaşam sürdürmüştür:

Bûryâ ferşüm ü évüm mescid

Ne ġözel kedġudālġum vardur (G.169/6)

Tasavvuf anlayışına ġöre bütün varlıklar, hakikatin tecellisidir (vahdet-i vücûd). İnsan da mutlak ruhun bir parçasıdır ve bir ġün ona kavuşacaktır:

Her ne var ‘âlemde bir birden beter ser-ġeştedür

Ėetre ‘ümmân aġtarur ‘ümmân ne ister bilmenem (G.365/6)

Ëy dem-â-dem êyleyen teklîf-i mescid K̡ovsîye

‘Āşık-ı bî-tâbda ġmân ne ister bilmenem (G.365/14)

Aşk sözkonusu olduğunda, sevgilinin zulmünden ve acımasızlığından yakınır:

Düşmenini kimse sevmez bilmenem yā Reb n'îçün

Ben seni 'ālemce ey bī-reḥm-i ḥūn-h'ār isterem (G.367/3)

Kavsî, sevgili için ateşlere düşer ve bu ateş -tıpkı Semender gibi- onu besleyip yaşatır. Bilindiği gibi, Semender de ateşte yanıp kül olduktan sonra o küllerin korlarıyla yeniden dirilmektedir:

Her çend yandunġ odlara Ḳovsî usanmadunġ

Āḥir sen ey ot evlū semender misen nesen (G.385/10)

Şiirleri, güzelliğini ve letafetini sevgilinin güzelliğinden alır:

Ola ger Ḳovsîye menzūr gül-i rühsārūnġ

Nezm-i rengīn ile dünyānı gülisṯān ēyler (G.65/9)

Müjgān gibi deler cigerin seng-i ḥārenūnġ

Her mişre'üm ki ḳaşunġ ucından işāredür (G.80/10)

Ancak insan güzelliği, yalnız dış görünüşüyle değil zengin iç dünyası ve manevi halleriyle de ölçülür. Görünüşe aldanıp manayı anlamayanlar için kavuşma, bir körün çıra istemesine benzer:

Gözi şüret gören me'nīden āgāh olmayan ġāfīl

Eger veşl istese bir kūra benzer kim çırāġ ister (G.89/8)

Bu şüret-ḥānede her şüret-i bī-cāna aldanma

Ki çokdur bü'l-hevesler 'āşık-ı ḥēyrān libāsında (G.449/4)

Dolayısıyla, aşkın giyimine değil iç dünyasına bakılmalı ve değer verilmelidir:

Zinhār kem libāsına kem baḥma 'āşıkunġ

Kim dāġunġ altı kırmızıdur üstü ḳaradur (G.80/7)

Kavsî, dünyanın malına mülküne gönül bağlamaz. Görünüşteki güzellikle işi yoktur:

‘Âşıkam ben dövlət ü māl u menālī n'eylerem
Berg ü berden yummuşam göz şāḥ u bālī n'eylerem
Yēg gelür bir ğunça-yı mestür yüz gülden baṅga
Yār-ı şāḥib-dil gerek şāḥib-cemālī n'eylerem (G.339/1-2)

Gerçek yani doğru sözlü sadık aşık ise azdır:

Çokdur heves erbābı velī ‘āşık-ı şādık
Azdur nēce kim neġmē-yi ter çok eşer azdur (G.181/2)

Kavsî, gerçek sevgi ve dostluğun bulunmayışından yakınır:

Hemīn iksīr tek bir ad eşitdüm āšnālıġdan
Heḳīḳet menziline kāfirem ger āšnā gördüm
Meḥebbet şāf u bī-ġeş kīmyādur düşse bil ḳedrin
Ki çok bī-müdde‘ālar çehresinde müdde‘ā gördüm (G.338/3-4)

Fuzûlî'nin “söz” redifli gazeline yazdığı nazirede, doğru ve etkili sözün ne olduğunu şöyle açıklar:

Dīdē-yi bī-nürdur te'şīrsiz güftār kim
Gövher-i ğelṭān eşerdür ebr-i gövher-bār söz (G.222/6)

Kavsî, halk yaratıcılığının pınarından ve sözlü edebiyatından beslenen bir şairdir. Divan edebiyatı anlayışının yanında, halk söyleyişini de kullanmıştır. Halk ifadelerine, atasözlerine, destan ve efsanelerin kahramanlarına sık sık başvurur. Bunlardan biri de, Hızır'dır. Azerbaycan halk destanlarında Hızır, insanlara özellikle de aşıklara yardım elini uzatır:

Ëy **Hızır** ‘eşḳ kūyına yārunġ apar beni
Kim bes ki serḥoşam reh-i mēy-ḥāne bilmenem (G.304/4)

Şiirlerinde, atasözlerinden de yararlanmıştır:

Cahānda her kişi öz ekdüğün biçer āhir

Nedāmetini yaman sözlerin çeker düşmen (G.40/4)

Teshīr-i zūlf-i yāri şebādan diler gönğöl

Oķşar anğa ki **özge eliyle ilan dutar** (G.45/6)

Şerāb hūn-ı ciger def‘ine ne fāyide sensiz

Boyunğ belāsın alım **kanı kan ile yumağ olmaz** (G.206/2)

Bir kapu bağlayan birini bī-gümān açar

Sākī şerāb esirger ise kan esirgemez (G.223/2)

Sīnede gönğlüm sarāyın rövşen ēyler şem‘-i dāğ

Öz ayağı altına her çend ışığ vërmez cırāğ (G.245/1)

Erinmeyince gönğöl bī-fürūğdur me‘nī

Söz ile vërmez ışığ şem‘-i bezme yağ gerek (G.285/8)

Öz bābını her kimse her yerde tapar Kovsī

Ben her yana kim gëtdüm dīvāneye tuş geldüm (G.313/6)

Tapduğda şem‘-i veşlin anuğ göz götürme kim

Kimse geçēn günü tapabilmez sorāğ ilen (G.393/9)

Egerçi **doğrıya** meşhūrdur **zavāl olmaz**

Feğān ki düstları doğru söz eder düşmen (G.401/2)

Heṭā diyer ol ki diyer **bir gül ile yaz olmaz**

Ki oldu bir nefes ol nov-bahār kāmumca (G.431/5)

Bir arḫa kim gele su var ümīd bir de gele

Olursa ‘ömr, olur bir de yār kāmumca (G.431/6)

Yëtmeyen söz sūzına şūrın ne bilsünğ me‘nīnünğ

Ağzı şīrīn ēylemez helvā demek helvā gibi (G.482/8)

Şiirinde sade ve akıcı bir dil kullanan Kavşî, edebi sanatları da başarıyla uygulamıştır. Hayal dünyası geniş ve renklidir. Dili sade, ahenkli ve canlıdır.

Samimi ve doğal benzetmelerden, halkın dilindeki güzelliklerden ve deyimlerden yararlanır:

Kimsenüñg **degmemişem gönğline** hergiz yā Reb
Yēne her kim ki yēter gönğlümi vīrān ēyler (G.65/7)
Diller tökerem bülbül ü pervāneye Ȑovsī
Tā bir gün olar ḥālumu cānāna dēsünğler (G.103/5)
Nēy kimi kirdārumuz bendindedür güftārumuz
Ȑullıȓa **bēl bağlamağ**dur kövlümüz ikrārumuz (G.212/1)
Gētme başunğ sedğesi ēy serv-i ḥoş-reftār gel
Gētdüm elden ēy dolanım başunğa dildār gel (G.296/1)
Öz bābını her kimse her yērde tapar Ȑovsī
Ben her yana kim gētdüm dīvāneye **tuş geldüm** (G.313/6)

Şiirin ahengini sağlayan ses ve söz tekrarları için aşağıdaki örneği verebiliriz:

Ne ser-kēş şö‘ledür bu veh bu ne ķedd ü ne ķāmetdür
Ȑiyāmetler ķiyāmından ķiyām étmiş ķiyāmetdür (G.47/1)

Şair, sözcüklerin çok anlamlılığından yararlanır:

Lütf ile ēy āteşīn-rühsār āb ētdünğ beni
Bes ki **yüz** vèrdünğ bu **yüzden** hem kebāb ētdünğ beni (G.497/1)

Eş anlamlı ve yakın anlamlı sözcüklerden de yararlanır:

Gönğül bir ķetire ķandur ‘ēşķ bī-dādın **yaşursunğ** mı
Gözüm bir ķetrede bir beḥr **pinhān ēylemek** olmaz (G.215/5)
İzṭirābum ķeyd **bīm**inden degül **ķorḥum** budur
Kim çıḥa cān olmaya āğāḥ şeyyādum benüm (G.314/4)
Müjgān dēmenğ anğa ki men-i sāde oğradum
Bir çalıcı **ḥerāmī**ye bir egri **oğrı**ya (G.427/3)

Diğerler kim nişân bulmağ dehānunğdan müyesserdür

Ġelettür iftirādur meḥz sözdür bu yalandur bu (G.457/4)

Karşıt anlamlı sözcükleri bolca kullanmıştır:

Sipêhr anuñg gözini **ağ** eder günini **ḳara**

Biri ki bildi bu mektebde **ağ** u **ḳara** nedür (G.176/8)

Şebr ü ḳerārum aldı bir ārām-ı cān bu gün

Bir **yahş**ı yāra gönğlümi vêrdüm **yaman** bu gün (G.420/1)

Bugün kullanılmayan pek çok eski sözcük, Kavsi Divanı'nda bulunmaktadır:

Menden **yaşur**ma söyle ne mezhebdesen barğa

Ëy küfr ü dīn, fireng ü müselmān fedā sanğa (G.19-5/5)

Bilmenem ḳanlu **döğün**ler mi **güyür** sīnemde

Ya senünğ berḳ-‘inānunğ ayağınunğ izidür (G.52/5)

Eger düşmenlere yalvarsa idüm reḥm ederlerdi

Bu reng ile ki ben **yavuncı**dum eḥbāba yalvardum (G.319/7)

Divan şiirinde yaygın olduğu gibi, Kavsi'nin şiirlerinde de erkek sevgili tipi hissedilmektedir. Bu tür ilişkide genellikle şâhid-bâzi, nazar-bâzi, cemâl-perestî, bî-rîş, tıfl, tıfl-ı nâz, yalın yüzlü mahbûb, tâze nihâl, civân, sâde, sâde-ruh, muhannes, peser, uşak, oğlan, abdullah, nev-hat, hat, hatt-i rîş, hatt-i izâr, hatt-i sebz (yeşil çizgi, sevgilinin yanaklarında yeni terleyen tüyleri, sakal), sebze-i rîş, sâkî, sâki-gerî, zülf (bayan için genelde gisu kullanılır) gibi sıfatlar kullanılır.⁸³

Dövrinde ‘ârizünğ **heṭ**-i müşkīn gerībdür

N'içün ki âteş üzre reyāḥīn gerībdür (G.55/1)

Ḳavuşandan şonğra **heṭṭ** âḥir benümle ḳavuşur

⁸³ Şemisa Sirus, **Şahid-bazi Der Edebiyat-i Farsi**, Tahran, Firdevs yay., 1381

Kāş tēz düşsēydi Ȑovsī başa ol re‘nā **igit** (G.29/7)
Lebünġ ħōkmiyle **ĥeṭṭ-i sebz** teshīr ētdi dūnyānı
Feġān kim mūrı ol ĥātem Süleymān-ı zamān ētmiş (G.237/3)
Gēçerken rūzgārum **sāde-şūretler** ĥeyālıyla
Beni Ȑovsī bu me‘nīden peşīmān ētdi ol **nov-ĥeṭ** (G.244/5)
Bir **uşaġunġ** ‘ēşķi ile bilmenem öz adumı
Men ki Eflāṭūnı ṭıfl ü ṭıfli ustād ēylerem (G.375/2)
Bilmenem bilmiş ȓara günlülerünġ ĥālın meġer
Gēce tek şūbh-i **bināġūşm siych**-pūş ēyleyen (G.394/7)

4. Kavsî Divanının Nüshaları ve Metnin Kurulmasında İzlenilen Yol

➤ Kavsî Divanının Elimizde Bulunan Nüshaları

1. Aşağıdaki 9 nüsha, Mümine Çakır'ın doktora tezini hazırlarken⁸⁴, ilk 4 nüshasını temel alarak yararlandığı nüshalardır.

1.1. Tebriz Milli Ktp. Nüshası: nr. 356, 235 yaprak, nestalik, 13x22, rahmetli Hacı Hüseyin Nahçıvani'ye aitliğini gösteren mührü bulunmaktadır, 1086 (1675) yılında Asker bin Hacı Ali-i Tebrizî tarafından istinsah edilmiştir (s. 235).

Başı:

Ëy ètmiş medd-i bismi'llāhdan tuğrā-yı dīn pèydā
Anunğ bir nöķtesi zimninde Qur'ān-ı mübīn pèydā (G.1-1)

Sonu:

Bi-ħemdi'llāh ki dūd-ı āhumuz ebr-i bahār oldı
Qaradan çıhdı dağ u bāğ u şehṛā lālezār oldı (TC.3.5-7)

1.2. Tiflis Gürcistan Devlet Ktp. (Elmler Akademisi Kekelidze adına Elyazmaları Enstitüsü) **Nüshası:** nr. L 51, 195 yaprak, nesih, birinci sayfada 1255 (1838) tarihi var.

Başı:

Ëy olub Qur'ān-ı è'cāz-āferīn bürhān saṅga
Medd-i bismi'llāh, mīzān-ı 'ülüvv-i şān saṅga (G.2-1)

Sonu:

Bi-ħemdi'llāh ki dūd-ı āhumuz ebr-i bahār oldı
Qaradan çıhdı dağ u bāğ u şehṛā lālezār oldı (TC.3.5-7)

⁸⁴ Mümine Çakır, **a.g.e.**

1.3. İstanbul Ün. Ktp. Nüshası: nr.T.5478, 138 yaprak, talik, sonunda 1095 (1683) tarihi var.

Başı:

Dögünlerünġ yêter êy sebz-reng-i teh gül-gün
Ne gül ne sebze gerekdür ne lâlezâr baġa (G.6-4)

Sonu:

Helġ içre bu bî-bezâ‘etünġ şöhreti yoh
Bu şehrde eş‘ârı anunġ oldı ‘elem (R.11-2)

1.4. Londra-British Museum Nüshası (ADD 7927): Süleymaniye Ktp.’nde bulunan Mikrofilm nr.3513, 118 yaprak, talik, birinci sayfada 1185 (1771) tarihi var. ikinci sayfada da 1213 (1798) yılında Bağdat şehrinde yazılmış bir temellük kaydı vardır.

Başı:

Yohdur heberüm kim gönġül olmış kime heyrân
Âyîne ne bilsünġ ser-i bâzâr kimünġdür (G.68-8)

Sonu:

Hèy hèy dolanım başunġa èy sâķî-yi yaġı
Öz başunġ için kıymaya gör elden ayaġı (TC.2.5-7)

1.5. Ankara Milli Ktp. Nüshası: nr.06 MK YZ.A 3767, 95 yaprak, talik.

Başı:

Èy ètmiş medd-i bismi’llâhdan tuġrâ-yı dîn peydâ
Anunġ bir nöķtesi zimninde Kıur’ân-ı mübîn peydâ (G.1-1)

Sonu:

Heberdâr olmayan mé‘râc-ı me‘nîden ne bilsünġ kim
Senünġ yerden göge var imtiyâzunġ dil-rübâlardan (G.396-3)

1.6. Suudi Arabistan Medine Melik Abdülaziz Ktp. (Arif Hikmet Ktp. Mecmuası) **Nüshası:** nr. 811/186, 110 yaprak, nesih.

Başı:

Ëy ètmiş medd-i bismi'llâhdan tuğrâ-yı dîn pèydâ
Anunğ bir nöktesi zimninde Qur'ân-ı mübîn pèydâ (G.1-1)

Sonu:

Ne huceste mekân ola ol mekân ki yétince şövķ-i tamâm ile
Ura dâmenin bêle kâtilüm, çeke tîğini töke kıanumı (G.548-2)

1.7. Bakü Fuzuli Adına El Yazmaları Ktp. Nüshası: nr.B-4366(II), 37 yaprak, nestalik.

Başı:

Ëy ètmiş medd-i bismi'llâhdan tuğrâ-yı dîn pèydâ
Anunğ bir nöktesi zimninde Qur'ân-ı mübîn pèydâ (G.1-1)

Sonu:

Ben èylemenem 'erz-i temennâ sözüm anla
Dindürme beni dilsizem ammâ sözüm anla (TB.1.5-9)

1.8. Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar Nüshası: nr.3140, 104 yaprak, talik.

Başı:

Ëdübdür çerh-i müste'cel meni toprağ ilen yèksân
Sen ol sèyl-âb-ı bî-zinhârı me'mâr ètginen yâ Reb (G.25-3)

Sonu:

Benüm tek âyîne bağlardı bin zünnâr cövherden
Yüzinde helķe helķe ol heť-i tersâyı görsèydi (G.495-6)

1.9. Malatya İl Halk Ktp. Nüshası: nr.252 (daha sonra Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. nr.3-252'ye taşındı), 126 yaprak, talik.

Başı:

Ne növ‘ Ƙovsî-yi mehcûr yanmasunĝ ĝeceler
Ki her sitâre anĝa bir şerâredûr sensiz (G.202-5)

Sonu:

Günâhum ne dolanım başunĝa cānân günâhum ne (MH.5.4-5)

2. İran Nûshaları

2.1. İslam Şura Meclisi I.Ktp. Nûshası: nr.7082, 176 yaprak, nestalik, 19x14, 1141 (1728) yılında Nizameddin Muhammed Bin Hacı Muhammed Salih Dehharkani tarafından Dehharkan kasabasında istinsah edilmiştir (s.352). Ortalardan birkaç sayfası eksiktir.

Başı:

Ëy êtmiş medd-i bismi'llâhdan tuĝrâ-yı dîn pâyda
Anunĝ bir nökşesi zimninde Ƙur'ân-ı mübîn pâyda (G.1-1)

Sonu:

Olsunĝ binâ-yı dövlət-i cāvîdünĝ üstüvâr
Âsûde zill-i me‘deletünĝde diyârlar (G.559-17)

2.2. Melik Milli Ktp. Nûshası: nr. 4621, 156 yaprak, nestalik, 21x12.8, 1083 (1672) yılında Asker tarafından istinsah edilmiştir (s.312). Ortalardan birkaç sayfası eksiktir.

Başı:

...Sülâyman-ı ĥireden olmadın nâm u nigîn pâyda (G.1-7)

Sonu:

Günâhum ne dolanım başunĝa cānân günâhum ne (MH.5.5-5)

2.3. Melik Milli Ktp. Nûshası: nr. 5604, nestalik, Türkçe Divan kısmı 96 yaprak (s.1-191).

Başı:

Ëy êtmiş medd-i bismi'llâhdan tuĝrâ-yı dîn pâyda

Anunġ bir n k tesi zimmnde  ur' n-ı m b n p yd  (G.1-1)

Sonu:

G n hum ne dolanım başunġa c n n g n hum ne (MH.5.5-5)

Başka şairlerin  iirleri de bulunmaktadır. Farsça kısmı 81 yaprak (s.211-372), sonunda 1117 (1705) tarihi var.

Ba ı:

 n nem z  e h  il ke n st kerd  nr 

Ru' net  ke tu r  der h m den  nc 

Sonu:

Her ke h  aned du'  t me' d rem

Z nke men bende-yi g nehk rem

2.4. Tahran Milli Ktp. N shası: nr.5-10833 (f.833), nestalik, 135 yaprak, 1284 (1867) tarihi var. Başından 1 sayfa ve sonundan birkaç sayfa eksiktir.

Ba ı:

G zeller l v -i r   arında kilik-i   ret- r y n 

 ılur geh h  l-ı m    n g   h   -i 'enber n p yd  (G.1-10)

Sonu:

Peh peh bu ne b    l bu ne e   n ne nev dur (TB.2.5-8)

➤ **Kavs  Divanının Bilinen Başka N shaları**

1. İran-Tahran Hüseyin Miftah Koleksiyonu N shası: nr.1150. Miftah'ın ölümünden sonra bu koleksiyonun birçok el yazma nüshası  slam  ura Meclisi I.Ktp. ve Tahran Milli Ktp.'ne taşındı.⁸⁵

2. İran-Kum Ayetullah G lpaygani Ktp. N shası: nr.15/88, 16 yaprak, istinsah tarihi 1249 (1833).⁸⁶

⁸⁵  adi Aydın, ** ran Kütüphanelerinde Türkçe Yazmalar Kataloğu**,  stanbul, Timaş yay., 2008, s.48; Hüseyin Müttaki, **Kitab inasi-yi Feharis**, Kum, C.I, 1386, s.426; Muhammed Taki Dani pejuh,  rec Ef ar, **Nüsha-ha-yi Hatti: Defter-i Heftom**, Tahran, Danişgah-i Tahran yay., 1353, s.163

3. **Pakistan Dânişgâh-i Pencab Nüshası:** nr. 699 pi VI 165 (572 f), nestalik, 1882.

Başı: Ey Katre-i ze Feyz-i to cān-i mā⁸⁷

4. **İngiltere Oxford-Bodleian Ktp. Türkçe yazmaları Nüshası:** nr.MS Turk.d.10, 162 yaprak, talik.⁸⁸

5. **İstanbul-Murad Molla Ktp. Arif Hikmet Bey arşivi:** nr.3665 ile kayıtlı ve 190 yaprak olduğu söylenen nüsha.⁸⁹

6. **Almanya Nüshası:** Hamîde Reiszâde'nin yalnız ilk ve son sayfasını verdiği ve başka hiçbir bilgi vermediği Almanya nüshası⁹⁰

7. **Terbiyet Nüshası:** Muhammet Ali Terbiyet, elinde Kavsî'nin Farsça ve Türkçeden oluşan 6000 beyitlik bir Divan'ının bulunduğunu söylese de, bugün bu Divan'ın nerede olduğu belli değildir.⁹¹

8. **Köçerli Nüshası:** Feridun Bey Köçerli'nin elinde bulunan Kavsî Divanı'nın bugün nerede olduğu belli değildir.⁹²

Yukarıda sıraladığımız bu nüshalardan başka, Mümine Çakır'dan -fazla bilgisi olmamakla birlikte- Irak'ta da Kavsî Divanı'nın olduğunu ve hatta bu konuda tez çalışmalarının yapıldığını öğrendik. Geniş bir coğrafyada yayılan Kavsî Divanı'nın nüshaları, onun ne denli ünlü bir şair olduğunu göstermek açısından önemlidir.

Biz bu çalışmamızda sağlam bir dil incelemesi yapabilmek için yineden metni kurmaya karar verdik, ancak amacımız Kavsî Divanının Dil İncelemesi'ni

⁸⁶ Aydın Şadi, **a.g.e.**, s.110

⁸⁷ Münzevi Ahmet, **a.g.e.**

⁸⁸ “yazar adı: Kavsî”, (Çevrimiçi) <https://www.yazmalar.gov.tr>, 2011

⁸⁹ Alirıza Karabulut, Ahmet Turan Karabulut, **Mucemu't-tarihu't-turasü'l-islami fi mektebatı'l-alem**, Kayseri, Mektebe yay., 2001, s.2394, 4055

⁹⁰ Reiszade Seyyide Hamide, **a.g.e.**

⁹¹ Muhammet Ali Terbiyet, **a.g.e.**

⁹² Feridun Bey Köçerli, **a.g.e.**

yapmak olduğu için bu Divanın çeviri yazısını yaparken nüsha farklılıklarını göstermedik. Bu çalışmada önceki çalışmalardan özellikle de Mümine Çakır'ın 4 nüsha yani Londra, Tiflis, Tebriz ve İstanbul Ün. nüshalarını temel alıp Ankara Milli Ktp., Medine, Bakü, Süleymaniye Ktp. ve Malatya İl Halk Ktp. (daha sonra Konya Müzesi Ktp.'ne taşındı) nüshalarından da yararlanarak ortaya koyduğu tenkitli metinden ve Paşa Kerimov'un 4 nüsha yani Tiflis, Londra, İstanbul Ün. ve Bakü nüshalarını temel alıp Milli Tebriz ve Melik (nr.5604) nüshalarından da yararlanarak yaptığı çalışmadan ve elimizde bulunan nüshalardan (toplam 13 nüsha) yararlanarak Kavsî'nin bu Türkçe Divanının çeviriyazısını gerçekleştirdik.

Divanın çeviriyazısını yaparken Azerbaycan Türkçesi özelliklerini temel aldık. Ancak Kavsî'nin kimi yerlerde Osmanlı Türkçesi ve Çağatay Türkçesi ve hatta Tebriz ağzı söyleyişlerine yer verdiğine göre bu özellikleri de korumaya çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

1. Yazılış Özellikleri

1.1. İkili yazılışlar

Eserde bazı sözcükler çeşitli yerlerde iki farklı yazılışla görülür: Ḵara (قره G.67-3) ~ (قرا G.68-6) ~ (قاره G.66-9).

1.2. Ünlülerin Yazılışı

Divan nüshalarının hepsi harekesiz yazılmıştır. Birçok yerde ünlüler gösterilmemiştir.

1.2.1. “a” Ünlüsünün Yazılışı

1.2.1.1. Ökseste

Elif veya medli elif (ا،آ) ile gösterilir: Ayağdan (اياغن G.29-4), ahan (آخن G.29-5).

1.2.1.2. İçseste

Elif (ا) veya harfsiz-harekesiz yazılır, bazen hece sonunda he (ه) ile gösterilir: Ahan (آخن G.29-5).

1.2.1.3. Sonseste

Elif (ا) veya he (ه) ile gösterilir: Saŋga (سنگا G.211-6), şormağa (صورمغه G.259-5).

1.2.2. “e” Ünlüsünün Yazılışı

1.2.2.1. Ökseste

Elif (ا) ile gösterilir: Elinde (النده G.30-3).

1.2.2.2. İçseste

Harfsiz-harekesiz yazılır, bazen hece sonundaki, he (ه) ile gösterilir. Bazen “e” sesini karşılayan harfin yerine “ا” kullanılmıştır: Öpkelene (اوپكالنه G.559-12).

1.2.2.3. Sonseste

He (ه) ile gösteriliyor: Èyle (ايله G.69-9)

Bazen sözcük sonunda olan he (ه) harfi, o sözcük eklerle genişlediği zaman, yazılmıyor: Pillede (پله ده<پلده G.68-6), sīnemde (سينمده G.97-6), nālemden (نالمدن G.423-5).

1.2.3. “ë” Ünlüsünün Yazılışı

1.2.3.1. Ökseste

“e”den ayırt edilmek için, elif-ya (اي) ile gösterilir, y ünsüzü ile yan yana geldiği zaman ise bir tek ya yazılır: Èyle (ايله G.69-9), ètdünġ (ايتدنك G.243-12).

1.2.3.2. İçseste ve Sonseste

Genellikle ilk hecede bulunan bu ses Türkçe sözcüklerde e’den ayırt edilmek için ya (اي) ile gösterilir, y ünsüzü ile yan yana geldiği zaman ise gösterilmez: Bèyle (بيله G.54-6), yeri (يري G.70-7), bēş (بيش G.127-5).

Alıntı sözcüklerde bulunan bu ses harfsiz olarak gösterilir: Mānè‘(مانع G.71-4), istè‘dād (استعداد G.142-5), çèşm (چشم G.217-2).

1.2.4. “i, i” Ünlülerinin Yazılışı

1.2.4.1. Ökseste

Elif-ya (اي) ile gösterilir: Iraġ (ايراغ G.12-3), ilan (ايلان G.45-6).

1.2.4.2. İçseste

Ya (اي) ile ya da harfsiz-harekesiz yazılır: Bir (بر G.41-9), biz (بز G.44-7), bıçaġ (بيچاغ G.245-8).

1.2.4.3. Sonseste

Ya (اي) ile gösterilir: Yaġı (ياغي G.107-3).

1.2.5. “u, ü, o, ö” Ünlülerinin Yazılışı

1.2.5.1. Önseste

Elif-vav (و) ile gösterilir: Öpkelene (اوپكالنه G.559-12).

1.2.5.2. İçseste

Vav (و) veya harfsiz-harekesiz yazılır: Toprag (تپراغ G.25-3), , kulağ (قولاغ G.31-6).

1.2.5.3. Sonseste

Vav (و) ile yazılır: Gerü (گرو G.35-5).

1.3. Ünsüzlerin Yazılışı

1.3.1. “ç” Ünsüzü

Bu sesi gösteren asıl harf (چ) harfidir. Ancak bazen (ج) ile gösterilmiştir: İç>ic (G.37-1).

1.3.2. “p” Ünsüzü

Bu sesi gösteren asıl harf (پ)’dir. Ancak bazen (ب) ile gösterilmiştir: Yapmağa (ياپمغه G.10-9).

1.3.3. “k, g” Ünsüzleri

İnce sıradan olan g, k sesi için (ک) harfi kullanılmıştır. Bunların okunmasında büyük ölçüde AzbT temel alınmıştır: Gerü (گرو G.35-5).

1.3.4. “k” Ünsüzü

Kalın sıradana olan k’lar, (ق) harfiyle gösterilir: Kılunğ (قلنک G.40-3).

1.3.5. “ng” Ünsüzü

Düzenli olarak ve Doğu Türkçesi yazılışına uyarak ng (نگ) harfiyle gösterilmiştir. Sözcüklerde asli ses olarak bulunan ng, ilgi hali eki, 2.Ş.iyelik eki, 2.Ş

ggz. eki, Ç.2.Ş emir eki ve 3.Ş emir ekinde olan n sesi, nğ (نک) ile gösterilmiştir: Özinünğ (G.65-1), gönğül (G.137-4), èyledünğ (G.3-5), olsunğ (اولسنک G.19-3), olmasunğ (G.26-1), almadunğ (آلمادنک G.31-3), kılunğ (کلنک G.40-3), sanmanğ (G.40-6), görünğ (کورنک G.43-1).

1.3.6. “t” Ünsüzü

Türkçe sözcüklerde kalın veya ince sıradan olan t’ler hep (ت) ile yazılmıştır: Toprağ (تپراغ G.25-3).

1.3.7. “s” Ünsüzü

Türkçe sözcüklerde kalın veya ince sıradan olan s’ler, birkaç sözcük hariç, hep (س) ile yazılmıştır.

Kalın sıradan olan aşağıdaki sözcüklerin s’leri, “ص” ile yazılmıştır: Şor- (صور G.37-3), şona (<suna G.129-8), şongra (G.244-3).

1.4. Bazı Ek ve Sesbirimlerinin Yazılışı

1.4.1. +dA, +dAn, +A, -A, -An, -Ar, +cA, -mA, -mAK, -sAn, +sAn, +lA gibi eklerin ünlüsü kalın sırada iken de genellikle kalıp olarak harfsiz-harekesiz veya he (ه) ile yazılmıştır: Şoran (صورن G.37-3), sanma (سانمه G.169-4), odlara (اولداره G.170-1), kıla (قله G.177-5), yanında (ياننده G.179-3), bulmasan (بولمسن G.183-1), açmazsan (آچمزسن G.217-2), dutardum (دوتردم G.217-3), yādunğla (يادنكله G.217-9), şormağa (صورمغه G.259-5), ayağı-yla (اياغيله G.544-6).

-lAr, +lAr, +lArI, -mAz gibi eklerin ünlüsü de çoğu zaman harfsiz-harekesiz veya he (ه) ile yazılmıştır: Dağlar (داغلار G.8-4), yılduzlar (يولدوزلر G.47-3), ağlar (آغلار G.50-2), kanlara (قانلره G.35-3), olmaz (ولمز G.217-1).

nğ’dan sonra gelen +A, elifle yazılabilir: Dīdārūnğa (دیدارنکا G.211-2), sanğa (سنکا G.211-6).

1.4.2. Bazen sözcük sonundaki olan A (ه) harfi, sözcük eklerle genişlediğinde kaldırılır: Pillede (پله ده<پلده G.68-6), sīnemde (سینمده G.97-6), nālemden (نالمدن G.423-5).

1.4.3. Şedde gerektiği durumlarda kullanılmıştır: Medd (مدّ G.1-1).

1.4.4. T.1.Ş bildirme eki bazen elif-me (ام) ile yazılır, arada türeme yardımcı y sesi varsa da gösterilmez: Gündeyem (G.9-9 كونده ام), dīdārūngam (G.69- دیدارنگ ام), èyleyem (G.541-2 ايله ام).

1.4.5. Tamlamalarda türeyen y bazen ya ile, bazen hemze ile gösterilir bazen de gösterilmiyor: Şehrā-yı meḥşerdür (G.9-3 صحراى محشر), şīve-yi reftār (شیوه رفتار G.10-6), şu‘le-yi rūḥsār (شعله رخسار G.10-10).

Tamlamanın i’si ise gösterilmiyor: Şehrā-yı meḥşerdür (G.9-3 صحراى محشر), çəşm-i siyeh (G.217-2 چشم سیه).

1.4.6. Birçok yerde noktalar eksik, Bazen de süsleme olarak fazladan noktalar konulmuştur. Son ses olan ya (ى) harfinin altına bazen iki nokta konulmuştur.

1.4.7. Bazen ç, p sesi c, b harfiyle gösterilir. Bu olay daha çok y harfi yanında bulunan ç, p sesinde görülür. Bunların okunmasında büyük ölçüde AzbT temel alındı: Hīç (G.26-5 هیچ), n’içün (G.27-3 نیچون), pèykān (G.36-8 بیکان).

1.4.8. “è” sesi y ünsüzü ile yan yana geldiği zaman iki ‘ya’ yerine bir tek ‘ya’ yazılıyor: Bèyle (G.54-6 بیله), èyle (G.69-9 ايله), yèri (G.70-7 یرى).

1.4.9. “Degül” gibi bazı sözcük tabanları, +dUr eki, ilgi durumu eki, 1.Ş ve 2.Ş iyelik eki, Ç.2.Ş ve 3.Ş emir eki, 1.Ş ve 2.Ş ggz. gibi eklerin ünlüsü genellikle harfsiz-harekesiz ve bazen de vav ile yazılmıştır, dolayısıyla da bunları, EAT’nin devamı olarak, yuvarlak biçimde okumayı tercih ettik. mI soru eki, -IncA eki, +līg ve +lik i.i.y.e, -mIş ögz. gibi eklerin ünlüsü de genellikle harfsiz-harekesiz ve bazen de ya ile yazılmıştır, bunları da düz biçimde okumayı tercih ettik. Bunların dışında

vav (و) ile gösterilen ünlüler yuvarlak, ya (ي) ile gösterilen ünlüler düz okunmuştur. Örneğin -Ub ögz. eki, -Ur şimdiki zaman eki, -dUK sıfat-fiil eki, -dUr ve -Ur ettirgenlik eki, +IU i.i.y.e, -UK ve -U f.i.y.e genellikle vav (و) ile; T.1.Ş emir eki, +slz i.i.y.e, +(n)I yükleme eki, +(s)I iyelik eki genellikle ya (ي) ile yazılır: Gözüm (G.211-2), dīdārūnga (دیدارنکا G.211-2), bağlamağdur (باغلامغ در G.212-1), derdümüz (دردمز G.212-3), dutardum (دوتردم G.217-3), dildārumunġ (دلدارمنک G.217-4), beklerüz (بکلرز G.225-10), yığılunġ (یغلنک G.235-8), sanmışdum (سانمشدم G.241-3), êtdünġ (ایتدنک G.243-12).

1.4.10. “ک” harfi bugünkü söylenişi esas alınarak g, k biçiminde; yabancı sözcüklerde geçen bu harf ise o dildeki söylenişine göre g, k biçiminde çevrilmiştir.

1.5. Yazılış Yanlışlıkları

Metinde zaman zaman yazım yanlışları görülmektedir. Fonetik değeri olmadığını, müstensih hatası olduğunu düşündüğümüz aşağıda belirtilen bu yanlışlar tarafımızca düzeltilmiştir.

1.5.1. Bazen nġ’ler n ve bazen de n’ler nġ olarak yazılmıştır: Kılсанġ > kılсан (G.1-11), onġı > onı (G.3-4), keşdinġdedür > keşdindedür (G.7-5), servdenġ > servden (G.12-6), yêtdünse > yêtdünġse (G.54-2), uzunġ > uzun (G.124-6), boyınġ > boyun (G.440-4).

1.5.2. Bazen ĩ harfi yazılmıyor, Bazen de noktaları konulmuyor: Āyīne (آینه G.37-5).

İki y harfi (yy) yan yana geldiği zaman genellikle sadece biri yazılır.

Bazen tamlamanın i’si fazladan ya ile gösteriliyor: Kūy-ı havāsından (کویی هواسندن G.386-5).

1.5.3. Metinde aşığıdaki kelimelerin uyuma bağılı olarak gayın (ğ) ile yazılışları yaygın olup, yanlış olarak kefli (k) yazılışlar verilen örneklerden ibarettir. Bu kelimeleri metinde düzelterek okuduk: Şormağ (صورمک G.11-9), olmağ (ولمک G.21-4, G.198-7), ucalduğca (G.58-6), koymağ (G.150.4, G.168-6), yumağ (يومک G.206-6), dutmağa (دوتمکه G.378-2) , dutmağ (دوتمک G.408-7, G.459-7), çulkaşmağ (G.479-5).

1.5.4. Bazen ħā ve hā sesleri birbirinin yerine kullanılmıştır: Ĥāmūş > hāmūş (G.351-3), hār > ħār (خار G.400-7).

1.5.5. Bazen ğ sesi yanlışlıkla k olarak yazılmıştır: Yağmasa ħesret yağışı (ياقمسه حسرت ياقشى G.415-11), yağar (ياقار TB.2.1-3).

1.5.6. Bazen dA bağlacı kendisinden önceki sözcüğe bitişik olarak yazılır: Ol külle de kim var (قلده TC.2.7-1).

2. Ses Bilgisi

2.1. Ses Özellikleri

2.1.1. “ë” Ünlüsü

Kapalı e olarak tanımlanan ve ET’de genellikle i biçiminde olan bu ses AzbT’nde genellikle yalnız ilk hecede bulunur: Gëce (G.7-6), mè‘mār (G.10-9), è‘timād (G.11-5), gètmişem (G.15-2), tēz (G.15-3), gēden (G.23-7), ēvinde (G.26-5).

Bu ses nadiren ilk hece dışında da bulunur: Ètmesēydi (G.4-3).

2.1.2. “e” Ünlüsü

Bugün TT alfabesiyle kıyasladığımız zaman açık e ünlüsüdür. Yani alfabedeki e’den daha açık bir biçimde söylenmektedir. Boğumlanma noktası è-a arasında olan bu ses, ön damak, geniş ve düz bir ünlüdür. Aslında İstanbul ağzında *yer, ver, gel, erkek, efendi* gibi sözcüklerde de bu ses görülmektedir. *Bêş, yê* gibi sözcüklerdeki e harfi ise bugün TT alfabesindeki normal e sesidir: Nehān (G.1-9), fedā (G.3-1), çemende (G.7-3), dünēn (G.319-6).

2.1.3. “ķ” Ünsüzü (ق)

AzbT’nde bu harfin ses değeri g’dir (kalın g). Bu sesin boğumlanma noktası arka damaktır. Genelde ķ ile gösterilen ق harfi TT’de k biçiminde okunmaktadır. Bu harf Anadolu ve Azerbaycan’da g biçiminde söylenmektedir. Bu ķ > ğ gelişiminin kesin tarihi belli olmamakla birlikte 17 yy.’ın sonlarına ait olan Kavsî Divanında bu gelişimin gerçekleştiğini düşünüyoruz. Yani sözcük içi ve sonundaki ķ’ların birçok yerde ħ’ya döndüğü gibi (خ biçiminde yazılışından dolayı bunu anlıyoruz), ön sesteki ķ’ların da g olması olasılığı çoktur. Zeynep Korkmaz bu konuya şöyle değiniyor: “ķ- > ğ- değişimi, Anadolu Türkçesinin ancak XIV. ve XV. yüzyıllardan sonraki konuşma dilinde yer almağa başlamış bir tonlulaşma

olayıdır”⁹³. Safeviler döneminde Della Vale, Raphael Du Mans ve Baltazar gibi yabancıların İran’da yazdıkları Türkçe eserlerde bu harfi k biçiminde yazmaları da geçerli neden olmayabilir, çünkü bunların hepsi daha önceden ve genellikle de İstanbul çevresinde yazılmış olan eserlerin alfabesini temel alarak eserlerini kaleme alıyorlardı. Batılılar ilk Batı Türkçesi eserlerini kendilerine yakın olan Balkan ve İstanbul Türkçesini temel alarak yazmışlar ve bu daha sonralar ölçün hale gelmiştir. Dolayısıyla da İran’da yazdıkları Türkçe eserlerde bu ölçünlü alfabeye aşağı yukarı uymuşlardır. Biz de bu ölçünlü alfabeye uyarak bu harfi k biçiminde çevirdik: Kulağ (G.31-6).

2.1.4. “h” Ünsüzü

Ötümsüz, sızıcı ve gırtlak ünsüzü olan bu ses $k > h > h$ değişmesiyle ortaya çıkmıştır: Handan (G.124-2), hansı (G.126-7).

2.1.5. “h” Ünsüzü

Sızıcı ve ötümsüz olan bu ses Anadolu ağızlarında olduğu gibi AzbT’nde de gırtlaktan (arka damak) ve hırıltılı bir biçimde söylenmektedir. $k > h$ değişmesiyle ortaya çıkmıştır: Haçan (G.45-4), hınsı (G.49-1).

2.1.6. “ğ” Ünsüzü (ġ)

“ġ” harfi AzbT’nde iki tane sese işaret etmektedir: Sızıcı olan ġ sesi (TT’ndeki ġ ünsüzünün daha da belirgin ve baskılı biçimi) ve patlayıcı olan ġ sesi. Bu sızıcılaşma olayının Kavsî Divanında gerçekleştiğini düşünüyoruz. Ancak ölçünlü alfabeye uyarak bu iki sesi ġ biçiminde gösterdik ve bu sızıcılaşmayı da ötümlüleşme başlığı altında ele aldık.

Sözcük veya hece başında veya sonunda bulunan ġ sesi genellikle patlayıcı olan sestir: Ġem (G.5-7), ırağ (G.12-3), açılmağ (G.17-6), olacağdur (G.23-3)

⁹³ Korkmaz Zeynep, *Şadru’d-dîn Şeyhoğlu: Marzubân-nâme Tercümesi: İnceleme, Metin, Sözlük*, Tıpkıbasım, Ankara, Ankara Ün. Dil ve Tarih Coğrafya Fak. yay., s.123, 1973

olmağ (G.24-3), toprağ (G.25-3), kulağ (G.31-6), dutduğca (G.31-6), gunça (G.36-1), ğovğādur (G.41-4), oğul (G.48-7), ğıya ğıya (G.49-5), ğāfil (G.59-4).

İlk hecenin sonunda veya iki ünlü arasında bulunan ğ sesi sızıcı olan sestir: Dağlar (G.8-4), bağruma (G.10-8), yıhmağa (G.10-9), ayağunğ (G.11-3), savuğa (G.13-6), çırāğ-ı (G.15-1), doğrar (G.20-2), ağ (G.23-7), ağla- (G.38-4), bāğ (G.61-2)

2.1.7.İnce “g” Ünsüzü

Ötümlü, patlamalı bir öndamak ünsüzüdür. Bu ses Azerbaycan’ın bazı ağızlarında (Tebriz ağızı gibi) İstanbul Türkçesindeki c sesine yakın bir biçimde söylenir. Bu bir g > c değişiminin ara aşaması olabilir: Gelsem (G.82-5).

2.1.8.İnce “k” Ünsüzü

Ötümsüz, patlamalı bir öndamak ünsüzüdür. Bu ses Azerbaycan’ın bazı ağızlarında (Tebriz ağızı gibi) İstanbul Türkçesindeki ç sesine yakın bir biçimde söylenir. Bu ses, AzbT’nde kor (kör) sözcüğünde olduğu gibi, k harfiyle gösterilebilir. Bu ses bazı araştırmacıların sandığı gibi ince k sesi değil ve yukarıda da söylediğimiz gibi ç sesine yaklaşan başka bir sestir.

2.1.9. “ç” Ünsüzü

Bu ses Azerbaycan’ın bazı ağızlarında (Tebriz ağızı gibi) s sesine yakın bir biçimde söylenir: Çırāğ (G.15-1).

2.1.10. “c” Ünsüzü: Bu ses Azerbaycan’ın bazı ağızlarında (Tebriz ağızı gibi) z sesine yakın bir biçimde söylenir: Gēce (G.46-9).

2.2. Ünlü Değişmeleri

2.2.1. İncelme

ı > i: ı ünlüsünün zayıflığından dolayı veya y, r, s, ş, c, ç, z gibi inceltici ünsüzlerin etkisiyle görülen bir olaydır: İl (G.6-3), inan- (<inan- G.31-5), ilan (<yılan G.45-6), biç- (<DLT.biç- G.69-5), yeri (<yori G.70-7), dinle- (<DLT.tıngla- G.210-7).

Alıntı sözcüklerde de ünlülerde incelme görülür: Ziminde (G.1-1), hiredden (G.1-7), mütteşil (G.71-6).

a > e, ê: Alıntı sözcükleri uyuma sokmak için veya inceltici ünsüzlerin etkisiyle ya da sözcüklerin birleşmesinden dolayı görülen bir olaydır. AzbT alıntı sözcükleri inceltme eğilimindedir (daha çok a > e): Herfle (G.1-2), yeķininden (G.1-3), helķ (G.1-5), ķetreden (G.1-5), mühteşer (G.2-6), düşmen (G.5-7), şeh (G.35-6), yene (<yanġa G.40-1), mehebbeti (<muġabbet G.59-5), ‘eyn (G.66-4).

a > i: Şimdi (<uş amtı G.53-6), imdi (<amtı G.78-9), müzāyike (<mużāyaka G.147-7), müşāhibet (G.251-17).

u > i: Ya benzeştirme yoluyla (ünlü uyumu), ya eski biçimlerin devamı olarak ortaya çıkar: İçün (<uçun G.49-4), ümīd (<umut G.3-1).

u > ü: Ünlü uyumu sağlamak için veya inceltici ünsüzlerin etkisiyle olabilir: Mühteşer (G.2-6), ‘ülüvv (G.2-1), şün‘ünġ (G.1-5), şübġden (G.1-4), ümīd (<umut G.3-1), müşevvir (G.47-7), içün (<uçun G.49-4), müseġher (G.66-6), mütteşil (G.71-6).

o > ö: Ünlü uyumu sağlamak için veya inceltici ünsüzlerin etkisiyle olabilir: Nöktesı (G.1-1).

u > ö: Mö‘cüzine (G.23-8), şö‘le (G.43-3), möġkem (G.197-2), ‘öġdesinden (G.268-3).

u > e, ê: Ünlü uyumu sağlamak için ve genellikle h sesinin yanında görülen bir olaydır. Bēyle (<bu ile G.37-7), meḥebbeti (G.59-5), me‘ellim (G.142-5).

o > e, ê: Êyle (<o ile G.37-7), yêri (<yorı G.70-7).

ı > e: ‘Êşk (G.1-6), keṭ‘e (kıṭ‘a G.87-1), bī-ḡeşş (G.276-8).

ı > ü: Hürāmān (G.275-1), fūršetunġ (G.276-1)

2.2.2. Kalınlaşma

e, ê > a: Ünlü uyumu sağlamak için veya eski biçimleri korumak için yada kalınlaştırıcı ünsüzlerin etkisinden dolayı ortaya çıkan bir olaydır: Tikan (<tiken G.6-6), havā (<hevā G.116-6).

ı > a: Ünlü uyumu sağlamak için ve genellikle h sesinin yanında görülen bir olaydır. İmtahān (G.7-3), cahān (<TT.cihān G.42-5).

e > o: Nov (G.50-3), Ke‘be-rov (G.84-5), ovc (G.237-6).

ü > u: Ya benzeştirme yoluyla (ünlü uyumu), ya eski biçimlerin devamı olarak, yada bir uyum bozukluğu sonucunda ortaya çıkar: Tutuş- (<tütüş- G.402-4).

2.2.3. Kısılma

ET sözcüklerdeki asli uzunluklar kısalmıştır: Ad (<at<āt G.18-4), od (<ot<öt G.16-3), sūt (<sūt G.48-7).

Bazen vezin gereği kısa ünlü uzun ve ya uzun ünlü kısa olur. Ancak bu söyleyişte kalan bir şeydir ve yazıda asıl biçimi yazılır.

2.2.4. Darlaşma

Y, g gibi ön damak ünsüzlerin yanında darlaşma olur: Diyem (<dēyem G.14-3), diyüb (<dēyüb G.14-5), diyen (<dēyen G.28-6), bādē-yi (<bāde-yi G.37-8),

bilséydüm (<bilseydüm G.262-11), yuḥaru (<DLT.yoḫaru G.363-6), doḡriya (doḡraya G.427-1).

2.2.5. Yuvarlaklaşma

ı > u, i > ü, e > ö, è > ö, a > o, a > u

Yulduz (<yal-du-z G.47-3), düz- (<diz- G.94-6), oyaḡ (<ayıḡ G.272-3).

ET'deki yuvarlaklaşmanın devamı olarak: Artuḡdur (G.6-2), içün (G.7-3), degül (G.10-2), eksük (G.15-5), gerü (G.35-5), ḡarṣu (G.38-1).

ET'deki çok heceli sözcüklerin son seslerinde bulunan -g/-ḡ ünsüzlerinin düşmesiyle geride kalan ünlülerin yuvarlaklaşması söz konusudur: Ḳapunḡda (G.4-5), ayru (G.48-1)

/b/, /p/, /m/, /v/, /f/ dudak ünsüzleri etkisiyle sözcükte yuvarlaklaşma olur: Ḳovsīde (G.1-11), lövḡ (G.1-10), firdövs (G.2-6), böyük (<beyük<bedük G.4-5), dövlet (G.13-8), ovṛāḡ (G.27-1), yavuz (<yabız G.114-6), burāḡdunḡ (G.277-4), yavuncı- (yavıncı- G.319-7), savul (G.442-3), mövsüm (G.519-4).

2.2.6. Diğer Ünlü Değişmeleri

è / i: ET'de ilk hecedeki i'ler korunur. Bu ilk hecede olan i, bugün genellikle è sesine dönmüştür.

ET'deki bazı ilk hece i'ler olduğu gibi devam ettirilmiştir: İki (G.3-1), isterem (G.3-9), ile (G.5-2), il (<yıl G.6-3), içen (G.16-8), incidüm (G.25-6), işi (G.26-6), igit (G.29-3).

i > è, e: ET'deki bazı ilk hece i'ler genellikle è olmuştur. Èder (G.1-5), vèrür (G.5-1), yèrindedür (G.5-3), dème (G.6-6), ḡemende (G.7-3), ḡeçe (G.7-6), ḡetmişem (G.15-2), tèt (G.15-3), ḡeden (G.23-7), èvinde (G.26-5), èt (G.33-1),

nêce (G.36-7), yêg (G.45-5), êy (G.38-7), en- (<in- G.154-1) ~ ên- (G.200-4),
dünen (G.319-6), lebünğ bèle (<bile G.493-1), iye (idi MH.2.3-1).

Alıntı sözcüklerde **i > ê, e**: Nehân (G.1-9), ê‘câz-âferîn (G.2-1), êhsân (G.2-5), fedâ (G.3-1), mē‘mār (G.10-9), ê‘timād (G.11-5), mē‘râc (G.12-3), êhtirâz (G.46-3), ê‘tibâr (G.62-2), mănē‘ (G.71-4), feğan (G.97-4), istē‘dād (G.142-5).

Bazen ET’deki ilk hece ê’ler devam etmiştir: Gêy- (<ked- G.7-1), êşit (G.32-1).

Bazı sözcüklerin ilk hecesinde ise ET’de a olan ses i’dir (a > e > i, e > i): İmdi (<amtı G.78-9).

e, ê > i: İdi (<er-di G.2-2), ise (<er-se G.13-4), imiş (<er-miş G.24-9), vidâ‘ (vêdâ‘ G.57-2), müvâcihe (G.397-9).

ê > e: AzbT’nde ê sesi yalnız ilk hecede bulunabildiği için başka hecelerde bulunan bu ses genellikle e olur: Gêtmekde (G.27-6), gelsem (G.82-5), diyerler (G.146-1).

u > o: Bir kısmı eski biçimlerin devamıdır: Şona (<suna G.129-8), dodağ (G.393-5), oğrı (<TT.uğru G.427-2).

o > u: Ğunça (G.275-2), uğur (<DLT.oğur “zaman, fırsat, uğur” TC.3.1-6).

ü > ö: Eski biçimlerin devamı olarak veya h ünsüzünün etkisiyle ortaya çıkar: Gözeller (G.1-10), büyük (G.4-5), möhri (G.45-2), möhlet (G.94-2), hõrmeti (TC.2.2-6).

ö > ü: ‘üzr (G.358-4), güzğü (<gözgü<DLT.közünğü TB.1.2-3).

ü > e: Müselmân (G.19-5).

u > ı: Ya benzeştirme yoluyla ünlü uyumuna göre, ya eski biçimlerin devamı olarak ortaya çıkar: Hamı (<ķamu<ET.ķamağ G.199-5).

ü > i: Ya benzeştirme yoluyla ünlü uyumuna göre, ya y sesinin etkisiyle veya eski biçimlerin devamı olarak ortaya çıkar: Bit- (<DLT.büt- “yaranın iyileşmesi veya kapanması” G.203-4), inci- (<yünçü-<DLT.yünçüt- G.477-5).

ı > a: Oyağ (<ayığ G.272-3).

2.3. Ünlü Uyumu

2.3.1. Dil Uyumu (Kalınlık-İncelik Bakımından Ünlü Uyumu)

Türkçede bir sözcüğün ünlüleri ya hepsi kalın ve ya hepsi ince olur.

Bu kural AzbT ve EAT’nde de olduğu gibi çok sağlamdır.

Kalınlık-İncelik uyumu dışında kalan şekiller şunlardır:

- AzbT’nde olduğu gibi bazen sözcük başında ı > i değişiminden dolayı: İnan- (<ınan- G.31-5), ilan (G.45-6).
- Bazı Türkçe sözcüklerde: İçün (G.27-3), tikan (<tiken G.6-6).
- Alıntı sözcüklerin birçoğu incelleme sonucunda dil uyumuna girer: ‘Elī (G.40-7), fūršet (G.50-4), ḥesret (G.50-5), teḳlīd (G.90-3), meḥfil (G.91-2).

Birçoğu ise kalınlaşma sonucunda dil uyumuna girer: Cahān (G.42-5), havā (<hevā G.116-6).

Ancak yazı dilinde uyum dışı kullanılan kelimeler de görülmektedir: Meşşāṭası (G.37-9), çāre (G.39-1).

- Birleşik sözcükler: külhān (G.272-5).

Yeterlik eyleminde de ünlü uyumsuzluğu söz konusudur: Boylaşabilmez (G.23-1), alabilmezsen (G.110-10), bağlayabilmez (G.490-8)

- Zarf-fiil eki -ken: Bilmezken (G.38-7), olurken (G.66-5), alurken (G.239-6).
- Zarf-fiil eki -gec: Olgec (G.337-5), açgec (G.432-2).

- -(y)Acağ gelecek zaman eki: Bu kalın ünlülü biçim, Tebriz ağzının etkisiyle ortaya çıkmıştır. Öldürecağdur (G.443-7), düşecağdur (G.448-3), edecağdur (TB.1.1-6).
- -gil, -ginen T.2.Ş emir eki, uyum dışında ve ince ünlü iledir: Durginen (G.27-4), dutginen (G.84-12), yandurmagil (G.311-5).
- -(y)ek Ç.1.Ş emir-istek kipi ince ünlü iledir: Döşenek (TC.2.9-5), olek (MR.2-1).
- -(y)ük Ç.1.Ş zaman ve ya bildirme eki, ince sıradadır: Degülük (G.154-5), bî-miğdârük (G.212-7), èylerük (MS.5-1), dutarük (MS.5-1).
- Ad-eylem yapan -mağ eki, uyuma bağlı olmakla birlikte, bazen Tebriz ağzı etkisiyle olsa gerek, ince ünlü taşıyan eylemlere de getirilmektedir: Güldürmağ (G.38-4), üzmağ (G.46-8), düşmağ (دوشماغ G.53-8, G.397-6), ètmağ (G.115-2, G.429-4), görmağ (G.166-6), gülmağ (G.167-5, G.213-7, G.343-5), ötmağ (G.170-6, G.285-7, G.457-8), çekmağ (G.213-5, G.231-1), yètmağ (G.263-4), istemağa (G.264-3), gètmağda (G.298-4), köçmağ (G.419-6, G.457-7), öpmağ (G.515-13, G.559-2, MH.4.3-2), içmağlarda (G.525-4).
- -lîğ isimden isim yapma eki Tebriz ağzının etkisiyle ince ünlü taşıyan adlara da kalın ünlü ile kullanılır: Fütâdelîğ (G.24-9), dil-serdlîğ (G.17-9), birlîğ (G.247-1).
İnce ünlü taşıyan adlarda nadiren uyuma bağlı olarak -lik biçimi de görülmektedir: Bed-mêhrlik (G.268-6), gècelik (TC.2.9-6), delülikde (R.1-1).
- -ki aitlik eki ince ünlülüdür: Başumdaki (G.23-6), kûyunğdaki (G.36-9), bëldeki (G.122-5)
- -maç isimden isim yapma eki: Dilmaç (G.177-6)

- -ile, -çün edatında: Hâfırı-çün (G.9-5), şân-ile (G.2-3), cırâğ-ile (G.53-4), yihduğı-çün (G.445-2)
İle bağlacının ekleşmiş -IA halini uyumlu biçimde okumayı yeğledik: Yâdıyla (G.11-6), yâduŋla (G.14-5), lebünŋle (G.23-1)
- -din edatında: Ahşamadin (G.27-4), başa-din (G.358-4)

2.3.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Bakımından Ünlü Uyumu)

Türkçe bir sözcüğün ilk hecesinin ünlüsü düz ise onu izleyen hecelerin ünlüsü düz; yuvarlak ise onu izleyen hecelerin ünlüsü dar-yuvarlak (u,ü) ya da düz-geniş (a,e) olur. AzbT de TT gibi genellikle bu uyuma bağlıdır. Hatta TT’nde uyuma girmeyen bazı sözcükler de burada uyuma girer. Yabancı sözcükler bu kuralı bozabilirler ancak bazı alıntı sözcükler bu uyuma girerler. Alıntı kelimeler bu uyuma girmese de ekler, mutlaka son hecedeki ünlüye uyarlar

2.3.2.1. Sözcük Tabanlarında Uyumsuzluk

- ET’de olduğu gibi Genelde son hecelerde bulunan ünlüler düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozarlar: İçün (G.7-3), degül (G.10-2), eksük (G.15-5), artuğ (G.25-1), gerü (G.35-5), karşı (G.38-1), yalkuz (G.86-1), konuş (G.107-11), yavuz (G.114-6), açuğ (G.285-9), doğru (G.401-2), körpi (G.432-1), boyun (G.442-7), kuzı (G.488-7), oğı- (<oğı- TC.2.3-2).
Ancak bunların bir kısmının yazılış geleneği olarak bu biçimde yazıldığını da unutmamak gerekir. Örneğin doğru sözcüğü eklerle genişletildiği zaman dudak uyumuna bağlandığı da görülmektedir: Doğrusı (G.46-2).
- Alıntı sözcüklerde de bu uyum aranmaz: Menzûr (G.7-7), müşkîn (G.92-3)

- ET’de iki ve daha çok heceli kelimelerin sonundaki -G düşmesi sonucunda ortaya çıkan yuvarlaklaşmalarda uyum dışı kullanımlar söz konusudur: Kıpınğda (G.4-5), ayru (G.48-1), kamu (<ET.kağ G.87-1)
Ancak yuvarlaklaşmayan örnekler de vardır: Acı (<ET.acığ G.32-8), katı (<DLT.katığ<DLT.kat- “kat-, katılaşı-”G.93-8), diri (<DLT.tirig G.320-1)
- b, p, m, v gibi dudak ünsüzlerin etkisiyle yuvarlaklaşma sonucu uyum dışı kullanışlar görülebilir: Kavuş- (G.29-7)

2.3.2.2. Eklerde Dudak Uyumu

2.3.2.2.1. Uyuma Giren Ekler

- -(X)l edilgenlik eki (<EAT -(I)l<ET -(X)l) dudak uyumuna bağlanmıştır: Yazıl-sa (G.13-2), yihıldı (G.42-14), dutulmuş (G.62-7), kesilsünğ (G.76-2), kurtulmaz (G.83-2), diyilmez (G.270-4), büküldi (G.387-9).
Nadiren düz ünlülü gövdelere yuvarlak biçim de gelmektedir: Savulmayınca (G.34-2), çevrülmemişken (G.549-6).
- -(X)n dönüşlülük eki (<EAT -(I)n<ET -(X)n): Çekinme (G.16-9), görünmez (G.12-2), bulunmaz (G.236-1).
Nadiren düz ünlülü gövdelere yuvarlak biçim de görülmektedir: Geçünür (G.236-4).
- -(X)ş işteşlik eki (<EAT -(I)ş<ET -(X)ş): Yetişse (G.12-3), çekişürler (G.91-3), tapşuraram (<tapış- G.336-4), tutuşdum (<tüt- G.402-4), karışur (G.481-1).
Nadiren düz ünlülü gövdelere yuvarlak biçimi de görülmektedir: Yapuşur (G.13-2), kavuşandan (G.29-7).
- -(X)t ettirgenlik eki (<EAT -(I)D<ET -(X)t): Eridür (G.24-10), öğredür (G.37-7), karaltmasunğ (G.49-4), korhutma (G.355-2).

- -(X)m f.i.y.e (<EAT -(X)m<ET -(X)m): Ölüm (G.88-4), yarım (G.475-1).

2.3.2.2.2. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

Aşağıdaki eklerden -(y)Ub, -(y)UbAn, -dUr (ettirgenlik ve bildirme eki), -GUr ve -Ur (ettirgenlik eki), -sUnğ, sUnğlAr (3.Ş emir eki) aslında yuvarlak ünlülü eklerdir ötekiler ise sonradan yuvarlaklaşmışlardır:

- -(n)Unğ ilgi durumu eki (<EAT -(n)Unğ <ET -(n)Inğ): Kōvsīnūnğ (G.3-9), āzādelerūnğ (G.10-6), anunğ (G.10-7).
- -(U)m T.1.Ş iyelik eki (<EAT -(U)m <ET -(X)m): Dilüm (G.3-6), hayātumı (G.5-1), benümle (G.5-7).
- -(U)mUz Ç.1.Ş iyelik eki (<EAT -(U)mUz <ET -(X)mXz): Adumuz (G.13-2), pēygāmumuz (G.44-7), mektūbumuz (G.44-7).
- -(U)nğ T.2.Ş iyelik eki (<EAT -(U)nğ <ET -(X)nğ): Senūnğ (G.1-2), kapunğda (G.4-5), kūyunğ (G.5-2).
- -(U)nğUz Ç.2.Ş iyelik eki (<EAT -(U)nğUz <ET -(X)nğXz): Hālunğuz (G.62-2), başunğuz (G.62-2), sāzunğuzı (G.273-1).
- -(y)Uz Ç.1.Ş zaman ve ya bildirme eki: Biz>vUz>Uz gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Kılmışuz (G.109-3), kimüz (G.158-1), bulmanuz (G.203-3), isterüz (G.210-5).
- -(y)ük Ç.1.Ş zaman ve ya bildirme eki: Degülük (G.154-5), bī-mikdārük (G.212-7), ēylerük (MS.5-1), dutarük (MS.5-1), bendesiyük (MS.5-2).
- -(U)nğ Ç.2.Ş emir eki (<EAT -(U)nğ <ET -(X)nğ): (U)nğ eki artdamaksı nğ sesin etkisiyle yuvarlak ünlüsünü korumuştur: Anunğ (G.139-4), diyünğ (G.146-1), söyleyünğ (G.191-3).

- -sUnğ, sUnğlAr 3.Ş emir eki (<EAT -sUn, sUnlAr<ET - zU(n)): Olsunğ (G.7-2), yaşasunğ (G.29-5), açsunğ (G.36-7), n'èylesünğ (G.121-4), dutsunğlar (G.467-5).
- -(y)Ur şimdiki zaman ve ya sıfat-fiil eki: Kılur (G.1-5), yaraşur (G.7-1), yumşadur (G.7-4), bilür bilmez (G.16-6).
- -dUm T.1.Ş ggz. ve hikaye eki (<EAT -DUm<ET -DXm): Ètdüm (G.5-2), èyledüm (G.16-1), tapşurdum (G.16-1), dèrdüm (G.59-3), yalvarsa idüm (G.319-7).
- -dUnğ T.2.Ş ggz. ve hikaye eki (<EAT -dUnğ < ET -DXnğ, -DXG): Ètdünğ (G.1-6), gördünğ (G.11-8), gètdünğ (G.15-3), ètmez idünğ (G.16-5), bileydünğ (G.68-1).
- -dUK Ç.1.Ş ggz. eki (<EAT -dUK<ET -DXmXz): Söyledük (G.210-6), içdük (MS.2-1).
- -dUK sıfat-fiil eki (<EAT -dUK<ET -DUK): Yandüğüm kèyfiyyetin (G.37-3), yalvardüğüm vechi (G.48-4), geldüğü yoldan (G.117-4), durduğı yèrde (G.468-2).
- -duğca, -dükce, -dUGUmcA, -dUGIncA, -duğda, -dükde, -dUGI-çün, -duğından zarf-fiil eki: Dutduğca (G.31-6), me'nīde çekdügümce nefes (G.59-7), çekdükce (G.90-5), geçdükde (G.332-15), yandurduğındandır (G.342-4), geçdüğü-çün (G.343-2), tapduğda (G.393-9), olduğı-çün (G.395-4), istedügince (TB.2.5-5).
- -UrcA zarf-fiil eki: Resālanurca (G.58-6).
- -U zarf-fiil eki: Daha çok kalıplaşmış edat veya zarflarda ekin yuvarlak ünlülü kullanılışı görülür. Karşu (G.38-1), asılı kalsa (G.97-9), ayru (G.426-9), ötrü (G.461-1).

Ancak düz ünlülü biçimi de görülmektedir: Dağı (G.528-6).

- -(y)Ub, -(y)Uban zarf-fiil eki (<EAT -(y)Up <ET -(X)p): Dönüb yalvarmağum (G.7-4), Qovsī diyüb dolana (G.14-5), mēy içüb çıhmış (G.30-1), içüben (G.35-1), oğuyub ve‘z vëren (G.52-3), geçüb (G.56-4), kaçuban (G.166-5).
- -(y)Ub ögz. eki (<ET.(y)(U)p): Kılub (G.1-8), édübsen (G.1-8), olubdur (G.7-7), salubsan (G.32-8), susayubdur (G.60-1), vërübdürler (G.407-10).
- -dUr, -durur bildirme eki (<EAT -dUr, -durur<ET -turur): Heķĩrdür (G.3-4), yohdur (G.3-9), ümĩdvãrdur (G.4-7), kulağdurur (G.473-4), çağıdurur (R.3-2).
- -DUr ettirgenlik eki (<EAT -dUr<ET -DUr): Yandurur (G.27-2), öldürürsen (G.32-7), getür (G.33-1), sindurdı (G.59-3).
- -GUr, -(U)r ettirgenlik eki: Savurur (G.20-6), itürme (G.33-6), artur- (G.64-5), yêtürür (G.235-7), içürür (G.243-6) ötürdüm (G.245-9), yügür- (DLT.yügür- “koş-”<DLT.yüg- “topla-” G.273-4), yaşur- (<DLT.yaş- G.273-5), ötürünğ (G.273-7), bitürmek (G.281-4), tapşuraram (G.336-4)
- -ArU, -rU yön eki: Gerü (G.35-5), yuħaru (G.363-6).
- -IU i.i.y.e (<EAT -IU<ET -IXG): ET’de -IXG biçiminde olan bu sıfat ekinin son sesinin düşmesiyle yuvarlaklaşma ortaya çıkar: Qarlu (G.12-4), adlu (G.18-4), baħışlu (G.36-3).
- -(U)K, (u)ħ, (U)G f.i.y.e (<EAT -(U)K<ET -(X)G): Sınuk (G.9-6), artuk (G.25-1) ~ artuħ (G.7-1), bölük (G.158-1), yavuk (<yağuk G.189-5), açuk (G.285-9), yazuğam (<DLT. yaz- “yanıl-” G.318-3), delük (G.473-3).
Nadiren (I)K, (I)G eki de görölmektedir: Qanık (G.523-5).
- -U f.i.y.e (<EAT -U<ET -(X)G): ET’deki çok heceli sözcüklerin son seslerinde bulunan -G ünsüzlerinin düşmesiyle geride kalan ünlülerin yuvarlaklaşması söz konusudur. Qarşu (<qarışu G.38-1), dolu (G.42-8), ayrı

(G.48-1), kapu (G.53-5), korhu (<korh- G.56-2), doğru (G.106-4), yazılı (G.263-7), ölü (G.305-9).

-G düşüktten sonra yuvarlaklaşmayan örnekler de vardır: Acı (<ET.acığ G.32-8), katı (G.93-8), arı (<arığ G.123-7).

- -KU, -KUn -mUr f.i.y.e: Daşkun (G.37-6), yuğu (<uyuku G.53-2), yağmur (G.83-1).
- Ekleşme sürecinde olan -çün edatı: Kılmağ-çün (G.1-4), hâtırı-çün (G.9-5), dāğunğ-çün (G.25-6), anunğ-çün (G.62-4).
- -mAlU gereklilik ve sıfat-fiil eki: Görmelü yüz (G.70-8), vīrān olmalu ğem-h̄āne (G.354-6), olmalusan (G.464-1).
- -UltU i.i.y.e: Kijultu (G.473-6).

2.3.2.2.3. Düz Ünlü Taşıyan Ekler

- -(y)I, -n, -nI yükleme durumu eki (<EAT -(y)I, -nI, -(I)n <ET -(X)g, nI, (I)n): Kılub meşser günin zāhir (G.1-8), onı (G.3-4), özini (G.3-6), meni (G.3-7), yuhunı (G.222-4), ‘ehdünği (G.262-11), özin (G.248-5).
- -(s)I T.3.Ş iyelik eki (<EAT -(s)I <ET -(s)I): Rütbesi (G.3-9), özine (G.9-4), gönğlini (G.10-1), gözinden (G.57-2).
- -sIz eylem çekimlerinde Ç.2.Ş eki: Seversiz (G.134-3), kalursız (G.407-4).
- -sIz Ç.2.Ş bildirme eki: Pāmālsız (G.102-2).
- -dI, -dIIAr 3.Ş ggz. ve hikaye eki (<EAT -dI, -dIIAr <ET -DI): Yazdılar (G.5-2), oldı (G.6-6), yandurdı (G.16-3), sindurdı (G.59-3).
- -mIş ögz. ve sıfat-fiil eki (<EAT -mIş <ET -mIş): Olmuş (G.1-2), etmişem (G.3-6), yumış (G.18-5), bulmuş (G.56-1).
- -gil, -ginen T.2.Ş emir pekiştirme eki: Koyginen (G.11-1), dutginen (G.11-4), vërginen (G.24-1), yandurmagil (G.311-5).

- -(y)AlIm Ç.1.Ş emir eki (<EAT -AlUm<ET -(A)lım): Êdelim (G.351-1), içelim (MS.1-3), olalım (MS.1-3).
- -(y)Im, -AyIm T.1.Ş emir eki: Alım (G.5-5), êdim (G.10-1), olım (G.11-2), öpim (G.11-3), êyleyim (G.43-3), êtmeyim (G.73-2), n'êylim (G.73-2), n'êyleyim (G.84-11), düzim (G.94-6), diyim (G.260-4), olayım (G.373-1).
- -IncA zarf-fiil eki (<ET -GInCA): Olmayınca (G.8-4), açınca (G.29-6), doynca (G.30-6), ölince (G.288-7).
- -mAdIn zarf-fiil eki: Olmadın (G.1-7), düşmedin (G.67-7), çekmedin (G.485-4).
- -All zarf-fiil eki: Yüz vèrelî (G.481-1), ĩcâd olalı (G.510-2).
- -sIz i.i.y.e (<EAT -sUz<ET - sXz): Sensiz (G.28-5), odsız (G.43-1), gülsiz (G.224-3).
- -lġ, -lik i.i.y.e (<EAT -lIK<ET - lXg): Yârlġ (G.5-7), düstlġ (G.89-4), kullġ (G.190-7), delûlik (R.1-1).
- -çI i.i.y.e (<EAT -CI<ET -çI): Du'âçılara (G.12-1), avçı (G.64-9), mêt- hâneçi (G.186-4), êlçi (G.261-6).
- -(y)IcI f.i.y.e (<EAT -IcI<ET -GUçI): Alıcı (G.36-3), olıcı (G.379-1), çalııcı (G.427-3), kılıcı (G.488-1).

Ancak -(y)UcI biçimi de görölmektedir: Bükücü (G.97-4).

- mI soru eki: Gördünġ mi (G.11-8), eksük miyim (G.15-5), alur mıyam (G.35-5), mestdür mi (G.56-3).
- -ki aitlik eki: Mendeki (G.16-5), başumdaki (G.23-6), evvelki (G.159-3).

2.4. Ünlü Düşmesi

2.4.1. Sözcük Başında Ünlü Düşmesi: Yuğu (<uyuhu<udıku G.53-2), şimdi (<uş imdi G.53-6).

2.4.2. Sözcük Ortasında Ünlü Düşmesi

Vurgusuz olduğu için orta hece düşer:

- Kelime tabanlarında: Karşı (G.38-1), yahşı (G.42-11), daldalanur (<dalıda G.58-2), sızla- (<sızıla- G.274-1), ayrıl-(<ayırıl- G.335-3), ötrü (<ötürü G.461-1).
- Eklerle genişletildiğinde: Bağruma (G.10-8), bağı (G.17-1), yuğardan (G.55-2), gönğli (G.66-5), köksümde (<köküzümde G.93-4), oğlu (TC.3.1-6).
- İçün ve ile edatlarında (içün>çün, ile>le) ünlü düşmesi görülür: Birbiri-yle (G.1-6), dāğunğ-çün (G.25-6), Tanğrı-çün (G.33-6).
- i- ek-eyleminin ekleşme sürecinde (idi-di, imiş-miş, ise-se, iken-ken) ünlü düşer: İsterdüm (G.8-2), düşersem (G.16-4), bilmezken (G.38-7), olurmış (G.450-9).

2.4.3. Sözcük Sonunda Ünlü Düşmesi: Uy- (uyu- G.26-8), bir bire (<biri birine G.29-6), bir birinden (biri birinden G.44-8).

2.4.4. Ünlü Birleşmesi (Kaynaşma)

Birleşme tarihi gelişme ve bazen de vezin gereği olarak ortaya çıkar:

- -sunğuz>-suvuz>-suuz>-suz: Seversiz (G.134-3), kalursız (G.407-4).
- N'ola (G.1-11), n'èylesünğ (G.27-2), n'içün (<ne-içün G.307-5), geçemez (<gèçe umaz G.313-2), dönmedise (G.553-3).

2.5. Ünlü Türemesi

Türkçe sözcüklerde yardımcı ses olarak iki ünsüzün yan yana gelmesinden dolayı ve genellikle de ekleme sırasında türer: Dilüm (G.3-6), kapuñgda (G.4-5), dilünge (G.17-8).

Alıntı sözcüklerde iki ünsüz arasında genellikle ünlü türemez ve sözcüğün aslı korunur: ‘Ëyb (G.24-9), ‘ekl (G.43-7), neş (G.47-7), tıfl (G.65-8).

Ancak bazen vezin gereğı iki ünsüz arasında ünlü türer: Cāvidān (G.82-2), hēyif (G.95-3), keder (G.128-8), lövün (G.226-8).

Tek heceli sözlerde son seste de ünlü türemesi görülebilir: Ve‘de (<va‘d G.64-4).

2.6. Ünsüz Değişmesi

Ünsüz değişmesi patlayıcının (b, p, c, ç, d, t, G, K, m, n, nğ), sızıcıya (f, v, w, h, ħ, j, ş, l, r, s, z, y); ötümsüzün (p, ç, t, K, f, s, ş, h, ħ), ötümlüye (b, c, d, G, j, v, z, l, m, n, nğ, r, y); katının (b, p, c, ç, d, t, G, K, v, f, h, ħ, j, s, ş, z), akıcıya (l, m, n, nğ, r, y) dönüşmesi şeklinde ortaya çıkar.

2.6.1. Ünsüz Ötümlüleşmesi

Ötümsüz ünsüzlerin kendi karşılıkları olan ötümlüler haline gelmesi demektir (t>d, k>ğ, k>g, ç>c, s>z, f>v, p>b). TT ve AzbT (Batı Türkçe) sözcük ve hece başlarında ötümlü ünsüzleri bulundurmaktan hoşlanır. Dolayısıyla ET ve Doğu Türkçenin birçok ötümsüz ünsüzleri ötümlü biçimleriyle görülürler.

Eserde AzbT’nde olduğu gibi ünsüz uyumunda ötümlüleşme giderek artıyor, buna karşılık ötümsüzleşme ise azalıyor ve çok sınırlı olarak kullanılıyor. TT’nden farklı olarak sözcük sonunda b, c, d, g, ğ sesi bulunabilir. Başka sözle desek sonda

ötümsüz isteme eğilimi yoktur. Ümîd (G.3-1), od (G.16-3), avuc (G.19-3), kulağ (G.31-6), aparub (G.35-5).

Yani AzbT’nde de olduğu gibi genelde sözcük ve hece sonu ünsüzü ötümlüleştire yani p, ç, t, k, q, s gibi ünsüzler b, c, d, g, ğ, z sesine dönüşür ve son seste ötümsüzleştirme eğilimi yoktur.

Asli uzun ünlülerden sonra p, ç, t, k ünsüzlerinin ötümlüleştirmesi AzbT’nde olduğu gibi sık görülen bir ses olayıdır: Ad (<ET.ât G.10-6), od (<öt G.16-3), ağ (<ET.āk G.23-7).

➤ t > d

ET’de sözcük başı t’ler korunur. EAT’nde ise genelde sözcük başı kalın sıradan t’lar korunurken (t biçiminde yazılır) ince sıradan olanlar d’ye dönüşür.

ET sözcük başı t’lerin birçoğu, AzbT’nde d olmuştur ve TT yazı dilinin tersine, yaygın bir t > d değişmesi yaşanmıştır.

Sözcük başı ince sıradan t’lerin d olmasına örnekler: Düş (G.14-2), desen (<ET.ti- G.15-7) dört (G.44-8), dün (<tün G.309-4), dözmez (<DLT.töz- G.409-5), döşenek (<DLT.töşen- TC.2.9-5).

Sözcük başı kalın sıradan t’ların d olmasına örnekler: Dutmazdı (G.1-6), daş (<ET.tāş G.6-2), dadlu (<ET.tāt G.7-2), duzlu (<ET.tüz G.7-2), dağlar (G.8-4), dahı (G.17-2), daşub (G.17-5), doydu (G.34-3), dağıdın (G.38-3), duran (G.46-3), dadmamışam (G.52-2), danla (<tanğ G.62-3), dokuz (G.356-3), dırnağ (<ET.tırnğak G.384-5), dodağ (G.393-5), kulağdurur (G.473-4), damar (<ET.tamar G.559-13).

İki ünlü arasında ötümlüleştire olur: Eden (G.1-11), yumşadır (G.7-4), edim (G.10-1), budığı (<DLT.butak G.33-2), dağıdın (G.38-3), edende (G.42-4), aldadan (G.52-4), unudubdur (<unut- G.139-5), eşiden (G.236-7).

AzbT’nde olduğu gibi sözcük sonunda da d sesi bulunabilir ve yaygın bir t>d değişimi de görülür: Ümīd (G.3-1), dadlu (G.7-2) ~ datlu (G.393-5), é‘timād (G.11-5), od (G.16-3), yud- (G.94-1), dörd ~ dört (G.357-5).

AzbT’nde olduğu gibi hece başı t sesi ötümlüleşerek d olur: Şedefden (G.1-5), êtdünġ (G.1-6), yohdur (G.8-5), şüretde (G.9-8), ‘êşķde (G.13-2), ġetdünġ (G.15-3), reşķden (G.19-7), unutm (G.24-8), dutduġca (G.33-3), düşdüm (G.33-3), satdunġ (G.279-3).

➤ **k > g**

ET’de sözcük başı k’ler korunur. EAT’nde ise Genelde sözcük başı kalın sıradan k’lar korunurken ince sıradan k > g olur.

Bu eserde de genellikle sözcük başı ince sıradan k > g olur: Gibi (G.5-6), gögerden (G.9-6), gerek (G.11-9), gelmekde (G.27-6), gönġül (G.35-5), gözleri (G.36-3).

İki ünlü arasında da ötümlüleşme olur: Êtmege (G.2-3), gögerden (G.9-6), göge (G.17-2), sümügüm (<sümük G.58-5), êşġünġde (G.315-4).

ET’de olduğu gibi ilk hecenin sonunda bulunan g’ler korunur. Yêg (G.7-7), eglenübdür (G.22-2), egri (G.29-2).

AzbT’nde olduğu gibi sözcük sonunda da g sesi bulunabilir: Fireng (G.19-5), reng (G.24-10).

EAT ve AzbT’nde olduğu gibi hece başı g sesi bulunur ve k sesi ötümlüleşerek g olur: Özgeler (G.6-2), dögünlerünġ (G.6-4), degül (G.10-2), ciger (G.12-8), igit (G.29-3), begenmez (G.442-2), kölgesi (G.473-6).

➤ **ķ > ġ**

ET’de olduğu gibi sözcük başı ķ’lar korunur: Ƙalır (G.24-10), Ƙoydum (<ET.ķōd- G.34-3), Ƙaraltmasunġ (G.49-4), Ƙan (G.50-2), Ƙuşı (G.50-4).

AzbT’nde olduğu gibi sözcük ve ya hece sonunda ötümlüleşme olur (k,h>ğ): Irağ (G.12-3), açılmağ (G.17-6), dil-serdlığ (G.17-9), olacağıdur (G.23-3), ağ (G.23-7), olmağ (G.24-3), toprağ (G.25-3), kulağ (G.31-6), dutduğca (G.31-6), uşağlar (<ET. uwşak, ufşak, uvşak G.55-4), otağlar (G.97-5).

Bazen sözcük başında ve genellikle de hece başında ötümlüleşme olur: ğıya ğıya (G.49-5), tamğalar (G.198-3), dağı (G.500-10).

İki ünlü arasında da ötümlüleşme olur (k,h>ğ): Yıhmağa (G.10-9), ayağunğ (G.11-3), savuğa (G.13-6), uşağunğ (G.65-2), öpmağa (G.559-2).

Türkçe sözcük içi ve sonunda bu değişimin yanında k > h değişimi de görülür.

ET’de olduğu gibi ilk hecenin sonunda bulunan ğ’lar korunur: Dağ (G.12-4), doğrar(G.20-2), yığaram (G.41-7), ağlaram (G.164-6).

➤ p > b

P ile başlayan kimi sözcükler, AzbT’nde olduğu gibi b’lidir: Bes (G.92-5) ~ pes (G.277-6).

Bunlardan bazısı eski biçimin devamıdır: Bahā (G.49-5), bāzār (G.53-10).

İki ünlü arasında da ötümlüleşme olur. Ancak ötümlüleşmeyen örnekler daha fazladır: Gibi (<kip-i G.5-6).

Sözcük sonunda da b sesi gelebilir ve yaygın olarak p>b değişmesi görülür: Şerāb (G.5-5), neşīb (G.16-5), ‘eyb (G.24-9), neseb (M.H.4.7-1).

-Up Ögz. veya zarf-fiil eki genellikle -Ub biçimindedir: Çıhub (G.1-3), édübsen (G.1-8), olubdur (G.7-7).

➤ **ç > c**

ET’de ç’ler korunur. Eserde EAT’nde olduğu gibi bazen ç > c olur: Güc (G.56-4), kılıc (G.124-1), ince (<DLT.yinçe G.476-2), incimem (<DLT.yünçüt-G.477-5), bucağ (<DLT.buçğak G.500-2).

İki ünlü arasında da ötümlüleşme olur: Nêce (G.36-7), ucından (G.80-10), dilmacı (G.177-6).

AzbT’de olduğu gibi genellikle hece başı ç sesi ötümlüleşerek c olur. Efsânece (G.7-4), dutduğca (G.31-6), munca (G.35-1), sevdücegüm (G.65-8).

Sözcük sonunda da c sesi gelebilir: Möhtâc (G.2-2), me‘râc (G.3-5), avuc (G.19-3), görgec (G.36-1), géc (G.45-1), güc (G.56-4), kılıc (G.124-1).

2.6.2. Ünsüz Ötümsüzleşmesi

TT’nde ünsüzlerden ötümlü olanlar yani örneğin b, c, d, g ünsüzleri sözcük ve hece sonunda genellikle bulunmazlar ve ötümsüz karşılıkları olan p, ç, t, k (bazen de yumuşak g (y) veya v) ünsüzleri gelir. Ancak bu eserde bir yazılış geleneği olarak ötümlü biçimler de bulunur.

➤ **d > t**

ET’de sözcük başı t’ler korunur. EAT’nde ise genelde sözcük başı kalın sıradan t’lar korunurken (t biçiminde yazılır) ince sıradan olanlar d’ye dönüşmüştür.

Sözcük başı kalın sıradan t’ların korunmasına örnekler: Toḥ (G.511-7), tamğalar (G.198-3).

ET’de olduğu gibi bazı sözcüklerde önses olan ince sıradan t’ler de korunur: Tikan (G.6-6), tek (G.8-6), tikmiş (G.19-2), terledür (G.38-5), töker (G.56-3), teprenüb (G.198-5).

Sözcük veya hece sonu: Süt (G.48-7), otlandum (G.82-3), datlu (G.393-5) ~ dadlu (G.7-2), dört ~ dörd (G.357-5).

İki ünlü arasında ötümlüleşmeyen örnekler: Kanatı (G.237-6).

➤ **g > k**

ET’de sözcük başı k’ler korunur. EAT’nde ise Genelde sözcük başı kalın sıradan k’lar korunurken ince sıradan k > g olur.

Önses k’yi koruyan örnekler: Kimi (G.2-7), kimse (G.8-7), kişi (G.41-5), kül (G.70-6), köksümde (G.93-4), köz (G.242-2), köçmağ (G.419-6), kölgesi (G.473-6).

Sözcük veya hece sonunda: Köksümde (G.93-4), Ben tek (G.112-4), tük (G.307-6), bükdiyse (G.311-7).

Genellikle hece başı ötümlü biçimler gelir. Ancak bazen ötümsüz olarak da görülmektedir: Büküldi (G.387-9), yelken (G.515-5).

➤ **ğ > k**

Sak (<sağ G.47-9), yokrulmuş (G.331-3), çaqlamışsan (<çağla- G.491-5).

Genellikle hece başı ötümlü biçimler gelir. Ancak bazen ötümsüz olarak da görülmektedir: Yalkuz (<yalğuz <yalıñguz G.28-1), daşkun (G.37-6), çulkaşub (G.38-6), çaçurur (G.399-4), saçalmağ (<sağal- G.485-13).

➤ **b > p**

AzbT’nde olduğu gibi sözcük ve hece başında görülür: Pozmış (<ET.boz- G.47-3).

➤ **c > ç**

ET’de ç’ler korunur.

AzbT’nde olduğu gibi -çI ekindeki ç her zaman korunur: Du‘açılara (G.12-1), avçı (G.64-9), mēy-hāneçi (G.200-2), elçi (G.261-6).

Sözcük ve hece başı korunan ç’ler: Ğunça (G.9-2), nēçe (G.20-5), içi (G.66-8), qarınça (G.207-19), çin (G.279-2).

Sözcük sonu korunan ç’ler: Hīç (G.16-8), iç (G.37-1), üç (G.94-5).

- **z > s:** Köksümde (<köküz G.93-4).

2.6.3. Ünsüz Sızıcılaşması

Batı Türkçenin genel eğilimi sözcük ve hece sonunda sızıcı ünsüzleri bulundurmaktır. Ancak bir yazılış geleneği olarak patlayıcı biçimler de bulunur: Nöktesi (G.1-1), yoksa (G.9-5), çok (G.12-3).

- **b > v**

Bazı sözcükler başında ET biçimi olan b > v olmuştur: Var (G.10-3), vara (G.13-5), vërme (G.16-7), varub (bar- G.106-9).

ET’de sözcük içi ve sonundaki b’ler korunurken (Uygurcada ve Karahanlıcada w, yani v ile f arasında bir ses, olur) EAT’nde olduğu gibi genellikle b > v olur: Kavuşıandan (<kawuş- G.29-7), evinde (G.26-5), avcı (G.64-9), yavuz (<yabız G.114-6), savururam (<DLT.sawur- G.384-6).

Bazen de bu iç veya son ses b > p seslerine dönmüştür: Öpkelene (<öbke G.559-12).

- **ķ > ħ**

ET döneminden sonra, ķ > ħ değişikliği ortaya çıkmış ve Batı Türkçesinin ilk dönemi olan EAT’nde sözcük içi ve sonundaki birçok ķ sesi sızıcılaşarak ħ’ya dönüşmüştür. Bugün AzbT’nde sözcük içi ve sonundaki bütün ķ’lar ħ ’ya (bazen de ğ’ya) dönmüştür.

İçseste ve sonseste ķ’ların ħ olmasına örnekler: Oĥşar (G.6-3), yıĥmaĥa (G.10-9), aĥtarur (G.12-9), daĥı (G.17-2), yoĥ (G.17-7), aĥşamadin (G.27-4), çoĥ (G.27-5), çıĥmış (G.30-1), baĥışlu (G.36-3), baĥ (G.37-1), yaĥşı (G.42-11), çıĥuban (G.52-3), oĥıyub (G.52-3), yuĥu (G.53-2), oĥ (G.87-4), yaĥdunĥ (G.309-1), arĥ (<DLT.arıķ “ırmak” G.431-6), toĥ (G.511-7).

Türkçe sözcük içi ve sonunda bu değişimin yanında ķ>ğ değişimi de görülür.

Türkçe sözcük başındaki bazı *ķ*'ların *h* olduğu da görülür: *Ĥaçan* (G.45-4), *ĥansı* (G.49-1), *ĥan* (<*ķaĥan* TB.2.5-1).

h ünsüzü yabancı sözcüklerde de görülür: *Tāc-beĥş* (G.1-7), *beĥtüm* (G.25-5), *ĥendānunĥı* (G.36-1).

➤ ***ķ > h* (*ķ>ĥ>h*)**

Türkçe sözcük başındaki bazı *ķ*'ların *h* olduğu görülür: *Hanı* (G.11-3), *handā* (nerede G.11-8), *ĥaçan* (<*ķaçan* G.66-10), *handan* (G.124-2), *hansı* (G.126-7), *hamı* (<*ķamu*<ET.*ķamaĥ* G.199-5).

➤ ***g > v, ġ > v* (*K>G>v*)**

ET'de olduğu gibi genelde yuvarlak ünlü yanında bulunan *g*, bazen de yuvarlak ünlü yanında bulunan *ġ > v* olur: *Savūĥa* (G.13-6), *yavūķ* (<*yaĥūķ* G.189-5), *ķavur-* (<DLT.*ķaĥur-*, *ķawur-* G.453-5)

“*g*” sesini koruyan örnekler: *Dōĥünlerūĥġ* (G.6-4), *ĥōĥerden* (G.9-6), *degül* (G.10-2), *ĥōĥe* (G.17-2), *ōĥredür* (G.37-7).

➤ ***ķ > v***: AzbT'nde olduğu gibi son seste ve ya iki ünlü arasındaki *ķ*, *h* sesi *ġ*'ya bazen de *v*'ye dönüşür. *Ķaravul* (<*ķaraĥul* G.387-3).

➤ ***d (>ḏ) > y***: *Gēy-* (<*ked-* G.7-1), *bōyūk* (<*bedūk* G.4-5), *ayaĥ* (G.11-6), *ķoymanam* (<*ķod-* G.12-6), *boylaşabilmez* (<*bod* G.23-1), *doydum* (<*tod-* G.34-3), *ayru* (G.48-1), *yūĥu* (<*uyūĥu*<*udıķu* G.53-2), *ayıl-* (<DLT.*aḏıl-* G.297-4), *boya-* (<DLT.*boḏu-* G.361-5), *uy-* (<DLT.*uḏu* “art” G.361-7), *uy-* (ET.*uḏı-* G.418-2), *iye* (*iḏi* MH.2.3-1).

-mAdIn zarf-fiil ekinde olan *d* ise *y*'ye dönüşmemiştir: *Olmadın* (G.1-7).

➤ ***'(Hemze) > y***: *Dāyir* (G.1-2), *Ķāyım* (G.4-2), *māyilsen* (G.48-4), *fāyide* (G.206-2).

➤ ***p > f***: Nevai'den aktarılan bir mısra şiirde örneğini görüyoruz. *Tofraĥ* (G.158-8).

➤ **nġ > v**

AzbT’nde nġ ünsüzü tarihi gelişiminde n, g, ġ, y, v gibi seslere dönmüştür. (-sunġuz>-suvuz>-süz>-suz gibi): Seversiz (G.134-3), ġalursız (G.407-4).

2.6.4. Ünsüz Akıcılaşması

➤ **b > m**

n, nġ seslerinin genizsi etkisiyle sözcük başında görülen b, m değişikliği ET’de de görülen bir ses olayıdır. EAT döneminde bu değişiklik tutarlı bir ses olayı olarak ağırlık kazanmamıştır. AzbT, bu değişiklikte m tarafındadır. Eserde ise her iki biçim koştur olarak kullanılmıştır. Örneğin men-ben ikilisinden ‘ben’, kimi-gibi ikilisinden ise ‘kimi’ daha çok kullanılmıştır: Men (<ET.men~ben G.2-7) ~ Ben (G.5-2), kimi (G.2-7) ~ gibi (G.34-5), min (G.228-2) ~ bin (G.213-4).

“bu” gösterme zamiri, durum ekleri aldığı zaman bu değişime uğrayabilir: Mundan (G.25-1), munca (G.35-1).

b’yi koruyan örnekler: Ben (G.5-2), bunu (G.32-4), gibi (G.34-5).

➤ **z > y**: Söyle (<DLT.sözle- G.17-8).

2.6.5. Diğer Ünsüz Değişmeleri

➤ **r > l**: Ķaraltmasunġ (<ġarar- G.49-4), saraldı (<sarar- G.536-6).

➤ **r > n**: Ķoymanam (G.12-6), dēmenem (G.39-5), bilmenem (G.41-4).

➤ **nġ > m**: Yuvarlak ünlülerden sonra gelen nġ bazı sözcüklerde, m olmuştur: Sümügüm (<DLT.sünġük G.58-5).

➤ **nġ > n**: Bazen nġ sesi, diş ünsüzü olan n’ye dönmüştür: Yēne (G.40-1), bin (G.49-2), danla (<tanġ G.62-3), benzemez (G.84-7), Ķonşı (G.107-11),

anlamanam (<aŋla- G.176-1), karanlıg (G.220-10), danmanam (<taŋ- G.356-7), dırnağ (<ET.tırnğağ G.384-5), andurdunğ (<ET.aŋgdur- G.494-6). -sAn T.2.Ş eki, T.2.Ş bildirme eki, şart kipinde T.2.Ş eki n'li yazılır: Édübsen (G.1-8), sensen (G.3-8), nesen (G.15-1), bilürsen (G.16-6), öldürürsen (G.32-7), özünğsen (G.40-3), bassan (G.45-2).

İlgi hali eki ve 2.Ş.iyelik eki, ggz. çekiminde 2.Ş. eki, Ç.2.Ş emir eki ve 3.Ş emir çekim eki ise nğ'li yazılır.

- **l > n**: İlen vasıta edatında (ile-n>ilen>(i)nen) ve T.2.Ş emir ekinde uzak benzeşme ile görülür: Koyginen (G.11-1), sanmaginen (G.42-10), kāmı inen (G.260-6).
- **nğ > g, ğ**: ögin (<önğ G.84-2), güzğüsü (<DLT.közünğü TB.1.2-3).
- **nğ > k, k**: Yalkuz (G.28-1).
- **r ~ z**: Türk dillerinde üstünlük bu denkliğin z'sinde olmakla birlikte r'li örnekler de vardır. -mAr ~ -mAz gibi: Irağ (G.12-3) ~ uzağa (G.43-5), bilmezken (G.38-7).
- **l ~ ş**: Türk dillerinde üstünlük bu denkliğin ş'sinde olmakla birlikte l'li örnekler de vardır. Yaşurma (G.19-5) ~ daldalanur (<dalı G.58-2).
- **s > ç**: Çağ (<sağ G.230-1).
- **ş > ç**: Çaş- (<TT.şaş- G.29-1).
- **m > b**: B'yi koruyan örnekler: Ben (G.5-2), bunu (G.32-4), gibi (G.34-5).
- **n > t**: Neste (<nesne G.84-7).
- **t > c, ç**: Avuc (<DLT.avut, ağut G.295-2).

2.7. Ünsüz düşmesi

- **l akıcı ünsüzünün düşmesi:** Onı (G.32-4), getir (G.33-1), anğa (G.35-1), öyle (ol ile G.37-7), oturmayan (<oltur- G.166-5).
- **r akıcı ünsüzünün düşmesi:** İmiş (<ermiş G.24-9), ise (<erse G.26-9), ejdehā (G.172-6), idüm (<erdüm G.249-3), lebünġ bēle (<bile<birle G.493-1).

ET -sAr şart ekinin sonundaki -r sesi de düşer: Gelse (G.16-4), bilürsen (G.16-6).

- **y akıcı ünsüzünün düşmesi**

Türkçede genellikle dar ünlülerin (I, U) önünde görülen y düşmesi Türkçenin türlü lehçelerinde tespit edilmiş bir eğilimdir. Çünkü y, ünlüye (i) yakın bir ünsüzdür ve ünlü çatışması meydana getirir. AzbT’nde bu eğilim, yaygınlaşmış ve benzer sözcükleri de etkileyerek bugün bir dil kuralı durumuna gelmiştir. “ı” ünlüsünün önündeki y sesinin düşmesi sonucunda ı ünlüsü i’ye dönüşür. Çünkü “ı” ünlüsü normalden kısa bir ünlüdür ve ilk hecenin yükünü taşıyamamaktadır.

Önseste: AzbT’nde olduğu gibi Sözcük başı bazı y’ler düşer ve y’den sonra ı sesi ise bazen i olur: İl (<yıl G.6-3), itmişem (ET.yit- G.11-8), igit (<yigit<yègit G.29-3), üz (<yüz G.64-9) ~ yüz (G.87-3), itgen (<DLT.yitik “keskin” G.93-8), ulduz (<yulduz G.150-2) ~ yulduz (G.112-4), ışıġ (<yaşu- G.232-2), ince (<DLT.yinçge G.476-2), incimem (<DLT.yünçüt- G.477-5), üregüm (<DLT.yürek G.488-2).

İç ve son seste: Hanı (<ḡanyu G.12-4), éleyen (èyle- G.65-6), bēle (<bēyle G.323-5), sifāriş éle (<èyle- G.487-4), éle āheng ile (<èyle “öyle” TC.2.3-4).

- **n akıcı ünsüzünün düşmesi:** ḡardaş (G.432-5).

Gösterme zamirleri bu, o, ol’un çoklukları hem n’li hem de n’siz biçimde kullanılmıştır: Onlar (G.124-1), onlara (G.158-3), olar (G.172-3), bularunġ (G.324-

2), olardan (G.324-2), bulara (G.345-6), bulardan (G.350-1), olarca (G.406-6), bunların (G.524-1), bular (TC.2.6-4).

➤ **nğ ünsüzünün düşmesi**

-sunğuz>-suvuz>-suuz>-suz: Seversiz (G.134-3), kalursız (G.407-4).

➤ **v ünsüzünün düşmesi:** Su (<suv<sub G.50-3), delü (<telve<DLT.telwe G.320-2), nā-ḥudālar (<nāv-ḥudālar G.501-5).

Vur- eyleminin yerine hep onun eski biçimi olan ur- kullanılmıştır: Od urdı (G.349-4), ursa (G.408-7), yolum urma (G.459-5).

➤ **d dış ünsüzünün düşmesi:** Beter (<bedter G.27-2).

➤ **t dış ünsüzünün düşmesi:** İşāre (<işāret G.368-6).

➤ **Hemze (') gırtlak ünsüzünün düşmesi:** Havā(hevā' G.44-8), e'zā (e'zā' G.109-3).

➤ **b ünsüzünün düşmesi** (bol- > ol-)

ET'de olan bol- eylemindeki b sesi düşer. Olsunğ (G.28-2), ḥeberdār ol (G.31-1), olmaz (G.33-2).

Bol- biçimi de nadiren görülmektedir: Bolmasunğ (G.282-1).

➤ **K damak ünsüzünün düşmesi:** Sevdücegüm (<sevdükcek G.65-8), oyunca (<oyuncağ G.130-2), karınça (<karıncağ G.207-19), nelü (<DLT.nelük G.320-4).

➤ **G ünsüzünün düşmesi**

ET'de İkinci ve daha sonraki hecelerin sonunda bulunan g ve ğ'lar korunur. Eserde ise EAT'nde olduğu gibi genelde ikinci ve daha sonraki hecelerin sonunda bulunan K, G damak ünsüzleri düşer. Bunlardan f.i.y.e -IG > -U, i.i.y.e -IIG > -IU, yüklem durumu eki -IG > -I gibi durumları söyleyebiliriz: Kapunğda (<kapığ G.4-5), karlı (G.12-4), adlu (G.18-4), meni (G.25-3), dolu (G.42-8), ayru (G.48-1), kamu (<ET.kamağ G.87-1), ölü (<ölüg G.305-9), elümde (<DLT.elig G.372-2).

ET’de olduğu gibi ilk hecenin sonunda bulunan G’ler korunur.

ET’de ikinci ve daha sonraki hecelerin başında bulunan g ve ğ’lar korunur. Eserde ise EAT’nde olduğu gibi genelde ikinci ve daha sonraki hecelerin ve ya eklerin başında bulunan K, G damak ünsüzleri (bu sesin bulunduğu heceden önceki hecenin kapalı olma koşuluyla) düşer. Bunlardan sözcük tabanlarında ünsüz düşmesi, yönelme durumu eki -GA >-A, yön eki -GArU > -Aru, i.f.y.e -GAr > -Ar, ad-eylem eki -Gan > -An, zarf-fiil eki -GInçA > -IncA, zarf-fiil eki -GAlI > -All, f.i.y.e -GUçI > -IcI, f.i.y.e -GU > -U gibi durumları gösterebiliriz: Gören (görġen G.7-2), gerek (<kerġek G.11-9), açınca (<açġınca G.29-6), kulaġ (<kulġak G.31-6), bulaġın (<ET.bulġak G.61-2), kırtarur (<DLT.kutġar- G.318-3), emegünġ (<ET.emġek<ET.emġe- G.488-5), saraldı (<sarar-<sarıġ-ar- G.536-6), yalan (<DLT.yalġan G.546-3).

nġ~nġ>n: Yene (<yana “yan-, dön-” G.40-1), danla (<taġ G.62-3), benzemez (G.84-7).

➤ Ünsüz tekleşmesi

Ĳed (G.12-2), Reb (G.24-1), Ĳedünġ (G.44-3), ĲeĲ (G.52-4).

Bu sesler ekleşme ve ya birleşme sırasında yeniden ikizleşirler: ĲeĲ-i (G.1-10), Ĳedd ü ne (G.47-1).

Tekleşmeyen örnekler de vardır: Ammā (G.4-7), şedd (G.14-4), nerrād (G.40-4).

2.8. Ünsüz Türemesi

➤ y, n ünsüzlerinin türemesi

İki ünlünün çatışmasını gidermek için yaygın olarak kullanılmıştır.

Ünlüyle biten köke ünlüyle başlayan bir ek gelirse ekten önce genellikle y türer: Rövzê-yi (G.2-6), araya (G.5-6), diyüb (G.14-5), diyen (G.28-6), bèyle (G.54-2), susayubdur (G.60-1), ehliyle (G.95-3).

İki ünlünün çatışmasını gidermek için yabancı sözcüklerde: Dāyir (G.1-2), kâyim (G.4-2), mâyilsen (G.48-4), fāyide (G.206-2).

AzbT’nde olduğu gibi ünlü ile biten sözcüklerde yükleme durumu daha çok -nI eki ile yapılır nadiren de -yI eki kullanılır: Bunı (G.32-4), dünyānı (G.54-3), belāyı (G.59-4), Kōvsīni (G.118-7), dīvāneni (G.158-4), yuḥunı (G.222-4).

Su sözcüğü eklerle genişlediği zaman y sesini kullanır: Suya (G.24-5), suyuṅ (G.50-3), suyu (G.68-4), suyunı (G.212-4).

Ünlü ile biten sözcüklerden sonra T.3.Ş iyelik eki -sI şeklinde olur ancak tamlamalarda bazen -sI yerine -yI biçimi de görülmektedir: şīşesi (G.30-3), keṭrenūṅ deryāyı (G.168-6), yüz suyunı (G.212-4), doğrusı (G.546-1).

T.3.Ş zamiri, gösterme zamiri, 3.Ş iyelik ekiyle ad çekim ekleri arasında n sesi (zamir n’si) kullanılır: özine (G.9-4), ondan (G.25-1), mundan (G.25-1), kākülinden (G.25-2), munca (G.35-1), himmetince (G.99-3).

Gösterme zamirleri bu, o, ol’un çoklukları hem n’li hem de n’siz biçimde kullanılmıştır: Onlar (G.124-1), olar (G.172-3), bularuṅ (G.324-2), bular (TC.2.6-4), bunlaruṅ (G.524-1).

➤ **v ünsüzünün türemesi:** Mēyli vü (<mēyli ü G.221-6), oldı vu (G.550-3).

➤ **r ünsüzünün türemesi:** Kūrtarur (<DLT.kūtgar- G.318-3).

➤ **Ünsüz İkizleşmesi**

İssiye (<ısığ G.13-6), ammā (G.70-4), nezzāre (G.85-4).

Şiirde vezin gereği ikizleşme: Şekker (G.110-2), ümmîd (G.113-1), hummār (G.221-6).

Benzeşme yoluyla geniş zaman kipinde: Söyleller (bazı nushalarda G.52-2).

-(y)At ekinde: Kèyfiyyet (G.28-4), cem‘iyyetini (G.38-3).

AzbT’nde bol örneği olan bu ses olayını Talat Tekin gibi araştırmacılar, asli ya da ikincil uzun bir ünlünün varlığı ile açıklamaktadırlar: Yèddi (G.150-2).

2.9. Ünsüz Göçüşmesi

Genellikle pr > rp, br>rb, pl > lp, l-r > r-l, ks > sk, s-t-r > r-s-t, gr > rg, fr > rf, ts > st ünsüzlerinde görülür: Kiprigünğ (G.39-2), anlın (<alnın G.77-4), dustağıdur (G.138-1), körpi (<DLT.köprük G.432-1).

Ünsüzle ünlünün göçüşmesi: Müselmān (G.19-5).

2.10. Hece Düşmesi

Kimse (<kim erse G.8-7), bir bire (<bir birine G.29-6), aparub (<alıp bar- G.35-5), bir birden (<bir birinden G.200-5), qardaş (<DLT.qarındaş G.432-5), biri bire (<biri birine G.481-1), verne (<vegerne G.406-3).

g ünsüzüyle bağlı: Yapağı (<yapurgak G.46-5), hınsı (hangısı G.49-1), bellü (<belgölük G.89-3), hansı (hangısı G.126-7), saral- (<sarar-<sarığ-ar- G.536-6).

y ünsüzüyle bağlı: Êtmeyim (<êtmeyeyim G.3-4), dèrler (<dèyerler G.22-4), döner (<döne yerir G.24-8), n'eylim (<n'èyleyim G.48-3), aşığa (<aşığaya G.55-2), nemdür (<neyümdür G.195-8), dutmaydı (<dutmayaydı G.247-5).

nğ ünsüzüyle bağlı: Yalkuz (<yalınğ öz G.28-1), qaranlıg (<qarañguluğ G.220-10), güzğüsi (<DLT.közünğü TB.1.2-3).

-sunğuz>-suvuz>-süz>-suz: Seversiz (G.134-3), Qalursız (G.407-4),

r ünsüzüyle bağlı: Dêmem (G.27-4).

3.Ş bildirme eki olan durur > dUr: Yoğdur (<yoh durur G.28-6).

s ünsüzüyle bağlı: Kimine (kimisine G.481-5).

2.11. Ünsüz Uyumu (Ünsüz Benzeşmesi)

Ötümlülük-ötümsüzlük bakımından ünsüzlerin benzeşmesi şeklinde ortaya çıkan bir ses uyumudur.

2.11.1. Akıcı Ünsüzlerden Sonra Ötümlülük-Ötümsüzlük Benzeşmesi

TT'nde olduğu gibi hepsi ötümlü olan akıcı dediğimiz l, m, n, ng, r, y ünsüzler sınırlayıcı bir kurala bağlı olmaksızın yan yana gelebilirler. Şongra (G.29-7), ayru (G.48-1), bilmez idüm (G.494-2).

İç seste akıcı ünsüzlerden sonra ötümlü ve ya ötümsüz katı ünsüzleri gelir. Körpiden (G.432-1).

Eklemede akıcı ünsüzden sonra patlayıcı katı ise her zaman ötümlüleşir: Koyginen (G.11-1), onca (G.25-2), dildür (G.26-5), kıldılar (G.27-7), görgec (G.36-1), yetince (G.42-12).

-ken, -ki, gibi ekler bu kuralın dışında kalırlar: Olurken (G.66-5), evvelki (G.159-3).

Akıcı ünsüzden sonra sızıcı katı ise değişmez: Olsa (G.15-6), bilürsen (G.16-6), hebersiz (G.407-15).

Akıcı, patlayıcı ünsüzlerin yanyana gelmesi durumu şu şekildedir:

- -lc~-lç, -lg~-lK, -ld ~ -lt: Çulkaşur (G.12-4), yalkuz (G.28-1), alginen (G.74-3), ilce (G.182-6), elçi (G.261-6), öldüre (G.472-5), kıjultısı (G.473-6), yelken (G.515-5).

- -nc~-nç, -nd, -ng: Günde (G.2-4), yüzdendür (G.5-4), andan (G.6-2), çekende (G.7-3), olmayınca (G.8-4), yādlandılar (G.13-7), onca (G.25-2), incidüm (G.25-6), açınca (G.29-6), munca (G.35-1), yanginen (G.158-5), karınça (G.207-19).
- -rc, -rg~-rk, -rd~-rt, -yg: Yerde (G.1-11), ümīdvārdur (G.4-7), isterdüm (G.8-2), terdür (G.9-1), koyginen (G.11-1), vērdiler (G.13-5), vērginen (G.24-1), görgec (G.36-1), resālanurca (G.58-6), kırtardı (G.452-5), birce (G.505-2), güldürürken (G.549-7).

Hece ve ya sözcük sonunda ise iki ünsüzden fazla ünsüz grubu bir tek hecede bulunmaz. İki ünsüzden oluşan bu grubun da ilk ünsüzü akıcı, ikinci ünsüzü ise patlayıcı olmak durumundadır (-lç, -lK, -lp, -lt, -nç, -nK, -nd, -nt, -rç, -rK, -rp, -rs, -rt, -yt). Alıntı sözcükler ise bu kurala uymazlar: Bōrk (G.29-2), Türk (G.30-4), dōrt (G.33-1), kıraltmasunġ (G.49-4), artdı (G.493-4), berkdür (G.515-11).

2.11.2. Katı Ünsüzlerden Sonra Ötümlülük-Ötümsüzlük Benzeşmesi

TT'nde iç seslerde ve eklemede katı dediğimiz b-p, c-ç, d-t, g-k, ġ-k, v-f, h, ħ, j-ş, z-s ünsüzlerden her ikisi de ötümlü (b, c, d, G, v, j, z) veya her ikisi de ötümsüz (p, ç, t, K, f, h, ħ, ş, s) olarak yan yana gelirler: Üsti (G.80-7), daşķun (G.82-9), göster- (<gōzter- G.94-3), isterem (G.147-6), özge (G.153-4) öpkelene (G.559-12).

Ekleme sırasında katı ünsüzlerden sonra akıcı ünsüzler gelirse hiçbir değişim görülmez: Göklerden (G.29-2), başlar (G.148-3), düşmez (G.162-2).

Alıntı sözcükler bu kurala uymazlar: Mıķdār (G.95-7), nisbet (G.134-8).

Eklerde Genellikle bir ötümlüleşme görülür ve ötümsüzleşme söz konusu değildir.

- **d-t** ünsüzüyle başlayan aşağıdaki eklerde bu ses her zaman ötümlü olarak kullanılır:

-dI, -dU ggz. eki: Êtdünġ (G.1-6), êtdiler (G.3-2), gêtđünġ (G.15-3), unuttum (G.24-8), düşdüm (G.33-3), doydum (G.34-3), incitdi (G.54-6), satdunġ (G.279-3), basdı (G.490-5).

-dUK sıfat-fiil eki ve -duġda, -dükde, -dUGI-çün, -duġından zarf-fiil eki: Dutduġca (G.33-3), geçdügi-çün (G.343-2), tapduġda (G.393-9).

-dUr ettirgenlik eki: İçdürse (G.420-4).

-dA bulunma durumu eki: Şüretde (G.9-8), ‘eşķde (G.13-2), gelmekde (G.27-6).

-dAn çıkma durumu eki: Şedefden (G.1-5), ayaġdan (G.11-6), reşķden (19-7).

-dUr, -durur bildirme eki: Yoġdur (G.8-5), mestdür (G.56-3), kiçikdür (G.79-4), kulaġdurur (G.473-4).

- **c-ç** ünsüzüyle başlayan aşağıdaki eklerde bu ses genellikle ötümlü olarak kullanılır:

-cA, -duġca, -dükce, -cAK eki genellikle c’lidir: Dutduġca (G.31-6), sevdücegüm (G.65-8), çekdükce (G.90-5), olduġca (G.194-2), meñlebce (G.467-5), işledükce (G.519-2).

-çI eki de her zaman ç’li biçimi korumaktadır: Avçı (G.64-9), mēy-ġāneçi (G.186-4), elçi (G.261-6).

- **g-k** ünsüzüyle başlayan eklerde; -ki, -ken ekleri hariç genellikle bu ses ötümlü olarak kullanılır: Bilmezken (G.38-7), kesginen (G.148-2), konuşmuşken (G.288-4), açgec (G.432-2), güzgülü (TB.1.2-3).

2.11.3. Ayrışma (Benzeşmezlik)

- Edilgenlik ekinde: Bulunmaz (<bulul- G.44-5).
- **kk>kğ, kk>kg, pp>pb, tt>td, çç>çc** durumlarda Ötümsüz ünsüzlerden sonra ötümlü ünsüzlerin gelmesi de bir benzeşmezliktir: İncitdi (G.54-6), satduñğ (G.279-3).
- -(A)r > -(A)l i.f.y.e: Karal- (<karar- G.49-4), saral- (<sarar- G.536-6).

2.12. Ünlü-Ünsüz Benzeşmesi

2.12.1. Ünlülerin Ünsüzlere Benzeşmesi

- b, p, m, v, f dudak ünsüzleri sebebiyle yuvarlaklaşma: Kõovsĩde (G.1-11), lõvħ (G.1-10), firdõvs (G.2-6), büyük (<beyük<bedük G.4-5), dövlet (G.13-8), kavuşur (G.29-7), yapuşmadı (G.45-2), savul (G.442-3).
- ç, ş diş eti ve y ön damak ünsüzleri sebebiyle incelme (y, l, m, n, r, t, c, ç, s, ş, z ünsüzleri inceltici etkileri vardır): İçün (<uçun G.10-7), yene (yañga G.20-3), yengi (G.29-2), bıç- (“bıçak sözcüğünde ise bıç- bıçımı görülmektedir” G.69-5).
- t, d, n, l, r diş ünsüzleri sebebiyle düzleşme: Oyanmadı (<odan-<odun- G.80-2).

2.12.2. Ünsüzlerin Ünlülere Benzeşmesi

2.12.2.1. Ötümlüleşme

2.12.2.1.1. İç Seste İki Ünlü Arasında Kalan Ünsüzün Ötümlüleşme

- **t > d**: Budağ (<DLT.butak G.33-2), şimdi (<uş amtı G.53-6), imdi (<amtı G.78-9), dodağ (G.393-5).

Ötümlüleşmeyen örnekler: Getür (G.33-1), ata (G.239-6), otağumdur (G.370-1).

- **p > b**: gibi (<kipi G.34-5).

Ötümlüleşmeyen örnekler: Kıpınğda (G.3-4), aparubdur (G.17-3), yapuşmadı (G.45-2).

- **ç > c**: Acı (<açığ G.32-8), nêce (G.36-7), gêce (G.46-9), ocağ (<DLT.oçağ G.61-6), ucuz (<DLT.uçuz G.468-4), bucağ (<DLT.buçgak G.500-2).

Ötümlüleşmeyen örnekler: Kiçik (G.4-5), açılmağ (G.17-6), nêce (G.20-5) içün (G.49-4), içi (G.88-7).

- **k > ğ, k > g**: Ağar- (G.307-6), degirmen (G.456-4).

2.12.2.1.2. Son Seste İki Ünlü Arasında Kalan Ünsüzün Ötümlüleşme

Ötümsüz ünsüzler (p, ç, t, K, f, s, ş), ekleme sırasında iki ünlü arasında ve ya bir akıcı ünsüz ile ünlü arasında kaldıklarında çoğu zaman ötümlü ünsüzlere (b, c, d, G, v, z, j) dönüşürler.

Eylem kökleri ve tek heceli sözcüklerden sonra ise bu ünsüzler nadir olarak ötümlüleşirler: Êden (G.1-11), çekende (G.7-3), gêderem (G.36-1), altı (G.80-7), içi (G.88-7), öper (G.210-10), eşiden (G.236-7), içen (G.410-8).

- **k > ğ, k > g**: Êtmege (G.2-3), gögerden (G.9-6), yıhmağa (G.10-9), ayağunğ (G.11-3), savuğa (G.13-6), göge (G.17-2), etegin (G.405-1).

-ki, -ken ekleri kural dışı kalırlar: Mendeki (G.16-5), tereh      iken (G.35-2).

Alıntı sözcükler de bu kurala uymazlar: Z  vre  i (G.36-6), ‘        (G.156-5).

- **t > d**: ET’den beri bildiğimiz bir ses benzeşmesidir:   dim (G.10-1), da  ıdasan (G.38-3),   dende (G.42-4), unut ki   okları   ovs   bu r  zg  r unudubdur (G.139-8),    iden (G.236-7).

Alıntı sözcükler bu kurala uymazlar: Rif’ete G.4-3), nisbet ilen (G.29-2), cem’iyyetini (G.38-3).

- **p > b**: i   ben (<i   pen G.35-2).

  t  ml  le  meyen   rnekler daha fazladır: Yap   madı (G.45-2), yapub (G.104-2).

- **   > c**: Ucından (G.80-10), dilmacı (G.177-6).

  t  ml  le  meyen   rnekler: Du’   ılara (G.12-1), açılmağ (G.17-6), içi (G.66-8).

2.12.2.2. Yuvarlak   nl  lerin Etkisiyle Dudakla  ma

- **G > v**: Genelde ET’de yuvarlak ünlü yanında bulunan G>v olur. Savu  a (G.13-6).

v’ye dönüşmeyen örnekler de vardır: Gögerden (G.9-6), göge (G.17-2).

- **n   > m**: S  m  g  m (<DLT.s  n  g  k G.58-5).

2.12.2.3. Ünlülerin Etkisiyle   ncelme veya Kalınlaşma

“k”, “  ”, “g”, “  -dan türemiş   ”, “  -dan türemiş h (sızıcılaşma)”, “genizsi n  ” ve “y” Damak   ns  zleridir.   n damak ünsüzleri (k, g) ince ünlülerle, art damak ünsüzleri (  ,   ’den türemiş h,   ,   ) ise kalın ünlülerle bir arada bulunabilir:   ılma   (G-152-3),   anı   (G.523-5).

Yabancı sözcükler bu kurala uymazlar: Teġāfūl (G.16-5), bīġāne (G.366-4), ħezānesine (G.428-4), zövķini (G.501-9), telķin (MH.4-9).

Kār-ger (G.13-6) gibi sözcüklerde görülen k sesi kalın k sesi (ķ) sesidir, ancak bir yazılış özelliġi olarak k (ڪ) ile yazılmıştır.

3. Biçim Bilgisi

3.1. Ad

- 3.1.1. Çokluk Eki

EAT’nde ve diğer devirlerde de olduğu gibi çokluk eki -lAr ekidir: Olar (G.172-3), yollar (G.174-2), geceler (G.178-7).

Yabancı kökenli çokluk ekleri -ān (ET’de de -an çokluk eki vardır), -īn, - (y)āt: Kā’ināt (G.5-7), reyāḥīn (G.55-1), muḡān (G.263-2).

3.1.2. İyelik Ekleri

- T.1.Ş iyelik eki : -(U)m

dilüm (G.3-6), ḥayātumı (G.5-1), ḥumārūm (G.5-3), benümle (G.5-7), şed-pāremi (G.10-7), ‘inānumı (G.16-7), geceme (G.308-7), nem (<neyim G.513-1).

Bazen bu ek “baḡa” sözcüğünün yerine ada eklenir: Pīç ü tābum vèrdi (<baḡa pīç ü tāb vèrdi G.509-5).

- T.2.Ş iyelik eki : -(U)nḡ

senünḡ (G.1-2), emrünḡ (G.1-2), ḡapunḡda (G.4-5), kūyunḡ (G.5-2), dilünḡe (G.17-8).

- T.3.Ş iyelik eki : -(s)I

Ünsüz ile biten sözcüklerden sonra -I: Daşı (G.6-2), öz özine (G.9-4), gönḡlini (G.10-1), ayaḡına (G.14-2), kākülinden (G.25-2).

Bazen eklerle genişleyen sözcüğün iyelik eki düşebilir: Bir bire (<bir birine G.29-6), bir birden (<bir birinden G.200-5), biri bire (<biri birine G.481-1).

Ünlü ile biten sözcüklerden sonra **-sI**: Rütbesi (G.3-9), belâsın (G.5-5), şîşesi (G.30-3), doğrusı (G.546-1).

Tamlamalarda bazen **-sI** yerine **-yI** biçimi de görülmektedir: Kimünğ pervâyı (G.168-2), keṭrenünğ deryâyı (G.168-6), teng-nâyından (G.183-4), öz cüst ü cüyından (G.344-3).

Bazen eklerle genişleyen sözcüğün iyelik eki düşebilir: Her ikinünğ vechin (G.259-2), her ikiden geçdüm (G.313-1), kimin müjgâne tapşurdum (G.376-3), kimini Mecnûn edüb (G.402-8), kimine (G.481-5).

Su sözcüğünde s yerine y gelir: Yüz suyını (G.212-4).

3.Ş iyelik ekiyle ad çekim ekleri arasında n sesi (zamir n'si) kullanılır: Gözinden (G.57-2), fûrûğından (G.66-1).

- **Ç.1.Ş iyelik eki : -(U)mUz**

adumuz (G.13-2), pèygāmumuz (G.44-7), mektûbumuz (G.44-7), ikimüz (MR.2-1).

Bazen bu ek “bize” sözcüğünün yerine ada eklenir: Möhletümüz vèrse (<bize möhlet vèrse MS.5-2).

- **Ç.2.Ş iyelik eki : -(U)nğUz**

hālunğuz (G.62-2), başunğuz (G.62-2), sāzunğuzı (G.273-1).

- **Ç.3.Ş iyelik eki : -lArI**

gövherlerini (G.3-3), öz özlerin (G.3-8), kaşları (G.14-2), gözleri (G.36-3), ‘ālemleri (G.50-2).

3.Ş iyelik ekiyle ad çekim ekleri arasında n sesi (zamir n'si) kullanılır: Kullarından (G.133-8), gözlerine (G.317-2), sünbüllerinünğ (TC.2.8-5).

3.1.3. Ad Çekim Ekleri

3.1.3.1. İlgi Durumu Eki: -(n)Unġ

ET’de -(n)Inġ şeklinde olan bu ek, hep yuvarlak biçimde kullanılmıştır.

Ünsüz ile biten sözcüklerden sonra **-Unġ**: Āzādelerünġ adını (G.10-6), gönġlümünġ (G.262-13), senünġ (G.262-14).

Ünlü ile biten sözcüklerden sonra **-nUnġ**: Rütbesi Kōvsġnünġ (G.3-9), sākġnünġ yādıyla (G.11-6), özinünġ (G.65-1).

Su sözcüğü için -yUnġ eki kullanılır: Suyunġ keşresini (G.50-3).

T.1.Ş. zamirlerinin ilgi durumu benüm, Ç.1.Ş. zamirlerinin ilgi durumu bizüm şeklindedir: Benüm rizķüm (G.36-4), benüm işlerümi (G.40-7), benüm mehmānum (G.46-9), bizüm dġnārumuz (G.212-4).

İlgi durumu eki, zamirleri son çekim edatlarına da bağlar: Anunġ içün (G.10-7), senünġ kimi (G.16-6), benüm tek (G.58-3).

İlgi durumu eki bazen eksiz olur: Nōķęesi zımninde (G.1-1), lebünġ neķāresi (G.5-4), ķeřmüm sarāyın (G.7-6).

T.3.Ş ve ya gösterme zamirinin ilgi durumu: Anunġ (G.20-4), onunġ (G.102-2).

3.1.3.2. Belirtme (Yükleme) Durumu Eki: -(y)I, -nI, n

ET’de adlardan sonra -(X)g, işaret ve kişi zamirlerine -nI ve iyelik eklerinden sonra da -(I)n gelmektedir.

EAT’de -(y)I , -nI (işaret zamirleri ve 3.Ş iyelik ekinden sonra) ve -n (3.Ş iyelik ekinden sonra) biçimleri görölmektedir.

-I eki Ünsüz ile biten sözcüklerde: Meni (G.3-7), bî-qedri (G.4-6), ‘ehdünği (G.262-11).

-nI, nadiren -yI eki ünlü ile biten sözcüklerde (su kelimesi hariç) daha çok -nI kullanılır: Onı (G.3-4), kimseni (G.28-1), bunu (G.32-4), dünyanı (G.54-3), belâyı (G.59-4), suyu (G.68-4), Kavsîni (G.118-7), dîvâneni (G.158-4), yuğunu (G.222-4).

-n, -nI eki 3.Ş iyelik ekinden sonra: Kişverin (G.1-7), günin (G.1-8), öz özlerin (G.3-8), belâsın (G.5-5), özini (G.3-6), gönğlini (G.10-1), borkini (G.29-2), nûrını (G.51-5), elin (G.55-5), özin bilmez, (G.248-5).

Belirtisiz yükleme durumu eki: EAT’nde olduğu gibi belirtme durumu bazen eksiz de karşılanmaktadır. Bu daha çok iyelik eki almış sözcüklerde görülür: Ehvâlüm (G.43-3).

3.1.3.3. Yönelme (Yaklaşma) Durumu Eki: -(y)A, -nġA, -GA

ET’de adlardan sonra -KA; 3.Ş iyelik ekinden sonra -nġA; T.1.Ş, T.2.Ş ekinden sonra -A biçiminde kullanılmıştır.

Eserde, EAT’nde olduğu gibi, yönelme durumu eki -A’dır. Bu ek ünlüyle biten sözcüklere geldiğinde y, 3.Ş iyelik ekine geldiğinde ise n sesi alır: Helke (G.1-8), araya (G.5-6), ayağına (G.14-2), dilünge (G.17-8), suya (G.24-5), teğâfüline (G.263-6).

ET’deki -KA ekinin izi aşağıdaki zamirlerin çekiminde görülmektedir: Saġga (G.2-1), baġga (G.13-7), aġga (G.3-7), buġga (G.544-4).

ET biçimi zamirlerin dışında da nadiren kullanılmıştır: Odumġa (G.313-4).

3.1.3.4. Bulunma Durumu Eki: -dA

Ekin ünsüzü hece başı olduğu için her zaman ötümlü olur: Şüretde (G.9-8), mende (G.12-9), yêrde (G.12-10), olmağumda (G.34-3).

T.3.Ş zamiri, gösterme zamiri ve 3.Ş iyelik ekinden sonra zamir n'si kullanılır: Kelbinde (G.1-6), başında (G.44-5), solında (G.47-9), bundadur (G.51-2), onda (G.57-4), anda (G.558-3).

Bazen yönelme ve ayrılma durumu eki yerine kullanılmıştır: Yüz yêrde delseler cigerüm (G.12-10), ketlümde ger yüz dutsa (G.218-1), bağrumı yüz yêrde artuğ deldi (G.291-1).

3.1.3.5. Ayrılma (Uzaklaşma, Çıkma) Durumu Eki: -dAn

ET'de -DIn, -DA biçiminde olan ek; EAT'ne geçişte -dIn, -dAn biçiminde varlığını devam ettirmiştir.

Ekin ünsüzü hece başı olduğu için her zaman ötümlü olur: Senden (G.4-2), bizden (G.44-7), kandan (G.46-8).

T.3.Ş zamiri, gösterme zamiri ve 3.Ş iyelik ekinden sonra zamir n'siyle kullanılır: Yeğininden (G.1-3), mundan (G.25-1), ondan (G.25-1), kākülinden (G.25-2), andan (G.474-8).

Yönelme durumu bazen çıkma durumu eki ile ifade edilir: Menden şoruŋ (G.170-5), hıç yêrden kanlu bağrın bülbulünğ kan èyleyen (G.389-3).

Doğu Türkçesinde 3.Ş iyelik ekinden sonra zamir n'si olmadan da kullanılır. Bunun örneğini Nevai'den aktarılan bir mısra şiirde görebiliriz: Deştide (G.158-8).

3.1.3.6. Eşitlik Eki: -cA, -ça

Ek eşitlik, miktar, mukayese, kadar ve benzerliği ifade etmektedir: Efsânece (G.7-4), nêçe (G.20-5), nêce (G.36-7), murādumca (G.50-6), deryālarca (G.79-4), ilce (G.182-6), zerrece (G.210-3), mence (G.270-4), birce (G.397-9).

T.3.Ş zamiri, gösterme zamiri ve 3.Ş iyelik ekinden sonra zamir n'si kullanılır: Munca (G.35-1), himmetince (G.99-3), yanınca (G.126-1), oncadur (G.159-6), hālınca (G.294-4).

3.1.3.7. Yön Eki: -rA, -ArU, -rU

ET'de adlardan sonra -GARU; 3.Ş iyelik ekinden sonra -nġArU ve -rA şeklinde olan bu ek kalıplaşmış olarak şu kelimelerde kullanılmıştır: şonġra (G.29-7), gerü (G.35-5), içre (G.53-7), üzre (G.254-7), yuġaru (<DLT.yok "yokuş" G.363-6).

3.1.3.8. Vasıta Durumu Eki: -(y)lA, -len; n

Vasıta durumu eki, ile ve ilen son çekim edatının ekleşmesiyle -lA, -len biçiminde kullanılır: Ĥerfle (G.1-2), birbiri-yle (G.1-6), benümle (G.5-7), senünġle (G.28-5), öziyle (G.85-2), benümlen (G.133-10).

-n vasıta durumu eki ise EAT devresinde de oldukça işlek kullanılmıştır. Bu ek bazen kalıplaşmış olarak görülür: İlen (G.7-6), içün (G.10-7), yègin (G.78-5), dünen (<dünün G.319-6).

3.1.4. Aitlik eki -ki

-ki eki, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik bildirir: Mendeki humār (G.16-5), başumdaki sevdā (G.23-6), küyünğdaki itler (G.36-9), bēldeki (G.122-5).

Yapım ekleri gibi doğrudan doğruya kök ve gövdeye de getirilebilmektedir: Evvelki āšnālığlar (G.159-3).

3.1.5. Soru Eki

EAT’nde de olduğu gibi soru eki -mI’dir. daima düz-dar ünlölüdür: Eşer mi èylemez (G.16-3), sen mi ötdünğ (G.47-8), yol mı azmış (G.56-3).

3.1.6. Yapılarına Göre Adlar

3.1.6.1. Kök Adlar

Yapım eki almayan ve birleşik olmayan adlardır: Gün (G.1-3), ses (G.8-4), ılan (G.28-5), od (G.43-1), süt (G.48-7), üç (G.450-10).

3.1.6.2. Türemiş Adlar

Addan ad ve eylemden ad yapan eklerle türetilirler.

3.1.6.2.1. Addan Ad Yapma Ekleri

- -lġ, -lik: Yer, alet, topluluk, meslek ve soyut adlar yapar. Yārlġ (G.5-7), dġserdlġ (G.17-9), fütādelġ (G.24-9), kullġ (G.190-7), gēcelik (TC.2.9-6), delūlik (R.1-1).
- -çI: Meslek ve uğraşmayla ilgili adlar yapar. Du‘āçġ (G.12-1), avçġ (G.64-9), mēy-hāneçġ (G.186-4), elçġ (G.261-6).
- -IU (<ET -IXG): Sahiplik, bağılılık bildirir. Kānlu (G.5-6), dadlu (G.7-2), duzlu (G.7-2), kārlu (G.12-4), adlu (G.18-4), baḥıṣlu (G.36-3).
- -sIz: Yokluk bildirir. Mēhrsiz (G.42-13), odsız (G.43-1), sensiz (G.28-5).
- -dAş: Eşitlik, ortaklık ve aynı özelliklere bağılılık bildiren ektir. Yoldaş (G.84-5), kardaş (G.432-5), sirdaş (R.1-1).
- -Al, (I, U)l: Yaşıl (G.233-7), yūnġl (G.303-3), gözēl (G.500-5).
- (I, U)ṅgu: Kāranlġ (<kāranġu-lġ G.220-10).
- -AK (<-GAK): Çanaġ (G.107-11).
- -(I)n: Yēgin (G.78-5).
- -(I)t: Ġgit (<yigit<yēgit G.29-3).
- -cAK, -cA (<-cAK): -cA eşitlik durumu ekinin ok/ök güçlendirme edatı ile kaynaşmasından oluşan bu ekler küçültme, pekiştirme, acıma ve sevgi bildirir. Sevdücegūm (<sevdükcek G.65-8), oyunca (G.130-2), ancak (G.243-10).
- -dA: Dalda (G.58-2).
- -GA, -KA: Özge (G.8-4), öpke (G.559-12).
- -lA: Danla (<tanġla G.62-3).
- -lAG, -laḡ (-lA-G): Yer bildiren adlar türetir. Avlaġ (G.546-4).
- -maç: Dilmacı (G.177-6).
- -tU, -UltU: Yansıma sözcüklere gelir. Kġjultu (G.473-6).

3.1.6.2.2. Eylemden Ad Yapma Ekleri

- -(U)K, (u)h, (U)G, nadiren -(I)K, -(I)G: Soyut ve somut adlar ve alet adları yapar. Büyük (G.4-5), yok (G.9-5), sınık (G.9-6), eksük (G.15-5), artuk (G.25-1) ~ artuh (G.7-1), budag (<DLT.butak G.33-2), uzağ (G.43-5), yaprağ (<DLT.yapurğag<yapur- “gizle”<yap- “ört-, kapat-” G.46-5), bulag (<ET.bulga-k G.61-2), bölük (G.158-1), yavuk (<yağuk G.189-5), ışık (G.232-2), dayağ (G.245-9), oyağ (<ayığ G.272-3), açuk (G.285-9), eşigünğde (G.315-4), yazuğ (<DLT. yaz- “yanıl-” G.318-3), yük (DLT.yüd- “yükle-” G.398-3), delük (G.473-3), emegünğ (<ET.emgek<ET.emge- G.488-5), toh (G.511-7), kanık (G.523-5).
- -AK, -AG: Yer ve alet adları yapar: Kulağ (<kul-ğak G.31-6), konağ (G.61-4), yatağ (G.107-5), bıçağ (G.245-8).
- -I/-U: ET’de -(I)G ve ya -gU ekinin ünsüzlerinin düşmesiyle meydana gelmiş olabileceği ifade edilmektedir. Egri (<eg-ir-i G.29-2), karşı (<Karışu G.38-1), dolu (G.42-8), yahşı (G.42-11), ayru (G.48-1), kapu (G.53-5), korhu (G.56-2), doğru (G.106-4), konşı (G.107-11), arı (<arığ G.123-7), yazı (<yaz- ~ yay- “ser-” G.253-3), yazılı (G.263-7), ölü (G.305-9), diri (<DLT.tirig G.320-1).
- -(y)IcI: Meslek, uğraşı adları yapar: Alıcı (G.36-3), olıcı (G.379-1), çalıcı (G.427-3), kılıcı (G.488-1).
-(y)UcI biçiminde de görülmektedir: Bükücü (G.97-4).
- -(I,U,A)n: Soyut ve somut adlar yapar: Döğün (G.6-4), bütün (<DLT.büt- “sağal-, doğrul-” G.17-1), uzun (G.124-6), düğün (G.207-13), tütün (G.268-7), yalan (<DLT.yala- “suçla-, itham et-”<yalga- G.546-3).
- -(I,U)ç: Soyutluk ve ya aşırılık anlamı verir. Yavuncı- (G.319-7).

- -(y)(I)ş, -Aş: Soyut kavramlar yapar. Bahış (G.36-3), talaş (tal- “dal-” G.178-9), yağış (G.415-11).
- -(y)(X)m: Soyut adlar yapar. Ölüm (G.88-4), yarım (G.475-1).
- -A: Yara (G.39-2), yağa (G.45-7).
- -Ar, Xr: İlkar (G.196-8), ağır (G.334-1).
- -GA (<-GAG): Tamğa (G.198-3).
- -GAn, -KAn, -AGAn: Alışkanlık bildiren adlar yapar. İtgen (<DLT.yitik “keskin” G.93-8).
- -GU, -KU: Alet adı, soyut ve somut adları yapar. Yuğu (<uyuku G.53-2).
- -GUn, -KUn: Aşırılık anlamı verir. Daşkun (G.37-6).
- -mA: Ad-eylem veya kalıcı adlar yapar. Sürme (G.58-5), yağma (G.229-2).
- -mağ, -mek: Ad-eylem veya kalıcı adlar yapar. kılmağ (G.1-4), yalvarmağ (G.7-4), etmek (G.11-5) olmağ (G.24-3), ummağ (G.25-6), güldürmağ (G.38-4).
- -mAn: Abartma ve süreklilik işlevi taşır. Degirmen (G.456-4).
- -mXr, -mAr: Yağmur (G.83-1).
- -sAK, -sXK: Dustağ (<tutsak G.138-1).

3.1.6.2.3. Yabancı Kökenli Ekler ve Gövdeler

- **Addan ad veya sıfat yapan ekler:** -istān, -sitān (yer ve zaman), -zār (yer), -kede (yer), -sār (yer), -lāh (~Türkçe -lik), -ī (alet; masdar -lık; nispet; renk -li), -şen, -kār/-gār/-ger (meslek), -bān (meslek), -dān (alet), -mend (Türkçe -mAn, -li), -nāk (-li), -ver/-vār (~Türkçe var, -li), -gīn (~Türkçe -gin, -li), -īn (-li), -gūn (~Türkçe -gün, renk adları), -fām (renk adları), -āsā/-sā/-sāy/-sār (~Türkçe -sA(r), gibi), -vār/vāre/-veş (gibi), -sān (~Türkçe -san, gibi), -mānend (gibi), -(y)e, -(y)et (nitelik bildirir), -ter, -terīn, ān/-āne (daha çok

zarf yapar), lā-/bī- (-siz), nā- (-siz), be-/bā- (-li), hem- (-daş), ber- (üzere), ez- (-dan), der- (-da), berāy- (için), tā- (dek), pūr- (-li), -gāh/-geh (yer ve zaman), -gūş (~Türkçe -guç), -en (Arapça zarf): Müşkīn (G.1-10), mēykede (G.5-3), gül-gūn (G.6-4), sitem-ger (G.9-4), gülistān (G.18-7), bāgbān (G.19-2), gül-şen (G.35-3), mestāne (G.37-1), re'nā-ter (G.40-2), kūhsār (G.41-2), hūrveş (G.47-9), sitemkār (G.51-6), lā-mekān (G.2-3), bī-şibh (G.2-4), pūr-nem (G.3-3), nā-mümkin (G.21-1), hem-sefer (G.24-4), nā-dān (G.60-1), nā-ḥoş (G.60-2), şebāne (G.63-4), kıble-gāh (G.69-3), ḥāksār (G.70-6), ırāgān (G.73-7), leng-lengān (G.74-6), gāhvāre (G.80-2), zāhiren (G.82-3), gülsitān (G.93-1), lālezār (G.93-4), kırbānī (G.94-7), Çāçī (G.96-6), gül-fām (G.100-4), kemīn-geh (G.108-4), nemekdān (G.118-1), senglāḥ (G.127-5), zemīnī (G.141-6), 'ereḳ-nāk (G.193-6), bāzī-gūş (G.252-2), yēksān (G.344-10), derd-mend (G.346-8), semen-sā (G.359-2), şehvār (G.400-7), hünerver (G.461-6), ḥāşiyet (G.465-1), yādgār (G.477-4), ber-dūş (G.555-3), nā-sāzī (G.556-5), semen-sāy (TC.2.9-5).

- **Ad veya sıfat yapan emir gövdeleri:** Türkçede karşılığı -An/-Ar ile yapılır. Dil-nişīn (G.1-6), tāk-beḥş (G.1-7), kıyāmet-āferīn (G.1-8), pā-būs (G.2-2), leb-rīz (G.8-1), nāle-fermā (G.8-4), kedr-dān (G.8-7), ser-cūş (G.8-7), ḥün-efşān (G.9-1), dil-gūşā (G.9-2), dād-h'āh (G.9-3), ḥün-h'ār (G.9-4), sühen-dān (G.20-7), ḥeberdār (G.25-1), şererbār (G.25-7), cefā-cū (G.30-4), dem-sāz (G.33-3), belā-kēş (G.39-5), 'enber-bīz (G.47-2), ḥāne-perdāz (G.50-5), eşk-bār (G.54-1), herze-gerd (G.54-2), dūn-perver (G.61-6), girih-gīr (G.62-7), āb-dār (G.64-9), ğem-gūsār (G.70-5), ser-kēş (G.71-5), şūret-bīn (G.74-7), mēy-nūş (G.76-1), gül-çīn (G.76-2), reh-güzār (G.80-3), şerer-fişān (G.80-11), gül-efrūz (G.81-3), cūş (G.92-4), feryād-res (G.96-4), herze-derā (G.97-10), cüst-ü-cū (G.99-11), sūz (G.111-2), kūh-ken (G.111-6),

dūzeh-fürüz (G.116-2), dil-rübā (G.122-2), hūrām (G.127-3), şikār-efken (G.132-8), fermān-revā (G.136-1), āşüb (G.136-3), ebced-hʿān (G.137-2), sitīz (G.140-7), nā-pākīze-perver (G.146-2), nemek-çêş (G.165-6), felek-pèymā (G.166-4), nov-hīz (G.177-2), iltifāt-āmīz (G.184-7), bād-āver (G.212-7), derd-senc (G.305-19), ‘ālem-tāb (G.319-1), hūn-çêkān (G.330-10), göher-pāş (G.331-6), ‘üzr-hʿāh (G.358-3), ser-pūş (G.370-8), belā-gerdān (G.377-6), cahān-ārā (G.408-4), pervāz (G.438-1), reh-zen (G.440-6), ğem-fersā (G.442-4), rüz-efzūn (G.449-2), destān-serā (G.473-1), pāy-bend (G.485-8), sebū-kêş (G.487-3), ‘āciz nāl (G.502-7), hūn-āşām (G.509-6), hūrūş (G.544-1).

- **Ad veya sıfat yapan geçmiş zaman gövdeleri:** Türkçede karşılığı -An/-Ar ile yapılır. Ğübār-ālūd (G.43-2), ser-güzeşt (G.63-7), gül-geşt (G.89-5), Cüst-ü-cū (G.99-11), dest-bürd (G.118-3), dūr-gerd (G.228-1), şikest (G.388-5), ser-āmed (G.425-6), māder-zād (G.501-8), pā-best (MR.2-1), girift ü ğir (R.4-1).
- **Eylemden ad veya sıfat yapan ekler:** -e (sıfat-fiil, geçmiş zaman gövdelerine gelirse karşılığı -miş ile yapılır, emir gövdelerinden ad-eylem yapar), -ende (sıfat-fiil, karşılığı -An/-Ar/-İcī ile yapılır), -ān (~Türkçe -an; sıfat-fiil, zarf-fiil), -ā (sıfat-fiil), -gār (~Türkçe -Gar, emir ve geçmiş zaman gövdelerine gelir, karşılığı -An/İcī ile yapılır), -ār (~Türkçe -ar; geçmiş zaman gövdelerine gelir), -iş(~Türkçe -iş; emir gövdelerine gelir). Dānā (G.9-8), hendān (G.17-6), nāle (G.8-4), reftār (G.10-6), herīdār (G.53-10), hem-geşte (G.59-9), bīnā (G.60-6), sūzende (G.66-5), perverde (G.67-4), pejmürde (G.70-1), dāniş (G.72-2), heste (G.73-6), firengī-zāde (G.79-2), güzāre (G.80-3), girye (G.92-4), kird-gār (G.207-25), pirāye (G.442-14).

- **Zarf gurupları yapan ekler:** -ā-, -be-, -tā-. Dem-be-dem (G.2-5), dem-ā-dem (G.3-6), kēş-ā-kēş (G.17-2), gün-be-gün (G.64-7).

3.1.6.3. Birleşik Adlar

Göz yaşı (G.38-1), çal u çap (G.274-6), sözbaşı (G.319-5), ucu bucağı (G.500-7).

Yabancı kökenli birleşik adlar: Ser-çüşme (G.60-4), zülmet-serā (G.61-3), hān-mān (G.61-6), kēş-mekēş (G.210-8), tār-mār (G.262-13), herc ü merc (G.368-5).

3.2. Sıfat

Adın önüne gelerek onu çeşitli yönlerden belirtir.

3.2.1. Niteleme Sıfatları

Cellād göz (G.20-2), men-i bī-hūşı (G.24-3) yēngi ay (G.29-2), eşk-i sürh (G.395-6).

İsnat gurubu (ters çevrilmiş sıfat tamlaması) niteleme sıfatı olarak kullanılabilir: Gözi āhū (TB.2.3-4), sözi Leylī (TB.2.3-4), gözi ac (TC.1.5-4).

Niteleme sıfatlarında küçültme, -cAK, -cA ekleri ile yapılır: sevdücegüm (G.65-8) oyunca (<oyuncağ G.130-2)

Niteleme sıfatlarında berkitme, sıfatların tekrarlanması ile yapılmaktadır: Dāne dāne (G.53-6), göz göz (G.59-2), yaḥşı yaman (G.65-8), dörtlü dört yandan (G.474-9).

Niteleme sıfatlarında karşılaştırma, keder, gibi, kimi, çok, -rAK -cA gibi zarf veya eklerle yapılır: Çok ırağ (G.12-3), Yüz ol keder (G.41), artuk-rağ (G.76-7), heriş kimi (G.202-2), glgnca (G.445-7), dvneler gibi (G.483-1).

Yabancı kökenli eklerle de karşılaştırma yapılır: Szende-terdür (G.436-5), dery-mişl (G.506-5).

AzbT'nde olduğu gibi karşılaştırma zarf veya ek kullanılmadan da yapılabilir: Ygdr nveknğ bl-ı hm-yı ovc-ı dvletden (G.383-1).

Yabancı kökenli birleşik sıfatlar da niteleme sıfatı olarak kullanılır: Kem-nigh (G.58-3), cef-pşe (G.51-6), nm-nezer (G.54-1), sebk-cvln (G.60-7), her-cy (G.62-1), hne-hrb (G.68-3), seng-dil (G.73-5).

3.2.2. Belirtme Sıfatları

3.2.2.1. Gösterme Sıfatları

bu, o, ol, hemn, hemn kullanılır: Ol krb (G.2-2), bu kanlu (G.5-6), hemn terne (G.14-4), ol gün (G.16-1), ol müşevvir (G.90-3), bu hemn re'n ġezel (G.224-13), o rhşr (G.468-2).

3.2.2.2. Sayı Sıfatları

Asıl sayı sıfatları: Bin yol (G.2-4), bir mhekkr (G.2-6), binğ serv (G.7-7), yüz me'n (G.12-2), yüz bin şed (G.49-2), ç güne (G.94-5), iki 'lemce (G.99-12), doğuz sy (G.117-1), beş gün (G.127-5), yddi felekde (G.150-2), drd ~ dört yandan (G.357-5), sekiz cennete (TC.2.7-6), on dört gcelik (TC.2.9-6), ytmiş iki millet (G.558-5).

Kesirli sayı sıfatı: Günde bir (G.297-3), nīm (“yarım” G.387-7), yarım gēce (G.475-1).

Yabancı kökenli sayı sıfatları: Evvel (G.69-3), hēzār (G.77-1), yēk (G.106-1), çār (G.116-4), şēş (G.207-6), dü (G.210-11), şānī (TC.3.5-5).

3.2.2.3. Belirsizlik Sıfatları

bir iki herfle (G.1-2), bir ketreden (G.1-5), cümle helke (G.3-9), her pīşvā (G.4-4), hiç kimse (G.8-5), özge āhūlar (G.7-5), bir neçe pēymāne (G.20-5), ne yērde (G.42-7), hansı çemen (49-1), varı hes u hāşāk (G.50-5), hemān yapduğı sā‘at (G.65-3), neçe bin il (G.71-1), yüz reng küfr ü kin (G.77-5), çoh serv (G.87-2), bir pāre āteş-pāreler (G.158-5), hamı yērde (G.241-7), iki üç zālīm (G.450-10).

3.2.2.4. Soru Sıfatları

ET’deki ne ve ka sözcükleriyle bunlardan türemiş sözcüklerdir: Ne yüz ilen (G.10-2), hansı gün (G.540-4).

3.2.2.5. Aitlik Belirten Sıfatlar

Mendeki humār (G.16-5), başumdaki sevdā (G.23-6), kūyūnğdaki itler (G.36-9), bēldeki zūnnārumı (G.122-5), evvelki āşnālīglar (G.159-3).

3.3. Zamir

3.3.1. Kişi Zamirleri

Kişi zamirleri şunlardır:

T.1.ř ben, men

T.2.ř sen

T.3.ř ol, o, bu

Ç.1.ř biz

Ç.2.ř siz

Ç.3.ř anlar, olar, onlar, bunlar

ET ve EAT’nde “ol” olan 3.ř zamiri Osmanlıcanın başlarında “o” biçimini almıştır. Zamirler, bazı durum çekim eklerini alırken kökte değışiklik meydana gelmektedir. En çok değışiklik gösteren zamir 3.ř zamiridir. Çekim eki alınca n sesine bağlanır: Anğa (G.3-7), anunğ (G.20-4), onı (G.24-10), ondan (G.25-1), onunğ (G.102-2), onsız (TC.3.5-2).

Kişi zamirlerinin durum çekimi:

Yalın durumu: Men (G.2-7), ol (G.3-6), Ben (G.5-2), oldur (G.10-4), sen (G.64-9), siz (G.102-2), onlar (G.103-4), bizler (G.137-8), olar (G.225-11), bu ağlar ol güler (G.303-6).

İlgi durumu: Benüm (G.5-4), senünğ (G.6-2), anunğ (G.20-4), onunğ (G.102-2), bizüm (G.212-4), bunlarınğ (G.524-1).

Yükleme durumu: Meni (G.3-7), onı (G.24-10), beni (G.70-6), seni (G.81-2), Bizi (G.109-6).

Yönelme durumu: Saňa (G.2-1), aňa (G.3-7), baňa (G.13-5), oňa (G.82-7), onlara (G.158-3), bize (G.210-3), size (G.265-6).

Bulunma durumu: Mende (G.12-9), onda (G.57-4), bende (G.138-2), sende (G.555-10), anda (G.558-3).

Çıkma durumu: Senden (G.4-2), benden (G.15-3), menden (G.19-5) ondan (G.25-1), bizden (G.44-7), andan (G.85-7).

Kişi zamirleri sonra gibi, kimi, tek, içün, -çün, ile, -le, keder gibi son çekim edatları veya eklere yalın veya ilgi durumunda bağlanırlar. Sen tek (G.8-6), anuňg içün (G.10-7), benümle (G.23-3), ben kimi (G.24-7), ben gibi (G.32-8), benüm tek (G.58-3), anuňg-çün (G.62-4), senüňg tek (G.102-5), anuňg kimi (G.139-7), anuňgla (G.206-5).

3.3.2. Gösterme Zamirleri

İşaret zamirleri bu, o, ol; bular, bunlar, olar'dır. hemĭn, hemān da nadiren kullanılmıştır.

Gösterme zamirlerinin durum çekimi:

Yalın durumu: Ol (G.52-3), mekşūdum oldur (G.69-7), hemĭn (G.92-2), budur (G.99-9), onlar (G.124-1), olar (G.172-3), bu (G.197-3), bu hemāndur ki (G.416-11), bular (TC.2.6-4).

İlgi durumu: Anuňg (G.1-1), bununĭ (G.259-6), bularuňg (G.324-2).

Yükleme durumu: Onı (G.3-4), bunı (G.32-4), anları (G.112-1).

Yönelme durumu: Aňa (G.45-6), bulara (G.345-6), buňa (G.459-4).

Bulunma durumu: Teklik biçiminde zamir n'si kullanılır. Bundadır (G.51-2), onda (G.97-1), anda (orada G.123-11), onda (orada G.216-4).

Çıkma durumu: Teklik biçiminde zamir n'si kullanılır. Mundan (G.25-1), andan(G.47-2), ondan (G.121-4), bundan (G.263-8), olardan (G.324-2), bulardan (G.350-1), andan (ondan sonra G.474-8), ondan (ondan sonra G.480-2).

Eşitlik durumu: Teklik biçiminde zamir n'si kullanılır. Munca (G.35-1), oncadur (G.159-6), olarca (G.406-6).

Gösterme zamirleri de gibi, kimi, tek, içün, -çün, ile, -le gibi son çekim edatlarına ilgi durumunda bağlanırlar. Anuñ içün (G.10-7), anuñçün (G.88-4).

3.3.3. Dönüşlülük Zamirleri

AzbT'nde olduğu gibi öz kullanılmıştır: Özini (G.3-6), öz özlerin (G.3-8), öz cānumı (G.16-1), öz özümü (G.24-8).

3.3.4. Belirsizlik Zamirleri

Birbiri (G.1-6), hīç kimse (G.8-5), kimse (G.8-7), her kim (G.9-4), bilür bilmez (G.16-6), her biri (G.22-3), kim (G.22-6), hīç kim (G.26-2), kimseni (G.28-1), ne (G.40-3), varı (G.62-1), biri kim (G.67-1), kim ki bilmez (G.67-9), her ne etsen (G.69-1), özgeler bilmez (G.78-8), nesteye (G.84-7), çoğları (G.85-5), 'ālem kamu (G.87-1), kiminünğ rizkını (G.101-1), her kimse (G.104-8), ne kim var (G.122-8), ğeyrden (G.124-6), hīç ādem (G.138-7), bir kimse (G.161-4) , hamı (G.199-5), cümledenünğ (G.260-6), bununğ anuñğ kimi (G.369-4), her birisi (G.428-4), kimi tesbīhe okşatmış (G.452-3).

3.3.5. Soru Zamirleri

Kim ve ne asıl soru zamirleridir. Kime (G.30-1), kimünġ (G.24-8), nedür (G.20-1), kimdür (G.15-7), nesen (G.15-1), ne edim (G.10-1), mehmür kim ü (G.68-2), ben kimem (G.79-3), ne aparsunġ (G.85-7), dèmezsen ġalı ne (G.269-2), kim kime pervā kıılır (G.314-3), nem var yā kimüm var (G.513-1).

3.3.6. Bağlama Zamirleri

Ki ve kim'dir: Men ki göklerden (G.50-6), ne ki sulţān buyurursa (G.40-3), oġul kim kūr u mübrim düşmeye (G.48-7), ol kim müdde'ālardan geçer (G.56-1), anunġ ki (G.66-7).

3.4. Zarf

Eylemleri, sıfatları ve ya zarfları; yer, zaman, çokluk-azlık, nitelik ve soru bakımından tamamlar.

3.4.1. Zaman Zarfları

Eylemlerin ne zaman yapıldığını belirtir: Günde (G.2-4), dem-be-dem (G.2-5), ol dem (G.3-2), her dem (G.3-4), dem-ā-dem (G.3-6), her gün (G.10-7), bir gün (G.10-8), danlaya (G.11-5), ġālā (G.11-5), bir zamān (G.15-3), hemīn ki (G.24-4), bir nefes (G.32-7), şonġra (G.35-5), zamān zamān (G.42-1), bu gün (G.42-2), ġec (G.45-1), henüz (G.54-3), yetince bir de (<bir daha G.57-1), her-ġāh (G.58-1), bu gün danla (G.62-3), ġāhī (G.62-7), haçan (G.66-10), evvel (G.69-3), bin il (G.78-3), bir lehze (G.78-3), her sa'at (G.78-4), imdi (G.78-9), ġetmez dahı (G.82-9), ol nefes (G.84-6), her zamān (G.86-4), ġāh ġāhī (G.90-7), bir dem

(G.95-3), öldürür āhir (G.102-3), bugün (G.104-4), kadem evvel (G.121-6), hemān öz nekdini tārāc éder (G.140-6), nāgeh (G.149-7), yēngiden (G.149-7), bu il (G.151-9), bu günlerde (G.155-1), nēçe gün (G.174-2), yandurđı ‘ömrler (G.178-2), ezel başdan (G.195-1), evvel ü āhir (G.230-5), hemān gün (G.278-6), ay u il (G.297-5), aḥşamlar (G.307-2), dün gece (G.309-4), dünən (G.319-6), gāh gāh (G.328-7), gün günden (G.409-6), nāgehān (G.446-3), bu yol (G.448-2), varı kulağdurur (G.473-4), bir dahı satmaz (G.478-1), geh il ilen gāh ay ilen (TC.1.5-3).

Ada son çekim edatları getirilerek de zaman zarfı yapılır: Aḥşamadin (G.27-4), kavuşandan şongra (G.29-7), ondan şongra (G.424-6).

3.4.2. Yer-Yön Zarfları

Eylemlerin yer-yönünü belirtir: Gerü (G.35-5), karşı (G.38-1), arada (G.54-3), yuḥardan aşığa (G.55-2), ortada (G.69-6), ne yerde (G.77-3), yerlere (G.86-5), her yana (G.90-4), üsti bāde ilen altı kan ilen (G.108-7), bir yana (G.121-6), her handa (G.121-7), yüz yandan (G.330-5), aralığdan (G.348-7), yuḥaru (G.363-6), ardumca (G.407-4), kapu kapu (G.454-2), dörtlü dört yandan (G.474-9).

3.4.3. Çokluk-Azlık Zarfları

Eylemlerin miktar veya derecesini belirtir: Bin yol (G.2-4), bes ki (G.2-5), bir yol (G.3-7), bir az (G.6-3), ne cilveler (G.6-3), bir avuc (G.19-3), yüz onca (G.25-2), ez bes (G.32-2), munca (G.35-1), yüz ol keder (G.41-7), cahān cahān (G.42-5), her keder su içer (G.64-2), bes kim (G.73-3), ne keder görmek onı (G.67-6), artuk içersen (G.83-2), ol kederler sahlaram (G.84-2), coḥ vèrmenem (G.86-1), katı oḥ (G.93-8), bir katla (G.95-3), ağır kıymetlüdür (G.95-7), kiyāmet yaḥşıdur

(G.99-2), bin ölürsen (G.113-7), her ne ķeder (G.159-2), yüz oncadur (G.159-6), zerrece (G.210-3), hıç olmasa (G.224-11), bu hamı hāl vardır (G.229-5), cür'e cür'e vërür (G.232-1), lehze lehze (G.232-3), ilde bir (G.488-7), döne döne (defalarca G.489-4), dahı ne lāzım anġa (G.557-5), 'eceb reġbeti vardır (TC.2.2-2), besī rengīn söz (MH.4.9-1), bir cahān (MR.4-1).

3.4.4. Nitelik Zarfları

Eylemlerin çeşitli durum ve tavırlarını belirtir. Bütün sıfatlar nitelik zarfı olabilirler: Cān u dilden (G.3-8), bu reng-ile (G.7-4), ne gövher-i sīr-āb (G.12-9), cefāca (G.13-6), nēce bir (G.14-5), bir bir (G.15-4), ne belāsan (G.16-8), ne nōv' (G.23-2), intizār ile (G.23-7), der-be-der (G.24-7), ne yaman (G.24-9), ne dildür (G.26-5), aġırla (G.35-6), nēce (G.36-7), şefket ile (G.37-1), ne od yandurur (G.43-1), hoş uzatduġ (G.52-3), dāne dāne (G.53-6), tamām dāġ u belādur (G.66-3), ēyle kim dermān senünġdür (G.69-1), leng-lengān (G.74-6), yalkuz yēter (G.86-1), bu reng benüm baġrum (G.87-1), ne vech ilen ki var (G.100-5), her vechilen kim var (G.102-4), yavuz fūrsetdür (G.114-6), pēyveste genc ķedrinī vīrān olan bilür (G.116-1), ister müttesil (G.125-4), ne yatubsan (G.138-5), gördüm bu sāmān ile (G.146-3), bu nōv' kim (G.161-7), aġlaram bir reng kim (G.164-6), yüz reng imtaḥān ēyler (G.184-4), bir dutan (G.213-2), nefes nefes (G.232-1), bī-vech gülen (G.265-4), yaman düşdüm (G.296-3), ēle durdum bēle düşdüm (G.323-5), bir yērde ferāmūş ēdelim (G.351-1), her bābet ki istersen (G.367-4), bēle (G.450-1), delük delük (G.473-3), birce birce (G.505-2), ne günde (nasıl G.507-4), tadrīc birle (G.508-7), bī-sebeb (G.556-4), bir nōv' ki (TB.2.1-1), bir reng (birlikte TC.2.6-4), pey-ā-pey (TC.3.5-2), yahşı dövrāndur (TC.3.5-1).

3.4.5. Soru Zarfları

Eylemlerdeki hareketin tarzını ve niteliğini soru yoluyla belirten zarflardır. Genelde kim, ne ve kaç zamir köklerinin türevleri soru sözü olarak kullanılır: Hanı (G.11-3), handayam (G.11-8), n'îçün (G.22-2), ne yüzden (G.38-5), kaçan (<ET.ka-çağ G.45-4), ne bilür (G.67-1), nêce gönğül götürem (G.77-2), handadur (G.94-3), handan (G.124-2), neden ötrü (G.134-9), ne növ'(G.157-1), ne vechden (G.161-4), ne reng ilen (G.188-4), ne sebebdan (G.199-7), ne bâbet var (G.229-7), ne me'niden (G.238-1), nelü (neden G.320-4), neden (G.347-8), ne sızlarsan (G.423-3), ol günler hanı (G.525-9).

3.5. Edat

Kendi başlarına anlamları olmayan edatlar, birlikte kullanıldıkları sözcüklerin, sözcük gruplarının ve cümlelerin kullanılış ve ifadelerine yardım ederler.

3.5.1. Bağlama Edatları (Bağlaçlar)

- **Şart edatları:** Ger (G.4-3), eger (G.62-7), dutdum ki (G.203-4), çinân-çi (G.397-9), her-gâh kim (G.445-7), hergâh bilse (G.504-6).
- **Karşıtlık ve sınırlama edatları:** Her çend (G.3-4), egerçi (G.3-9), ammâ (G.4-7), gerçi (G.7-1), velî (G.16-2), bârî (G.32-4), ve-ger-ne (G.48-4), meger (G.49-2), ne ki (G.65-1), bârî bir kenâra yêtür (G.75-6), eger sêydünğ deler bağrın velî (G.118-5), yoksa kim (G.151-7), eger ne çerh evi (G.176-9), ancak (G.243-10), velîk (G.285-4), ne ki tedric ile vîrân ola (G.378-2), verne (<vegerne G.406-3), yalkuz ol iki (G.450-10), lîk (G.547-5), ger (G.558-7), meger kim (TB.1.3-5).

- **Neden edatları:** Bu vechden ki (G.6-3), bu sebebden ki (G.10-3), çün (G.11-5), çünkü (G.32-7), ki hüsnünğ gün-be-gün (G.119-5).
- **Zaman edatları:** Tā olmayınca (G.34-5), tā olmaya dervîş (G.48-6), çün yandırmağa başlar (G.95-1).
- **Sıralama edatları:** Ü (G.1-6), hem anğa vü hem (G.3-7), ay ilen gününğ (G.7-6), nov-bahār ilen hezān (G.9-5), ne issiye... ne (G.13-6), göz ile kaşa (G.29-6), hāl u heşünle (G.51-5), lütf ü ‘eṭā vu reh̄m ü mürüvvet, vefā vu mehr (G.54-5), ne Mecnūn ve ne mehmil (G.71-2), nī nē‘met-i elvān ne cennet (G.243-1), ister olsunğ bādē-yi gül-reng ister hūn-ı dil (G.389-8), göz bēle kaşa (G.432-3), bir dahı (TB.1.4-3).
- **Denkleştirme-karşılaştırma-seçme edatları:** Gāh kurbān geh (G.11-2), yā öpim...yā (G.11-3), ha dönim...ha (G.11-4), eger var eger yoḥ (G.52-1), yā (G.52-5), h’āh ağlat h’āh güldür (G.69-7), ger az ger çoḥ (G.98-2), kimi şahid kimi mezmūn kimi tūmār (G.199-4), ha onı gör ha beni (G.539-1).
- **Pekiştirme (üsteleme) edatları:** Hergiz (G.4-3), āhir (G.7-5), meger (G.7-5), hem (G.16-4), bes (G.24-8), kıyāmetde dahı (G.26-8), çoḥ-dahı (G.53-7), bir de (G.57-1), yeḳīn ki (G.70-1), ‘āşık hem (G.73-5), belī hezyān diyer (G.73-6), nūkhēt-i gül hem demāğ ister (G.89-5), yandırur bir gün beni āhir üzinden bellüdür (G.111-1), belī her handa var (G.141-1), elbette bülbul hem yanar (G.164-7), bes dahı istignā nedür (G.191-1), bi-‘eynih (G.194-1), heḳīḳeti (G.223-1), heḳḳā (G.223-4), bī-gümān (G.224-7), koy çekim men (G.231-7), bir yuḥaru bahḡinen (G.363-6), ben hū tapşurdum (G.365-12), yandırma hemīn dahı sen (G.407-3), gel gör gele (G.446-1), doğrusı (G.546-1), ayağdan bēle salduñğ (<bile, dahi, da TC.2.4-2).
- **Açıklama ve sonuç edatları:** Kim (G.1-6), bu yüzdendür ki (G.5-4), bes (G.31-1), meger (G.62-2), ben kimem tā medd-i āhum (G.79-3), hicrān

gêcesi geldi ki her keṭrê-yi eşküm (G.87-9), yan ben kimi tā yandurasan ‘ālemi (G.113-4), ol belādur kim (G.126-8), bu sebebdendür ki (G.312-6), vechi budur ki (G.429-7).

- **Benzetme edatları:** Ne növ‘ kim (G.41-6), n’içün ki (G.55-1), gūyā kilīsādan gelür (G.79-2), nêce kim (G.112-3), èyle ki (G.112-8), sanur gūyā (G.115-6), anuṅ tek kim (G.119-4), ne bābet kim olur (G.119-6), yanar ol növ‘ ki (G.121-3), sanasan kim (G.140-3), bir reviş kim (G.164-2), mēy-nūş ile kim (TC.2.8-1).
- **Bağlayıcı edatlar:** Ki (G.3-2), kim (G.3-9), kim (G.10-10), le‘l ki leb söylerler (G.52-2), ‘ömrlerdür kim (G.53-3).
- **Şüphe edatları:** Ola ki (G.3-3), ola (G.10-8), belke gövherdür (G.92-2).

3.5.2. Son Çekim Edatları

Addan sonra gelerek onunla başka sözcükler arasında anlam ilişkisi kurar. Edatlar birer çekimsiz unsurlardır.

- **Benzetme edatı:** Mesîḥā tek (G.1-4), sen tek (G.8-6), ben kimi (G.24-7), ben gibi (G.32-8), benüm tek (G.58-3).
- **Neden edatı:** Bu yüzden (G.5-4), ḥāṭırı-çün (G.9-5), anuṅ içün (G.10-7), dāḡuṅ-çün (G.25-6), Tanḡrı-çün (G.33-6), bu vechden (G.42-1), yalvarduḡum vechi (G.48-4), anuṅ-çün (G.62-4), varmaḡa (varmaḡ için G.63-3), ondan baṅḡa (G.142-3), gülден ötrü (G.161-3), kāmēt-i re‘nāya göre (TC.2.2-1).
- **Birliktelik edatı:** Yüz ilen (G.10-2), ḥūn-ı ciger birle (G.12-8), topraḡ ilen (G.25-3), şefket ile (G.37-1), şem‘-ile (G.53-2), fūrūḡ birle (G.66-7), ayaḡ-ilen (G.82-8), müṭrib bēle (TC.2.8-1).

Ayrıca AzbT’nde olduğu gibi ile ve ilen edatının başka biçimi olan inen edatının kullanıldığı görülmektedir: Kāmı inen (G.260-6).

- **Yer ve yön edatı:** ‘Uşşāk ara (G.33-7), ḥarābāt içre (G.53-7), gözinden ırağ (G.57-2), yollar üste (G.86-3), ḥevādiş karşı (G.190-2), âteş üzre (G.254-7).
- **Zaman edatı:** Genelde çıkma durumu eki isteyen edatlardır. Güldürmağ ara (G.38-4), illeredin (G.101-2), yüz ilden sonğra (G.119-7), fıkra ara (G.375-1), bu günden (bu günden sonra TC.3.1-1).
- **Nicelik (ölçü) edatı:** Mundan artuğ (G.25-1), yüz ol keder (G.41-7), Ke‘beden artuğ (G.77-7).
- **Karşılaştırma edatı:** Genelde yönelme durumu eki isteyen edatlardır. Nisbet baṅga (<baṅga nisbet G.63-2).
- **Karşıtlık edatı:** Leblere karşı (G.379-6).
- **Başkalık edatı:** Senden özgesi (G.26-9), ḥüsnünğden özge (G.34-1), gönğülünden geyri (G.84-12), yandurmağdan artuğ (G.164-3), gönğlümden ayru (G.426-9).
- **Sonlandırma edatları:** Kıyāmetedin (G.6-5), aḥşamadin (G.27-4).

3.5.3. Ünlem Edatları

3.5.3.1. Gösterme (İşaret) Edatları: hā bēyle meḥnet (G.325-12).

3.5.3.2. Çağırma (Seslenme) Edatları: yā Nebī (G.3-7), yā ‘Elī (G.4-6), sākīyā (G.8-1), ey çāre ēyleyen (G.13-3), İlāhī (G.25-2), müṭrib (G.33-1), haray (G.80-2), yā Reb (G.80-3), ḥorşīd hēy (G.88-2), hā ey (G.207-22), gözüm! (G.372-8), hā (G.489-2), hēy hēy (G.544-1).

3.5.3.3. Duygu Belirten Edatlar

Duyguları ifade eden edatlarla tabiat sesleri taklit eden edatlardır. n'ola (G.1-11), hoş (G.5-1), şükr li'llāh (G.8-2), āh (G.9-9), tūrfe (G.22-4), èy hoşā (G.22-5), zinhār (G.28-7), èy hoş (G.38-7), veh (G.43-5), feğān ki (G.57-4), emān ki (G.64-3), èy kāş (G.68-1), va'llāhi bi'llāhi (G.73-6), hāy hāy (G.93-6), 'ādet vèrme başunğçün (G.102-8), èy vāy (G.106-7), vāy (G.106-13), el-emān (G.108-3), mehvem ki kan ilen doludur (G.108-5), mebdā (G.109-5), feryād kim (G.185-2), hāşā li'llāh (G.185-4), 'eceb ki (G.202-4), 'ecebdür kim (G.207-14), hān sözün sencīde kıl (G.222-13), āh u efsūs (G.235-9), bi-hemdi'llāh (G.237-6), dutsunğ gözüm (G.238-7), Allāh Allāh (G.240-2), şükr kim (G.240-7), hēyf (G.249-5), Allāh için (G.256-1), āh u vāy (G.301-12), kāş kī (G.327-1), ne 'eceb kim (G.345-8), başunğ şedkisi (G.367-11), sözünğ teşeddüki (G.372-7), bi'llāh (G.415-2), hāşā ki (G.445-4), peh peh (G.469-2), Tanğrı için (G.474-4), harāy hāy (G.486-1), āh āh (G.558-3), èy hāy (TB.1.2-9), hēyret (TC.1.3-5).

3.6. Eylem

3.6.1. Yapı Bakımından Eylemler

3.6.1.1. Kök Eylem

Yapım eki almayan ve birleşik kelime özelliği göstermeyen sözcüktür: Êt- (G.3-8), eg- (G.13-9), dè- (G.22-4), sev- (G.134-3).

3.6.1.2. Türemiş Eylem

Addan eylem ve eylemden eylem yapan eklerle türetilirler.

3.6.1.2.1. Addan Eylem Yapma Ekleri

- -lA: Olma-yapma ifadesi taşır. Yādlandılar (G.13-7), söyle- (<DLT.sözle- G.17-8), dilleş- (G.23-1), boylaş- (G.23-1), pervānelen- (G.36-5), bağla- (G.40-4), başla- (G.42-2), daldalan- (G.58-2), gözle- (G.94-7), saħla- (<sağla- G.209-2), işle- (G.231-2), terle- (G.244-2), kıatlan- (G.274-8), sızla- (<sızıla- G.423-1), oğurla- (G.427-2), yalkızla- (“yalnız bırak-” G.474-1), öpkelen- (<DLT.öpke, öfke “ciğer, öfke” G.559-12), çağla- (<çağ “zaman” MH.3.3-3).
- -A: Olma ifadesi taşır. Dile- (G.26-1), oyna- (<oyuna- G.38-6), benze- (<benğiz-e- G.84-7).
- -dA, -tA: Daha çok doğa sesine öykünen (yansıma) iki heceli sözcüklerden eylem yapar. iste- (<izde- G.3-9), aldan (<al-da- G.52-4).
- -(A)l (<-A-l-): Kıralt- (G.49-4), diril- (G.113-7), azal- (G.248-3), saħal- (<sağal- “iyileş-” G.485-13), saral- (<sarar-<sarığ-ar- G.536-6).
- -(A)r: Daha çok renk adlarından geçişsiz eylemler yapar. Gögerden (G.9-6), ağar- (G.307-6).
- -(U)r: Kıravur- (G.288-6).
- -I, -U: Ohı- (<ok-ı- TC.2.3-2).
- -(I)lda: Sızıl-da- (<sızı G.381-5).
- -GA: Çulkaş- (G.12-4).
- -rA (-r-A): titre- (G.58-5).
- -IrGA, -IrGI: Esirge- (<DLT.es “kötülük” G.88-3).
- -sA, -sI, -sU, -XmsA: Genellikle benzerlik ve istek anlamı taşıyan eylemler yapar. Susa- (G.60-1).

3.6.1.2.2. Eylemden Eylem Yapma Ekleri

- -mA: Olumsuz eylemler yapan Bu ek, kişi ve zaman ekinden önce gelir
Üzme- (G.25-2), sanma- (G.40-6).

Olumsuz geniş zaman çekiminde, kip eki ile birleşerek -mA, -mAz, -mAn (<mAr) biçiminde kullanılır: Vermemem (G.8-4), görünmez (G.12-2), dëmem (G.27-4), inanmazlar (G.31-5).

- -(X)ş: Eylemlere genellikle işteşlik anlamı katar. Yaraş- (G.7-1), yetiş- (G.12-3), çulkaş- (G.12-4), yapuş- (G.13-2), dilleş- (G.23-1), boylaş- (G.23-1), kavuş- (G.29-7), çekiş- (G.91-3), araş- (G.119-8), tutuş- (<tüt- G.402-4), karış- (G.481-1).
- -(y)(X)l edilgenlik eki: Yazıl- (G.13-2), açıl- (G.17-6), savul- (G.34-2), yıhıl- (G.42-14), yıkıl- (G.55-4), dutul- (G.62-7), kesil- (G.76-2), diyil- (G.270-4), ayrıl- (<ayırıl- G.335-3), bükül- (G.387-9), çevrül- (G.549-6).
- -(y)(X)n dönüşlülük eki: Dolan- (G.14-5), çekin- (G.16-9), san- (G.17-8), günçalan- (G.23-2), kan- (G.35-1), yaşın- (G.36-3), pervānelen- (G.36-5), daldalan- (G.58-2), kon- (G.192-6), din- (G.255-2), erin- (G.285-8), arın- (G.473-5).

Bu ekle bazen edilgenlik ifade edilir: Sın- (G.9-6), görün- (G.12-2), yādlan- (G.13-7), aldan- (G.52-6), yan- (G.80-4), anlan- (G.332-3).

- -(X)t ettirgenlik eki: Genellikle ünlüyle biten veya tek heceli eylem tabanlarına getirilir. Yumşadur (G.7-4), gögerden (G.9-6), eridür (G.24-10), öğredür (G.37-7), karalt- (G.49-4), aldadan (G.52-4), incit- (G.54-6), günçalat- (G.65-5), ağlat- (G.69-7), yort- (G.74-6), çıhardub (G.276-5), sür- (G.290-5), yalvardur (G.308-5), korhut- (G.355-2), içürden (G.410-8), ört- (G.430-5), sat- (G.465-3).
- -Ar ettirgenlik eki: Çıhar- (G.266-2), kızar- (G.272-2).

- -dAr,-tAr ettirgenlik eki: Dönder- (G.102-9), gönder- (<DLT.köndger- <DLT.kön- “doğrul-” G.254-9), ahtar- (<DLT.ağ- “değiş-” G.393-1).
- -dUr ettirgenlik eki: Yandur- (G.11-7), öldür- (G.32-7), getir- (<geltür- G.33-1), sındur- (G.59-3), dindür- (TB.1.5-9).
- -gUr, -(U)r ettirgenlik eki: Yêtür- (G.17-2), savur- (G.20-6), itür- (G.33-6), artur- (G.64-5), içür- (G.243-6) ötür- (G.245-9), yaşur- (<DLT.yaş- G.273-5), bitür- (G.281-4).
- -y ettirgenlik eki: Koy- (G.26-8), doy- (G.34-3), say- (G.474-8).
- -GXz, -(U)z ettirgenlik eki: Utuz- (<ut- G.453-4).
- -(I,U)K: daha çok vurgu yapmak için kullanılır. Kork- (<kork- G.308-13), yah- (<ya-<DLT.yan-, yal- “yan” G.453-3).
- -A, -GA, -nA (-n-A), -rA (-r-A-): Kayna- (G.77-5), doğra- (G.181-7), ılka- (<DLT.ıl- “in-” G.196-8), tepren- (tep- G.198-5).

3.6.1.3. Birleşik eylemler

3.6.1.3.1. Ad + Yardımcı Eylem Şeklinde Yapılan Birleşik Eylemler

Êt-, kıl-, èyle-, èle-, ol-, bol- gibi yardımcı eylemlerle yapılır: ‘Erz ètmişem (G.3-6), sifâriş èyle (G.3-7), düşmen ola (G.5-7), nişâr èyler (G.20-3), yâr ètginen (G.25-1), yoĥ èyle (G.25-4), meĥv kılan (G.52-1), sifâriş èle (G.487-4), ĥem boldı (G.535-7).

Bul-, dut-, gel-, düş-, vèr-, ur-, sal- gibi eylemler ise yardımcı eylem görevini üstlenirler: Ārām dutmazdı (G.1-6), iĥtişâş bulmazdı (G.4-3), yèg gelür (G.7-7), ses vèrmenem (G.8-4), der-be-der düşer (G.24-7), nezer sal (G.60-3), mövc urur (G.83-4), karşı geldi (G.485-13).

Ol- eylemi -mağ, -mek, -mAİU, -mİş, -Ar, -mAz, -Ur veya istek-geniş zaman kipiyle olabilirlik yapısını oluşturur: Ne yüzden ola kıırır (G.24-5), bilür olsa (G.81-8), bulmağ olmaz (G.84-11), demek olmaz (G.109-5), olmaz ‘āşıkā lütf etmek (G.190-3), saqlar oldu (G.205-2), uymış ola (G.208-2), açmaz oldu (G.293-5), olmaya daşa (G.432-7), bitmelü olsa (G.481-7), çeker olsa (G.548-7).

3.6.1.3.2. Ana Eylem + Yardımcı Eylem Şeklinde Yapılan Birleşik Eylemler

Eylemlerin -A, -I, -U zarf-fiil biçimlerine yardımcı eylemler eklenir.

3.6.1.3.2.1. Yeterlik Eylemi

Eylemin yeterliği bil- yardımcı eylemi ile (-Abil-) yapılır: Yanabilür (G.160-7).

Yeterlik eyleminin olumsuzu da bil- yardımcı eylemi ile yapılır (-Abil-): Dilleşebilmez (G.23-1), boylaşabilmez (G.23-1), görebilmem (G.38-2), alabilmezsen (G.110-10), bağlayabilmez (G.490-8).

Bunun yanında ET’deki uma- biçimini de devam ettirmiştir. Ancak EAT’nde olduğu gibi çatışan iki ünlüden biri düşmüştür (-A umA> -AmA): Dözemez (G.97-4), geçemez (G.313-2).

3.6.1.3.2.2. Süreklilik Eylemi

Eylemlerin zarf-fiil biçimine veya geniş zaman kipine gör-, dur-, kal- gibi eylemler eklenir: Bağa bağa kaluram (G.207-21), kırtara gör (G.272-7), öldüre gör (G.472-5), olur durur (G.548-5), kıymaya gör (TB.2.2-7).

3.6.1.3.3. Deyimleşmiş Birleşik Eylemler

Ayağdan sal- (G.11-6), dilden sal- (G.17-1), başa düş- (G.29-7), nefesden düş- (G.33-3), el ayağın itür- (G.33-6), cāna yètür- (G.173-1), yola düş- (G.174-1), başa çek- (G.194-6), yüz vèr- (G.210-4).

3.6.2. Eylem Çekimi

3.6.2.1. Kişi Ekleri

3.6.2.1.1. Kişi Zamiri Kökenli Kişi Ekleri (I. Tip Kişi Ekleri)

Şart kipi ve ggz. dışında eylem çekimlerinde kullanılan kişi ekleridir.

T.1.Ş **-(A)m**: İsterem (G.3-9), vèrmenem (G.8-4), gètmişem (G.15-2), dèmem (G.27-4), alur mıyam (G.35-5), olam (G.42-7), almışam (G.43-5).

T.2.Ş **-sAn**: Bilürsen (G.16-6), eşitmezsen (G.32-4), salubsan (G.32-8), ölmişsen (G.47-9), alursan (G.69-3).

T.3.Ş genelde **eksiz** bazen -dUr: Kılur (G.1-5), oğşar (G.6-3), èylemez (G.6-3), yaraşur (G.7-1), olubdur (G.7-7), yètürübdür (G.17-2), ède (G.17-5), yumış (G.18-5), olacağdur (G.23-3).

Ç.1.Ş **-(y)Uz**, **-(y)ük**: Kılmışuz (G.109-3), bulmanuz (G.203-3), isterüz (G.210-5), èylerük (MS.5-1), Dutarük (MS.5-1).

Ç.2.Ş **-sIz**: Seversiz (G.134-3), kılursız (G.407-4).

Ç.3.Ş **-lAr** (<olar): Bazen -lAr ekinden önce -dUr gelir. Èderler (G.3-8), èyleyeler (G.6-2), dèrler (G.22-4), inanmazlar (G.31-5), vèrübdürler (G.407-10).

3.6.2.1.2. İyelik Kökenli Kişi Ekleri (II. Tip Kişi Ekleri)

Şart kipi ve ggz. çekimlerinde kullanılan kişi ekleridir..

T.1.Ş **-m**: Êtdüm (G.5-2), ölse (G.19-7), èylesem (G.42-6).

T.2.Ş **-nġ** ggz. için ve **-n** şart kipi için: Kıl (G.1-11), gördünġ (G.11-8), dèsen (G.39-5).

T.3.Ş **eksizdir**: Oldı (G.6-6), sinsa (G.10-5), bilse (G.12-9).

Ç.1.Ş **-k**: Söyledük (G.210-6).

Ç.2.Ş **-nġUz**: Metinde kullanılmamıştır.

Ç.2.Ş **-lAr**: Delseler (G.12-10), kıldılar (G.27-7).

3.6.2.1.3. Emir Çekimi Ekleri (III. Tip kişi ekleri)

Emir kipi bölümünde ele alınacaktır.

3.6.2.2. Kip ve Zaman Ekleri

3.6.2.2.1. Bildirme Kipleri

3.6.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki: -dI, -dU

1.Ş ve 2.Ş'ta ünlü daima yuvarlak (-dU); 3.Ş'ta ise her zaman düz (-dI)'dır.

Çekiminde iyelik kökenli kişi ekleri kullanılır: Êtdünġ (G.1-6), êtdüm (G.5-2), yazdılar (G.5-2), aldı (G.5-6), oldı (G.6-6), gördünġ (G.11-8), yādlandılar (G.13-7), yandurdu (G.16-3), buldı (G.23-8), kıldılar (G.27-7), sındurdu (G.59-3), söyledük (G.210-6), içdük (MS.2-1).

Soru biçimi: Gördünġ mi (G.11-8), ötdi mi (G.42-2).

Olumsuz biçimi olumsuz eylem gövdeleri ile yapılır: Yetişmedüm (G.12-8), yapuşmadı (G.45-2), dèmedünġ (G.68-1).

3.6.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki: -mİş, -(y)Ub

Öğrenilen geçmiş zaman, ET’de -mİş (düz ünlü ile) zaman eki ve -p+tur- yapısı ile karşılaşılır, -p zarf-fiil ekine tur-yardımcı eyleminin geniş zaman biçiminin (turur/durur) getirilip çekilmesiyle kurulan bu biçim (alıp turur men, alıp turur sen, alıp turur) zamanla benzer hecenin düşmesiyle “-p tur” biçimine dönüşmüş, nihayet -p ekinin üzerine bugün AzbT’nde olduğu gibi kişi ekleri getirilmiştir. Başlangıçta bütün kişilerde kullanılmış, daha sonralar bugünkü gibi 1. Teklik ve çokluk kişide kullanılmamıştır.

Çekiminde kişi zamiri kökenli ekler kullanılır.

T.1.Ş -mİş-Am: Êtmişem (G.3-6), gètmişem (G.15-2), almışam (G.43-5), yummuşam (G.99-11).

Ç.1.Ş -mİş-Uz: Kılmışuz (G.109-3), olmuşuz (G.137-5), beklemişüz (G.524-5).

T.2.Ş -mİş-sAn, -(y)Ub-sAn: Êdübsen (G.1-8), salubsan (G.32-8), ölmüşsen (G.47-9).

Ç.2.Ş: Metinde kullanılmamıştır.

T.3.Ş -mİş-(dUr), -(y)Ub-(dUr): Olmış (G.1-2), kılub (G.1-8), susayubdur (G.60-1), olubdur (G.7-7), yètürübdür (G.17-2), yumış (G.18-5), kalmışdur (G.141-9).

Ç.3.Ş -mİş-(dUr)lAr, -(y)Ub-(dUr)lAr: Vërübdürler (G.407-10), satmışlar (G.419-1).

Soru biçimi: Yıhmış mı (G.43-2).

Olumsuz biçimi olumsuz eylem gövdeleri ile yapılır: Salmamış (G.11-6), etmemiş (G.47-4), dadmamışam (G.52-2), düşmeyübdür (G.286-8), kalmamışdur (G.317-4), görmemişsen (G.423-4).

Nadiren **-(y)Up** biçimi de bazı nüshalarda görülmektedir: Olupdur (Maclis Nüşhası G.60-2).

3.6.2.2.1.3. Geniş Zaman Eki: -(y)(A)r

ET'de ve EAT'nde -(y)Ur, -(A)r, nadiren -(y)Ir biçiminde kullanılmıştır. Eserde AzbT'nde olduğu gibi -(y)(A)r eki kullanılır. Çekiminde kişi zamiri kökenli şahıs ekleri kullanılır: Ederler (G.3-8), isterem (G.3-9), oğşar (G.6-3), eger (G.13-9), dërler (G.22-4), döner (G.24-8), söylerler (G.52-2), titrer (G.58-5), yanaram (G.61-2), ister (G.61-4), diyer (G.73-5), başlarsan (G.110-9), seversiz (G.134-3), diyerler (G.146-1), istersen (G.150-3), dër (G.527-6), isterüz (G.210-5), eylerük (MS.5-1), dutarük (MS.5-1), bağlarük (MR.2-2).

-(y)Ur eki, Şimdiki zaman ekidir; ancak anlam kayması ile, Osmanlı Türkçesinin etkisiyle geniş zaman için kullanıldığı da görülmektedir: Kılur (G.1-5), yaraşur (G.7-1), yumşadur (G.7-4), ahtarur (G.12-9), bilürsen (G.16-6), kıırır (G.24-5).

Ç.3.Ş'ta rl>ll benzeşmesi olabilir: Söyleller (bazı nushalarda G.52-2).

Geniş zamanın olumsuz biçimi Tarihi dönemlerde de olduğu gibi sıfat-fiil kökenli -mAn, -mAz biçimleri kullanılmıştır. -mAz biçimini genel Türk dillindeki r~z denkliğinin bir örneği olarak açıklayabiliriz. -mAn biçimi ise, önce Çağatay Türkçesinde görülen, Şah İsmail Hatai'nin de sık kullandığı biçimin devamıdır. Daha sonra bu çekime yeniden l.Ş eki getirilmiştir: Bilmen-em.

Olumsuz geniş zaman çekimi:

-mAn/-mA + T.1.Ş: Vèrmenem (G.8-4), koymanam (G.12-6), dèmem (G.27-4), görebilmem (G.38-2), dèmenem (G.39-5).

-mAn + Ç.1.Ş: Bulmanuz (G.203-3), tökmenüz (G.212-4).

-mAz + T.2.Ş: Èşitmezsen (G.32-4).

-mAz + Ç.2.Ş: Koymazsınız (G.335-8).

-mAz + T.3.Ş: Èylemez (G.6-3), görünmez (G.12-2).

-mAz + Ç.3.Ş: İnanmazlar (G.31-5).

Soru biçimi: Olmaz mı (G.24-4), dözer mi (G.24-6), bilmez midür (G.156-7), yanar mı (G.268-7), èyler miyem (G.335-2).

3.6.2.2.1.4. Gelecek Zaman Eki: -(y)AcAK

ET'de -tAçI, -dAçI, -sIK, -çI, -GAy kullanılmıştır. Sonradan -GA biçimi ortaya çıkan -GAy eki, G'lerin düşmesiyle -A biçiminde geçmiş ve işlev değiştirerek istek kipi olmuştur. EAT'nde ise gelecek zaman eki -(y)IsAr'dır. Bu ek EAT'nde geniş, bunun yanında -(y)AcAK (daha çok 3.Ş'ta kullanılması, sıfat-fiil'den çekimli eylem durumuna yavaş yavaş geçişini göstermektedir) da kullanılır. Bir de gelecek zaman sıfat-fiili olan -(y)AsI de kişi eklerini alarak gelecek zaman eki olarak kullanılmıştır.

Eserde AzbT'nde olduğu gibi Gelecek zaman, -Acağ eki ile kurulur. Çekiminde kişi zamiri kökenli ekler kullanılır: Olacağıdur (G.23-3), ahtaracağısan (G.393-11), öldüreceğıdur (G.443-7).

Olumsuz biçimi, ekin olumsuz fiillere gelmesiyle yapılır: Vermeyecağdur (G.345-2).

3.6.2.2.1.5. Şimdiki Zaman Eki: -(y)Ur

AzbT’nde olduğu gibi -(y)Ur biçimi kullanılmıştır. Çekiminde kişi zamiri kökenli şahıs ekleri kullanılır.

Şimdiki zamana özgü olan ek -(y)Ur ekidir. Geniş zaman için bu eklerin kullanılması, ekin anlam kayması olarak değerlendirilebilir: Yaraşur (G.4-1), alur (G.5-1), kurır (G.24-5), vürür (G.28-4), gelür (G.57-6), vefālanuram (G.58-4), alursan (G.69-3), savururlar (G.138-6), kalursız (G.407-4).

Bundan başka, bir yerde -mağda ile şimdiki zaman kipi kurulmuştur: ötmağdadur (G.457-8).

Şimdiki zamanda süreklilik sağlamak için şimdiki zaman kipi+durur biçimi kullanılmaktadır: Olur durur (G.548-5).

Soru biçimi: Kalur mı (G.24-10), alur mıyam (G.35-5).

3.6.2.2.2. Tasarlama Kipleri

3.6.2.2.2.1. İstek Kipi: -(y)A

-A eki ile çekime girer. Çekiminde kişi zamiri kökenli şahıs ekleri kullanılır: Ola (G.3-9), vère (G.5-3), èyleyeler (G.6-2), olalar (G.13-7), ède (G.17-5), olam (G.42-7), n'èyleyem (G.82-1), olasan (G.83-5) yandurasan (G.113-4), sanasan (G.140-3), diyesen (G.336-4), döşenek (TC.2.9-5), olek (MR.2-1).

Soru biçimi: Biçmeyem mi (G.69-5), düşe mi (G.113-3).

Olumsuz biçimi, ekin olumsuz fiillerle gelmesiyle yapılır: Eylemeye (G.4-4), olmaya (G.48-5), geçmeyem (G.69-5), olmayasan (G.250-4).

Bu kiple bazen şart kipi ifade edilir: Eger erbāb-ı hācet olmaya (G.48-5), şüret ki bī-nevālana (G.58-7).

3.6.2.2.2. Şart Kipi: -sA

ET’de -sAr olan şart ekinin r ünsüzünün düşmesi ile EAT’nde olduğu gibi -sA olarak kullanılmıştır.

Çekiminde iyelik eki kökenli şahıs ekleri kullanılır: Kıl-san (G.1-11), Sın-sa (G.10-5), bil-se (G.12-9), del-seler (G.12-10), öl-sem (G.19-7), dē-sen (G.39-5), ēyle-sem (G.42-6), ol-sa (G.61-4).

Olumsuz biçimi, ekin olumsuz fiillerle gelmesiyle yapılır: Baḥ-masan (G.37-2), ol-masa (G.48-5), gēt-mesem (G.84-11).

Bu kip istek ifadesiyle de kullanılabilir: Dilüm lāl ol-sa idi (G.321-1), elünğden iç-se idüm (G.362-1), kâş tapşursam (G.422-4).

Bu kip bazen istek, emir kipi, geniş veya şimdiki zamanla ifade edilir: Eger erbāb-ı hācet olmaya (G.48-5), her keder su iç-er (G.64-2), eger cānān gel-ür (G.82-2), olmaz olmasunğ (<olmasa G.89-3), eger ister (G.198-2), ger cān çıḥ-masunğ (G.268-1).

AzbT’nde olduğu gibi birleşik şart çekiminin yerine basit şart tercih edilir: Sın-sa (G.10-5), ēylesen (G.66-3), şüret tapsa (G.72-1), te’ḥīr ol-sa fūrşet gözlerem (G.541-6).

3.6.2.2.2.3. Gereklilik Kipi: -mAlU

Men olmalu (G.464-1), olmalusan (G.464-1)

EAT'nde olduğu gibi gerek(dür)(ki) gibi sözcüklere istek-emir (nadiren de geniş zaman) kipi veya mastar getirilerek de yapılır: Gerek yağa (G.6-5), şormağ gerek (G.11-9), bağlamağ gerek (G.45-4), gerekdür başa aparmağ (G.74-6), gerek ki dönmeyeler (G.91-9), gerek dolansunğlar (G.146-3), gerekdür secde ètsünğler (G.158-7), gerek pèyveste ser-gerdân olım (G.311-1), gerekdür kim kefes kèydeinde ben feryâd èdem (G.423-6), gerek kim èyler (G.488-3).

3.6.2.2.2.4. Emir Kipi

Çekiminde her kişi için ayrı ekler kullanılmıştır:

EAT'nde T.1.Ş -(y)AyIn, - (y)AyIm, nadiren -(y)AyUm şeklinde kullanılan ek, metinde **-(y)Im**, **-AyIm** biçimindedir: Alım (G.5-5), èdim (G.10-1), olım (G.11-2), öpim (G.11-3), èyleyim (G.43-3), ètmeyim (G.73-2), n'èylim (G.73-2), n'èyleyim (G.84-11), düzim (G.94-6), diyim (G.260-4), olayım (G.373-1).

T.2.Ş **eksiz** ve bazen de AzbT'nde olduğu gibi **-gil** ve bunun -en ile genişlemiş biçimi olan **-ginen** (< gilen) pekiştirme ekleri ile kullanılır: Vèr (G.5-6), koyginen (G.11-1), dè (G.14-2), èylemegil (G.70-7).

T.3.Ş **-sUnğ** (<ET -zUn /-sUn) : Olsunğ (G.7-2), yaşasunğ (G.29-5), açsunğ (G.36-7), n'èylesünğ (G.121-4).

Ç.1.Ş **-(y)AlIm** ve AzbT'nde olduğu gibi **-(y)ek**: Èdelim (G.351-1), olalım (G.351-4), dutalım (TB.2.7-7), dōşenek (TC.2.9-5), olek (MR.2-1).

Ç.2.Ş **-(y)(U)nğ**: Sanmanğ (G.40-6), görünğ (G.43-1), gelünğ (G.62-6), anunğ (G.139-4), diyünğ (G.146-1), söyleyünğ (G.191-3).

Ç.3.Ş **-sUnġlar**: Bilsünġler (G.89-5), dësünġler (G.103-3), dutsunġlar (G.467-5).

Soru biçimi: Yaşursunġ mı (G.215-5), olmayım mı (G.245-11).

Olumsuz biçimi, ekin olumsuz fiillerle gelmesiyle yapılır: Êtmeyim (G.3-4), dème (G.6-6), olmasunġ (G.16-8), üzme (G.25-2), sanmanġ (G.40-6), karaltmasunġ (G.49-4), èylemegil (G.70-7), basmanġ (G.71-2), benzetmenġ (G.89-6), vèrmeginen (G.329-7).

3.6.2.2.3. Ek-Eylem (i- Fiili)

3.6.2.2.3.1. Ek-Eylemin Adlarla Kullanılışı

3.6.2.2.3.1.1. Ek-Eylemin Geniş Zaman Kipi (Bildirme Ekleri)

-i ek-eylemin (<ir<er cevher eylem veya yardımcı eylem) geniş zaman (şimdiki zaman) çekimi zamir kökenli kişi ekleriyle yapılır. Ancak ek-eylemin, ad ögesi ile kişi eki arasında erimesi söz konusudur. Bu sebeple doğrudan doğruya ada eklenen kişi ekleri birer bildirme eki niteliği taşımaktadır.

3.Ş'ta ise tur- yardımcı eyleminin geniş zaman çekimine dayanılmaktadır (durur ve onun kısaltmış ve ekleşmiş biçimi olan -dUr).

T.1.Ş **-(y)Am**: Mèykedeyem (G.5-3), dervîšem (G.9-8), pādşāham (G.21-8), benem (G.68-2), kimem (G.79-3).

T.2.Ş **-sAn**: Sensen (G.3-8), kŭdsīsen (G.15-1), belāsan (G.16-8).

T.3.Ş **-dUr, -durur** veya **eksiz**: Hekīrdür (G.3-4), yohdur (G.3-9), zunnārdur (G.4-4), ümīdvārdur (G.4-7), yohdur (G.28-6), her ne var (G.84-12), baŋga ne gerek

(G.104-7), kulağdurur (G.473-4), bu mürğ-i giriftār emāneti (G.507-3), her kim ki ġāfil (TC.3.1-2), çağıdurur (R.3-2).

Ç.1.Ş **-(y)Uz, -(y)ük**: Vĩrāneyüz (G.137-4), ‘eşköz (G.144-2), degülük (G.154-5), kimüz (G.158-1), bĩ-miğdārük (G.212-7), bendesiyük (MS.5-2).

Ç.2.Ş **-sIz**: Sunğuz>suvuz>süz>suz. Pāmālsız (G.102-2).

Ç.3.Ş: **-dUrlAr**: Konağdurlar (G.505-8).

Var, yok sözcüğü: Bir nesneye iye olup olmama düşüncesini anlatmak için Türkçede nesneye iyelik eki getirilip ardına var, yok sözcükleri eklenir. Humārum var (G.5-3), nisbeti var (G.10-3), āhiri yoğ (G.17-7), sözüm yoğ (G.23-5).

İran AzbT’nde olduğu gibi bu iyelik eki var, yok sözcüklerine yüklenebilir: Yoğumdur (G.10-1), derd varumdur (G.322-6).

3.6.2.2.3.1.2. Ek-Eylemin Görülen Geçmiş Zaman Kipi: Möhtāc idi (G.2-2), yoğ idi (G.210-3), ter-zebān idüm (G.249-3), handa idünğ (G.321-2).

3.6.2.2.3.1.3. Ek-Eylemin Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi: Neng imiş (G.24-9), bu imiş (G.202-3), bĩğāne imiş (G.235-10).

3.6.2.2.3.1.4. Ek-Eylemin Şart Kipi: Var ise (G.26-9), yoksa (G.28-1), bĩnā isen (G.60-6), bülbul isem (G.98-3)

3.6.2.2.3.1.5. Ek-Eylemin -ken Zarf-Fiil Biçimi: Terehğüm iken (G.35-2), Ke‘be iken (G.209-9), ‘ālem iken (G.235-8).

3.6.2.2.3.1.6. Ek-Eylemde Olumsuzluk

ad+degül+i- biçim ve zaman eki+kişi eki kullanılır: Degülem (G.130-3), degülse (G.209-3).

3.6.2.2.3.1.7. Ek-Eyleminde Soru

Geniş zamanda ek eylemin soru biçimi: Eksük miyem (G.15-5), bī-sebeb midür (G.42-9), mestdür mi (G.56-3), degül mi (G.139-2), degül midür (G.170-6), bes mi degül (G.210-8), gönğül misen (G.385-1), yokdur mı (G.525-6).

3.6.2.2.3.2. Ek-Eylemin Fiillerle Kullanılışı

3.6.2.2.3.2.1. Birleşik Fiil Çekimleri

3.6.2.2.3.2.1.1. Hikaye Birleşik Çekimi i-di, i-dü, -(y)dI, -(y)dU

Basit kip üzerine i- eyleminin ggz. kipi olan i-di, i-dü getirilerek yapılır. Çok zaman i- orta hecede kaldığı için düşer (-(y)dI, -(y)dU < i-di, i-dü).

Ögz. kipinin hikayesi: Eşitmişdüm (G.241-1), demişdi (G.265-6), çulkaşmış idüm (G.440-3), olmamışdı (G.527-2).

Geniş zaman kipinin hikayesi: Dutmazdı (G.1-6), bulmazdı (G.4-3), isterdüm (G.8-2), étmez idünğ (G.16-5), dèrdüm (G.59-3), èyler midüm (G.62-7), diyerdüm (G.133-10), èyler idüm (G.204-2), dutmaz idüm (G.235-6), èylemezdüm (G.241-4), yıhmaz idi (G.262-11), vèrmezdünğ (G.277-6), èderlerdi (G.319-7), étmez midüm (G.343-4), diyerler idi (G.362-5), söylerdi (G.559-7).

Şimdiki zaman kipinin hikayesi: Sanurdum (G.73-4), vèrürdüm (G.100-4), bulurdunğ (G.109-6), olurdu (G.310-6).

Şart kipinin hikayesi: Êtmesêydi (G.4-3), bilsêydüm (G.100-4), olsaydunê (G.109-6), olsaydı (G.133-10), olsa idi (G.249-3), yalvarsa idüm (G.319-7), bilmesêydüm (G.343-5), yapuşsa idüm (G.440-3).

İstek kipinin hikayesi: Olaydı (G.16-5), bileydunê (G.68-1), dutmaydı (G.247-5), olaydum (G.275-5).

3.6.2.2.3.2.1.2. Rivayet Birleşik Çekimi i-miş, -mİş

Basit kipten sonra i- eyleminin ögz. biçimi i-miş getirilerek yapılır. Çok zaman i- orta hecede kaldığı için düşer (-mİş < i-miş).

Geniş zaman kipinin rivayeti: Bağlar imiş (G.40-4), olmaz imiş (G.121-2).

Şimdiki zaman kipinin rivayeti: Olurmuş (G.450-9).

3.6.2.2.3.2.1.3. Şart Birleşik Çekimi i-se, -(y)sA

Basit kipten sonra i- eyleminin şart biçimi i-se getirilerek yapılır. Çok zaman i- orta hecede kaldığı için düşer (-(y)sA < i-se).

AzbT’nde olduğu gibi birleşik şart çekiminin yerine basit şart tercih edilir: Sınsa (G.10-5), èylesen (G.66-3), şüret tapsa (G.72-1), te’hîr olsa fûrşet gözlerem (G.541-6).

Ggz. kipinin şartı: AzbT’nde olduğu gibi -sA eki her zaman kişi ekinden sonra gelir. Yêtdunêse (G.54-2), görmedümse (G.227-5), satdunê ise (G.279-3), vêrdümse (G.376-4), oldı ise (G.378-3), olmadıysa (G.491-2), dönmedise (G.553-3).

Ögz. kipinin şartı: Yatmış isen (G.297-4).

Geniş zaman kipinin şartı: Eylese (G.5-7), ister isen (G.13-8), istersen (G.59-8), bağlarsam (G.76-8), durmazsan (G.76-8), ederlerse (G.95-4), görmez ise (G.106-6), görmezse (G.141-10), yanarsa (G.189-5), görmez isem (G.196-1), esirger ise (G.223-2), dersen (G.247-3), bilmez isen (G.297-6), besler isem (MH.2.4-3).

Şimdiki zaman kipinin şartı: Yandurursan (G.11-7), olursan (G.64-9), vürürsen (G.78-4), vürürse (G.94-2), olursa (G.251-15).

3.6.2.2.3.2.2. -ken Zarf-Fiil Birleşik Biçimi i-ken, -ken

Ögz.'ın iken biçimi: Görmemişken (G.271-4), konuşmuşken (G.288-4), itmiş iken (G.527-5).

Geniş zamanın iken biçimi: Bilmezken (G.38-7), geçerken (G.244-5), almaz iken (G.554-5).

Şimdiki zamanın iken biçimi: Olurken (G.66-5), kalurken (G.239-6).

3.6.2.2.3.2.3. Kuvvetlendirme ve İhtimal

Ögz. kipi: Demişdür (G.12-11), yetürübdür (G.17-2), salmamışdur (G.545-2).

Gelecek zaman kipi: Olacağıdur (G.23-3), düşeceğidur (TB.1.1-5).

3.6.3. Soru Eki -mİ

EAT'nde olduğu gibi soru eki -mİ'dir. Daima düz ünlülüdür: Gördünğ mi (G.11-8), olmaz mı (G.24-4), kalur mı (G.24-10), alur mıyam (G.35-5), yılmış mı

(G.43-2), kalmayım mı (G.44-3).

AzbT’nde olduğu gibi soru ekleri kullanılmaksızın da soru vurgu ile belirtilebilir: Meger ol şem’e hālum rövşen olmaz kim (G.184-4).

3.6.4. Sıfat-Fiiller

3.6.4.1. Geniş Zaman Sıfat-Fiilleri

Geçmiş ve şimdiki zaman ifadesinin yanında bazen gelecek zamanı da ifade ederler.

- -(y)An (<ET -GAn): Uman (G.2-5), gören (G.7-2), gögerden (G.9-6), eyleyen (G.13-3), diyen (G.28-6).

AzbT’nde olduğu gibi, TT’ndeki anlamından başka -dik (-diği) anlamında da kullanılır: Kamet duran yerde (G.46-3), ben düşen vādīye (G.71-2), senden ol bī-bāk alan bir nekd-i cāndur (G.110-10), sen özünğ bilmeyeni (G.122-2), kalanca hōvşelemi (G.552-8).

- -Ar; -(U)r, -mAz (olumsuz biçimi): Bilür bilmez (G.16-6), bilmezlere (G.26-2), görünmez belāyı (G.59-4), bilmezem (G.104-8), yanar oddan (G.242-2).

3.6.4.2. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiilleri

- -dUK (+iyelik eki): Yandüğüm këyfiyyetin (G.37-3), yalvardüğüm vechi (G.48-4), geldüğü yoldan (G.117-4), durduğı yerde (G.468-2).
- -mİş: Harāb olmışı (G.85-6), eğilmiş kaşlarunğ (G.106-8), sınımış yay (G.106-14), saralmış rengümünğ (G.542-4).

AzbT’nde olduğu gibi, TT’ndeki anlamından başka -dik (-diği) anlamında da kullanılır: Felek yıhmışların (<feleğın yıktıklarını G.484-4).

3.6.4.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiilleri

- -mAlU: AzbT’nde olduğu gibi -(y)AcAK anlamındadır. Görmelü yüz (G.70-8), ümîd bağlamalı arhalu hışâr (G.171-3), vîrân olmalı ğem-h’âne (G.354-6).

3.6.5. Zarf-Fiiller

- -(y)A, -(y)A...-(y)A: Vara vara (G.13-5), yana yana (G.14-1), yene (kalıplaşmış zarf G.40-1), ğıya ğıya (G.49-5), baĥa baĥa (G.57-3), göz göre (G.429-5), kıymaya gör (TB.2.2-7).
- -ken: Terehĥüm iken (G.35-2), bilmezken (G.38-7).
- -U, -I: asılı kalsa (G.97-9), daĥı (G.528-6).
- -duğından, -dUGI-çün,: Yandurduğındandır (G.342-4), geçdüği-çün (G.343-2), olduğı-çün (G.395-5).
- -(y)AndA, -(y)An zaman: -diği zaman, -ince anlamındadır. Kıoyanda (G.29-2), olanda (G.105-3), re’nālanan zamānda (G.59-9), dutanda (G.97-3), çekende (G.331-2), gelen zamānda (G.473-3).
- -(y)AndAn şonġra: Kıavuşandan şonġra (G.29-7), ğedenden şonġra (G.53-3), bağlayandan şonġra (G.319-3).
- -(y)IncA (<ET.-GInçA): -diği zaman (-ince) ve -ıncaya kadar ve -maktansa anlamındadır. Olmayınca (G.8-4), açınca (G.29-6), doynca (G.30-6), savulmayınca (G.34-2), yetince (G.42-6), ölince (ölünceye kadar G.463-5), şorınca (şormaktansa G.490-7), yâr gelince (gelinceye kadar TB.1.1-1).

- -AII (<ET.-GAII): Yüz vèrelî (G.481-1), ĩcād olalı (G.510-2).
- -duġca, -dükce, -dUGUmcA, -dUGIncA, -UrcA: -dUK sıfat-fiil eki ile -cA eşitlik durumu ekinin birleşmesinden oluşur. Dutduġca (G.31-6), resālanurca (G.58-6), me‘nīde çekdügümce nefes (G.59-7), çekdükce (G.90-5), istedüğince (TB.2.5-5).
- -duġda, -dükde: -dıġı zaman anlamındadır. Düşdükde (G.239-5), geçdükde (G.332-15), tapduġda (G.393-9), etdükde (G.559-2).
- -gec: -dıġı zaman anlamındadır. görgec (G.36-1), etgec (G.184-8), açgec (G.432-2).
- -mAdIn: -madan önce, -maksızın anlamındadır. Olmadın (G.1-7), eylemedin (G.58-7), düşmedin (G.67-7), çekmedin (G.485-4).
- -(y)Ub (<ET.(y)(U)p): Çıhub (G.1-3), dönüb yalvarmağum (G.7-4), diyüb dolana (G.14-5), içüb çılmış (G.30-1), oğuyub ve‘z vèren (G.52-3), bilmeyüb (G.145-5).
- -(y)UbAn: İçüben (G.35-1), çıhuban (G.52-3), kaçuban (G.166-5).

4. Söz Varlığı

4.1. AzbT Sözcükleri

Kimi sözcükler yalnız AzbT’ne özgüdür, bunlardan bir takımı TT ile eş sesli, ancak eş anlamlı değildir: Kiçik (küçük G.4-5), il (yıl G.6-3), tapşur- (emanet et- G.16-1), od (ateş G.16-3), özge (başka G.24-3), yu- (yık- G.18-5), neçe (kaç G.20-5), yêtiş- (var- G.24-4), döz- (bekle-, katlan- G.24-6), inci- (ağrı-, gücen-, incin- G.25-6), öt- (geç- G.29-2), börk (G.29-2), apar- (götür- G.35-5), öz (kendi G.35-6), nêce (nasıl G.36-7), yaḥşî (iyi G.42-11), düz (doğru G.45-1), ḥaçan (G.45-4), yêt- (ulaş- G.49-2), aḥtar- (ara- G.53-1), uşağ (çocuk G.55-4), daldalan- (arkalan- G.58-2), bulağ (pınar G.61-2), ḵonağ (konuk G.61-4), yêg (G.62-4), yaman (kötü G.65-8), tap- (bul- G.70-6), okşa- (benze- G.71-6) ~ oḥşa- (G.6-3), der- (kopar-, topla- G.74-3), dur- (kalk- G.76-9), yêgin (üstün, hızlı G.78-5), ḵurtul- (bit- G.83-2), saḥla- (alıkoy-, tut-, durdur-, koru- G.84-2), yığ- (topla- G.87-4), götür- (kaldır-, al- G.95-5), tek (gibi G.112-4), yaraş- (G.119-2), tum- (şaşır- G.129-1), toy (düğün G.130-5), têt (çabuk G.131-5), din- (konuş- G.148-3), gizlen- (saklan- G.166-1), tay (denk G.168-1), hamî (hep, her, hem, herkes G.199-5), kömek (yardım G.206-4), ötür- (G.245-9), yügür- (koş-, saldır- G.273-4), buḥağ (çene altı G.288-6), sür- (sür- G.290-5), pul (para G.306-5), Tük (tüy G.307-6), uy- (uyu- G.308-8), tuş (denk G.313-1), dünen (G.319-6), bir havur (bir hovur, biraz, bir an G.321-3), şeḥ (düz, dik G.332-15), dan- (inkar et- G.356-7), gözle- (bekle- G.377-2), dönder- (döndür- G.386-1), eglen- (<egleş- “otur-” G.409-3), içürt- (içür- G.410-8), oyat- (uyandır- G.419-6), sın- (kırıl- G.423-7), oğrı (hırsız, gizli G.427-2), oğurla- (çal- G.427-2), yaz (bahar G.431-5), arḥ (<DLT.arıḵ “ırmak” G.431-6), ut- (oyunda yen-, kazan- G.453-4), utuz- (oyunda yenil-, kaybetmek G.453-4), ayru (başka, ayrı G.460-1), yazuğ (zavallı G.484-6), döne döne (defalarca G.489-4), çap- (çal-,

yağmala-, yar-, koştur- G.500-4), tik- (tik-, ek- G.513-2), kırağ (kenar, yan G.519-5), çıhart- (çıhar- G.549-4), dindür- (konuştur- TB.1.5-9), nenni (beşik TC.1.1-7), işkil (şüphe, hile, güçlük, engel, ayak bağı, sürgü TC.2.4-5).

4.2. İkili Biçimler

Azerbaycan sahasında kullanılan sözcüklerin yanında kullanılan ikinci biçimler, Osmanlı ve Çağatay Türkçesi etkisiyle ortaya çıkmıştır.

4.2.1. Sesbirim Farklılığı Taşıyan İkili Biçimler

- **Ünlülerle ilgili:** Anğa (G.3-7) ~ onğa (G.82-7), küçük (G.4-5) ~ küçük (G.29-3), anunğ (G.20-4) ~ onunğ (G.102-2), doğrusı (G.46-2) ~ doğrusı (G.181-4), en- (G.154-1) ~ en- (G.200-4).
- **k-ğ ile ilgili:** Uşağ (G.95-7) ~ uşak (G.131-2), sağ (G.272-10) ~ sak (G.89-4), çaqla- (G.491-5) ~ çağla- (MH.3.3-3)
- **k-h ile ilgili:** Kamu (G.87-1) ~ hamı (G.199-5).
- **h-k ile ilgili:** Artuğ (G.7-1) ~ artuk (G.25-1), yııl- (G.42-14) ~ yıkıl- (G.55-4), çoğ (G.57-4) ~ çok (G.57-7), yok (G.57-4) ~ yoh (G.68-8), saqla- (G.209-2) ~ sakla (G.266-7), okşa- (G.291-4) ~ oğşa- (G.6-3), şeh (G.332-15) ~ şek (G.446-4).
- **h-ğ ile ilgili:** dahı (G.17-2) ~ dağı (G.500-10).
- **h-h ile ilgili:** Haçan (G.45-4) ~ haçan (G.66-10), hansı (G.49-1) ~ hansı (G.126-7).
- **t-d ile ilgili:** Od (G.16-3) ~ ot (G.82-3), dörd ~ dört (G.357-5), datlu (G.393-5) ~ dadlu (G.7-2).
- **m-b ile ilgili:** Ben (G.37-4) ~ men (G.50-6), gibi (G.38-4) ~ kimi (G.72-3), min (G.228-2) ~ bin (G.213-4).
- **nğ-n ile ilgili:** Binğ (G.7-7) ~ bin (G.26-6).

İyelik kökenli kişi eki T.2.Ş ggz. için **-nġ** ~ T.2.Ş şart kipi için **-n**: **Gördünġ** (G.11-8), **dēsen** (G.39-5).

- **ġ düşmesiyle ilgili**: Ulu (G.264-3) ~ uluġ (G.559-11).
- **y- düşmesi ile ilgili**: Üz (G.64-9) ~ yüz (G.66-8), ulduz (G.150-2) ~ yulduz (G.112-4).
- **n ile ilgili**: Onlar (G.103-4), ~ olar (G.225-11), bularunġ (G.324-2) ~ bunlarınġ (G.524-1).
- **l ile ilgili**: Ol (G.16-1) ~ o (G.468-2).
- **Hece düşmesiyle ilgili**: -AyIm T.1.Ş emir kipinde. N'eylim (G.73-2) ~ n'eyleyim (G.84-11).

4.2.2. Biçimbirim Farklılığı Gösteren İkili Biçimler

- **-nI ~ -yI** ünlü ile biten sözcüklerde belirtme durumu eki: kimseni (G.28-1), dünyāni (G.54-3), belāyı (G.59-4), Kōvsīni (G.118-7), yuhunı (G.222-4).
- **-(y)Uz ~ -(y)ük** Ç.1.Ş zaman ve bildirme eki: **Kılmışuz** (G.109-3), degülük (G.154-5), kimüz (G.158-1), bulmanuz (G.203-3), isterüz (G.210-5), bī-miḡdārük (G.212-7), ēylerük (MS.5-1), dutarük (MS.5-1), bendesiyük (MS.5-2).
- **-(y)Allm ~ -(y)ek** Ç.1.Ş emir kipi: Ėdelim (G.351-1), olalım (G.351-4), dutalım (TB.2.7-7), dōşenek (TC.2.9-5), olek (MR.2-1).
- **-mAn ~ -mA** T.1.Ş olumsuz geniş zaman eki: Dēmēm (G.27-4), dēmenēm (G.39-5).

4.3. Eski Sözcükler

varı (hepsi, hep G.3-2), çulkaş- (<çulka- “kapla-” G.12-4), yaşur- (gizle- G.19-5), gözlerümde eglenübdür (G.22-2), yèngi (G.29-2), ur- (vur- G.29-6), dögün (yara G.52-5), güy- (bekle- G.52-5), egle- (avut-, oyala- G.60-2), yort- (koştur- G.74-6), katla (kez G.87-8), katı (çok, katı G.93-8), yazı (kır G.112-6), handa (nerde G.121-7), nèçük (neden G.131-8), yavuç (yakın G.189-5), ılkar (akın G.196-8), bit- (yaranın kapanması veya iyileşmesi G.203-4), al (hile G.278-1), çin (kez, sıra, doğru G.279-2), yavuncı- (yakınarak yalvar- G.319-7), nelü (neden G.320-4), ağar- (<DLT.ağ- “yüksel-” G.439-1), kanlu (katil G.452-2), vara vara (gittikçe, gitgide, yavaş yavaş G.478-2), danla (yarın G.522-1), kanık (içeceğe doymış G.523-5), avlağ (av yeri G.546-4), çağla- (zamanını bekle-, sağla- MH.3.3-3).

4.4. Deyimler

Söz varlığına yeni bir renk katan, dilin anlam yönünü zenginleştiren deyimlerin bolluğu da güçlü bir anlatım dizgesinin tanığıdır. Bunların birçoğu AzbT’ne özgü olan deyimlerdir: Ayağdan sal- (G.11-6), dilden sal- (G.17-1), başa düş- (G.29-7), nefesden düş- (G.33-3), el ayağın itür- (G.33-6), yeri vardur (G.48-7), göz aç- (G.53-2), fūrşet vēr- (G.53-2), el ayağdan düş- (G.53-8), gönğline degme- (G.65-7), gözden sal- (G.69-3), elinde öl- (G.70-5), üz vēr- (G.70-8) ~ yüz vēr- (G.87-3), şüret tap- (G.72-1), başa apar- (G.74-6), el vēr- (G.75-6), gönğül götür- (G.77-2), dili dutma- (G.77-3), yaḥasından el götür- (G.77-6), kulağ ol- (G.82-6), gözine yuḥu girme- (G.83-3), elden koy- (G.84-4), ḥarāb ol- (G.85-6), tövbe vēr- (G.87-8), arḥa vērme-, bēl bağlama- (G.88-6), eli dutma- (G.89-2), nükte dut- (G.93-7), kan yuddur- (G.94-1), ārām dut- (G.95-6), dil dutul-, el ayağ dutma- (G.97-3), ‘ādet vēr- (G.102-8), dil tök- (G.103-5), Tanğrı konağı (G.107-8),

kerār dut- (G.108-5), göz tik- (G.111-3), yolu düş- (G.112-6), gönğlini al- (G.114-2), kalanı (geri kalanı G.121-1), özin itür- (G.127-9), nişān vèr- (G.127-9), zinhāra gel- (G.131-5), gönğlin ele getür- (G.139-5), yamān gözler ırağ olsunğ (G.141-8), baş endür- (G.154-1), baş koy- (G.172-9), cāna yètür- (G.173-1), yola düş- (G.174-1), mesken èyle- (G.180-5), kulağ vèr- (G.182-3), kan èyle- (G.184-1), başa çek- (G.194-6), dersin revān èyle- (G.198-5), yüz vèr- (baş ver- G.210-4), yüz dut- (G.218-1), elden ayağdan gèt- (G.219-2), başdan èyle- (G.222-10), gem çek- (G.251-11), ele düş- (G.251-14), yèrin dut- (G.254-5), dilden düş- (G.255-3), lāf ur- (G.261-2), göz kulağ ol- (G.272-1), ayağdan sal- (G.278-4), zehmetin çek- (G.292-5), yèri boşdur (G.296-4), el ayağ çal- (G.302-7), şüret bağla- (G.307-3), tuş gel- (G.313-1), baş çıhar- (G.315-1), ağız açub gözi yum- (G.321-3), baş çek- (G.338-6), el çek- (G.340-2), göz yumub açınca (G.346-3), od ur- (G.349-4), özin bilmez sözün zebt èylemez (G.354-3), minnet koy- (G.370-2), gözlerini yolda koy- (G.374-5), üz koy- (G.399-2), şef bağla- (G.430-2), elden gèt- (G.433-5), yol ur- (G.459-5), ad apar- (G.462-2), yaman gözden ırağ olsunğ (G.468-1), ön vèr- (G.473-8), yèle vèr- (G.474-2), minnet koy- (G.474-5), gönğüliden sal- (G.477-2), kanına gir- (G.487-6), toz bas- (G.521-6), kanık al- (G.523-5), diye diye kal- (G.537-6), daşdan daşa çal- (G.549-5), yèrden yère ur- (G.549-5), baş eg- (G.551-4), gözine gelmez (G.555-4), yol az- (yol kaybet- TB.1.1-6), karşı dur- (TB.1.2-3), başına dön- (TB.1.4-5), işkile sal- (TC.2.4-5), bāde çek- (TC.2.5-6), fūrşet çağla- (MH.3.3-3), intizārın çek- (MH.3.5-4), gözden koy- (MH.4.6-1).

4.5. Atasözleri

AzbT'nin sözvarlığında olduğu gibi atasözleri çok zengindir: Oğşar anğa ki özge eliyle ilan dutar (G.45-6), bulanur su velî ser-çêşmeden (G.60-4), el, el üste çokdur (G.66-9), kim ki bilmez özini öz sözini hem bilmez (G.67-9), kanı kan ile yumağ olmaz (G.206-2), girih açılmaz imiş bir el ile (G.207-13), öz ayağı altına her çend ışığ vèrmez çırāğ (G.245-1), bir gül ile yaz olmaz (G.431-5), bir arğa kim gele su var ümîd bir de gele (G.431-6), refîkinden olur yahşî yamanî her kimünğ zâhir (G.434-6), her kimse ne ekdi onı biçdi (G.475-2), ağız şîrîn èylemez helvâ demek helvâ gibi (G.482-8).

DEĞERLENDİRME

Kavsî Divanı üzerine yaptığımız dil incelemesinden hareketle, divanın dil özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Asli ses olarak sözcüklerde, ayrıca ilgi halı eki, 2.Ş.iyelik eki, 2.Ş ggz. eki, Ç.2.Ş emir eki ve 3.Ş emir ekinde de /nġ/ (نک) bulunmaktadır: *özinünġ* (G.65-1), *sonġra* (G.119-7), *éyledünġ* (G.3-5), *olsunġ* (اولسنک G.19-3), *kılunġ* (کلنک G.40-3).

Ancak T.2.Ş zaman ve bildirme eki, 2.Ş şart ekinde /n/ (ن) bulunmaktadır (-sAn): *Ėdübsen* (G.1-8), *sensen* (G.3-8), *désen* (G.39-5).

2. /è/ sesi genellikle ilk hecede bulunur ve (ای , اِ) ile gösterilir: *étdünġ* (ایتدنک G.243-12), *bêş* (بیش G.127-5).

3. Azerbaycan Türkçesi alıntı sözcükleri inceltme eğilimindedir (a > e, è). Biz de metni bu biçimde okumayı yeğledik: *Ĥerf* (“harf” G.1-2), *yeġîn* (“kesinlikle” G.1-3), *helġ* (“halk” G.1-5), *ġetre* (“damla” G.1-5), *mühteşer* (“kısaltılmış” G.2-6), *meġebbet* (“sevgi” G.59-5), *èyn* (“kendisi, aslı” G.66-4).

4. Eski Türkçedeki bazı ilk hece i’ler genellikle è olmuştur (i > è, e): *Vér-* (G.5-1), *yérinde* (G.5-3), *dè-* (G.6-6), *çemen* (G.7-3), *geçe* (G.7-6), *gét-* (G.15-2), *téz* (G.15-3), *év* (G.26-5), *ét-* (G.33-1), *néce* (G.36-7), *yég* (G.45-5), *éy* (G.38-7), *en-* (G.154-1) ~ *én-* (“in-” G.200-4), *lebünġ bèle* (<bile G.493-1).

5. Kalınlık-incelik uyumu sağlamdır. Alıntı sözcükler, bazı Türkçe sözcükler ve birleşik sözler uyum dışı kalırlar: *Çāre* (“çözüm yolu” G.39-1), *tikan* (“diken” G.6-6), *alabilmezsen* (G.110-10).

Uyum dışı kalan ekler şunlardır:

Kalın ünlü taşıyan ekler: **-(y)Acaġ** gelecek zaman eki; **-lġ** i.i.y.e; **-maç** i.i.y.e; bazen de ad-eylem yapan **-maġ** eki: *Düşecaġdur* (G.448-3), *birliġ* (G.247-1), *dilmacı* (G.177-6), *düşmaġ* (دوشمغ G.53-8).

İnce ünlü taşıyan ekler: **-ken** ve **-gec** zarf-fiil eki; **-gil**, **-ginen** T.2.Ş emir eki; **-(y)ek** Ç.1.Ş emir-istek kipi; **-(y)ük** Ç.1.Ş zaman ve ya bildirme eki; **-ki** aitlik eki: *Olurken* (G.66-5), *olgec* (G.337-5), *olek* (MR.2-1), *bî-miḳdārük* (“değersiziz” G.212-7), *dutarük* (MS.5-1), *başumdaki* (G.23-6).

6. Düzlük-yuvarlaklık uyumu *içün* (G.7-3), *eksük* (G.15-5), *menzûr* (“istenilen şey” G.7-7) gibi bazı Türkçe sözcük tabanları ile alıntı sözcüklerde ve birçok ekte yoktur: Yuvarlak ünlü taşıyan ekler şunlardır: **-(n)Unḡ** ilgi durumu eki; **-(U)m** T.1.Ş iyelik eki; **-(U)mUz** Ç.1.Ş iyelik eki; **-(U)nḡ** T.2.Ş iyelik eki; **-(U)nḡUz** Ç.2.Ş iyelik eki; **-(y)Uz** ve **-(y)ük** Ç.1.Ş zaman veya bildirme eki; **-(U)nḡ** Ç.2.Ş emir eki; **-sUnḡ**, **sUnḡlAr** 3.Ş emir eki; **-(y)Ur** şimdiki zaman ve ya sıfat-fiil eki; **-dUm** T.1.Ş ggz. ve hikaye eki; **-dUnḡ** T.2.Ş ggz. ve hikaye eki; **-dUK** Ç.1.Ş ggz. ve sıfat-fiil eki; **-duḡca**, **-dükce**, **-dUGUmcA**, **-dUGIncA**, **-duḡda**, **-dükde**, **-dUGI-çün**, **-duḡından** zarf-fiil eki; **-UrcA** zarf-fiil eki; **-(y)Ub**, **-(y)Uban** zarf-fiil eki; **-(y)Ub** ögz. eki; **-dUr**, **-durur** bildirme eki; **-dUr**, **-(U)r** ettirgenlik eki; **-ArU**, **-rU** yön eki; **-lU** i.i.y.e; **-(U)K**, **(u)ḡ**, **(U)G** f.i.y.e; **-U** f.i.y.e; **-KU**, **-KUn**, **-mUr** f.i.y.e; **-çün** edatı; **-mAlU** gereklilik ve sıfat-fiil eki; **-UltU** i.i.y.e: *Anunḡ* (G.10-7), *dilüm* (G.3-6), *adumuz* (G.13-2), *senünḡ* (G.1-2), *başunḡuz* (G.62-2), *ḳılmıṣuz* (G.109-3), *kimüz* (G.158-1), *eylerük* (MS.5-1), *dutarük* (MS.5-1), *diyünḡ* (G.146-1), *açsunḡ* (G.36-7), *ḳılur* (G.1-5), *dêrdüm* (G.59-3), *bileydünḡ* (G.68-1), *içdük* (MS.2-1), *geldügi* (G.117-4), *geçdükde* (G.332-15), *içüben* (G.35-1), *salubsan* (G.32-8), *yohḡdur* (G.3-9), *sındurdu* (G.59-3), *bitür-* (G.281-4), *gerü* (G.35-5), *ḳarlu* (G.12-4), *açuk* (G.285-9), *ḳapu* (G.53-5), *daşḡun* (G.37-6), *ḡātır-çün* (G.9-5), *olmalusan* (G.464-1), *ḳıjultısı* (G.473-6).

Düz ünlü taşıyan ekler şunlardır: **-(y)I**, **-n**, **-nI** yükleme durumu eki; **-(s)I** T.3.Ş iyelik eki; **-slz** Ç.2.Ş zaman veya bildirme eki; **-dI**, **-dIlAr** 3.Ş ggz. ve hikaye eki; **-mIṣ** ögz. ve sıfat-fiil eki; **-gil**, **-ginen** T.2.Ş emir pekiştirme eki; **-(y)AlIm** Ç.1.Ş emir eki; **-**

(y)Im, -AyIm T.1.Ş emir eki; -IncA, -mAdIn, -AlI zarf-fiil eki; -sIz, -lıg, -çI i.i.y.e; -
(y)IcI f.i.y.e; mI soru eki; -ki aitlik eki: *Yuğunı* (G.222-4), *özi* (G.3-6), *kalursız*
(G.407-4), *sındurdu* (G.59-3), *bulmuş* (G.56-1), *dutginen* (G.11-4), *olalım* (MS.1-3),
öpim (G.11-3), *ölince* (G.288-7), *düşmedin* (G.67-7), *olalı* (G.510-2), *odsız* (G.43-
1), *kullıg* (G.190-7), *avçı* (G.64-9), *olıcı* (G.379-1), *eksük miyem* (G.15-5),
başumdaki (G.23-6).

Dudak uyumuna bağlı olan ekler şunlardır: -(X)l edilgenlik eki; -(X)n dönüşlülük
eki; -(X)ş işteşlik eki; -(X)t ettirgenlik eki; -(X)m f.i.y.e: *Yıhıl-* (G.42-14), *bükül-*
(G.387-9), *çekin-* (G.16-9), *görün-* (G.12-2), *çekış-* (G.91-3), *tutuş-* (<tüt- G.402-4),
korhut- (G.355-2), *ölüm* (G.88-4), *yarım* (G.475-1).

7. ğ>ğ bu sözcüklerde görülmektedir: *Yalkuz* (<yalğuz <yalınguz G.28-1), *çulkaş-*
(G.38-6), *yokrul-* (G.331-3), *çakur-* (G.399-4), *sağal-* (<sağal- G.485-13), *çağla-*
("sağ ol-" G.491-5) ~ *çağla-* ("zamanını bekle-, sağla-" MH.3.3-3), *sak* ("sağ,
sağlam" G.89-4) ~ *sag* (G.272-10).

8. Ünsüz benzeşmesi: Katı ünsüzlerden sonra gelen eklerin başındaki ünsüzlerde bir
ötümlüleşme söz konusudur:

t-d: -dI, -dU ggz. eki, -dUK sıfat-fiil ve zarf-fiil eki, -dUr ettirgenlik ve bildirme
eki, -dA ve -dAn eklerinde görülür: *İncitdi* (G.54-6), *tapduğda* (G.393-9), *yohdur*
(G.3-9), *içdür-* (G.420-4), *gelmekde* (G.27-6), *ayağdan* (G.11-6).

k-g (-ken hariç): *Kesginen* (G.148-2), *konmuşken* (G.288-4), *açgec* (G.432-2),
güzgüsü (TB.1.2-3).

ç-c: -cA, -duğca, -dükce, -cek ekinde ötümlü olarak kullanılır: *Dutduğca* (G.31-6),
sevdüceğim (G.65-8).

-çI ekinde ise her zaman ötümsüz olarak kullanılır: *Avçı* (G.64-9), *elçi* (G.261-6).

9. Son seste iki ünlü arasında kalan aşağıdaki ünsüzlerin ötümlüleşmesi söz
konusudur:

t~d: *Ėden* (G.1-11), *yumşadur* (G.7-4), *ėdim* (G.10-1), *dağıdasan* (G.38-3), *unudubdur* (<unut- G.139-5).

ç~c: *Ucından* (G.80-10), *dilmacı* (G.177-6).

k~g: *Ėtmege* (G.2-3), *gögerden* (G.9-6), *yıhmağa* (G.10-9), *ayağunğ* (G.11-3), *savuşa* (G.13-6), *göge* (G.17-2), *etegin* (G.405-1).

10. Sözcük başı şu değişimler görölmektedir:

k>h: *Haçan* (G.45-4) ~ *haçan* (G.66-10), *hansı* (<kağısı G.49-1) ~ *hansı* (G.126-7), *han* (<kağan TB.2.5-1).

k~h: *Kamu* (“kamu, hep, hepsi” G.87-1) ~ *hamı* (“hep, hepsi, her, hem, herkes” G.199-5), *haçan* (G.45-4) ~ *haçan* (G.66-10), *handan* (G.124-2), *hansı* (<kağısı G.126-7).

m~b: *Men* (G.2-7) ~ *ben* (G.5-2), *kimi* (G.2-7) ~ *gibi* (G.34-5), *min* (G.228-2) ~ *bin* (G.213-4), *munca* (G.35-1), *mundan* (G.25-1) ~ *bunı* (G.32-4).

Men-ben ikilisinden ‘ben’, kimi-gibi ikilisinden ise ‘kimi’ daha çok kullanılmıştır.

b>v: *Var* (G.10-3), *var-* (G.106-9), *vér-* (G.16-7). Sözcük içi ve sonunda da görölür: *Ėv* (G.26-5), *avçı* (G.64-9), *yavuz* (<yabız G.114-6).

p~b: *Poz-* (G.47-3).

d~t: [*Daş* (G.6-2), *dadlu* (G.7-2), *dün* (<tün G.309-4), *döz-* (<DLT.töz- G.409-5)] ~ [*tök-* (G.56-3), *tık-* (G.19-2), *tek* (G.8-6), *tamğa* (G.198-3), *toğ* (G.511-7)].

k~g: [*Kölge* (G.473-6), *kimi* (G.2-7), *kül* (G.70-6)] ~ [*gibi* (G.5-6), *göz* (G.36-3), *gerek* (G.11-9)].

11. Sözcük sonunda tonlu ünsüz bulunabilir: *Od* (“ateş” G.16-3) ~ *ot* (G.82-3), *avuc* (G.19-3), ‘*eyb* (“ayıp, utanılacak kusur” G.23-6), *çıhub* (G.1-3), *dadlu* (G.7-2) ~ *datlu* (G.393-5), *dörd* (G.357-5) ~ *dört* (G.357-5).

12. Sözcük başı y düşmesi görölmektedir: *İgit* (G.29-3), *il* (<yıl G.6-3), *it-* (<yit- G.407-4), *ürek* (<DLT.yürek G.488-2). Bazen **y-** sesini düşüren sözcüklerin asli

biçimleri de görülür: *ulduz* (<yulduz G.150-2) ~ *yulduz* (G.112-4), *üz* (<yüz G.64-9) ~ *yüz* (G.87-3). İç seste de y düşmesi görülür: *Bêle* (<bêyle G.323-5), *êle* (<èyle “öyle” TC.2.3-4), *êle-* (<èyle- “et-, yap-” G.487-4).

13. Sözcük içinde ve sonunda yaygın **ķ>h** değişimi: *ohşa-* (“benze-” G.6-3), *yıh-* (G.10-9), *ahtar-* (“ara-” G.53-1), *dahı* (“artık” G.173-1; “dahi, daha” G.17-2), *yoh* (G.17-7), *aşşam* (G.27-4), *çoh* (G.27-5), *çih-* (G.30-1), *başışlu* (G.36-3), *yahşı* (“iyi” G.42-11) ve **ķ>ğ** değişimi: *olacağdur* (G.23-3), *ağ* (“beyaz” G.23-7), *olmağ* (G.24-3), *toprağ* (G.25-3), *dutduğca* (G.31-6), *uşağ* (“çocuk” G.55-4) ~ *uşak* (G.55-4) görülmektedir.

14. *Ög* (“ön” G.84-2) sözcüğünde **ng>g** değişimi görülmektedir.

15. İkili yazılışlar ve ikili biçimler görülmektedir. Azerbaycan Türkçesi biçimlerinin yanında Osmanlı Türkçesinin etkisiyle İkinci biçimler de görülmektedir.

15.1. Sesbirim Farklılığı Taşıyan İkili Biçimler

- **Ünlülerle ilgili:** *Anğa* (G.3-7) ~ *onğa* (G.82-7), *kiçik* (G.4-5) ~ *küçük* (G.29-3), *anunğ* (G.20-4) ~ *onunğ* (G.102-2), *doğrusı* (G.46-2) ~ *doğrısı* (G.181-4), *en-* (G.154-1) ~ *ên-* (G.200-4).
- **ķ-ğ ile ilgili:** *Uşağ* (G.95-7) ~ *uşak* (G.131-2), *sağ* (G.272-10) ~ *sak* (“sağ, sağlam” G.89-4), *çakla-* (G.491-5) ~ *çağla-* (MH.3.3-3).
- **ķ-h ile ilgili:** *Kamu* (G.87-1) ~ *hamı* (G.199-5).
- **h-ķ ile ilgili:** *Artuh* (G.7-1) ~ *artuk* (G.25-1), *yıhıl-* (G.42-14) ~ *yıkıl-* (G.55-4), *çoh* (G.57-4) ~ *çok* (G.57-7), *yoķ* (G.57-4) ~ *yoh* (G.68-8), *sahla-* (tut-, durdur- G.84-2; sakla-, alıkoy-, koru- G.87-4; sakla-, gizle- G.348-4) ~ *sakla-* (gizle-, sakla- G.205-1; koru- G.98-7), *oķsa-* (“benze-” G.291-4) ~ *ohşa-* (G.6-3), *şeh* (“düz, katı” G.332-15) ~ *şek* (G.446-4).
- **h-ğ ile ilgili:** *dahı* (G.17-2) ~ *dağı* (G.500-10).

- **h-h ile ilgili:** *Haçan* (G.45-4) ~ *haçan* (G.66-10), *hansı* (G.49-1) ~ *hansı* (G.126-7).
- **t-d ile ilgili:** *Od* (“ateş” G.16-3) ~ *ot* (G.82-3), *dörd* ~ *dört* (G.357-5), *datlu* (G.393-5) ~ *dadlu* (G.7-2).
- **m-b ile ilgili:** *Ben* (G.37-4) ~ *men* (G.50-6), *gibi* (G.38-4) ~ *kimi* (G.72-3), *min* (G.228-2) ~ *bin* (G.213-4).
- **ng-n ile ilgili:** *Binğ* (G.7-7) ~ *bin* (G.26-6).

İyelik kökenli kişi eki T.2.Ş ggz. için **-ng** ~ T.2.Ş şart kipi için **-n**: *Gördünğ* (G.11-8), *dësen* (G.39-5).

- **ğ düşmesiyle ilgili:** *Ulu* (G.264-3) ~ *uluğ* (G.559-11).
- **y- düşmesi ile ilgili:** *Üz* (G.64-9) ~ *yüz* (G.66-8), *ulduz* (G.150-2) ~ *yulduz* (G.112-4).
- **Zamir n'si ile ilgili:** *Onlar* (G.103-4), ~ *olar* (G.225-11), *bularunğ* (G.324-2) ~ *bunlarunğ* (G.524-1).
- **l ile ilgili:** *Ol* (G.16-1) ~ *o* (G.468-2).
- **Hece düşmesiyle ilgili:** -AyIm T.1.Ş emir kipinde. *N'ëylim* (G.73-2) ~ *n'ëyleyim* (G.84-11).

15.2. Biçimbirim Farklılığı Gösteren İkili Biçimler

- **-nI ~ -yI ünlü ile biten sözcüklerde belirtme durumu eki:** *Kimseni* (G.28-1), *dünyānı* (G.54-3), *belāyı* (G.59-4), *Ḳovsīni* (G.118-7), *yuḥunı* (“uykuyu” G.222-4).
- **-(y)Uz ~ -(y)ük Ç.1.Ş zaman ve bildirme eki:** *Ḳılmışuz* (G.109-3), *degülük* (G.154-5), *kimüz* (G.158-1), *bulmanuz* (G.203-3), *isterüz* (G.210-5), *bī-miḳdārük* (G.212-7), *ëylerük* (MS.5-1), *dutarük* (MS.5-1), *bendesiyük* (“kuluyuz, kölesiyiz” MS.5-2).
- **-(y)AlIm ~ -(y)ek Ç.1.Ş emir kipi:** *Édelim* (G.351-1), *olalım* (G.351-4), *dutalım* (TB.2.7-7), *döşenek* (TC.2.9-5), *olek* (MR.2-1).

- **-mAn ~ -mA** T.1.Ş olumsuz geniş zaman eki: *Dëmem* (G.27-4), *dëmenem* (G.39-5).

16. Gösterme zamirleri bu, o, ol'un çoklukları hem n'li hem de n'siz biçimde kullanılmıştır: *Onlar* (G.124-1), *onlara* (G.158-3), *olar* (G.172-3), *bularunġ* (G.324-2), *olardan* (G.324-2), *bulara* (G.345-6), *bulardan* (G.350-1), *olarca* (G.406-6), *bunlarunġ* (G.524-1), *bular* (TC.2.6-4).

17. Ç.2.Ş iyelik eki için Türkiye Türkçesi gibi -(U)nġUz kullanılır ve Azerbaycan Türkçesi biçimi -(U)z görülmemektedir: *Hālunġuz* ("beniniz" G.62-2), *başunġuz* (G.62-2), *sāzunġuz* ("çalgınız" G.273-1).

18. Ünlü ile biten sözcüklerde (*su* kelimesi hariç) yükleme durumu daha çok -nI eki ile yapılır (nadiren de -yI eki ile): *Bunı* (G.32-4), *dünyānı* (G.54-3), *belāyı* (G.59-4), *Ķovsīni* (G.118-7), *dīvāneni* ("deliyi" G.158-4), *yuhunı* (G.222-4), *suyı* (G.68-4).

19. Dönüşlülük zamiri için *öz* (G.197-6) kullanılmıştır.

20. -daş i.i.y.e ve -rak sıfat karşılaştırma eki kullanılır: *Yoldaş* ("arkadaş" G.84-5), *artukrak* (G.76-7).

21. ögz. için -mİş ve -(y)Ub eki kullanılır, 1.Ş'ta -(y)Ub eki kullanılmaz: *Yummişam* (G.99-11), *olmuşuz* (G.137-5), *salubsan* (G.32-8), *ölmişsen* (G.47-9), *yëtürübdür* (G.17-2), *yumış* (G.18-5), *vërübdürler* (G.407-10), *satmışlar* (G.419-1).

22. Geniş zaman için -(y)(A)r eki kullanılır. Olumsuzu ise şu eklerle yapılır:

T.1.Ş'ta **-mAn, -mA**: *Dëmem* (G.27-4), *dëmenem* (G.39-5); Ç.1.Ş'ta **-mAn**: *Bulmanuz* (G.203-3); diğer kişilerde: **-mAz**: *Ëylemez* (G.6-3), *inanmazlar* (G.31-5), *ëşitmezsen* (G.32-4), *ķoymazsız* (G.335-8).

23. Gelecek zaman için -(y)Acag eki kullanılır: *Öldürecagdur* (G.443-7).

24. Şimdiki zaman için -(y)Ur, bazen -maġda kullanılır: *Vërür* (G.28-4), *vefālanuram* (G.58-4), *alursan* (G.69-3), *savururlar* (G.138-6), *ķalursız* (G.407-4), *ķurır* (G.24-5), *yıġmaġda* (G.218-7).

25. Gereklilik kipi -mAIU ile ya da gerek(dür)(ki) gibi sözcüklere istek-emir (nadiren de geniş zaman) kipi veya mastar getirilerek yapılır: *Olmalusan* (G.464-1), *gerek yağa* (G.6-5), *şormağ gerek* (G.11-9), *gerek dolansunğlar* (G.146-3), *gerek kim éyler* (G.488-3).

26. Emir kipinin çekiminde şu ekler kullanılır:

T.1.Ş'ta **-(y)Im, -AyIm**: *Olim* (G.11-2), *öpim* (G.11-3), *n'eylim* (G.73-2), *n'eyleyim* (G.84-11); T.2.Ş'ta **eksiz, -gil, -ginen**: *Vér* (G.5-6), *koyginen* (G.11-1), *éylemegil* (G.70-7); T.3.Ş'ta **-sUnğ**: *Olsunğ* (G.7-2); Ç.1.Ş **-(y)AlIm, -(y)ek**: *Édelim* (G.351-1), *olalım* (G.351-4), *dutalım* (TB.2.7-7), *döşenek* (TC.2.9-5), *olek* (MR.2-1); Ç.2.Ş **-(y)(U)nğ**: *Sanmanğ* (G.40-6), *görünğ* (G.43-1), *gelünğ* (G.62-6), *anunğ* (G.139-4), *diyünğ* (G.146-1), *söyleyünğ* (G.191-3); Ç.3.Ş'ta **-sUnğlar**: *Bilsünğler* (G.89-5).

27. -(y)AcAK anlamına gelen -mAIU sıfat-fiil eki kullanılmıştır. Ayrıca sıfat-fiil eklerinden olan -(y)An ve -mIş, Türkiye Türkçesindeki anlamından başka -dik (-diği) anlamında da kullanılır: *Ben düşen vādīye* (G.71-2), *felek yıhmışların* ("feleğin yıktıklarını" G.484-4).

28. Zarf-fiil yapımında **-(y)An zaman** ve **-(y)AndA** eki "-ince" anlamında; **-(y)AndAn şonğra** eki "-dikten sonra" anlamında; **-(y)IncA** eki "-dığı zaman, -incaya kadar ve -maktansa" anlamında; **-duğda, -dükde** eki "-dığı zaman" anlamında ve **-dUGI-çün, -duğından** kullanılmıştır: *Çekende* (G.331-2), *gelen zamānda* (G.473-3), *bağlayandan şonğra* (G.319-3), *yétince* (G.42-6), *ölince* ("ölünceye kadar" G.463-5).

29. Eski zarf-fiil eklerinden olan -gec ve -mAdIn, -(y)UbAn kullanılmıştır. Bunlardan başka -AlI, -duğca, -dükce, -dUGUmcA, -dUGIncA, -(y)Ub, -UrcA ekleri de kullanılır: *Açgec* (G.432-2), *olmadın* (G.1-7), *kaçuban* (G.166-5), *olalı* (G.510-2), *çekdükce* (G.90-5), *çekdügümce* (G.59-7), *istedügince* (TB.2.5-5), *bilmeyüb* (G.145-5), *resālanurca* (G.58-6).

30. eylemlerin -A zarf-fiil biçimine gör eyleminin eklenmesiyle süreklilik eylemi yapılmıştır: *Qurtara gör* (G.272-7), *öldüre gör* (G.472-5), *koymaya gör* (TB.2.2-7).

31. Eserde, Azerbaycan Türkçesine özgü sözcükler ve bugün kullanılmayan birçok eski sözcük bulunmaktadır.

31.1. Azerbaycan Türkçesi Sözcükleri

Kimi sözcükler yalnız Azerbaycan Türkçesine özgüdür, bunlardan bir takımı Türkiye Türkçesi ile eş sesli, ancak eş anlamlı değildir: *Ahtar*- (“ara-” G.53-1), *apar*- (“götür-” G.45-7; “kazan-, başar-” G.320-2), *arh* (<DLT.arık “ırmak, ark, su yolu” G.431-6), *ayru* (“ayrı” G.48-1; “başka” G.89-1), *bir havur* (“bir hovur, biraz, bir an” G.74-6), *buhağ* (“çene altı” G.288-6), *bulag* (“pınar” G.61-2), *çap*- (“akın et-, soy-, yağmala-” G.500-4; “del-, yar-” G.500-4; “koştur-” G.127-5), *çihart*- (“çıkart-” G.549-4), *daldalan*- (“arkalan-” G.58-2), *dan*- (“inkar et-” G.35-5), *der*- (“derle-, kopar-, topla-” G.122-7), *din*- (“konuş-” G.148-3), *dindür*- (“konuştur-, avut-” G.255-2), *dönder*- (“çevir-” G.386-1), *döne döne* (“defalarca” G.489-4), *döz*- (“bekle-, katlan-” G.24-6), *dur*- (“dur-” G.46-3; “kalk-” G.47-9), *dünen* (“dün” G.319-6), *düz* (“doğru” G.45-1), *eglen*- (“avun-, oyalan-, durup dinlen-, otur-, egleş-” G.15-3), *gizlen*- (“saklan-” TB.2.6-3), *götür*- (“götür-, ulaştır-” R.12-1; “kaldır-, al-” G.95-5), *gözle*- (“bekle-” G.141-1; “dikkatle bak-” G.94-7), *haçan* (“ne zaman” G.45-4), *hamı* (“hep, her, hem, herkes” G.192-4), *içürt*- (“içir-, içirt-” G.410-8), *il* (“yıl” G.15-2), *inci*- (“ağrı-, gücen-, incin-” G.25-6), *işkil* (“şüphe, hile, güçlük, engel, ayak bağı, sürgü” TC.2.4-5), *kırağ* (“kenar, yan” G.519-5), *kiçik* (“küçük” G.4-5), *konag* (“konuk” G.61-4), *kömek* (“yardım” G.206-4), *kurtul*- (“bit-” G.83-2), *nece* (“nasıl” G.14-5), *neçe* (“kaç” G.174-2), *nenni* (“beşik” TC.1.1-7), *od* (“ateş” G.28-2), *oğrı* (“uğru, hırsız” G.427-2), *oğurla*- (“çal-” G.427-2), *oğşa*- (“benze-” G.43-7) ~ *oğşa*- (“ağla-” R.1-2; “benze-” G.6-3), *oyat*- (“uyandır-” G.419-6), *öt*- (“geç-” G.29-2), *börk* (“başlık” G.29-2), *ötür*- (“geçir-” G.498-9), *öz* (“kendi”

G.197-6), *özge* (“başka” G.51-1), *pul* (“para” G.306-5), *sahla-* (“tut-, durdur-” G.84-2; “sakla-, alıkoy-, koru-” G.87-4; “sakla-, gizle-” G.348-4), *sin-* (“kırıl-” G.10-5), *sürt-* (“sür-” G.408-3), *şeh* (“düz, dik, katı” G.190-7), *tap-* (“bul-” G.70-6), *tapşur-* (“emanet et-” G.16-1), *tay* (“denk” G.21-3), *tek* (“gibi” G.1-3; “tek, biricik, yalnız” G.251-2), *téz* (“tez, çabuk” G.84-9), *tik-* (“ağaç ek-, ağaç dik-” G.19-2; “yap-” G.358-6), *toy* (“düğün” G.130-5), *tum-* (“şaşıır-” G.129-1), *tuş* (“denk” G.313-1), *tük* (“tüy” G.307-6), *uşağ* (“çocuk” G.55-4), *utuz-* (“oyunda yenil-, kaybet-” G.453-4), *uy-* (“uy-” G.52-1; “uyu-” G.26-8), *yağşı* (“iyi” G.42-11), *yaman* (“kötü” G.42-11), *yaraş-* (“yakış-” G.119-2), *yaz* (“ilkbahar” G.50-3), *yazuğ* (“yazık, zavallı” G.318-3), *yég* (“yeğ, daha iyi” G.45-5), *yégin* (“üstün, hızlı” G.78-5), *yét-* (“gel-, var-” G.49-1; “yeterli ol-” G.48-3), *yetiş-* (“var-, ulaş-” G.24-4), *yığ-* (“topla-” G.41-7), *yu-* (“yık-” G.206-2), *yügür-* (“koş-, saldır-” G.273-4).

31.2. Eski Sözcükler

Ağar- (<DLT. ağ- “yüksel-” G.439-1; “ak ol-, beyazlaş-” G.307-6), *al* (“aldatma, düzen, tuzak, hile” G.72-3; “kırmızı” G.32-5), *avlağ* (“av yeri” G.546-4), *bit-* (“yara kapanmak veya iyileşmek” G.202-4; “bit-, yetiş-” G.203-8), *çağla-* (“zamanını bekle-, sağla-” MH.3.3-3), *çin* (“kez, sıra, doğru” G.21-4), *çulkaş-* (“birbirine karış-, kucaklaş-” G.479-5), *danla* (“sabah, yarın” G.155-4), *dögün* (“yara” G.52-5), *egle-* (“avut-, oyala-” G.60-2), *eglen-* (“avun-, oyalan-, durup dinlen-, otur-, egleş-” G.15-3), *güy-* (“güt-, bekle-” G.52-5), *handa* (“nerde” G.321-2), *ılkar* (“akın” G.196-8), *kanık* (“içeceğe doymış” G.523-5), *kanlu* (“katil” G.52-4; “kanlı” G.5-6), *katı* (“çok, katı” G.93-8), *katla* (“kez” G.87-8), *neçük* (“neden” G.131-8), *nelü* (“neden” G.320-4), *ur-* (“vur-” G.108-3), *vara vara* (“gittikçe, gitgide, yavaş yavaş” G.13-5), *varı* (“hepsi, hep” G.3-2), *yaşur-* (“gizle-” G.19-5), *yavuk* (“yakın” G.189-5), *yavuncı-* (“yakınarak yalvar-” G.319-7), *yazı* (“kır” G.112-6), *yênği* (“yeni” G.29-2), *yort-* (“koştur-” G.74-6).

31.3. Deyimler

Söz varlığına yeni bir renk katan, dilin anlam yönünü zenginleştiren deyimlerin bolluğu da güçlü bir anlatım dizgesinin tanığıdır. Bunların birçoğu Azerbaycan Türkçesine özgü olan deyimlerdir: *‘Ādet vér-* (“alıştır-” G.102-8), *ad apar-* (“an-, zikret-” G.462-2), *ārām dut-* (“dinlen-” G.95-6), *arḥa vér-* (“arka ver-, dayan-, güven-” G.356-3), *ayağdan sal-* (“yor-, içkiden bıktır-” G.11-6), *bāde çek-* (“içki iç-” TC.2.5-6), *baş çek-* (“uğra-” G.338-6; “yüksel-” G.280-5), *baş çıḥar-* (“anla-, çöz-” G.315-1), *baş eg-* (“boyun eğ-, uy-” G.551-4), *baş endür-* (“baş indir-, boyun eğ-” G.154-1), *baş koy-* (“yönel-, git-” G.172-9), *başa apar-* (“geçin-, sona erdir-” G.393-12; “sür-, sürdür-, geçir-” G.74-6), *başa çek-* (“tamamıyla iç-” G.194-6), *başa düş-* (“anla-” G.29-7), *başdan éyle-* (“başından sav-” G.222-10), *başına dön-* (“çok sev-, okşa-, ağırla-, kaygılan-” TB.1.4-5), *bél bağla-* (“güven-” G.88-6; “kararlaştır-, hazırlan-, giriş-, el at-” G.491-5), *cāna yétür-* (“bıktır-, usandır-” G.173-1), *daşdan daşa çal-* (“yok et-” G.549-5), *dersin revān éyle-* (“dersini ezberle-” G.198-5), *dil dutul-* (“konuşama-” G.97-3), *dil tök-* (“dil dök-, yalvar-” G.103-5), *dilden düş-* (“yorul-” G.255-3), *dilden sal-* (“yor-” G.17-1), *dili dut-* (“konuşabil-, dili var-” G.77-3), *diye diye ҡal-* (“sözünü dinleteme-” G.537-6), *el ayağ çal-* (“çabala-, can çekiş-” G.302-7), *el ayağdan düş-* (“yorul-” G.53-8), *el ayağın itür-* (“heyecandan kendini yitir-” G.33-6), *el çek-* (“bırak-, vazgeç-” G.340-2), *el vér-* (“el sıkış-, iş birliği yap-” G.402-1; “elverişli ol-, işe yara-, baş ver-, ol-, gerçekleş-” G.75-6), *elden ayağdan gét-* (“kendinden geç-, aşık ol-, yok ol-” G.219-2), *elden gét-* (“yok ol-” G.36-1; “elden çık-, yitiril-” G.353-10), *elden koy-* (“bırak-” G.84-4), *ele düş-* (“ele geç-” G.251-14), *eli dut-* (“eli tut-, elinden gel-” G.89-2), *fürşet çağla-* (“fırsat bekle-, fırsat kolla-” MH.3.3-3), *fürşet vér-* (“fırsat ver-” G.134-6), *gem çek-* (“gam çek-, dert çek-, düşünceye dal-” G.251-11), *gönğlin ele getür-* (“sevgisini kazan-” G.139-5), *gönğline deg-* (“incit-, kır-, gücendir-” G.65-7),

gönğlini al- (“kendine aşık et-” G.114-2), *gönğül götür-* (“unut-” G.77-2), *gönğül den sal-* (“unut-” G.477-2), *göz aç-* (“fırsat bul-, kendine gel-, uyan-” G.50-4), *göz kulağ ol-* (“koru-” G.272-1), *göz tik-* (“göz dik-, dikkatlice ve gözü almadan bak-, umut bağla-” G.111-3), *göz yumub aç-* (“göz kapayıp aç-, bir an” G.346-3), *gözden koy-* (“ilgilenme-, önem verme-” MH.4.6-1), *gözden sal-* (“unut-, uzaklaştır-” G.69-3), *gözine gelme-* (“umrunda olma-, etki etme-” G.555-4), *gözlerini yolda koy-* (“beklet-, özlet-” G.374-5), *harāb ol-* (“yıkıl-, perişan ol-, bozul-, esri-” G.85-6), *intizār çek-* (“bekle-, gözle-” G.157-8), *işkile sal-* (“zora düşür-, engelle karşılaştı-” TC.2.4-5), *kalanı* (“geri kalanı” G.121-1), *kan eyle-* (“kanat-, öldür-” G.184-1), *kan yuddur-* (“sıkıntı ver-” G.94-1), *kanık al-* (“kan-, doy-” G.523-5), *kanına gir-* (“kanına gir-, öldür-” G.487-6), *karşu dur-* (“karşı gel-” TB.1.2-3), *kerār dut-* (“karar dut-, sabit ve sakin ol-, dur-” G.108-5), *kulağ ol-* (“kulak as-, dinle-” G.82-6), *kulağ vēr-* (“ dinle-” G.182-3), *lāf ur-* (“iddia et-, bir sav ileri sür-, boş iddiada bulun-” G.261-2), *mesken eyle-* (“yerleş-” G.180-5), *minnet koy-* (“yapılan bir iyiliği başa kak-” G.370-2), *nefesden düş-* (“yorul-”, G.33-3), *nişān vēr-* (“izini göster-, göster-” G.127-9), *nükte dut-* (“ayıbını söyle-” G.93-7), *od ur-* (“ateşe ver-” G.349-4), *ön vēr-* (“kılavuzluk yap-” G.473-8), *özin itür-* (“kendini kaybet-, şaşır-” G.127-9), *şef bağla-* (“sıraya dizil-” G.430-2), *şūret bağla-* (“tasarlan-, hayal edil-, bulun-, mümkün ol-” G.307-3), *şūret tap-* (“gerçekleş-” G.72-1), *Tanğrı konağı* (“Tanrı misafiri, Tanrı konuğu” G.107-8), *toz bas-* (“toz bas-, üzerine toz kon-” G.521-6), *tövbe vēr-* (“tövbe ettir-, cezalandır-” G.87-8), *tuş gel-* (“denk gel-” G.313-1), *üz koy-* (“yönel-” G.399-2), *üz vēr-* (“baş ver-, gerçekleş-” G.70-8; “ilgi göster-” G.150-4) ~ *yüz vēr-* (G.87-3), *yağasından el götür-* (“rahat bırak-” G.77-6), *yaman gözden ırağ olsunğ* (“Tanrı kötü gözden korusun!” G.468-1), *yēle vēr-* (“dağıt-, yok et-” G.474-2), *yērden yēre ur-* (“yerden yere çal-, yok et-, hırpala-” G.549-5), *yēri boşdur* (“boşluğu duyulmaktadır, yokluğu hissediliyor” G.296-4),

yəri var (“uygundur” G.20-4), *yərin dut-* (“yerini al-, yerine geç-, karşıla-” G.254-5), *yol az-* (“yolunu kaybet-” TB.1.1-6), *yol ur-* (“yol kes-, soy-, engel ol-” G.459-5), *yola düş-* (“ yola koyul-” G.174-1), *yolı düş-* (“yolu düş-” G.112-6), *yüz dut-* (“yapıl-, sona er-” G.415-5; “yüz tut-, yönel-” G.167-3), *zəhmet çek-* (“zahmet et-, emek ver-” G.144-2), *zinhāra gel-* (“bık-, usan-” G.131-5).

31.4. Atasözleri

Azerbaycan Türkçesinde atasözleri çok zengindir. Eserden birkaç örnek verecek olursak: *Ağzı şīrīn ēylemez həlvā demək həlvā gibi* (“helva demekle ağız tatlanmaz” G.482-8), *bir arħa kim gele su var ümīd bir de gele* (“suyun geldiği bir arka tekrar gelmesi beklenir” G.431-6), *bir gül ile yaz olmaz* (G.431-5), *bulanur su velī ser-çəşmeden* (“su pınarından bulanır” G.60-4), *el, el üste çoxdur* (“el elden üstündür” G.66-9), *giriş açılmaz imiş bir el ile* (“düğüm bir el ile açılmazmış” G.207-13), *her kimse ne ekdi onı biçdi* (G.475-2), *kanı kan ile yumağ olmaz* (“kan, kan ile yıkanmaz” G.206-2), *kim ki bilmez özini öz sözünü hem bilmez* (“kendini bilmeyen sözünü de bilmez” G.67-9), *oğşar anğa ki özge eliyle ilan dutar* (“başkasının eliyle yılan tutmaya benzer” G.45-6), *öz ayağı altına ışığ vərmez çirāğ* (“çıra kendi altına ışık vermez” G.245-1), *refīkinden olur yaħşı yamanı her kimünğ zāhir* (“insanın iyi veya kötüsü arkadaşından belli olur” G.434-6).

İran Nüshalarının ve Metin Çalışmasının Değerlendirilmesi

İstanbul nüshası, Divan'ın aslına yapılan değiştirmeler ve yanlışlarla dolu olduğu için güvenilir değildir. Dolayısıyla, bu nüshanın esas alınması doğru olmaz. Ancak İstanbul nüshasında, başka nüshalarda olmayan birçok gazel bulunmaktadır.

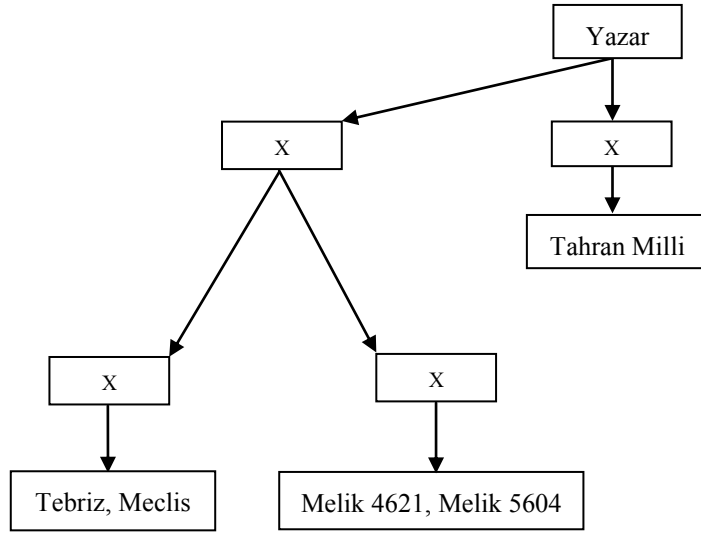
Londra nüshasında da, Kavsî Divanı'nın aslından kısmen sapmalar görölmektedir. Daha vahimi; bu nüshada geçen birçok Türkçe sözcük, yabancı sözcüklerle değiştirilmiştir (örneğin: özge > ğeyri, kırağa > kenāra).

İran nüshalarından Tahran/Melik 5604 numaralı nüshada, Kavsî Divanı'ndan seçmeler yapılmıştır. Tahran Milli Ktp. nüshası, daha çok önem taşımaktadır. Bu nüsha, Divan'ın daha da hacimli olabileceğini göstermektedir çünkü bu nüshada, diğer nüshalarda bulunmayan birçok beyit ve 5 gazel daha bulunmaktadır. Ancak bu nüshada da, gazellerin hepsi bulunmayıp bir seçme sözkonusudur. Bu nüshanın başından bir sayfa ve sonundan da birkaç sayfa eksiktir.

Tahran/Melik 4621 numaralı nüsha, güzel bir nestalik yazısıyla yazılmıştır. Ortalardan birkaç sayfası eksiktir. Aynı şekilde, Tahran/Mecelis nüshası da böyle eksiktir. Bu nüshada, diğer nüshalarda bulunmayan 2 gazel daha bulunmaktadır.

Tahran Milli nüshasının başka İran nüshalarında bulunmayan beyitleri ve 5 tane fazladan gazeli, onun diğer nüshalardan farklı bir yazmadan istinsah edildiğini göstermektedir. Biz elimizde bulunan İran nüshalarının birçok beyitini karşılaştırdıktan sonra aşağıdaki bölümlendirmeyi uygun bulduk. Örneğin G.345-4'te Tebriz, Mecelis nüshalarında "Bülbül kimi bir gül ger eřitsēydi feęānum", ancak Tahran Milli, Melik 4621, Melik 5604 nüshalarında "Bülbül kimi ger bir gül eřitsēydi feęānum" biçiminde geçmektedir; veya G.507-3'te Tebriz, Mecelis nüshalarında "Gül kimi gönęli nāzik olur bī-nevālaruņę", ancak Tahran Milli,

Melik 4621, Melik 5604 nüshalarında “zinhār gön̄gli nāzik olur bī-nevālaruṅ” biçiminde geçmektedir:

Dolayısıyla da Tahran Milli ve Meclis nüshalarına ulaşamayan daha önceki araştırmacıların (P. Kerimov, M. Çakır ve H. Reiszade) verdikleri metinde bulunmayan aşağıdaki beyitler ve nazım biçimleri, verdiğimiz metne eklendi:

1. G.51-5 (Meclis, Tahran Milli, Tebriz nüshalarında vardır. Tebriz nüshasından taratılan sayfada bu beytin, sayfa kenarında olduğundan dolayı, yalnız bir iki sözcüğü görülmektedir), G.64-10, G.65-6, G.67-6, G.67-7, G.70-4, G.77-3 (Tahran Milli ve Londra nüshasında var. Londra nüshasında olmasına rağmen P. Kerimov ve M. Çakır'ın verdiği metinde bulunmuyor. Yalnız H. Reiszade bunu vermiştir), G.77-4, G.78-6, G.82-4, G.89-4, G.91-4, G.104-3, G.104-4, G.104-5, G.120-7, G.123-4, G.123-8 (Tahran Milli ve Meclis nüshasından), G.124-4, G.130-6, G.139-6, G.207-9, G.212-4, G.212-6, G.212-10, G.219-3, G.219-4, G.219-6, G.219-7, G.243-12, G.262-11, G.262-13, G.270-2, G.272-7, G.296-6, G.298-5,

G304-9, G.304-10, G304-12, G304-15, G305-7, G305-8, G307-5, G308-10, G318-7, G.328-1, G.332-14, G.333-5, G.333-7, G.336-5, G.341-6, G.342-4, G.344-6, G.350-6, G.353-8, G.400-3, G.400-4, G.402-6, G.407-10, G.409-6, G.414-3, G.417-5, G.433-6, G.434-7, G.434-8, G.471-9, G.472-4, G.474-2, G.477-4, G.478-6, G.484-6, G.484-11, G.484-14, G.499-5, G.499-7, G.500-2, G.509-6, G.512-3, G.512-4, G.515-6, G.519-6, G.529-7 numaralı beyitler Tahran Milli nüshasından aktarıldı (82 beyit).

2. M. Çakır'da bulunmayan G.553-G.559 numaralı gazellerin altısı Tahran Milli, ikisi Meclis nüshasından ve R.12 Tiflis nüshasından aktarıldı (P. Kerimov'da G.44, G.233, G.257, G.284, G.379, G.380, G.381, G.519, G.553-G.559, R.2-R.12 ve Reiszade'de G.233, G.257, G.284, G.380, G.381, G.553-G.559, R.2-R.12 bulunmamaktadır).

Bizim verdiğimiz metinde toplam 4891 beyitten oluşan 559 gazel, 2 terkiibent, 3 terciibent, 7 müseddes, 5 muhammes, 14 murabba ve 12 rubai bulunmaktadır. Yani bu metin, son çalışma olan M. Çakır'ın metnine göre önceki gazeller içinde 82 ek beyit, 59 beyitten oluşan 7 ek gazel, bir ek rubai yani toplam 143 beyit fazladan şiir içermektedir.

3. Çalışmaların birçok yanlış tarafımızca düzeltildi. Bu yanlışlara Paşa Kerimov ve Mümine Çakır'ın çalışmasından birkaç örnek verelim:

(G.1-4) Çakır: Bahār-ı fèyzüñ aşhābdan kıлмаğ-çün Mesīhā tek > Bahār-ı fèyzüñ ehyā bezl kıлмаğ-çün Mesīhā tek.

(G.2-4) Çakır, Kerimov: Zāt-ı bī-şübhe-misālūñ bes ki 'ālī-ķedrdür > Zāt-ı bī-şibh ü misālūñ bes ki 'ālī-ķedrdür.

(G.2-7) Çakır: Ey meni yüz bin men ü Kōvsī kimi ķurbān saña > Ey men ü yüz bin men-i Kōvsī kimi ķurbān saña.

(G.3-2) Kerimov: Mè‘rāca varı yètdiler ol dem ki itdiler > Mè‘rāca varı yètdiler ol dem ki ètdiler.

(G.3-8) Çakır: Sensen ki cān oldan eyle öz özlerin > Sensen ki cān u dilden éderler öz özlerin; Şāh u gedā, heķīr ü kerem fedā saña > Şāh u gedā, heķīr ü mükerrem fedā saña.

(G.6-6) Çakır, Kerimov: Küll-i muhabbet-i düşmen yegān olur Qovsī > Gül-i mehebbet-i düşmen tikan olur Qovsī.

(G.8-7) Çakır: Qedr-dānam kimse bilmez lūtf-i kedrin ben kimi > Qedr-dānam kimse bilmez lūtf kedrin ben kimi.

(G.24-7) Kerimov, Çakır: Nesīm-i herze-feres gerçi dağa daşa düşer > Nesīm-i herze-meres gerçi dağa daşa düşer.

(G.61-2) Çakır, Kerimov: Bülbül-i bī-çārenūñ bāğ u budağın yandurur > Bülbül-i bī-çārenūñ bāğ u bulağın yandurur.

(G.66-5) Çakır: Olurken āteş-i sūzānda öyle hārā nerm, Kerimov: Ölürken āteş-i sūzende öyle hārā nerm > Olurken āteş-i sūzende ile hārā nerm.

(G.94-5) Çakır, Kerimov: Kim mūkārın ovc gūne iki hilālūñ sēyri var> Kim mūkārın üç gūne iki hilālūñ sēyri var.

(G.95-7) Çakır, Kerimov: Ki ne miķdār cövrümde ağır kıymetlidür daşlar> Ki ne miķdār çevremde ağır kıymetlödür daşlar.

(G.97-11) Çakır, Kerimov: Qovsī bu derd birle ki āhuñ şe‘r éder > Qovsī bu derd birle ki āheng-i şe‘r éder.

(G.105-5) Kerimov’da yok. Çakır: Hān-mān dirliğ degül ol nāķış bī-derd kim > Hān-mān vīrān degül ol nāķış-i bī-derd kim.

(G.107-8) Kerimov’da yok. Çakır: Görmez özinde şün‘den özge neẓāremüz > Görmez yüzinde şün‘den özge neẓāremüz.

(G.108-3) Çakır, Kerimov: Vurubdur ağzuma bin kufl-ı āhenīn ġeyret > Urubdur ağzuma bin kufl-ı āhenīn ġeyret. Bütün nüshalarda ur- geçmesine rağmen Çakır'ın metninde vur- biçiminde aktarılmıştır!

(G.109-8) Çakır, Kerimov: Bedende bī-ğeş olmaz cān eger yüz bin güzār êtsen > Bedende bī-ğeş olmaz cān eger yüz bin güdāz êtsen.

(G.111-8) Kerimov'da yok. Çakır: Sözleri dadı tebessümler gözinden bellüdür > Sözleri dadı tebessümler duzından bellüdür.

(G.114-5) Çakır, Kerimov: Şübhdür ġāfil ne yatmıssan oyanmağ çağıdur > Şübhdür ġāfil ne yatubsan oyanmağ çağıdur.

(G.141-8) Çakır, Kerimov: Ne şīrīn sözlerüñ vardur ki çeşm-i şürdur olsun > Ne şīrīn sözlerüñ vardur ki çeşm-i şürdür olsun. Görüldüğü gibi anlama dikkat edilmemiştir.

(G.166-3) Çakır, Kerimov: Berk-i ebr altında pinhān kalmağı mümkün degül > Berk ebr altında pinhān kalmağı mümkün degül.

(G.167-4) Çakır, Kerimov: Bülbül-i bī-tābı nēyyir tek gülistān ağladur > Bülbül-i bī-tābı nireng-i gülistān ağladur. Görüldüğü gibi Kerimov'un yanlışı Çakır'da da aynen tekrar olunmuştur.

(G.168-5) Çakır, Kerimov: Dīni vü 'uqbā murādın bulmuş ol kim ben kimi > Dünyā vu 'uqbā murādın bulmuş ol kim ben kimi (دنئی و عقبی).

(G.170-6) Çakır, Kerimov: 'Āşık-ı bī-tābdan dāmen-kēşān olmağ nē-çün > 'Āşık-ı bī-tābdan dāmen-kēşān ötmağ nē-çün.

(G.194-7) Çakır: Cān koy ölmek dilersen nā-tevān êt cismüñi, Kerimov: Cān kuşı ölmek dilersen nā-tevān êt cismüñi > Cān kevī olmağ dilersen nā-tevān êt cismüñi.

(G.224-7) Çakır, Kerimov: ‘Āşık-ı ser-geşteyiz hercāyīdür me‘şūk kim > ‘Āşık-ı ser-geştesiz hercāyīdür me‘şūk kim.

(G.224-12) Çakır, Kerimov: Gör budur hicrān odı kim Kōvsīnūñ cānındadır > Ger budur hicrān odı kim Kōvsīnūñ cānındadır. Gör sözcüğü her zaman (کور) biçiminde yazılır.

(G.279-7) Çakır, Kerimov: Geh şükr gāh şükūh-ı ‘erz her dil ile var > Geh şükr gāh şekve gerez her dil ile var.

(G.352-3) Çakır, Kerimov: Āstīn bilse gözüm yaşını hicrān gècesi > Āstīn silse gözüm yaşını hicrān gècesi.

(G.367-5) Çakır, Kerimov: Gövher-i sīr-āb var mıdur herīdār isterem > Gövher-i sīr-āb varumdur herīdār isterem.

(G.369-5) Çakır, Kerimov: Bir ‘ömrdür ki cān cigerüm derd-i ‘eşq ile > Bir ‘ömrdür ki cān cigerem derd-i ‘eşq ile.

(G.379-5) Kerimov’da yok. Çakır: Müjgān-ı tord āh-ı şererbār ile n’eylim > Müjgān-ı ter ü āh-ı şererbār ile n’eylim.

(G.384-1) Çakır, Kerimov: Āteş-i sūzānı hes-pūş éyledüm toprağ ilen > Āteş-i sūzānı hes-pūş éyledüm yaprağ ilen.

(G.407-12) Çakır, Kerimov: ‘eṭā-yı bī-cehet senden günāh-ı bī-girān menden > ‘eṭā-yı bī-cehet senden günāh-ı bī-kerān menden.

(G.431-5) Çakır, Kerimov: Heṭādur ol ki diyer bir gül ile yaz olmaz > Heṭā diyer ol ki diyer bir gül ile yaz olmaz. -dur eki hiçbir zaman ya ile yazılmamaktadır (دیر).

(G.473-4) Çakır, Kerimov: Dārı kulağdurur anğa yétmez şebā sesi > Varı kulağdurur anğa yétmez şebā sesi.

(G.504-1) Çakır, Kerimov: Her gün bir özge mu'îne hêyrân eden beni > Her gün bir özge me'nîye hêyrân eden beni.

(G.530-10) Çakır, Kerimov: Êy kemân-ebrûsına olsaydı qurbân kâş kî > Êy kemân-ebrû saŋga olsaydı qurbân kâş kî.

(G.543-6) Çakır, Kerimov: Kesünĝ êy Ke'be-rû yoldaşlar menden refâket kim > Kesünĝ êy Ke'be-rov yoldaşlar menden refâket kim.

(G.552-6) Çakır, Kerimov: Dêdüm sipendden öz gönĝlümünĝ neşâtın alım > Dêdüm sipendden öz gönĝlümünĝ nişânın alım.

(TB.2.2-2) Çakır, Kerimov: Kim 'erz-i tehemmül kıla bûlbüllere qarşu > Kim 'erz-i tecemmül kıla bûlbüllere qarşu.

(TC.2.6-6) Kerimov: Ol bāĝda kim göller olar behr-i göher-hîz, Çakır: Ol bāĝda kim göller eder behr-i göher-hîz > Ol bāĝda kim gölleridür behr-i göher-hîz.

(TC.3.4-3) Çakır, Kerimov: Baŋga müşkül geçer dövrân kedeĥ sêyrile âsân kim > Baŋga müşkül geçer dövrân kedeĥsiz êyle âsân kim.

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

GAZELLER

G.1

1. Ey etmiş medd-i bismi'llāhdan tıgrā-yı dīn pēydā
Anunğ bir nōkṭesi zımninde Qur'ān-ı mubīn pēydā
2. Bir iki herfle olmuş senünğ emrünğ nızāmından
Felek dāyir cahān bāhir zamān zāhir zemīn pēydā
3. Bi-‘eynih gün çıhub ‘ālem görür tek pertöv-i zātunğ
Olur her zerrenünğ ‘eynü’l-yeğininden yeğin pēydā
4. Bahār-ı fēyzünğ ehyā bezl kılmağ-çün Mesīhā tek
Nesīm-i şübḥden kılmış dem-i Rūḥu’l-emīn pēydā
5. Senünğ deryā-yı şün‘ünğ helk eder bir keṭreden insān
Şedefden ebr-i eḥsānunğ kıılır dürr-i semīn pēydā
6. Ten ü cān birbiri-yle ülfet ü ārām dutmazdı
Kim etdünğ ādemünğ kelbinde ‘eşq-i dil-nişīn pēydā
7. Gönğüller kişverin teşhīr-i ‘eşq-i tāt-beḥş etdünğ
Sülēymān-ı hīredde olmadın nām u nigīn pēydā
8. Kılub meḥşer günin zāhir bi-‘eynih helke dünyāda
Edübsen hūblardan yüz kıyāmet-āferīn pēydā
9. Fūrūğın ḥüsn-i pāk-ı bī-mişālunğ ger nehān dutsa
Kim eyler kara toprağdan ‘izār-ı āteşīn pēydā
10. Gözeller lövh-i rüḥsārında kilik-i şüret-ārāyunğ
Kıılır geh ḥāl-ı müşkīn gāḥ ḥeṭṭ-i ‘enberīn pēydā
11. Nehāl-ı vādī-yi imende söz icād eden yerde
N'ola Qovsīde kılsan nuṭṭ-ı me‘nī-āferin pēydā

G.2

1. Ey olub Qur'ān-ı e‘cāz-āferīn bürhān saṅga
Medd-i bismi'llāh, mīzān-ı ‘ülüvv-i şān saṅga

2. Zātunğa ol ҡurb-ile Һacet degül me‘rāc kim
‘Ömrler möhtāc idi pā-būs içün këyvān saŋga
3. Bes degül ol şöket ü şān-ile cövlān ètmege
Tövsen-i gerdün semend ü lā-mekān mëydān saŋga
4. Zāt-ı bī-şibh ü mişālunğ bes ki ‘ālī-ķedrdür
Günde bin yol tāzeler ‘erş-i berīn ĩmān saŋga
5. Bes ki èhsān ètmege möhtācdur lütfünğ senünğ
Dem-be-dem èhsān uman senden, ҡılur èhsān saŋga
6. Mühteşer kāşānedür firdövs nisbet cūdunğa
Bir müheķķer ser-zemīndür rövzè-yi rizvān saŋga
7. Kesme menden güşè-yi çèşm-i terehğüm yā Nebī
Èy men ü yüz bin men-i Ƙovsī kimi ҡurbān saŋga

G.3

1. Èy rûh-ı pāk, ‘ālem ü ādem fedā saŋga
Èy Ke‘bè-yi ümīd iki ‘ālem fedā saŋga
2. Me‘rāca varı yètdiler ol dem ki ètdiler
Ervāhın enbiyā-yı müķeddem fedā saŋga
3. Yā Reb ola ki merķed-i pākunğda èyleye
Gövherlerini dīdè-yi pür-nem fedā saŋga
4. Her çend cān ķapunğda metā‘-ı heķīrdür
N'eylim ger ètmeyim onı her dem fedā saŋga
5. Me‘rāc ‘ezmin èyledünğ ol ҡurb-ı zāt ile
Kim bir dem ola ‘Īsī-yi Meryem fedā saŋga
6. ‘Erz ètmişem murād-ı dilüm cā-nişīnünğ
Ol kim özini ètdi dem-ā-dem fedā saŋga
7. Bir yol meni sifāriş anğa èyle yā Nebī
Èy neķd-i rûh hem anğa vu hem fedā saŋga
8. Sensen ki cān u dilden èderler öz özlerin
Şāh u gèdā, heķīr ü mükerrrem fedā saŋga
9. Yohdur egerçi rütbesi Ƙovsīnünğ isterem
Kim ola cümle heķe müķeddem fedā saŋga

G.4

1. Ey sebz nehl-i neşrü mine'llāh livā saṅga
Sen pādşāhsan yaraşur kibriyā saṅga
2. Senden kemāl-ı mertebê-yi övşiyā tamām
Kāyim nizām-ı silsilê-yi enbiyā saṅga
3. Hergiz bu şān u rif'ete bulmazdı ihtişāş
Ger etmesêydi 'erş-i 'ezīm ilticā saṅga
4. Zünnārdur ridāsı vu büt-hāne kıblesi
Her pīşvā ki eylemeye iktidā saṅga
5. Kapuṅda bir hesābdadur her büyük kiçik
Möhtāc bir mekāmda şāh u gēdā saṅga
6. Toprağdan götür men-i bī-kedri yā 'Elī
Ey münheşir mürüvvet ü lütf ü 'eṭā saṅga
7. Kōvsī egerçi bendê-yi tekşīr-pīşedür
Ammā ümīdvārdur ey pādşāh saṅga

G.5

1. Hoş ol zamān ki gözünğ eyler iltifāt baṅga
Alur hayātumı elden vērür hayāt baṅga
2. Ben ihtiyār-ı ser-i kūyünğ etdüm ol gün kim
bēhişte Âdem ile yazdılar berāt baṅga
3. Gēdā-yı mēykedeyem müflisem humārum var
Yerindedür ki vère gözlerünğ zekāt baṅga
4. Lebünğ neẓāresi cān tāzeler bu yüzdendür
Ki çeşmüm oldı benüm çeşmê-yi hayāt baṅga
5. Boyunğ belāsın alım sākī-yi huçeste-liķā
Şerāb hövşele-süz etdünğ iltifāt baṅga
6. Araya aldı beni şām-ı hicr şem' gibi
Bu kanlu behrden ey şübḥ vēr necāt baṅga
7. Benümle düst ger eyleser yārlığ Kōvsī
Ne gem ki düşmen ola küll-i kā'ināt baṅga

G.6

1. Te'emmül eyleme sâķī yêter ħumâr baŋga
Boyuŋ belâsın alım besdür intizâr baŋga
2. Senüŋ elüŋle sitem daşı andan artuķdur
Ki gövher eyleyeler özgeler nişâr baŋga
3. Bu vechden ki senüŋ ħüsünüŋe bir az oĥşar
Ne cilveler ki bu il eylemez bahâr baŋga
4. Dögünlerüŋ yêter ey sebz-reng-i teh gül-gün
Ne gül ne sebze gerekdür ne lâlezâr baŋga
5. Gerek kıyâmetedin yaġa bes ki teşne-lebem
Eger mürüvvet êder ebr-i nov-bahâr baŋga
6. Gül-i meĥabbet-i düşmen tikan olur Kõvsī
Deme ki bir iki gün oldu çerĥ yâr baŋga

G.7

1. Gerçi artuĥ yaraşur ol cāmê-yi gül-gün saŋga
Her ne geysen kâmet-i mövzün êder mövzün saŋga
2. Her gören bu dadlu duzlu leblerüŋ bī-iĥtiyâr
Söyler ey sâķī ĥelâl olsunġ mēy-i gül-gün saŋga
3. İmtahân içün eliflerdür çemende servler
Ĥâmê-yi kûdret çekende kâmet-i mövzün saŋga
4. Yumşadur daşı bu reng-ile dönüb yalvarmaġum
Eylemez efsânece te'sîr ol efsün saŋga
5. Özge âhûlar beni râm eylemek ķeşdindedür
Âĥir ey Lēylī gerekmez mi meger Mecnûn saŋga
6. Bir gece ol şem' ile çeşmüm sarâyın rövşen êt
Olsunġ ay ilen gününġ erzânī ey gerdün saŋga
7. Tâ ki menzûrunġ olubdur Kõvsī ol kâmet senüŋ
Yêg gelür biŋg servden bir mişre'-i mövzün saŋga

G.8

1. Tõvķ-ı ġebġeb sāġer-i leb-rîz-i şehbâdur baŋga
Sâķiyâ bu zerf-ile bir ķetre deryâdur baŋga

2. Şûr-ı bâlâ-dest ü şebr-i pest, çeşm-i nîm-mest
Şûkr li'llâh her ne isterdüm müheyyâdur baŋga
3. Sâger ü sâķī vü şehbâ minnetinden fâriğem
Men ki her bir dānē-yi engûr mînâdur baŋga
4. Olmayınca bir şedâ ses vèrmenem dağlar kimi
Özgeler efgānı ēy nēy nâle-fermâdur baŋga
5. Ben ğerîbem gerçi yoğdur hîç kimsem şûkr kim
Nâle şem'ümdür benüm derdünĝ Mesîhâdur baŋga
6. Sen tek ēy Mecnûn bu âhûlar beni rām ēylemez
Heğ bilür kim Ke'bē-yi mekşûd Lēylâdur baŋga
7. Kêdr-dānam kimse bilmez lütf kêdrin ben kimi
Ol ki kâdur özgeye ser-cûş-ı şehbâdur baŋga
8. Gerçi men 'erz êtmenem bilmez mi Kōvsî yâr ôzi
Kim temennâ, rûşet-i 'erz-i temennâdur baŋga

G.9

1. Zehm-i hûn-efşānum ēy bûlbûl gül-i terdür baŋga
Gönĝlümünĝ her 'ükdesi bir 'ekd-i gövherdür baŋga
2. ēy nesîm-i dil-güşā-yı nâle imdâd ēyle kim
Gunça-yı teşvîr tek vez'üm mükerrerdür baŋga
3. Ârzûlar küştē-yi gül-gün kefindür dâd-h'âh
Teng-nây-ı sîne bir şehrâ-yı meşşerdür baŋga
4. Kûlzüm-i hûn-h'âr-ı çerhünĝ lenger-i teslîmiyem
Öz özine zûlm êder her kim sitem-gerdür baŋga
5. 'Endelîbünĝ hâtırı-çün isterem gül yoksa kim
Nov-bahâr ilen hezân feşli berâberdür baŋga
6. Âb-ı rûyum mûr-ı bî-kêdrünĝ gögerden sözlerin
Her sınığ âyîne bir sedd-i Sikenderdür baŋga
7. Gûşē-yi 'üzlet bêhişt-i câvdānumdur benüm
Hâk-ı şehrâ-yı kenâ'et âb-ı kövşerdür baŋga
8. Gerçi men şüretde dervîşem velî dānâ bilür
Pâdşāham kişver-i me'nî müseşşerdür baŋga

9. Āh kim Kōvsī tek ēy şem‘-i belā bir gündeyem
Kim nefes hem şām-ı hicrān bād-ı şerşerdür baŋga

G.10

1. Kimi cān êtdi kimi gönġlini dildāra fedā
Bilmenem men ki yoġumdur ne êdim yāra fedā
2. Āb-ı yākūt degül eşk-i revānum ben onı
Ne yüz ilen êdim ol le‘l-i göher-bāra fedā
3. Bu sebebdan ki senünġ çüşmünġe bir nisbeti var
Ëylerem nekd-i ħayātum dil-i bīmāra fedā
4. Her gülünġ başına dönmek ne hevesdür bülbül
‘Āşık oldur ki özin ëyleye bir yāra fedā
5. Çerġe sal ëy mëy-i pür-zür beni cām kimi
Sınsa mīnā-yı felek sākī-yi ħün-ġāra fedā
6. Ëyler āzādelerünġ adını ‘ālemde bülend
Serv êderse özin ol şīvē-yi reftāra fedā
7. Anunġ içün severem ben dil-i şed-pāremi kim
Çüşm-i bīmārunġa her gün ola bir pāre fedā
8. Dil-i pür-ġūnumı her dem basaram baġruma kim
Ola bir gün ki ola sākī-yi ħün-ġāra fedā
9. Yıġmaġa yapmaġa lāyiġ degül ol vīrān kim
Dem-be-dem genc-i göher êtmeye më‘māra fedā
10. Bëyle kim ben görürem tāb u tebin ħorşīdünġ
Zerre zerre olur ol şö‘lè-yi rühsāra fedā
11. Söz bilenler arasında ‘elem olmaz Kōvsī
Ëtmeyen ħāme tek öz başını güftāra fedā

G.11

1. İsterem pëyveste ëy re‘nā dolanım başunġa
Koyginen elden ‘inānum tā dolanım başunġa
2. İsterem kim gāġ kurbān geh belā-gerdān olım
Gāġ ëy serv-i sehī-bālā dolanım başunġa

3. Hanı ol beht-i resā kim kākül-i müşkîn kimi
Yā öpim her dem ayağunğ yā dolanım başunğa
4. Dutginen bir yerde sen ey merkez-i temkîn kerār
Ha dönim pergār tek ben ha dolanım başunğa
5. Çün yamandur e'timād etmek bu günden danlaya
Tā hayātum var durım hālā dolanım başunğa
6. Tā ayağdan salmamış sāger kimi şehbā beni
Sākīnünğ yādıyla ey mīnā dolanım başunğa
7. Şem' tek ger tār u pūdum yandurursan rāzıyam
Bir zamān pervāne tek ammā dolanım başunğa
8. 'Ömrlerdür itmişem ben bilmenem kim handayam
Hıç beni gördünğ mi ey 'enķā dolanım başunğa
9. Bir birinünğ hālını şormağ gerek dīvāneler
Vēr heber Kōvsīden ey şehṛā dolanım başunğa

G.12

1. Ey kaşlarınğ du'āçılara kıblē-yi du'ā
Sen eşl-i müdde'ā vu gözünğ 'eyn-i müdde'ā
2. Mövzün görünmez ol ked ü kāmēt yanında serv
Yüz me'nī-yı bülend bu bir mişre'-i resā
3. Başum yetişse 'erşe degül çok ırağ kim
Mē'rāca yetdi Ke'bē-yi kūyunğda neķş-i pā
4. Ey seng-dil ne nāle ki yāduñgla eylerem
Gerdūna karlu dağ kimi çulkaşur şedā
5. Binğ çeşme-yi hayāt hanı ey bahār-ı 'ömr
Kim cān kimi tebessümünğe eyleyem fedā
6. Ol servden eger heberünğ vardur bañga
Dāmānunğı kıyāmetedin koymanam şebā
7. Ey nēy bir özge derd-ile feryāda gel ki ben
Her nāle ile dağ kimi vērmenem şedā
8. Āsān yetişmedüm mēy-i gül-gūna kim benüm
Toprağum oldı hūn-ı ciger birle kīmyā

9. Ger bilse kim ne gövher-i sîr-âb mende var
Toprağımı kıyâmetedin ahtarur şebâ

10. Her çend nêy kimi heberüm var derdden
Yüz yêrde delseler cigerüm vêrmenem şedâ

11. Kõvsî bu ol gezel ki dêmîşdür bir ehl-i dil
Êy gözlerünğ gezâl-ı Hûten tek kâra kâra

G.13

1. Ger iltifât êtmeye bād-ı şebâ baŋga
Gülşende ‘endelîb yêter âşnâ baŋga

2. Dîvân-ı hûsn ü ‘eşqde yazılsa adumuz
Şâhib-nevâ saŋga yapuşur bî-nevâ baŋga

3. Çün derdüm özgedür, gerek, êy çâre êyleyen
Dâru'l-emân-ı veşlde dâru'ş-şefâ baŋga

4. Gülşen müyesser olmaz ise ‘endelîb tek
Yêtmez mi nâle nêy kimi berg ü nevâ baŋga

5. Çün istedüm davâ dil-i bîmâr vêrdiler
Bildüm ki vara vara vêrürler şefâ baŋga

6. Yokdur benüm ne issiye tâbum ne savuğa
Kim yüz cefâca kâr-ger olmış vefâ baŋga

7. Yâduŋla yâdlandılar ehbâb düstüm
Bîgâneler meger olalar âşnâ baŋga

8. Ger ovc-ı dövlêt ister isen menden iste kim
Ol serv saldı sâyê-yi bâl-ı hümâ baŋga

9. Tâ her nehâl başın eger berg ü bârdan
Kõvsî yêter hecâlet-i kedd-i dü-tâ baŋga

G.14

1. Menden şebâ fulâna ki kurbân olım saŋga
‘Erz êyle yana yana ki kurbân olım saŋga

2. Dön başına ayağına düş dè döne döne
Ol kaşları kemâna ki kurbân olım saŋga

3. Her çend isterem aŋga hâl-ı dilüm diyem
Bu söz gelür zebâna ki kurbân olım saŋga

4. Müttrib bu derdsiz tene ter nâyı n'eylerem
Şedd êt hemîn terâne ki qurbân olım sanğa

5. Yādunġla bilmenem néce bir şem' başına
Qovsî diyüb dolana ki qurbân olım sanğa

G.15

1. Rûh-ı küdsîsen, nesen êy men dolanım başunğa
Êy ırâġ-ı vādî-yî îmen dolanım başunğa

2. Ger yüz il pervâne pervâz êtse yêtmez gerdüme
Bêyle kim ben gêtmişem elden dolanım başunğa

3. Geçme benden bêyle têz êy nâvek-i hûn-h'âr-ı yâr
Çünkü gêtđünġ bir zamân eglen dolanım başunğa

4. Bâl açub pervâneler bir bir ururlar şem' tek
âteş-i süzânuma dâmen dolanım başunğa

5. 'Endelîb-i bî-nevâdan kim döner gül başına
Qêdrde eksük miyem men, men dolanım başunğa

6. Teng-nây-ı sîne her gâh olsa bâr-ı hâtırunġ
Çêşmüm êyvânında dut mesken dolanım başunğa

7. Ger dâsen kimdür alan elden 'inânın Qovsînunġ
Sen dolanım başunğa sensen dolanım başunğa

G.16

1. Ben ol gün êyledüm öz cânumı nişâr sanğa
Ki derdünġ aldum u tapşurdum ihtiyâr sanğa

2. Egerçi gönġlümi açmaz bêhişt-i câvdân
Velî ümîdlerüm vardur êy bahâr sanğa

3. Bu od ki sînem êvin pāk u şâf yandurđı
Eşer mi êylemez êy âteşîn 'izâr sanğa

4. N'ola ger öz nezerümnden düşersem eşk kimi
Ki 'ârdur baġa hem her ne gelse 'âr sanğa

5. Baġa bu reng-ile sākî tegâfûl êtmez idünġ
Neşîb olaydı eger mendeki humâr sanğa

6. Benüm gemüm ne bilürsen sen ey bilür bilmez
Ki bir senünğ kimi hem vèrmez intizâr sanğa

7. Bu tãket ile beni vèrme rûzgâr eline
Gözüm, ‘inānumı çün vèrdi rûzgâr sanğa

8. Ne derdsen, ne belāsan, gönğül ne āfetsen
Ki hĩç kanum içen olmasunğ düçâr sanğa

9. Çekinme olsa felek seng-bār eger Kõvsĩ
Ki lûtf-i şāh-ı vilāyet yeter hĩşār sanğa

G.17

1. Tā vişālunğ beni dilden sala hicrān ne revā
Tā mēy-i nāb ola ey bağı bütün kan ne revā

2. Yétürübdür göge toprağımı çün reftārunğ
Bu kēş-ā-kēş dahı ey serv-i hürāmān ne revā

3. Aparubdur beni çün elden ayağdan şehbā
Bu tegāfül dahı ey sākĩ-yi dövrān ne revā

4. Beni öldürmeginen çün sanğa teslīm oldum
Şeyd kim bismil ola zehm-i nümāyān ne revā

5. Bülbulünğ nālē-yi bĩ-tābına şebr ēyle gönğül
Her nesīm ile daşub şūr ēde ‘ümmān ne revā

6. Ne revādur sanğa gül-çĩnler ile açılmağ
Bülbüle çĩn-i cebĩn ey gül-i hendān ne revā

7. ‘Āşıkunğ şekvesinünğ evveli var āhĩri yoh
Nāme encāma eger yétmeye ‘ünvān ne revā

8. Beni bülbul kimi bĩ-perde sanan gunça-yı nāz
Söyle her söz dilünge gelse bu böhtān ne revā

9. Kõvsĩ-yi heste ki pervānē-yi bĩ-tābunğdur
Anğa dil-serdliğ ey āteş-i sūzān ne revā

G.18

1. Gülzār-ı ‘ömr gunça-yı hendānunğa fedā
Neğd-i hayāt le‘l-i dūr-efşānunğa fedā

2. Bin serv-i nāz şĩvē-yi reftārunğa nişār
Yüz nov-bahār serv-i hürāmānunğa fedā

3. Bağrum kebābı vu cigerüm pāre pāresi
Çeşm-i siyāh-mestünge, müjgānunğa fedā

4. Āb-ı beķā ki ‘ömr-i ebeddür netīcesi
Le‘l-i leb adlu çeşmē-yi hēyvānunğa fedā

5. Her gül ki şebnem ile yumış çehresin bahār
Gül-berg-i ‘āriz-i ‘ereķ-efşānunğa fedā

6. Kem dutma sīm-i eşk-i revānum ‘eyārını
Ėy māh-ı Mısr çāh-ı zenehdānunğa fedā

7. Kovsī bu çehreye nēce cān şedķe kılmasunğ
Yüz bēyle bülbul ile gülistānunğa fedā

G.19

1. Ėy māyē-yi hayāt dil ü cān fedā sańga
Yüz bēyle nā-tevān sańga ķurbān fedā sańga

2. Her şāh-ı gül ki tikmiş onı bağbān-ı dehr
Ėy serv-i sebz-pūş-ı hūrāmān fedā sańga

3. Senden bu reng ile nēce gönğlüm derīğ ėdim
Koy olsunğ āhır ol bir avuc ķan fedā sańga

4. Sākī bu āb u tāb ile olmaz ki olmaya
Bezm-i sipēhr ü gerdiş-i dövrān fedā sańga

5. Menden yaşurma söyle ne mezhebdesen bańga
Ėy küfr ü dīn, fireng ü müselmān fedā sańga

6. Ol ğunça-yı tebessümi göster ki ‘endelīb
Ėtsünğ çemen çemen gül-i hendān fedā sańga

7. Ölsem bu reşkden beni kem-zerf sanma kim
Kovsī yaman olur sańga ķurbān fedā sańga

G.20

1. Cān nedür kimse onı ėyleye cānāna fedā
Ola yā olmaya bir mūr Süleymāna fedā

2. Vechi var bağrumı cellād gözünğ doğrar kim
Ola her pāresi bir nāvek-i müjgāna fedā

3. Bir tēbībünğ yēne bīmārı vu dil-hestesiyem
Ki beni derde nişār ėyler ü dermāna fedā

4. Yeri var āb ola şimşād hūrāmından anuñg
Keṭre keṭre ola ol serv-i hūrāmāna fedā

5. Bèyle kim nām-ı Hudā çeşmüñg içer kan sākī
Ėt anğa sedķe içün bir nèce pèymāne fedā

6. Savurur göklere reşk āteşi hākisterümi
Şem‘e her-gāh kıılır cānını pervāne fedā

7. Men ki bir bèyle sühen-sāz herīfem Kōvsī
N'ola yā Reb olım ol çeşm-i sühen-dāna fedā

G.21

1. Rövzè-yi rizvān fezā-yı kūy-ı dilberdür bañga
Her ne kim zühhāda nā-mümkün müyesserdür bañga

2. Ėtse Ye‘cüc-i heves her çend vīrān şebr èvin
Perdè-yi şerm ü hayā sedd-i Sikenderdür bañga

3. Yād-ı rüyunğdan ki ĥorşīd kıyāmet tayıdur
Dāmen-i dil dāmen-i şehṛā-yı meḥşerdür bañga

4. Her nefes kıurbān sañga olmağ vezīfemdür benüm
Günde yüz çin başunğa dönmek mükerrerdür bañga

5. Çāre derdünğdür teḫībüm derd-i bī-dermānuma
Āteş-i sūzān bi-‘èynih āb-ı kövşerdür bañga

6. Acı èyler ağızımı şefṛā-yı hicrānunğ velī
Le‘l-i sīr-āb-ı lebünğ kıend-i mükerrerdür bañga

7. Bes ki şövķ ètmiş beni āteş-‘inān sèyl-āb tek
Mövcè-yi deryā-yı bī-ārām lengerdür bañga

8. Gerçi Kōvsī ‘ālem-i şüretde dervīşem velī
Pādşāham kışver-i me‘nī müseḫherdür bañga

G.22

1. Tā nigāhum nergis-i yār ile olmuş āšnā
Kāfirem ger çeşm-i hūn-bār ile olmuş āšnā

2. Eglenübdür gözlerümde, reşkden ben yanaram
Kim n'içün göz merdümi yār ile olmuş āšnā

3. ‘Üzv ‘üztüm her biri bir perdede èyler semā
Tā ḫebībüm nālè-yi zār ile olmuş āšnā

4. Nūr-ı çəsmüm āšnā dərler seni eǵyār ile
Tūrfe kim cān neqş-i dīvār ile olmuş āšnā

5. Gūşə-yi dāru'l-emān yoǵ dehr-i bī-bunyādda
Ėy hoşā Mensūr kim dār ile olmuş āšnā

6. Gāh olur Һesretten āb u gāh Һəyretten qurır
Kim ki ol āyīne-rühsār ile olmuş āšnā

7. Sīnede bir dem nefes zencīr ile çağ əylemez
Tā dil-i bī-tāb dildār ile olmuş āšnā

8. Tā men ətüm ‘ezm Qovsī Ke‘beden büt-Һāneye
Riştə-yi tesbīh zünnār ile olmuş āšnā

G.23

1. Lebünǵle dilleşebilmez ne gül ne ǵunça-yı Һemrā
Qedünǵle boylaşabilmez ne serv-i nāz ne re‘nā

2. Nehīb-i ‘əşq ile sīnemde gönǵlumi gör ü gör kim
Ne növ‘ ǵunçalanur perdə-yi Һübābda deryā

3. Bu reng-ile dil ü dīnüm alursa ol şenem elden
Benümle yār olacaǵdur fireng ü kāfir ü tersā

4. Gədersem elden ayaǵdan şerāb içün n'ola sākī
Ki bāde ile olur neş‘ə-yi vişāl dü-bālā

5. Senünǵle var sözüm çoǵ egerçi hīç sözüm yoǵ
Ki ārzū baǵa vərmez mecāl-ı ‘erz-i temennā

6. Havā-yı kākülünǵ ile ne ‘əyb başunǵa dönsem
Ki çərhi çərhe götürmiş benüm başumdaki sevdā

7. Feǵān ki şübħumi şām ətđi intizār ile āħir
Gözüm qarasını aǵ əyleyen gəden gül-i re‘nā

8. Һayāt buldı lebünǵden ferāq küştesi Qovsī
Mesīh mö‘cüzine vərđi ‘āqibet lebünǵ ehyā

G.24

1. Eşersiz āhuma sen vərğinen eşer yā Reb
Bu nehli qoymağinen bəyle bī-semer yā Reb

2. Egerçi zeng-i küdürət basubdur āyīnemi
Anǵa teveccüh ile əyle bir nezer yā Reb

3. Bir özge me‘nî-yi pinhâna vâkıf olmağ için
Özümden êt men-i bî-hüşı bî-heber yâ Reb
4. Hemîn ki menzile Mecnûn yêtişdi ben geldüm
Terîk-i ‘eşğde olmaz mı hem-sefer yâ Reb
5. Gözüm çırağı seni kim ki görse suya döner
Ne yüzden ola kırır eşk-i bî-ciger yâ Reb
6. Vişâl-ı şem‘ ile pervâneler yanan yêrde
Dözer mi âteş-i hicrâna bâl u per yâ Reb
7. Nesîm-i herze-meres gerçi dağa daşa düşer
Düşer mi ben kimi ‘âlemde der-be-der yâ Reb
8. Cahânda her kimi gördüm unuttum öz özümü
Kimünğ muradı ile bes felek döner yâ Reb
9. Fütâdelîğ beni ẖâr êtdi helk arasında
Ne neng imiş ne yaman ‘eyb imiş hüner yâ Reb
10. Bu reng eger eridür tâb-ı şö‘lê-yi ğemonı
Qalur mı Qovsî-yi bî-tâbdan eşer yâ Reb

G.25

1. Benümle mundan artuğ yârumı yâr êtginen yâ Reb
Onı menden meni ondan heberdâr êtginen yâ Reb
2. İlâhî kâkülinden üzme yârünğ riştê-yi cânım
Yüz onca kim giriftâram giriftâr êtginen yâ Reb
3. Êdübdür çerh-i müste‘cel meni toprağ ilen yêksân
Sen ol sêyl-âb-ı bî-zinhârı me‘mâr êtginen yâ Reb
4. Ne şüret var ne me‘nî var ne güftârum ne kirdârum
Yoẖ êyle varımı yoẖdan meni var êtginen yâ Reb
5. Eger behtüm oyanmaz ẖâb-ı ğefletden sözüm yoẖdur
Bu gâfil gönğlümi huşyâr u bîdâr êtginen yâ Reb
6. Usandum incidüm bî-derdlerden merhem ummağdan
Beni öz derd ü dâğünğ-çün herîdâr êtginen yâ Reb
7. Şerer-bâr êtdi çerhi dūd-ı âh u nâleden Qovsî
Onı çêşmüm kimi ebr-i göher-bâr êtginen yâ Reb

G.26

1. Diler gönğlüm ki yār eġyār ile yār olmasunġ yā Reb
Cahān tā var, olsunġ yār u eġyār olmasunġ yā Reb
2. Benüm tek bülbulünġ ƣan oldı baġrı ġunça fāriġdür
Bu dil bilmezlere hıç kim giriftār olmasunġ yā Reb
3. Gönğül bin derde dermān etmek için bir nigāh ister
Senünġ bīmār çēsmünġden ki bīmār olmasunġ yā Reb
4. Ne lāzim zāhide terġīb-i ‘eşġ ü men‘-i zühd etmek
Kim ol şüret bu me‘niden heberdār olmasunġ yā Reb
5. Mu‘ālieler usanmış āh u zārından ne dildür bu
Ki hıç kâfir evinde bēyle bīmār olmasunġ yā Reb
6. Elinde zāhidünġ tesbīh bin zünnār işi işler
Ki kâfirler neşībi bēyle zünnār olmasunġ yā Reb
7. Girān gelmez kesād eksük bahāca māh-ı Ken‘āna
Sözüme bī-beşīretler herīdār olmasunġ yā Reb
8. Ayāġa baş koyub ġeflet mēyinden pāsbān uymış
Ķiyāmetde daġı ol fitne bīdār olmasunġ yā Reb
9. Saġa Ķovsī gibi çok var meġv-i lā-yezāl ammā
Anunġ var ise senden özgesi var olmasunġ yā Reb

G.27

1. Düstlar gönğlüm diyārın etdi vīrān iztirāb
Ėyledi övrāk-ı terkībüm perīşān iztirāb
2. Her kimi kim yandurur āteş yanar ondan beter
N'ēylesünġ ger etmesünġ ol berġ-cövlān iztirāb
3. Ķetre ger deryā için bī-tāb olur me‘zürdur
Bilmenem n'içün ƣılır deryā-yı ‘ümmān iztirāb
4. Ben dēmem kim durginen aġşamadin yā şübhedin
Bēyle ammā etme ēy serv-i hūrāmān iztirāb
5. Neġd-i cān her veġt ola āġir saġa teslīm olur
Ėyleme ķetlümde çoġ ēy nā-müselmān iztirāb

6. Eşk tek gétmekde şübḥ-i veşl bî-ārām olur
Sêyl tek gelmekde êyler şām-ı hicrân iztirāb

7. Her biri bir reng-ile Kōvsî fegān kim kıldılar
Gönġlümi āb intizār u baġrumı kan iztirāb

G.28

1. Sākîyā şunmıŝ baġa nezzāreden ol göz şerāb
Yoksa salmaz kimseni bu günlere yalkuz şerāb

2. İsterem yanmaġ velî bir âteşîñ meḥfilde kim
Bezm mecmer men sipend od sākî olsunġ göz şerāb

3. hîç düşmen cām-ı gül-gün başa tenhā çekmesünġ
Kānum içen içmesünġ êy düstlar yalkuz şerāb

4. Gör ne kēyfiyyet vērür şebḥā elünġden kim senünġ
Kāmetünġ mînā, lebünġdür cām, le‘l-i söz şerāb

5. Şādmānam ger senünġle kan vērür dövrān baġa
Bir ġemüm def‘ êylemez ger sensiz içsem yüz şerāb

6. Men‘ êder nāşeh meni mēyden, diyen yohdūr mı kim
Müdde‘ā sākîdür êy bî-derd sözdür söz şerāb

7. Dürd-kêşdür Kōvsî-yi meḥmūr sen şāf istesen
Sākîyā zinhār çêşmüm perdesinden süz şerāb

G.29

1. Şîşemi ger çalsa daşdan daşa ol re‘nā igit
Êylemez ses kim me-bādā çaşa ol re‘nā igit

2. Nisbet ilen yēnġi ayunġ başı göklerden öter
Börkini egri qoyanda başa ol re‘nā igit

3. Êy sipend āheste feryād êt anunġ bezminde kim
Zerfi küçükdür me-bādā daşa ol re‘nā igit

4. Serv anunġ veşfinde bir mişre‘ velî mövzün degül
Bes ki mövzündür ayaġdan başa ol re‘nā igit

5. Çok yaşasunġ gerçi zālimdür tereḥḥüm êylemez
Gözden aḥan keṭre keṭre yaşa ol re‘nā igit

6. Göz yumub açınca dünyānı ururlar bir bire
Vërse ger rühşet göz ile ғаşa ol re‘nā igit

7. Ҷавушандан шонгра ҳетт āhir benümle ҷавушur
Kāş tēz düşsēydi Ҷovsī başa ol re‘nā igit

G.30

1. Mēy içüb çıhmış şel-āyīn ēvden ol re‘nā igit
Tā kime pervā ēde bir bēyle bī-pervā igit

2. Gönglümi ol seng-dilden bir zamān ҡurtarmaға
Yok mıdur ‘ālemde bir serv-i sehī-bālā igit

3. Bir elinde sāger-i mēy bir elinde şīşesi
‘Ālemünğ girmek diler ҡanına ol re‘nā igit

4. Her biri bir reng, al ēyler ben-i yēk-reng ile
Gāh bir Türk-i cefā-cū gāh bir mirzā igit

5. Bir özin bilmez sözün zebt ēylemez dīvāneyem
Ēy igitler isterem bir mest-i bī-pervā igit

6. Ҷovsī-yi hem-geštenünğ yohdur bir özge meṭlebi
Başunğa ister doynca dönmeğ ēy re‘nā igit

G.31

1. Tünük-zerfem beni sāķī elünğden gelse huşyār ēt
Eger ēhmāl ēdersen bes heberdār ol heberdār ēt

2. Baŋga çün rühşet-i güftār ol şīrīn-zebān vërmez
Aŋga sen rāzumı ēy hāme bir reng ile izhār ēt

3. Bu hāl ilen şeb-i hicrānda bī-reḥm almadunğ cānum
Beni benden alub yā Reb benümle yārumı yār ēt

4. Ṭebībümden davā umdum ayağın çekdi başumdan
Aŋga sen derd-i bī-dermānumı ēy ze‘f izhār ēt

5. Söz ile nāzenīnler ‘ēşķ bī-dādın inanmazlar
Bu dilbilmezleri yā Reb giriftār ēt heberdār ēt

6. Benüm feryāduma ol seng-dil vërmez ҡulağ ammā
Aŋga sen hālumı ēy nēy dilünğ dutduğca tekrār ēt

7. Ger ol horşİdden çəsmüm sarāyın rövşen istersen
Felek mehdinde behtüm kövkebin əy nāle bīdār ət

8. Senünġ çün ağzunġı ķend-i mükerrer əylemez şīrīn
Hemīn Kōvsī nehān elden anunġ adını tekrār ət

G.32

1. Cāna yətdüm derd-i dil zəbtinden əy dildār eşit
‘Endelībünġ ser-güzeştin əy gül-i bī-ħār eşit

2. Yoġ dilüm yalvarmaġa ez bes ħumār-ālūdeyem
El ayaġunġ şedķesi əy sākī-yi ħūn-ħār eşit

3. Baġrumı ķan ətđi ġem əy yār-ı sengīn-dil inan
Cānumı yandurdı hicr əy āteşīn-rūhsār eşit

4. Reġm ķıl ‘eşķ ehline kes bül-hevesden reġbetünġ
Ger eşitmezsen onı bārī buni əy yār eşit

5. Reng-i zerd ü eşķ-i alum gör mēy-i gül-reng içün
Āh-ı āteş-bārumı əy ebr-i gövher-bār eşit

6. Sāġer ü şebbāya zālīm ‘ömrlerdür teşneyem
Bir zamān eglen sözüm əy ebr-i göher-bār eşit

7. Öldürürsen çünki sen āġir beni bī-dād ile
Bir nefes zinhārum əy ħūn-ħār-ı bī-zinhār eşit

8. Çün bu derde öz özünġ Kōvsī salubsan ben gibi
Her ķebībünġ acı acı pendin əy bīmār eşit

G.33

1. Getür sākī şerāb-ı nāb, müttrib sāzunġı sāz ət
Çeküb bir nāle vü bülbülli dört yandan āvāz ət

2. Baġa bülbul kimi her gül budaġı dil-nişīn olmaz
Eger bir bēyle servünġ var ise əy bağbān nāz ət

3. Dilüm dutduġca efġān əyledüm feryādunġa yətdüm
Nefesden düşdüm āġir sen hem əy nēy fikr dem-sāz ət

4. Eger ‘āşık gözinden öz cemālunġ görmek istersen
Benüm āyīnemi əy seng-dil zinhār perdāz ət

5. Gözüñg her çend sāhirdür hebībüm dil-rübālġda
Dem-i cān-behş ile güftāra gel ol sēhri è‘cāz èt

6. İtürme el ayağunġ èy nigāh-ı ‘ecz Tanġrı-çün
Anġa ehvālumi ‘erz èyle ammā çoġ sözi az èt

7. Vefā vu mēhr ile èy serv-ķed hūblar arasında
Özüñg mümtāz olub ‘üşşāk ara Qovsīni mümtāz èt

G.34

1. Hüsünüñden özge n'èyler zülfünüñde tāb bā‘is
Yüz pīç ü tāba besdür ol āb u tāb bā‘is

2. Meclis savulmayınca sākī sen olmayınca
Göñglüm açılmaġına olmaz şerāb bā‘is

3. Hicrünüñde cāna doydum veşlünüñde cānı kıoydum
Geh intizār ‘illet geh iztirāb bā‘is

4. Nāz u kırışme ile tedbīr-i ķetlüm ètme
Def‘ olmaġumda besdür ref‘-i niķāb bā‘is

5. Meh gibi vara vara olmaz kemāl bulmaġ
Tā olmayınca Qovsī bir āftāb bā‘is

G.35

1. Baġa diyen ki nedür munca yanmaġa bā‘is
Nedür anġa içüben bāde ķanmaġa bā‘is

2. Feġānlarunġ şemeri ħesteye tereĥhüm iken
Feġān kim oldu ħebībüm usanmaġa bā‘is

3. Seni bu reng-ile gül-şende görmeyen ne bilür
Ki lāle ķanlara n'ola boyanmaġa bā‘is

4. Diyen ki veşl günü gün ne müzterib dolanur
Gerek mi başına yārunġ dolanmaġa bā‘is

5. Gerü alur mıyam ol neķdi le‘l-i nābunuñdan
N'ola göñgöl aparub şonġra danmaġa bā‘is

6. Ağırla Qovsīni bir daş ile ki şormazlar
Şeh öz gedā-yı ser-i kūyın anmaġa bā‘is

G.36

1. Elden gèderem serv-i hürāmānūŋı görgec
Dilden düşerem ğunça-yı hendānūŋı görgec
2. Her çend baŋga tāb vèrür mūy-miyānūŋ
Bĩ-tāb oluram zūlf-i perĩşānūŋı görgec
3. Ėy cān alıcı gözleri şehbāz baħıřlu
Şāhin yařınur pencè-yi mūjġānūŋı görgec
4. Her çend semender gibi rizkūm benüm oddur
Baġrum erinür āteř-i hicrānūŋı görgec
5. Ĥorřĩd kim oldur felekūŋ ħeřm ü ħırāġı
Pervānelenür řem‘-i řebistānūŋı görgec
6. Dil zövreķi n'etsūŋ ki eger Nūħ özi olsa
Gird-āba düşer ħāh-ı zeneħdānūŋı görgec
7. Būlbūl nèce yanūŋda ħayādan aġız aħsūŋ
Gūl ğunħalanur le‘l-i dūr-efřānūŋı görgec
8. Sĩnemde gönġūl ğunça-yı sĩr-ābdur ammā
Şebnem tek erir ħeřre-yi pèykānūŋı görgec
9. Reħm èyleyüb eħvālına kūyunġdaki itler
Feryāda gelür Ĥovsĩ-yi nālānūŋı görgec

G.37

1. Ė řerāb-ı nāb özūŋ sākĩ baŋga mestāne baħ
Gāh ħeřm-i řefķet ile gāh bĩ-reħmāne baħ
2. Her reviş var èyleme ħeř‘-i nezer ‘üşřākdan
Baħmasan řefķet göziyle bārĩ bĩ-reħmāne baħ
3. Ėy dem-ā-dem yandūġum ķeyfiyyetin menden řoran
Tāķetūŋ var ise ol berķ-i sebūk-cövlāna baħ
4. ‘Āřıķam ben tātete nisbet vèrür zāhid beni
Gör yalanın ol sözini bilmezūŋ böhtāna baħ
5. Rövřen istersen gönġūl āyĩnesin dildarı gör
Görmek istersen eger cān cövherin cānāna baħ
6. ‘Ėřķ derdinden beķā-yı cāvdān ister gönġūl
Bèyle dařķun sèylden te‘mĩr umar vĩrāna baħ

7. Ğemze yā Reb öğredür yā reh̄m ol h̄ün-h̄āra kim
Ëyle zālīm gözler ile bēyle mezlūmāne baḥ

8. Ėy diyen kim bādē-yi gül-gūn içüb kan aḡlama
Bir elūmde sāġer-i mēy bir elūmde kana baḥ

9. ‘Ėşk rövşen re’ydür ḥüsn-i resā meşşāṭası
Yā ele āyīne al yā Kōvsī-yi ḥeyrāna baḥ

G.38

1. Gerçi gün kimi olur pāk nezerler güstāḥ
Karşu durmaz saḡa āyīne kimi her güstāḥ

2. Düşse göz yaşı kimi mēy nezerūmden ne ola
Görebilmem ki lebūḡle ola sāġer güstāḥ

3. N'ola cem‘iyyetini tīġ ile ger daġıdasan
Çehre olmuş yüzūḡe ḥeṭṭ-i mü‘enber güstāḥ

4. Aḡladurlar beni mīnā gibi güldürmaġ ara
Girmesūḡ ḥūblaruḡ bezmine kāfir güstāḥ

5. Beni kan terledür ol le‘l ne yüzden yā Reb
Ki tebessūmle açub ġunçanı ēyler güstāḥ

6. Vêrdi gül-berg tek āhum yēline reşk beni
Ki şebā çulkaşub ol zūlf ile oynar güstāḥ

7. Ėy hoş ol mest ki bilmezken özini sözini
Yalvarub sākīye cām u meze ister güstāḥ

8. Nêce sākīnūḡ ayaġını öpim yā elini
Ki ḥayādan öpibilmem leb-i sāġer güstāḥ

9. Beni mest êtdi Füzülī kimi bu söz Kōvsī
Kim olım mest dutım dāmen-i dilber güstāḥ

G.39

1. Ğemzē-yi h̄ün-h̄ārunġa cür‘et-i nezzāre yoḥ
Nē‘yleyem āḥ êtmeyem derd çoḥ u çāre yoḥ

2. Tīġ-i kezādur nedür kiprigūḡ ēy şūḥ kim
Sīnē-yi şed-çākdan kan aḡar u yara yoḥ

3. Ben kimi ser-geştedür çerḥ velī çerḥde
Dāġ-ı dil ü eşk tek sābit ü seyyāre yoḥ

4. Merdüm-i çësmüm eger gāhda bir gün görür
Kövkeb-i behtüm kimi ayı günü qara yoḥ

5. Yoḥ dëmenem ger dësen var belā-këşlerüm
Sen kimi Qovsī velī ‘āşık-ı bī-çāre yoḥ

G.40

1. Var ümīdüm ki yëne ëyleye çësmünḡ beni yād
Şeyd her çend ze‘īf olsa unutmaz şeyyād

2. Hüsni-i bī-sāhte re‘nā-ter ü gīrā-terdür
Oldur ustād ki bilmez özi özin ustād

3. Eşl özünḡsen beni her çend gözünḡ öldürdi
Ne ki sulṭān buyurursa onı eyler cellād

4. Şëş-der-i ‘ëşqden ey düstlar endīşe kıluḡ
Ki herīfünḡ gözini bağlar imiş bu nerrād

5. hīç kim ‘āşık-ı dil-hesteye iqbāl ëtmez
Āh eger ëylemese derd ü ġemünḡ gönḡlümü şād

6. Unudur ķetlümü sanmanḡ kim ëder reḡm banḡa
Bes ki hëyrān qalur eḡvāluma her dem cellād

7. Kıyma Qovsī kimi gerdūna benüm işlerümü
Yā ‘Elī yoksa bu bī-dādger eyler bī-dād

G.41

1. Gelür bahār açılır gül hëzār ëder feryād
Bu ‘endelīb hëzān u bahār ëder feryād

2. Feḡān ki ḡāluma ol daş bağırlu reḡm ëtmez
Egerçi nālem ile kūhsār ëder feryād

3. Özi özin salur oddan oda sipend kimi
Zebān-ı qāl ile her kim şü‘ār ëder feryād

4. Bu herc ü mercde hīç bilmenem ne ġovḡādur
Ki mest nāle çeküb hūşyār ëder feryād

5. Bi-‘ëynih ëyle ki oddan sipend nāle çeker
Seni gören kışı bī-iḡtiyār ëder feryād

6. Ne növ‘ kim dağıdur tünd-bād hār u hesi
Binā-yı hōvşele mi tār u mār eder feryād

7. Ceres kimi yığaram gerçi nāleden dilümi
Yüz ol keder bu dil-i bī-kerār eder feryād

8. Kimünğ murādı ile bes felek döner yā Reb
Ki gerdişinden anuñg kim ki var eder feryād

9. Sipêhr-i çerhe düşer gird-bād tek Kōvsī
Ne ser-zemīnde ki bir bī-kerār eder feryād

G.42

1. Göñgölde gunçalanubdur cahān cahān feryād
Dilüm bu vechden eyler zamān zamān feryād

2. Çemenden ötdi mi ol şāh-ı gül tegāfūl ile
Ki ‘endelīb bu gün başlamış yaman feryād

3. Boyuñg belāsın alım bēyle ser-girān geçme
Eger gelür sañga ‘üşşākdan girān feryād

4. Yarar felek cigerin Bī-sütūn u tīşe kimi
Edende ‘āşık-ı mezlūm-ı nā-tevān feryād

5. Cahān cahān elemünğden cahān cahān efğān
Zamān zamān sitemünğden zamān zamān feryād

6. Yétince bülbüle növbet bahār-ı ‘ömr geçer
Eger ben eylesem ey şāh-ı erğevān feryād

7. Ne yêrde kim ben olam hācet-i delīl degül
Ki ‘endelīb yuvasın vērür nişān feryād

8. Şedā egerçi dolu cāmdan bülend olmaz
Vişāl eder beni leb-rīz-i el-emān feryād

9. Bu āh u nāle meger bī-sebeb midür yā Reb
Ki bezm-i veşlde hem eylerem hemān feryād

10. Bahār feşli onı şovt-ı re‘d sanmaginen
Ki nālem ile benüm eyler āsmān feryād

11. Kimünğ murādı ile bes felek döner yā Reb
Ki gerdişinden eder yahşı vu yaman feryād

12. Yétince sâķī-yi hūn-h'ārdan bir avuc su
Kebāb olub cigerüm bağrum oldu ķan feryād

13. Usandı mēhrsiz eflāk el-emānumdan
Henūz eşitmedi ol yār-ı mēhrbān feryād

14. Ğem-i Zamāne ile bes ki çekdi cān Kōvsī
Yıhıldı şebr evi yā şāhibe'z-zamān feryād

G.43

1. Baŋa cahānı ķara ēylemiş sipēhr-i kebūd
Görünğ görünğ ki ne od yandurur bu odsız dūd

2. Göngül bināsını yā Reb sipēhr yıhmış mı
Ki āh sīnem evinden gelür ğübār-ālūd

3. Anğa ne reng ile ehvālum ēyleyim rōvşen
Ki yandurur meni bir od ne şö'le var ne dūd

4. Yétende kūyına cānānumunğ şebā menden
Yétür hüzū' u hüşū' ile çoğ selām u sücūd

5. Göngül sorāğını kūyunğda almışam veh kim
Yaman uzağa düşübdür bu Ke'bē-yi mekşūd

6. Ne 'ēybünğ olsa onı 'ēşk eder hūner zāhid
Velī bu ķapuda merd olmayan olur merdūd

7. Eşerde 'ēşk sözi 'ekle okşamaz Kōvsī
Bir odlu nālē-yi nēy yüz terānē-yi Dāvūd

G.44

1. Şūretde gerçi 'āşık dervīş ü bī-nevādur
Me'nīde hūsn genc ü 'ēşk ehli ejdehādur

2. Bin ölmek ile her dem 'āşıkdan el götürmez
Gelsünğ belāya hicrān hicrān yaman belādur

3. Nehl-i ķedünğ bülend ü ben kūtehem bu yüzden
Nālem özi resā vu te'şīri nā-resādur

4. Sevdālu kākülünğ tek ser-geşte ķalmayım mı
Kim bağlayan ayağum başumdaki havādur

5. Dām ile ded koşundur sultān-ı ‘eşq Mecnūn
Başında kuş yuvası bāl u per-i hümādur

6. Nācār dutdı Mecnūn āhūlar ile ülfet
Çün āšnā bulunmaz bīgāne āšnādur

7. Ėy pèyk-i şübḥ bizden ehvāl şorsa cānān
Pèygāmumuz selām u mektūbumuz du‘ādur

8. Pīr ü cavānı ‘eşküñg yoh ferḳi bir birinden
Pèyveste bu çemende dōrt feşl bir havādur

9. Āb u havāsı odlı topraḡı kanlı Ḳovsī
Deşt-i cūnūn bi-‘èynih şehṛā-yı Kerbelādur

G.45

1. Evvel lebūñg şerāb vèrür sonḡra kan dutar
Bu düz egerçi gèc dutar ammā yaman dutar

2. Dāḡ-ı cūnūn yapuşmadı gönḡline zāhidūñg
Bu möhri ger kara daşa bassan nişān dutar

3. Her söz ki ‘ārizinden anuñg èylesen reḡem
Ḥorşīd mişre‘i kimi āḡir cahān dutar

4. Ol kūya yā behişte gönḡül bağlamaḡ gerek
Bir kuş iki çemende haçan āşyān dutar

5. Yègdür ki şīşeye duta kanını bülbulūñg
Bir ḡunçanuñg gül-ābını tā bāḡbān dutar

6. Teshīr-i zūlf-i yārı şebādan diler gönḡül
Okşar anḡa ki özge eliyle ilan dutar

7. Tebriz cezbesi yaḡamı dutmuş aparur
Ḳovsī egerçi dāmenümi İşfahān dutar

G.46

1. Ğübār-ı cism bī-ārām düşse cāndan artuḡdur
Bu deryāda şedef var kim dürr-i ḡeltāndan artuḡdur

2. Bu kāmet kim anḡa kūtāh-bīnler serv söylerler
Sözūñg doğrusı medd-i ‘ōmr-i cāvdāndan artuḡdur

3. Ne lāzim veşf-i heṭṭ ü ḡāl ol kāmet duran yèrde
Bu mişre‘ ‘ālem-i me‘nīde bir dīvāndan artuḡdur

4. Anunġ heṭṭ-i binā-güşından artuġ eḥtirāz èyle
Ki ġirālġda ol egriceler müjġāndan artuġdur
5. Leb-i mèy-gün yerini bağbān gül yapraġı dutmaz
Ḥumār-ālūdeye her ġunça bir pèykāndan artuġdur
6. Beterdür intizār-ı veşl-i bī-encām hicrāndan
Serābunġ teşneye her mövcesi tūfāndan artuġdur
7. Belādur yārı görmek bezmde eġyār yanında
Baġa bu vechden veşli anunġ hicrāndan artuġdur
8. Gül-ābı ġunçanunġ telḡ olmaġı ol vechdendür kim
Mürüvvetden göz örtüb ġunça üzmaġ kıandan artuġdur
9. Bu ġeçe kim benüm mehmānum ol ḥorşīddür Ḳovsī
Fürūġ-ı kövkeb-i beḥtüm meh-i tābāndan artuġdur

G.47

1. Ne ser-kēş şö‘ledür bu veh bu ne ķedd ü ne ķāmetdür
Ķiyāmetler ķiyāmından ķiyām etmiş ķiyāmetdür
2. Ne kāküldür ki ‘enber-bīz olub bād-ı şebā andan
Cahān hem ol şebā fèyziyle reşk-i bāġ-ı cennetdür
3. Felekde èyle pozmuş meḥr ü māhunġ rövneķin ḥüsnünġ
Ki yulduzlar bu yüzden her biri bir ķeşm-i ḥeyretdür
4. Göz ü kaşunġ eger İslām u küfri etmemiş yeksān
Bu ne mèy-ḥānedür bes ol ne meḥrāb-ı imāmetdür
5. Ne reng-āmīzdür yā Reb bahār-ı heṭṭ-i sebzünġ kim
Gülistānlar anunġ dövrinde reng-āmīz-i hecletdür
6. Kelām-ı mö‘cüz-encām u leb-i şīrīn kelāmunġdan
Doludur şūr ile dünyā vu leb-rīz-i ḥelāvetdür
7. Bilübdür tā cemālunġ me‘nīsin èy sebzè-yi gül-ġün
Ne şūret kim müşevvir neķş èder meşķ-i ḥecāletdür
8. Çemenden terlü rüḥsār ile yā Reb sen mi ötdünġ kim
Gül ü şebnem bi-‘èynih ķeşm-i ḥeyret eşķ-i ḥesretdür
9. Gelür saķ u solında ḥürveşler ol melek Ḳovsī
Ne ölmüşsen dur èy bī-derd gör kim ne ķiyāmetdür

G.48

1. Düşen kūyūṅdan ayru, nālê-yi ‘erş-âşnā n'eyler
Nezerde olmayınca gülsitān, bülbul nevā n'eyler
2. Yêtişdi méhr ü māha gökde efgānum saṅga yétmez
Kime kim nā-resādur beht, feryād-ı resā n'eyler
3. Dil ü dīni kim almaz gözlerūṅ bir ‘işveye n'eylim
Benüm kimi tünük-māye metā‘-ı nā-revā n'eyler
4. Saṅga yalvarduḡum vechi budur kim ‘ecze māyilsen
Ve-ger-ne bir gönḡül kim müdde‘āsızdur du‘ā n'eyler
5. Herīdār olmasa gövher kara daş ile yeksāndur
Eger erbāb-ı hācet olmaya hācet-revā n'eyler
6. İlan zehrini heṭṭ ü hāl hīç vech ile kem kılmaz
Gönḡül tā olmaya dervīş neqş-i büryā n'eyler
7. Yeri vardur baṅga ger māder-i eyyām sūt vèrmez
Oḡul kim kūr u mübrim düşmeye Kōvsī gedā n'eyler

G.49

1. Bu ser-zemīne ḡansı cemenden şebā yèter
Kim nūkhete demāḡuma çok āşnā yèter
2. Ol ḡunça-leb meger bu gülistāndan ötdi kim
Bir perdeden ḡulaḡuma yüz bin şedā yèter
3. Hāş étme her şikāra bir ayru kemend ü dām
İki cahāna ol iki zūlf-i resā yèter
4. Heṭ ḡüsne perde dutmaḡ için göz ḡaraltmasuṅ
Ger zūlf elini çekse nighbān ḡayā yèter
5. Öldürdünḡ ise Kōvsīni endīşe çekme kim
Yüz ḡana bir ḡıya ḡıya baḡmaḡ bahā yèter

G.50

1. Gönḡlüm almaḡ ḡeşdine çün şūḡ tennāzum geçer
Bes ki nāz eyler baṅga ‘ālemlere nāzum geçer
2. Bes ki ḡan aḡlar gözüm ‘ālemleri ḡan aḡladur
Tār-ı müjḡānına helḡūṅ gövher-i rāzum geçer

3. Gerçi suyuñg keşresini gövher èyler nov-bahār
Bağrumı bir keçre su èyler benüm yazum geçer
4. Göz yumub açmağa fūršet yoğdur èy gönğlüm kuşı
Bir göz aç sen hem özüñg göster ki şehbāzum geçer
5. Āh-ı hesret yandurur varı hes ü hāşākumı
Çün tegāfūl birle berķ-i hāne-perdāzum geçer
6. Öz murādumca bu şehrālarda bir şeyd ètmedüm
Men ki göklerden hedeng-i ovc-pervāzum geçer
7. Rām olur Kōvsī eger āhū-yı re'nā boynına
Helķē-yi çĩn-i kemend-i tār-ı āvāzum geçer

G.51

1. Her çend gül leŕĩf ola rühşāruñg özgedür
Nergis ne olsa çeşm-i füsünkāruñg özgedür
2. Ben gūnçaya yaman dēmenem nūkte dutmanam
Söz bundadur ki le'1-i göher-bārun özgedür
3. Tūbāda var rü'ūnet ü endām servde
Ammā hūrām-ı nehl-i bilā-bāruñg özgedür
4. Yoğ vā'izūñg sözine sözüüm kim behişt var
Kūyuñg bir özge cennet ü dīdāruñg özgedür
5. göz nūrını nezārē-yi kur'ān ger arturur
Hāl u heşünle şefhē-yi rühşaruñg özgedür
6. Kōvsī egerçi var cefā-pīşe düstlar
Ammā senüñg herĩf-i sitemkāruñg özgedür

G.52

1. Ālemi mehv kılan ağzı vu şĩrĩn sözidür
Ĝēyre uyma ki eger var eger yoğ özidür
2. Cigerüm kan èyleyen le'1 ki leb söylerler
Gerçi ben dadmamışam nē'met-i hüsñüñg duzidur
3. Çıhuban minbere Kur'ān oğuyub ve'z vèren
Hoş uzatduñg meger ol zūlf ile kākül sözidür
4. Aparan gemze vü kākül el ayağ bağıyanum
Aldadan heş, buyuran kaşları, kanlum gözidür

5. Bilmenem anlu dg nler mi g y r s nemde
Y  senünğ er-‘in n n  aya n n  izid r
6. Z hid n   hresi n r n  diyüb aldanma
aradur ii eger l le gibi ırmızıdur
7. Ser-i küyünğda bulan urb-ı me m ol g zel n 
 tine ı  d me kim ovs n n  iki gözidür

G.53

1. Kim ki bu ‘ lemd  ‘ mrin erf  d b y r a tarur
Genc-i gövher da ıdub v r nede m r a tarur
2. Bes ki v rmez yu u göz ama a f r et kimseye
  bh gün em‘-ile her gün   m-i b d r a tarur
3. ı madı Mecn n g denden şonğra bir eyd  sesi
‘ mrlerd r kim eb b-i ‘   , b m r a tarur
4. Bes ki  e   ol kövkeb-i   sn n  g nin  tm   ara
Zülf-i r  s r  ır   -ile girift r a tarur
5. Perd -yi d m  ylemi  z hid rid s n  el  i n
apularda s bh  f lı birle z nn r a tarur
6.  hresinde d ne d ne  bile sanmanğ anını
Şimdi  erb l ile ol nov- e  girift r a tarur
7. o -dahı g n l m benüm m y-  neye m yil degül
Kim gez b  v  v  ar b t ire hu y r a tarur
8. D meninden el ayağdan d  ma  ile ekmenem
G n l m ol  y ne-r y  t  nefes var a tarur
9. Ba ı ez bes kim bizüm  llerde degmi  da lara
S yl fery d  yley b d m n-ı kuhs r a tarur
10. Özge r vne  var ovs    sn b z rında kim
Bir met ‘ onda iki ‘ lem  er d r a tarur

G.54

1.  y   m-i   k-b r ciger böyle mi olur
Yok sende t b n m-ne er böyle mi olur
2.  y b d söyle gönğlüme y td n se k yına
K'ey herze-gerd s yr   sefer böyle mi olur

3. Dünyānı pīç ü tāba salubdur henüz özi
Yokdur arada hīç kemer bëyle mi olur

4. Toprağ ile gözüm yaşı yèksān gelür sanğa
Sizlerde ķedr-i ehl-i nezer bëyle mi olur

5. Lütf ü ‘eṭā vu reh̄m ü mürüvvet, vefā vu mèhr
Bī-derd hūblarda meger bëyle mi olur

6. Kōvsī melālum arturub incitdi yarāmı
‘üşşāk nālesinde eşer bëyle mi olur

G.55

1. Dövrinde ‘arizünğ heṭ-i müşkīn gerībdür
N’içün ki āteş üzre reyāhīn gerībdür

2. Gelmiş yuḥardan aşığa saḳla ‘izzetin
Salma ayağa kākül-i pür-çīn gerībdür

3. Yol hīç bulmanam diş ile ağızı sirrine
Meḥv olmuşam ki mīm ara sīn gerībdür

4. Kān yaşuma yıkıldı uşağlar bu türfe kim
‘āşık sirişki olmasa rengīn gerībdür

5. Ol zülf kūçesinde şebā söyle kāküle
Dutsunğ elin ki Kōvsī-yi miskīn gerībdür

G.56

1. Derd-i ser çekmez eger zāhid riyālardan geçer
Müdde‘āsın bulmuş ol kim müdde‘ālardan geçer

2. Olsa ger sālīk bu yolda ḳorḫulu me‘zürdur
N’eylesünğ ol kim iki ‘ālem belālardan geçer

3. Mestdür mi gözlerünğ kim reh̄m edüb ḳanum töker
Yol mı azmış nāvekünğ kim bī-nevālardan geçer

4. Ger seg-i kūyunğ geçüb benden feğān eyler n’ola
Āşnāya güc gelür kim āşnālardan geçer

5. Eylemez Kōvsī eşer bu daş bağırlu bütlere
Tīr-i āhunğdan ne ḥāşil kim semālardan geçer

G.57

1. Teğāfūl èyleme sākī ki nov-bahār gèçer
Yètince bir de baŋga dövr-i rûzgār gèçer
2. Kefes esīri olan bûlbûlünġ gözinden ıraġ
Ki bāġbānı vidā‘ èyleyüb bahār gèçer
3. Kiyāmet oldu mı yā bir nêçe şehīdlere
Kiyāmet ètmek içün baġa baġa yār gèçer
4. Feġān ki mende ayaġ yokdur onda temkīn çoġ
Gèçince yār öter ‘ömr ü rûzgār gèçer
5. Neşāt-ı veşl temennāsı ile olma melûl
Gönġül bu bir nêçe gün her reviş ki var gèçer
6. Girān gelür saŋga zālīm dèmek ve-ger-ne baŋga
Ne zûlm èylesen èy āteşīn ‘izār gèçer
7. Çok ètme girye göz āġir zerûr olur Kovsī
Gelüb nezāre günü şām-ı intizār gèçer

G.58

1. Dil munca ārzū ile bī-müdde‘ālanur
Her-gāh nāle ile eşer āşnālanur
2. Her bir giyāha daldalanur ħorġudan şebā
Çün şeyd ķeşdine ħem-i zûlfünġ havālanur
3. Kāfir benüm tek uymasunġ ol kem-nigāha kim
Her bir nezerde yādlanur āşnālanur
4. Resm-i sülûk ol bût ile n'ola düstlar
Her çend kim vefālanuram bī-vefālanur
5. Dil titrer ü gözüm ħaralur ħara gözlere
Ger meġz, sürme vü sümügüm tütüyālanur
6. İķbāl-ı beġt himmet ucalduġca pest olur
Nālem resālanurca eşer nā-resālanur
7. Nêy terk-i berg èylemedin bulmaz ol şedā
Şüret ki bī-nevālana me‘nī nevālanur
8. Èy feġrden özin eriden ķīmiyā içün
Şebr ètsen öz özine misünġ ķīmyālanur

9. Kovsî kapusı Ke‘belenür hâcet ehline
Her kim ki ‘eşk kapusına ilticâlanur

G.59

1. ‘Üşşâk-ı bî-nevâya kulağ dut nevâyı gör
Ney tek bu bî-zebânlara dil vèr harâyı gör
2. Göz vara vara gönğlüm evin göz göz eyledi
Deryâya saldı rehneler ol kanlu çayı gör
3. Dêrdüm ki nov-bahâr gele gönğlüm açıla
Sındurdi şâh u bālumu ol mūmyâyı gör
4. Aldanma pîç ü tâbına mūy-miyânınunğ
Ey gâfil aç gözünğ bu görünmez belâyı gör
5. Almaz mehebbeti heves-i kelb nırhına
İnşâfa bah mürüvveti sêyr èt vefâyı gör
6. Öz cânî düşmenini sever ‘âşıkam diyen
Bî-‘ekli gör sefâheti gör bî-nevâyı gör
7. Zâhirde ze‘fden çekebilmem nefes velî
Me‘nîde çekdügümce nefes âh u vâyı gör
8. İnşâf terkin ètme ne istersen èt baŋga
Ye‘ni arada ‘âşıkı görme Hudâyı gör
9. Kovsî egerse boynını çok bahma h‘âr anğa
Re‘nâlanan zamânda bu hem-geşte yayı gör

G.60

1. Kêtlüme bel bağlamış ol câhil ü nâ-danı gör
Susayubdur kanuma ol âteşîn cövlânı gör
2. Egledi gönğlüm beni âhir bu nâ-hoş mülkde
Hâk-ı dâmen-gîr olubdur ol bir avuc kanı gör
3. Gözlerüm keştî kimi her çend hüşk u hâlîdür
Çâk-ı sînemden nezer sal gönğlüme tûfânı gör
4. Ey gözüm nûrı bulanur su velî ser-çêşmeden
Gönğlümünğ hâlın şorınca çêşm-i hûn-efşânı gör
5. ‘Eşk kırtardı cahânunğ kîl ü kâlından beni
Oldı dermân derdüme ol derd-i bî-dermânı gör

6. Zehrdür me'nîde her tiryāk eger bînâ isen
Şübḥ-i veşl âyînesine baḡ şeb-i hicrânı gör

7. Görme sâķī cām içün elden ayaḡdan gëtdüğüm
Gerdiş-i dövrânı gör 'ömr-i sebük-cövlânı gör

8. Âyîne almaḡ ele Ḳovsî ne lâyiķ 'âşıkā
Ger özünḡ görmek dilersen baḡ men-i ḥeyrânı gör

G.61

1. Ğunça-yı gül tâ gülistânunḡ ırāḡın yandurur
'Endelîbünḡ perdë-yi çëşminde yaḡın yandurur

2. Yanaram âh êtmesem ger âh çeksem âh kim
Bülbül-i bî-çärenünḡ bāḡ u bulaḡın yandurur

3. Êylemişdür şām-ı hicrân sînemi zülmet-serā
Bu sebebden onda cānān şem'-i dāḡın yandurur

4. 'Êşķ ehli, 'âşık ister cümlë-yi eḡbābını
Kim semender mîz-bān olsa ḡonaḡın yandurur

5. Germdür ez bes nigāhum yandurur göz perdesin
Veh ne şebbādur bu şebbā kim ayaḡın yandurur

6. Yandurur ol âteş ile ḡān-mānın 'ākîbet
Her kimünḡ gerdün-ı dün-perver ocaḡın yandurur

7. Ol gül içün bāḡbān nāzın çeker her ḡārdan
Nükhēt-i gül gerçi Ḳovsînünḡ demāḡın yandurur

G.62

1. İlāhî n'ola ger lāl olsalar şeydāyî bülbüller
Ki varı bî-vefā vu bî-teḡ ü her-cāyîdür güller

2. Meger pervāne bilmiş è'tibārın şem'-i ḡod-kāmunḡ
Ki öz bāl u perinden başa her dem savurur küller

3. Ḥeṡ ü ḡālunḡuza çok meḡrūr olmanḡ èy gözeller kim
Bu gün danla ḡoyar küller sizünḡ başunḡuza kāküller

4. Ded ü dām ülfeti yëgdür bu ḡelķünḡ iḡtilāṡından
Anunḡ-çün 'âşık-ı dîvāneye merḡübdur çöller

5. Bu iki nā-mülāyim şīveden yā Reb n'olur hāşil
Sen ü nā-hoş tegāfüller men ü bī-cā tehemmüller

6. Doludur şūr ile Ferhād u Mecnūn çölleri ammā
Gelünğ kim özge 'ālemdür bizüm dağlar bizüm çöller

7. Dahı zülf-i girih-gīr ārzū èyler midüm Kōvsī
Eger gāhī dutulmuş gönğlümi açsaydı sünbüller

G.63

1. Eflāk gönğlümünğ kuşına āşyānedür
Seyyār u şābīt ü meh ü horşīd dānedür

2. Nisbet banğa hikāyet-i Mecnūn fesānedür
Nālem yanında şīven-i bülbul terānedür

3. Yüz bin behāne isterem ol kūya varmağa
Dérler ki cennetünğ sebebi bir behānedür

4. Şübḥ ḥumār-ı çeşm-i siyāhunğ neẓāresi
Kèyfiyyet-āferīn-i şerāb-ı şebānedür

5. Lāyık degül 'ebeş yere ètmek ḥarāb onı
Èy şāh-ı ḥüsn çün sanğa gönğlüm hezānedür

6. Sen yād isen benümle heyālunğ bir evlüdür
Bīgānesen özünğ gem ü derdünğ yegānedür

7. Eḥbāba ser-güzeştini Kōvsī beyān eder
Sanmanğ ki meṭlebi gezel-i 'āşıkānedür

G.64

1. Neẓārè-yi gül ile derd-i yār tāzelenür
Bu şendel ile şüdə'-ı ḥumār tāzelenür

2. Şerāb-ı nāb ile teşvīş-i dāğ-ı 'eşq artar
Ki her keder su içir lālezār tāzelenür

3. Feğān ki beḥye ile zeḥminünğ biri bin olur
Emān ki merhem ile dāğ-ı yār tāzelenür

4. Mürür ile kem olur süz-ı teşne, ḥeyrānam
Ki ve'de köhnelenür intizār tāzelenür

5. Terāvet-i gül-i rühşārı arturur heṭ-i sebz
Ki ebr olanda çemen-i nov-bahār tāzelenür
6. Kefes esīriyem ü bī-nevālīgum vardur
Bu gün ki berglenüb, şāhsār tāzelenür
7. Nehāl-ı ṭeb‘ūmi ğem gün-be-gün füsürde kıılır
Bahār feşli ki her nük-i hār tāzelenür
8. Heyāl-ı hāl u heṭṭ ü zülf-i müşk-bārunġdan
Nesīm-i āhum ile nov-bahār tāzelenür
9. Gözüm kim üz çevürür tīġ-i āb-dārunġdan
Ki ger sen avçı olursan şikār tāzelenür
10. Bir özge şekve saṅa her gün èylerem senden
Ki gerdiş-i felek-i bī-medār tāzelenür
11. Görende heṭ eşerin veşline anuġ Kovsī
Ümīd-i hāṭır-ı ümīdvār tāzelenür

G.65

1. N'ola ger baġrumı kıan, çeşümüni giryān èyler
Baṅa fermān özinüġdür ne ki cānān èyler
2. Mūr u mār ile düşübdür ser ü kārüm n'eylim
Gönġlümi hāl yıġar zülf perīşān èyler
3. Bir uşaġuġ yene bāzīçe èvidür gönġlüm
Ki hemān yapduġı sā‘at onı vīrān èyler
4. Nā-güvārādur eger ġeyr vère āb-ı hayāt
Yār eger derd vèrür derdüme dermān èyler
5. Ğunçalatmış beni ol şāḥ-ı gülünġ hicrānı
Bī-beşīret baṅa teklīf-i gülistān èyler
6. Bu belā dāġını āḥir aḥıdurdum gözden
Āh n'eylim ki gönġül kıan èleyen kıan èyler
7. Kimsenüġ degmemişem gönġline hergiz yā Reb
Yene her kim ki yèter gönġlümi vīrān èyler
8. Tifldür sevdücegüm yaḥşı yaman ferķ ètmez
Ki eger Ke‘be eger büt-kede vīrān èyler

9. Ola ger ovs ıye menz r g l-i r hs run 
Nezm-i reng n ile d ny n  g list n  yler

G.66

1. Bu resm ile eger ebr -y  y r i  arelen r
 ek b riştesi zenc r olursa p arelen r
2.  emenden  tdi mi ol m h kim f r  ından
G l  ft blanur şebnemi sit arelen r
3. Tam m d   u bel dur egerçi h  il-i     
Bu derde  ebr  ylesen  z özine   arelen r
4.  edefde gövher olan  etreden olur z hir
Ki   yn-i be rde dery lanan ken arelen r
5. Olurken  te -i s zende ile h r  nerm
Fe  n ki n lem ile y r g n gli h arelen r
6.  ılur cah n  m se  her liv -y  eh zer-i h et
Egerçi z lf bu gün danla h  -k arelen r
7. F r   birle g l-i zehmi  em -i me  er olur
Anun  ki t  -i  eh detle ba ı yarananur
8. Ayagdan  ek el n  lüleden  iy s  yle
Ki y zi kırmızı oldu ca i i  aralanur
9. Diy r-ı h snde hem el, el üste çokdur kim
Sözi yanında anun  ağzı h  -k arelen r
10. Me  l-ı m y-miy n p     t bdur ovs 
Haçan hey l ile ol lef    me  n  aralanur

G.67

1. G n  l alma  rev  in ol leb-i h nd n ne bilür
Biri kim v  if-i derd olmaya derm n ne bilür
2. Almamış gönğlini elden  zi tek k fir anun 
M  net-i h v  le-s z-ı  eb-i hicr n ne bilür
3. R zg r n  ara,  z z lf i anun   ylemem  
D d-ı  h-ı men-i mehc r-ı per    n ne bilür
4. N  met n   z v  ini perverd -yi n  met bilmez
An a  ohdur dil   c n  edr-i dil   c n ne bilür

5. Sitem ü lütf temîzin edebilmez ‘âşık
Nik ü bed ferķini âyîne-yi heyran ne bilür

6. Ne keder görmek onı olmaya mümkün yêgdür
Bulmayan veşl neşâtın gem-i hicrân ne bilür

7. Düşmedin mürğ-i çemen zâğ u zeğen şöhetine
Kedr-i künc-i kefes ü yâd-ı gülistân ne bilür

8. N'ola gül-rühler eger her kime ikbâl edeler
Belî öz kıymetini gövher-i gelân ne bilür

9. Kim ki bilmez özini öz sözini hem bilmez
‘Erz-i meţleb neseķin Kavsî-yi heyran ne bilür

G.68

1. Bir yol demedünğ kim gönğül ey yâr kimünğdür
Ey kâş bileydünğ ki bu bîmâr kimünğdür

2. Mehcûr benem, özgeyedür güşe-yi çeşmünğ
Mehmûr kim ü sāger-i ser-şâr kimünğdür

3. Gönğlüm benüm âvâre vü sen geyr geminde
Kim hâne-harâb olmuş u me‘mâr kimünğdür

4. Ben teşne-lebem sen suyu toprağa sepersen
Bîmâr-ı perîşân kim ü tîmâr kimünğdür

5. Gêtdi gönğül elden rüh ü zülfünğ hevesinden
Vîrâne kimünğ genc kimünğ mâr kimünğdür

6. Bir pillededür cem‘ kara daş ile gövher
Yûsuf nece bilsünğ ki herîdâr kimünğdür

7. Zâhid baŋga gel söyleginen dîni seversen
Tesbîh senünğ helķe-yi zünnâr kimünğdür

8. Yoğdur heberüm kim gönğül olmuş kime heyran
Âyîne ne bilsünğ ser-i bâzâr kimünğdür

9. Her nîş ile bir nûş gerek yâr ola Kavsî
Ger hâr senünğdür gül-i bî-hâr kimünğdür

G.69

1. Eyle kim dermân senünğdür derd-i bî-dermân senünğdür
Her ne êtsen pâdşâhum eyle kim fermân senünğdür

2. Teşnê-yi dîdârûngam ben êy gül-i ter, hârûngam ben
Bir emânetdârûngam ben dil senûngdür cân senûngdür
3. Gönglümi evvel alursan âhiri gözden salursan
Kible-gâhum sen bilürsen ev senûng mehmân senûngdür
4. Êy benüm çeşmüm çırâğı gönglümünğ ümmîdi sâķī
Kana ile doldur ayağı kim bu gün dövrân senûngdür
5. Dîn ü dilden geçmeyem mi hâşilümdür biçmeyem mi
Kana kana içmeyem mi kâse kâse kan senûngdür
6. Gerçi veşlünğ oldu müşkül bes ki var ortada hâyil
Olmuşam hicrâna kâyil çün şeb-i hicrân senûngdür
7. Gel beni êy kâtil öldür kim benüm mekşûdum öldür
H'âh ağlat h'âh güldür dîdê-yi heyran senûngdür
8. Çok da cövre mâyl olma düşmen-i cân u dil olma
Hâl-ı dilden gâfil olma çünkü ol vîrân senûngdür
9. Başunğ oldu güy-ı meydân kâmet-i hem-geşte çövgân
İmdi Kavsî eyle cövlân 'ersê-yi meydân senûngdür

G.70

1. Çırâğ-ı dâğ ile gönglüm visâl-ı yâr ister
Yekîn ki lâlê-yi pejmürde nov-bahâr ister
2. Aç ağzunğ eyle feğân êy sipend-i temkîn bes
Ki 'eşķ ehlini me'sûķ bî-ķerâr ister
3. Harâb-ı cîlvê-yi bî-bâķ-i şâm-ı hicrem kim
Ne ârzû ne tekâzâ ne intizâr ister
4. metâ'-ı mêhr ü mehebbet 'ezîzdür ammâ
Bir özge 'âlem ü bir özge rûzgâr ister
5. Cahânda resm-i vefâ umma kimseden zinhâr
Ki gem elinde ölür kim ki gem-güsâr ister
6. Odum kül oldu külüm ahtarur şebâ tapmaz
Henüz 'eşķ beni hâr u hâksâr ister
7. Yeri şeb-i gemüm êy şem', rövşen eylemegil
Bu günde çün beni ol âteşîn 'izâr ister

8. Cahānda görmelü yüz çünki vèrmez üz Kōvsī
Bu yüzden āyīnesi dīdemünġ ġübār ister

G.71

1. Gerçi her ‘āşıkā hicrān kıatı müşkül görünür
Baġa bir lehze ferāķunġ neçe bin il görünür
2. Ben düşen vādīye basmaġ ħedem ey ‘āşıklar
Kı bu çöllerde ne Mecnūn ve ne meħmil görünür
3. Şīr ser-pence salur vādī-yi ħūn-ħārunġda
‘Ėşķ eger bī-ciger ü bī-ħod u bī-dil görünür
4. Cezbē-yi ‘āşıkā eġyār olabilmez mānē
Ĥār u ħes āteş-i sūzāna ne ħāyil görünür
5. Savurur külleri öz başına pervāne için
Şem‘ zāhirde eger ser-kēş ü ġāfil görünür
6. Özge tātēlere okşatma benüm tātētimi
Kı baġa mütteşil ol Ke‘be mūkābil görünür
7. Veşl bezminde ki eġyār ola engel Kōvsī
Her ili bir dem ü her sātı bir il görünür

G.72

1. Var ise cem‘iyyet-i ħātır, perīşānlıġdadur
Me‘nī-yi ārām şūret tapsa, ħeyrānlıġdadur
2. Rūzī-yi erbāb-ı dāniş ħūn-ı dildür dehrde
Bir ferāġet var ise ‘ālemde nā-dānlıġdadur
3. Al-ı vālāsına (?) dūnyānunġ mūħenneşler kimi
Māyil olma kim libās-ı merd ‘ūryānlıġdadur
4. Derd ehlinünġ ġemi bī-derde te’sīr ēylemez
Berķ ħendānlıġdadur tā ebr giryānlıġdadur
5. Tövbeden vātız benüm dāyim nedāmetdür işüm
Çün dēdünġ kim tövbe me’nīsı peşīmānlıġdadur
6. ‘Āleme fermānevādur zūlf ile ħālunġ senünġ
Mār u mūrı hem bu iķlīmünġ Süleymānlıġdadur
7. İstemez dīn ü dilin ol nā-müselmān Kōvsīnünġ
Gör ne kāfir mācerālıġlar müselmānlıġdadur

G.73

1. Ne sözdür bu ki sen berķ-i belā dünyā nēyistāndur
Ki hūsñüñğden senüñğ ēy şāh-ı gül ‘ālem gülistāndur
2. Şikāyet teng-nā-yı şehrden ger ētmeyim n'ēylim
Ki bu dīvāneye şehrā mekān-ı teng-mēydāndur
3. Gözüm şormaz gönğül hālın gönğül bilmez göz ehvālın
Öz ehvālına bes kim her biri ‘ēşķünğde heyērāndur
4. Feğān kim iztirāb artar anuñğ gördükce rühşārın
Sanurdum kim vişāl ol derd-i bī-dermāna dermāndur
5. Tegāfül ēyler ü çıhsuñğ diyer cānuñğ ki ‘āşıkşan
Meger ol seng-dil bilmez ki ‘āşık hem müselmāndur
6. Tebībüm bilmenem ben öz sözüm va'llāh bi'llāh
Belī hezyān diyer ol heste kim hālı perīşāndur
7. Heyālından anuñğ her kiprigüm bir şem‘ eder rövşen
Dönüb pervāneler Kovsī sanurlar kim çıragāndur

G.74

1. Anuñğçün ben sañga yalvarmanam kim yalvaran çokdur
Benüm gönğlüm alan yokdur sañga gönğlin vèren çokdur
2. Men-i dil-hestenüñğ hem şedķe içün şorginen hālın
Senüñğ kim nergis-i bīmāruñğ ehvālın şoran çokdur
3. Dil-i şed-pāremi sen alginen ēy nā-müselmān kim
Bu gün ol lālè-yi şed-bergi dört yandan deren çokdur
4. Gözüm nöķşān-ı nāz olmaz su'āl et hāl-ı zārum kim
Benüm derdüm bilen yoğdur sañga ger bildiren çokdur
5. Haçan fūrşet vèrür nāz u tegāfül derd-i hicrāna
Belī ehvā vèren azdur ve ger ne öldüren çokdur
6. Uzağdur yol gerekdür leng-lengān başa aparmağ
Ve-ger-ne öz semendin bir havur yortub yoran çokdur
7. Genīmetdür kimüñğ kim dīdè-yi me'nīsi rövşendür
Ve-ger-ne çeşm-i şüret-bīn ile Kovsī gören çokdur

G.75

1. Şebā selāmumı lütf eyle ol diyāra yètür
Peyāmumı sözümi hāl evinde yāra yètür
2. Kefes esīri olan ‘endelīb pèygāmın
Çemende bülbüle ‘erz eyle nov-bahāra yètür
3. Sükût çağı degül ey sipend aç dilünği
Benüm niyāzumı ol āteşīn ‘izāra yètür
4. Egerçi ben kimi ey şem‘-i bezm dilsizsen
Yanub yanub anğa sen dahı bir işāre yètür
5. Terehḥüm et baḡa ey nāle durma Tanḡrı içün
Beni anuḡ ser-i kūyna vara vara yètür
6. Bu beḡrde göher el vèrmez ey murād yèli
Sefīnemi kerem et bārī bir kenāra yètür
7. Götür gübār kimi cism-i zārumı Kōvsī
Nesīm-i nāle ile ovc-ı e‘tibāra yètür

G.76

1. Leb-i mēy-nüş sākī özgedür mēy gerçi rengīndür
Ḥayāt-ı cāvdān ser-çēşmesi ol cān-ı şīrīndür
2. Edeb bir yana ol bir yana kim mestem elüm dutmaz
Kesilsünḡ elleri ey bāḡbān her kim ki gül-çīndür
3. Gönḡül artuḡ gèder elden gözüm gördükce dildārı
Bu zeḡmi eyleyen nāsūr ol āhū-yı müşkīndür
4. Benüm eḡvālumu hāl-ı lebünḡ tek hīç kim bilmez
Bilür Ferhād şūrın her kimünḡ meṭlūbı Şīrīndür
5. Rü‘ūnet satma bī-şermāne ol meḡfilde ey mīnā
Ayaḡ düz koy ḡeberdār ol ki sākī gönḡli sengīndür
6. Gönḡül titrer gözüm görmez elüm dutmaz ayaḡ gètmez
Görer ḡeyrānlıḡum cānān ḡeyāl eyler ki temkīndür
7. İlāhī gün-be-gün artuḡ-raḡ olsunḡ āb u rengünḡ kim
Yüzünḡ nezzāresinden gözlerüm dāmān-ı gül-çīndür

8. Gerek zāhid müvāfiḳ bir biriyle şūret ü me‘nī
N'ola zünnār baġlarsam ki meḳşūdum büt-i Çīndür

9. Gelen Ḳovsī degül Mecnūn ġübārıdır bu çöllerde
N'içün durmazsan ey kūh-ı girān yerden ne temkīndür

G.77

1. Benüm gözüm ki ne ġülbün ne yāsemīn yeridür
Hèzār şükr kim ol serv-i dil-nişīn yeridür

2. Nèce gönġül götürem gönġlüm ülfetinden kim
Bir èyle tāze nehālunġ bu ser-zemīn yeridür

3. Ne yerde kim dutar ol mest-i nāz bāde baŋga
Benüm egerçi dilüm dutmaz āferīn yeridür

4. Görende ‘āşık-ı ser-mest ayaġ izin sākī
Revān düşüb koyar anlın sanur cebin yeridür

5. Senünġle xanı rekībünġ, gözüm, haçan kaynar
Anunġ ki sīnesi yüz reng küfr ü kīn yeridür

6. Yaḥamdan el götürüb benden ötmeyen zāhid
Yeri ki mescid ü meḥrāb ‘eḳl ü dīn yeridür

7. ‘ezīzdür dil-i vīrāne Ke‘beden artuḳ
Belī bu me‘nī evi şūret-āferīn yeridür

8. Boyunġ belāsın alım ḥāl evinde sözlerümi
Ne me‘nīye ki sen anlarsan āferīn yeridür

9. Egerçi mèy-kededür ser-be-ser anġa ‘ālem
Feġān ki medreseler Ḳovsī-yi ḥezīn yeridür

G.78

1. Gönġül evvel gelür gözden gözüm her-gāh giryāndur
Müdām ol ḳeṭrè-yi ser-geşte pīş-ā-pīş-i tūfāndur

2. ‘Elem ḳaldırdı āhum tīġ çekdi nālè-yi zārum
Diyünġ gelsünġ bu ġün mèydāna her kim merd-i mèydāndur

3. Kebāb olmış cigerler nūkheti gelmez girān ġül tek
Eger ‘āşık bin il ‘ömr èylese bir lehze meḥmāndur

4. Vèürsen baş anġa sèyl-āb-ı bī-zinhārı her sa‘at
Gözüm nūrı benüm gönġlüm meger deryā-yı ‘ümmāndur

5. Nehālunġ görmenem ammā yegindür sâyê-yi servünġ
Vişālunġ bilmenem ammā heyālunġ mäh-ı Ken‘andur

6. Ğübār-ı hâıırum bülbül kimi bād-ı hezân olmaz
Ki hüsn-i nîm-rengünden baġa ‘âlem gülistândur

7. Ne kâyfiyyet vêrür hûn-ı ciger sen vêrmesen sāġer
Dil-i bî-tâb her çend olsa sâķî bir avuc қandur

8. Bilür ol çeşm-i güyâ özgeler bilmez ne dildür bu
Libās-ı ‘âriyetden sözlerüm her çend ‘üryândur

9. Baġa teklîf-i zünnâr imdi êylerler Berehmenler
Ne bilsünġler bu cāhiller ki Қovsî pîr-i Şen‘andur

G.79

1. Gönġlümi almaġ haçan her serv-bālādan gelür
Ger bu me‘nî gelse ol āhū-yı re‘nādan gelür

2. Her nigāh-ı mest kim ol çeşm-i şehlādan gelür
Bir firengî-zādedür güyâ kilīsādan gelür

3. Ben kimem tâ medd-i āhum êylesünġ te’şîr kim
Hem eşer hem nāle êy nêy nāle-fermādan gelür

4. Ger kiçikdür şîşê-yi sâ‘at kimi gönġlüm benüm
Gel ki deryālarca mêy sâķî bu mînādan gelür

5. Leġt leġt olmış cigerler sanma gönġlümden gelen
Nāmelerdür kim baġa Mecnûn-ı şeydādan gelür

6. Sanma āhûlar gözin bî-kār kim ol perdede
Dem-be-dem pâyġāmlar Mecnûna Leylādan gelür

7. Êyle kim Қovsî gelür bîmāra dermān şübġler
Nüşġê-yi derdüm benüm her gün Mesîġādan gelür

G.80

1. Sanmanġ murādum ehl-i heves tek nezāredür
Kim meġlebüm benüm ciger-i pāre pāredür

2. Feryād ile oyanmadı beġtüm harāy kim
Gerdün benüm sitārem içün gāhvāredür

3. Yā Reb unutmasuñg beni bu reh-güzārda
Ol çeşm-i nīm-ẖāb ki mest-i güzāredür

4. Hāl etdi sen gibi günümi kara ey sipend
Odlara yanduran beni hem ol sitāredür

5. Mīnā yétürdi başını sākī ayağına
Zālim meger benüm cigerüm seng-i ẖāredür

6. Gülşende ẖār bahma bañga ‘endelīb tek
Ey bağbān benüm gerezüm bir nezāredür

7. Zinhār kem libāsına kem bahma ‘āşıkunğ
Kim dāğunğ altı kırmızıdır üsti qaradur

8. Tā düşdi dīde dānē-yi hālunğ heyālına
Zāhid kimi benüm de işüm istiḥāredür

9. Her çend ḥāksār dutarlar öz özlerin
Erbāb-ı dil yanında felek ẖıç-kāredür

10. Müjgān gibi deler cigerin seng-i ḥārenünğ
Her mişre‘üm ki kaşunğ ucından işāredür

11. Āh-ı şerer-fişān ile yandurdu ‘ālemi
Kovsī egerçi ‘eşğ odından şerāredür

G.81

1. Ey şem‘ eşit gör ki ne efsānelerüm var
Mecnūn kimi zencīrde dīvānelerüm var

2. İster göz ü gönğlüm seni ey Leylī-yi ‘ālem
Gel başunğ için gör ne siyeh ḥānelerüm var

3. Ben bülbul-i leb-besteyem ey şem‘-i gül-efrüz
Aḥtar gülümü gör ki ne pervānelerüm var

4. Reḥm eyle bañga cism-i ze‘īfüm yēle vërme
Ey nāle bu toprağda benüm dānelerüm var

5. Eglenmedi tā yétidi bañga genc-i revān tek
Sēyl-āb ne bilsünğ ki ne vīrānelerüm var

6. Her çend ki dīvānesiyem zövķ-i vişālunğ
Ey māh heyālunğla perī-ḥānelerüm var

7. Şen‘ân kimi bir büt baŋa menzûr-ı nezerdûr
Tersâ kimi her çend ki büt-hâneelerüm var

8. Toprağımı ƙan nırhına bî-tehlere satmaz
Sâķî bilür olsa ki ne mēy-hâneelerüm var

9. Êy gözleri mēy-hâne ayağ çekme gözümden
Her çend elünğden dolu pēymâneelerüm var

10. ‘Êşk içre beni gerçi tehî-dest bilürler
Ol behrde Ƙovsî kimi dūr-dâneelerüm var

G.82

1. Men ki elden gētdüm ol serv-i sebük-cövlân gelür
Âh bilmem n'ēyleyem kim cān gēder cānân gelür

2. Gerçi ƙalmaz mende cān êy dil eger cānân gelür
Cān gēder gētsünğ ne ğem kim ‘ömr-i cāvidân gelür

3. hîç yêrden tūrfe otlandum sipend oldum gönğül
Zāhiren kim başuma ol âteşîn cövlân gelür

4. tâ gelür cānân baŋa ehyâ vērür her çend kim
Öldürenen şonğra derd-i bî-davâ dermân gelür

5. Kūyünğa her çend kim gelsem gözüm görmez seni
Âyîne bāzârdan hēyrân gēder hēyrân gelür

6. Gül tek êy gül tâ ƙulağ olduŋ benüm âvâzuma
Her ƙeder kim artuğ efğân ēylerem efğân gelür

7. Tâ ƙonağumdur ğem ü derdünğ hevâdişden ne ğem
Ol êvi sēyl-âb yılmaz kim onğa mehmân gelür

8. Sen eger êy sâķî-yi hūn-h`âr gelmezsen velî
Öz ayağ-ilen heyâlunğ başuma mestân gelür

9. Âh kim dağlar kimi lenger salur gētmez dağı
Gerçi daşƙun sēyl tek Ƙovsî şeb-i hicrân gelür

G.83

1. Veşlden göz yaşı êy dîdê-yi eħbâb artar
Ki bahâr ayı yağar yağmur u sēyl-âb artar

2. Ayğa tökmek ilen h  n-ı ciger   rtulmaz
Ne   der artuğ   ersen bu m  y-i n  b artar
3. Yu  u girmez gözüme t   görürem r  hs  r  n  
Bu ne sözdür ki bahar ayı   eker-h    b artar
4. M  vc urur d  d  -yi p  r-nemde hey  l  n   g  celer
Her   der göz yumaram pertöv-i meht  b artar
5. G  z  mi silmek ilen le  t-i ciger az olmaz
Sen ki g  l-    n olasan   un  a-yı s  r-  b artar
6. Dem-be-dem ben g  derem elden    b  -t  b oluram
K  k  l  n  nde meger   y   em   senünğ t  b artar
7. S     her çend v  r  r c  m-ı leb-  -leb   ovs  
Bu bel  dur ki   um  r artar u     n-  b artar

G.84

1. B  yle elden g  td  g  m ger bilse y  r elden g  der
    tir  bum görse be  r-i b  -ken  r elden g  der
2. H  r u   es s  yl-  b   gin sağlar kimi   z g  n  gl  mi
Ol öderler sa  laram kim i  tiy  r elden g  der
3.   un  a     k   yler gir  b  n görse g  l tek zeh  m  mi
S  n  -yi p  r-d    m a  sam l  lez  r elden g  der
4. S  yr-i b     i    n senünğ   y serv-i re  n   d  men  n  
  oymanam elden eger yüz nov-bah  r elden g  der
5. G  tmi  em ben h    dan   y Ke  be-rov yoldaşlar
Siz g  d  n   kim men gelince r  zg  r elden g  der
6. K  y  n  a gelmekde her gün   z   in  num sa  laram
  h n'  ylim ol nefes kim i  tiy  r elden g  der
7. Benzemez h     nesteye her çend seng  nd  r g  n  g  l
T   düşer   y  ne   y   y  ned  r elden g  der
8. Vara vara zehr ile     det   ılurlar   h kim
Her   der   ebr   ylerem   ebr      er  r elden g  der
9. N  m bismil     ydi   y     til t  z öldürmek gerek
Sen bu tem    n ile teprensens   ik  r elden g  der

10. Birbirinüñ derdinüñ dermânıdur hem-derdler
Ben bu gülşenden eger gêtsem hêzâr elden gèder

11. Olmadın bî-hûş veşlünğ bulmağ olmaz n'èyleyim
Ger men elden gêtmesem sâķî şikâr elden gèder

12. Dutginen dāmān-ı dil var u yoħından ‘ālemünğ
Kim gönğüliden ğeyri Ƙovsî her ne var elden gèder

G.85

1. Her dem elden beni ol pencè-yi müjgān aparur
Ki anuñ tîĝi ile bismil olan cān aparur

2. Aparur cennet öziyle biri kim dünyādan
Çeşm-i ter sîne-yi sūzān dil-i büryān aparur

3. ‘Êşķ kūyında erit gönğlünĝi kim deryā tek
Getüren ķetire anĝa gövher-i ĝeltān aparur

4. Çeşm-i mestünğ aparur gönğlümi nezzāre ile
Bādè-yi nāb vèrür ger bir avuc ƣan aparur

5. Bèyle kim men görürem zāhid anuñ èhsānın
Çohları cennete meşşer ĝüni ‘işyān aparur

6. Gerçi öz gönğlini her kim ola ābād ister
Èy hoş ol kim bu ģarāb olmışı vîrān aparur

7. Bûlbûl andan ne aparsuñ ki bu bāĝuñ Ƙovsî
Lālesi dāĝ u ĝüli çāk-ı ĝirîbān aparur

G.86

1. Èy heyālünğ hem-demüm aduñ baĝa yalķuz yèter
Derd-i ser çoh vèrmenem ehlüm baĝa bir söz yèter

2. Kesme benden mēhrünğ èy ģorşîd iķbāl èyle kim
Ben kimi şebnemleri yandurmaĝa yulduz yèter

3. Olma ĝāfil menden èy şeyyād şeyd-i lāĝerem
Yollar üste dāmlar tek olmışam ĝöz ĝöz yèter

4. Şûr-ı meşşer salmaĝa dünyāya her dem her zamān
Ger ze‘îfem ben vücūdumdan benüm bir toz yèter

5. Munca hem şāhib-nezer reşk  ylemez hem-   mine
G   l  m  n    anı n        y  rlere   y göz y  ter

6. T   dil-i b  -t  b var h  c  t degül hicr  n od  
Müdde‘  ger d     ise yüz d     i   n bu k  z y  ter

7. Ger diler   ovs   g  z  m ol servi b  -nisbet degül
   met  m her çend h  md  r ne  l-i   eb‘  m düz y  ter

G.87

1. Bu reng benüm bağrum eger   an olaca   dur
‘  lem   amu bir   et‘ e g  list  n olaca   dur

2.   y     -   g  l ol    met-i m  vz  n hevesinden
  o   serv bu g  l    nde h  r  m  n olaca   dur

3. G  z yaşına yüz v  rmi   em amm   bilürem kim
Ol s  yl ile g      m   vi v  r  n olaca   dur

4. Sen o  lar  n     y n  le y    b sağla ki bir gün
S  nem hedef-i n  vek-i m      n olaca   dur

5.   lmem da  ı   y ne  d-i h  y  tum bilür olsam
Kim r   -   rev  num sa   a   urb  n olaca   dur

6.   erf   td   ciger   anı n  r  f ile        m
Bilmez ki bu gün danla per     n olaca   dur

7. Ez bes ki bah  r ay n   s     g  z  m ister
Ol günler ol n  ca cigerüm   an olaca   dur

8. Yüz     e ile tövbe v  r  r özgeye z  hid
Amm     zi bin   atla pe      n olaca   dur

9. Hicr  n g  cesi geldi ki her   et  r  -yi e    m
Perv  nelere   em‘-i   ebist  n olaca   dur

10.   ovs  n   unutma ki senünğ   a  n   uc n  ndan
Her mi  re‘i bir me  le‘-i d  v  n olaca   dur

G.88

1. Men   eb  b  m her kimünğ kim derd-i b  -derm  n   var
   tiy  r ile gerek tesl  m ola t   c  n   var

2. Ey anuñg rühsârı ile beşş eden ħorşîd hêy
Sanma kim her şûretüñg bir me'nîsi bir ânı var
3. Küfr-i zülfünğden senüñg zâhid esirger dîn ü dil
Kiblegâhum kâfirem ben ger anuñg îmânı var
4. Ben anuñgçün intihâsız ğemlere şükr êylerem
Kim ölümdendür beter her derd kim dermânı var
5. Hâk-i bî-keđr ile yeksândur bañga zâhid kimi
Öz yanında her kimüñg kim 'izzetile şanı var
6. Arĥa vërme varına bël baĥlama dünyâya kim
Ĥermenı vardur velî berĥ-i sebük-cövlânı var
7. Pîç ü tâb-ı nâleden me'lümdur kim Ĥovsînüñg
Bir pozulmuş cism içinde bir üzölmiş cânı var

G.89

1. Eger bin dâĥ yandursam gönĥül bir ayru dâĥ ister
Ġedâ ger ser-be-ser 'âlem ırâĥândur ırâĥ ister
2. Gözüm görmez ĥayâdan veşl içün ammâ gönĥül titrer
Belâdur bête serĥoş kim eli dutmaz ayaĥ ister
3. Meĥbbet olsa teklîf ü tevâzü' olmaz olmasuñg
Yüzinden bellüdür her mîzbânüñg kim ĥonaĥ ister
4. Degül ĥîç yerde mümkün düşmen ilen düstlîĥ ammâ
Mürüvvet ehli saĥ ister onı her çend ıraĥ ister
5. Bañga gül-geşt teklîfin êderler derd-bilmezler
Ne bilsünĥler bunı kim nûkhet-i gül hem demâĥ ister
6. Men-i dîvâneye 'eşĥ içre her bî-derdi benzetmenĥ
Ki Mecnûn vüs'et-i şehrâ sever Ferĥâd daĥ ister
7. Şeb-i hicrân ĥaradur eĥter-i beĥtüm kimi ammâ
Ĥeyâlünĥ pertövinden meĥr ü meh benden ırâĥ ister
8. Gözi şûret gören me'nîden âĥâh olmayan ĥâfil
Eger veşl istese bir kûra benzer kim ırâĥ ister
9. Nesîm-i şübĥden her gün ser-i kûyuñg şorar Ĥovsî
Bu ĥâfil öz êvinüñg hem yolın bilmez sorâĥ ister

G.90

1. Gerçi hūblar meḥnetin her ‘āşık-ı ḥeyrān çeker
Sākī-yi nāz-āferīnünḡ nāzını dövrān çeker
2. Çılmaz ey kātıl ḥedeng-i dil-nişīnünḡ sīneden
Cān çeker her kim ki zehmūmden benüm pèykān çeker
3. Gör ne cāhildür eder teklīd ezel neḡḡāşını
Ol müşevvir kim mişāl-ı şūret-i cānān çeker
4. Her yana gétsem çeker reh̄m èyleyüb hicrān beni
Èy diyen kim ze‘f ile ‘āşık nèce hicrān çeker
5. Şükr li'llāh şām-ı hicrān hem-nefessiz ḡalmanam
Ben nefes çekdükce nèy hem nāle vü efgān çeker
6. Gönḡlümünḡ göz gövher èyler keṭre keṭre ḡanını
Ebrden deryā-yı ‘ümmān minnet-i èḡsān çeker
7. Èylemez eh̄māl Ḳovsī cān nişār ètmekde kim
Gāh gāhī öz ‘inānın ger çeker meydān çeker

G.91

1. Birbirinünḡ tedārükidür rüzḡārlar
Hem-zürdur ḥezānlar ile nov-bahārlar
2. Meḡfilde geh sipend kılur nāle gāh nèy
Cem‘ oldılar ḡerārūm alan bī-ḡerārlar
3. Teḡdīm içün helāk-ı dem-i tīḡünḡ olmaḡa
Biri biri ilen ḡekişürler şikārlar
4. Zinhār ḡeçme bāde vü sākī vü cāmdan
Çün her reviş ki var ḡeçer rüzḡārlar
5. Endīşe ètme seng-i cefādan yetürginen
Eflāka ḡāksārlıḡ ilen ḡişārlar
6. Her şübḡ ü şām kövkeb ü ḡorşīdden felek
Sākī senünḡ ayaḡunḡa èyler nişārlar
7. Ser-menzil-i kemāla yèterler mürūr ile
Ger bilseler öz özlerini kem-‘eyārlar
8. Mecnūnı deşt unuttı görüb vehşetüm benüm
Eḡbābı gerçi yāda salur yādḡārlar

9. Eflāk dönse dönmese gelmez girān baṅga
Ḳovsī gerek ki dönmeyeler ḥāksārlar

G.92

1. Bī-eşerdür nāle tā nēy tek eşer bendindedür
Bī-nevādur ol genī kim berg ü ber bendindedür
2. Keṭrē-yi bī-tābumuz tēz gövher-i ḡelṭān olur
Belke gövherdür hemīn şāḥib-nezer bendindedür
3. Ḥüsñ özi hem fāriḡ olmaz pīç ü tāb-ı ‘eşḳden
Kim kemend-i kākül-i müşkīn kemer bendindedür
4. Ebr tek zinhār cūş-ı giryeden göz yumma kim
Gövher-i deryā-yı rehmet çēşm-i ter bendindedür
5. El ayaḡ altında ‘eşḳ ehli gerek pāmāl ola
Bes n’içün pervāne Ḳovsī bāl u per bendindedür

G.93

1. Ğeyr birle gülsitān şehinde yārunḡ sēyri var
Elde mēy başında gül yanında ḥārunḡ sēyri var
2. Ğunça-yı gül nov-bahārunḡ ḥāludur şebnem gülünḡ
Şermden ḳan terlemiş gül gül ‘izārunḡ sēyri var
3. Heṭṭ-i müşkīnünḡ heyālın gözde teşvīr ēyledüm
Ol beyāz içre bu diḳḳetlü gübārunḡ sēyri var
4. Dāḡlar köksümde gönḡlümde heyāl-ı ‘ārizünḡ
Bir ṭeref gül bir ṭerefde lālezārunḡ sēyri var
5. Sebzenünḡ meftūnı olmam sünbülünḡ bī-tābı kim
‘Āşıḳa heṭṭ ile zülf-i tābdārunḡ sēyri var
6. Müṭribünḡ sencīde şovtında eşerler var velī
Hāy hāy-ı nālē-yi bī-iḥtiyārunḡ sēyri var
7. Bāḡbāna nūkte dutma gülsitān nezminde kim
Ger beşīret var bin il bir nūk-ı ḥārın sēyri var
8. Ḳatı oḡ Ḳovsī şikeste yaydan nüdretilüdür
Nāvek-i āḥ ēylesen itgen şikārunḡ sēyri var

G.94

1. Kiblegāhum şefhê-yi hüsününde hālunğ sèyri var
‘Āleme kan yudduran rühsâr-ı alunğ sèyri var
2. Ger mürüvvet èyleyüb möhlet vèürse iztirāb
Bir nigāh ile yüz il şem‘-i cemālunğ sèyri var
3. Gösterür lövh-i dil ü dīdemde bin bin neşler
Handadur Mānī ki nekkāş-ı heyālunğ sèyri var
4. Mehv-i kedd ü heft-i sebz-i yār eger olsam n'ola
Kim çemende taze sebz olmuş nehālunğ sèyri var
5. Èy mühendis kaşına rühsârına anlına bah
Kim mükārın üç güne iki hilālunğ sèyri var
6. Bilmenem söz çoğda kim gövgālu inşālar düzim
Bī-tekellūf heft-i müşkīn ile hālunğ sèyri var
7. Kaşlarınğ yayına şedke, çek bir oh hem Kōvsīye
Gözle kim kurbānī-yi ‘eyd-i vişālunğ sèyri var

G.95

1. Beni ol âteşīn-rühsâr çün yandurmağa başlar
Sipend özi özini reşkden oddan oda daşlar
2. Çekende tīgini biri biriyle kaynaşur kanlar
Eline tā alur yayın kavuşur bir bire başlar
3. Ne bir dem gönğlümi alur ne bir katla şorur hālum
Hèyif ol yahşidan kim ‘eşk ehliyle yaman başlar
4. Bahāristān olur her neş anunğ rengīn heyālından
Èderlerse benüm müjgānumı ger hāmè-yi nekkāşlar
5. Diyerdüm kim dēsünğ ol māha bir söz şem‘-i bezm ammā
Niķābın tā götürdi öz gününe kaldı yoldaşlar
6. Gözüm nūri gözümde bir nezer ārām dutmazsan
Benüm müjgānumunğ cürmi nedür ger kanludur yaşlar
7. Èderler başuma toprağ uşağlar bilseler Kōvsī
Ki ne miqdār çevremde ağır kıymetlūdür daşlar

G.96

1. Eger t̤bā eger serv ol kedd-i re'nāya reşk ēyler
Yeķīndur bu ki her hemtālu bīhemtāya reşk ēyler
2. Eger 'ālem senünġ reşkünġ odına yansa 'ēyb olmaz
Ki ay u gün ırāġı pertövine sāye reşk ēyler
3. N'ola bī-tāb olub ıan aġlasam feryādlar kılsam
Gözüm nūrı saıġa meftūn olan dūnyāya reşk ēyler
4. Ne bir hem-dem ne bir feryād-res ne nāleye rühşet
Nevāsızlıġ hücūmından vücūdum nāya reşk ēyler
5. Yeri var ehl-i feķre reşk ēderse merdüm-i dūnyā
Beşİretsiz kişı kim merdüm-i dūnyāya reşk ēyler
6. N'ola reşkünġ yūkinden ır hem bolsa cahān Kōvsī
Ki dāyim ırh-i ırāī bes⁹⁴ hilālī yaya reşk ēyler

G.97

1. Yandurmuşam gönġülde ırp ü rāst dāġlar
Kim şām-ı ġemdür onda gerekdür ırāġlar
2. Düşnām ile tebessüm ile le'l-i leb beni
Her dem bir özge ırāşni ile kōnaġlar
3. Müttrib dutanda sākī-yi hūn-h'ārunġ adını
Diller dutuldu dutmadı eller ayaġlar
4. Bī-tāb olub feġanlar ēdüb yalvaram n'ola
Kim dözemez bu bēl büküci dāġa dāġlar
5. Tā bir zamān ke dem basa ol serv-i sīm-ber
Su üzre dutdu merdüm-i ırşmüm otaġlar
6. Kāvüşdı dāġ dāġa tebībüm kāvüşmadı
Sīnemde merhemünġle senünġ kanlu dāġlar
7. Zülfünġde gönġlümi bula mādēm şebā bēle
Çok serserī dolandum u dutdum sorāġlar
8. Sākī teġāfūl ēyleme kim ġem yıhar beni
Ger dutmasa elüm bu günümde ayaġlar

⁹⁴ Tahran Milli Nū.: sen

9. Ol zülf ucından asılı kalsa gönğül n'ola
Kimse sınımadın birine bel mi bağlar

10. Bir dem ağız yumub göz açub Һesret ile bah
Ey ‘endelīb-i herze-derā geçdi çağlar

11. Ḵovsī bu derd birle ki āheng-i şe‘r eder
Hem ğeyri ağıladur özi içün hem ağılar

G.98

1. Şekve ne içün cefā senünğdür
Ḵurbānünğ olım rizā senünğdür

2. Başunğa dönim benüm başumda
Ger az ger çoĸ havā senünğdür

3. Sen ğunça isen şebā benümdür
Ben bülbul isem nevā senünğdür

4. H̱ansı eğer etse meṭleb oldur
Çün derd senünğ davā senünğdür

5. Ger pest ise şebrümünğ bināsı
Ger nāle ise resā senünğdür

6. Her çend artuĸ belālarum var
Gelsünğ baŋga her belā senünğdür

7. Yā Reb sakla yaman nezerden
Ol māh-ı melek-liĸā senünğdür

8. Al gönğlini ser-girānlıĸ etme
Kim Ḵovsī-yi bī-nevā senünğdür

G.99

1. ‘āşıka her çend derd ü dāĸ u meḥnet yaḥşıdur
Ey dolanım başunğa sākī mürüvvet yaḥşıdur

2. Ben dēmim kim serv yā gülbün yamandur bāĸbān
Ol nehālünğ kām̱eti ammā ḵiyāmet yaḥşıdur

3. Himmetince her kimünğ ‘ālemde bir menzūrı var
‘Endelībe gül baŋga ol serv-kām̱et yaḥşıdur

4. Gūşe-yi çeşmünğ benümle ĸāh vardur ĸāh yoĸ
Ey gözüm, ṭeb‘inde ḥelkünğ istiĸāmet yaḥşıdur

5. Gerçi ‘èyn-i müdde‘âdur her ne gelse yârdan
Sen mehebbet cânibin dut kim mehebbet yahşıdur
6. Ey diyen kim yahşıdur etmek nişâr-ı cân anğa
Yêtse növbet düşse fûrşet vërse rûhşet yahşıdur
7. Her ne sâķī iltifât eyler baňa nûş eylerem
Sâģer-i møy yahşıdur seng-i melâmet yahşıdur
8. Gerçi sâķī lütf edüb koymaz ayağın başuma
Dâmen-i himmetden el çekmem ki himmet yahşıdur
9. Bilmişem kim cân nişâr etmek anğa mümkün degül
Niyyetüm ammâ budur çün yahşı niyyet yahşıdur
10. Ger beni sîr-âb edüb ger öldürürsen teşne-leb
Her ne eylersen sen ey deryâ-yı rehmet yahşıdur
11. Cüst-ü-cü-yı veşlden göz yummuşam tâ bilmişem
Se‘y zehmet arturur yüz vërse dövlet yahşıdur
12. Kâbil-i minnet degül Kavsî behişt-i Câvdân
Veşl için ammâ iki ‘âlemce minnet yahşıdur

G.100

1. Serv keddünģ kim kıyâmet mişre‘in mövzün eder
Şîri âhû eyler ü âhûları Mecnûn eder
2. Ben semender-meşrebem ey âteşîr-rûhsâr hây
Yanduran eczâ-yı terkîbüm beni memnûn eder
3. Ğeyr tek her şûret-i dîvâr aparmaz gönģlümi
Leylî-yi âfâķ oldur kim beni Mecnûn eder
4. Cân vèrürdüm kıymet-i şehbâya bilsèydüm eger
Kim møy-i gül-fâm reng-i zerdümi gülgün eder
5. Ol ki kısmetdür yêter mehnet ne vech ilen ki var
Her ne kim sen èylemezsen gerdiş-i gerdün eder
6. Nâlè-yi mestâne mütripsiz kebâb eyler beni
Sensiz ey sâķī møy-i gül-reng bağrum hûn eder
7. Gülbün eyler bülbülünģ âheng-i Kavsî nâlesin
Teb‘ümi ol kâmet-i mövzün benüm mövzün eder

G.101

1. ‘Eşkdür kim seni Leylî beni Mecnûn èyler
Kiminünğ rizkîni şehbâ kiminünğ hûn èyler
2. Bir nezer görmek ile ‘ârizünği illeredin
Gözlerüm gönğlümi gönğlüm beni memnûn èyler
3. Beni mehrûm vişâlından anunğ èylemesünğ
Râziyam her ne dahı gerdiş-i gerdûn èyler
4. Bir avuc yêr ser-i küyunğda senünğ vèrmese çerh
İki dünyânı baŋga ger vère meğbûn èyler
5. Hûn-ı dil vèrmedi teğyîr benüm şûretüme
Bâde bî-derdlerünğ rengini gülgün èyler
6. Èylemez sebzeler üstinde mèy-i gülgün hem
Bu ki ol çèhrè-yi sebz ü leb-i mèygün èyler
7. Getürür ‘erşeye bir kâmet-i mövzûn Kovsî
Felek ol gün ki bir ehl-i dili mövzûn èyler

G.102

1. Diyer zâhid ki zâhirdür kıyâmetden ‘elâmetler
Ne bilsünğ kim bu kâmetden kıyâm ètmiş kıyâmetler
2. Görünmez sebzè-yi h’âbîde serv-i nâz olan yerde
Onunğ yanında siz pâmâlsız èy serv-kâmetler
3. Bu yoldan kim vişâlunğ buldum u tapşurmadum cânım
Beni öldürmese hicr öldürür âhîr nedâmetler
4. Eger ikbâl eger idbâr ‘âşık rizksiz kalmaz
Yèter her vechilen kim var derd ü dâğ u mèhnetler
5. Olub sühân-ı rûhum kanlu bağrum dâğ eden nâşèh
Senünğ tek özgeye çok ètmişem ben hem neşîhetler
6. Anunğ tek bir nigâr-ı pāk-sîret bağlamaz şûret
Ve-ger-ne ‘âlem-i zâhirde çokdur yahşî şûretler
7. Nigâh-ı germ onunğ rûhsârına ger âftâb ètse
Sipend èyler beni bî-ihtiyâr odlara géyretler

8. Kerem kıl bādē-yi gülğūna ‘ādet vërme başunğçün
Ki dāyim ƙan içer sākī göz ü gönğlümde ƙesretler

9. Bu gün benden yüzün dönderdi cānān bilmenem Ƙovsī
Anğa yā Reb ne söz ‘erz eylemişler bī-mürüvvetler

G.103

1. Ben istemenem derdümi cānāna dēsünğler
Ehvalımı ol zülf-i perīšāna dēsünğler

2. Ol Leylīye ƙurbān oluram ben teh-i dilden
Ƙoy bir nêçe bī-teh baŋga dīvāne dēsünğler

3. Pervāne yaƣar var u yoƣın her oda yêtse
Rāzı degülem kim baŋga pervāne dēsünğler

4. Onlar ki diyerler bu ne feryād u feğāndur
Bārī bu sözi ol gül-i hendāna dēsünğler

5. Diller tökerem bülbül ü pervāneye Ƙovsī
Tā bir gün olar ƣālumi cānāna dēsünğler

G.104

1. Her çend ser-girān ola dildār yêg bilür
Ben bilmenem ne olduƣını yār yêg bilür

2. Bin yol yapub yıƣarsa beni ihtiyārı var
Vīrāne mācerāsını mē‘mār yêg bilür

3. Hün-ı dil ü kebāb-ı ciger cām-ı mēy gönğül
Nüş eyle her ne sākī ü hūnhār yêg bilür

4. ‘ecz etmenem bugün saŋga ey çerh-i seng-dil
Öldürse derd ü ğem beni ğem-hār yêg bilür

5. tā vërmişem rizāmı onunğ öz rizasına
Yalvarmanam ki yār-ı vefādār yêg bilür

6. Bin daşa çalsa şīşemi çıhmaz şedāsı kim
Dildārlğ yolın özi dildār yêg bilür

7. Ger ser-bülend-i dehr êde ger pāymāl-ı ƣelƣ
Ben bilmenem baŋga ne gerek, yār yêg bilür

8. Her kimse anlamaz bu sözünğ intihāsını
Dil bilmezem benüm dilümi yār yêg bilür
9. Pervānenünğ hikāyetini şem‘den şorunğ
Bülbül fesānesin gül-i bī-ḥār yêg bilür
10. Ey söyleyen ki nāle ne yüzden feḡān n'ichün
Dilden şorunğ bunı dil-i bīmār yêg bilür
11. Ben gerçi yétmenem dil-i bī-tāb sirrine
Şükr eylerem ki vākīf-i esrār yêg bilür
12. Her çend ihtiyār baḡa vèrmemiş keḡā
Gem çekmenem ki Eḡmed-i Muḡtār yêg bilür
13. Gönḡlünğde her murād ki şāyistedür saḡa
Ḳovsī cenāb-ı Ḥeyder-i Kerrār yêg bilür

G.105

1. Pīç ü tābum yollar üste ḡelḡe-yi zencīr olur
Ḥāk hem ger olsa cismüm ḡāk-ı dāmen-ḡīr olur
2. Sen tek ey bülbül nesīm-i nāle açmaz gönḡlümi
Lālê-yi dāḡ-ı meḡebbet ḡunça-yı teşvīr olur
3. Ḳibleḡāhum çoḡ benüm rüsvālīgum men‘ étme kim
Ḥüsn ‘ālem-ḡīr olanda ‘eşḡ ‘ālem-ḡīr olur
4. Ḥāṭırunğdan ‘eḡl-i dün endīşesin meḡv eyle kim
‘Eşḡ eder tedbīrini her kim ki bī-tedbīr olur
5. Ḥān-mān vīrān degül ol nāḡış-i bī-derd kim
Gönḡli erbāb-ı heves tek māyil-i te‘mīr olur
6. Derd ü dāḡ-ı ‘eşḡden gem çekmenem derdüm budur
Kim benüm eḡvālumi her kim görür dil-ḡīr olur
7. ‘Āşıkunğ her çend gönḡli yüz ṭeref dendür ḡarāb
Ke‘bê-yi meḡşūdı ammā iki olmaz bir olur
8. N'ola derdünğ tek tenümden cān-ı meḡzūn çıḡmasa
Kim meḡebbet mülkinünğ topraḡı dāmen-ḡīr olur
9. Sözlerünğden ben kimi ḡün-āb-ı derd ü dāḡ aḡar
Sīnesinde her kimünğ Ḳovsī nefes şemşīr olur

G.106

1. Egerçi ol gül-i re'nā iki dünyā ilen başlar
Ben-i yek-reng ile bin reng istignā ilen başlar
2. Êder kıan, daş bağırlu bütlerünĝ gönĝlini nāz ile
Bu sākī bilmenem yā Reb nêçe mīnā ilen başlar
3. Müselmānlar anĝa zālīm dēmenĝ va'llāh bi'llāh
Dolanım başına her çend istignā ilen başlar
4. Eyin (?) müşkül degül ger başlar ise helķ ile vā'iz
Eĝer doĝrı diyer bir mest-i bī-pervā ilen başlar
5. Hersedden bir biriyle kaynamaz kıanlar nêçe yā Reb
Anunĝ bezminde her dem germ olur şehbā ilen başlar
6. Vişālunĝdan heyāla kānē' olmiş merdüm-i çēşmüm
Bu şehnem-zāde ger gün görmez ise ay ilen başlar
7. Sanuram kim benüm hāl-ı perīşānum diyer ol kim
Sözini āh ilen āhır kılur ēy vāy ilen başlar
8. Yeri var ger egilmiş kıaşlarunĝ tek nūk-ı müjĝānunĝ
Ki müddetlerdür ol nāvek bu güclü yay ilen başlar
9. Müselmānlar benümle başlamaz ol nā-müselmān kim
Fireng ile kilīsāya varub tersā ilen başlar
10. Döner pervāne her mehfilde yüz şem'e benüm gönĝlüm
Çırāĝı olmayan vīrānelerde ay ilen başlar
11. Egerçi güç gelür çerhünĝ cefāsı gönĝlüme am mā
Düşende başına bu ķetire yüz deryā ilen başlar
12. Libās-ı 'āriyetden 'ār êder 'üşşāk, mehvem kim
Nêçe Mecnün-ı 'üryan dāmen-i şehrā ilen başlar
13. 'Ebeş pervāneye 'āşık dēmenĝ kim ol heves-pīşe
Ne bir gün āh ilen kıaynar ne bir dem vāy ilen başlar
14. Hemīde kıametünĝ bīhūde ol re'nāya 'erz êtme
Haķan ēyle igit Kıovsī bu sınmiş yay ilen başlar

G.107

1. Ez bes ki göz ol āteş-i rühşār daĝıdır
Horşīd gözüm ışıĝı çēşmüm çırāĝıdır

2. Ol hâl u heflü şefhê-yi yüzdür benüm gözüm
Kim karası karası anuñg ağı ağıdur
3. Zinhâr anuñg bañga sitemin düstlar dëmenğ
Qurbân ilüm günüm anğa her çend yağıdur
4. Veşf-i gül ‘izâridur ol serv-kâmetünğ
Her mişre‘üm ki me‘nî evinüñg çırağıdur
5. Men‘ étme nâleden beni kim var eşerleri
Kesme nehâlumi ki erenler yatağıdur
6. Ol mehv bu çemende kıılır sêyr kim anuñg
Şebnem gözi vü ğunça dili gül kulağıdur
7. Êy ‘endelîb neğmê-yi ter menden umma kim
Bu ‘endelîb nûkhet-i gül bî-demāğıdur
8. Görmez yüzinde şün‘den özge nezâremüz
Zinhâr ẖâr baħma ki Tanğrı konağıdur
9. Meclis savuldı vu uyub eğyâr yatdılar
Êy şem‘-i nâle ger eşerünğ var çağıdur
- 10 Nâlem çemende sanma hevesden ki lâlenünğ
Peyveste ‘ibret ehline menzûr dāğıdur
11. Gönğlüm boyandı kanlara Qovsî nezâreden
Ondan bu hûn-ı dil göze konşı çanağıdur

G.108

1. Dilüm feğân ile vü dîde kan ilen doludur
Gönğül şehîfesi şerh ü beyân ilen doludur
2. Harây kim ne dilüm var ne bir dil anlayanum
Egerçi nêy kimi cismüm feğân ilen doludur
3. Urubdur ağızuma bin kıfl-ı âhenîn ğeyret
Henüz sekf-i felek el-emân ilen doludur
4. Egerçi gönğlüme zâhirde degmek âsândur
Bu çöl kemîn-gehi şîr-i jiyân ilen doludur
5. Sınuk sebûda su dutmaz kerâr u mêy durmaz
Şikeste gönğlüme mehvem ki kan ilen doludur

6. Humār ile beni öldürdi sākī-yi bī-rehm
Sebū-yı bādē-yi gül-reng cān ilen doludur

7. Bu bir piyālede yā Reb ne sehr eder sākī
Ki üsti bāde ilen altı kan ilen doludur

8. Sen öz yamanlarunğı yahşı et ne hāşil kim
Zamāne yahşı ile yā yaman ilen doludur

9. Beşİret ehli delīl istemez ki kövn ü mekân
Nişān ilen doludur bī-nişān ilen doludur

10 Yuvada gunçalanur ‘endelīb bes ki çemen
Nevā-yı Kōvsī-yi āteş-zebān ilen doludur

G.109

1. Gübār bād-pāy-ı yār için kim tūtiyāmuzdur
Bu meydānda bizüm göz yaşı ile Kerbelāmuzdur

2. Sirişk-i alumuz gülğūnumuzdur keṭ‘-i menzilde
Nesīm-i āhumuz pēygām için bād-ı şebāmuzdur

3. Feğān kim kılmışuz bed-nām ehl-i terk ü tecrīdi
Reg-i e‘zā riyāzet gūşesinde büryāmuzdur

4. Belā-yı këyddden bülbul kimi yok nālemüz ey gül
Bizüm çāk-ı kefes pēyveste mehrāb-ı du‘āmuzdur

5. Dēmenğ ol heste-nisbet bülbulünğ yanında gül neşşin
Dēmek olmaz mebādā incine çün āşnāmuzdur

6. Bulurdunğ bül-heves tek veşlini gül-çin ger olsaydunğ
Bizi mehrūm eden ondan dil-i bī-müdde‘āmuzdur

7. Eger tövfīk olur bir gün bilürler merdüm-i ‘ālem
Ki her kim hācetin bizden diler hācet revāmuzdur

8. Bedende bī-geş olmaz cān eger yüz bin güdāz etsen
Bu cism-i nā-tevān toprağ olanda kīmyāmuzdur

9. Ne hoş bayramdur ol günler ki meydān-ı şehādetde
Kara toz sürmē-yi nāz u kızıl kanlar henāmuzdur

10. Kelemdür nīzē-yi gülğūnumuz meydān günü Kōvsī
Eger söz kūçesinünğ tengnāsında ‘eşāmuzdur

G.110

1. Le‘l-i nābunġ bilmenem rūḥ-ı revāndur yā nedür
Serv-ķeddünġ medd-i ‘ömr-i cāvdāndur yā nedür
2. Bilmenem ey sebz-i teh gülgün baŋga menzür olan
Kaş u gözdür yā leb-i şekker-fişāndur yā nedür
3. Helķ dērler var dehān ile miyānunġ söyle kim
Eşli vardur doġrı sözdür yā yalandur yā nedür
4. Pīç ü tāba bir nehānī nükte salmış ‘ālemi
Hīç kim bilmez kim ol mūy-miyāndur yā nedür
5. Baġrumı bir kan eden vardur degül me‘lūm kim
Sen özünġsen yā sözünġdür yā dehāndur yā nedür
6. Var bir bī-dād eden ‘üşşāķa ammā bilmenem
Beḥtdür yā çerḥ yā dövr-i zamāndur yā nedür
7. Mūr tek her çend öldürmek beni āsān ola
Āḥir ey bī-dādger ol daḥı ķandur yā nedür
8. Gēçdi ‘ömrüm bu çemende açmadum göz tā bilem
Kim bahār eyyāmı yā feşl-i ḥezāndur yā nedür
9. Yaḥşılar birle yaman başlarsan ey nāz-āferīn
Hīç dēmezsen kim bu yaḥşıdur, yamandur yā nedür
10. Söyle Ḳovsī kim ne vērdünġ alabilmezsen anġa
Senden ol bī-bāk alan bir neķd-i cāndur yā nedür

G.111

1. Kanumı içmek diler sākī gözinden bellüdü
Yandurur bir gün beni āḥir üzinden bellüdü
2. Sūz-ı ‘ēşķüm dūd-ı āhumdan ķiyās etmek gerek
Pehlivānlar cūr‘eti mēydān tozından bellüdü
3. Dāne için tikme göz bu ser-nigün ġerbāla kim
Teng-çēşm olmaġı çerḥünġ yulduzından bellüdü
4. Dil bilen yanında özge derdi var pervānenünġ
Gerçi bülbul ‘ēşķinünġ sūzı sözinden bellüdü
5. Hāl u ḥeṭ bī-dādı ḥüsünġden hüveydādur senünġ
Zūlm ü cövri leşķerünġ şāhunġ özinden bellüdü

6. ‘Āşık u me‘şūk bir Leylî iki mehmildedür
Küh-ken endîşesi Şîrîn sözinden bellüdür
7. Men miyem yalkuz ki reng-i zerdümi pinhân edem
Ëy gül-i re‘nâ bu bir me‘nî yüzinden bellüdür
8. Rühşet-i güftâr vèrmez gerçi bu temkîn baŋga
Sözleri dadı tebessümler duzından bellüdür
9. Olmadın târîk, encüm zâhir olmaz çerhde
Karadur ‘âşık günü, dâğ ulduzından bellüdür
10. Şâhid-i hâl-ı dil-i ‘üşşâk, rühşârunġ yeter
Kim kebâbunġ hām u nâ-hāmı közinden bellüdür
11. Nükte dutmaġ bülbüle Kōvsî ne lâzimdür saŋga
Her kimünġ me‘nîde miqdârı sözinden bellüdür

G.112

1. Ehl-i heves anunġ göz ü kaç u yüzün sever
‘Āşık hem anları sever ammâ özin sever
2. Mēhrâb-ı t̄â‘eti bir olur ‘eşġ ehlinünġ
Me‘şūk ‘âşıkını severse yüzün sever
3. Gözden beni gözüm ışığı çolġ da salma kim
Göŋglüm seni sever nêce kim öz gözün sever
4. Her hām, lâle tek ne bilür dâğ kēdrini
Ben tek sitâre-süh̄te öz yulduzın sever
5. Reşġ âteşi kıyâmetedin yandurur beni
Bilsem ki munca yâr-i sitemkâr özin sever
6. Me‘lumdur ki kūyına hîç düşmemiş yolu
Mecnûn-ı herze-gerd ki yazı düzin sever
7. Göz yaşımı benüm n'ola isterse gözlerünġ
Meşhûrdur ki mest kebâbunġ duzın sever
8. ‘Eşġkünġ yolında ben severem dūd-ı âhumı
Ëyle ki merd-i me‘reke mēydân tozın sever
9. Sensen anunġ dilinde gözinde yerindedür
Kōvsî senünġ sözünġ gibi ger öz sözün sever

G.113

1. Her gūşede bin ‘āşık-ı hūnīn-cigerūnġ var
Ėy kıblē-yi ũmmīd kimūnġle nezerūnġ var
2. Öldürse beni derd ki derdüm daġı yokdur
Bilsem ki benüm derd-i dilümden ġeberūnġ var
3. Yā Reb düşe mi yāduŋġa Ėy şem‘-i tecellī
Kim ben kimi pervānē-yi bī-bāl u perūnġ var
4. Yan ben kimi tā yandurasan ‘ālemi Ėy nēy
Kim nālenūnġ olmaz eşeri tā eşerūnġ var
5. Her kim ki bu rühşār ile bir çin seni görse
Bin yol baŋġa söyler ki gözūnġ var nezerūnġ var
6. Pervāne kimi şem‘leri başuma yıkdūnġ
Ėy nālē-yi hūnīn ne kıyāmet eşerūnġ var
7. Ol bezmde Kōvsī bin ölürsen dirilürsen
Sen şem‘-i belāsan senūnġ özge cigerūnġ var

G.114

1. Göz beyāzı reng-i aluŋġdan boyanmaġ çağıdur
Şem‘ tek her kiprigüm bezmūnġde yanmaġ çağıdur
2. İki şāhiddür benüm rengüm senūnġ rüyūnġ velī
Gönġlümi alduŋġ elümden imdi danmaġ çağıdur
3. Bādē-yi gülġün içüb gel başuma Ėy şem‘ kim
Ĥestenġi bir destē-yi gül birle anmaġ çağıdur
4. Dürd-i mēy tek tā zemīn-gīr olmamışsan Ėy gönġül
Dur ki sākī başına dönmek dolanmaġ çağıdur
5. Aç gözūnġ Ėy beġt gör çāk-ı girībānın anuŋġ
Şübhdür ġāfil ne yatubsan oyanmaġ çağıdur
6. Şem‘ler çok yanar ammā bēyle od düşmez ele
Gel yavuz fūrşetdür Ėy pervāne yanmaġ çağıdur
7. Kōvsīye bir ‘ömr-i cāvdān etek çekmek yēter
İmdi inşāf etmek el çekmek usanmaġ çağıdur

G.115

1. Eger göz yumsa vüs‘etden gönğül dāmān-ı şehradur
Özinden el götürse keṭre-yi ser-geṣte deryadur
2. Lebünğ zövki kedünğ yadıyla seyr-i gülşen etmağda
Baṅa her günça bir peymānedür her serv mīnādur
3. N'içün kūyunğda ben veşl isterem hicrān olur rūzī
Ki dērler Cennet içre her ne istersen müheyyadur
4. Mèy ü sāḡer ne lāzimdür ki sākī āb u tābından
Göz ü gönğlüm benüm mīnā kimi leb-rīz-i şehbādur
5. Ne hāşil bağrumunğ kan olduğın elden yaşurmağdan
Benüm hālum anunğ rühşār-ı alından hüveydādur
6. Eşitmez ser-güzeştin ‘āşıkunğ ol Leylī-yi ‘ālem
Sanur gūyā bu hem efsānè-yi Mecnūn-ı şeydādur
7. Nehāl-ı dūd-ı āhum sebzè-yi pāmāldur Kōvsī
Riyāz-ı hūsnde ol serv-kāmet bes ki re‘nādur

G.116

1. Rühşārunğ āb u tābını hēyrān olan bilür
Peyveste genc kedrini vīrān olan bilür
2. Mövc-i nesīm-i Cennet-i dīdār cövherin
Dūzeḡ-fürüz-ı āteş-i hicrān olan bilür
3. Her kimse lezzetin ne bilür acı sözlerünğ
Ol bāde neş’esin cigeri kan olan bilür
4. Bu keṭre pīç ü tābını deryā-yı ‘eşqde
Gird-āb-ı çār-mövcè-yi tūfān olan bilür
5. Ben tek havā-yı Ke‘bè-yi kūyın şefāsını
Kurbān olım saṅa saṅa kurbān olan bilür
6. Dervīş kedrini ne bilür her ḡesīs-i dūn
Kim mūr rütbesini Süleymān olan bilür
7. Keddüm kemān-ı ḡelḡè-yi ebrū tek olduğın
Kōvsī şikār-ı nāvek-i müjgān olan bilür

G.117

1. Çerh-i felek döner dil-i bî-tâb tâ döner
Ol bir avuc sudan bu dokuz âsyâ döner
2. ‘Eşk-i şikeste qedrini hüsn-i resâ bilür
Bu müşt-i üstühân başına ol hümâ döner
3. Her gunçası benüm gözüme bir tikan olur
Bir gülşenüñ ki dövrine bād-ı şebâ döner
4. Bir günde yem belâ-yı şeb-i târ-ı hicrden
Kim öz özine geldügi yoldan belâ döner
5. Dönsünğ ölede Ke‘bê-yi mekşûddan yüzi
Her kim ki senden ey büt-i dèyr âšnâ döner
6. Zinhâra geldüğüm den olur tünd nâvekünğ
Sözdür ki ‘eczden dem-i tîğ-i kezâ döner
7. Kovsî cefâya sîne siper kıl ferâğ et
Kim dönmesen belâ-yı kezâdan belâ döner

G.118

1. Le‘l-i nâbunğ özgedür çâh-ı zenehdân özgedür
Kim nemekzâr özge bâbetdür nemekdân özgedür
2. Gerçi bülbül hüsn-i rengîndür gülîstân özgedür
Âb u reng-i şö‘lê-yi rûhsâr-ı cânân özgedür
3. Pây māl eyler kemend-i zülf öz şeydîn velî
Dest-bürd-i nâvek-i hûn-hâr-ı müjgân özgedür
4. Bağlaram zünnâr ammâ merd elinden bağlaram
Özgedür dînüm benüm âyîn-i Şen‘ân özgedür
5. Nâhun-ı şehbâz eger şeydünğ deler bağrın velî
Küvvat-i ser-pencê-yi gîrâ-yı müjgân özgedür
6. Öz özin çoğlar bilür dānâ velî dānâ bilür
Özgedür nâ-merd-i lāf u merd-i mēydān özgedür
7. Kovsîni benzetmek olmaz bağbân bülbüllere
Özgedür şâh-ı gül ol serv-i hürāmân özgedür

G.119

1. Bu y tmez mi ki s yl- b-ı bel  başumdan a ubdur
Ki m vc-i e k hem zenc r-i  hen tek dola ubdur
2. Bu reng ile meh-i Ken' na p r hen yara mazdı
Kim ol serv-i rev na perd -yi    m m yara ubdur
3. Dağıldı t r u p dı cism m n  dil iztir bından
Nedür tedb r kim ke t  sınıubdur be r da ubdur
4. An n  tek kim  eb-i t r k artar derdi b m r n 
Senünğ zülf-i per   n n  görüb '   k bula ubdur
5. N'ola başumdan a sa c   -ı eşküm   'l -yi  hum
Ki   sn n  gün-be-gün efz n olubdur  edden a ubdur
6. Ne b bet kim olur gün pertövinden d d -yi  ebnem
Gözüm ol n v' r  s r n  gören s 'at  ama ubdur
7. Yüz ilden şonğra  z adını Mecn ndan su' l  yler
Bu r  s r ile s    her kime bir yol sata ubdur
8. Kimünğ kim '    ba lar el ayağın da ı açılmaz
Bu m  k l me'n ni  o  kimseden  ovs  ara ubdur

G.120

1. Eger sitem sağa hicr ndan  y h z r y ter
Te emm l  t ki bu gün danla nov-bah r y ter
2. Benüm har yuma kim b -nev yam  y b lb l
Bah r y tmez ise y tmes n  ki y r y ter
3. Egerçi az ola sevd -yı '    çoğdur kim
Bu   'leden iki d ny ya bir  er r y ter
4. Benüm dilümden an a  y sipend tekr r  t
Ki hicr odı ba a  y  te  n 'iz r y ter
5. Eger mur d beni  em' tek eritmek ise
Gözüm  ır  ı ba a   m-ı intiz r y ter
6. N'ola ger  ylemeye ber  iltif t ba a
Ki  er   ermenine  h-ı   'le-b r y ter
7.  z n  keb b beni s     tme ba n  i  n
Ki gerdiş-i felek   dövr-i r zg r yeter

8. Nigāh qālmadı çəşm-i ümīdvārumda
Boyunğ belāsın alım gel ki intizār yéter

9. Sen ey felek sitem etme ‘ebeş cefā çekme
Ki Qovsīye dil-i kem-zerf-i bī-qerār yéter

G.121

1. Pāre pāre cigerüm sīnè-yi sūzānda yanar
Qalanı şem‘ gibi dīdè-yi giryānda yanar

2. Bir zamān olmaz imiş ‘āşık olan fāriğ-bāl
Yanmayan veşl odına āteş-i hicrānda yanar

3. Benzemez hīç oda hicrān odı kim pervāne
Yanar ol növ‘ ki günler geceler handa yanar

4. Su ile def‘ olur ol od ki yanar cism ondan
N'eylesünğ göz yaşı ol şö‘leye kim cānda yanar

5. Bir hīyābān gibi kim helk çırāğān eyler
Cigerüm pāreleri her ser-i müjgānda yanar

6. Nèce bir yana çıtım ‘ēşk diyārından kim
Qedem evvel qedüm ol odlu biyābānda yanar

7. Derdden çün heberüm var yanaram ben Qovsī
Sen gibi ‘āşık-ı dil-sūhte her handa yanar

G.122

1. Ben özüm bilmenem ehvālumı dildār bilür
Bu sözünğ me‘nīsini ben bilürem yār bilür

2. Dil-rübālıgda saŋga hācet-i te‘līm degül
Sen özünğ bilmeyeni gemzè-yi hūn-h‘ār bilür

3. Nèce bülbül kimi feryād u feğān eylemesünğ
Kim ki kèyfiyyet-i nezzārè-yi gülzār bilür

4. Leylī oldur ki benüm gönğlümi Mecnūn eyler
Haçan ol me‘nīni her şūret-i dīvār bilür

5. Görse ger bëldeki zünnārumı zāhid ne diyer
Ki benüm eldeki tesbīhümi zünnār bilür

6. ‘Äleme düşdi tezelzül dil-i bî-tābumdan
Benüm eḥvāl-ı ḥarābum der ü dīvār bilür

7. Vādī-yi ‘eşqde ol kimse derer gül ki anuṅ
Her ḥes ü ḥārını bir nov-gül-i bî-ḥār bilür

8. Ey gözüüm ben ne dutım derdümi pinhān senden
Ki ḥeyālunḡ göz ü gönḡlümde ne kim var bilür

9. Yāra her çend gözüüm söyledüm ammā Kōvsī
Öz gözin ‘aşık olan dāḥil-i eḡyār bilür

G.123

1. Çerḡ-i gerdün, dövr-i dövrān, dövlet ü dīn yārıdur
Her kimünḡ ol sākī-yi nāz-āferīn ḡem-ḡārıdur

2. Ben senünḡ bīmārunḡ ey ‘ālem belā-gerdān saṅga
Nergis-i mestünḡ senünḡ yā Reb kimünḡ bīmārıdur

3. Cān vērüb ol le‘lden söz çekmek ister ḡatırım
Bir nefes ey dil ḡeberdār ol ki cān bāzārıdur

4. Riştē-yi ümmīdümi ey çerḡ-i sengīn dil benüm
Üzmek olmaz birbirinden merdler iḡrārıdur

5. Var ümīdüm koymaya topraḡ ile yèksān beni
Ol ki meḡz-i lüḡfden ‘ālemlerünḡ me‘mārıdur

6. Rūzgārım kara ol ḡorşīddendür kim benüm
Şem‘-i bezmüm nūr-ı çēşmüm sāyē-yi dīvārıdur

7. Kīnecū zinhār özüṅ tek sanma ey zāhid beni
Ḥeḡ bilür gönḡlüm benüm Tanḡrı evinden arıdur

8. Düst ger yār olsa düşmen yārıdur her çend kim
İki ‘ālem ‘aşık-ı bî-çārenünḡ eḡyārıdur

9. Sīnemi ez bes dil-i bî-tāb mecrūḡ èyledi
Sandum ol ebrū-kemānunḡ nāvek-i ḡün-ḡārıdur

10. Kākülünḡdür yā Reb ol sūzān gönḡüller mecme‘i
Yā benüm tek bir esīrünḡ āh-ı āteş-bārıdur

11. Bir felekdür gönḡlüm ü meḡrünḡdür anda āftāb
Odlu dāḡum ḡanlu eşküm ḡābit ü seyyārıdur

12. Gerçi Kõvsî hûn-ı dilden öz sözün rengîn eder
Söz bilen ‘âşık bilür güftâr anuñg güftârıdur

G.124

1. Daşa salmağ rehñeler ol nûk-ı müjgāndan gelür
Yüz kılıcdan gelmez onlar kim bu pèykāndan gelür
2. Vêr heber gönğlümdeñ èy müñrib nişānuñg var ise
Kim gelür bir nāle ammā bilmenem handan gelür
3. Salabilmezsen tezelzül ‘āleme èy serv sen
Ger bu işler gelse ol serv-i hürāmāndan gelür
4. Veşl, hicrān, derd ü dermān, sāğēr-i mēy, hûn-ı dil
Cāna minnet her ne kim bilsem ki cānāndan gelür
5. Yandurur ol şö‘lê-yi rühşār hicrāndan beter
Derdden gelmez bañga onlar ki dermāndan gelür
6. ‘Āşıkunğ ‘ömri uzundur gèyrden kim dehrde
Bir demi yüz bin il ètmek şām-ı hicrāndan gelür
7. Sen mēy-i gül-reng dut sākî dolanım başunğa
Her keder kim cām-ı pür-hûn dövr-i dövrāndan gelür
8. H’ār dutma gövher-i eşküm gètür toprağdan
Kim anuñg her keñresi deryā-yı ‘ümmāndan gelür
9. Gerçi gönğlüm sīnede bir keñre kan artuğ degül
Mütteşil sēyl-āblar Kõvsî bu vīrāndan gelür

G.125

1. Zāhid öz tesbīhini küfr ehli zünnārın sever
Ben büt-i Çīn isterem her kimse öz yārın sever
2. Hîç bilmem kim ne miqdār ister ol cān pāresin
Düstlar gönğlüm benüm ez bes ki dildārın sever
3. Gūşê-yi çêşm-i terehñüm aldı cānum n’èyleyim
Öldürür her çend şeyyād, öz giriftārın sever
4. Şem‘ ister mütteşil bî-tāb öz pervānesin
Gunça-yı gül ‘endelībünğ nālê-yi zārın sever
5. Pāk gövherler bilürler çêşm-i bīnā kederini
Yūsuf-ı pākīze-dāmān öz herīdārın sever

6. Men‘ eden nāşēḥ beni feryāddan bilmez mi kim
‘Āşıkunġ me‘şūḵ bī-zinhār zinhārın sever

7. Saldı Kōvsī ‘āleme şīrīn söz ile şūrlar
Çünki ol şekker-lebünġ ‘ālemce güftārın sever

G.126

1. Çün heyālunġ handa kim var ‘āşıkunġ yanıncadur
Ay u gün re’yince vü eflāk fermānıncadur

2. H̱ār baḥma bülbüle ey bağbān zinhār kim
Topraġı derd ehlinünġ bī-derdler ḵanıncadur

3. Sehdür nālem eger eflāka salmış rehneler
Ol semendünġ sanma kim mēydānı cövlānıncadur

4. Eşk-i gülgün ‘āşıkunġ rövşen-raḵ eyler gönġlini
Kim çırāġunġ pertövi öz çeşm-i giryānıncadur

5. Bülbülem ammā beni benzetmek olmaz bülbüle
Kim benüm nālem anunġ serv-i hūrāmānıncadur

6. Düstlar meḵşūdı menzūr u murādumdur benüm
Āsmān kāmumcadur tā yār fermānıncadur

7. Cürm ü teḵşīrüm benüm her çend deryālarca var
Hansı ‘işyān ol kerīmünġ medd-i eḥsānıncadur

8. Ol belādur kim benüm merhem bitürmez yaramı
Yoksa kim her nā-tevānunġ derdi dermānıncadur

9. Yüz çevürmez derdden Kōvsī benüm gönġlüm gibi
Her kimünġ kim Nūḥ tek keştisi tūfānıncadur

G.127

1. Şīrīn tebessümünġ söze rūḥ-ı revān vērür
Her kimseden ki cān ala bir özge cān vērür

2. Mümkün degül heyāl ile bulmaġ dehānunġı
Yüz şükr kim sözünġ gelüb ondan nişān vērür

3. H̱ācet degül özünġ edesen iltifāt anġa
Kim ol hūrām-ı serv cevābın revān vērür

4. Örtür gözi nezāre-yi ḥorşīd yoksa kim
Ey ġāfil öz nişānını ol bī-nişān vērür

5. Zinhār çapma atunğı bu senglāhda
Her çend çerh her kime beş gün ‘inān vērür

6. Başum fedā-yı cövher-i şemşīr-i yār kim
Āb-ı revān ger istesem ondan revān vērür

7. Me‘nīde hīç bādē-yi gülgūna benzemez
Sākī egerçi ‘ālem-i şüretde kıan vērür

8. Sākī baŋa yēter göngül endīşe çekme kim
Ol nīm-keṭre hūn baŋa ‘ālemce kıan vērür

9. Kovsī itür özünğ dēme kim bēyle mülkde
Bī-kesleri kim aḥtarur u kim nişān vērür

G.128

1. Her çend helk kıanını çēsmünğ ‘eyān içer
Ammā nigāh-ı güşē-yi çēşmi nehān içer

2. Sanmanğ gül-āb-ı ğunça-yı gül bāğbān içer
Kim dehr gülşeninde gül ü lāle kıan içer

3. Müṭrib feğān ki sākī-yi nāz-āferīn benüm
Kıan ēyledükce bağrumı dövr-i zamān içer

4. Meḥmūr gözlerünğ içer ol reng kıanımı
Kim ‘ōmr-i Hızr teşnesi āb-ı revān içer

5. Leb-rīz kıldı lāle kimi dāğ ayağımı
Ol bādeden ki şāh-ı gül-i erğevān içer

6. Me‘lūmdur elinden anunğ bāde neş’esi
Bir sākīnünğ ki nergis-i meḥmūr kıan içer

7. Yā Reb ne yüzden ola ki hūn-h’ār gözlerünğ
Sāğēr sebük-‘inān alur u ser-girān içer

8. Ol gül-rühünğ görünğ ne keder āb-rūyı var
Kim su nezāresinden anunğ gülsitān içer

9. keṭresi bir eḡger olur şem‘-i bezm tek
Āb-ı revān ki Kovsī-yi āteş-zebān içer

G.129

1. Tūfān-ı sēyl-i eşk göz açub yumıncadur
Mē‘rāc-ı çār-mövcē-yi ğem bir tumıncadur

2. Êy ben boyun belâsın alım gel ki hûblığ
Bir câmedür ki serv-i revânunğ boyıncadur
3. Her çend kim kıyâm-ı kıyâmet ırağ ise
Ammâ ayağa sâķī-yi dövrân durıncadur
4. Cân teng-nây-ı cismde ol nâzenîn tebīb
Eẖvālumı bir özge dil ilen şorıncadur
5. Mēydān-ı nāz-ı hūsn göṉgüller fezāsıdur
Kim cilvegāh-ı āhū-yı re‘nā çölıncedür
6. Pervāne yanub êtdi baŋga bu veşıyyeti
Kim intizār ve‘de-yi dīdār olıncadur
7. Müşköl degöl eẖâte-yi kövn ü mekân baŋga
Eşk-i revân ‘inānını elden koyıncadur
8. Göṉglüm benüm ki bir şonanunğ cilvegāhıdur
Çeşmüm bilür ki behr-i müẖîtünğ gölincedür
9. Kavsī eger bu mestlığunğ olsa āhiri
Peymāne-yi hayātı sipēhrünğ dolıncadur

G.130

1. Horşīd ü māh cilvesi bir göz görıncedür
Dövr-i sipēhr bir iki sāger dolıncadur
2. Nerrād çerh evi bize bāzīçe-hānedür
Hengāmē-yi neşātı anunğ bir oyuncadur
3. Çün mīzbān kerīm ola bī-berglığ ne ğem
Hammāl ol ki tüşē-yi rāhı yolıncadur
4. Yētmez hemīde keddüme eşk-i revānuma
Ger sēyl-i nov-bahār sipēhrünğ belıncedür
5. Dīvāne ol ki ‘ēyd ola her kıara gün saŋga
Gêç ‘eklden ki mātemi ‘eklünğ toyıncadur
6. Êy māh isterem sala bir sāye başunğa
Şāh-ı Necef ki Yūsuf anunğ bir kulıncadur
7. Ger dövlet arta pāyē-yi meḥnet bülend olur
Kavsī, libāsı her kıışınunğ öz boyıncadur

G.131

1. Dutar āheng müṭrib çün dil-i pür-izṭirāb oynar
Meger bilmez mi kim defsiz bu ser-mest-i ḥarāb oynar
2. Uşaklar tek senünḡ kapunḡda çerḡ-i pīr illerdür
Bu ümmīd ile kim bir gün olur bir fetḡ-i bāb oynar
3. Nēce eṭfāl ile dīvāne hem-rekş olmasunḡ yā Reb
Ki zövkünden nesīm-i nov-bahārunḡ şeyḡ ü şāb oynar
4. Beni reşk āteşi mēy tek ēder bir şö‘le od sākī
Sipend-i şūḡ çün mestāne rekş ēyler kebāb oynar
5. Göñgöl sen çerḡ-i bī-zinhārdan zinhāra tēz geldünḡ
Ki her bir dāne başında yüz il bu āsyāb oynar
6. Özünḡçün sāyebān fikr ēyle çıḡ gerdünunḡ altından
Ki bir gün öz yerinden āḡir ol zerrīn ṭenāb oynar
7. N'ola ger bī-kerār olsam sipēhrünḡ pīç ü tābından
Ki başumda felāḡen tek bu ağır āsyāb oynar
8. Bu ol söz pertövidür kim Füzülī söylemiş Kōvsī
Nēçük kim mövclenmiş suda ‘eks-i āftāb oynar

G.132

1. Kēdünḡ ki serv-i ḥūrāmān ilen berāberdür
Boyunḡ belāsın alım cān ilen berāberdür
2. Fezā-yı gülşen-i kūyunḡ havası başumda
Havā-yı rōvzē-yi rīzvān ilen berāberdür
3. İçer mi su gözüüm ēy nov-nehāl gülşenden
Ki sensiz āb-ı beḡā ḡan ilen berāberdür
4. Tēbīb eger çıḡa cān çıḡmaz üstüḡānumdan
Bu yerlü derd ki dermān ilen berāberdür
5. Gözüüm göñgöl dēdügünḡ gerçi kēṭredür amḡā
Beşīret ehline ‘ümmān ilen berāberdür
6. Sipēhre tāb vēren dūd-ı āhum ēy nov-ḡeṭ
Kemend-i zūlf-i perīşān ilen berāberdür

7. Hēsūd qanumı içmek diler ne bilsünğ kim
Bu āb āteş-i sūzān ilen berāberdür

8. Men-i mühekkēri şeyd étđi bir şikār-efken
Ki hāk-ı rāhı anuñğ qan ilen berāberdür

9. Diyār-ı ‘eşğde olmaz büyük kiçik Qovsī
Bu yërde mür Süleymān ilen berāberdür

G.133

1. Anuñğ zülfin esīr-i helkē-yi zünnār olandan şor
Benüm hālum harāb-ı nergis-i bīmār olandan şor

2. Gözüñğ bī-dādını bir ben gibi bīmār olandan şor
Benüm hālum harāb-ı sāğēr-i ser-şār olandan şor

3. Bu şem‘i her yēten pervānē-yi efsürdeden şorma
Anuñğ hüsñin semender tek bir āteş-h‘ār olandan şor

4. Heķīket ‘Āleminde gül deren gül ķedrine bilmez
Onı bülbül kimi bī-dest ü pā vu zār olandan şor

5. Benüm pēymānemünğ endāzesin sākī bu mehfilde
Dehāndan şorma kim yokdur lebünğ tek var olandan şor

6. Ne bilsünğ her özinden bī-heber şāhib-dil ehvālın
Bu gövher rāzını bu mehzen-i esrār olandan şor

7. Anuñğ mūy-miyānın şorma ēy dil pīç ü tābın gör
Beli yoğdan su‘āl etmek ne lāzim, var olandan şor

8. Beni tā kullarından saydı cānān pādşāham ben
Bu beht ü tālē‘i, iķbāl u dövlet yār olandan şor

9. Dehānuñğ fikrini kim ğunça-yı teşvīr eder helķi
Sözün imdādı ilen hīç yērden var olandan şor

10. Eger olsaydı ondan ğeyri yārum helķ-i ‘Ālemde
Diyerdüm hālumu Qovsī benümlen yār olandan şor

G.134

1. Bu ne gözdür ki senünğ var ne belā medd-i nezerdür
Bu ne dildür men-i bī-tābda yā Reb ne cigerdür

2. Ê‘tibār ēylemek olmaz bu fenā mülkde ‘ömre
Himmet ēy rūh-ı revān kim ser-i kūyına seferdür

3. Tūrfe āşūbdur ēy düstlar Allāhı seversiz
Gelür ol serv kıyāmet günidür yā ne heberdür
4. ‘Ereḳ-i şerm ü ḫayā çèhrè-yi sebz üste gözümde
‘Eḳd-ı şebnem kimi her ḳeṭresi bir dāne göherdür
5. Tā neler başuma gelsünḡ seni ēy şem‘ görende
Görmemekden yüzünḡi gönḡlüm ēvi zīr ü zeberdür
6. Nāle bir lehze nefes çekmege vèrmez anḡa fūrşet
Zāhiren bülbul-i bī-tāb bilür kim ne heberdür
7. Ėy ḳoyan sūd u ziyān üstine sermāyè-yi ‘ömri
Zèrerünḡ nef‘dür ammā sen ēden nef‘ zèrerdür
8. Beni her bülbulè nisbet vèren ādem ne bilür kim
Anḡa menzūr nevādur baḡa meḳşūd eşerdür
9. Göz benüm cāmuma Ḳovsī ne tikübsen neden ötrü
Mèy-i gül-reng degül sākī bilür ḫūn-ı cigerdür

G.135

1. Şebr ile hansı derde ṭebībüm davā vèrür
Kim derd elinde her sümügüm bir şedā vèrür
2. Dünyā vu āḫiretten ēder bī-heber beni
Her-gāh bir heber baḡa senden şebā vèrür
3. Her çend kim ḫezān daḡıdur āşyānını
Āḫir bahār bülbulè berg ü nevā vèrür
4. Ėy şāḫ-ı erḡevān sen özünḡ ètme iltifāt
Kim serv ü gül cevābını bād-ı şebā vèrür
5. Āyīnè-yi murādumı ger zeng-i ḡem dutar
Ammā ḡübār-ı Ke‘bè-yi kūyunḡ şefā vèrür
6. ‘Ėşḳ-i ḡeyūr süfrè-yi en‘āmı üstine
Şāh u gèdā böyük kiçige bir şelā vèrür
7. Her kim ayaḡı altına baḡmaz ḡurūrdan
Gerdūn-ı pīr anunḡ eline tēz ‘eşā vèrür
8. Kem dutma bī-nevāları Yūsufdan èt kıyās
Kim rüzḡār yaḡşılara az bahā vèrür

9. Kõvsî gözüm gûbâr-ı heþin eyler ârzû
Her çend nûr-ı dîde alur tûtiyâ vèrûr

G.136

1. Mâh-ı Ken'ânunġ gözi çâh-ı zenehdânunġdadur
Handa bir fermân-revâ var ÷ovk-ı fermânunġdadur
2. Lâf ururlar hûsnden her çend gül-rûhsârlar
Heþ bilûr ol âyè-yi rehmet senünġ şânunġdadur
3. Şûr-ı heþr, âşûb-ı dövrân, fitnè-yi âhir zamân
Le'l-i şîrîn hâl-ı müşkîn çeşm-i fettânunġdadur
4. Ol keder kim âb-rû rûhsâr-ı tâbânunġda var
Âb u reng ey şâh-ı gül, gül-berg-i hendânunġdadur
5. Yûsufunġ dutmaz Züleyhâ tek girîbânın dahı
Elleri her pâk-dâmânunġ ki dâmânunġdadur
6. Yerden eyler 'âķibet çoġ servi ey nâz-âferîn
Şîvè-yi reftâr kim serv-i hûrâmânunġda var
7. Gûşè-yi beytü'l-hezen Kõvsî gûlistândur sanġa
Kim heyâlından anunġ Yûsuf girîbânunġdadur

G.137

1. Bizûm her çend 'üşşâķ arasında adumuz yoķdur
Ne gündür kim ķapunġda dâdumuz bî-dâdumuz yoķdur
2. Debistânında 'eşķünġ tîfl-i ebced-h'ândur Eflâţun
Sanurlar bî-heberler pîrûmûz ustâdumuz yoķdur
3. Bize öz ser-güzeşt-i 'eşķ-i bî-encâmumuz besdür
Ser-i efsânè-yi Mecnûnumuz Ferhâdumuz yoķdur
4. Gönġül seyl-âbdan me'mûrler çeķsünġler endîşe
Bi-hemdi'llâh ki biz vîrâneýüz âbâdumuz yoķdur
5. Bu vâdîlerde fâriġ-bâllar teşvîş çeķsünġler
Ki biz şeyd olmışuz endîşe-yi şeyyâdumuz yoķdur
6. Dolanım başunġa besdür bize çeşm-i sühen-sâzunġ
Fünûn-ı nezmdè her çend bir ustâdumuz yoķdur

7. Bu şîrîn sözlerüñg ‘âşık bilür këyfiyyetin vâ‘iz
Senüñg kim acıdur ağzunğ sanursan dadumuz yokdur

8. Tebîb-i ‘eşqden Kavsî gem ü derdünğ nehân dutma
Ki bizler bir biriyle âşnâyuz yādumuz yokdur

9. Bu ol şîrîn gezeldür kim demiş bir sâhîr-i mâhir
Gönğöldendür şikâyet kimseden feryādumuz yokdur

G.138

1. Bülbül-i şeydâ gülünğ pervâne şem‘ünğ dağıdır
Bî-nevâ gönğlüm ki bir dilbilmezünğ dustağıdır

2. Bî-mürüvvatler elinden bende tākēt kalmadı
Ëy sipêhr-i bî-mürüvvat bir mürüvvat çağıdır

3. Düstüz düşmensiz olmaz hîç kim feryād kim
Düst hem düşmen kimi dërler benümlen yağıdır

4. Ger fireng olsam Müselmânlar beni men‘ èylemenğ
Ëy hoşâ ol kim firengî-zâdeler dustağıdır

5. Şübhdür ëy kövkeb-i behtüm ne yatubsan oyan
Meṭleb almağ veṭtidür ‘erz-i temennâ çağıdır

6. Gird-bād olmaz bu vādîlerde kim ser-geşteler
Savururlar başa Mecnûnunğ fenâ toprağıdır

7. Güşê-yi helvet ki hîç âdem anğa yol bulmaya
İstedüm yohdur eger var ise Cennet bâğıdır

8. Sâķî-yi nâz-âferînünğ koymaz elden dâmenin
Dürd-i mēy gūyâ eli dutmazlarunğ toprağıdır

9. Dözmedi bir tîşeye Ferhâd ëy bî-dâdger
Sînê-yi Kavsî sanursan Bî-sütününğ dağıdır

G.139

1. Egerçi nâlem ile nâlesin hêzâr unudubdur
Feğân ki mürğ-i kefes tek beni bahâr unudubdur

2. Sitem degül mi tebîbüm bu nâ-tevânı unutmağ
Ki senden özgeni ‘âlemde her ne var unudubdur

3. Girān degül ğem ü derd ü belāya düşdügüm ammā
Belā budur ki beni yār-ı ğem-güsār unudubdur

4. Göngül beni kim éder yād mehfilinde anuñg kim
Özi özin unudur her kimi ki yār unudubdur

5. Unutma bülbüli ey bağbān getür ele gönġlin
Ki yüz senünġ kimi gül-çĩni nov-bahār unudubdur

6. Ferāk günleri çok görmişem unutmuşam āhır
Şabāh olmağı amma bu şām-ı tār unudubdur

7. Anuñg kimi men-i bīmār hem esīr-i ħumāram
Ne vechden beni ol çêşm-i pür-ħumār unudubdur

8. Ğem-ı zamāneni kim neķş-i ‘ömr, düşmen-i cāndur
Unut ki çokları Kōvsī, bu rūzgār unudubdur

G.140

1. Göngül ger rām ola dövmlet refīķ ü beht yārumdur
Ki genc-i derd ü dāġam men bu vīrān ev ħişārumdur

2. Ğemüm yoġdur sirişk-i çêşm-i ħūn-efşān ħücūmından
Baġa n'eyler bu daşkun sêyl kim deryā kenārūmdur

3. Vücūdum yandurur bir növ‘ āh-ı şö‘le-bārum kim
Sanasan kim bu hem odlara yanmış rūzgārūmdur

4. Eger yüz mehr gösterse eger bin tīġ-i kīn çekse
Ne vechile ki var ol māh yārum ğem-güsārūmdur

5. Senünġ yādunġla ey gül-çêhre bir ‘ālem neşāţum var
Bu yüzdendür ki ħelvet bağum u ‘üzlet bahārūmdur

6. Hemān öz neķdini tārāc éder çêşmünġ bu yüzden kim
Eger dīndür eger ĩmān senünġdür her ne varūmdur

7. Sipêhr-i nā-cavān-merdünġ sitizinden ne ğem Kōvsī
Ki lūţf-i şāh-ı merdān Ĥeyder-i Şefder ħişārūmdur

G.141

1. Baġa menzūrdur ħüsününġden ey şīrīn-zebān gözler
Belī her handa var meĥmūr olan, reţl-i girān gözler

2. Diler ol kākül-i müşkīni gönġlüm bezm-i veşlinde
Eger kuş rōvzê-yi rizvānadur kim āşyān gözler

3. Apardı ‘eql ü hüsum koymadı nām u nişān menden
Bu gözler bilmenem yā Reb ne ēy ebrū-kemān gözler
4. Eger yüz derd ü dāgum var hemān yüz intizārum var
Ki her çend olsa mehmān ehl-i himmet mīhmān gözler
5. Ayāğa düşmeyen bālā-niştir olmaz gönğüllerde
Heķīķetde yaraşur şedr anğa kim āstān gözler
6. ēy örten öz gözin dervīşlerden ovc-ı dövletde
Heberdār olginen kim ol zemīnī āsmān gözler
7. N'ola ger gönğlümi ol hüsn-i bālā-dest gözler kim
Ne olsa tōhfesin mūrunğ Süleymān-ı zamān gözler
8. Ne şīrīn sözlerünğ vardur ki çeşm-i şūr dūr olsunğ
Ne yahşı gözlerünğ var kim ırağ olsunğ yaman gözler
9. Şeb-i hicrānunğ ez bes kim gözüm yollarda qalmışdur
Eger gönğlüimde eglensen seni çeşmüm hemān gözler
10. Vişāl eyyāmı me‘zūram gözüm görmezse rühsārünğ
Ki qalmışdur hemān yollarda ēy serv-i revān gözler
11. Bu gün danla ğübārum sēyr ēder bir özge ‘ālemde
Eger Kōvsī kemāndāram bu ‘ālemden nişān gözler

G.142

1. Şāh-ı gül ēy bāğbān her çend gülgün cāmedür
Bir ķebādur hūblıg ammā ki ol endāmadur
2. Küştē-yi gülgün kefindür eşkümünğ her ķetresi
ēy kıyāmet-āferīn gel kim ‘eceb hengāmedür
3. Gönğlümi etmiş teşerrüf şāh-ı ‘eşķ ondan baŋga
Eşķ ‘ünvān, leht leht olmuş cigerler nāmedür
4. Āb u rengünğ şerhini gülşende tehrīr etmege
Ġunça bir tūmārdur minķār-ı bülbul hāmedür
5. ēy me‘ellim etme çok tehvīl-i istē‘dād kim
Her uşāğ ‘eşķünğ debistānında bir ‘ellāmedür
6. Çün sevād-ı dāğ-ı gülgün u beyāz-ı çeşmden
Bellūdür mezmūn ne hācet nāme vū pēyğāmadur

7. Hîç kâfir bir tēbībünġ olmasunġ bīmārı kim
Derd teşhîşî anġa mövķūf yüz è‘lāmadur

8. Rūzgārūm ķaradur bir nā-müşehġeş mülkde
Kim fūrūġ-ı mēhr ü meh meġşūs şübġ ü şāmadur

9. Tēz beni Kōvsî heberdār èt ki cānum tapşurım
İmtiyāz-ı derd anġa mövķūf eger è‘lāmadur

G.143⁹⁵

1. Olmuşam dil-gîr özümde ġem-gūsārūm handadur⁹⁶
Şāġ u bālūm sındı yā Reb nov-bahārūm handadur

2. Ėy baġa teklîf-i şebr ü tākēt ü temkîn eden
Gör benüm teskînūm ārām u ķerārūm handadur

3. Nov-bahār ez bes ki bî-ķedrem ferāmūş èylemiş
Dānē-yi bî-hāşilem berķ-i bahārūm handadur

4. Yollar üste bes ki pāmāl olmuşam hîç olmuşam
El götür èy şerşer-i hicrān ġübārūm handadur

5. Var teķşîrūm velî Kōvsî beni me‘zūr dut
Ben esîrem öz elümde ihtiyārūm handadur

G.144

1. Sipend-i bî-ķerārūz biz velî feryādumuz yoġdur
Eger bî-dād ile yüz yandururlar dādumuz yoġdur

2. Sen èy çerġ-i sitem-ger ķetlümüzde çekme zehmet kim
Şehîd-i tîġ-i ‘eşķüz ġācet-i cellādumuz yoġdur

3. Beterdür yüz kılıcdan siflê-yi dün-himmet èġsānı
Bi-ġemdi’llāh felekden minnet-i imdādumuz yoġdur

4. Çeker her tîfl bir dām-ı belā Mecnūn ġüzārında
Sanur āhū-yı re‘nā kim bizüm şeyyādumuz yoġdur

5. Gel èy pervāne şerġ èt ser-ġüzeştünġ şem‘ yanında
Ki bizler bir biriyle āşnāyuz yādumuz yoġdur

⁹⁵ Bu gazel Londra nüshasından başka Tahran Milli nüshasında da vardır.

⁹⁶ Londra nüshası: ķandadur

6. Eger var ise inşâfunğ tehemmül umma bizden kim
Bizüm ey seht-bazû pencê-yi fülâdumuz yoğdur

7. Bu beş gün kim vèrübür ‘ömr möhlet nâle çek Qovsî
Gelür bir gün ki bülbüller sanurlar adumuz yoğdur

8. Bu mişre‘ tercümānumdur budur vèr-d-i zebānum kim
Belā dildendür ol dildār elinden dādumuz yoğdur

G.145

1. Deme bî-tâb gönğül gövher-i gelṭāna deger
Ki bu bir ketrê-yi kem-ḥövṣele ‘ümmāna deger

2. N'ola ol seht-kemān ger baṅga mēyl étmese kim
Mende cān yoğdur anuṅ her oḫı yüz cāna deger

3. Görmeyen Yūsufumuṅ şem‘-i cemālın ne bilür
Ki benüm eḫter-i behtüm meh-i Ken‘āna deger

4. Yeri ey çārede eh̄māl kılan gāfil kim
Beni bir derd helāk ét-di ki dermāna deger

5. Bilmeyüb kedrümi Qovsî beni odlara salur
Ne bilür ḥüsn ki yüz şem‘e bu pervāne deger

G.146

1. Diyünğ Ferhād u Mecnūn ḥ‘āb-ı ḡefletden oyansuṅlar
Eger doḡrı diyerler derdüme bir dem dayansuṅlar

2. Benüm ey çerḫ-i nā-pākīze-perver şāfdur gönğlüm
N'ola sēyl-āb-ı eşküm birle deryālar bulansuṅlar

3. Anuṅ tā kākülin gördüm bu sāmān ile bildüm kim
Perīşānlar gerek ‘ālemde ser-gerdān dolansuṅlar

4. Beni bir şem‘-i gül-rüḫsār yandurmuş ki ḡeyret-den
Gerek bülbüller ü pervāneler odlara yansuṅlar

5. Ölürler reşkden ger bilseler ḫün-ı ciger kedrin
Bunı bî-derdler menden eşitsünğler inansuṅlar

6. Bu ḫūblar kim cefā vu cövr kıлмаğdan usanmazlar
İlāhî ‘āşık ét tā özlerinden hem usansuṅlar

7. Mürüvvet olmasaydı mānê‘üm Qovsî diyerdüm kim
İlāhî ben kimi eḡyār hem odlara yansuṅlar

G.147

1. Feğān ki bilmenem öz gönğlümünğ belāsı nedür
Bu hāl ile ne bilim yār müdde‘āsı nedür
2. Feğān ki fāriğ olub el çeker ‘elācumdan
Tebīb bilse ki derdüm nedür davāsı nedür
3. Anunğ rizāsı benüm meṭlebüm murādumdur
Belā budur ki anunğ bilmenem rizāsı nedür
4. Eṣitse nālemi zāhid havā-yı kūyunğda
Bilür ki rövizē-yi rizvān nedür havāsı nedür
5. Meni heyāl-ı vişālında görmeyen ne bilür
Ki şem‘-i bezmile pervāne mācerāsı nedür
6. Ben isterem seni ey māh yogsa dünyānunğ
Sitāresi ne vü mēhri ne vü vefāsı nedür
7. N'içün müzāyike ketlinde Qovsīnünğ yā Reb
Anunğ bu ze‘f ile qanı nedür bahāsı nedür

G.148

1. Fāriğ olsam giryeden gönğlüm evi vīrān olur
Bir nefes ger nāle ehmāl etse bağrum qan olur
2. Ülfetünğ zinhār menden kesginen ey Hızr kim
Āb-ı heyvān ṭālē‘ümden āteş-i sūzān olur
3. Āh kim ger dinmesem dil nāle başlar sīneden
Ger nefes çeksem gūbār-ı hāṭır-ı cānān olur
4. Açılır mı gönğlüm ey serv-i revān gülzārdan
Kim behişt-i cāvdān sensiz baṅga zindān olur
5. Bes ki ey āhū-yı kem-nezzāre gīrādur gözünğ
Öz nigāhunğ hem esīr-i pencē-yi müjgān olur
6. Ey benüm rüsvālīgumdan incinüb ikrāh eden
Gün çıḡar ‘ālem görer ‘āşık haçan pinhān olur
7. H‘āh yüz döndersen ondan h‘āh iqbāl eylesen
Āḡir ey ebrū-kemān Qovsī saṅga qurbān olur

G.149

1. Men-i bî-tâb eger çeksem nefes bülbül feğân başlar
Eger men başlasam bir nâle gül hem el-emân başlar
2. Çemende serv kalmaz dūd-ı āhum pîç ü tâbından
Benümle ger bu temkîn ile ol serv-i revân başlar
3. Yaman olmaz dēmenġ yahşılara ammā budur derdüm
Kim ol bî-dādger her çend yahşıdur yaman başlar
4. Geçer ‘âşıqlara ger dād eger bî-dād eder cānān
Zemīn ēyler tehemmül her revîş kim āsmān başlar
5. Benüm hem veşl ü hicrāndan hesābum var kitābum var
Eger erbāb-ı dünyā kişşē-yi sūd u ziyān başlar
6. Eger ‘ālem benümçün māyē-yi şebr olsa bî-tābam
Bu derd ile gönġül ger sensiz ēy ārām-ı cān başlar
7. Dēmenġ kākül sözin bu Kōvsī-yi sevdāyī yanında
Ki nāgeh yēnġiden bir intihāsız dāstān başlar

G.150

1. Gözümde lütf edüb eglenmesen gözüm yokdur
Bu bes degül mi ki ġorşīdden gözüm yokdur
2. Zekāt-ı hüsünġi ēy māh menden etme derīġ
Bu gün ki yēddi felekde bir ulduzum yokdur
3. Bu çeşm-i mest ile menden tehemmül istersen
Gözüm ırāġı benüm zāhiren gözüm yokdur
4. Ayāġunġ altına yüz koymaġ isterem ammā
Meger sen üz vēresen kim benüm yüzüm yokdur
5. Beni hemīn göz ü gönġlüm cahānda yandurdı
Ve-ger-ne hīç cehetden odum közüm yokdur
6. Hesūd-ı kec-nezerünġ āġzı telġ ü bî-mezedür
Ĥeyāl eder ki benüm dadum u duzum yokdur
7. Sen ēyle ‘erz-i sühen ‘endelīb tek Kōvsī
Benüm ki gül-rühüm anlar sözüm, sözüm yokdur

G.151

1. ‘Aşık-ı bî-tâb için ârâm-ı cāndur nov-bahār
Hān-mānsız bülbüle dāru'l-emāndur nov-bahār
2. Sākī-yi gül-çehre zehmet çekmesünġ mēy vèrmesünġ
Ben kimi mehmūr için reṭl-i girāndur nov-bahār
3. Bü'l-heves bî-behredür kēyfiyyet-i dīdārdan
Lālezār-ı dāġ eger yoġdur hezāndur nov-bahār
4. Munca berg ü bāruṅa ēy bāġbān fehr ētme kim
Dutmaġ olmaz dāmenin genc-i revāndur nov-bahār
5. Bir nehālam kim ne bergüm var ne bārum var benüm
Sanma bî-cā ger benümle ser-girāndur nov-bahār
6. Sākīyā kimdür gül ü gülzāra iḳbāl ēyleyen
Kim senünġ dövrünġde bî-nām u nişāndur nov-bahār
7. Senden ēy nov-gül benüm bāl u perüm pejmürdedür
Yoksa kim bülbüllere rûḥ-ı revāndur nov-bahār
8. Her gül-i sîr-āb açar mı gönġlümi ēy ‘endelīb
Kim baṅa ez bes ki dil-gîrem girāndur nov-bahār
9. Neḥl-i āhum hîç bu il ser-sebz olub ber vèrmedi
Zāhiren Kōvsī erācîf ü yalandur nov-bahār

G.152

1. Benüm cānum ki bir derd anlayan cānāna lāyıkdür
Feġān kim beḥt elinden āteş-i ḥirmāna lāyıkdür
2. Men-i bî-tābdan dutmaġ kenār ēy şem‘ bî-cādur
Dolanub yanmaġa ‘ālem bilür pervāne lāyıkdür
3. Heṭādur üstüh‘ānumdan benüm keṭ‘-i nezer kıлмаġ
Bu nēyler yahşı nēylerdür gözüm pēykāna lāyıkdür
4. Nefes çekmek heṭādur merdüm-i huşyār yanında
Ne her meḥfilde ēy nēy nālē-yi mestāne lāyıkdür
5. Baṅa sensiz hilāl-ı ‘ēydini izhār ēder gerdün
Sanur gūyā ki her ebrū-kemān ḳurbāna lāyıkdür
6. Ne ġem ger nā-tevānam kim meḥebbet kār-zārında
Biri kim baş ile cāndan geçer mēydāna lāyıkdür

7. Cünün şehrasınunġ Mecnūnları vardur velī Kıovsī
Bu mēydān bir senūnġ tek āteşīn cövlāna lāyıkdür

G.153

1. Bülbül kimi bahār u hezān bilmenem nedür
Mestem tefāvüt-i mēy ü kıan bilmenem nedür
2. Sākī mūdām mēy yèrine kıan vèrür baġa
Bilmiş meger ki yahşı yaman bilmenem nedür
3. Ben mest lā-übālī vü ben hān-mān harāb
Nāmūs u neng ü nām u nişān bilmenem nedür
4. Bi'llāh mundan özge ki ĩşār-ı yār ola
‘Ālemde hāşil-i dil ü cān bilmenem nedür
5. Bir nāle ile feşl-i bahārum geçèr benüm
Her dem bir özge āh u feġān bilmenem nedür
6. Her çend şem‘ tek yanaram şübhedin velī
Pervāneyem ki āh u feġān bilmenem nedür
7. Sindurmasunġ mi şīşemi gerdün-ı seng-dil
Kim sengsār èderse emān bilmenem nedür
8. Besdür şerābdan baġa sākī bu neş’e kim
Cövr-i sipèhr ü dövr-i zamān bilmenem nedür
9. ‘Ėşķ ile var benüm dahı bir özge ‘ālemüm
Kıovsī cahān u helķ-i cahān bilmenem nedür

G.154

1. Hīç şem‘ ile rām olmaz pervānelerüz bizler
Zencīre baş endürmez dīvānelerüz bizler
2. Dünyā ile şüretde var ülfetümüz ammā
Me‘nīde bu ‘ālemden bīġānelerüz bizler
3. Sēyl-āb-ı hevādişden n'eyler bize gerdün kim
Tūfān-ı kēş-ā-kēşden vīrānelerüz bizler
4. Hergiz sesümüz çılmaz hīç kim dilümüz bilmez
Her çend ki dillerde efsānelerüz bizler
5. Yok tã‘etümüz ammā fāriġ degülük Kıovsī
Ol māh büt-i Çīndür büt-hānelerüz bizler

G.155

1. Êy şem‘ bu günlerde benüm hālumu gel gör
Hicrân gècesi şüret-i eḥvālumu gel gör
2. Êy sâyê-yi servünġ ‘elem-i sebz-i kıyâmet
Meḥşer günüdür nāmê-yi e‘mālumu gel gör
3. Sînemde elifler çeker oldum sitemünġden
Dîvân-ı meḥebbetde benüm fālumu gel gör
4. Me‘lûm degül danla ṭebîbüm n'olacaġdur
Zinhâr bu gün bir nefes eḥvālumu gel gör
5. Her çend beni dövr-i felek saldı ayaġdan
Keṭ‘-i reh-i kūyunġda per ü bālumu gel gör
6. Bût-ḥâne beni Ke‘be kimi şem‘ ile ister
Êy kıblê-yi erbâb-ı dil iḳbālumu gel gör
7. Kovsî kimi ez bes ki zemîn-gîr ü ze‘îfem
Cân neḳdini tapşurmaġa eḥmālumu gel gör

G.156

1. Dehr her beş günde bir âteş-‘inân meydânıdır
Her zamân bir sâķî-yi nâz-âferîn dövrânıdır
2. Ol leb-â-leb cām kim çesmünġ baġa teklîf eder
Mey degül yâ Reb bu hansı bî-günâhunġ kanıdır
3. Çün kebâb olmuş cigarler rizkîdür ‘eşķ ehlinünġ
Her kimünġ mehmânı olsa ‘âşık öz mehmânıdır
4. Tûrfe rövşendür ‘izârunġ hoş uzundur kākülünġ
Hansınunġ şem‘i kimünġ yâ Reb şeb-i hicrânıdır
5. Riştê-yi meḥr ü vefâdur ‘âşıkı zencîr eden
Kākülünġ tek öz özinünġ zâr u ser-gerdânıdır
6. Vardur nezzârede bir reḥm bir îmân velî
Çeşm-i mestünġ tek firengünġ bendê-yi fermânıdır
7. Çâk-ı sînemden benüm bilmez midür pèykân çeken
Kim bu ol ebrû-kemânunġ nâvek-i müjgânıdır
8. Baġlamış bes kim ḥicâb-ı ‘eşķ Kovsînünġ gözin
Günde yüz ḳurbân olur bilmez kimünġ ḳurbânıdır

9. Bu hemān re‘nā gezeldür kim Füzülî söylemiş
Doğrı dèrler her zamān bir ‘āşıkunğ dövrānidur

G.157

1. Yā Reb bu il ne növ‘ gelüb geçdi nov-bahār
Kim men henüz açmamışam çəsm-i intizār

2. Ey söyleyen ki şebr ü şekīb ihtiyār kıl
Tanğrı bilür ne şebr qalubdur ne ihtiyār

3. Mecnūn özin benümle berāber heyāl eder
Ammā bilür tefāvütümüz kim ki ‘ekli var

4. Me‘lūm olurdu kim ne çeker bī-kerārlar
Çekseydi⁹⁷ öz yolında gözüm nūrı intizār

5. Bilmem nezārenünğ nèce dutmuş ‘inānını
Ez bes siyāh-mestdür ol çəsm-i pür-ḥumār

6. Hīç kimde reng qoymadı ol ḥüsn-i nīm-reng
Her çend ḥelke tāb u terāvet vērür bahār

7. Zinhār gemzesinden anunğ eḥtirāz edünğ
Kim ol belāya qanum içen olmasunğ düçar

8. Me‘şūk ‘āşık olduğı sözdür fesānedür
Kim bēyle intizār çeken vərmez intizār

9. Kovsī bu ol gezel ki dēmişdür bir ehl-i dil
Āḥir gözüm qarasını ağı etdi intizār

G.158

1. Biz kimüz kūyında yārunğ bir bölük āvāreler
Ḥesteler ser-geşteler bī-tāblar bī-çāreler

2. ‘Eşk fermānile gerdün tīre rüz ēyler beni
Ṭifl tek kim bīm-i ustād ile meşkin qaralar

3. Āh u nālem nāvekinden göz göz olmuşdur felek
Kim diyer ḥelq onlara şābitler ü seyyāreler

4. ‘Eklden bīgāne ēyler āšnā sözler velī
‘Āşık-ı dīvāneni zencīr eder nezzāreler

⁹⁷ Bazı nüshalarda: çekseydün

5. Yanginen mehfilde öz kāmūṅca ʿy pervāne sen
Kim beni āb ʿtdiler bir pāre āteş-pāreler

6. Çekmenem el kākülinden ol sehī servūṅ eger
Şānē-yi şimşād tek yüz yerde baḡrum yaralar

7. Büt kimi varı gerekdür secde ʿtsūṅler saṅa
Vêrseler inşāf kāfir-kīşler hūn-h̄āreler

8. Ol kelāmıdur Nevāyīnūṅ bu Ḳovsī kim demiş
Bes ki tofraḡ oldı ‘eşķūṅ deştide āvāreler

G.159

1. Men ü meḥbbet ü yüz reng bī-nevālīḡlar
Sen ü rü‘ūnet ü nēyrenḡ ü dil-rübālīḡlar

2. Henüz ḥāne-ḥarābam hemān tehī-destem
Yolında her ne ḡeder ʿyledüm ḡedālīḡlar

3. Egerçi itlerūṅ ile berāberüm ammā
Henüz handadur evvelki āşnālīḡlar

4. Şerāb-ı nāba gözüṅ vêrdi bir revāc āḡir
Ki oldı zāhide hem ‘eyb pārsālīḡlar

5. Feḡān ki āhū-yı meḡşūd bes ki vehşīdür
Kemend-i nāle vü āh ʿtdi nā-resālīḡlar

6. Vefā vu mēhr eger yāra ḡatı müşküldür
Yüz oncadur baṅa düşvār bī-vefālīḡlar

7. Yêtişdi bir yere sevdā-yı ‘eşķ ilen Ḳovsī
Ki yüz bin il ʿde Mecnūna muḡtedālīḡlar

G. 160

1. Bādē-yi vehdet iḡen ‘ālemi mēy-ḥāne bilür
Felekūṅ gerdişini gerdiş-i pēymāne bilür

2. Ṭifl-i eşķüm ḡerezin ‘āķil olan fehmi ʿtmez
Bu uşāḡlar dilini ‘āşīḡ-ı dīvāne bilür

3. Doludur bes ki nifāk ile cahān şāḡib-dil
Āşnā şūretini me‘nī-yi bīḡāne bilür

4. Ḥāl u ḡeṡ sēyrine zinhār gönḡül baḡlama kim
Dāmdur ol ki onı ehl-i heves dāne bilür

5. Bu gün ol şem‘i ki ben merdüm-i çeşmüm bilürem
Şef-i müjgānumı bāl u per-i pervāne bilür

6. Cigerüm kanını sāķī mēy-i gül-fām sanur
Tepiş-i dil sesini nālē-yi mestāne bilür

7. Her kişi ‘eşķ ile perhāş edebilmez Kōvsī
Kim ki bir ‘ōmr yanubdur bu oda yanabilür

G.161

1. Ol gün ki zülfin ol şenemünġ şāne kıldılar
Zencīre çekdiler meni dīvāne kıldılar

2. Ol gün ki rövşen etdi felek şem‘-i ‘ārizünġ
Mēhr ile māhunġ adını pervāne kıldılar

3. Bir tāze gülden ötrü beni ‘endelīb tek
Şerf-i nevā-yı nālē-yi mestāne kıldılar

4. Ol gencden nişān baŋga bir kimse vērmedi
Bilmem ne vechden beni vīrāne kıldılar

5. ‘Eşķ ile kim ki yandı ben oldum kebāb anġa
Her şem‘i yaĥdılar beni pervāne kıldılar

6. Çoĥ ben kimi esīri özinden bu hūblar
Bir az iltifāt ile bīġāne kıldılar

7. Ger ĥelķ unutsalar n'ola Mecnūn fesānesin
Kōvsī bu növ‘ kim seni efsāne kıldılar

G.162

1. Yüz bin ġem ile ĥātırımı şād kıldılar
Vīrāne etdiler beni ābād kıldılar

2. Düşmez veŧen senünġ ser-i kūyunġda yāduma
Gūyā bu ĥākdan beni ĭcād kıldılar

3. Yalkuz riyāzet ile Felāṭun ben olmadum
Kim çoĥları bu ṭiffler ustād kıldılar

4. ‘Üşşāk nālesini sever bes ki rūzgār
Bī-dād kıldı her ne ķeder dād kıldılar

5. Feryād kim yētişmedi feryād bir yēre
Her ķend ehl-i dil seni feryād kıldılar

6. Onlar gül-i murād gül-ābını dutdılar
Kim ‘endelībi bir gül ile yād kıldılar

7. Her yerde Kōvsī başladı öz ser-güzeştini
‘Üşşāk āh u nāleni bünyād kıldılar

G.163

1. Ey ki hüsünŋ, ‘āşıkunŋ horşīd-i ‘ālem-tābıdur
Kıblê-yi t̄ā‘et baŋga ebrūlarunŋ mehrābıdur

2. Ben senünŋ bī-tābunŋ ey ‘ālem belā-gerdān saŋga
Zūlf-i pūr-tābunŋ senünŋ yā Reb kimünŋ bī-tābıdur

3. Şüretünŋ āyīnê-yi erbāb-ı me‘nīdür velī
‘Āşık-ı bī-tāb ol āyīnenünŋ sīm-ābıdur

4. Ārzū-yı bādê-yi bī-geş kılan bilmez mi kim
Hūn-ı dil hum-hānê-yi çerhunŋ şerāb-ı nābıdur

5. Ehl-i hālunŋ bezmine huşyār olan lāyık degül
Bekleyen mēy-hāne kapusın bu cennet bābıdur

6. Sīnê-yi şed-çākdur ‘eşq-i ciger-h̄ārunŋ gülī
Kānlu pēykānlar bu bāgunŋ gunça-yı sīr-ābıdur

7. Zāhidem Kōvsī men ü gönŋlüm évidür mescidüm
Ol yihılmış mescidünŋ hem kāmētüm mehrābıdur

G.164

1. Odlu dāğumdan dem-ā-dem penbê-yi merhem yanar
Āh eger ben bēyle yansam ser-be-ser ‘ālem yanar

2. Şö‘lê-yi rühşārunŋ ile yandı çeşmüm merdümü
Bir reviş kim çeşmê-yi horşīdden şebnem yanar

3. Hüsün özi fāriğ degül yanmağdan ey pervāne kim
Ġeyri yandurmağdan artuğ şem‘-i şām-ı ğem yanar

4. Şem‘ tek mümkün degül bezminde yārunŋ girye kim
Perdê-yi çeşmümde t̄āb-ı ‘ārizinden nem yanar

5. Ger demāğum yansa ‘eyb olmaz bu hāl ilen benüm
Düstlar bes kim kalur sīnemde derd ü ğem yanar

6. Ağlaram bir reng kim bīgāneler ağlar baŋga
Yanaram bir növ‘ kim eḫvāluma ‘ālem yanar

7. Şem‘ tek Ḵovsī eger gül yansa ‘eşq eḥvālına
Ol oda pervâne tek elbette bûlbûl hem yanar

G.165

1. Ey ki çêsmûm ḥelḳê-yi zûlf-i perîşânunḡdadur
‘Eḳlûm u ḥûşum eger vardur senünḡ yanunḡdadur
2. Göz tiker tek şübḥ için bīmār olan rövzenlere
‘Ömrlerdür gözlerüm çāk-ı girībānunḡdadur
3. Almamış nergislerünḡ bir yêrde menden gönḡlümi
Kim anunḡ her pâresi bir nûk-ı müjgānunḡdadur
4. Dil-rübālîḡ özgedür her çend āhûlar gözi
Ḳaradur ol sürmeden kim çêsm-i fettānunḡdadur
5. Mümkün olmaz zeẖm-i tîḡ açsunḡ dutulmuş gönḡlümi
Kim bu güller ḡunça-yı sîr-âb-ı pēykānunḡdadur
6. Sensen ol şîrîn ki her şûr olsa şübḥ-i ḥeşredin
Bir nemek-çêşdür bu duzdan kim nemekdānunḡdadur
7. Bendê-yi her siflesen Ḵovsī havā-yı nef̱s ile
Çerḡ fermānunḡdadur ger nef̱s fermānunḡdadur

G.166

1. N'ola ger gönḡlümde ‘eşq-i nāle-fermā gizlenür
Bu gönḡül bir ḳetredür kim onda deryā gizlenür
2. ‘Āşîḳ-ı pākîze-gövher sînesinde ḥûn-ı dil
Gizlenür ger perdê-yi mînāda şehbā gizlenür
3. Berḳ ebr altında pinhān ḳalmaḡı mümkün degül
Nālê-yi âteş-‘inān sînemde bî-cā gizlenür
4. Derd elinden dūd-ı āhum çün felek-pēymālanur
Yaşınur ḥorşîd-i tâbān u Mesîḥā gizlenür
5. Durmayan oturmayan ḥelḳ ile bilmez kim n'içün
Yêr yüzinden ḳaçuban göklerde ‘İsā gizlenür
6. Bāl u persiz bûlbûlem mümkün midür görmaḡ beni
Kim yuvamunḡ ḥār u ḥāşākında ‘enḳā gizlenür
7. Bir perî pēyveste vardur şîşesinde Ḵovsīnünḡ
Seng-dil bütler gözinden sanma bî-cā gizlenür

G.167

1. Her kime ol seng-dil şehbā vērür kan ağıladur
Güldürür şübḥ-i vişāl u şām-ı hicrān ağıladur
2. Fāriğ olmağ bir nefes ğemden baṅga mümkün degül
Sākī ḥün-germ eger güldürse dövrān ağıladur
3. Yüz dutub meḥrāba ağılarsam dēmenğ zāhid baṅga
Ėy müselmānlar beni ol nā-müselmān ağıladur
4. Ėy meni bezminde yārunğ nāleden men' ėyleyen
Bülbül-i bī-tābı nēyrenğ-i gülistān ağıladur
5. Her kimi gülmağda görsem meḥv ėder ḥeyret beni
Bes ki müşkül güldürür gerdün u āsān ağıladur
6. Pīç ü tāb-ı zülf ile ol ğunça-yı ḥendān benüm
Tār u pūdum şem' tek ėyler perīşān ağıladur
7. Rövzē-yi rizvān havāsı mende yoḡ ammā meni
Ārzū-yı rövzē-yi şāh-ı Ḥorāsān ağıladur
8. Ağlayan Ḳovsī midür yā pīr-i Ken'ān kim onı
Güşē-yi beytü'l-ḥezende māh-ı Ken'ān ağıladur

G.168

1. Āftābı var sipēhrünğ anğa karşı ayı var
Senden özge ḥüblardan her kim olsa tayı var
2. N'ola ger yoḡdur seg-i kūyunğdan endīşem benüm
Herc ü merc-i ḥeşrde kimden kimünğ pervāyı var
3. Ḥüblardan sakla ėy kim cilvegāhunğdur gönğül
Avçısı var her çölünğ kim āhū-yı re'nāyı var
4. Rind cām-ı bāde, zāhid şīr ü 'āşık ḥün-ı dil
Pīr-i çerḥünğ süfresinden her kimünğ bir payı var
5. Dünyā vu 'uqbā murādın bulmış ol kim ben kimi
Tālē'-i nā-sāzı var u yār-ı bī-pervāyı var
6. Ḥüşk-leb koymağ meni mümkün midür ol beḥr kim
Ebr-i fēyzinden anunğ her keṭrenünğ deryāyı var
7. Nā-tevāndur Ḳovsī ammā ğāfil ondan olma kim
Ger zemīn-ğīr olsa hem āh-ı felek-peymāyı var

G.169

1. 'Āşıkam bī-nevālīgum vardur
Yollar üste gédālīgum vardur
2. Kesmişem ülfet āşnālardan
Bī-nifāk āşnālīgum vardur
3. Dolanım başunğa ne meṭleb içün
Men ki bī-müdde'ālīgum vardur
4. Mèy müvāfiḡ degül mizācum ile
Sanma kim pārsālīgum vardur
5. Her keder 'eşḡden resāyam men
'Eḡl ile nā-resālīgum vardur
6. Būryā ferşüm ü évüm mescid
Ne gözel kedḡudālīgum vardur
7. Uymışam tā senünḡ heyālunḡ ile
Öz özümnden cüdālīgum vardur
8. Ġunça-yı nā-şüküfteyem ammā
Gül kimi dil-güşālīgum vardur
9. Görmenem rūy-ı āşnā Ḳovsī
N'ola dīr-āşnālīgum vardur

G.170

1. Āh kim şebrüm bināsın ètdi vīrān intizār
Èyledi odlara yanmış baḡrumı ḡan intizār
2. Sāye salmaz başuma bir gün güzār ètmez baḡa
Èy şeḡā bilmez mi ol serv-i ḡūrāmān intizār
3. Tāb vèrmiş her biri bir yana cānum riştesin
Şübḡ-i ümmīd izḡirāb u şām-ı hicrān intizār
4. Yollar üste ben kimi bir sen kimi bī-reḡm içün
Hīḡ kāfir çekmesünḡ èy nā-müselmān intizār
5. Men bu derdi düstlar çoḡ çekmişem menden şorunḡ
Düşmen ile olmasunḡ dest ü girībān intizār

6. ‘Āşık-ı bî-tâbdan dâmen-kêşân ötmağ n’içün
Bes degül midür anğa ey berķ-cövlân intizâr

7. Sînedür bir zerrê-yi nâ-çîz ü hesret kûh kûh
Dîdedür bir ķeķre vü deryâ-yı ‘ümmân intizâr

8. Teşne-çêşm ü hüşk-leb hâşil ki bir ümmîd ile
‘Ömrlerdür çekmişem ey ebr-i ehşân intizâr

9. Āstānunğ daşına Kōvsî kimi yüz şürmege
Bağrumı âb êtdi yâ şâh-ı Hōrāsân intizâr

G.171

1. Feğân ki söz dēmege doğrı sözlü yâr azdur
Şeb-i siyâh çoğ u şem‘-i şâm-ı târ azdur

2. Bu ğem ki var benüm cān-ı nâ-tevānumda
Tamām-ı helķ baŋga olsa ğem-güsâr azdur

3. Gürîz çağı sipâh-ı belâ vu mēhnetden
Ümîd bağlamalu arħalu hîşâr azdur

4. Huzûr ķedri bilen ‘endelîbden şor kim
Hezân bir iki nefes çoğ, yüz il bahâr azdur

5. Bulunsa yâr-ı vefâdâr koymanam etegin
Elüm dilüm kimi kûtâhdur ki yâr azdur

6. Vefâ vu mēhrde her çend imtiyāzunğ var
Henüz ol ki gerek yoğdur ol ki var azdur

7. Bu ârzûlar ile kim ehâte êtdi beni
Bin il murādum ile dönse rûzgâr azdur

8. Eger şerâb vērürsen ayağa dur sâķî
Ki nâ-güvâr çoğ u âb-ı hoş-güvâr azdur

9. Egerçi bülbülem ammâ bahâr içün Kōvsî
Gözümde hesret ü gönğlümde hâr hâr azdur

G.172

1. Şö‘lê-yi âteş ki dērler çēhrê-yi cānānedür
Men hû bir âteş-perestem gönğlüm âteş-hānedür

2. Şûreti var ēylese bîgāneliğ cānān velî
Yâr her çend āşnādur me‘nî-yi bîgānedür

3. Ser-güzeştüm ferķi Mecnūn mācerāsından budur
Kim bu sözler doğru sözlerdür olar efsānedür
4. Ger sipāh-ı ‘eşqden salsam siper ‘eyb eyleme
Kim herīf-i merd ile perhāş nā-merdānedür
5. Āh kim āb u havāsından cünūn gülzārınunġ
Gunça-yı sīr-ābı şem‘ ü bülbüli pervānedür
6. ‘Āşık-ı bī-tāb sēyl-āb u teħemmül hār u hes
Hüsn genc ü ejdehā ‘eşq ü cahān vīrānedür
7. Yansalar odlara bī-tābāne bülbüller n'ola
Kim bu gülzārınunġ güli hem şem‘ hem pervānedür
8. Ben te‘eyyün yā tekellūf yā tevāzū‘ bilmenem
Kim ki vīrān gönġlüme yol bulsa şāhib-hānedür
9. Ke‘bē-yi mekşüddan kim bezm-i veşlünġdür senünġ
Baş koyar şehṛālara Kōvsī meger dīvānedür

G.173

1. Ėy felek cāna yetürdüñġ beni cānānı yetür
Derd güncāyişi yoġdur daġı dermānı yetür
2. Öz ayaġumla yaman ġetmişem elden yā Reb
Başum üste benüm ol serv-i hūrāmānı yetür
3. Müṭrib ü berg ü nevā vu mēy-i nāb istemenem
Baġa ēy dövr-i zamān sākī-yi dövrānı yetür
4. Suyu döndi leb-i le‘lünġ hevesinden baġrum
Cigerüm başı kebāb oldu nemekdānı yetür
5. Özünġe eyleme āsān işi müşkül Kōvsī
Saġa ger yetmese cānān sen aġa cānı yetür

G.174

1. Şebā durub yola düş var aġa selām yetür
Alub cevāb-ı selāmum dönüb peyām yetür
2. Şebā benüm yêrūme yollar üste dur neçe gün
Aġa selāmumı şübḥ ü du‘āmı şām yetür

3. Mesîh tek ki gelüb mâyê-yi hayât vêrür
Yêtür özünġ banġa sâķî yétince cām yêtür

4. Bu niyyet ile ki xanum sanġa helâl olsunġ
Eger helâl ola şehbâ eger herâm yêtür

5. Sirişk-i al ile leht-i ciger gerek Xovsî
Mêy-i resîde yêtübdür kebâb-ı hām yêtür

G.175

1. Kûyunġda pêyk-i bād-ı şebâ hîç-kâredür
Kim Ke‘be içre kıble-nümâ hîç-kâredür

2. ‘Üşşâķ ile uzundur eli zülf ü kākülünġ
Şeyd olmasa, kemend-i resâ hîç-kâredür

3. Bezmünġde bes senünġ nedür êy seng-dil ‘elâc
Kim nâle herze-gerd ü du‘â hîç-kâredür

4. Dâru‘ş-şefâ-yı ‘êşķde kim derddür Mesîh
Me‘zûldür tebîb ü davâ hîç-kâredür

5. Menzûr hansı menşeb ola mülk-i ‘êşķde
Kim onda şeh gēdâ vu gēdâ hîç-kâredür

6. Fehr êtme māl u cāha ki iklîm-i fekrde
Dövlət şikeste-bâl u hümâ hîç-kâredür

7. Tâ Hızır-ı rāhunġ olmaya öz şidķ-i niyyetünġ
Xovsî bu yolda rāh-nümâ hîç-kâredür

G.176

1. Feġân ki anlamanam söz nedür nezâre nedür
Niyâz u nâz u tebessüm ne vü işâre nedür

2. Dilünġ zekâtı içün êy tebîb söyle banġa
Esîr-i ‘êşķ ki bîçâre düşse çâre nedür

3. Gözünġ ger içmez ise bî-günâhlar xanın
Sözünġ helâķı olım bes bu xanlı yara nedür

4. Mehebbet ortada tâ şâf u pāk mümkün ola
Boyunġ belâsın alım nâz yâ kenâre nedür

5. Görür nigāh ile ķetlümde meşlehet çeşmünġ
Gözüm ırāġı bu ħeyr işde istiĥāre nedür

6. Baġa ki bir sözi bin yol demek henüz azdur
Bu ħāl ile ne bilim ġemze yā işāre nedür

7. Eger gülünġ yoh ise iztirābı bülbul için
Diyünġ anġa ki ġirībān-ı pāre pāre nedür

8. Sipēhr anuġ gözini aġ eder ġünini ġara
Biri ki bildi bu mektebde aġ u ġara nedür

9. Eger ne çerĥ evi bāzīçe-ĥānedür Qovsī
Bu teĥtē-yi felek ü möhrē-yi sitāre nedür

G.177

1. Cān pīç ü tābı cismde cānān yétincedür
Kim derd kāmranlıġı dermān yétincedür

2. Şehn-i çemende ġülbün-i nov-ĥīz cilvesi
Ol serv-i sebz-püş-ı ĥürāmān yétincedür

3. Qalmaz anuġ yanında daĥı ĥüblarda reng
ġül āb u tābı mēhr-i direĥşān yétincedür

4. Cövlānları ‘elem kimi ġül-çēhre bütlerünġ
Ol şeh-sevār-ı ‘erşē-yi mēydān yétincedür

5. Sākī eger sitem kıla feryāda kim yēter
Ger cövr-i dövr sākī-yi dövrān yétincedür

6. Dilmacı gönġlümünġ gözüm olmiş harāy kim
Eşk-i revānum ol ġül-i ĥendān yétincedür

7. Qovsī veķende bēyle ġerīb olduġum benüm
Feryāduma ġerīb-i Ĥorāsān yétincedür

G.178

1. Her dem gönġülde ciltē-yi cānāne yaĥşıdır
Bir bēyle şīşe-ĥāne perī-ĥāne yaĥşıdır

2. Ol şem‘-i nāz kim beni yandurdi ‘ömrler
Ger bir zamān benüm oduma yana yaĥşıdır

3. Sencīde neġmenünġ eķeri ceste cestedür
Te’şīr için terānē-yi mestāne yaĥşıdır

4. Me‘şūk ‘ākīl olsa kūşūr èylemez velī
‘Èşk ehli her ķeder ola dīvāne yahşıdır

5. Menden kesilme özgeye bī-nisbet ötme kim
Genc-i revān yaşurmağa vīrāne yahşıdır

6. Menden gözüm ırāğı ‘ebeş yüz çevürme kim
Dönmeķde şem‘ başına pervāne yahşıdır

7. Teşīl-i h‘āb için geceler şübhedin baŋga
Nāşeh diyen lövn lövn efsāne yahşıdır

8. Sākī senünġ esīrünġ olan bī-nevālara
Dāru'l-emān-i gūşê-yi mēy-hāne yahşıdır

9. Her çend olmaya sözünġe kimse āşnā
Kovsī talaş-ı me‘nī-yi bīġāne yahşıdır

G.179

1. Sīnemde gönġül mürġ-i giriftār ile birdür
Çeşmümde benüm her müje minķār ile birdür

2. Sözdür bu ki yārunġ dili eġyār ile birdür
Hīç ebleh inanur mı ki gül hār ile birdür

3. Bir şūh-ı sitemkāra esīrem ki büt-i Çīn
Yanında anunġ şüret-i dīvār ile birdür

4. Olmaz bir ola yār ile eġyār n'içün kim
Eġyār ile gönġlüm ikidür yār ile birdür

5. ‘Āşık ki ser-i zülfünġe cān riştesi bağlar
Tesbīhi anunġ helķê-yi zünnār ile birdür

6. Ol yapduġı sâ‘atda bu zīr ü zeber èyler
Sēyl-āb-ı hevādiş dili mé‘mār ile birdür

7. ‘Èşk èyledi bir bāġda gül-çīn meni Kovsī
Kim hārı anunġ nov-gül-i bī-hār ile birdür

G.180

1. Bezm-i vişāla bahma dil-i bī-ķerārı gör
Başumda gül gören gel ayaġumda hārı gör

2. Bülbül! n'içün hezān siteminden melūlsan
Gel bahġinen benüm gözüm ile bahārı gör

3. Her çend sâye tek düşerem hâk-ı pākına
Bağmaz ayağı altına bî-mêhr yârı gör

4. Kūyünğda qedrde itünğ ile berāberem
H̱âr-ı tamām-ı ‘ālem iken é‘tibārı gör

5. Aldanma şekve adını şükr èyleyenlere
Şükr adını şikāyet eden Heḡ-güzārı gör

6. Gönğlümde mesken èyleginen iztirāba baḡ
Egleninen gözümde benüm intizārı gör

7. Ḳovsî geminde āh ile yandurdu ‘ālemi
Yüz berḡden ötürdi işi bir şerārı gör

G.181

1. ‘Ālemde bu gün ‘āşık-ı hūnīn ciger azdur
Kim hūn-ı ciger qedri bilen sīm-ber azdur

2. Çokdur heves erbābı velī ‘āşık-ı şādık
Azdur nêce kim neğmê-yi ter çok eşer azdur

3. Èy sīne vèren ḡülzüm-i hūn-ẖārına ‘èşḡin
Gövr ét ki bu deryāda şedef çoḡ göher azdur

4. Ol kūy sorāğında vèrür huld nişānın
Vā‘izde sözünğ doğrısı, doğru heber azdur

5. Menden dile hergāh kebāb istese gönğlünğ
Her çend bu bî-tābda sākī ciger azdur

6. Ger olsa sözi mêhr ü vefānünğ özi olmaz
Dünyā doludur lâfile ammā hüner azdur

7. Nêy daḡı hezīn nāle ile bağrumı doğrar
Güyā dil-i bīmār vèren derd-i ser azdur

8. Endīşê-yi tūfān çoḡ olur beḡrde ammā
Sen lenger-i teslīm ele alsan heḡer azdur

9. Ol çêşm-i siyeh-mesti gören kimse bilür kim
Ḳovsî kimi şāḡib-dil ü bālīg-neḡer azdur

G.182

1. Nizām-ı gerdiş-i leyl ü nahār bir demdür
Cahānda aḡ u ḡara her ne var bir demdür

2. Benüm gözümde kıyāmet günüyle töv'emdür
Senünġ yanunġda eger intizār bir demdür

3. Kulaġ vēr gözünġ aç bāġbān ġenīmet bil
Ki mövsüm-i gül ü baġ-ı hēzār bir demdür

4. Boyunġ belāsın alım başunġa dolanmaġ ile
Eger yüz il dolanur rüzgār bir demdür

5. Ne 'ēyb sākī-yi gül-çēhre dāmenin dutsam
Elümde çünki benüm ihtiyār bir demdür

6. Bu nōv' kim görünür ilce bir nefes sensiz
Bin il senünġle bēyle rüzgār bir demdür

7. Güvenme māluġa aldanma ē'tibārunġa kim
Şebāt-ı dövmlet-i nā-pāydār bir demdür

8. Ne reng ile öte eyyām nāle çek Qovsī
Ki ger hezāndur eger nov-bahār bir demdür

G.183

1. Şebā teġşīrūmi zinhār ol bī-dādgerden şor
Ser-i kūyına ger yol bulmasan āh-ı şeherden şor

2. Ne bilsünġ sen kimi huşyār olan bī-hüşlar ġālın
Benüm eġvālumu ben tek özinden bī-heberden şor

3. Nehāl-ı dūd-i āhum sebz olur ammā şemer vērmez
Şebā her ikinünġ vechin bu neġl-i bī-şemerden şor

4. Sipēhrünġ teng-nāyından cünūn şehrasınunġ ferġin
Sözünġ doğrısını 'āķil dēmez dīvānelerden şor

5. Sen ēy nēy baġrumunġ sūrāġ sūrāġ olduġı vechin
Nevā-yı nālenünġ teġşīri yohdur, var eşerden şor

6. Ben ol dīr-āşnānunġ müdde'āsın bilmenem Qovsī
Leb-i şīrīn-kelāmin şorma menden çeşm-i terden şor

G.184

1. Dēsem nezzāre kıl rühsārını menden nehān ēyler
Dēsem kim baġrumı bī-dād ile ġan ētme ġan ēyler

2. Büt-i Çîñ ey Berehmen bende-perverlig yolın bilmez
Bunı ol seng-dil yahşı bilür ammā yaman eyler
3. Onı gönğlüm diler sînemde eglenmez sitemdür bu
Ki bülbül gül sever ammā hes ü hâr âşyân eyler
4. Meger ol şem'e hâlüm rövşen olmaz kim beni yâ Reb
Dirildür öldürür her günde yüz reng imtahân eyler
5. Vücûdum ze'fden emvâta reşk eyler yeķîndür bu
Henüz ol âhenîn-dil mende cân u dil gümân eyler
6. Ne gem ger gönğlümi kılsam müşebbek dâğ dâğ etsem
Ki 'aşık-pişe bir lîmûnı yüz yerden nişân eyler
7. Tegâfûl iltifât-âmîz ü ülfet nâz ile töv'em
Bu âhû kanı müşk-i nâb u müşk-i nâbı kan eyler
8. Ne gem ger men zemîn-gîrem kim ol sâhîr hürâm etgec
Vêrür cân şüret-i dîvâra vu her yan revân eyler
9. Mehebbet kişverinde dūd-ı âh etmez eşer Kōvsî
Anunğ âb u havâsı servi pāmâl-ı hezân eyler

G.185

1. Keṭreni her çend dêrler gövher eyler nov-bahâr
Eşkümünğ her dânesin bir eḡger eyler nov-bahâr
2. Göz yaşum hâk ile yeksândur benüm feryâd kim
Şebneme gül yaprağından bester eyler nov-bahâr
3. Kalmışam bî-dest ü pâ inşâf vèr ey serv kim
Bülbüle gül bergini bâl u per eyler nov-bahâr
4. Hâşâ li'llâh kim kıya bî-eşk çeşmüm merdümün
Bêyle kim her hâr müjgânın ter eyler nov-bahâr
5. Ger bu âb u tâb ile gül şem'ini rövşen kıılır
Bülbülünğ bâl u perin hâkister eyler nov-bahâr
6. Dem-be-dem doğrar anunğ nezzâresinden bağrumı
Sebze tîğın bes ki şâhib-cövher eyler nov-bahâr
7. Rövşen oldu ebr-i gövher-bâr fêyzinden baḡa
Kim benüm toprağumı Kōvsî zer eyler nov-bahâr

G.186

1. ‘Endelîb ilen güli her çend yâr eyler bahâr
Bîm-i hicrân ile bir derdin hêzâr eyler bahâr
2. Ger bu reng ilen benüm bağrum kebâbın kan eder
‘Âlemi bir göz yuminca lâlezâr eyler bahâr
3. Şâf gövherler bilürler ‘eşk-i pâkunğ kederini
Bülbüle pâyveste gül nekdin nişâr eyler bahâr
4. Bağlasunğ mêt-hâne kapusın bu il mêt-hâneçi
Bes ki âb u tâbdan def‘-i humâr eyler bahâr
5. Bêtler ger çîn çîn kılur mövc-i nesîmunğ türresin
Çoklarınğ hûşın bu dâm ilen şikâr eyler bahâr
6. Arturur şûrın alur ‘eklin üzer zencîrini
Püd u târın ehl-i ‘eşkünğ târ u mâr eyler bahâr
7. Her hes ü hâşâkı Kavsî kaldurur toprağdan
‘Âşıkı yâ Reb ne yüzden hâksâr eyler bahâr

G.187

1. Eger bir nâme menden düstlar dildâra yazsunğlar
Gözüm ehvâlın ağ u eşk-i çeşmüm kara yazsunğlar
2. Beyân-ı şüret-i ehvâluma kâğız vefâ kılmaz
Meger küyında cânânunğ der ü dîvâra yazsunğlar
3. Ser-i küyında toprağ üstine göz yaşumunğ şerhin
Kelem müjgânlarumdan eylesünğler yâra yazsunğlar
4. Eger Mecnûn eger Ferhâd olar kim derd çekmişler
Yığılsunğlar benüm-çün her biri bir çâre yazsunğlar
5. Çoğ etdüm şekve hîç şükr etmedüm yâ Reb ki mehremeler
Onı bir pâre pozsunğlar bunı bir pâre yazsunğlar
6. Salur eşküm kimi şebnem güli gül şebnemi gözden
Senünğ ger âb u rengünğ şerhini gülzâra yazsunğlar
7. Yazanda ehl-i ‘eşkünğ hâlmı erbâb-ı dil Kavsî
Men-i güm-nâmunğ adın yazsalar âvâre yazsunğlar

G.188

1. Êtmemişdür düstüm bağırunğ senünğ kan intizār
Düşmenünğle olmasunğ dest ü girībān intizār
2. Êtmesünğ yā Reb mükāfāt-i ‘emel rūzī sanğa
Kim banğa çoğ vèrdünğ èy serv-ı hürāmān intizār
3. Gelse ol Leylī ben èy Mecnūn ne ĩşār èyleyim
Rūh-ı pākunğçün ki mende koymadı cān intizār
4. Hālumı yā Reb ne reng ilen anğa me‘lūm èdim
Kim banğa düşvārdur cānāna āsān intizār
5. Özgeler me‘şūkumı dèrler ki ‘āşıkdur velī
İftirādur iztirāb ol māha, böhtān intizār
6. Sevdüğüm gèyrünğ ser-i rāhın dutar feryād kim
Hīç bir az ol kāfiri ètmez müselmān intizār
7. Āb-rüy-ı hāk-ı rāhunğçün ki Kōvsī tek banğa
Mundan artuğ vèrme yā şāh-ı Hōrāsān intizār

G.189

1. Gerež gönğöldür eger sīnem üzre dāğ yanar
Mezārı üste bu pervānenünğ ırāğ yanar
2. Şerāb birle nèce ter-demāğ olım ben kim
Lebümde sāğèr-i teb-hāle tek ayağ yanar
3. Odına zāhid-i hūşkünğ nefes nefes ‘āşık
Yanar ne növ‘ ki kibrītten ırāğ yanar
4. Egerçi sīneleri dāğ yandurur ammā
Herāretümle benüm lāle lāle dāğ yanar
5. Kenār dutmaginen ‘èşkden yavuğ gel kim
Yanarsa āteş-i hōrşīdden ırāğ yanar
6. Fūrūğ buldı gözüm perdesinde çèhrè-yi yār
Ki şem‘ şö‘le çeker her keder ki yağ yanar
7. Nezāresinde anunğ gözlerüm fūrūğ ister
Sanur ki meş‘el-i hōrşīdden ırāğ yanar
8. Haçan temīz kılur ‘èşk küfri ĩmāndan
Bu hīre berķ ile Kōvsī k̄ara vu ağ yanar

G.190

1. ‘Eşq-i bālā-dest ü hicrān lāzim ü melzūmdur
Āteş ü dāğ-ı nümāyān lāzim ü melzūmdur
2. Tîr-bārān-ı hevādiş karşı vācibdür siper
Dövr-i sāğır dövr-i dövrān lāzim ü melzūmdur
3. Hüsni-ı heṭ dövrinde olmaz ‘āşıkā lütf etmeye
Nov-bahār u ebr-i eḥsān lāzim ü melzūmdur
4. Gönğlüm eğlenmez benüm zencîr ile sînemde kim
Şûr-ı Mecnûn u biyābān lāzim ü melzūmdur
5. Gözleri şāhib-dilünğ giryān olur pâyveste kim
Gövher-i sîr-âb u ‘ümmān lāzim ü melzūmdur
6. Mütteşil āşüftedür erbāb-ı dünyā ḥāṭırı
Ārzü, ḥ’āb-ı perîşān lāzim ü melzūmdur
7. Şübḥ-i veşl ey şeh-kemān Kōvsî gerek kullıgda kim
‘Eyd-i kurbān ile kurbān lāzim ü melzūmdur

G.191

1. Ben ḥü teslîmem saṅga bes daḥı istignā nedür
Başunğ içün meṭlebünğ ey āhū-yı re’nā nedür
2. Bî-tefāvüt her ne lütf etsen baṅga nüş eylerem
Bilmenem ki ḥün-ı dil gāhî mēy-i şehbā nedür
3. Söyleyünğ menden seg-i kūyına yārunğ düstlar
Müdde’ā ger cān ise koy tapşurım govğā nedür
4. Ger ṭebîb anlarsa, derd izhārına sîmā yeter
Dil bilen yanında ğemz ü remz yā îmā nedür
5. ‘Ömrler besdür baṅga bir gün zebān-ı ḥāl ile
Şorsa kim ḥālunğ senünğ ey ‘āşık-ı şeydā nedür
6. Fehm eder mi ‘eşke gönğlin vèrmeyen bî-derd kim
Mācerā-yı keṭrê-yi ser-geşte vü deryā nedür
7. Kōvsînünğ endîşesi yoḥdur ölümde bilmenem
Ol ḥayāt-ı cāvdāndan êdügü pervā nedür

G.192

1. Gözümde gūnçalanmış gönğlüm ü cānān yolın gözler
Yıgılmış hermen ü berķ-i sebūk-cövlān yolın gözler
2. Dil-i hūnīn degül sīnemde yüz derd intizārında
Bu ser-menzil Helīlū'llāhıdur mehmān yolun gözler
3. Üzölmez riştē-yi ümmīd-i ‘āşık cān üzölmekden
Ölenden şongra hem bīmārumuz dermān yolın gözler
4. Bu hamı zeḥm-i hūn-efşān degül sīnemde kim gönğlüm
Açubdur her terefden gözlerin pèykān yolın gözler
5. Kalur tek ḥestē-yi bī-tāb dermān intizārında
Benüm bī-çāre gönğlüm derd-i bī-dermān yolın gözler
6. ‘Ereķ konmuş mı şebnem tek gül-i rühşārına yārūḡ
Bu gözler birle yā bir ‘āşık-ı ḥeyrān yolın gözler
7. Dil-i bī-tābdan kim nāvek-i bī-dāda pèykāndur
Ser-ā-pā göz göz olmuş Kōvsī vü cānān yolın gözler

G.193

1. Havāsın ol perīnūḡ ben kimi dīvānelerden şor
Bu genc-i rāygānūḡ ķedrine vīrānelerden şor
2. Bu şem‘-i dūdmān-ı ḥüsni her efsürdeden şorma
Anūḡçün rūḥı pervāz èyleyen pervānelerden şor
3. Onı bilmezler erbāb-ı ḥired sen ‘èşķ esrārın
Özin bilmez sözün zebṭ èylemez dīvānelerden şor
4. Beni bīgāne kılduḡ āšnālardan inanmazsan
Benüm eḥvālumı èy seng-dil bīgānelerden şor
5. Meni gör ‘èşķi menden şor yèter èy Leylī-yi ‘ālem
Èşit Mecnūnūḡ eḥvālın geçēn efsānelerden şor
6. Ne bilsūḡ ķedrine āyīne rühşār-ı ‘ereķ-nākuḡ
Sen ol ebr-i göher-bārı bu yanmış dānelerden şor
7. Sipend āgeh degül sūz-ı nehānumdan benüm Kōvsī
Şorarsan ser-güzeştin ‘āşıkūḡ pervānelerden şor

G.194

1. Nâlem ile bes ki bûlbûller sesi âheng olur
Berg-i gül mizrâb u şâh-ı gül bi-‘eynih çeng olur
2. Bû'l-heves şövki bulur nûşşân bülend olduğca heç
Şükr kim cövhher anuñg âyînesinde zeng olur
3. Renc ü rāhat cām-ı gülgün ile artar her ne var
Bāde sākī mende āteş sende āb u reng olur
4. Āteş-i āhumla gönğlünğ hīç yumşanmaz senünğ
Tālê‘ümden her keder ol şīşe kaynar seng olur
5. Her çemen şehinde kim ol pādşāh-ı hüsn ola
Dūd-ı āhum ebr-i gövher-bār tek övrenğ olur
6. Kāse kāse hūn-ı dil kim gerdiş-i gerdün vērür
Başa bī-ikrāh eger çeksen mēy-i gül-reng olur
7. Cān kevī olmağ dilersen nā-tevān èt cismünğ
Kim bu sāzunğ tārı bārīk olsa sīr-āheng olur
8. Gāh titrer vehşet ile gāh hēyretten kırır
‘Āşık-ı bī-tāb eger yüz reng olur yek-reng olur
9. Açsa gönğlin şūr-ı ‘eşq-i lā-mekān pervāz açar
Kim ki Kōvsī teng-nāy-ı çerğden dil-teng olur

G.195

1. Niyāzumdur namāzum kıblegāhum ebrū-yı hemdür
Bağla ol tāt-et-i mekbül ezel başdan müsellemdür
2. Beni hem merdüm-i ‘ālem sanub vehşet kılan āhū
Yavuk gel kim mehebbet ‘ālemi bir özge ‘ālemdür
3. Muḥāl-ı ‘ekldür izhār-ı rāz-ı ‘eşq menden kim
Bu genc üstinde ol vīrānenünğ bünyādı möhkemdür
4. Yüzünğ horşīd-i tābān şübḥ-i şādıkdur binā-güşünğ
Lebünğ gül yaprağıdur dişlerünğ hod ‘ekd-i şebnemdür
5. Nişār-ı hāk-ı rāhunğçün ki āb-ı Hızrdan yēgdür
Tebībüm mende cān yoğdur eger yüz cān dēsem kemdür
6. Beni hendān görüb şüretde gönğlümden hebersizler
Ne bilsünğler ki toydur munda ammā onda mātēmdür

7. Özin şîr ü şeker zövķile şîrîn-kām eden zāhid
İnanur mı ki cennet veşldür hicrân cehennemdür

8. Zebân-ı hāl ile derdüm şorub êtdünġ ‘elâc ammâ
Yaman hālum perîşândur teşbībüm bilmemem nemdür

9. Belâdur ġeyr odına yanmaġ u dem urmamaġ Kōvsî
Terehġumdür anġa kim ‘âşıkunġ rāzına meġremdür

G.196

1. Ol ser-i kūy baġa veşlden êy yār yêter
Gün eger görmez isem sâyê-yi dîvâr yêter

2. N'ola ‘êşķ ehli eger olmaz özinden ġeberi
Bu ķeder kim ola me‘şūk ġeberdâr yêter

3. Şem‘ pervāneye, bülbüllere gül erzânî
Beni yandurmaġa ol şö‘lê-yi rûhsâr yêter

4. Sitemünġden senünġ eflâka feġānum yêtdi
Dême yêtmez yêter êy şûġ-ı sitemķâr yêter

5. Ger teşbīb istese fehmi eyleye ‘âşık derdin
Ķanlu kiprikleri nebz-i dil-i bîmâr yêter

6. Dilberüm cövr ü cefâsın baġa meġşûş êtmiş
Yoh ise derd-i vefâ onda bu kim var yêter

7. Eşķ-i gül-reng benüm bāġ u bahârum besdür
Baġa öz dîdelerüm ebr-i göher-bâr yêter

8. Nâ-tevānlıġ beni her çend zemîn-gîr êtdi
Kūyunġa eşķ-i revân êtdüġi ilķar yêter

9. Ser-i tûmâr-ı neşîhet ne açarsan zāhid
Senünġ olsunġ dil ü dîn Kōvsîye dildâr yêter

G.197

1. Benüm gözümde ķiyâmet gün ile töv’emdür
Senünġ yanunġda eger intizâr bir demdür

2. Benüm ġû baġrumı âb êtdi ‘êşķ meġvem kim
Ne növ‘ riştê-yi derd onda bēyle möġkemdür

3. Şedef mi aġzunġ u gövher midür dişünġ yâ kim
Bu ġunça-yı gül ü ol ķetire ķetire şebnemdür

4. Döne döne n'ola ger yandı şem'e pervâne
Yanar benüm de murādum çırāğı 'ālemdür

5. Güvenme bāğunğa ey 'endelīb kim dehrünğ
Kara vu ağı bahār u hezānı töv'emdür

6. Hemīn nişār-ı zer ü sīm eden degül Hātem
Kim öz murād-ı dilinden gēçerse Hātemdür

7. Şükūh-ı hüsn ile Kōvsī gözinde Mecnūnünğ
Siyāh-heymè-yi Leylī sevād-ı e'zemdür

G.198

1. Refīkem kim ki 'üşşāk içre terk-i hān-mān eyler
Şerīkem 'eşq sevdāsında ben her kim ziyān eyler

2. Eger çēşm-i siyeh-mestünğ kebāb ister müheyyādur
Velī bī-şerfe n'içün bağrumı bir kefre kan eyler

3. Murādı n'ola yā Reb nāvekünğ bilmem nedür vechi
Ki tīgünğ zehmini yüz yerde tamğalar nişān eyler

4. Beni me'zūr dut ger nāle kılsam bezm-i veşlünğde
Ki bülbül her keder gül çoğ görer artuğ feğān eyler

5. Dolanub başına ol serv-i nāzunğ göz yaşın tökdüm
Uşāğ tek kim dem-ā-dem teprenüb dersin revān eyler

6. Gerez ger pīç ü tīb-ı cān ise pervāne lāzimdür
Beni öldürse hem müy-miyānünğ kim gümān eyler

7. Çekübsen tīg, kanın tök anunğ göz yaşına bahma
Ki Kōvsī āferīn etmek yerinde el-emān eyler

G.199

1. Gözlerünğ nergis-i mehmūr özi hummār özidür
Ki tebīb-i men-i bīmār özi bīmār özidür

2. Geh meni gözden eden gāh ser-ā-pā göz eden
Māh-ı Ken'ān ki diyer helk eger var özidür

3. Gül özi şem' özi bülbül ü pervāne özi
Yanan u yanduran u nāle özi nār özidür

4. Ne diyim hālumu, bağ zülf ü heṭ ü hālunğa kim
Kimi şahid kimi mezmūn kimi tūmār özidür

5. Dil-rübālîgda göz ü kaç u heç ü hâl u lebünğ
Hamı hem-destdür ammâ buyuran yâr özidür

6. Gâh sāğēr dutan u gâh vèren tövbe baŋga
Men-i yèk-rengini yüz reng kılan yâr özidür

7. Meni bu bāğda Qovsî ne sebebeden yâ Reb
Hâr-ı bî-gül sanur ol kim gül-i bî-hâr özidür

G.200

1. Âhîr bu derd ü dāğa tēbîbüm davâ kıılır
Her çend bilmenem diyer ammâ yeķîn bilür

2. Mèy-hāneçi tekāhül èder fetḥ-i bābda
Zinhâr salma gètme kim ol kapu açılır

3. Âheste sanma ‘āşıkunğ āhını kim bu oḡ
Pèykānı gerçi mûm ise kim daşa sancılır

4. Bîmāram èyle günde ki gökden ènüb Mesîḥ
Eḥvālumı şorub gözümünğ yaşını silür

5. Nèy nālesiyle men daḡı bir nāle başlaram
Kim bend bendi cümlesi bir birden ayrılır

6. Cûş-ı bahâr eger bu ise başla nāle kim
Bir ‘endelîb açılmağa yüz ğunça açılır

7. Dêrler ki Qovsî ile senünğ var şefketünğ
Qurbân olım sanğa onı Allāh yêg bilür

G.201

1. Qaradur rûzgārüm, rûzgārüm handadur sensiz
Hezân pāmālıyam zövķ-i bahārüm handadur sensiz

2. Men-i bî-tābdan geh şebr umub geh tākēt istersen
Benüm èy seng-dil şebr ü qerārüm handadur sensiz

3. Diyer cānān tērîķ-i ‘eķl dut şebr ihtiyār èyle
Diyünğ menden anğa kim ihtiyārüm handadur sensiz

4. Vücūdum gerçi olmışdur ğübār-ı hātîrunğ ammâ
Benüm èy gözlerüm nûrı ğübārüm handadur sensiz

5. Anunğ kūyına hem Qovsî hebersiz gétmenem senden
Benüm cennetde èy ğāfil qerārüm handadur sensiz

G.202

1. Günüm, gecem kimi pëyveste qaradur sensiz
Gözüm çırāğı gözüm hīç-kāredür sensiz
2. Cahānda reml ile genc ahtaran herīş kimi
Benüm tamām işüm istiḥāredür sensiz
3. Senünḡle hem bu imiş kısmetüm sanurdum kim
Baḡa neşīb dil-i pāre pāredür sensiz
4. ‘Eceb ki merhem-i kāfūr-ı veşl ilen bitsünḡ
Bu növ‘ kim cigerüm başı yaradur sensiz
5. Ne növ‘ Kōvsī-yi mehcūr yanmasunḡ geceler
Ki her sitāre anḡa bir şerāredür sensiz

G.203

1. Že‘f ile gerçi ḡunçalanubdur sitāremüz
Eflāk ḡermenine urar od şerāremüz
2. Kaş ile göz dilini bilen ehl-i dil bilür
Kim bir kitāb söz başıdur her işāremüz
3. Aylar geçer ki şem‘-i vişālını bulmanuz
Bu il bizi ne günlere saldı sitāremüz
4. Her beḡyenünḡ gözi bize bir çēşm-i zehmdür
Dutdum ki beḡye etmek ile bitdi yaramuz
5. Bülbüllere ḡezānda vērünḡ müjde kim dutar
Gül yaprağı yerin ciger-i pāre pāremüz
6. Zinhār beḡyesini (pencesini?) çoḡ incitme kiprigünḡ
Dönmez kılıclar ile yüzünḡden neḡāremüz
7. Ger yār ser-girān ola ger çerḡ bī-emān
Bī-çārelıḡdan özge nedür daḡı çāremüz
8. Ger lāle bitse kebrümüz üstinde rāzıyuz
Yā Reb ki bitmesünḡ bu bizüm kanlu yaramuz
9. Kōvsī egerçi èylemedünḡ ‘erz-i ḡāl anḡa
Besdür bize ger anlayan olsa işāremüz

G.204

1. Her çend ğem-i ‘eşki nehān èylemek olmaz
Feryād ki feryād u feġān èylemek olmaz
2. Telh èyler idüm göz yaşı ile mèy-i nābı
Eh̄bāba bu ған olmışı ған èylemek olmaz
3. Her çend èder göz göre rüsvā beni ağzunġ
Hĩç neste bu mehcūba gümān èylemek olmaz
4. Ol nāveki èy sīnè-yi sūzānum eritdünġ
Yahşılara bī-derd yaman èylemek olmaz
5. Tā olmaya su nekd-i dil ü cān-ı mühekk̄er
Ol servünġ ayaġına revān èylemek olmaz
6. N'ola ki leb-i le‘lünġe cānın vère K̄ovsī
Cān terkini èy cān-ı cahān èylemek olmaz

G.205

1. ‘Ārizin āyīnè-yi ġitī-nümādan saklamaz
Şāf olan öz sirrini ehl-i şefādan saklamaz
2. Saklar oldu her hevesden gönġlümi ‘eşkünġ senünġ
Gerçi hergiz şem‘ fānūsı havādan saklamaz
3. Öz gözinden ben kimi her dem içer hūn-ābeler
Kim ki rāzın perdelerde āšnādan saklamaz
4. Kākūli başında zencīr-i belādur n'èyleyim
Bir belādur bu ki öz başın belādan saklamaz
5. Zūlf tek āh̄ir yèter bir yère her bī-bāk kim
Yüz el ile başını ol hāk-ı pādan saklamaz
6. Heṭṭünġ eyyāmında gönġlüm nāleden fāriġ degül
Bu hezān ol bülbul-i mesti nevādan saklamaz
7. Māhveşlerden n'içün ben gönġlümi pinhān dutım
Hĩç kim āyīnesin K̄ovsī şefādan saklamaz

G.206

1. Egerçi şem‘ kimi şö‘le şö‘le od yèmek olmaz
Feġān ki ‘eşķ sözün hĩç kimseye dèmek olmaz

2. Şerāb hūn-ı ciger def‘ine ne fāyide sensiz
Boyuᅅ belāsın alım kanı kan ile yumaᅅ olmaz
3. Şebāya ᅅunça kimi dil açardum āh ne hāşıl
Ki her öten yètene ol ki vardur dèmek olmaz
4. Onı görende gönᅅülден gözüm ne kıvvet umarsan
Ki bèyle öz günine kalan özgeye kömek olmaz
5. Senünᅅ yanunᅅda eger öz sözini bilmeye Kıovş
Anunᅅgladur Heᅅ ü doᅅrısı Heᅅden incimek olmaz

G.207

1. Şikeste gönᅅlümi şübᅅ-i vişāl-ı yār açmaz
N'iᅅün ki ᅅunça-yı teşviri nov-bahār açmaz
2. Baᅅa diyen ki tesellī vèrür gül ol yüzden
Yèri ki gönᅅlümi nèyrenᅅ-i lālezār açmaz
3. Açıldı her ᅅes ü hārunᅅ dili feᅅān ki henüz
Bu bülᅅülünᅅ dilini cūş-ı nov-bahār açmaz
4. Kıedünᅅ helākıyam èy ᅅoş-kemer n'èylim ᅅemeni
Ki öz girihlerini serv-i cūybār açmaz
5. Kıefesde bāl u perüm varı sındı cövher tek
Nikābın üzden ol āyīnè-yi bahār açmaz
6. Kıemünᅅde şèş-dere düşdüm ‘edem kıapusını hem
Baᅅa mürüvvet èdüb ᅅerᅅ-i bed-kumār açmaz
7. Gögerdi rīᅅ-i revān n'èyledüm meger yā Reb
Ki dānemünᅅ girihin ebr-i nov-bahār açmaz
8. Ne gündür ol ki senünᅅ ᅅesretünᅅde ebr-i bahār
Baᅅa tereᅅᅅüm èdüb ᅅèşm-i eşk-bār açmaz
9. Benüm sözümi anᅅa èy sipend, nāle ilen
Sen aç ki söz başı herᅅiz bu bī-kèrār açmaz
10. Vara vara bedenüm göz göz oldu dām kimi
Henüz ayaᅅımı zencir-i intizār açmaz
11. Gözüm haᅅan açılır aᅅzı bülᅅülünᅅ sensiz
Ki ᅅunᅅanunᅅ dilini cūş-ı nov-bahār açmaz

12. Açıldı tığünğ ile sîneler ne sözdür bu
Ki hîç kimünğ yüzine kapu rûzgâr açmaz
13. Girih açılmaz imiş bir el ile efğân kim
Gönğül düğünlerini çerh açarsa yâr açmaz
14. Reķīb çün gelür ol kūydan ‘eceedür kim
Dutulmuş èyle ki ağzını Zûlfikâr açmaz
15. Zebānum açmağ içün açma èy reķīb ağzunğ
Ki ğunça kıflını nûk-ı kilîd-i ħâr açmaz
16. ‘Edem diyârını her bir nefesde yād èt kim
Ferâr bağlamaz ol kapunı kerâr açmaz
17. Bu ğün benüm göz ü gönğlümden ayru dövr-i felek
Ne kapu ola ki leyl örtmez ü nahâr açmaz
18. Diyünğ benüm per ü bālumdan özge gülşende
Ne ğunçadur ki ħezân tókmez ü bahâr açmaz
19. Kârınça öz kederince derer yıĝar daĝıdur
Hemîn benüm elümi dövr-i rûzgâr açmaz
20. Sözümi yâr ne bilsünğ ki bu şikeste zebân
Anunğla söz başı hem açsa ol ki var açmaz
21. Baĝa baĝa kaluram şem’ tek kıyâmetedin
Eger benüm dilümi mürüvvet ile yâr açmaz
22. Döne döne beni hâ èy sipend yandurdunğ
Meger benüm dilüm ol âteşîn ‘izâr açmaz
23. Egerçi nâle ile açdı bin gönğül Kõvsî
Feğân ki nêy kimi öz ‘ükdesi ki var açmaz
24. Feğân ki bir gece èy mâh şem’ tek Kõvsî
Senünğ cemālunğa çêşm ümîdvâr açmaz
25. Yumınca açmaz u açmaz fesânedür Kõvsî
Ne müşkül ola cahânda ki Kird-gâr açmaz

G.208

1. Mèĝnetümden benüm ol mest ħeberdâr olmaz
Özi öz dāmına şeyyâd giriftâr olmaz

2. Ne keder uymış ola düşmen-i dīrīn yēgdür
Kara behtüm yuhudan şükr ki bīdār olmaz
3. Zāhiren kim gözi görmez felek-i hūn-h̄'aruṅg
Beni bu günde gören bēyle sitemkār olmaz
4. Ėy reḳīb ēylemez iḳbāl sanğa gönḡlüm alan
Yūsufı h̄içe alan dīve herīdār olmaz
5. Olmadum bāḡda bülbüller ile hem-destān
Belī söz anlayana cūr'et-i güftār olmaz
6. H̄'arlıḡdan çekinen çeksünḡ özinden etegin
Kim olan öz gözine h̄ār daḡı h̄'ār olmaz
7. 'Ėşḡ ü pervāne ne sözdür bu ki 'āşık Ḳovsī
Cān vērür ēyle ki cānānı heberdār olmaz

G.209

1. Hansı gündür kim tegāfūl baḡrumı ḡan ēylemez
Ol ki veşl ēyler baḡa eḡyāra hicrān ēylemez
2. Cism ēvinde 'ēşḡsiz cānı heṭādur saḡlamaḡ
Kimse fānūs içre şem'-i mürde pinhān ēylemez
3. Sen degülseñ yalḡuz ēy bī-dādger gönḡlüm yıḡan
Bu ḡarāb olmış ēvi kimdür ki vīrān ēylemez
4. Bādē-yi gül-reng ayaḡında vērürsen hūn-ı dil
Sen eden bī-dādı sākī! dövr-i dövrān ēylemez
5. Ḡunça tā açılmaya āvāre olmaz bāḡdan
Çeşm-i bīdār ētdüḡin h̄'āb-ı perīşān ēylemez
6. Çün görer şāgird neḡşin ehl-i dīd ustāddan
Sākī-yi hūn-h̄'ār ēyler her ne dövrān ēylemez
7. Tā gönḡül vardur ne lāzim çerḡ bī-dād ēyleye
Kim bu keṭre ēyleyen ṭüḡyānı ṭūfān ēylemez
8. 'Ėşīḡam zāhid beni me'zūr dut kim h̄iç kim
İḡtiyār ile vidā'-ı 'eḡl ü īmān ēylemez
9. Ke'be iken ēyledüm büt-hāne vīrān gönḡlümi
Bes n'içün te'mīrūmi ol nā-müselmān ēylemez

10. Āh bir nāṣī ṭebībünġ olmışam bīmārı kim
Her ne ister èyler ammā derde dermān èylemez

11. Men‘ èdersen Ḳovsīni èy ṣāḥ-ı gül feryāddan
Ḥansı bülbüldür ki bu gülşende efġān èylemez

G.210

1. ‘Erşden ötdi èylemez yāra eşer feġānumuz
Bir yere yètse yaḥşıdur nālè-yi nā-tevānumuz

2. Dillere dem-be-dem salub odlara yandurur bizi
Āh ki daş bağırludur āh-ı şerer-fişānumuz

3. Teng dutan bize gönġül ol kemer ol dehān imiş
Hīç yoh idi zerrece onlara bu gümānumuz

4. Veşf-i lebünġde yüz vèrür me‘nī-yi ḥèyret èyle kim
Möhrlenür dehānumuz ġunçalanur zebānumuz

5. Sākī-yi serd-mèhr eger gönġli bizümle düz degül
Biz yène onı isterüz kaynar anuġla kıanumuz

6. Beḥt-i bed-i zebūnı gör ṭālè‘-i vājġunı gör
Her kime yaḥşı söyledük oldı bizüm yamanumuz

7. ‘Āşık olanlarınġ bize Ke‘be tek iktidāsı var
Ger heves ehli dinlemez nānumuz u nişānumuz

8. Başuġ için gel èy felek var yaḥamuzdan el götür
Bes mi degül bu kèş-mekèş zālīm üzüldi cānumuz

9. Ḳoymaz anuġla derd-i dil ètmege izṭirāb-ı dil
N’eylim onı ki odludur şem‘ gibi zebānumuz

10. Ol ser-i kūydan ḥaçan gètmek olur ki her zamān
Eşķ öper rikābumuz ze‘f dutar ‘inānumuz

11. Kimdür olan ḥerīfümüz kim bizüm oldı ‘èşķden
Ḳedd-i dü-tā kemānumuz ‘erş-i berīn nişānumuz

12. Derdümüze davā yèter bu ki ṭebīb söyleye
Ḳovsī-yi bī-zebānumuz ḥestè-yi nā-tevānumuz

G.211

1. Yan ‘èşķ ile kim ‘èşķde neķş ü zèrer olmaz
Ol beḥrde ṭufān olur ammā ḥeṭer olmaz

2. Dīdārūnga ez bes ki gözüm teşne-cigerdür
Deryālar ile dāmen-i müjgānı ter olmaz
3. Pervāz éderem tīg ile ger başuma düşse
Her çend ki ‘āşıkda dil olmaz ciger olmaz
4. Şebnem n'ola ger güllere iķbāl éde sensiz
Her dīdē-yi ter şāhibi şāhib-nezer olmaz
5. Ger mēyl-i kebāb étse gözüm nergis-i mestünğ
Kimdür ki od olmaz nemek olmaz ciger olmaz
6. Her çend kulağ olmaya hīç kim sanğa éy nēy
Sen nāle vü āh ét ki eşer bī-eşer olmaz
7. Kovsī ne gēdersen ser-i kūyında özüñğden
‘Āşıkda ser-i sēyr ü havā-yı sefer olmaz

G.212

1. Nēy kimi kirdārumuz bendindedür güftārumuz
Kullığa bēl bağlamağdur kövlümüz iķrārumuz
2. Bī-mürüvvethiğ yıhar helķi mürüvvet bizleri
İstese vīrān éde yapsunğ bizi mē‘mārumuz
3. Éy tebīb-i hürde-bīn ger derdümüz çoğdur velī
Ehl-i hāluz bir işāretdür bizüm güftārumuz
4. Tīg-i bī-zinhār-i ebrū ummasunğ bizden emān
Bir nigāh-ı bī-zebāndur nālemüz zinhārumuz
5. Tökmenüz yüz suyını dünyā vu mā-fī-hā içün
Sikkemüz vardur eger yoğdur bizüm dīnārumuz
6. Yandurur her çend hicrān u ğem ü mēhnet bizi
Şükr kim pervāne tek bī-ğem degül ğem-ķ‘ārumuz
7. Genc-i bād-āver kimi éy nēy bu vīrān dehrde
Gerçi bī-miķdārük ammā Hēķ bilür miķdārumuz
8. Gerçi yoğdur nālē-yi mestānemüz bülbul kimi
Biz harābāt ehliyüz olmaz bizüm huşyārumuz
9. İntizār-ı bī-mürüvvet étđi vīrān şebr evin
Bilmenem n'içün unutmışdur bizi mē‘mārumuz

10. Cān nişār étmekde te'hîr olsa dut me'zûr kim
Êtdi her âsân işi [?] düşvârumuz

11. Reng-i zerd ü eşk-i sürhî bizden al bînâ isen
İmtahân lâzim degül çün arıdur dînârumuz

12. Cövher-i pûşîdemüz âyîne bağrın âb éder
Çehreden Kõvsî bizüm arıtsalar zengârumuz

G.213

1. Olur her çend cān şîrîn velî cānân yêrin dutmaz
Bir iki üç nefes bir 'ömr-i cāvîdân yêrin dutmaz

2. Beni bûlbûller ile bir dutan bî-derd bilmez mi
Ki yüz bin bû'l-heves bir 'âşık-ı hêyrân yêrin dutmaz

3. Mây-i gülgûn şeb-i hicrân ne kâyfiyyet vêrür sâķî
Ki sensiz çêsmê-yi hêyvân bir avuc kıan yêrin dutmaz

4. Eger yüz bin hıyâbân şâh-ı gül sebz olsa gülşende
Biri êy bağbân ol serv-i hoş-cövlân yêrin dutmaz

5. Ne hâşıl mehnê arturmağ ne lâzim derd-i ser çekmağ
Tebîb ol derd-i bî-dermân meger dermân yêrin dutmaz

6. Gönğül her çend 'âlî-kedr olursa mehrûnğ e'lâdur
Şedef ğeltân hem olsa gövher-i ğeltân yêrin dutmaz

7. Sanğa erzânî Kõvsî ağız açmağ gülmağ açılmağ
Ki yüz merhem benüm zehmümde bir pâykân yêrin dutmaz

G.214

1. Senden ne gündür êy meh mehrûnğ çırâğı yanmaz
Gerdün kıerâr dutmaz tâ başunğa dolanmaz

2. 'Âşık tehemmûl êyler yüz vêrse yüz hevâdis
Kim behr-i pâk-gövher sêyl-âbdan bulanmaz

3. Her çend êylerem ben ızhâr-ı derd ammâ
Bî-bâkdür tebîbüm ölsem dağı inanmaz

4. Êy Kûhken çoğ étme ızhâr zûr-ı bâzû
Kim 'eşq arğa vêrse yüz Bî-sütûn dayanmaz

5. Tâ saldı helke pertöv êy şâh-ı gül fûrûğunğ
Bûlbûl gülî unutdı pervâne şem'i anmaz

6. Her kim öz işin işler her çend müşkül olsa
Dövr-i felek anuñğün bî-dāddan usanmaz

7. Her teşne kim senüñğün olmuş kebāb⁹⁸ sākī
Ger kana kana içse āb-ı hayāt kanmaz

8. N'içün anuñğ yanında bir dem göz açmanam ben
Ger bî-günāh Kōvsī meḥşer günü utanmaz

G.215

1. Diyerler kim 'elāc-ı derd pinhān èylemek olmaz
Olım ol derd qurbānı ki dermān èylemek olmaz

2. Firengī özgedür èy Berhemen ammā bizüm yerde
Müselmān-zādeler var kim müselmān èylemek olmaz

3. Gelür müşkül bañga yüz gemce bir gem def'i gönğlümden
Belī hīç kāfirünğ cem'in perīşān èylemek olmaz

4. Èderdüm sen kimi èy ğunça men hem rāz-ı dil pinhān
Feğān kim çārè-yi çāk-ı girībān èylemek olmaz

5. Gönğül bir ketre qandur 'eşq bî-dādın yaşırsuñğ mı
Gözüm bir ketrede bir beḥr pinhān èylemek olmaz

6. Olubdur 'eşqden zīr ü zeber gönğlüm ne sözdür bu
Ki hīç vīrāneni bir daḥı vīrān èylemek olmaz

7. Yoluñğda Kōvsī ez bes kim zemīn-gīr ü ze'īf olmuş
Senüñğ qurbānuñğ èy serv-i hūrāmān èylemek olmaz

G.216

1. Yerden beni her serv-i hūrāmān èdebilmez
Her çeḥrè-yi gülğün cigerüm kan èdebilmez

2. Her ciltè-yi mestāne beni elden aparmaz
Her sèyl bu vīrāneni vīrān èdebilmez

3. Gönğlüm ki senüñğ zülfünğ ucından asılubdur
Her tūrrè-yi tērrār perīşān èdebilmez

4. Kismet beni bir vādī-yi hūn-h'āra salubdur
Kim mūr işini onda Süleymān èdebilmez

⁹⁸ Tahran Milli nüshası: kebāb, Londra nüshası: şerāb

5. Dîdârını gördükce anuñg regbetüm artar
Veşl eyleyeni ‘aşîka hicrân edebilmez

6. N'eyler heṭ-i müşkîn gül-i rûhsârına yârunğ
Kim perdê-yî şeb şö‘leni pinhân edebilmez

7. Kavsî çekebilmez nefes ol şem‘ yanında
Ger çekse nefes nâle vü efgân edebilmez

G.217

1. Feğân kim medd-i âhum nehli sebz olmaz şemer vërmez
Oyanmaz kövkeb-i behtüm nehâl-ı ‘ömr ber vërmez

2. Egerçi râz bâbından benümle ağız açmazsan
Ne sözler kim bañga çêşm-i siyeh-mestünğ heber vërmez

3. Seg-i küyıyla cânânunğ dutardum üns bilséydüm
Vücüdumdan zerer yètmez feğânum derd-i ser vërmez

4. Nêce âgâh olım dildârumunğ hâl-ı dilinden kim
Bañga öz gönğlüm eḥvâlından ol kâfir heber vërmez

5. Degül mümkün dolanım başına pervâne tek yârunğ
Özi tâ şem‘ tek dil-germliğdan bâl u per vërmez

6. Dil-i şed-pâremi müjgânlarum rüsvâ-yı helk etdi
Bu sözdür kim güle hâr ile yâr olmağ zerer vërmez

7. Feğânumdan benüm her çend yètmez kimseye nökşân
Seg-i küyına cânânunğ ne gündür derd-i ser vërmez

8. Vërür këyfiyyet-i şehbâ, elünğden kan senünğ sâķī
Şerâb-ı nâb sensiz neş‘ê-yi hün-ı ciger vërmez

9. Senünğ yâduñgla bes kim âşnâyam düstüm oldur
Ki düşmen tek benüm adum aparmaz derd-i ser vërmez

10. Ğem-i eyyâmdan Kavsî olur dil-teng bilmez mi
Kime kim derd vërmez hâzin-i ḥikmet eşer vërmez

G.218

1. Heṭ benüm ketlümde ger yüz dutsa te’ḥîr eylemez
Düşse fûrşet çêşm-i mestünğ hîç tekşîr eylemez

2. Ger umarsan ‘ekl menden bes n'içün etdünğ esîr
‘Âķili hîç ṭıfl hîç dîvâne zencîr eylemez

3. Ğāfil èyler şem‘ fèyz-i pertöv-i mehtābdan
Şükr kim vîrānemi mē‘mār te‘mîr èylemez
4. Çekmenem hergiz nefes kim medd-i dūd-ı āhumı
Nā-tevānlıg şem‘-i müflis tek nefes-gîr èylemez
5. Èyle kim rām èylemiş ol çeşm-i sāhîr gönğlümi
Hîç āhū sāde-dil Mecnūnı teşhîr èylemez
6. Şerfe yokdur ‘ākîbet-bînlıgda èy erbāb-ı ‘ekl
Kim tevekkül èyleyen imdādı tedbîr èylemez
7. Gönğlini yıhmağda Kōvsî bûlbûl-i bî-çārenüñg
Bāğbān-ı bî-mürüvvat hîç teğşîr èylemez

G.219

1. Benüm her çend bir gün hālumu ol bî-heber şormaz
Ne gündür kim icābet kâpusın āh-ı şehir şormaz
2. Eger elden ayağdan gétmeyüb huşyārdur sākî
N’içün yā Reb özinden bî-heberlerden heber şormaz
3. Beni ol āteşîn rûhsār şormaz şem‘ hem yā Reb
Meger hāl-ı dil-i pervānē-yi bî-bāl u per şormaz
4. Olur zîr ü zeber ‘eşq ehli cürmi olsunğ olmasunğ
Ki hergiz keştîñün teğşîrini mövc-i hefer şormaz
5. Gününğ meşhûr-ı āfāk olduğı bürhān-ı rövşendür
Ki destār-ı zer ister helk-i zāhîr-bîn hüner şormaz
6. Ne bākum var dövrāndan ki deryā-kēş gönğül sākî
İçersen her ne vèrsen bāde yā hūn-ı ciger şormaz
7. Eger ehvālumu şormaz tebibüm neğş-i mehr olmaz
Belî bîmār-ı ‘eşki hîç kim görmez heber şormaz
8. Özinçün gösterür āyînesinden şüretünğ me‘nî
Bu yüzden kimsenünğ ehvālını şāhib-nezer şormaz
9. Eger dervîşden şormaz genî bî-cā degül Kōvsî
Nèyünğ tā bergi vardur bî-nevālardan heber şormaz

G.220

1. Yüz hūsn dil ü dîdē-yi heyrāna yetişmez
Yüz genc Heğîğette bu vîrāna yetişmez

2. Yüz bāğ u bahār olsa benüm gönğlüm açılmaz
Feryāduma tā nālê-yi mestâne yêtişmez
3. Ol âteş-i sūzāna ne hāşıl yavuk olmağ
Tā yanmaya mekşūdına pervāne yêtişmez
4. Êy bûlbûl-i nā-dān bu ne āh u ne feğāndur
Kim bir yere feryād-ı ze‘îfâne yêtişmez
5. Ger yêtmese bûlbûl baŋa êy gül ‘eceb olmaz
Kim şāh-ı gül ol serv-i hūrāmāna yêtişmez
6. Bî-derd baŋa müjdê-yi dermān ne vêürsen
Koy ben ölim ol derde ki dermāna yêtişmez
7. Êy ebr-i tûnûk-māye beni sanma tehî-dest
Kim behr-i göher dîdê-yi giryāna yêtişmez
8. Dünyāya herîş olma unut ‘ekl-i me‘āşunğ
Kim mûr bu vādîde Süleymāna yêtişmez
9. Ol çêşm-i siyeh-mesti gören kimse bilür kim
Yüz tîr-i kezā nāvek-i müjgāna yêtişmez
10. Ger yandura öz varını pervāne revādur
Kimdür ki karanlıg geceler cāna yêtişmez
11. Tebriz açar gönğlümi Kōvsî ger açılsa
Her çend ki firdövs-i Şifāhāna yêtişmez

G.221

1. Aldı menden ‘ākîbet cān nekdin ol ‘eyyār göz
Zālim-i hûn-rîz müjgān kâfir-i hûn-ẖār göz
2. Êyle kim ben bir zamān senden götürmem gönğlümi
Lütf kıl menden götürme sen dahı zinhār göz
3. Êy diyen kim helk ile hendān gerekdür ādemî
Ben dutım kim güldüm açıldum velî ağlar göz
4. N'eylesünğ ger giryê-yi pinhāna meşğûl olmasunğ
Çünki kalmış sensiz êy göz merdümi bî-kār göz
5. Derd çekmişler bilürler ehl-i derdünğ hālını
Vechi oldur kim tebîbümdür benüm bîmār göz

6. Tūrfe kim efzūn olur mēyli vū artar reġbeti
Bĩ-gūnehler anınl dūkce ol ummār göz
7. G tmenem m y-h neden t  c m-ı m y gerdişded r
Olmanam huşy r s k  olmadın huşy r göz
8. Kimse olmaz b yle an serhoş şer b-ı n bdan
an ile g y  siyeh-mest olmiş ol umm r göz
9. Bir iş ret d r sip hr nġ ş bit   seyy r  kim
ş mlar ovs  gerekdür şübhedin b d r göz
10. Bu hem n re‘n  gezel d r kim Nev y  söylemiş
Sürme-gün t nlerde hicr n ş m  tut b d r göz

G.222

1. G rmenem bir hem-nefes t   yleyem ızh r s z
Yoksa kim n y tek benüm s nemde hem çok var s z
2. Doġr  s z her kimseye te‘ş r  der n ş h vel 
‘ ş k  mest  yler   ‘ k lleri huşy r s z
3. şerfesiz d r g vheri isr f ile şerf  ylemek
T  zer ret d şmeyince söyleme zinh r s z
4. ikmet ögren uyma her efs neye zinh r kim
Hem yuşun  artuķ  yler hem ılır b d r s z
5. Ben onunġ n göz götürmem   şm-i mestinden anunġ
Kim mükerrer andurur im  ile b m r s z
6. D d -yi b -n rdur te‘ş rsiz g ft r kim
Gövher-i ġelt n eşerdür ebr-i gövher-b r s z
7. B 'l-heves nezz resinden men de fery d  tmenem
Söz bilen yanında hemv r olsa n -hemv r s z
8. Acı aġız y g bilür end-i mükerrer edrini
 tmes nġ menden der ġ ol le‘l-i şekker-b r s z
9. Her nig hından gözünġ bir  zge me‘n  anlanur
Kim per ş n u müşevveş  oġ diyer b m r s z
10. H ş dil ile şem‘ başdan  ylemez perv neni
 yleme z y ‘ baġa  y  teş n-r h s r s z

11 Bî-zebânîğ èyledi ‘âlemlere rüsvâ beni
Ol revîş kim özgeler râzın kıılır ızhâr söz

12 Gövher-i sîr-âbı ètmezler hezefden imtiyâz
Yoksa deryâlarca Kõvsî keþrelerde var söz

13 Hân sözün sencîde kııl Kõvsî Füzûlîden eşit
Kim ne mîkdâr olsa ehlin èyler ol mîkdâr söz

G.223

1. ‘Üşşâk nergisinden onunğ cân esirgemez
Derd anlayan heķîķeti dermân esirgemez
2. Bir kapu bağlayan birini bî-gümân açar
Sâķî şerâb esirger ise ķan esirgemez
3. Èy herze cân çeken sen eger doğrı söylesen
Senden ‘ezîz cânını cânân esirgemez
4. Heķķâ bilürse kim ne ķeder gönğlüm açılır
Menden tebessüm ol gül-i hendân esirgemez
5. Sâķî bańa sen ètmeginen nâz-ı bî-sebeb
Ger hûn-ı dil murâd ise dövrân esirgemez
6. Zâhid eger müzâyiķe èyler ne bâk kim
Bizden kerîm-i rövzè-yi rizvân esirgemez
7. Èy kâfir-i fireng büt ü Berhemen kimi
Kõvsî yolunda dîn demez îmân esirgemez

G.224

1. Tâ gözüm var gönğlüm eglenmez benüm dildârsız
Bî-tekellûf düstlar gün görmek olmaz yârsız
2. ‘Eşķsiz ârâm-ı dil hergiz bańa mümkün degül
Èyle kim te‘mîr şüret bağlamaz me‘mârsız
3. Şem‘siz pervâne, gülsiz bülbülünğ ârâmı yoh
Gör nedür hâlüm benüm ol şem‘-i gül-rühşârsız
4. Derd ü gem ķedrin bilen ‘ârif bilür kim dehrde
Âh-ı âteş-bârsız bir neħle oķşar bârsız
5. Şâf-dillerden eger çeksem hecâletler n'ola
Men ki bir gün görmedüm âyînemi zengârsız

6. Sīne bī-dāğ u gözüm bī-eşk mümkündür ala
alsa gerdūn ŧefhesi ŧābitsiz ũ seyyārsız
7. ‘Āşık-ı ser-geştesiz hercāyīdür me‘şūk kim
Bī-gūmān heṭ istikāmetsiz düşer pergārsız
8. Pādşāham dāğ-ı dil tuğrā-yı fermānum benüm
Sikketsiz sanmañg beni her çend olam dinārsız
9. Hālumu cānān ne bilsünğ kim onunğ bezminde ben
almışam şūret kimi güftārsız, kirdārsız
10. Dūstlar tekrīre sığmaz rāz-ı pinhānum benüm
İsterem bir dil bilen derd anlayan izhārsız
11. Her kimünğ hīç olmasa öz gönğli öz ğem-h‘ārıdur
Yoğ benüm tek ğem günü ‘ālemde bir ğem-h‘ārsız
12. Gör budur hicrān odı kim ovsīnünğ cānındadır
Hīç kāfir almasunğ ‘ālemde yā Reb yārsız
13. Bu hemān re‘nā ğezeldür kim Füzülī söylemiş
Pend çoğ vërdüm eşitmez ‘ārsızdur ‘ārsız

G.225

1. ‘Ömrlerdür şedr-ı eşhāb-i meḥebbet beklerüz
Pādşāhuz mesned-i erbāb-ı dövlet beklerüz
2. ‘Eşķümüz şuğlın mecāzī sanma kim me‘nīde biz
Me‘rifet kesb ētmeye bezm-i Heķīķet beklerüz
3. Geh vişālından bahāristān-ı şōḥbet gūşesin
Geh heyālından nigāristān-ı helvet beklerüz
4. Nām içün biz ğeçmenüz nāmūsdan ‘enķā kimi
Gūşë-yi bī-tūşë-yi āf-ı kenā‘et beklerüz
5. Ger ğübār-ālūddur āyīnemüz ‘ēyb ētme kim
Āsyā-yı çerḫ-i pür-gerd içre növbet beklerüz
6. Biz anunğçün zehm-i bī-dādunğla feryād ētmenüz
Kim kemīn-i rühşet ũ mëydān-ı fūrşet beklerüz
7. Bir nigāh ilen bizi reh̄m ēt götür toprağdan
Çün ser-i rāhunğda biz ḫāk-ı mezellet beklerüz

8. H'āh kūyūnġ h'āh hāk-ı āstānuġ kim yüz il
Her yere kılsan işāret cāna minnet beklerüz

9. Şem' tek her çend birdür veġdet ü keşret bize
Vêrseler tövfîķ bir gün künc-i 'üzlet beklerüz

10. Neķşdür āyīnê-yi ihlāşa kim āġir nefes
Āstān-ı ħezret-i şāh-ı vilāyet beklerüz

11. Kōvsī ol re'nā gezel kēyfiyyetindendür bu kim
Ëy Füzülī biz olar yatduġca şöġbet beklerüz

G.226

1. Aldı hicrān cānumı cānān meger cān istemez
Āġir öz mürin meger bir gün Süleymān istemez

2. Ben dutım kim 'eşķ-i deryā-dil benümlen yaġıdur
Düşmenin erbāb-ı himmet bēyle vīrān istemez

3. Bir tebībi kim esirger özgeden dermānını
Zāhiren öz derdine 'ālemde dermān istemez

4. Lütf kı l yā Reb anġa sen bir vefā vu mēhr vēr
Yoksa ol kāfir özin hergiz müselmān istemez

5. Baġma zāhid hūblar rühşārına kim çēşm-i mest
'Ekl ü hūşı müfte almaz dīn ü īmān istemez

6. Olmışam bir yaġı-yı dil-bilmezünġ dustaġı kim
Baġrumı kan étmek ister çēşm-i giryān istemez

7. Ben anuġ cem' isterem gül ġunçası tek ħātırın
Ol benüm tek sünbül-i zülfin perīşān istemez

8. Yüz lövün mezmün onuġ her nōķtesinden bellüdur
Meġzer-i erbāb-ı derd ü dāġ 'ünvān istemez

9. Yār eger Kōvsī ser-i kūyında cāvīdān seni
İstese bī-cā degül kimdür ki mehmān istemez

G.227

1. Bezm-i vişāl rövzê-yi rizvāna benzemez
Hicrān odı hīç āteş-i sūzāna benzemez

2. Keddünġ helākıyam ne gédim gülsitāna kim
Her şāġ-ı gül bu serv-i ħūrāmāna benzemez

3. Pervâne yâr başına güstâh dönmesünġ
Kim âftâb şem'-i şebistâna benzemez
4. Bilmem nedür piyâlede ey hem-piyâle kim
Şehbâya rengi okşamaz u kana benzemez
5. Her çend görmedümse eşitdüm havâsını
Küyünġ şefâda rövzê-yi rizvâna benzemez
6. Âyîne özgedür dil-i dîvâne özgedür
Her şîşe-pâreye bu perî-hâne benzemez
7. Kavsî te'emmül eyle söz ülfet dutınca kim
Âhû-yı Çîne me'nî-yi bîgâne benzemez

G.228

1. Ke'beden helk ötdiler şehrâ-neverdem men henüz
Buldu 'âlem kurb-ı menzil dūr-gerdem men henüz
2. Ol Mesîhâdan tamâm emvât ehyâ buldılar
Vây yüz min vây kim pâmâl-ı derdem men henüz
3. Her kef-i hâk oldu erbâb-ı nezerden kîmyâ
Şerşer-ı dövrân ögince müşt gerdem men henüz
4. Oldı 'Îsâ hem-'inân horşîd-i 'âlem-tâbile
Vādî-yi tecrîd keṭ' etmekde ferdem men henüz
5. Düşdiler Rüstem-şifetler hâka Zâl-ı çerhden
Beyle hûn-h'âr ile Kavsî hem-neberdem men henüz

G.229

1. Ne yalkuz mende ol serv-i revân ötgec revân kıalmaz
Kî ger men gördüğüm cânân gelür hîç kimde cân kıalmaz
2. Şeb-i hicrân bu bî-dâd ile ger yağma-yı cân eyler
Gelür bir gün ki 'âşıkdan gözüm nâm u nişân kıalmaz
3. Eger artar bu yüzden gün-be-gün 'eşkünġ teb ü tâbı
Senünġcün ey hümâ menden bir avuc üstüh'ân kıalmaz
4. Bu il yâ Reb n'olur bî-hân-mân bulbüllerünġ hâlî
Kî hîç gülşende nâlem şö'lesinden âşyân kıalmaz

5. Bu hamı⁹⁹ hâl vardur yâr rûhsârında hêyrânam
Ki gün tâ germ olur gülşende şebnemden nişân qalmaz

6. Bilürse gönğlümünğ hâlini yüz bî-tâblığ kılsam
Benüm tekşîrûme elbette ol ârâm-ı cân qalmaz

7. Ne bâbet var dutar Kõvsî kimi dâmânunğ el çekmez
Menüm müşt-i gübârum yêrde êy serv-i revân qalmaz

G.230

1. Nûkte-perdâz leb-i mēygün nefes çağ ēylemez
Kāmet-i mövzün gören mövzün nefes çağ ēylemez

2. Gāh olur şerşer bu şehrālarda gāhî gird-bād
Yétmeyince Leylîye Mecnûn nefes çağ ēylemez

3. Çerh altından çıhar bir yana cân-ı bî-nefes
Kim ki bilmiş ebreş-i gerdün nefes çağ ēylemez

4. ‘Êşk bâzûsındadur ebrû kemânlar küvveti
Olmayınca Kûhken gülgün nefes çağ ēylemez

5. Evvel ü âhir olur dünyâ seven dünyâya şerf
Kara yêr altında hem Kārûn nefes çağ ēylemez

6. Olmayınca bâde şâf u pâk düşmez cûşdan
Kim hum-ı gerdûnda Eflâṭun nefes çağ ēylemez

7. Keṭ‘-i rāh-ı ‘êşķde Kõvsî nefes çağ ēylese
Oddaki ne‘lin urar varûn nefes çağ ēylemez

G.231

1. Gerçi koymaz çekmağa kāmumca dövrân bir nefes
Ben hemân nûş ēylerem mēy bir nefes kıan bir nefes

2. Çok şererler var ki işler berķ-i bî-zinhār işin
Yandurar bir ‘ömr her çend olsa hicrân bir nefes

3. Êy ki dāyim bādē-yi gül-rengden sîr-ābsan
Neş‘e istersen benümle içginen kıan bir nefes

4. Êy nesîm-i nāle ol hûn-ẖār gelmek çağıdır
Èyleme övrāk-ı terkîbüm perîşân bir nefes

⁹⁹ Malatya nüshasında: hamı

5. Şem'e her dem yandunġ èy pervâne gördünġ lezzetin
İmtahân için bizüm odlara hem yan bir nefes

6. Göz yumub açınca varı târ u pûdum yandurar
Âh eger iķbâl êde ol berķ-cövlân bir nefes

7. Özgeler nêy tek êderler nâleler feryâdlar
Koy çekim men dahı èy gerdün-ı gerdân bir nefes

8. Câna yoġdur nisbetünġ èy derd-i bî-dermân senünġ
Sen hayât-ı câvdânsan olsa ger cân bir nefes

9. Gülşen-i îcâd içinde ġunça-yı teşvîr tek
Kim görübdür Kavsî-yi meġzûnı ġendân bir nefes

G.232

1. Le'lünġ vèrür hayât u alur cân nefes nefes
Kim bâde cür'e cür'e vèrür ġan nefes nefes

2. Yoġ mende tâb vèrmez ışıġ rişte tâbsız
Bîhûde yandurur beni dövrân nefes nefes

3. Mîzân-ı ġüsn mêyl êde bir yana ġeyfdür
Vèr lehze lehze derdüme dermân nefes nefes

4. Aç deste deste kâkül-i müşkîni mû-be-mû
'Üşşâķ cem'in èyle perîşân nefes nefes

5. Gün intizârı gözlerümi meş'el èylemez
Şâm açsa yâr şübġ-i girîbân nefes nefes

6. Her çend üstüġ'ânımı yandurdı derd-i dil
Yandugca sebz olur bu nêyistân nefes nefes

7. Kavsî ne 'eşķdur sanġa bi'llâh kim dèmiş
Kim şö'le şö'le odlara düş yan nefes nefes

G.233¹⁰⁰

1. Çekmişem 'eşķünġ yolında zehr-i hicrân bir nefes
ġem yolında bir dem ü hicrân yolında bir nefes

2. Ben dèmem sâlik degül Mecnûn u Ferhâd u felek
Növbet ilen beklerüz dövrân yolında bir nefes

¹⁰⁰ Yalnız İstanbul nüshasında var.

3. Bèyledür çerhünġ revîşî şâh ola dervîşler
Meşşer-i dövr-i kıyâmetler gelende bir nefes
4. Her kimünġ e‘mālına se‘y vèriler çok u az
Kismet olsa ‘Âleme ecrüm yèterdür bir nefes
5. Dèmedüm ger nîk ü bed kıldum ‘emel dünyâda Heġ
Bulmadum râhat yolında râhat ölmek bir nefes
6. Çerhe çekdüm daşa çaldum tîġ-i ‘eşkünġ gün-be-gün
Gem başında olmadı tekşîr bir mû bir nefes
7. Al yaşıl yüz reng ilen kıovs u küzeġ
Heġm kılub dövrân salubdur çerhe anı bir nefes
8. Bilmenem nedür işüm ser-geşte gezmekdür müdâm
Yok ferâġet bu serâda râhat olmaz bir nefes

G.234

1. Cemālunġdan senünġ ey şem‘ ħeyrânlıġ baġa kıalmış
Perîşân kâkülinden bir perîşânlıġ baġa kıalmış
2. Ħayâtum neġdini şerf ètmedüm eyyâm-ı veşl içre
Elümden imdi hicr almış peşîmânlıġ baġa kıalmış
3. Şeb-i hicrân asılmış her müjemden bir ciger leġti
Belî gül-çînliġumdan bu gül-efşânlıġ baġa kıalmış
4. Gözüm pèyveste berġ ü ebr tek veşlünġ bahârından
‘Ebeş bî-tâbliġ bîhûde giryânlıġ baġa kıalmış
5. Şebâ pèyküm belâ ħeylüm külâhum şö‘lè-yi âhum
Serîrüm meskenet Kıovsî Süleymânlıġ baġa kıalmış

G.235

1. Ol ki Cennetdür adı ġüşè-yi mèy-ħâne imiş
Âb-ı Kövşer dedüğünġ bir dolu pèymâne imiş
2. ‘Eşġ imiş ħüsn-i cahân-süz Heġîġetde anunġ
Zâhiri şem‘ velî bâtîni pervâne imiş
3. Tîġünġ altında nefes çekmedüm ammâ bildüm
Ki bu mèydânda ‘elem nâlè-yi mestâne imiş

4. Bu nişānlar ki benüm var vèrürler ondan
Oldı me‘lüm ki Mecnün nêce dīvāne imiş
5. ‘Eşkden geyri ki cān tāze eder şuglı anuñg
‘Ālemünğ işleri bāzīçè-yi tıflāne imiş
6. Anğa her çend kulağ dutmaz idüm bildüm kim
Bañga nāşêh dèdügi ser-be-ser efsāne imiş
7. ‘Ezm-i küyünğ yètürür menzile her günde beni
Sālikünğ bāl u peri himmet-i merdāne imiş
8. Müflis-i ‘ālem iken doydı gözüm gönğlümden
Ëy gèdālar yığılunğ genc bu vīrāne imiş
9. Düşdi her daş elüme sīneme urdum ammā
Āh u efsūs kim ol şīşe perī-hāne imiş
10. ‘Ömrler ‘ālem-i şüretde gezerdüm Kovsī
Āşnā ister idüm me‘nī-yi bīgāne imiş

G.236

1. Feğān ki dehrde bir āşnā bulunmaz imiş
Bu hamı şöhrat ile kīmyā bulunmaz imiş
2. Cahānda olmaz imiş şād ‘āşıkunğ gönğli
Gerez bu Ke‘bede hergiz şefā bulunmaz imiş
3. Bu şüret ile gözüm nūrı oldı şerf-i tēleb
Feğān ki me‘nī-yi mēhr ü vefā bulunmaz imiş
4. Yanub yanub geçünür eşk ü āhilen bülbul
Bu mürğzārda āb u havā bulunmaz imiş
5. Benümle kākūli kūtāhlıg kılur yārunğ
Bulunsa şeyd kemend-i resā bulunmaz imiş
6. Menüm de ‘ömrüm ötübdür eşerlü nāle ile
Velī bu perdede Ëy nēy nevā bulunmaz imiş
7. Dil anlayan eşiden dinleyen bilen Kovsī
Bilür ki sen kimi bir bī-nevā bulunmaz imiş

G.237

1. Dil-i bī-tāb eritmiş bağrumı gözden revān etmiş
Bu kan olmuş bañga sākī mēy-i gülğünü kan etmiş

2. Degül bî-meṭleb ol le‘l-i tebessüm-āferīn yā Reb
Dehānuṅ mende gūyā yā gönḡül yā cān gümān ètmiş
3. Lebünḡ ḥökmiyle ḥeṭṭ-i sebz teshīr ètdi dünyānı
Feḡān kim mūrı ol ḥātem Süleymān-ı zamān ètmiş
4. Èdim hansı dil ile şükrin ol Yūsuf-nijāduṅ kim
Baṅa zindān iken ‘ālem behişt-i cāvdān ètmiş
5. Nigāhın her kime tīr èylemiş geçmiş revān menden
Demiş her kimseye bir söz baṅa ḥāṭır-nişān ètmiş
6. Qanatı altına almış oḡuṅ cismüm bi-ḥemdi‘llāh
Hümā-yı ovc-ı dövlət başum üste āşyān ètmiş
7. Gübār-ı ḥeṭṭ-i sebzın sürmē-yi çeşm ètmişem Qovsī
Baṅa ol tūtiyā Tebriz şehrin İşfahān ètmiş

G.238

1. Ol ki ḥüsnünḡden senünḡ dünyānı gülzār èylemiş
Bilmenem yā Reb ne me‘nīden beni ḥār èylemiş
2. Qanlı müjgān otlu dillerdür ki çeşmüm merdümü
Onlar ile gönḡlümün rāzını izḥār èylemiş
3. Gönḡlümünḡ her pāresi bir ayru ḥeyrāndur anḡa
Bir ḥerīdārın bu Yūsuf yüz ḥerīdār èylemiş
4. Gāh gāhī bir tekellüm le‘l-i nābından senünḡ
İsterem ondan ki yoḡ yērden beni var èylemiş
5. Sen müselmānsan gönḡüller birle tār-ı kākülünḡ
Sübḥē-yi şed-dānedür kim ‘eşq zünnār èylemiş
6. Ger Mesīḥā bilse çekmez derd-i ser dermān için
Kim bu bīmārı ṭebīb-i ‘eşq bīmār èylemiş
7. Özgeler tek ḡedrini ger bilmesem dutsuṅ gözüm
Her nigāh-ı nā-müşehḡeş kim baṅa yār èylemiş
8. Pīç ü tāb-ı şām-ı hicrān bes degül midür baṅa
Kim teḡāfül şīvesin ol derde ser-bār èylemiş
9. Ètmenem Qovsī kimi sēyl-i ḥevādişden feḡān
Kim beni vīrāneden vīrāne mē‘mār èylemiş

G.239

1. Meger zencîr-i zülfünğ şānelenmiş
Şebā zencîr üzüb dīvānelenmiş
2. Heyāl-ı táb-ı şem‘-i ‘ārizünğden
Gözüm içre nigh pervānelenmiş
3. Gül-i rühsārunğ üste şebnem-i hoy
‘eklîķî nāra benzer dānelenmiş
4. Benem şehṛāda hem-zencîr-i Mecnūn
Yēne dīvāneler hem-ḥānelenmiş
5. Yolunğ düşdükde nāgeh yapa lütfünğ
Bu ümmîd ile dil vîrānelenmiş
6. Qalurken bî-müebbî ṭîfl-i eşküm
Meḥebbet ata meḥnet analanmış
7. Mürüvvet kıl ki Qovsî senden ötrü
Özinden özgeden bîgānelenmiş

G.240

1. Rövzê-yi rizvān ki dērler ‘āriż-i cānān imiş
Āteş-i dūzeh bi-‘ēynih āteş-i hicrān imiş
2. Fāriğü'l-bāl ēyledi ebrū-kemānlardan beni
Allāh Allāh zehm-i bî-dādunğ kızıl qalḥan imiş
3. ‘Ecz édüb eflāka yalvardum mükerrer bilmedüm
Kim bu vādîlerde gerdün dahı ser-gerdān imiş
4. Ol bir avuc qan ki dil dērler anğa erbāb-ı dil
Gördüm ü gövr ēyledüm deryā-yı bî-pāyān imiş
5. Bir sebūdur bir sudur êtdüm mükerrer imtaḥān
Kim senünğle bādê-yi gül-reng ü sensiz qan imiş
6. Yārı eḡyār ile gördüm meḥrbān, fehmi ēyledüm
Kim benüm kāmumca hergiz dönmeyen dövrān imiş
7. Bulmağ istersen anunğ zencîr-i zülfünğden necāt
Şükr kim Qovsî sanğa ‘ekl ü ḥired böhtān imiş

G.241

1. Bezm-i mēy sensiz hemānā bend imiş zindān imiş
Bādē-yi gül-reng eşitmişdüm bi-‘èynih ған imiş
2. İstedüm dermān tebībümnden feğān kim bilmedüm
Kim anuñ her derdi yüz min derdüme dermān imiş
3. Göz yuminca cānumı cānāna teslīm èyledüm
Ben onı düşvār sanmışdum velī āsān imiş
4. Èylemezdüm ben dil-i bī-tāba pervā āh kim
Ol şerār-ı nā-tevān berķ-i sebük-cövlān imiş
5. Āteş-i düzeļ diyer zāhid қарадur dūd tek
Doğrı söyler heķ diyer gördüm şeb-i hicrān imiş
6. Ke‘beden büt-ḥāneden mescidden ü mēy-ḥāneden
Heķ bilür kim hamı yērde meṭlebüm cānān imiş
7. Ke‘be ṭövfīn ‘ömrler bir gün dilerdüm Tanğrıdan
Şükr kim kūyungda her gün ‘èyd imiş ķurbān imiş
8. Yüz dil ile çerhe Қовсі yalvarub ‘ecz èyleme
Kim bu vādīlerde gerdün dağı ser-gerdān imiş

G.242

1. Veşlünğ eger bulunmasa gözden nedür gereż
Meṭleb arada olmasa sözden nedür gereż
2. Şem‘-i murād yanmaz imiş dāğ-ı ‘eşķden
Yā Reb bu yanar oddan u közden nedür gereż
3. Dīvānenünğ düz olmaz imiş gönğli şehrde
Me‘lūmum imdi oldı ki düzden nedür gereż
4. ‘Āşık gözini ağ u günin қара ètmese
Bes ḥāl-ı sebzden, қара gözden nedür gereż
5. Şīrīn sözünğ cahāna yeter şūr salmağa
Bilmem lebünğde dad ile duzdan nedür gereż
6. Cānān ile tekellüm eger mümkün olmaya
Dilden murād n'ola vu sözden nedür gereż

G.243

1. ‘Aşıka nî nè‘met-i elvân ne cennetdür gerež
İki ‘âlemden anğa şugl-ı mehebbetdür gerež
2. Bülbul-i zâr ile ferķûm var benüm yêrden göge
Kim anğa gülbin baŋga ol serv-ķâmetdür gerež
3. Dem-be-dem tîgünġden ölmekdür baŋga meķşûd kim
Sâyê-yi bâl-ı hümâdan helķe dövletdür gerež
4. Êy diyen kim telġ olur güftârı şîrîn leblerünġ
Neş’edür meķşûd şehbâdan ne lezzetdür gerež
5. Bilürem kim ê‘tibâr olmaz bu günden danlaya
Cân nişâr etmekde te’ġîr olsa fûrşetdür gerež
6. İçürür cām-ı zer içre zehr-i kâtil teşneye
Ol ki êhsândan anğa teġvîl-i minnetdür gerež
7. Meţlebüm lezzet degül ehl-i heves tek kim baŋga
Veşlden bir özge derd ü dâġ u meġnetdür gerež
8. Mâyve için bâġbân her neġli êyler terbiyet
Ĥilķetinden növ‘-i insânunġ mehebbetdür gerež
9. Ġunça-yı gül sen tek êy bülbul bitürmez yaramı
Kim baŋga menzûr me‘nîdür ne şûretdür gerež
10. Ġeyre yohdur nisbetünġ êy sebz-i teh gülgün senünġ
Kim perîveşlerden ancak bir melâġetdür gerež
11. Suya mâylin teşnenünġ mövc-i serâb efzûn êder
Ĥovsîye ‘êşķ-i mecâzîden Ĥekîķetdür gerež
12. Munca Ĥovsî êtdünġ imdi besdür istiġfâr kıl
Ger sanğa ‘işyândan efsûs u nedâmetdür gerež

G.244

1. İçüb mây kana kana baġrumı ķan êtdi ol nov-ġet
Ĥevâsum ġunçasın gül tek perîşân êtdi ol nov-ġet
2. Ucaldı hansı bülbul nâlesi kim sebze eţrâfın
Ĥayâdan terleyüb gül gül ġulistân êtdi ol nov-ġet
3. Dolandum Ke‘bê-yi kūyına yüz ķin tâ beni bir yol
Ĥevürdi başa evvel şonġra ķurbân êtdi ol nov-ġet

4. Getürmişdüm ezelden zülfe ĩmān şŭkr kim āhır
Getürdi āyē-yi heṭṭin Müselmān ētdi ol nov-heṭ

5. Geçerken rŭzgārūm sāde-şŭretler heyālıyla
Beni Kŏvsī bu me'nīden peşīmān ētdi ol nov-heṭ

G. 245

1. Sīnede gönġlŭm sarāyın rŏvşen ēyler şem'-i dāġ
Öz ayaġı altına her çend ışıġ vērmez çırāġ

2. Tā açarsan aġzunġı güftāra gönġlŭm açılur
Gunçanı şebnem kimi bir keṭre ēyler ter demāġ

3. Sākīyā mestem elŭm dutmaz ne tedbīr ēyleyim
Ol ki kısmetdŭr yēter ammā gerekdŭr el ayaġ

4. 'Erşden ötmek gerek tā kūyına yētmek gerek
Se'y kıl ēy nāle kim yol şe'bdŭr menzil ıraġ

5. Baġlamanġ zŭhd ehline kapusını mēy-hānenŭnġ
Hŏrmeti lāzim gerek her çend kāfirdŭr kŏnaġ

6. Sanma kim bīhŭde otlandum ser-ā-pā şem' tek
Vārişem yandurmuşam kebrinde Mecnŭnŭnġ çırāġ

7. Tā dilŭm var bu çemende ēy bahār-ı ārzŭ
'Endelīb ũ gül kimi menden feġān senden kŭlaġ

8. Gülsitāna tā nesīm-i kūyunġ ēy gül gētmeye
Gunça-yı āteş-zebānŭnġ aġzını açmaz bıçaġ

9. Ben ötürdŭm derd-i serlŭ nāleni sēyl-ābdan
Arġa lŭṭfŭnġdŭr baša sēyl-āba daġlardur dayaġ

10. Nāle bir dem yandurar bir dem saçar ḥākisterŭm
Gāh olur ḥāmŭş gāhī otlanur yēlden çırāġ

11. Nergis-i teşvīr ḥeyrāndur saša çēşmŭm kimi
Lāle tek reşk āteşinden olmayım mı seng-i dāġ

12. Var ũmīdŭm kıymaya pēymānē-yi çēşmŭm tehī
Ol ki ḥān-ı reḥmetindendŭr felek bir boş çanaġ

13. Kŏvsī ol re'nā ġezālīdur Fŭzŭlīnŭnġ bu kim
Ėy Fŭzŭlī çek ayaġ ol bezmden yā çek ayaġ

G.246

1. Ey şebā Tanğrı-çün et bir dem benümle yârlıg
Yāra ‘erz et kim gelür mi yārdan eġyārlıg
2. Tā mēy-i gülgün ola mest olmayan dīvānedür
Kim bilür huşyār olan nāçārdur huşyārlıg
3. Tāketünġ yokdur tebībüm var menden el götür
Kim bu derd ile baġa düşvārdur ġem-h’ārlıg
4. Ben anuġçün şükr edüb yalvarmanam gerdūna kim
Yēg gelür nā-kes davāsından baġa bīmārlıg
5. ‘Āşık, olmaz olmaya dil-gır, kim mümkün degül
‘Ėşkden hoş-hāllıg sēyl-ābdan me‘mārlıg
6. Cism ü cāndur bir biriyle ‘ēşk ü ġüsnünġ nisbeti
Olsa ger āzārlıg mümkün degül bī-zārlıg
7. Dehrde tā var Kōvsī lāzim ü melzūmdur
‘Ekl-i nākış pādşālıg ‘ēşk-i kāmīl ġ’ārlıg

G.247

1. Hoş şuġl-ı dil-nişındür eġbāba mēhrbānlıg
Pervāne ile birlıg şem‘ ile hem-zebānlıg
2. Şüretde nā-mülāyim me‘nīde hoş-nümādur
‘Üşşāk u ser-girānlıg me‘şūk u cān-fişānlıg
3. Dērsen ki ġūblardan kes mēhrünġ ictināb et
Yahşılar ile zāhid yahşı mıdur yamanlıg
4. Şorsan nedür murāduġ cām-ı cahān-nümādan
Merdāne cān-fişānlıg mestāne mēhrbānlıg
5. Başum alub çıhardum gerdün-ı dūn evinden
Ger nāle tek ‘inānum dutmaydı nā-tevānlıg
6. Her çend cür‘et etmez ‘erz-i niyāza ‘āşık
Ammā bir odlu dildür me‘nīde bī-zebānlıg
7. Her bir nezāresinden yüz nükte fehm edersen
Kōvsī saġa müselleme ‘ālemde ġürde-dānlıg

G.248

1. Aldı menden yāra lāyik cānı hicrān hēyf hēyf
Şerfesiz şerf ēyledi ol neḡdi cānān hēyf hēyf
2. Êtmedüm ben dīnūmi īmānumı ondan derīg
Söz kıılır menden derīg ol nā-müselmān hēyf hēyf
3. Êtmedin cān riştesin pēyvend tār-ı zūlfünḡe
Cān üzüldi ‘ömr azaldı gēçdi dövrān hēyf hēyf
4. Her hes ü hāşāk sīr-āb oldu eşkümden benüm
Başum üste gelmez ol serv-i hūrāmān hēyf hēyf
5. Her özin bilmez sözi te’şīr eder dildāruma
Her nesīm ol ḡunçanı ēyler perīşān hēyf hēyf
6. Görmek içün nīm hām olmuş cigarler lezzetin
Olmadunḡ sākī baḡa bir lehze mehmān hēyf hēyf
7. Kovsīye kim āb-ı Kōvşer dehrde şāyistedür
Ḳana Ḳana gerdiş-i gerdün vērür Ḳan hēyf hēyf

G.249

1. Yokdur şebātı feşl-i gülünḡ ēy hēzār hēyf
Bir göz yumub açınca gēçer nov-bahār hēyf
2. Düşdüm gēde gēde iki ‘ālem belālara
Bir Ḳatla ol belā baḡa olmaz düçār hēyf
3. Ben daḡı bir gül olsa idi ter-zebān idüm
Ol nov-bahār unuttı beni ēy hēzār hēyf
4. Bülbül kimi benüm daḡı çok var sözlerüm
Lāl oldu ḡunça tek dilüm ēy gül-‘izār hēyf
5. Dövr-i zamān egerçi şerer-bārdur bu il
Bī-derddür diyen ki gēçen rüzgār hēyf
6. Mē‘rāca yētdi gerçi sebüklīḡ şikesteliḡ
Olmadum öz murādum ile hāksār hēyf
7. Hīç kimse derd Ḳedrini bilmez benüm kimi
Ḳedrümi bilmedünḡ hēyf ēy rüzgār hēyf
8. Şeyyāda şeyd Ḳedrini vehşet bilindürür (?)
Ḳovsī ben ol kemende tēz oldum şikār hēyf

G.250

1. Hüsni eger âyîne olsa anğa cövherdür 'eşq
Ne reviş var ise hüsni ile berāberdür 'eşq
2. Ser-be-ser 'ālem-i îcād şedefdür ammā
Hüsndür behr-i girān lenger ü gövherdür 'eşq
3. H̱ār bahma baḡa ey hüsni-i kevī kim 'āşık
Nā-tevān ise velī sedd-i Sikenderdür 'eşq
4. Hezer et başuḡ içün olmayasan 'āşık kim
Görebilmem seni mezlūm, sitem-gerdür 'eşq
5. Yār eger rehmi eḡe 'āşık özine rehmi etmez
Hüsni her çend müselmān ola kāfirdür 'eşq
6. Veşl ile 'āşık-ı bī-tāb odı teskīn tapmaz
Hüsni bir āteş-i sūzān u semenderdür 'eşq
7. Tūtiyā nırhınadır ehl-i nezer yanında
Bī-beşîretlere hāk ile berāberdür 'eşq
8. Hüsni her çend ola şîrīn ü şeker-bār velī
Teşnē-yi derd olana çesmē-yi kövşerdür 'eşq
9. Ne keder çesmē-yi sīm-āb ola 'āşık Kōvsī
Hüsni bilmez mi ki deryālara lengerdür 'eşq

G.251

1. Ne herze meḡnet ü derd ü ḡem ü belādur 'eşq
Ki gencdür dil-i vīrāne ejdehādur 'eşq
2. Bir özge meḡleb içün 'eḡl tek delīl degül
Ki eşl-i mes'ele vü 'eyn-i müdde'ādur 'eşq
3. Od ile od, suya su, topraḡ ile topraḡdur
Havā-yı nefse uyan kimseye havādur 'eşq
4. Şedef neşīb bulur vüs'etince deryādan
Eger sen olmayasan nā-resā, resādur 'eşq
5. Nezāket ehline bāḡ u bahār u nē'metdür
Belā sevenlere (?) şehḡrā-yı Kerbelādur 'eşq
6. H̱ired şenem-kede, her ārzūsı bir bütdür
Sınuḡ gönḡüller evi Ke'bē-yi şefādur 'eşq

7. Egerçi kıble-nümâdur hîred ‘ibâdet için
Gözi görenlere âyîne-yi Hudâdur ‘eşk
8. Onı ger ister isen fekr dâmenin dut kim
Helâk-ı hâl u heṭ ü neḡş-i bûryâdur ‘eşk
9. Sipâhdur ğem ü meḡnet, nevâ-yı nâlê ‘elem
Cünûn vezîr ü gönġül teḡt ü pâdşâdur ‘eşk
10. Düşer ayaġlara ammâ sipêhre baş egmez
Diyâr-ı ḡüsnde hem şâh u hem ġedâdur ‘eşk
11. Ğem-i cahân ile ‘âşık ġem-i cahân çekmez
Ki hem girihdür özi hem girih-ġüşâdur ‘eşk
12. Bu hamı küdret ile teḡne-yi tezellümdür
Sözünġ Heḡîḡeti sultân-ı Kerbelâdur ‘eşk
13. Ger olsa meṭlebünġ êy cân ḡayât-ı câvîdân
Kenâr dutma ki ser-ḡeşme-yi beḡâdur ‘eşk
14. Yêri yêri yolunġa êy esîr-i dövlet ḡey
Ki mâl ile ele düşmez girân-bahâdur ‘eşk
15. Anunġ özi sözi ger derd ü dâġ-ı ‘âlemdür
Velî ne derdünġ olursa anġa davâdur ‘eşk
16. Ne ġem ger artuḡ eder ḡüsn ġünde yüz derdüm
Bu bes degül mi ki bin derdüme davâdur ‘eşk
17. Mûḡâlîṭet ezelîdür müḡâḡibet ebedî
Eger sen olmayasan yâd âşnâdur ‘eşk
18. Nezerde ger görünür ‘eşk nâ-tevân ammâ
Şükûh-ı ḡüsn per-i kâh u kehrübâdur ‘eşk
19. Hümâ-yı dövlet eger êtmez iltifât ne ġem
Fütâdeler başına sâyê-yi Hudâdur ‘eşk
20. Peyâmı nâmesi ger ser-be-ser şikâyetdür
Heḡîḡet anlar isen mezher-i rizâdur ‘eşk
21. Ben ihtiyâr ile ol kūya ġetmenem Kavsî
Baġa bu vâdî-yi ḡün-h’âra reh-nümâdur ‘eşk

G.252

1. Döner pervâne tek me‘şûkınınğ başına her ‘âşık
Bulunmaz ben kimi ‘âlemde bir bî-bâl u per ‘âşık
2. Yolında bes ki ‘eşq ehlin görür toprağ ilen yeksân
Sanur ol tıfl-i bâzî-guş kim yêrden biter ‘âşık
3. Ğerîb-i ‘âlemem her yêrde olsam ben bu yüzden kim
Özüm tek görmenem dünyâda bir hûnîn-ciger ‘âşık
4. Bu hamı tākēt-i feryād ile ‘âşık mıdur bülbül
Ki çekmekden nefes meddin olur zîr ü zeber ‘âşık
5. Anğa her çend şûret bağlamaz cem‘iyyet-i hâtır
Perîşân eylemez erbâb-ı şûret tek nezer ‘âşık
6. Eger zâhirde ‘eşq ehli özinden bî-heberlerdür
Vêrür me‘nîde öz cānānı gönğlinden heber ‘âşık
7. Anunğ me‘zûrsan ger özgeler tek bilmesen kedin
Ki Kavsî tek sanursan her kimi ey bî-heber ‘âşık

G.253

1. Ne bülbüldür ne gül ne şem‘ ne pervānedür ‘âşık
Özin bilmez sözün zebt eylemez dīvānedür ‘âşık
2. Sanurlar ehl-i ‘eşqî helk-i ‘âlem çoğ velî azdur
Ki lefz-i āšnā vu me‘nî-yi bīgānedür ‘âşık
3. İki dünyāya vêrmez bir dem öz ovkātını ammā
Salur yazılara cānın ‘eceb cānānedür ‘âşık
4. Nevā ey nêy senünğ rengîn terennüm ‘endelîbünğ kim
Helāk-ı hāy hāy-ı nālê-yi mestānedür ‘âşık
5. Olur her çend pîç-i kākülünğçün tīb-ı zülfünğçün
Esîr-i pîç ü tīb-ı āh-ı bî-tābānedür ‘âşık
6. Der ü dīvār-i mescid, secdesi zühhāda erzānî
Ki mehv-i Ke‘bê-yi rühşār-ı şāhib-hānedür ‘âşık
7. Bir olmışdur heyāl-ı yār ile ez bes leb-ā-lebdür
Bu yüzden hem şedef hem gövher-i yek-dānedür ‘âşık
8. Alubdur hūşımı sevdāsı menden bir uşağünğ kim
Sanur ‘eşqî erācîf ü diyer efsānedür ‘âşık

9. Ger ol genc-i revân ‘eşq ehlini kimdür diyüb şorsa
Diyünġ Kovsî kimi bir hân-mân vîrânedür ‘aşık

G.254

1. Ey melâhet genci bil ketrini vîrân gönġlümünġ
Cânım ile sen bil ammâ cân senünġ cân gönġlümünġ
2. Fâriġ êtdünġ özge hūblardan beni rehmet sanġa
Ëyledünġ şîrâze övrâkın perîşân gönġlümünġ
3. Her gece kim oldı mehmānum heyâl-ı merhemünġ
Dâġ ile kıldum der ü bâmın çıraġân gönġlümünġ
4. Ol gül-i rühşâr ile gözdür eden güstâhlıġ
Bilmenem cürmi nedür ey nâ-müselmân gönġlümünġ
5. Kiblegāhum dutmaz efyün bādê-yi nābunġ yerin
Sensiz açmaz ‘ûkdesin sêyr-i gülistân gönġlümünġ
6. Olmadın kanlu etek çek ey heyâl-ı yâr kim
Türfe leb-rîz èylemiş peymānesin kan gönġlümünġ
7. Âteş üzre zerf-ı ser-püşîde têt kaynar daşar
Hūb yetişdünġ havına (?) ey çeşm-i giryân gönġlümünġ
8. Mèyl-i sêyr-i gülsitân ey bülbül êtmez sen kimi
Gül kimi tâ var elinde bir avuc kan gönġlümünġ
9. Hâl-ı dilden ger heberdâr olsa Kovsî ol tebîb
Her yetenden gönderür derdine dermân gönġlümünġ

G.255

1. Şem‘ tek ey eşk-i hūnîn bende sen göz koymadunġ
Kapusında sen hem ey göz merdümü yüz koymadunġ
2. Her ne êtdünġ êtdünġ ammâ hîç bildünġ n'èyledünġ
Dinmedünġ dindürmedünġ yüz vermedünġ söz koymadunġ
3. Ol güle şerh èyle dilden düşdügüm keyfiyyetin
Sen ki ey bülbül beni hîç yerde yalkuz koymadunġ
4. Terlü rühşârın anunġ görsen yığarsan dāmenünġ
Sen ki ey gün yerde şebnem gökde yulduz koymadunġ
5. Hansı âb u gilden ey ‘eşq èyledünġ Mecnûnı helk
Çün ezel başdan vücūdumdan benüm toz koymadunġ

6. Veh ne re'nāsan ki bār-ı şermden Kovsī kimi
Bu çemende bir nehālunğ kâmetin düz koymadunğ

G.256

1. Baŋga bī-derd şehbā vèrmesünğ, derd ehli kan vèrsünğ
Bu veşf ehlin gören Allāh için gelsünğ nişān vèrsünğ

2. Gözüm bī-eşk ü dil bī-ğem beden āsūdedür yā Reb
Yètür bir yār-ı 'İsī-dem ki bu emvāta cān vèrsünğ

3. Gözüm vardur bu il kim ebr-i gövher-bār-ı deryā-dil
Baŋga öz reng-i zerdümden bahār-i bī-hezān vèrsünğ

4. Benüm cānum ki bī-ārāmdur ĩşār için sākī
Yèter mekşūdına gerdün ecelden ger emān vèrsünğ

5. Nişārunğçün senünğ eşk-i revān èy serv-i nāz azdur
Gözüm var hāzin-i kısmet baŋga genc-i revān vèrsünğ

6. Gözüm merdümeleri pèyveste ister dānè-yi hālunğ
Bu mūr-ı nā-tevān rizķin Süleymān-ı zamān vèrsünğ

7. Eger dövrān benüm re'yümce dönmez bir zamān Kovsī
Ümīdüm var ki gönğlüm meṭlebin şāhib-zamān vèrsünğ

G.257¹⁰¹

1. Bülbül-i zövķüm nişīmen èylemiş hüsününğ senünğ
'Ālemi bend èylemiş ol gūşè-yi zülfünğ senünğ

2. Bu metā'-ı rāygān ile düzübdür ser-be-ser
Kerē'-yi hoş-heṭ ile rengīn olub hālunğ senünğ

3. Sebz-reng kâbil düşer bu şefhè-yi rühşār ile
Görsedüb lövh-i Cennetden (?) hilāl ayunğ senünğ

4. Dövr-i gerdün rövneķ èyler tā ola bir gün için
Ède hīdmet dergehünğde ola èhsānunğ senünğ

5. Çetr olub kovs-ı küzeḥ gökden yère te'zīm-çün (?)
Püşt hem kılmış derinde bende fermānunğ senünğ

6. San ki kūrşanmış kemer bêline baķlamış bir zer n'içün
Doldurub oklar şidķ birle bu kurbānunğ senünğ

¹⁰¹ Yalnız İstanbul nüshasında var. Güvenilir bir nüsha olmadığı için bu gazeli dil incelemesinin dışında tuttuk.

7. Derd bilmez dilbere kılmaz meded tã ol ʔebĩb
Olmasunġ žãye‘ cünün def‘ine dermãnunġ senünġ

8. Gözlerüm pür-hün herãretten olub me‘lumdur
Su yêrine içmek ile èylemiş ʔanünunġ senünġ

9. Bu gezel ce‘be olub ʔovsĩ adına vekf èdüb
Yãdgãr olmaġ için ‘işret bu èhsãnunġ senünġ

G.258

1. Elümden aldı gözüm sãķĩ ihtiyãr gözünġ
Şerãb dahı ne hãcet baġa ki var gözünġ

2. ʔaşunġ ne tĩġ-i belã kiprigünġ ne ġirãdur
Gözünġ ne ʔanludur èy âteşĩn ‘izãr gözünġ

3. Haçan èder teh-i mĩnã ‘elãc-ı deryã-küş
Ne növ‘ ʔanum ile sındurur humãr gözünġ

4. Hem aldı şĩrlerünġ ahũlar gözi odını
Hem ètdi ahũya Leylĩleri şikãr gözünġ

5. Şerãb-ı nãb èder ĩcãd özinden ol sãġer
N'içün henüz çeker zehmet-i humãr gözünġ

6. Medãr-ı dövr-i zamãn gerdiş-i felek n'etsünġ
Gözüm çırãġı beni ètdi bĩ-ķerãr gözünġ

7. Seni bu hũsn ile Ye‘ķũb görse èy Yũsuf
Diyer ķiyãmetedin ʔovsĩye ki var gözünġ

G.259

1. Gönġlümünġ hãlın benüm ol serv-bãlãdan şorunġ
Varunġ ol bĩmarunġ ehvãlın Mesĩhãdan şorunġ

2. Gãh otlar hãn-mãnum geh çırãġum yandurur
Her ikinünġ vechin ol gül-berg-i re‘nãdan şorunġ

3. Vãşil oldu her hũbãb-ı pũç öz meķşũdına
Ķeķrê-yi ser-geşte teķşĩrini deryãdan şorunġ

4. Derd çekmiş kimseler derdünġ bilürler çãresin
Dũstlar dermãnumı Mecnũn-ı şeydãdan şorunġ

5. Şormağa eḥvālumu mümkün degül bulmağ beni
Veşf-i ḥālum ‘ālem-i vehdetde ‘enḳādan şoruṅ

6. Sākī-i bī-bāk elinde seng-i ḥārā mūm olur
Ger dil anlarsız bununṅ eşlini mīnādan şoruṅ

7. Teng-nā-yı deşt-i imkān ḳābil-i cövlān degül
Ḳovsī-yi Mecnūn nişānın özge şehrādan şoruṅ

G.260

1. Ze‘fden düşdüm ayağdan men-i ser-gerdānuṅ
Yeri ey kākül-i yār öz elünṅ öz dāmānuṅ

2. Hired ü dīn ü dil ü cānumı aldunṅ sākī
Yokdur ey kāfir-i ḥūn-ḥār henüz ĩmānuṅ

3. Ol ser-i kūy ki düzeḥ kimi yandurdu beni
Ne revā ṭe‘ne ura rövzesine rizvānuṅ

4. Sende kim derd-i vefā yoḥ ne diyim derd saṅga
Sende kim meḥr bulunmaz ne dutım dāmānuṅ

5. Āh kim āteş-i süzende iken āb kimi
Her havādan üzülür silsilē-yi pēymānuṅ

6. Cümleñünṅ kāmı inen döndünṅ ü menden döndünṅ
Ey felek dön ki ‘eceb dönmeñüdü dövrānuṅ

7. Men-i bī-dil seni büt-ḥānē-yi Çīn bilmez idüm
Yoksa ey Ke‘bē-yi ‘eşḳ olmaz idüm ḳurbānuṅ

8. Nēce bir bīhude hezyān-ı müselsel Ḳovsī
Ne olubsan yēter ey ḥeste üzüsünṅ cānuṅ

G.261

1. Ey diyen Mecnūn hanı Mecnūn menem Leylī gerek
Şüret-i dīvār çokdur dehrde me‘nī gerek

2. Her kimi görsen meḥebbetden vefādan lāf urur
De‘vī-yi bāṭıl ne ḥāşıl şāhid-i de‘vī gerek

3. ‘Āşıḳa temkīn ü istiḡnā vu ṭāḳet pīnedür
Kim diyübdür kim gēdānuṅ ṭeb‘i müsteḡnī gerek

4. Ben semûm-ı hicrden ber-bâdam êy bād-ı bahār
Yā nesīm-i şübḥ-i meḥşer yā dem-i ‘İsī gerek

5. ‘Êşk işbâtında êy pervâne yandunġ bilmedunġ
Kim bu şûret-ḥānede da‘vā-yı bī-me‘nī gerek

6. Hüsne ‘êşk eḥvālını ‘erz etmek āsāndur velī
Arada nezzāre tek bir dil bilen elçi gerek

7. Êy cünûn bil ķedrinı çok çalma daşdan daşa kim
Sehdür Mecnûn u Ferhād olmasa Ḳovsī gerek

G.262

1. Ḥarāb-ı çêşmunġem êy mest-i bī-ḥumār senünġ
Helāk-ı ķeddünġem êy serv-i cüybār senünġ

2. Ne āb u renglü yāķūtdur lebünġ yā Reb
Sözünġ ne şö‘ledür êy āteşīn ‘izār senünġ

3. Bu cān ki mende var ez bes Ḥeķīrdür su olur
Nehāl-ı dil-ķêşünġe êylesem nişār senünġ

4. Boyunġ belāsın alım êy nehāl-ı bār-āver
Ölim mürüvvetünġe êy vefālu yār senünġ

5. Nizā‘ vu reşk ne lāzim benümle êy bülbul
Bu serv-i sebz-i ḥürāmān benüm bahār senünġ

6. Bu kanlu dāġlar êy bāġbān benüm mālum
Nezārē-yi gül ü gül-geşt-i lālezār senünġ

7. Cünûn-ı kāmīl ü bed-nāmlıġ benüm zāhid
Bu ‘ekl-i nākış ü nāmūs u neng ü ‘ār senünġ

8. Behişt için beni āvāre êyleyen vā‘iz
Yeri ki yār benüm daḥı her ne var senünġ

9. Yétende kūyına yārunġ şebā yétür menden
Ki ḥāk-ı rāhunġam êy ovc-ı é‘tibār senünġ

10. Benüm dilümden anġa êy sipend ‘erz et kim
Gözüm çıraġı senünġdür bu bī-ķerār senünġ

11. Gözüm gönġül evini hīç sêyl yılmaz idi
Binā-yı ‘ehdünġi bilsêydüm üstüvār senünġ

12. Dutım ki her ne sen êtdünġ teĥemmül êtdüm ben
Hanı mürüvvetünġ êy çerĥ-i şö‘le-bār senünġ

13. Benüm bu ĥövşelesiz gönġlümünġ bināsı kimi
Esāsünġ êy felek olsaydı tār-mār senünġ

14. Feġān ki ser-kêş ü meġrūr u ĥāmsan Kōvsī
Egerçi varunġı yandurdu rūzgār senünġ

G.263

1. ‘Āşıqlara ne şem‘ kimi tāt-ı zer gerek
Onlara kanlu dīde vü odlu ciger gerek

2. Kūy-ı muġān u büt-kede vü mescid ü ĥerem
Nūr-ı ĥeġīĥet ile doludur nezer gerek

3. Bu teng-nāda bāl u perünġ varı sınmadın
Êy mürġ-i dil beden ĥefesinden sefer gerek

4. Êy nāle yār kūyına yètmaġ ne fāyide
N'eylim bunı ki ‘erşden ötdünġ eşer gerek

5. Êy her nefes bir özge şebādan ĥeber şoran
‘Êşk ehli bā-ĥeber gerek ü bī-ĥeber gerek

6. Baġrum ĥū iltifātı ile oldı kan anunġ
Tīġ-i tegāfūline bir özge ciger gerek

7. Gün şefĥesinde yazılı gördüm bu mişre‘i
Kim handa olsa pāk göher der-be-der gerek

8. Hīĥ derd-i hicrden beter olur mı êy diyen
Yan hicr odına kim saġa bundan beter gerek

9. Kōvsī gerek ki çekmeye ‘ömrinde hīĥ nefes
Deryā-yı ‘êşķi boylayana ger göher gerek

G.264

1. Her ĥend yètmeşe baġa dövrānı sākīnünġ
Besdür nezārê-yi leb-i ĥendānı sākīnünġ

2. Ger şūr-i eşķ-i telĥümi görse kebāb tek
Kaynar baġa şerāb kimi kanı sākīnünġ

3. Dutmaz dilüm mēy istemaġa bu ĥumār ile
Pīr-i muġān kimi uludur şanı sākīnünġ

4. Çün ferķ ayağdan elüm ètmem ne fāyide
Ger düşse bir zamān ele dāmānı sākīnūnğ

5. Kovsī humārdan aparur cān eger kıoya
Başın ayağına ola kıurbānı sākīnūnğ

G.265

1. Varunğ èy servler ol şīvē-yi reftārı görünğ
Yıgılunğ ğunçalar ol le‘l-i göher-bārı görünğ

2. Derd-i serler baŋga her lehze vèren bülbüller
Gül kimi gūş olunğ ol lehce-yi güftārı görünğ

3. Tālè‘üm yulduzını ben kimi yandurmağ içün
Şö‘le çekmiş göge ol âteş-i rühşārı görünğ

4. Èy benüm rengüme bī-vech gülen ğāfiller
Varunğ ol çehre ile yār-ı sitemkārı görünğ

5. Èy benüm nāleme efsūs kıılan nā-dānlar
Gelünğ ol seng-dilünğ kūyına zinhārı görünğ

6. Kara günlerde özini itüren ‘āşıkklar
Kim demişdi size ol türre-yi terrārı görünğ

7. Özgeye gūşè-yi çeşm ile vèrürken sāĝer
Baŋga kıanlar içüren sākī-yi hūn-h‘ārı görünğ

8. Her kimi yaħdı kebāb ètdi beni âteş-i reşk
Özgeni yapmağa yıħdı beni me‘mārı görünğ

9. Söyle bülbüllere pervānelere bād-ı şebā
Ki ğedünğ Tanĝrı içün Kovsī-yi bīmārı görünğ

G.266

1. Nıkāb aç vā‘izünğ baĝla dükān-ı şöhretin, ğetsünğ
Yıgub zülfünğ perīşān èt anunğ cem‘iyyetin, ğetsünğ

2. Gönĝül olma anunğ āb-ı ğayāt-ı tīĝine teşne
Çıħar başunğdan ol emr-i muħālunğ reĝbetin, ğetsünğ

3. Semendersen saŋga pervāne vü bülbul ne nisbetdür
Bu dilbilmezlerünğ terk èyle èy dil şöħbetin, ğetsünğ

4. Ger istersen ola zāhir saṅga her nükte şehbā tek
Hum-ı mēy dāmenin dut koy Felāṭūn hikmetin, gētsünḡ

5. Eger bir mēhr gösterse çeker bin tīḡ-i kīn gerdūn
Saḡın aḡuludur tōk bu herīfünḡ şerbetin, gētsünḡ

6. Nigār-ı Türk mēhri Zāl-ı dünyā ile cem‘ olmaz
Eger Rüstem seversen kes bu dīvünḡ ülfetin, gētsünḡ

7. Bu Kōvsī gönḡlidür salma ayaḡa ‘izzetin saḡla
Eger lāyik degül nā-mēhrbān vēr rühşetin gētsünḡ

G.267

1. Düşmedin dilden gönḡül dildāra yalvarmaḡ gerek
Tā nefes var sāḡī-yi hūn-h̄āra yalvarmaḡ gerek

2. Bir dil ile ‘āşık-ı bī-çāre n'ētsünḡ n'ēylesünḡ
Yāra yalvarmaḡ gerek eḡyāra yalvarmaḡ gerek

3. Derdümi tā her yēten bī-derde ızhār ētmeye
Leḡze leḡze āh-ı āteş-bāra yalvarmaḡ gerek

4. Rāḡat istersen mükeyyed olmayub pervāne tek
Her nefes bir āteşīn-rühşāra yalvarmaḡ gerek

5. Her gēce ol serv-ḡed yādıyla şem‘ünḡ başına
Bir havur dönmeḡ gerek bir pāre yalvarmaḡ gerek

6. ‘Eczūme aldanma zinhār öldür ēy kātıl beni
Kim ölince ‘āşık-ı bī-çāre yalvarmaḡ gerek

7. Gāh güftār ile Kōvsī geh nigāh-ı ‘ecz ile
Her dil ile kim bilürsen yāra yalvarmaḡ gerek

G.268

1. Yaḡşı ‘ēyşüm var oḡunḡ zehmiyle ger cān çıḡmasunḡ
İsterem yā Reb ki ger cān çıḡsa pēykān çıḡmasunḡ

2. Ben nēce rüsvā-yı āfāk olmayım ‘ēşḡünḡde kim
Bēyle möhlik yaradan mümkün degül ḡan çıḡmasunḡ

3. Ol ḡederler isterem sevdā-yı zülf-i kākülünḡ
Kim cünūnum ‘öhdesinden hīḡ biyābān çıḡmasunḡ

4. İsterem bir anlu zehm-i t ze senden gün-be-gün
Bir reviş kim o sesi  y n -m selm n ıımasun 
5. Her gece  y m h n lemden benüm mümkün degül
Göklere yerden şed -yı  h u efg n ıımasun 
6. Ben d mem kim  yleme bed-m hrlik ‘ şş k ile
K ş mührünü c ndan  y orş d-i t b n ıımasun 
7. Yadı cismüm h l-ı Hind  ben nıce  h  tmeyim
Od yanar mı kim tütün  y ber-c vl n ıımasun 
8. Ger dilerse kim seni göz yaşı r sv  ötmeye
P re p re gönğlümi kes  yle kim an ıımasun 
9. ovs n n   h ndan  t end şe b -d d  tme kim
N geh n o yaydan  y erh -i gerd n ıımasun 

G.269

1. Bilmez idüm kim alur c n d ğ-ı hicr n n  senünğ
Yoksa  ylerd m onı veşl n nde urb n n  senünğ
2. ‘ ş k n   y seng-dil h  bir d mezsen h lı ne
K ş g n l n  tek olaydı ‘ehd   p ym n n  senünğ
3. ‘ mr azaldı gedi d vr n s k   y b -d dger
H  ba ga y tmez midür bir lehze d vr n n  senünğ
4. Ber hem pert vsiz olmaz n’   n  y ber-i bel 
S ye salmaz başuma serv-i h r m n n  senünğ
5. Her nefes nezz resi ‘ lemlere ehy  v r r
ş bh -i meşserd r meger  k-ı gir b n n  senünğ
6. G tdi d n   dil elümden almışam serm yesiz
H  z hid yok mıdur bir zerre  m n n  senünğ
7. Ger teh -destem ne gem kim t ş -yi r hum benüm
Besdür  y dery -yı reşmet medd-i  şs n n  senünğ
8. K şt -yi g lg n kefindür eşk m n  her etresi
Kim dutarlar her biri meşserde d m n n  senünğ
9. V rse ovs  s k -yi h n-h  r bir s ger sa ga
M y kimi y  Reb hel l olsunğ a ga an n  senünğ

G.270

1. N'ola  y s k -yi h n-h  r eger  aynar ban a  anun 
Ki  anumdan benüm s r- bdur g l-berg-i hend n n 
2. Egerçi yay ucundan da a işler hükmi p yk n n 
B lini  a lar n  ben tek b k bd r n k-ı m jg n n 
3. Lebünğ b , n  te h l n , di ler n  s n, m m a zun dur
Bi-  ynih medd-i bismi'll hdur serv-i h r m n n 
4. Y t rd m bir yöre b z   -yi z nn rı kim mence
Berehmenler arasında diyilmez adı  en  n n 
5.  er b-ı l le-reng   h n-ı dil d h l v r r s k 
Meger h blar yanında fer i olmaz derd   derm n n 
6. Aparm  dı beni elden ayağdan n -tev n lı lar
M r vv t  yley b s k  elümden dutdı d m n n 
7. G n  l t  vardur derd   bel  eksük degül benden
Meger bilmez yolın s yl-i fen  y  R b bu v r n n 
8. H s   h   k hergiz s klamaz s yl- b  gin  ovs 
Ne   m d ile dutd n  d menin ol ber -c vl n n 

G.271

1. İsterem re'yince olsunğ dövr-i d vr n s   n n 
K k li tek olmasını gönğli per   n s   n n 
2. Gönğlümi tapşur an a  y dövr-i d vr n söyle kim
C n bu m n -y   ikeste-h   r n , c n s   n n 
3. Ben an n   n g h mestem geh h r b-ı dehr kim
Cem  dur her s  erinde b de v   an s   n n 
4. Cilv -yi mest ne  yler her yana m n  gibi
G rmemi ken   metin serv-i h r m n s   n n 
5. B d -yi p r-z r eger meclisde m n  boyn n 
Ba  eger ferm n na gerd n-ı gerd n s   n n 
6. Veh ne reng n b ded r şerm   edeb  ehb s  kim
  lem oldı  b-r y ndan g list n s   n n 
7.  yle kim  ovs  beni d ny da s r- b  yledi
El benümdür  b-ı Kövşer üste d m n s   n n 

G.272

1. Ne şîrîndür sözünğ kim Tanğrı ondan göz kulağ olsunğ
Ne yahşî gözlerünğ var kim yaman gözden ırağ olsunğ
2. Çeküb bir sāğēr-i gülgün ayağ gülzāra koy sākî
Ki güller āb u rengünğden kızarsunğ lāle dāğ olsunğ
3. Ayağumdan elüm ferğ etmenem ez bes ki mestem ben
Feğān kim bēyle menzilde gerek reh-rov oyağ olsunğ
4. Göz ü gönğlüm benüm sākî sanğa lāyik degül ammā
Eger mēy ferd-i evveldür ne ğem sāğēr çanağ olsunğ
5. Tefāvüt ēylemez sensiz baŋga ēy serv-i sengīn-dil
Mekānum h̄āh külhān h̄āh şehṛā h̄āh bāğ olsunğ
6. Ümīd-i iltifāt-ı yār ile kesmez dilin ‘āşık
Ki sēyl efgān ēder her çend kim dağlar dayağ olsunğ
7. Diyen kim ‘eşğ odından se‘y ile kırtara gör cānunğ
Diyünğ benden anğa ‘āşıkda hergiz el ayağ olsunğ
8. Vişālunğ gör nedür bir yērde kim ēy āteşīn cövlān
Heyālunğ şübḥ ḥorşīd ü şeb-i hicrān çırağ olsunğ
9. Göze nökşān yētişmez h̄ābdan bīdār ise gönğlünğ
Re‘iyyet yatsa ‘ēyb olmaz eger sulṭān oyağ olsunğ
10. Tirāş et her ne var başunğda koy dursunğ hemān kākül
Kırılса ğem degül leşker gerek serdār sağ olsunğ¹⁰²
11. Ne yahşî söylemiş Kōvsī Vehīd-i pāk-gövhер kim
Beni yandurdı bir āteş ki düşmenden ırağ olsunğ

G.273

1. Yērlü yērden siz ēy erbāb-ı tereb varı durunğ
Ele sāzunğuzı alunğ çerḥ kulağını burunğ
2. ēy sehī servler ol merdüm-i çēşmüm gelse
Yıgılunğ bir yēre müjğān kimi kıllığda durunğ
3. Ser-i kūyından öten yērde ēy eḥbāb anunğ
Dil-i bīmārumunğ eḥvālını zinhār şorunğ

¹⁰² Bu beyit Tahran Milli nüshasında yoktur.

4. Y tmez erb b-ı hav  bir yöre  y ehl-i heves
Ol  ederler y g r n  herze ki atun zı yorun 

5. Rindler z hid-i  eyy d gelür d v kimi
   e ile m y-i gül-rengi per  tek ya urun 

6. Sitem-i h rdan end  e çeken b lb ller
Kim d mi di size ol nov-g l-i b -h rı g r n 

7. Mest me z rdur e   b-i h red yanında
H blar  ovs -yi b -t b g n h n  t r n 

G.274

1. N le ile s zlaram her g h m sik r tek
 engsiz¹⁰³  heng-i gerd n   ven  yler t r tek

2. Bir söz ile n l -yi me l ma v rmezler cev b
K   olaydı bağrı seng n-diller n  kuhs r tek

3. N    -yi h lun  tem   asında  y göz merdümi
Durmu am bir y rde v  ser-ge teyem perg r tek

4.  ylerem z hid  ib det r v  -yi rizv n içün
Bir neh lı var ise ol serv-i hoş-reft r tek

5. Ben senünğ Ye     n am  y Y suf-ı gül-p rehen
Kim batar sensiz göze her kiprigüm bir h r tek

6.  z diy r n dur g n   ller mülki bes her dem n i  n
 al u  ap  yler h y lun  y  ı-yı h n-h  r tek

7. Mehv olur ho   d r  s r-ı  erek-n k n  görüb
Merdüm-i    m mle e   m   bit   seyy r tek

8. Gövher-i s r- b  ovs  ister isen dehrde
Her h s   h   ka  atlan be r-i lengerd r tek

G.275

1.  b-ı h yv ndur leb-i le l-i d r-ef   n n  senünğ
Medd-i   mr-i H zrdur serv-i h r m n n  senünğ

2. Z  m-i h n-ef   n degül s nemde  y ebr -kem n
 ylemi  g l, g n  a-yı s r- b  p y  n n  senünğ

¹⁰³ Bazı nüshalarda:  eng s r

3. Êy perî boynumda zencîr-i cünûnumdur benüm
Riştê-yî mehr ü vefâ vu ‘ehd ü pëymânunğ senünğ
4. N'ola ger sîr-âb kılsan gunça-yı ümmîdümü
Çêşme-yî horşîddür rûhsâr-ı tâbânunğ senünğ
5. Kâş olaydı yüz bin il sermâyê-yî ‘ömrüm benüm
Tâ olaydum her nefes çekmekde kurbânunğ senünğ
6. Teşnê-yî câvîddür yâ Reb ne yüzden kanuma
Çünkü sîr-âb-ı ezeldür tîğ-i müjgânunğ senünğ
7. N'ola ger yanmağda şem‘-i bezm tek hendân olım
Dil-güşâdur şübî tek çâk-ı girîbânunğ senünğ
8. Veşf-i hâlumdur benüm Kavsî bu kim sâhîr demiş
Öldürür âhîr beni ol çêşm-i fettânunğ senünğ

G.276

1. ‘Ömre yokdur ê‘tibâr êy cân nişâr olmağ gerek
Fürşetünğ tâ elde var teslîm-i yâr olmağ gerek
2. Âhîr olmağ çağıdur bûlbûl hezân eyyâmınunğ
Nâle meşq êt kim müheyyâ-yı bahâr olmağ gerek
3. Gül yanında ‘izzet istersen eger bûlbûl kimi
‘Ömrlêr zâğ u zeğen çêşminde hî‘âr olmağ gerek
4. Ger dilersen defter-i ‘êşq içre adunğ yazıla
Tehtê-yî meşq-i cünûn-ı nov-bahâr olmağ gerek
5. El çıhardub âstînden dâv çekdüm bilmedüm
Kim herîf-i rûzgâr-ı bed-kumâr olmağ gerek
6. Êy yed-i beyzâ-yı me‘nî gösteren sêhr-âferîn
Helk elinde pâymâl u hâksâr olmağ gerek
7. Tâ meger hem-cinslîğdan yâr olub ikbâl êde
Rûzgâr ilen bi-‘eynih rûzgâr olmağ gerek
8. Olmışam bî-şerfe şâf u pâk u bî-ğeşş âh kim
Dehr bâzârında kelb ü kem-‘eyâr olmağ gerek
9. Râhat istersen hünêrden ‘ârî ol zinhâr kim
Berg ü bâr olduğa Kavsî sengsâr olmağ gerek

G.277

1. Gönğlümi sākī kebāb u dāğ u büryān èyledünğ
Ol ķeder mēy vèrmedünğ kim bağrumı ķan èyledünğ
2. Gönğlümünğ sī pāresin her ķend yığdunğ bir yère
‘Āķibet bir yèrde övrākın perīşān èyledünğ
3. Dağı n'icün el gètürmezsen dil-i bī-tābdan
Kim anı sēyl-āb-ı teşvīş ile vīrān èyledünğ
4. Evvel aldunğ gönğlümi āķir buraķdunğ yazıya
Ĥāķırum cem‘ èyledünğ ammā perīşān èyledünğ
5. Ben anunğcün èy Mesīhā rāzıyam dermāna kim
Derdüm arturdunğ benüm her ķend dermān èyledünğ
6. Sen ki yèr gülşende vèrmezdünğ bańga èy bāğbān
Pes n'icün öz āşyānum bend ü zindān èyledünğ
7. Dutmasunğ mı èy felek āyīnemi zengār kim
Kūrlar şehrinde bāzārında ĥeyrān èyledünğ
8. Bir nēce dilbilmez ile hem-sevād ètdünğ beni
Men ki Eflāţun idüm ţıfl-i debistān èyledünğ
9. Başunğı dāğ èylemek Ķovsī münāsibdür ki sen
Bī-beşīretler şebistānın çıragān èyledünğ

G.278

1. N'ola ger telĥ-kām olsam men-i yèk-reng şebā tek
Ki yüz al ile sākī bağrumı ķan ètdi mīnā tek
2. Yazarlar ķetlüme bī-reĥmler ķanumla meĥzerler
Dem-i cān-beĥş ile eĥyā-yı ĥelķ ètsem Mesīhā tek
3. Beni şehrāya èy sēyl-āb-ı eşküm sen revān èt kim
Sevād-ı şehr olmış teng-ķeşm ehl-i dūnyā tek
4. Mēy-i gülgün ĥumārı, sākī-yi gül-ķehre hicrānı
Beni ol iki sengīn-dil ayağdan saldı mīnā tek
5. Fegān kim her ķeder tadrīc ile ķeyfiyyetüm artar
Töker toprağa sākī eşkümi ser-cüş-ı şebā tek

6. Beni gerdün hemân gün şür-beht ü telh-kām etdi
Ki sînem gövher ile oldı mālāmāl deryā tek

7. Gübār-ı hâtır-ı gerdün-ı nâ-inşâf olur Kōvsî
Şebā gönğlüm gübārın ger perîşân etse şehrâ tek

G.279

1. H'âr u zelîl ü zâr u perîşānunğam senünğ
Kūyunğda itlerünğ kimi nālānunğam senünğ

2. Ger günde yüz çin öldüresen tîğ-i nâz ile
Kurbānunğam senünğ yene kurbānunğam senünğ

3. Her çend hîçe satdunğ ise 'ākibet beni
Tanğrı bilür ki bendē-yi fermānunğam senünğ

4. Gerdün gözümde sebzece yohdur hesābda
Tā pāymāl-ı serv-i hūrāmānunğam senünğ

5. Her şāhbāz şeyd edebilmez revān beni
Kim men esîr-i pencē-yi müjgānunğam senünğ

6. Yüz bin söz ile bir söze hem bulmanam mecāl
Ez bes ki mehv-i çeşm-i sühen-dānunğam senünğ

7. Geh şükr gâh şekve ğerez her dil ile var
Kōvsî kimi hemîşe senā-h'ānunğam senünğ

G.280

1. Âb-rū ez bes ki rûhsārunğda pēydādur senünğ
'Âşıkunğ yüz perdede ey şem' rûsvādur senünğ

2. Gözlerünğ ehyā vērür emvāta her nezzāreden
Ol Mesîhāsan ki bîmārunğ Mesîhādur senünğ

3. Ser-be-ser 'ālem gönğül bir kāse qandur şükr kim
Her yana 'ezm ēylesen rizkunğ müheyyādur senünğ

4. Bilginen zinhār erbāb-ı beşîret qedrini
Ey dūr-i ter kıymetünğ çün çeşm-i bînādur senünğ

5. Kākülünğ tek baş çeker yüz ol keder āhum benüm
Medd-i serv-i kāmētünğ her çend re'nādur senünğ

6. Dağdan çıkmaz şedâ tâ bir hem-âvâz olmaya
'Âşıka küyünğda itler nâle-fermâdur senünğ

7. Ol gezel fëyzinden üz vèrmiş baŋa Kõvsî bu kim
Tâ Füzûlî hesteye veşlünğ temennâdur senünğ

G.281

1. 'Eşk-i deryâ-dil benüm gönğlümde pinhân olsa yèg
Genc-i gövher menzili her çend vîrân olsa yèg

2. Eylemez bî-kedr, 'âşık gönğlini bî-tâblıg
Gövher-i sır-âb her miqdâr gelân olsa yèg

3. Eý dem-â-dem çeşm-i pür-hünumdand ikrâh eyleyen
Her keder kim ebr-i gövher-bâr giryân olsa yèg

4. Nâ-münâsibdür bitürmek zehm-i pëykânunğ senünğ
Gunça-yı ümmîdümüz açılsa hendân olsa yèg

5. İnķilâb-ı dehrden âgâh olan 'ârif bilür
Teht ü tâcından cahânunğ bend ü zindân olsa yèg

6. Çünki men göz açmanam ger tîre-rûz ister beni
Perdê-yi çeşmümde ol hõrşîd pinhân olsa yèg

7. Her zamân küyında Kõvsî nâlesin 'eyb êtme kim
Eyle bülbül bēyle gülzâr içre nâlân olsa yèg

G.282

1. Nâvekünğ sînemde eý ebrû-kemân hem bolmasunğ
Göz bulağından nehâl-ı kâmetünğ kem bolmasunğ

2. Êtmek ister bü'l-heves âvâre küyından beni
Eyle kim şeytân diler Cennetde Âdem bolmasunğ

3. 'Eýbdür 'âr eylemek eşk-i revânumdan benüm
Kim diyübdür Ke'bê-yi küyünğda zemzem bolmasunğ

4. Hâne-zâd-ı 'ekl kim pëyveste öz bendindedür
Düşmesünğ şehârlara bir özge 'âlem bolmasunğ

5. Sehdür ger pîç ü tâb-ı hicrden bî-tâb olam
Kâş derd ü dâğunğ eý ârâm-ı cân kem bolmasunğ

6. ‘Ārizünġ èy sebz-i teh gülgün hoy-efşān olsa yèġ
Ĥèyfdür kim sebze vü gül birle şebnem bolmasunġ

7. Eşkdën Kıvsī ġübār-ı ġem dutubdur çèşümü
Pākdur zengārdan āyīne tā nem bolmasunġ

G.283

1. Ger nāle çekmesünġ dil-i bīmār n'èylesünġ
‘Āşık gözüm ger ağlamasunġ zār n'èylesünġ

2. Sèyr-i gül ètmek ile işünġ nāledür senünġ
Èy ‘endelīb bes bu giriftār n'èylesünġ

3. Èy ‘āşıkı dem-ā-dem èden men‘ nāleden
Bir bèyle derdi ètmesünġ izhār n'èylesünġ

4. Derd ü belāya öz göz ü gönġlüm salur beni
Yārünġ ne cürmi var ola eġyār n'èylesünġ

5. Bāl u per açmasunġ ser-i küyunġ dolanmasunġ
Āhır bu bülbül èy gül-i bī-ħār n'èylesünġ

6. Sensen egerçi ‘āşıkā bī-dād èden velī
Yüz bin günāha ètmesünġ ikrār n'èylesünġ

7. Kıvsī senünġ mi ĥālunġa bir ehl-i dil dèmiş
Koymaz beni felek göz açım yār n'èylesünġ

G.284¹⁰⁴

1. Düşdüm esīr ‘èşk oluban çāre n'èylesünġ
Merhem degül ġemzè-yi ĥün-ħāre n'èylesünġ

2. Her dem görüb yār ile eġyār rû-be-rû
Şebr ü ķerār olmasa dildāde n'èylesünġ

3. Kılsan nigāh leşker-i ġem fove fove olur
‘Ezm-i şikār èyleseler ķara n'èylesünġ

4. Hem yandurub beni yaĥalar fitneler èdüb
Bir şūĥ u şenġ ü ‘esker ile çāre n'èylesünġ

5. Tenler onunġ vilāyetidür cān ilen gezer
Cānlar anunġ olanda gönġül çāre n'èylesünġ

¹⁰⁴ Yalnız İstanbul nüshasında var.

6. Dervîş êder du‘â vu yêter pādşāha kim
Möhtâc u bî-nevâ vu gêdâ vara n'êylesünġ

7. Menşûr olub ôzi ôzine vêrse nuşreti
Yêrden çekûb ayaġ el ol dâra n'êylesünġ

8. Kōvsî meger bu behre düşûb çıkmasan meger
Gülzâr bâġ olsa belî hâra n'êylesünġ

9. Bir herfe yüzce me‘nî-yi tekrâr karşı var
‘Îşret olub bâġınca gülzâra n'êylesünġ

G.285

1. Esîr-i ‘êşķ olana dāyim odlu dāġ gerek
Şabāhadin géceler hesteye çırāġ gerek

2. Benümle Tanġrı içün sözde ihtîşâr êt kim
Uzun fesāneye vâ‘îz dil ü demāġ gerek

3. Gerek cahānda hemîn yâr u kūy-ı yâr banġa
N'içün ki bülbüle gül, bâġbāna bâġ gerek

4. Nevâ-yı nâle yolın menden ôgrenür bülbül
Velîk gül kimi ol ġunça-leb kulaġ gerek

5. Bu hālîla benüm ehvālumi şoran söz uman
Yêri ki aġlamaġa hem demāġ çağ gerek

6. Feġân ki têz yêter encāma düstlar şeb-i veşl
Refîķ çoġ ki şefîķ oldı yol ıraġ gerek

7. Yêter tegāfûl êdüb bēyle ser-girân ôtmaġ
Elünġ teşeddüķi sâķî banġa ayaġ gerek

8. Erinmeyince gönġül bî-fürûġdur me‘nî
Söz ile vêrmez ışıġ şem‘-i bezme yaġ gerek

9. Heyâl ile géceler pîç ü tâb bes Kōvsî
Göz açuķ oldı ne hâşîl gönġül oyaġ gerek

G.286

1. Êy kemend-i zülf-i cānān kim resādur himmetünġ
Ben kimi yâ Reb perîşān olmasunġ cem‘iyyetünġ

2. Men gêdâ-yı ‘êşķem ü sen pādşāh-ı hüsnsen
Êtmesünġ kem sâye başumdan hümâ-yı dōvletünġ

3. Êy dūr-i ter hācet-i mīzān-i istiğnā degül
Bilsen öz ķedrūᅅ benüm yanumda çoᅅdur ķiyemetūᅅ
4. Hīç yērde çerᅅ-i müste‘cel nefes çağ èylemez
Èyleme bī-dād eger bī-dāda yoᅅdur ᅅāķetūᅅ
5. Ėem degül èy dil eger bī-şāᅅib ü vīrānesen
Pāsbān bes gencūᅅge öz ejdehā-yı Ėèyretūᅅ
6. Sākīyā ger bī-tekellūf bī-te‘eyyūnsen velī
Āb-rūyunᅅdan felek zerfinde sīgmaz şövkētūᅅ
7. Ėetresen gerdūn şedefdür gövher olmaᅅ çağıdur
‘Ömrūᅅi pūç étme tā var ihtiyārūᅅ fūrşetūᅅ
8. Şāl-ı eᅅlesdür saᅅᅅa Ėovsī ne Ėèysen yaraşur
Nā-müvāfiķ düşmeyūbdür şüretūᅅgle sīretūᅅ

G.287

1. ‘Èşķūᅅde terk-i ser ķıluram n'èylemek gerek
Āᅅir ne olduᅅın bilürem n'èylemek gerek
2. Her kimse bir behāne ile èy ᅅebīb ölür
Ben hem bu derd ile ölürem n'èylemek gerek
3. Pèyveste Ėāyibāne ben ol derdbilmeze
Yüz bin dil ile yalvaruram n'èylemek gerek
4. Dāᅅ-ı Ėemūᅅ ki sikkè-yi neķd-i ᅅayātdur
Her nırᅅa satsalar aluram n'èylemek gerek
5. Èy meşleᅅet bilen baᅅᅅa teķşīr dutma kim
Ben kāfirem eger bilürem n'èylemek gerek
6. Èy ᅅoş-ᅅürām serv-i revānūᅅ belāsını
Neķd-i revān vèrüb aluram n'èylemek gerek
7. Ol mest-i nāza kim bilürem öldürür beni
Ėovsī ölince yalvaruram n'èylemek gerek

G.288

1. N'ıçūn menden yüzūᅅ dönderdūᅅ ü ebrūya çīn urdūᅅ
Melāmet tīᅅini çekdūᅅ teᅅāfūl yayını ķurdūᅅ

2. Gönğül kūyında yārunğ sīnè-yi sūzānı yād èyler
Kōnan menzilde reh-rov fehm èder kēdrin kōçen yurduñğ
3. Gözüm bir ‘ömr eger kân ağıladuñğ kim sildi müjgānuñğ
Bu hamı mēhr gösterdüñğ gönğül kimden vefā gördüñğ
4. Ser-i rāhında bir ümmīd ile èy nāle kōnmuşken
Sitem kılduñğ benüm toprağımı eflāka savurduñğ
5. Beni yüz bin tēbībūñğ minnetinden èyledüñğ fāriğ
Nigāh-ı gūşè-yi çēşm ile tā eḫvālumu şordunğ
6. Yüz ü ḫāl u leb ü çāh-ı zeneḫdān u buḫağunğla
Beni èy āteş-i sūzān gerīb odlara kāvurduñğ
7. Benüm Mecnūna Kōvsī hīç yoldan nisbetüm yoḫdur
Hemīn de‘vī degül bu, onı eşitdünğ beni gördünğ

G.289

1. Èy nāle yaman gönğline yārunğ eşer ètdünğ
Gètdünğ ki ḫeberdār èdesen bī-ḫeber ètdünğ
2. ‘Āşıklar içün kēbri anuñğ oldı nezerğāh
Bu gözler ile her kime bir yol nezer ètdünğ
3. Èy ebr-i bahār èyleme su gönğlümi sen kim
Her kētreni deryā-yı keremden göher ètdünğ
4. Āhum yēli tek yandurur eflāki nesīmünğ
Èy bād kimünğ kūyına yā Reb (?) güzer ètdünğ
5. Rūḫsār-ı ‘ereḫ-nāk ile ötdünğ mi çemenden
Kim lāleni dāğ u güli ḫūnīn-ciger ètdünğ
6. Kân yaşuma ètmezdi vefā dīdelerüm kim
Her zehm-i şerer-bārumı bir çēşm-i ter ètdünğ
7. Geh sēyl-i sirişk ile gehī āh ile Kōvsī
Gerdünunğ èvin yıḫduñğ u zīr ü zeber ètdünğ

G.290

1. Gerçi şövķ ètmiş beni āteş-‘inān sēyl-āb tek
Durmuşam bir yērde vü ser-geşteyem gird-āb tek

2. Ol nefes kim görmenem āyīnē-yi rūḥsārūṅı
‘Üzv ‘üzwüm bir birinden ayrılır sīm-āb tek
3. Kāse kāse ḵan ki sensiz içdüm ü dem urmadum
Ḳeṭre ḳeṭre geldi çēsmümden şerāb-ı nāb tek
4. Tēz yēter encama rūz-ı veşl kim ben düstlar
Yahşı günler görmişem ammā ḥeyāl u ḥ‘āb tek
5. N'ola başum ötse göklerden ki ḥāk-ı kūyunğa
Her seḥer yüz sürterem ḥorşīd-i ‘ālem-tāb tek
6. Zāhid-i efsürde ‘āşık şōḥbetinden germ olur
Bādē-yi gülgün ile memzūc olınmış āb tek
7. Şübḥ-i veşl ü şām-ı hicrānum benüm yēksān geçēr
Hīç kāfir olmasunğ Ḳovsī men-i bī-tāb tek

G.291

1. Bağrumı yüz yērde artuḵ deldi müjgānunğ senünğ
Sīnemi göz göz zirēh tek ētdi pēykānunğ senünğ
2. Gör dil-i şed-pāremi müjgān-ı ḥūn-ḥ‘ārumda kim
Yēg bilür bu dilleri çēşm-i süḥen-dānunğ senünğ
3. Ğunça-yı teşvīr açılmazken ne mö‘cüzdür bu kim
Açdı göñglüm ‘ūḳdesin gül-berg-i ḥendānunğ senünğ
4. Bir bire ez bes ki oḳşar ferḳ kılmaz bāğbān
Medd-i nālemden benüm serv-i ḥūrāmānunğ senünğ
5. Ebr yēlden dağılur yā Reb ne yüzdendür bu kim
Āhum ile cem‘ olur zūlf-i perīşānunğ senünğ
6. Ḳanı dolmışlar kimi ārām bulmaz bir nefes
Olmayınca Ḳovsī-yi ser-geşte ḳurbānunğ senünğ

G.292

1. Ḥoş āb u tābludur ebr-i nov-bahār bu il
Ümīd kim ola kāmumca rūzgār bu il
2. Bu āb-rüy ki gülşende var ğerīb degül
Ger olsa nov-gül-i bī-ḥār nūk-ı ḥār bu il

3. Düçâr olur baŋga ben hem anğa düçâr oluram
Ol âhû gözlüye kim olmışam düçâr bu il
4. Gözümde mesken êder hâle içre mâh kimi
Baŋga gözüm ışıĝı vërmez intizâr bu il
5. Egerçi bir nêçe gün hâr zehmetin çekdüŋg
Velî yêg oldı gününĝ günden êy hêzâr bu il
6. Kemend-i nâle ile şîrler esîrüm iken
Beni bir âhû-yı Çîn êyledi şikâr bu il
7. Gözüm çıraĝı gözüm var kim vüşûla yête
Ne ârzû ki benüm gözlerümde var bu il
8. Ayaĝ başa çeküb baş ayaĝunğa koyaram
Gözünĝ sebû-kêşiyem çekmenem humâr bu il
9. Nigâr-hânê-yi Çîn oldı gözlerüm Kavsî
Bu âb u reng ile kim geldi nov-bahâr bu il

G.293

1. Sâķîyâ baĝrum mêy-i gülgün için kan oldı gel
Şebr êvi sensiz tezelzül buldı vîrân oldı gel
2. Behyesinden zehmümünĝ ikrâh êderdüŋg şükr kim
Açılıb ol ĝunça-yı pejmürde hendân oldı gel
3. Hâtırunĝ hâlüm perîşân olmaĝ ile cem‘ olur
Ondan artuķ kim sen istersen perîşân oldı gel
4. Êy dil ü dîn düşmeni bî-rehm kâfir-kîş hêy
İmdi kim gönĝlüm diyârı kâfir-istân oldı gel
5. Güşê-yi helvet açarken açmaz oldı gönĝlümi
Ol bêhişt-i câvdânum bend ü zindân oldı gel
6. Êy yüzünĝ şem‘-i tecellî kâkülünĝ şâm-ı belâ
Rûzgârüm qara eĝvâlüm perîşân oldı gel
7. Veķt için Kavsî çekerdünĝ intizâr-ı cām-ı mêy
Ebr-i gövher-bârdan ‘âlem gülistân oldu gel

G.294

1. ‘Âşıka şübḥ-i ümîd ü şâm-ı hicrândur heyâl
Bûlbûl-i mehcûra hem gül hem gülistândur heyâl
2. Derd dermân ile töv’emdir eger bînâ isen
Her keder kim veşldür düşvâr âsândur heyâl
3. Gâh yoḥ yêrden açar yüz ğem niķābın çêhreden
Gâh yüz bin derd-i bî-dermāna dermândur heyâl
4. Her kimünġ ḥālınca menzûrınca meķşûdîncadır
Gâh keştî gâh lenger gâh tûfândur heyâl
5. Bilmenem kim handayam ben yêrdeyem yâ gökdeyem
Bes müşevveşdür dimāġ ez bes perîşândur heyâl
6. Ehl-i himmet mîhmânsız kalmaġı düşvârdur
Şûkr li’llâh kim göz ü gönġlümde mehmândur heyâl
7. Her ne gelse ‘âşıka dildârdan dildârdur
Düşmese cānān ele cān çekme cānândur heyâl
8. İns ü cinn ü dîv ü ded varı müseḥḥerdür anġa
Zâhiren kim Ḥâtem-i mülk-i Süleymândur heyâl
9. Anlayan bir nöķteden yüz bin kitâb anlar sözüm
Kim gönġül bir keṭre vü deryâ-yı ‘ümmândur heyâl
10. Zerre zerre ‘üzv ‘üzvüm her biri bir yêrdedür
Bes ki Ḳovsî ârzü cem’ ü perîşândur heyâl

G.295

1. Çerḥ-i ser-gerdân ile dest ü girîbândur gönġül
Gird-bâd-ı dâmen-i şehîrâ-yı imkândur gönġül
2. Sînede hem keṭre hem deryâ-yı ‘ümmândur gönġül
Gâh bir mēy-ḥâne gâhî bir avuc kândur gönġül
3. Kākülünġ tek kim döner öz meṭlebince başunġa
Bir ṭerefden cem’ ü yüz yandan perîşândur gönġül
4. Göz yuminca eglenüb bir yêrde durmaz sînede
Sanasan sîm-âbdan sîr-âb-ı pēykândur gönġül
5. Lûṭf êdüb me’mâr onı yüz reng te’mîr èyledi
Bilmenem yâ Reb ne yüzdendür ki vîrândur gönġül

6. Gövher-i  el  n   erf  tmekde ims k  ylemez
D ded r ebr-i bah r u be r-i   mm ndur g    l
7.    kim  or          lem-t b-    bh-  ve l iken
 em  i bezm-i b          m-  hicr ndur g    l
8.   z  vin b  c  degül men tek fer m     ylese
  mrlerd r kim sen     k y    da m  m ndur g    l
9. Z v ksiz sanma   om  ger  zm-i c vl n  ylemez
B yle kim   lemd   ovs   teng-m yd ndur g    l

G.296

1. G tme ba      ed esi    serv-i  o  -reft r gel
G td m elden    dolanım ba     a dild r gel
2. Geldi eyy  m-  bah r u   r saldı   leme
Gel ne durm     n da      s        h n-h  r gel
3. N -tev n    dan yaman d    m men-i b  dest    p 
Gel elümden dut ayağı  ed esi    y r gel
4.   n aya perv ne tek b lb l dönüb tekr r  der
Kim y r     boşdur sen         em  i g l-r    r gel
5. C n ni  r  tmekde bir   mr intiz r     çekmişem
  y  eb b-i b  m r vvet t   hay t m var gel
6. Getdi ol günler ki  r  m u  er  r m var idi
 oymadı  em mende t b u     et     em-h  r gel
7. N lesinden derd-i ser  ekd     m d r   yled    
 mdi kim dilden düşübdür  ovs     b  m r gel

G.297

1. H nd     z  r-lebi i  n olma h n  n-dil g    l
A  lur ol   n      s  r- b sen a  l g    l
2. Ba  r     bas d    n  z   m i  re yağır be  yesin
H b lar       n     zinh r  edrin bil g    l
3. Günde bir nezz re besdür     m-i mestinden sa   a
Bir söz    bin  erf birdür anlar isen dil g    l

4. Cām-ı mēyden oldı ħorşīd-i kıyāmet āşkār
Yatmış isen aç gözünġ ger mest isen ayıl gönġül
5. Çekmek istersen nefes bezminde yārūġ āh kim
Bir nefesdür veşl eyyāmında ay u il gönġül
6. Çün bilür eĥvālunġı dāniste şormaz ĥālunġı
Özgedür ĥūblar dili ger bilmez isen bil gönġül
7. Kōvsīnūġ yüz yērde ġem tīġi sōkübdür sīnesin
Sen daĥı bu reh̄nelerden aç gözünġ açıl gönġül

G.298

1. Kūyunġda Hızr-ı dīdē-yi bīdārdur gönġül
Tövfīķ yārdur anġa kim yārdur gönġül
2. Hansı dil ile kimse gönġül veşfin ēylesünġ
Kim her ķeder dēsen dēmesen vardur gönġül
3. Bī-ĥūşlar te’emmūli ĥuşyāra benzemez
Kim bī-ĥeberlīġınca ĥeberdārdur gönġül
4. Çok ıztırāb kūyına ġetmaġda ēyleme
Āheste ēy refīķ ki bīmārdur gönġül
5. Mēy gerçi kana kana iķer gözlerüm velī
Cām-ı şerāb sāķī ü ĥūn-ĥārdur gönġül
6. ēy şāĥ-ı gül senūġ ser-i kūyunġ esīridür
Her ķend būy-ı gül kimi seyyārdur gönġül
7. Kōvsī ayaġ ġeder mi ser-i kūy-ı yārdan
ēy mürġ-i per-şikeste ġiriftārdur gönġül

G.299

1. Salubdur odlara tā şem‘-i rūĥsārūġ beni ēy gül
Benümķün hem yanar pervāne hem efġān ēder bülbul
2. Eger cān tāzeler ķeşmūnġ nigāhunġ cān alur ammā
Eger zencīr ola zūlfūġ velī zencīr üzer kākül
3. Çırāġı yandı ‘ēşķūġ benden ü ben ‘ēşķden yandum
Beli meşĥūrdur külden od olmaġ zāĥir oddan kül

4. Münāsibdür gözümde eglenüb ārām eger dutsan
Ki sen serv ü benüm kipriklerümdür sebze çeşmüm gül

5. Baŋa yol gösterüb şehṛā yolın ol başladı evvel
Ki Mecnūnūŋ evi gönġlüm kimi yā Reb çöl olsunġ çöl

6. Eger helķi nesīm-i sünbül-istān ter-demāġ eyler
Velī ol zülf ü kākül nükhetinden āb olur sünbül

7. Ne bāküm var eger ser-geştedür dil, ķed dü-tā Kōvsī
Ki deryālarda gönġlüm keştīdür çaylarda cismüm pül

G.300

1. Egerçi hoş-nesīm ü tāze vü pür-tāb olur sünbül
Velī ol zülf ile kākül yanında āb olur sünbül

2. Beni pervāne tek reşk āteşi bī-tāb eder ol gün
Ki heṭṭünġ pīç ü tābından ser-ā-pā tāb olur sünbül

3. Ne yahşı gündür ol günler ki heṭṭ-i sebz reşkinden
Binā-gūşunġ görüb şem‘-i şeb-i mehtāb olur sünbül

4. Nēce ol kākül-i pür-tāb ile olsunġ ber-ā-ber kim
Nesīm-i ḥāk-ı rāhunġdan senünġ bī-tāb olur sünbül

5. Perīşān kākül ilen sen gülistāndan gēden yērde
Dem-ā-dem dāmenünġden dutmaġa ķüllāb olur sünbül

6. Hēseden gül düşer odlara ben tek dāġ olur lāle
Ki zülfünġ nükhetinden sebze tek sīr-āb olur sünbül

7. Ne ümmīd ile Kōvsī ġunça iken açılım gül tek
Ki bu gülşende āḥir ḥerc-i pīç ü tāb olur sünbül

G.301

1. Egerçi kem-sūḥen ü bī-nevāyam ey bülbül
Kenār dutma ki ben āšnāyam ey bülbül

2. Saŋa müyesser olan berg ü ber zekātı içün
Yētiş harāyuma kim bī-nevāyam ey bülbül

3. Getürmişem iki dünyānı dād u bī-dāda
Ne ġem eger ben özüm bī-şedāyam ey bülbül

4. Getür eger gül eger berg-i sebz her ne ola
Beni têtz almağ olur kem-bahāyam ēy bûlbûl
5. Egerçi mecmere temkîni benden öğrendi
Sipend-i me'rekê-yi hāy hāyam ēy bûlbûl
6. Durub oturmuşam ez bes çemende güller ile
Tamām berg, ser-ā-pā nevāyam ēy bûlbûl
7. Yaman eşerlü olur gerçi nāle rāst-be-rāst
Helāk-ı gūşe vü terz ü edāyam ēy bûlbûl
8. Benüm yanumda sipêhr-i bülend kûtehdür
Egerçi şûret ile nā-resāyam ēy bûlbûl
9. Gel olma bu ciger-i pāre pāreden gāfil
Ki yüz çemen gül içün hûn-bahāyam ēy bûlbûl
10. Heķîr baħma baŋga ķîl ü ķāl bilmez isem
Ki ehl-i hāl arasında belāyam ēy bûlbûl
11. Yêtişse 'erşe eger nāle ile başum kim
Hemān fütāde hemān hāk-ı pāyam ēy bûlbûl
12. Apardı hūşumı Kōvsî feğān ile ammā
Harāb-ı zemzemê-yi āh u vāyam ēy bûlbûl

G.302

1. Bāğ-ı Cennetden eger göz yumsa Ādem ğem degül
Rövzê-yi kūyünğ senünğ terk ēyleyen ādem degül
2. Ēy dolanım başunğa bilsem ki sen ğem-h'ārsan
Yüz ğem ü meħnet girîbānum dutarsa ğem degül
3. 'Eşķ derdin bû'l-heves yanında izhār ētme kim
Her özin bilmez bu gencünğ sirrine meħrem degül
4. Şebnemi ēy çeşmê-yi ħorşîd gözden kıyma kim
Az düşer şāhib-nezer her çend 'āşık kem degül
5. Teşne-çeşmem ben meger gönğlüm beni sîr-āb êde
Yoksa deryālar ħerîf-i dîdê-yi pür-nem degül
6. Hâtem oldur kim günāhından geçer bir mücrimünğ
'Ālemünğ māl u menālından geçen Hâtem degül

7. El ayağ çok çalma teslīm ol özünğ incitme kim
Bèyle möhlik zehm Kōvsī kâbil-i merhem degül

G.303

1. Zehm-i tîğünğ helkden bîhûde yaşurmuş gönğül
Mümkün olmaz ètmeye ol günça-yı sîr-âb gül
2. Şem‘ tek zinhâr od yandurmanğ ey horşîd ü mâh
Kim éder tedric ile her ehgeri eflâk kül
3. Bî-tekellüflerden ol bî-bâk ötmez ser-girân
Bilse kim inşâf mîzânında ağırdur yünğül
4. Özge hûblar hem dutar çêsmümde ol servünğ yèrin
Bûlbûl-i mehcûr eger şem‘ isteye pervâne gül
5. Gelme ey Mecnûn benüm ardumca ‘eklünğ var ise
Âhûdan ket‘-i nezer kıl kim yaman çöldür bu çöl
6. Sensiz ey serv-i sehî-kâmet bu ağlar ol güler
Gönğlümi almağdan ötrü gâh bûlbûl gâh gül
7. Kâmet-i hem n'ola ger eşküm ‘inânın dutmasa
Bağlamağ mümkün degül deryâ-yı bî-pâyâna pül
8. Ol gezel fèyzinden üz vèrmiş baŋga Kōvsī bu kim
Bu imiş kısmet Fuzûlî h‘âh ağla h‘âh gül

G.304

1. Men imtiyâz-ı mescid ü møy-hâne bilmenem
Ye‘ni ki gèyr-i sâkî vü pèymâne bilmenem
2. Lâl èylemiş benüm dilümi heyret ey şebâ
Bûlbûl sanur ki nâlê-yi mestâne bilmenem
3. Tâ bir piyâle sâkî-yi hûn-h‘âr vermeye
Yüz kâse kan eger içerem kanabilmenem
4. Ey Hızır ‘eşq kûyına yārunğ apar beni
Kim bes ki serhoşam reh-i møy-hâne bilmenem
5. Ey şem‘ ben ol âteş-i rûhsârı isterem
Pervâne tek n'eylim her oda yanabilmenem
6. Ey nâle söyle Tanğrı içün handadur gönğül
Vîrānemünğ yolın men-i dîvâne bilmenem

7. Ben p  yker  m k  l olmağ     n   ylerem   t  b
Ol n  zen  n sanur oda   atlanabilmenem
8. Yüz bin dil ile derdümi ol z  lf    k  k  le
Sen söyle ben bu dilleri   y     ne bilmenem
9. Her derd olsa     resi var   y   eb  b ben
H    bir   el  c d  d  -yi h  eyr  na bilmenem
10.   y   endel  b r  h  set-i g  ft  r var ise
Sen a  ginen dil  n  ğ ki ben efs  ne bilmenem
11. Ben v  rmi  sem riz  m   anu  n     z riz  sına
Gerd  n sanur ki   h-ı g  er  b  ne bilmenem
12. Menz  r iki cah  nda hem  n Leyl  d  r ban  a
Her çend me  leb-i dil-i d  v  ne bilmenem
13. Ben     n  l  ğun  ğ rev    inden ki     med  r
B  g  neyem vel   seni b  g  ne bilmenem
14. Her yana dönse k  ible-n  m   secded  r i    m
Ben inti  h  b-ı Ke  be v   b  t-h  ne bilmenem
15. İki cah  na v  rsem eger bir nez  aresin
H     a ki   edr-i ciltv  -yi mest  ne bilmenem
16. Bezminde   y sipend yanub anginen beni
Ben h  d bu günde d   tları anabilmenem
17.   y       anu  n  ğ yanında aradan g  t  r beni
Kim ben   z  mden   zgeni big  ne bilmenem
18.   y ber     tmed  n  ğ ban  a bir   atla iltif  t
Sand  n  ğ meger ki   z oduma yanabilmenem
19. S  yl-i fen   yet  rdi tozun   er  e g  n  gl  m  n  ğ
Kov    henüz ben onu v  r  ne bilmenem

G.305

3. Kiblegāhum èyle bir te‘mīr gāhī gönğlümi
Ben bu vīrān olmışı her çend vīrān isterem
4. Men ki nov-güller gözinden düşmişem şebnem kimi
Bir teveccüh senden èy horşīd-i tībān isterem
5. Tā ola mekdūr, bī-tābāne dönmek başunğa
Kākülünğ tek gönğlümünğ hālın perīşān isterem
6. Gül sanğa erzānī èy bülbül ki ben menzūrumı
Fitnè-yi āhīr-zamān āşüb-ı dövrān isterem
7. Tā bulım ol sākī-yi hūn-h‘ār elinden bir şeref
Mütteşil mīnā kimi öz bağrumı kıan isterem
8. Bü'l-hevesden derd umar gönğlüm ne bī-derdem görünğ
Sirkeden kèyfiyyet-i mèy, ölüden cān isterem
9. Bilmişem kim derd-i ‘èşkünğ kâbil-i dermān degül
Men ki her bī-derdden ol derde dermān isterem
10. Olmasunğ kem sākīnünğ hergiz başumdan sāyesi
Kim mèy-yi gülğün vèrür ger bir avuc kıan isterem
11. Kıoymadı cismümde müşkīn hāllarunğ bir keçre kıan
Ben hemān ser-pencè-yi şāhīn-i müjgān isterem
12. Senden özge gerçi Yūsuf ‘erz-i rühşār èyleye
Kāfirem kâfir eger èy nā-müselmān isterem
13. Bir avuc toprağımı reh̄m èt zemīn-gīr èyleme
Kim ben onı gird-bād-ı deşt-i imkān isterem
14. Rūh-ı Mecnūnı seversen bir dem èy zencīr açıl
Kim dutulmuş şehrdən gönğlüm biyābān isterem
15. Èy nesīm-i kūy-ı cānān bir teveccüh kııl ki ben
Çerh ile toprağımı dest ü girībān isterem
16. Mişre‘-i re‘nā sever tek şāhib-i teb‘-i bülend
Kāmet-i mövzünunğ èy serv-i hūrāmān isterem
17. Tā şeb-i hicrānunğı her gün ferāmūş èyleyem
Tāk-ı nisyān olmışam ez bes ki nisyān isterem

18. Vêrdi öz kāmumca gerdün her ne isterdüm ki ben
Derdünğ artuğ isterem her çend dermān isterem

19. Ben ki Kōvsī sözlerümden hūn-ı derd ü dāğ ahar
Derd-senc-i dāğ-perdāz-ı sūhen-dān isterem

G.306

1. Hemīşe şem‘ kimi şerf-i pīç ü tāb oldum
Zamāne her kimi yandurdu ben kebāb oldum

2. Gönğölden ötrü gözel ‘ömrümi tebāh étdüm
Bu bir harābe için hān-mān-harāb oldum

3. Anunğ cemālına her kim ki baħdı ben eridüm
Çemende özgesi gül derdi ben gül-āb oldum

4. Egerçi helķ diyer gün çıhar görer ‘ālem
Baŋga göz açmadı hīç kim ger āftāb oldum

5. Fegān ki dehrde bir pul bahāma vèrmediler
Egerçi hūn-ı ciger birle le‘l-i nāb oldum

6. Oda düşen od olur beħt-i vājgūnı görünğ
Ki ben bu odlar içinde erindüm āb oldum

7. Yaħamdan el götür éy dil ne āšnālıgıdur
Ki ben senünğ odunğa yandum u kebāb oldum

8. Nêce görim senünğ ile berāber eğyārı
Gözüm sen āyīne alduñ ele ben āb oldum

9. Bu iztirāb ile hicrān hikāyetin Kōvsī
Dème dème ki senünğ hālunğa kebāb oldum

G.307

1. Pīç ü tāb-ı cövher-i te’sīrden bīgāneyem
Gerçi ben mövc-i nesīm-i nālê-yi mestāneyem

2. Şübhlér me‘müreyem aħşamlar vīrāneyem
Men ki bir ħorşīd-i tābān şem‘ine pervāneyem

3. Şöħbetüm ol Leylī ile bağlamaz şüret ki ben
Bir özin bilmez sözün zebt éylemez dīvāneyem

4. Çok baŋga teklīf-i mescīd étme éy zāhid ki ben
Bu hemīde ķed ile meħrāb-ı āteş-hāneyem

5. Göz n'îçün örtersen ey şem‘-i belâ benden ki ben
Tîre-rûzam sûrmê-yi hâkister-i pervâneym
6. Tük ağardı vu qaradur rûzgârum ‘êşqden
Gêçdi eyyâm-ı bahâr u ben hemân dîvâneym
7. Cuğd tek kânûn-ı teklîf ü tevâzü‘ bilmenem
Her hârâbunğ kim olam mehmânı şâhib-hâneym
8. N'ola kederüm bilmeyüb ger salsa gözlerden beni
Kim felek kûtâh-bîn ben me‘nî-yi bîgâneym
9. Êtme Kavsî bādê-yi gül-reng teklîfin baŋga
Mey sen iç kim ben hârâb-ı cîlvê-yi mestâneym

G.308

1. Bâgbân gül senünğ, ol şö‘lê-yi rûhsâr benüm
Bādê-yi nâb senünğ, sâķî-yi hûn-h‘âr benüm
2. Çemenünğ servleri varı saŋga erzânî
Ol nehâl-ı kēd ü ol şîvê-yi reftâr benüm
3. Ser-be-ser rövzê-yi rizvân senünğ olsunğ zâhid
Bir avuc hâk-ı der-i yâr-ı vefâdâr benüm
4. İltifât eyle gözünğ şedķesi gönğlünğ heyri
Sil gözüm yaşını al gönğlümi ey yâr benüm
5. Her bilür bilmeze ez bes ki beni yalvardur
Aparur ‘irzümi âķir dil-i bîmâr benüm
6. Hod-nümâlig yêter ey nâle ne govğâdur bu
Ėemümi her yêtene eyledünğ izhâr benüm
7. Her öten kimse güler, gül kimi sensiz günüme
Ėeceme şem‘ kimi her yêten ağlar benüm
8. Ne keder uymış ola düşmen-i dîrîn yêgdür
Ėara behtüm yuhudan olmaya bîdâr benüm
9. N'ola ger ağzımı şîrîn êde bir gün yâ Reb
Bir iki herf ile ol le‘l-i şeker-bâr benüm
10. Bî-kesem kâfir olan kalmaya bî-kes ben tek
Aŋga ey nâle sen êt derdümü izhâr benüm

11. Eridür dağları dūd-ı nefesüm şem‘ kimi
Kāş ehvālumi hîç şormaya dildār benüm
12. Nêy-i bî-berg ü berem gerçi vücūdum yokdur
Ne qeder derd dēsen yok dēmenem var benüm
13. Qorharam kim dönüb inşāf vērüb yār olalar
Gem-i pinhānumı ger bilseler eğyār benüm
14. Kara bağrum su olur gönğlüm açılmaz Qovsî
Dilümi hāme kimi açmasa güftār benüm
15. Qovsî bu ol gezel-i neğz-i Füzülîdür kim
Nāle ile başum ağrıtdı bu bîmār benüm

G.309

1. Yıhdunğ beni êy sākî-yi dövrān n'eylemişdüm
Yahdunğ beni êy āteş-i hicrān n'eylemişdüm
2. Āvārê-yi dēyr ü heremem qaşunğ ucından
Êy kıblê-yi her gebr ü müselmān n'eylemişdüm
3. H̄esret beni öldürdi neşîb olmadı tîğünğ
Êy rûh u revānum saŋga kurbān n'eylemişdüm
4. Pervāne kimi dün gece varı per ü bālum
Yandurmadunğ êy āteş-i sūzān n'eylemişdüm
5. Dindürmedi vü dinmedi vü şormadı hālum
Yā Reb ne demişdüm men-i h̄eyrān n'eylemişdüm
6. Döndi başunğa kākül ü pā-būsunğa yētdi
Bilmem ki men-i zār u perîşān n'eylemişdüm
7. Ol āyîne-rū āyīnemünğ sildi gūbārın
Qovsî anğa lāyık men-i h̄eyrān n'eylemişdüm

G.310

1. N'eylerdüm eger bağrumı kan eylemesēydüm
Gözden onı kūyunğda revān eylemesēydüm
2. Derd-i dilümi nêy kimi tekrîr edebilmem
Êy vāy eger āh u fegān eylemesēydüm

3. Küller gözüme şem‘ tek èylerdi mehebber
Odlu dil ile şerh ü beyân èylemesèydüm

4. Hicrānuᅡ elinden beni yā Reb kim alurđ
Cān terkini èy cān-ı cahān èylemesèydüm

5. Bes n'èyler idüm dīn ü dil ü rūᅡ u revānı
ᅒurbān saᅡga èy serv-i revān èylemesèydüm

6. Gönᅡlümde yaşırdum ᅡemünᅡi müşkül olurđ
Ol genci bu vīrānda nehān èylemesèydüm

7. Hicrān ᅡüni mèyl ètmez idüm bādeye ᅒovsī
Eşᅡ ile bu ᅡan olmışı ᅡan èylemesèydüm

G.311

1. Nèce bir yā Reb sehī-ᅡāmetlere ᅡèyrān olım
Kim diyübdür kim gerek pèyveste ser-gerdān olım

2. Veh ki mè‘mār-ı ezel bu növ‘ teşvīr èylemiş
Kim ᅡemünᅡ sèyl-āb ola sen genc ü ben vīrān olım

3. ‘Ömrlerdür kim olubsan ol büt-i ᅒīn meskeni
Èy ᅡerīm-i Ke‘bè-yi dil ben saᅡga ᅡurbān olım

4. İstemez ol şem‘ kim pervāne fāriᅡ-bāl ola
Gönᅡlümü incitme hem-dem ᅡoy beni giryān olım

5. Bālumu yandurmagil èy şem‘ cānum yaᅡmadın
İsterem kim döne döne başuᅡga ᅡurbān olım

6. Her ᅡèce yüz bin ᅡem ü derdünᅡ ᅡonaᅡumdur benüm
Bir ᅡèce yā Reb n'ola ben hem saᅡga mèᅡmān olım

7. ᅒāmetüm ᅒovsī felek bükdiyse budur vechi kim
‘Èşᅡ mèydānında ben hem ᅡūy hem ᅡövgān olım

G.312

1. Nèy kimi leb-rīz-i feryādam eşer müştāᅡıyam
Nov-nehāl-ı ᅡülşen-i derdem şemer müştāᅡıyam

2. İller ü aylar veᅡenden ayrılan āvāre tek
Bir zamān kūyünᅡdan ayrılısam ᅡeber müştāᅡıyam

3. Ėyle kim bĩ-bāl u per kuş mēyl-i pervāz ēyleye
El ayağum bağludur ammā sefer müştākıyam

4. Var derdüm çok velĩ derd ehli azdur dehrde
Gövher-i bĩ-kiymetem şāhib-nezer müştākıyam

5. Serv-qedler çēsmüme hār-ı ser-i dīvārdur
Bes ki ben ol nov-nehāl-ı sīm-ber müştākıyam

6. Bāl u persiz kuşlarunğ öz āşyānı dāmdur
Bu sebebdendür ki kūyunğdan sefer müştākıyam

7. Otlatur bāl u perüm Kovsĩ heyāl-ı şem‘den
Hüb müheyyā hermenüm var bir şerer müştākıyam

G.313

1. Çok Ke‘bede se‘y ētdüm mēy-hāneye tuş geldüm
Tā her ikiden gēçdüm cānāneye tuş geldüm

2. Cehd ile neşbinden kimse geçemez zāhid
Ben mescide ‘ezm ētdüm mēy-hāneye tuş geldüm

3. Bir yağı-yı dilbilmez adını gönğül koymış
Zencīre baş endürmez dīvāneye tuş geldüm

4. Öz şem‘ini unuttı yandı benüm odumğa
Hicrān gēcesi ger men pervāneye tuş geldüm

5. Ülfetlü perīveşler şükrin dēmemeklerden
Āhır bir özinden hem bīgāneye tuş geldüm

6. Öz bābını her kimse her yērde tapar Kovsĩ
Ben her yana kim gētdüm dīvāneye tuş geldüm

G.314

1. Ėy ki hergiz sehv birle ētmedünğ yādum benüm
Yādunğ ile hātırumdan oldu mehv adum benüm

2. Gönğlümi koydum göz üste oldu vīrān düstlar
‘Ākıbet ol rehñeden bu mehñet-ābādum benüm

3. Şübħ-i meşşer kim kime pervā kıılır hicrān günü
N'ola ölsem ētmese bir kimse imdādum benüm

4. İztirābum ķeyd bīminden degül ķorķum budur
Kim ķıķa cān olmaya āgāh şeyyādum benüm

5. Tıķi tünd ü dest ü bāzūsı ķevīdür ķeyf kim
Ëylemez pervā öter bī-bāk cellādum benüm

6. Tā ğem artar ‘ömrüm artar ķıķsa ğem cānum ķıķar
Bes ki ķū salmıķ ğemünğle cān-ı nā-şādum benüm

7. Kāmetünğ yādıyla her geh nāle vū āh ēylerem
Ħem bolub ğerdün ēder te‘zīm-i feryādum benüm

8. Kānlusıdur gönğlümünğ Kōvsī vū eşķüm şāhidüm
Yētdi tığünğ ğövrüme sen daķı vēr dādum benüm

G.315

1. Ħeṭṭ-i yākūt-ı lebünğden baş ķıķarmaz hīķ kim
Bes ki ķāh-ı ğebğebünğden baş ķıķarmaz hīķ kim

2. Çerķ kimi ğāh yıķarsan ğāh yaparsan gönğlümi
Bu müşevveş meṭlebünğden baş ķıķarmaz hīķ kim

3. Günde ħālunğ yüz siyeh-beḥtünğ ğünin ēyler ķara
Ol zavāllu kövkebünğden baş ķıķarmaz hīķ kim

4. Eşğünğde hīķ sultānunğ ğedādan ferķi yoķ
Pādşāhum, menşebünğden baş ķıķarmaz hīķ kim

5. Şekve bī-cā ēyleme Kōvsī icābetden utan
Sen ki yā Reb-yā Rebünğden baş ķıķarmaz hīķ kim

G.316

1. Ferākunğdan senünğ ēy nov-ğül efğān ētmeyim n'ēylim
Özüm tek ‘endelībünğ bağrını ķan ētmeyim n'ēylim

2. Egerçi ğün ķıķar ‘ālem ğörer meşhūrdur sākī
Ħeyālunğ perdē-yi çemişümde pinhān ētmeyim n'ēylim

3. Benüm var u yoķından ‘ālemünğ bir neķd-i cānum var
Sańa teslīm onı ēy düşmen-i cān ētmeyim n'ēylim

4. Vidā‘-ı cān ise āsān, ferāk-ı yār müşküldür
Ṭebībüm ğer bu möhlik derde dermān ētmeyim n'ēylim

5. Egerçi ze'fden cismümde yohdur bir avuc an hem
Onı ger Ke'b  -yi küyünğda urb  n   tmeyim n'  ylim

6. Anun     bh-i vi  l  n kim ay  tum tek be  s  zdur
ey  l-ı   m-ı b  -enc  m-ı hicr  n   tmeyim n'  ylim

7. Görende b  lb  l ile g  ller  n     m  zi  n ben hem
Fe  n ile an   g  lz  r   zind  n   tmeyim n'  ylim

8. Egerçi b  -dav  dur derd-i r  z-efz  n   '      n  
ay  tum ne  dini ger erf-i derm  n   tmeyim n'  ylim

9. Benüm g  n  gl  m olubdur seng-dil b  tler   vi ovs  
ev  b i  n onı ben da   v  r  n   tmeyim n'  ylim

G.317

1. Sa   nezz  re gir  ndur boyun   bel  s  n alım
Meger bu   ve yamandur boyun   bel  s  n alım

2. Re  be görme rev   sürme   k-ı r  hun  ndan
Ki gözlerine ziy  ndur boyun   bel  s  n alım

3. Ken  r dutmasa y  gd  r g  z  m bula  ndan
ed  n   ki serv-i rev  ndur boyun   bel  s  n alım

4. Gözümde y  r sa   hem   lmamı  dur ez bes kim
ey  l  n   onda neh  ndur boyun   bel  s  n alım

5. V  r  r ay  t-ı ebed ovs  ye tekellüm ile
Lebünğ ki d  men-i c  ndur boyun   bel  s  n alım

G.318

1. Her end re  kden men-i b  -  re yanaram
Hicr  n  n   odına yanan e  y  ra yanaram

2. Her gün bir   zge reng ile ol   ft  b   ter
Kim gün-be-gün l  vn l  vn odlara yanaram

3. Bir yanma   ile c  n  n   perv  ne urtarur
Ben yazu  m ki her ge   bir p  re yanaram

4. Ben da   b  -kesem eber  m var derdden
Kim em' y  rine dil-i b  m  ra yanaram

5. Kimisi mēhrünge güvenür kimi nāzunğa
Bĩ-çäre ben ki hem yoğa hem vara yanaram

6. Şebr eylerem bu teşnelığa her reviş ki var
Ammā temīz-i ebr-i göher-bāra yanaram

7. Ez bes ki nov-bahār geçer iztirāb ile
Ey ‘endelīb sen güle ben hāra yanaram

8. Tesbīh açdı zāhid-i efsürde müşkülün
Kovsī senünğ belünğdeki zünnāra yanaram

G.319

1. Gece şem‘-i rühünğ yād eyleyüb mehtāba yalvardum
Seher mēhrünğ anub horşīd-i ‘ālem-tāba yalvardum

2. Namāzumdan benüm t̄a‘et degüldi meṭlebüm sākī
Hem-ı ebrūlarunğ menzūr edüb mēhrāba yalvardum

3. Benüm her kipriğüm bir otlı dildür şem‘ tek ammā
Gözümü bağlayandan sonğra ol keşşāba yalvardum

4. Tesellī vermedi şübḥ-i girībānından ol şem‘ünğ
Çırāğı yanmamış vīrānede mehtāba yalvardum

5. Şebā bir sözbaşı bĩ-tāblardan açdı ammā ben
İki yüz dil töküb ol sünbül-i pür-tāba yalvardum

6. Şeb-i hicrān usanmaz hīç vech ile şabāḥ olmaz
Dünen her çend ben horşīd-i ‘ālem-tāba yalvardum

7. Eger düşmenlere yalvarsa idüm reḥm ederlerdi
Bu reng ile ki ben yavuncıdum eḥbāba yalvardum

8. Sipend etdi beni her çend kim bezminde cānānunğ
Zebān-ı hāl ile Kovsī dil-i bĩ-tāba yalvardum

G.320

1. Dün kūyına yārunğ delü vardum dolu geldüm
Ammā bu gün onda diri gētdüm ölü geldüm

2. Başdan aparın ‘eḳlümü başdan aparubdur
Ben bu yere şehṛā-yı ‘edemden delü geldüm

3. Her çend kiçikler nezerinde kiçik oldum
Kem baħma baħa kim ululardan ulu geldüm

4. Ğeflet siteminden kıluram başuma küller
Bilsem ki ne yêrden neden ötrü nelü geldüm

5. Kōvsī mēy-i gül-reng sen iç dehrde kim ben
Teb-hāl-ı teb-i ‘eşķ ile otlu sulu geldüm

G.321

1. Tereħhüm étmedi her çend yandum yāra yalvardum
Dilüm lāl olsa idi kim dönüb eġyāra yalvardum

2. Bu gece ey gönġül sen handa idünġ kim men-i bī-kes
Dolandum başına şem‘ünġ der ü dīvāra yalvardum

3. Ağız açub gözüm yumdum gözine karşı eġyārunġ
İtine bir havur yavuncıdum bir pāre yalvardum

4. Ben ol bī-mēhr ilen yā Reb ne tedbīr ēyleyim n'ēylim
Eger ‘aşıķ gerek me‘şūķına yalvara yalvardum

5. Cünün-ı bī-mürüvvet bes ki çaldı daşlara başum
Düşüb topraġlara sēyl-āb tek kuhsāra yalvardum

6. Baħa pervāne tek bir lehze iķbāl étmedi her çend
Zebān-ı hāl ile ol āteşīn-rūhsāra yalvardum

7. Eger zāhirde dutmazdı dilüm tūġyān-ı hēyretten
Velī me‘nīde bir özge dil ile yāra yalvardum

8. Kenā‘et ēyledüm öz üstüħ‘ānum nālesi birle
Ne nēyden bir nevā umdum ne mūsikāra yalvardum

9. Girībān çāk olub ķan oldı Kōvsī ġunçanunġ baġrı
Bu reng ile ki ben ol le‘l-i gövher-bāra yalvardum

G.322

1. Handa bir derd ehli var bāġ u bahārumdur benüm
Her kimünġ bir dāġı olsa lālezārumdur benüm

2. Çeşm-i ümmīdüm çıraġıdır yanan pervāneler
Nālē-yi bülbul nesīm-i nov-bahārumdur benüm

3. Leht leht olmuş cigerlerdür kebābum bezmde
Kāse kāse hūn-ı dil āb-ı hūmārumdur benüm
4. Keṭ‘-i rāh-ı Ke‘bē-yi kūyūnġda tenhāyam velī
Himmet-i erbāb-ı derd ü dāġ yārumdur benüm
5. Ger sen ēy Leylī men-i Mecnūnı zencīr ētmesen
Şīrler āhū-yı müşkīn tek şikārumdur benüm
6. İltifāt etmek ne lāzimdür tebībüm özgeye
Her ķeder dermānunġ olsa derd varumdur benüm
7. Yār n'ētsūnġ n'ēylesūnġ eġyār kim her dem beni
Yanduran odlara yanmış rūzgārumdur benüm
8. Ey belā-yı ehl-i dil bī-çāreyem vēr gönġlümi
Kim bu vīrān ēv belālardan hışārumdur benüm
9. Ger yamandur ḥārlıġ Kōvsī sen ēt pervā ki ben
‘Āşıkam ‘āşık bu ovc-ı ē‘tibārumdur benüm

G.323

1. Ben mest idüm ol mest ile āhīr bēle düşdüm
Düş fikrūme sākī ki yaman müşküle düşdüm
2. Pervāne vü bülbul kimi bī-tāb degüldüm
Bilmem n'īçün oddan oda dilden dile düşdüm
3. Kudsīler ile ‘ālem-i eķdesde gezerken
Yā Reb n'ēlemişdüm ki bu āb u gile düşdüm
4. Nā-cinslerūnġ şöhetini benden eşit kim
Ben bir neçe gün bir neçe huşyār ile düşdüm
5. Ol kūyı dēdüm terk ēleyem terk-i ser ētdüm
Çün öz gücüm ile ēle durdum bēle düşdüm
6. Mecnūn olub ol Leylī-yi ‘ālem telebinde
Ėvden ēve çölden çöle ēlden ēle düşdüm
7. Şordı ki benüm derdüme Kōvsī neçe düşdünġ
Baş koydum ayaġına ki sākī bēle düşdüm

G.324

1. Sanma kim Mecnūn kimi āhūlarunġ dustaķıyam
Ben eli ķanlı gözi ķanlularunġ dustaķıyam

2. Görmemişsen hūblardan pīç ü tīb-ı zūlf ü heṭ
Bil ki men zāhid olardan bularuṅ dustaḳıyam
3. Bir gün ol bī-reḥmden bir gūşē-yi çēşm istedüm
‘Ömrlerdür gūşē-yi ebrūlaruṅ dustaḳıyam
4. Hāl-ı rühsārı beni yıhdı müselmānlar görüṅ
Rūm içinde göz göre Hindūlaruṅ dustaḳıyam
5. Mende çün Ḳovsī kimi ol dil-rübā dil ḳoymamış
Bilmenem yā Reb n’içün dil-cūlaruṅ dustaḳıyam

G.325

1. Her çend geçdi bülbul yüz reng ile bahārum
Bir nāle ile yētdi encāma rūzgārum
2. Geldi vü gētdi sāḳī eyyām-ı nov-bahārum
Bir sāḡer ile zālīm sındurmaduṅ ḥumārum
3. Tā iltifāt odına yandurmaḡ ola mümkün
Lāyik degül teḡāfūl ēy āteşīn ‘izārum
4. ‘Eşḳ içre āftābam ammā senüṅ yanuṅda
Ey kās kī olaydı bir zerre ē’tibārum
5. Ben handa şehir handa ēy Leylī aç ayaḡum
Kim āhūlar çekerler çöllerde intizārum
6. Başum alub çıhardum dünyā-yı bī-vefādan
Olsaydı öz elümde bir lehze ihtiyārum
7. Bir ‘ömr ben yanınca odlara mēḡnet ile
Bir gün n’olurdu yā Reb yansaydı rūzgārum
8. Ey nāle tār u pūdum ol bezmde daḡıtma
Kim başa savururlar pervāneler ḡübārum
9. Sen vėrmeyince sāḳī bir sāḡer öz elüṅden
Deryālar ile dolmaz pēymānē-yi ḥumārum
10. Ol rūzgārdan kim Mecnūn salub gēdūbdür
Deşt-i cūnūn çekūbdür pēyveste intizārum
11. Ben bilmenem tekellūf her kim ḳonaḡum olsa
Mēy-ḡāneler ēvūmdür vīrāneler ḡiṣārum

12. ovs  bu ol ezeld r kim söylemiş F z l 
H  b yle m hnet ile   s n   i r zg rum

G.326

1. Hez n feşlinde girdüm b ga y d-ı nov-bah r  td m
Sirişk-i al ile ol ser-zem ni l lez r  td m
2. Ne g ller dermed m her berg-i zerd   sürüden s   
Hez n b  ında y du la senünğ s yr-i bah r  td m
3. Da ıtıdı her neh l  z s r    zerdin men de y du la
Dil-i şed-p rem n  her p resin bir yol niŐ r  td m
4. Ne b    aŐy n  eydinde  almıŐsan ki ben b lb l
V c dum t r u p d n g lsit n tek t r u m r  td m
5. Yolum ger r vz -yi rizv na düşse g n l m eglenmez
Ser-i k yına y r n  ol zam ndan kim g z r  td m
6. Fe   n mdan  ızardı le l tek ol sebz-i teh g lg n
Ő r r-ı  h-ile ebr-i bah rı ő  le-b r  td m
7. D d m bir n le ile b lb l n  ovs  alım gönğlin
Fe   n kim ol bel -k Ő   Ő k n  derdin h z r  td m

G.327

1. Ben  hir gönğlümi   n z lfine  y y r ba  lardum
Ezelden k Ő k  Ő n  n kimi z nn r ba  lardum
2. Elinde   ciz oldum el götürdüm  z  ar bemden
Ki ben s yl- b   Çin  y be r-i lengerd r ba  lardum
3. Aya  dan saldı m n  tek beni p ym n -yi   Őm n 
Ki ben gerd n elin  y s   -yi   n-   r ba  lardum
4. Nev -y  n lemi ger anlasaydı kim ne   n ndur
 alardı   r  ol   nb r  kim ben t r ba  lardum
5. Ha  an tesb  e z hid   Ő k-ı   yr n g n  l ba  lar
El m dutsaydı  y b -   bet z nn r ba  lardum
6. Heberd r olmadum göz   r z n  evvel gören y rde
Ki ben ol re neni her reng ile kim var ba  lardum

7. Hemān sen yandururdunġ gönġlümi odlara sīnemde
Eger ben göz yolın èy āteşīn-rūhsār bağlardum

8. Delerdi sīnemi gönġlüm benüm pèykān kimi Ȑovsī
Eger ben ‘èşķ rāzından leb-i ızhār bağlardum

G.328

1. Ger felek cövrinden èy nèy āh u feryād èylerem
Kāfirem ger yār eden bī-dāddan dād èylerem

2. Nèy kimi çün bī-nevālar nālesin yād èylerem
Sen tek èy bülbul dilüm dutduġca feryād èylerem

3. ‘Ömrümi her çend dem urduġca ber-bād èylerem
Nèy kimi dilsizlere bir nāle imdād èylerem

4. Āh kim daġlarda sèyl-āb èyleyen şīven gibi
Hīç kim reh̄m èylemez her çend feryād èylerem

5. Bir cünün ser-geştesi derd ehli yokdur şehrde
Ben varub şeh̄rālara Mecnūnı ustād èylerem

6. Çün göz ü gönġlümde senden ġeyri yokdur hīç kim
Her kimi yād èylesem sākī seni yād èylerem

7. Neġmè-yi ter bilmenem her çend bülbuller kimi
Nāle ile ġāh ġāh öz gönġlümi şād èylerem

8. Düstlar bir dem götürmez ol ġarāb ābādliġ
Gönġlümünġ vīrānesin her çend ābād èylerem

9. Gerçi Ȑovsī ġeyrsen sen hem velī bī-çāresen
Bir sifāriş ger elümden gelse imdād èylerem

G.329

1. Yoġ özümden ġeberüm nèy kimi tā var eşerüm
Yanaram şem‘ kimi yoġdur özümden ġeberüm

2. Ġunça-yı lāle kimi bağludur aġzum ammā
Görünür perdede ġün-ı dil ü dāġ-ı cigerüm

3. Yandurur nālem ü hīç vech ile tekşīr ètmez
Ĥār u ġes mi bilür ol şö‘le benüm bāl u perüm

4. Cüst ü cüyında anuñg gerçi itürdüm özümi
Benüm ol gövher-i yèk-dâne itürmez nezerüm
5. Gètdüm ü bir yere yètdüm ki bu şehrálarda
İsteyenler beni Mecnūndan alurlar heberüm
6. Gerçi eḥvāl-ı ḥarābum saña pūşīde degül
Gönğlümünğ ḥālını bir şorginen ey dīdelerüm
7. Ser-i sevdā-zede efsūn ile gelmez özine
Yeri ey dāğ-ı cūnūn vèrmeginen derd-i serüm
8. Kōvsī bu ol gezel-i neğz-i Füzülīdür kim
Nece āḥ èylemeyim āḥ yanubdur cigerüm

G.330

1. Èyle kim ben olmuşam ser-mest, huşyār olmanam
Yüz kıyāmet gelse vü gètse heberdār olmanam
2. Èyle ser-mestem ki tīg-i ğemze ile hūblar
Yüz terefden yarsalar bağrum heberdār olmanam
3. Èyle kim ben uymışam ḥāb u ḥeyāl-ı yār ile
Var özünğ incitme ey nāşēḥ ki bīdār olmanam
4. Bir nigāh-ı gūşē-yi çēşm ile tā aldunğ beni
Satsalar bin Yūsuf-ı Mışri herīdār olmanam
5. Tā esīr ètmiş beni çīn-i kemend-i kākülünğ
Çekseler zencīre yüz yandan giriftār olmanam
6. Gerçi ben bir müşt ḥākam sīm ü zerdür özgeler
Her metā' içün olar tek ḥerc-i bāzār olmanam
7. Ètmişem her şāf u dūrdi bir birinden imtiyāz
Yāra eḡyār olmanam eḡyār ile yār olmanam
8. El götür ey Berhemen yüz salma ey zāhid ki ben
Şeyd-i dēyr ü Ke'be vü tesbīḥ ü zūnnār olmanam
9. Bir avuc toprağımı kūyında èylerdüm nişār
Ger bileydüm kim gūbār-ı ḥāṭır-ı yār olmanam
10. Gerçi Kōvsī saldı zēḥm-i ḥūn-çēkān işden beni
Tā elüm var oynaram ḫanumla bī-kār olmanam

G.331

1. Ayağdan gerçi ferķ olmaz benüm ħorşīd tek başum
Yêter ammā benümle menzile bir günde yoldaşum
2. Çekende şüretüm ger istese çeksünġ gönġül țerġin
Gerek êtsünġ benüm kipriklerümden ħame neķķāşum
3. Baġa hem-kāse olmaġ isteyen bī-derd bilsünġ kim
Şehīd-i ‘êşķem ü ķan ile yokrulmış benüm aşum
4. Feġān êtmez beni ħālī havā-yı ‘êşķden nêy tek
Dem-ā-dem nālê-yi bī-cā ‘ebeş aġrıtmasuġ başum
5. Saġa bir nāle imdād êylerem her çend kim bülbul
Henüz azdur eger aġlar benümçün yār u yoldaşum
6. Baġa gövher degül meķşūd ammā var ümmīdüm kim
Ferāmūş êtmesünġ topraġımı ebr-i göher-pāşum
7. Yüz ildür kim baġa ħorşīd iķbāl êylemiř Kavsī
Egerçi ķetře-yi şebnemden eksükdür benüm yaşum

G.332

1. Êtmedünġ endīşe êy gerdün feġānumdan benüm
Zāhiren dolmış ķulaġuġ el-emānumdan benüm
2. Ben ölerden şonġra benden êy hümā endīşe ķıl
Kim anuġ pēykānı çılmaz üstüġ~ānumdan benüm
3. Şübġ-i veşl ü şām-ı hicrān nāle vü āġ êylerem
Nêy kimi bir meţleb anlanmaz feġānumdan benüm
4. Êylerem üftān u ħīzān hem-‘inānlıġlar saġa
Ger nişānuġ var şebā serv-i revānumdan benüm
5. Gerçi her bīmāruġ eġvālın bilürler nebźden
Derdümi anlar țebībüm üstüġ~ānumdan benüm
6. Pādşāh-ı mülk-i feķrem her yana ‘ezm êylesem
Dövmlet ü iķbāl ayrılmaz ‘inānumdan benüm
7. Meġz-i cānum yandurubdur feķr dutmaġ ħ~ār onı
Kim hümā ister se‘ādet üstüġ~ānumdan benüm
8. Pīç ü tāb-ı şerm-i veřlünġ mende çün cān koymadı
Bilmenem yā Reb ne ister hicr cānumdan benüm

9. Çünkü heyret el ayağum bağlamış zencîr ile
Ey hayâ sen hem ne dutmuşsan ‘inânumdan benüm
10. Ey nişân-ı hân-mânum isteyen bî-derdler
Eylemiş pervâz ‘enķā âşyânumdan benüm
11. Bu kemâl-ı ze‘f ile görmek beni âsân degül
Kim hüma gâhî göz örter üstüh‘ânnumdan benüm
12. Ger bu reng ilen mēy-i gülgün alur benden beni
Sākīyâ kalmaz eşer nām u nişânumdan benüm
13. Gönğlümi ol âstân şovķiyle gözden salmışam
Kūyünğ artuğdur bańga öz hân-mânumdan benüm
14. Nov-bahâr-ı âb-ı rüyünğdandur ey nâz-âferîn
Ger bahâr eyyâmı zâhirdür hezânnumdan benüm
15. Geçmek olmaz nâ-tevânlardan ne yüzden nâvekünğ
Yan vērür ey şeh kemân geçdükde yanumdan benüm
16. Tîğünge ger cân nişâr etsem ger imsāk eylesem
Her günâh etsem geç ammâ geçme kanumdan benüm
17. Kovsî andan geyri kim gönğlüm onunğ yanındadır
Hîç kim vâķif degül yahşı yamanumdan benüm

G.333

1. Ne bir gün rāhatum vardur ne bir dem şebr ü ārāmum
Bu reng ilen benüm yâ Reb n'ola âķir ser-encāmum
2. Fegân kim tâ men-i nâ-dân karadan ağı ferķ etdüm
Ne doğrı şübħdür şübħüm ne bellü şâmdur şāmum
3. Dolubdur çoğlarınğ peymānesi ey dil şitāb etme
Ki çerħ-i seng-dil bir yerde âķir doldurur cāmum
4. Nedür tedbîr çün her başda var bir ‘eķl ey Mecnün
Ki bir âhū-yı vehşîdür benüm gönğlümde ārāmum
5. Sözüñg tâ müdde‘âdur hîç vech ilen sözüm bilmem
Dehânunğ çün murâdumdur bu yüzden yoğdur ārāmum
6. Sen ey bād-ı şebâ çün dil bilürsen meţleb anlarsan
Du‘âdan geyri yoğdur ol gül-i bî-hāra peygāmum

7. Murādum bādè-yi gülgün degül sākī özünğsen sen
Hemān sen ol zamān kim gönğlüm aldunğ vèrdiler kāmum

8. Men-i deryā-kēşi mēy-hāneler mest èylemez ammā
Tebessümden tekellümden benüm leb-rīz olur cāmum

9. Beni her çend güm-nām ètdi ‘eşğ āvāzesi Kōvsī
Ümīdüm var meħebbet-nāmeden meħv olmasunğ nāmum

G.334

1. Nā-tevānlığlar benüm ez bes eritmiş pēykerüm
Èyler ağırılığ bañga ser-bār tek bāl u perüm

2. Ben dahı ‘üşşāk içinde n'ola ger mümtāz olam
Dil-rübālar arasında çün ‘elemdür dilberüm

3. Şem‘-i her pervāneyem tā şem‘ünge pervāneyem
Tūtiyā-yı dīdè-yi ehbābdur hākisterüm

4. Ben mühekkē zerreyem èy māh sen horşīdsen
Olmasa ger pertöv-i hüsününğ görünmez pēykerüm

5. Kövkeb-i ikbālumu sanmanğ karadur çerhde
Kim olur perverde ol hākister içre ehgerüm

6. Gün fūrūğından olur tek sābit ü seyyār meħv
Cism ü cānum ‘eşğden yanmış dağılmış leşkerüm

7. Sengsār èylerdi çerh-i teng-çēşm āyīnemi
Şükr kim sīm-āb tek gözden nehāndur cövherüm

8. Āh bilmem n'èyleyim bir bèyle kāsīd mülkde
Kim göz örtüb hīçe hem satsam girāndur gövherüm

9. Kōvsī ol re‘nā gezālīdur Füzülīnünğ bu kim
Şāh-ı mülk-i meħnetem dutmış cahānı leşkerüm

G.335

1. Āh bilmem n'èyleyim kim yārdan ayrılmışam
Yār-ı şīrīn-kār-ı hoş-güftārdan ayrılmışam

2. İltifāt èyler miyem èy nāzenīnler sizlere
Men ki bir nāz-āferīn dildārdan ayrılmışam

3. Āh kim cāndan olur tek cism-i ğem-perver cüdā
Benden ayrılmış gönğül ben yārdan ayrılmışam
4. Gel kefes çākından èy bülbül hem-āvāz ol baŋga
Kim senünğ tek men de bir gülzārdan ayrılmışam
5. Gel bu külden savur èy pervāne sen hem başa kim
Men daŋı bir āteşīn-rühsārdan ayrılmışam
6. N'ola dutsam şīşeye mīnā-yı gerdūn kanını
Nīm-mestem sākī-yi hūn-hārdan ayrılmışam
7. Çeşmüme şāh-ı gül-i bī-hār, nūk-ı hārdur
Tā men ol serv-i sebük-reftārdan ayrılmışam
8. Bir zamān koymazsı èy ğemler girībānum benüm
Bu baŋga yétmez mi kim ğem-hārdan ayrılmışam
9. Benden öğren seht-cānlıĝ şīvesin Kōvsī ki ben
'Ömrlerdür kim dil ü dildārdan ayrılmışam

G.336

1. 'Ömrler baĝrumı mīnā kimi kan èylemişem
Kim onı sākī ayaĝına revān èylemişem
2. Hīç kim gönğlümi bilmez kim aparmış ammā
Ben anuŋ aĝzına bir zerre gümān èylemişem
3. Dil-nişīn nāvekünĝi kimse benüm tek tanımaz
Ki anuŋ zehmini yüz yérde nişān èylemişem
4. Kime kim nekd-i revānum diyesen tapşuraram
Ki saŋga nezr onı èy serv-i revān èylemişem
5. 'Eşķden ĝeyri ki Ferhād eşidür şuĝlı onuŋ
Daŋı 'ālemde ne yahşı ne yaman èylemişem
6. Basmışam baĝruma pèykānuŋ ile zehmin anuŋ
Birinüŋ dil birinüŋ adını cān èylemişem
7. Bir nefes fāriĝ oturmaz benüm āzārumdan
Bilmenem çerh ile Kōvsī ne yaman èylemişem

G.337

1. Bu ağır derd ile ser-geşte vü bî-şehr ü bî-tābam
Eger deryā-yı bî-pāyānam ammā ‘ēyn-i gird-ābam
2. Hübāb-ı bî-beşer tek hōd-nümālīg menden ummanğ kim
Eger gövher hem olsam öz yanumda ķetře-yi ābam
3. Eger rīg-i revān tek teşne-çêşmem sākīyā ammā
Heyāl-ı le‘l-i nābunğdan senünğ yāķūt-ı sīr-ābam
4. Eger cān çıhsa tenden ēy tebīb-i derd-i bî-dermān
Kim olmaz iztirābı nebzumünğ ez bes ki bî-tābam
5. Gelür zinhāra dağ u daş menden nov-bahār olgec
Meni Mecnūna beñzetmenğ ki men hem-çêşm-i sēyl-ābam
6. Ne bilsünğ cōvherüm ol kim anunğ rühşarı yanında
Fürūğum zāhir olmaz şem‘-i rüz u şübḥ-i mehtābam
7. Mēy-i gülgün sen iç def‘-i ğem-i dünyā içün Kōvsī
Ki men eşk-i revāndan pādşāh-ı ‘ālem-i ābam

G.338

1. Bu şehrālarda ger hār-ı müğīlāndan cefā gördüm
Seni ēy Ke‘bē-yi meķşūd hoş gördüm şefā gördüm
2. Sipēhr-i sifleden ‘ōmrümde tā gördüm cefā gördüm
Ne bir mēhr āftābından ne mähından vefā gördüm
3. Hemīn iksīr tek bir ad eşitdüm āşnālīgdan
Heķīķet menziline kāfirem ger āşnā gördüm
4. Meḥebbet şāf u bî-ğes ķīmyādur düşse bil ķedrin
Ki çok bî-müdde‘ālar çehresinde müdde‘ā gördüm
5. Cahān helķinden ummanğ eşk ü āh ēy ehl-i dil kim men
Anunğ şāh u gēdāsın bendē-yi āb u havā gördüm
6. Bes ol genc-i nehān kim aḥtarurlar handadur yā Reb
Ki her vīrāneye baş çekdüm onda ejdehā gördüm
7. Dolanım başına ol mest-i nāzunğ kim anunğ Kōvsī
Seg-i kūyına ger bir mēhr gösterdüm vefā gördüm

G.339

1. 'Āşıķam ben dövlət ü māl u menālī n'èylerem
Berg ü berden yummişam göz şāḥ u bālī n'èylerem
2. Yêg gelür bir ğunça-yı mestür yüz gülden baḡa
Yār-ı şāḥib-dil gerek şāḥib-cemālī n'èylerem
3. Handa olsam bŷy-ı gül tek rövzê-yi kūyünġdayam
Nāme vü pèygām içün bād-ı şimālī n'èylerem
4. Sebzeler üstinde şebnemden doyubdur gözlerüm
Ḥüsn-i me'nī isterem ben ḥeṭṭ ü ḥālī n'èylerem
5. İsterem veşlünġ ki yādunġ āšnā olmaz baḡa
Ger ḥeyālunġ rām ola bezm-i vişālī n'èylerem
6. Sen nefes çağ èyle èy nèy ger usandunġ nāleden
Ben havā-yı kūy-ı 'eşķem è'tidālī n'èylerem
7. Ger vèürsen dövlət-i dīdār-ı cānān vèr felek
Yoksa ben mehmān-ı feķrem mŷlk ü mālī n'èylerem
8. Tār u pŷdı 'ālemünġ efsāne vü nèyrenġ imiş
Ben bu bāṭil ḥ'āb u bī-ḥāşil ḥeyālī n'èylerem
9. Lezzet-i dīdārdan Ḳovsī baḡa ḥeyret yèter
Elde tā āyīne var āb-ı zŷlālī n'èylerem

G.340

1. Sanma gönġlŷm tek benŷm derd ehli çok var èy ḥekīm
Var ammā az düşer bir bèyle bīmār èy ḥekīm
2. Ḳorḥum oldur kim ṭebībŷm el çekŷb bī-kār ola
Yoksa pinhān derdŷmi èylerdŷm izḥār èy ḥekīm
3. Anlamaz her kimse dilsiz ḥestenünġ ĩmāsını
Taḡrı içün olġinen menden ḥeberdār èy ḥekīm
4. Ger davādur cām-ı mèy evvel beni mest èyle kim
İçmek olmaz bèyle acı suyı huşyār èy ḥekīm
5. Gerçi müşķŷldŷr bu ķānŷn tārını sāz èylemek
Odlu nebzŷmden benŷm el çekme zinhār èy ḥekīm

6. Êt ‘elâcuñg var ise dermân sun bîmârûnga
Kim beni bir özge derd êtmiş giriftâr êy hekîm

7. Lâf besdür ger ‘elâcın Kõvsî-yi bî-çârenüñg
Êylesen êyler Felâṭun ‘ecze ikrâr êy hekîm

8. Her çend bilmezem [?] ol bî-tâb kederin şîşe tek
Dîv elinden kırtarub dapşur dil-i zâr êy hekîm¹⁰⁵

G.341

1. Her çend bezm-i veşlde cānāna yêtmîşem
Tā cānı tapşurınca anğa cāna yêtmîşem

2. Tā ‘ezm-i kūyüñg êylemişem bir ümîd ile
Evvel kederde rövzê-yi rîzvāna yêtmîşem

3. Her çend bilmenem dil-i bî-tâb kederini
Yüz genc geçmişem ki bu vîrāna yêtmîşem

4. Sêyl-i bahâr gerdüme yêtmez şitâbdan
Âsüdeyem henüz ki ‘ümmāna yêtmîşem

5. Ger yana yana başuñga dönsem ‘eceb degül
Pervāneyem ki şem‘-i şebistāna yêtmîşem

6. Minā-yı çerḥ başı yêtişmez ayağuma
Ki ḥāk-ı pāy-ı sākî-yi dövrāna yêtmîşem

7. Çok ebr tek kenārda göz yaşı tökmişem
Tā beḥr içinde gövher-i gelṭāna yêtmîşem

8. Zinhâr göz götürmeginen kanlu dāğdan
Kim men bu şem‘ ile meh-i Ken‘āna yêtmîşem

9. Tā oldu dāğ lāle kimi dil-nişîn bañga
Kõvsî şüküfteyem ki gülîstāna yêtmîşem

G.342

1. Anuñg keddin nehāl-ı ‘ömr-i cāvdāna benzetdüm
Sözin āb-ı ḥayāt u le‘l-i nābın cāna benzetdüm

2. Anuñg cān tāzelerken nük-ı müjgānın ḥeṭā kıldum
Ki zehr-i çêşm ile sır-āb olan pēykāna benzetdüm

¹⁰⁵ Bu beyit yalnız İstanbul nüshasında var. Bu beyti de dil incelemesinin dışında tuttuk.

3. Ezel başdan bu sehvi êtdi Mecnûn sanma kim yalķuz
Gözin âhûya cânânunġ men-i dîvâne benzetdüm

4. Gözüm her göz yumub açınca od yandurduġındandur
Ki şübġ-i veşlünġi berķ-i sebük cövlâna benzetdüm

5. Senünġ ey şâġ-ı gül serv-i revânunġ intizârında
Bu bâġunġ şebnemîn göz, sebzegin müjgâna benzetdüm

6. Eger zâhirde gönġlüm teng-zerf ü mest ü rüsvâdur
Onı bir genc-i gövher yaşuran vîrâna benzetdüm

7. Murâdum meţlebüm pervâne gönġlin şâd kılmaġdur
Eger her şö‘leni ol âteşin cövlâna benzetdüm

8. Gözüm her çend sîr-âb oldu sâķî doymadı gönġlüm
Bu vîrân olmışı deryâ-yı bî-pâyâna benzetdüm

9. Kēd-i mövzûnunġa Kōvsî uyub meġv olduġındandur
Ki her bir mişre‘in me‘nîde bir dîvâna benzetdüm

G.343

1. Mende cân olsaydı ey kâtil nişâr êtmez midüm
Mende cism olsaydı bir avuc ġübâr êtmez midüm

2. Geçdüġi-çün rûzgârım ‘eşķ-i hoş-fercâm ile
Ger dilüm dutsaydı şûkr-i rûzgâr êtmez midüm

3. Yâr olub dövmlet eger düşsēydi bir gün fûrşetüm
Saklayınca cânımı teslîm-i yâr êtmez midüm

4. Men ki ġâķ-ı âstânunġ ihtiyâr êtdüm senünġ
İhtiyâr olsaydı terk-i ihtiyâr êtmez midüm

5. Hûn-ı dil kēyfiyyetin ger bilmesēydüm ġunça tek
ġülmaġ u açılmaġı ben hem şü‘âr êtmez midüm

6. Şem‘-i şâm-ı hicr eger yandurmasaydı cânımı
Âftâb-ı veşlünġe bir gün nişâr êtmez midüm

7. Kōysa idi sende âşâr-ı vücûd üftâdeliġ
Ben seni Kōvsî özüm tek ġâksâr êtmez midüm

G.344

1. Olmadunġ mesrûr tâ men zâr u giryân olmadum
Ĥâķırunġ cem‘ olmadı tâ men perîşân olmadum

2. Lāle tek  y  un a sensiz oddadur ne‘l m ki ben
G l kimi a ılnadum   l ende   end n olmadum
3. Yı dı bir genc-i rev n  z cüst   c yından beni
Yoksa s yl- b-ı  ev di  birle v r n olmadum
4. Her  e e bin yol döner perv ne  em‘ n   a ına
Veh ki ben bir   n anu   bezminde m hm n olmadum
5.  ld r r   ir beni bir   n bu  esret kim sağa
C numı tap urmadum küyünğda  urb n olmadum
6. D nmedi re‘y mle gerd n olmadı k mumca be t
  kr kim h   vech ile memn n-ı d vr n olmadum
7. D  men-i n -merd ile per    kılmağ nengd r
Ben anu    n  er  ile dest   gir b n olmadum
8. Ne d-i ‘ mr m şerfesiz  erc  yled m b z rda
Sen tek  y Mecn n eger  erf-i biy b n olmadum
9. Koyma  y  or  d-ve  gözden beni  ebnem kimi
Men ki her nov-g l tem   sında   yr n olmadum
10. S ye tek her çend y ks n olmuşam toprağ ile
   kim p m lun   y serv-i   r m n olmadum
11. Her  eder  ovs    b b-i ‘    i b l  yledi
Ba ladum derd ile ben meft n-ı derm n olmadum

G.345

1. Her çend g n  lden y ti  r derd-i gir num
 ld rdi   b b m beni    m-i niger num
2.  ov  -y   iy met   ni hem v rmeyeca dur
Ger b yle beni elden alur serv-i rev num
3. Ger b yle gelür t r-i sitem  a un  ucından
 almaz dil-i b -t b kimi n m u ni  num
4. Ben da ı bu   lz rda bir n le  ekerd m
B lb l kimi bir   l ger   its ydi fe  num
5.  z c num i  n    u fe  n  ylemenem ben
Fery d eger v rmeye derdin ala c num

6. Her çend dehân êtdi beni mûy-miyân tek
Ammâ yêne yoğdur bulara hîç gümānum
7. Yüz şükr ki ger ze‘f beni saldı ayağdan
Kuyına revân êtdi yêne eşk-i revānum
8. Yandursa beni şem‘ tek ol gül ne ‘eceb kim
Ne el ne ayağum ne sözüm var ne zebānum
9. Êy derdûme bîhûde vèren müjdê-yi dermân
Bî-derd teşbîbüm ne bilür derd-i nehānum
10. Ben âyîne tek sâde-dil ü pâk-zemîrem
Yahşî vu yaman cümle bilür yahşî yamanum
11. Bu ze‘f ile Kavsî beni yazılara salmaz
Ger mûr dilin bilse Süleymân-ı zamānum

G.346

1. Sâķîyâ pervânê-yi şem‘-i şeb-i hicrānūngam
Düşdüm êy bî-derd ayağdan men ki ser-gerdānūngam
2. Ke‘bê-yi kūyūng tevāfından beni men‘ êtme kim
Her keder olsam ze‘îf âhîr senūng qurbānūngam
3. Müddet-i ‘eyd-i vişālum göz yumub açincadur
Sen bahār u ben senūng berķ-i sebük-cövlānūngam
4. N'ola ger yêtsem senūng pâ-būsūnga kākûl kimi
Men ki bir ‘ömr-i ebeddür zār u ser-gerdānūngam
5. Êy teşbîb-i derd-i bî-dermân ‘elācūng var ise
N'êyleyim ben kim esîr-i pencê-yi müjgānūngam
6. Koyma minnet ger dil-i bî-tābî te‘mîr êylesen
Kim bu vîrān ev senūngdür ben senūng mehmānūngam
7. Bes ki êy ebrû-kemān sensiz gülüb açılmanam
Merdüm-i ‘ālem sanurlar günça-yı pâykānūngam
8. Derd-mendem men işüm yoğdur gül ü gülzār ile
Nāle çek bülbül ki mehv-i nāle vü efġānūngam
9. Her özin bilmezden umduñg derd ü yanduñg ağladuñg
Ben senūng Kavsî kebāb u dāgūngam büryānūngam

G.347

1. 'Ömrlerdür yār içün pāmāl-ı eġyār olmışam
Âh kim âhîr ġübār-ı hâtır-ı yār olmışam
2. Yağşılar ħurbıyla sözdür söz 'ezîz olmağ ki men
Ol ġülünġ dāmānını tā dutmışam ħār olmışam
3. İçmenem öz ihtiyārum birle zāhid bāde kim
Sākî eyler bî-ĥeber tā men ĥeberdār olmışam
4. Secdê-yi büt hem baġa ey Berhemen mümkün degül
Bêyle kim men meĥv-i pîç ü táb-ı zünnār olmışam
5. Ey Mesîhâ el götür zinhār başumdan ki men
Çok davālar etmişem zāyê' ki bîmār olmışam
6. Cismüm olmuş gövher-i eşküm kimi bir ħetre su
Bes ki men şermendê-yi ebr-i göher-bār olmışam
7. Sêyr-i ġülşen yalkuz etsünġ bûlbûl-i şeydâ bu il
Kim men-i nālân-ı ser-gerdān giriftār olmışam
8. Gelmemiş şübĥ-i ħiyāmet yétmemiş şām-ı ecel
Bilmenem sākî neden sanmış ki huşyār olmışam
9. 'Eşĥ fermānındadır Ķovsî 'inānum âh kim
Keştî-yi bî-lenger-i deryā-yı ħûn-ĥ'ār olmışam

G.348

1. Ezel başdan ki neĥd-i cānumı cānāna tapşurdum
Anunġ derd ü belāsın cümle yığdum cāna tapşurdum
2. Gönġül vèrdüm ġemine derdine dāġına ĥoş-ĥālam
Ki genc-i rāygān aldum anġa vîrāne tapşurdum
3. Yaĥam bir lehze ħurtulmaz kēş-ā-kēşden ne ĥāşil kim
Bu keştînün girîbānın dutub tûfāna tapşurdum
4. Anunġ ĥāk-ı derin öz gözlerümden saĥlaram ben kim
Eger düşmenlerüm cān istedi merdāne tapşurdum
5. Bileydüm kâş ġemmāz olduġın āyînenin ol ġün
Ki ben yārunġ ĥeyālın dîdê-yi ĥeyrāna tapşurdum

6. Per-i pervâne tek her kiprigüm bir şö'ledür tã men
'Înânın gönğlümünğ ol âteşîn cövlâna tapşurdum

7. Mehebbetden görünğ yahşı yamanın gönğlümünğ kim ben
Özüm çıhdum aralığdan evi mehmâna tapşurdum

8. Dağıldı tār u pūdum tã dil-i şed-pāremi yığdum
Anunğ her pāresin bir nāvek-i müjgāna tapşurdum

9. N'olaydı nekd-i cānum tapşuraydum èyle kim Kōvsī
'Înân-ı ihtiyārum sākīye mestāne tapşurdum

G.349

1. Men ki senden nezāre isterdüm
Ciger-i pāre pāre isterdüm

2. Gözlerünğ cān dilerdi ammā ben
Kaşlarunğdan işāre isterdüm

3. Bulmağa veşl-i hal-ı rühşārünğ
Tanğrıdan bir sitāre isterdüm

4. Şö'le şö'le od urdı hermenüme
'Êşkden bir şerāre isterdüm

5. Görürem kimlerünğ yüzün ben kim
Öz gözümnden kenāra isterdüm

6. Sākī ile müvāfıķ olmağ içün
Şişemi seng-i hāre isterdüm

7. İmdi derd ile bismilem Kōvsī
Gétđi ol gün ki çāre isterdüm

G.350

1. Cāna doydum bilmenem eğyār elinden n'èyleyim
Ger bulardan hem göz örtem yār elinden n'èyleyim

2. Cür'e cür'e zehr-i kâtil kâse kâse hūn-ı dil
İçmeyim ger sākī-yi hūn-h'ār elinden n'èyleyim

3. İncimiş acı davālardan tebībüm söyle kim
Ben bu dil-bilmez dil-i bīmār elinden n'èyleyim

4. Kānē‘ olmaz günde yüz bin yol beni yandırmağa
Çerh-i nā-inşāf-ı āteş-bār elinden n'ëyleyim

5. Ėy benüm āh-ı şerer-bārumdan ikrāh ëyleyen
Yanmayım ol āteşīn-rūhsār elinden n'ëyleyim

6. El aygum bağlar ondan baş vërür şeh̄rālara
Bī-heķīķet bī-mürüvvet yār elinden n'ëyleyim

7. Rüzgārum dūd-ı āhından qaradur Kōvsīnūng
Bilmenem yā Reb ben ol bīmār elinden n'ëyleyim

G.351

1. Gelūng ëy ehl-i tereb sāger-i mēy nūş ëdelim
İki dünyāsını bir yerde ferāmūş ëdelim

2. ‘Eķlūmi hūşumı ol sākī alubdur ki diyer
Hūş çün kimsede yoh biz kimi bī-hūş ëdelim

3. Nēce bir şebr gelūng nālē-yi mestāne ile
Gunça tek bāğda bülbülli hāmūş ëdelim

4. Yıgılūng bezmde yēk-reng olalım sākī ile
Kim ki huşyār ola evvel onı medhūş ëdelim

5. Hēyfdür kim yuhuya şerf ola eyyām-ı bahār
Yahşıdur tövbeni biz h̄āb-ı ferāmūş ëdelim

6. Gēceler h̄āba uyınca uyalım sākīye biz
Kesb-i fēyz-i nezer-i şübḥ-i bīnāgūş ëdelim

7. Ger kenār ëylese sākīden ü mēyden Kōvsī
Onı hemyāze ile ser-be-ser āgūş ëdelim

G.352

1. Bādē-yi nāb, güvārā baṅga olmaz n'ëylim
Her ķeder ķan içerem gön̄glüm açılmaz n'ëylim

2. Ger ëdüb reh̄m tebībüm baṅga ğem-h̄ār olsa
Bilse bir derdümü yüz derdümü bilmez n'ëylim

3. Āstīn silse gözüm yaşını hicrān gēcesi
Gön̄gül āyīnesinūng zengini silmez¹⁰⁶ n'ëylim

¹⁰⁶ Bazı nüshalarda: bilmez

4. Benüm eḥvālumı ‘eşq içre şoran hem-demler
Var derd-i dilüm ammā dile gelmez n'eylim

5. Beni gül sèyrine teklîf édüb âvâre kılan
Gözüm açılsa benüm gönğlüm açılmaz n'eylim

6. Baḡa hicrân gècesi cânı yanan pervâne
Bî-zebânlar dilin ol şem‘ ki bilmez n'eylim

7. Ey ki mekşûd saḡa Kavsîni öldürmekdür
Seḡt-cândur gèçünür derd ile ölmez n'eylim

G.353

1. Ey heṭünḡle ‘arizünḡ reyhân u nesrînüm benüm
Ḥâl-ı sebzünḡ merdüm-i çêşm-i cahân-bînüm benüm

2. ‘Eşqden ol ḥüsn miḡdârınca bî-tâb olmuşam
Var idi her çend öz ḡedrümce temkînüm benüm

3. Ey baḡa teklîf-i istiḡnâ eden şâhib-ḡired
Méyldür menden teḡâfûl méhrdür kînüm benüm

4. Ol tebessüm-âferîn lebler revâdur ger ala
Acı acı sözler ile cân-ı şîrînüm benüm

5. Ser-girân gèçsen baḡa ey dil-rübâ bî-câ degül
Kim ne ‘eḡlüm var ne şebrüm var ne temkînüm benüm

6. Âh kim Mecnûn olub şehràya düşdüm bilmedüm
‘Eḡl umar dîvânenen âhü-yı müşkînüm benüm

7. Şûrlar Ferhâd tek ben hem salurdum ‘âleme
Ger baḡa bir özge yüz vèrséydi şîrînüm benüm¹⁰⁷

8. ‘Aşıkam öz derd-i ‘eşküm ḡüsn-i rüz-efzûnına
Dūd-ı âhumdur kemend-i zülf-i pür-çînüm benüm

9. Derd ü dāḡumdan su’âl èt olma ḡâfil kim dolar
Lâlè-yi sîr-âb ile dāmân-ı gül-çînüm benüm

10. Sâḡî-yi ter-dest elinden almamışken bir ayaḡ
Gètdi elden ‘eḡlüm ü îmānum u dînüm benüm

¹⁰⁷ Bazı nüshalarda: Ger baḡa yüz vèrse idi le‘l-i şîrînüm benüm

11. Çerh-i hûn-h'ârûnğ baş endürmez heṭ-i fermânına
Sen dâsen ger Ḵovsî-yi miskîne miskînüm benüm

G.354

1. Mükîm-i Ke'be vü ser-geştê-yi büt-hânedür gönğlüm
Bu yüzdendür ki gâhî şem' ü geh pervânedür gönğlüm
2. Vişâlunğdan içer hem bâde hem kan gözlerüm sâķî
Heyâlunğdan senünğ hem genc ü hem vîrânedür gönğlüm
3. Nigâh-ı zîr-çêşmünğden, leb-i şîrîn-kelâmunğdan
Özin bilmez sözün zebṭ eylemez dîvânedür gönğlüm
4. Benüm yohdur mēy-i gül-fâma zâhid reğbetüm ammâ
Harâb-ı pîç ü tâb-ı nâlê-yi mestânedür gönğlüm
5. Senünğ mēhrâb-ı ebrû, le'l-i nâbunğ ârzûsından
Çırâğ-ı mescid ü pervânê-yi mēy-hânedür gönğlüm
6. Dutub ârâm bir dem onda ol bî-derd eglenmez
Bilür güyâ ki vîrân olmalu ğem-h'ânedür gönğlüm
7. Özüm ben nâ-hudâyam gözlerüm deryâ-yı bî-pâyân
Şedefdür sîne Ḵovsî gövher-i yek-dânedür gönğlüm

G.355

1. Ol sitem-ger dilberünğ cövrince êhsân görmişem
Derdini çoḡ çekmişem derdince dermân görmişem
2. Rûz-ı meḥşerden 'ebeş korḥutma ey vâ'iz beni
Ben mükerrer şübḥ-i veşl ü şâm-ı hicrân görmişem
3. Bu cemende senden özge bir nehâl-ı dil-nişîn
Görmesünğ çêşmüm ger ey serv-i hürâmân görmişem
4. 'Ömrlerdür kim dem-â-dem sînemi çāk eýlerem
Men ki senden bir güzêr (gezer?) çāk-ı girîbân görmişem
5. Ger öterse rûzgârüm pîç ü tâb ilen n'ola
Kim kemend-i kâkül ü zülf-i perîşân görmişem
6. Bâver êtmem gönğlümi her çend te'mîr eýledünğ
Ben bu vîrân olmışı ez bes ki vîrân görmişem
7. Bir yere mümkün degül cem' eýleye zencîr-i zülf
Bes ki Ḵovsî gönğlümünğ ḥâlin perîşân görmişem

G.356

1. ‘Eşkûnġde ger yüz il yanar olsam ki yanmanam
Ëy ġem-ġüsâr usansa ġemûnġ ben usanmanam
2. Ëy bir zamân dilinde beni yâd kılmayan
Hansı nefes ki ben seni gönġlümde anmanam
3. Hoş vërdüm arġa sâyë-yi dîvârûnġa senûnġ
Ben kim dokuz ġiřârına çerġûnġ dayanmanam
4. Bes kim bu ġelġ gönġli ile ķövli bir degül
Görsem ki ve‘de üste gelürsen inanmanam
5. Nâşëġ barġa neřîġet-i bî-câ ne fâ‘ide
Öldürseler beni bu yuġudan oyanmanam
6. ‘Eřġ ehli ad ëdüb beni ‘ëyb ëyleyen feķîġ
‘Eřġûnġ şehîdiyem hünerümden utanmanam
7. Ëy söyleyen ki ‘ëřġi nehân saġla ġelġden
Ben bu ġünâġı ‘erřë-yi meġşerde danmanam
8. Pervâne tek dönüb yanaram şâmlar velî
Gör řâlë‘i ki başûnġa bir ġün dolanmanam
9. Dërler ki ġüşë-yi nezerûnġ var Kõvsîye
ġâġî bunı inanuram ammâ inanmanam

G.357

1. Cânânumûnġ rizâsını ben cândan isterem
Öz meġleb ü murâdumı cânândan isterem
2. Me‘zûr dut gönġülde eger göz götürmenem
Ol genc-i râygâni bu vîrândan isterem
3. Her çend açıldı ġunça-yı ġül ben göz açmadum
Ammâ telâfî ol ġül-i ġendândan isterem
4. Bî-mëhr ġüsnden dilerem pîç ü tâb-ı ‘ëřġ
Ol derd neş’esini bu dermândan isterem
5. Dörd olsa gözlerüm ‘eceb olmaz ki mütteşil
ġyîne-yi viřâlunġı dört yandan isterem

6. Āsāyiş-i ebed dilerem derd-i ‘eşqden
Bād-ı murād mövcê-yi tûfândan isterem

7. Bir āşnâ ki Ke‘bê-yi mekşûda Hızır ola
Kovsî gerîb-i hâk-ı Horāsândan isterem

G.358

1. Senüñg tâ kâmet-i mövzûnûnga mehv-i nigâh oldum
Ser-â-pâ kâkül-i pür-tâb tek bir medd-i âh oldum

2. Degül âsân benüm tek hâksâr u pâymâl olmağ
Ki oldı üstüñ~ānum tütîyâ tâ hâk-ı râh oldum

3. Bu yêtmez mi delîl-i şerm-i ‘eşq-i şâf-gövher kim
Baŋga sen èyledüñg yüz bin cefâ ben ‘üzr-h~āh oldum

4. Ser-â-pâ ‘üzr-i tekşîrem günehkâram günâhum bu
Ki bî-tekşîr ayağdan başa-dîn ‘üzr-i günâh oldum

5. Sanurlar seng-i sevdâyam görenler pèykerüm bes kim
Gögerdüm te‘ne daşından, sefîd oldum siyâh oldum

6. Degül tûl-ı emel sînemde ger var ârzûlar kim
Kanatlı kuşlar içün âşyân tîkdüm penâh oldum

7. Baŋga her çend Kovsî kimse menzilden nişân vèrmez
Genîmetdür bu hem kim kûdretümce şerf-i râh oldum

G.359

1. Ser-geşte gönğlümi iki dünyâya vèrmenem
Heçkâ ki men bu keçreni deryâya vèrmenem

2. Teshîrûme kemend-i mehebbet gerek ki men
Dil heçtî-i sebz ü zûlf-i semen-sâya vèrmenem

3. Şehrâya baş vèrür beni Leylî bilür meger
Kim ben ‘inân her âhû-yı re‘nâya vèrmenem

4. Zehmet çeküb ‘elâcuma se‘y èyleyen tebîb
Gèt gèt ki men bu derdi Mesîhâya vèrmenem

5. Toprağa mest olub tökerem cür‘e cür‘e møy
Kim bir piyâle zâhid-i hod-re‘ye vèrmenem

6. Gülzârdan benüm gerežüm gül degül ki men
Bir ‘endelîbi yüz gül-i re‘nāya vèrmenem

7. Ḵovsî eger bin il çekerem cān humār ile
Yüz suyu cām-ı bî-ğes-i şehbāya vèrmenem

G.360

1. Sākīyā yeksān dut āgāz ile encāmum benüm
Her ḵeder bî-hūş olam leb-rîz vèr cāmum benüm

2. Göṉglümüṉg ārāmı sensen sen benüm göṉglümdesen
Bes n'îçün yā Reb ne şebrüm var ne ārāmum benüm

3. Var ümîdüm pîç ü tābından kemend-i nālenüṉg
Vara vara āhū-yı meḵşūd ola rāmum benüm

4. Ṯürrē-yi zer-tārı ēyler dūd-ı āh-ı şö‘le-bār
Kākülüṉg sevdāsı ēy şem‘-i gül-endāmum benüm

5. Yanmayım oddan oda n'ēylim ki dāğ-ı ‘ēşk ile
Şem‘ iken pervānelenmiş yār-ı ẖod-kāmum benüm

6. Āh kim öz ṯāketin bir yèrde vèrmiş gārete
Ol ki tederîc ile tārāc ètdi ārāmum benüm

7. Zerreym her çend ammā āftāb-ı şöhretem
Tā anuṉg le‘linde Ḵovsî neḵşdür nāmum benüm

G.361

1. Ēy ḵāş ‘ēşki evvel bāzīçe sanmasaydum
Tā vara vara āhîr odlara yanmasaydum

2. Dün başuṉga dönerken ẖ‘āb u heyāl içinde
Ēy ḵāş oyanmasaydum ēy ḵāş oyanmasaydum

3. Kılmazdı gēyret-i ‘ēşk āhîr beni fesāne
Mecnūn hikāyetin ben efsāne sanmasaydum

4. Tēz cānı tapşururdum tēz kāmumı alurdum
Endîşe çekmesēydüm bî-cā utanmasaydum

5. Rūhsār-ı zerd birle rüsvā-yı ẖelk olurdum
H̱ūn-ı cigerle her dem gül tek boyanmasaydum

6. Olmaz ki merg yādı telh  tmes n    ay tı
 y k   ve l içinde hicr n n   anmasaydum

7. Y  Reb n'olurdu  ovs  her  ifl-i b -tem z n  
M hrine uymasaydum  ehdin inanmasaydum

G.362

1. El n  den i se idüm c m u b de şansa idüm
Aya n    pse idüm başunğa dolansa idüm

2. D ne d ne dolanub  em e yandı perv ne
N'olurdu men da ı bir b yle odda yansa idüm

3. Em net ile başa d st    ki tap urdu
 iy net idi eger ben bu  u  lı dansa idüm

4. Zam n zam n e er-i n le v  fe  n mdan
Usandı  el -i cah n k   ben usansa idüm

5. Diyerler idi ki m hr   vef ya r  ibsen
Birin inanmaz idüm ger birin inansa idüm

6. Yoh idi h    em m    b-ı mergden  ovs 
Bu yu udan göz açub    bet oyansa idüm

G.363

1.   mlerd r yollar üste z r u n l n  alm   am
 y  eb  yol bilmenem h   yana  eyr n  alm   am

2.  y biraz   s n ile   lemleri te m r  den
Ben ne te   r ile y  Reb b yle v r n  alm   am

3. Var iken c n c n m  c n na  urb n  tmed m
 mdi elden f r  et m gütmüş pe  m n  alm   am

4.  em  tek bir  ft b n    esretiyle   bh din
   le-n    u s ne b ry n, d de giry n  alm   am

5. Le l-i n b u zülf-i p r-t bına    ar olmağa
 un a tek cem  ol   am g l tek per    n  alm   am

6. Bir yu aru ba  inen zinh r  y m  m r şey
G r ne yoldan el ayağ altında v r n  alm   am

7. R -be-r  oldu senünğle  ovs  v   b olmadı
Ol s n    y nen n   t bına  eyr n  alm   am

G.364

1. Bir ‘ömrdür ki âteş-i hicrānda qalmışam
Bĩ-rehm yār hĩç dēmez handa qalmışam
2. Her handadur özin yētürür cān-ı bĩ-nefes
Bād-ı murād bilse ne tũfānda qalmışam
3. Dünyā évinde handa benüm gönğlüm eglenür
Bir genc içün bu çölde bu vĩrānda qalmışam
4. Pervāne şem‘e yandı vu yētdi murādına
Bĩ-çāre men ki âteş-i hicrānda qalmışam
5. Yüz yol yētiřdi menzile menden sorāğ alan
Ëy Hızr ben henüz biyābānda qalmışam
6. Sākĩ řerāb-ı nāz ile ez bes ki mestdür
Bilmez özin meni ne bilür handa qalmışam
7. Kovsĩ sipāh-ı ‘eşkde bir hem-neberd yoğ
Yalkuz bu gün ‘elem kimi mēydānda qalmışam

G.365

1. Cism-i zārumdan benüm hicrān ne ister bilmenem
Bu sınık keřtĩden ol tũfān ne ister bilmenem
2. Mende yoğ hĩç ārzũ gönğlüm hemān bĩ-tābdur
Zehm yoğdur sīnede pēykān ne ister bilmenem
3. Çeşm-i hũn-h̃ārunğ senünğ cismümde çün kan koymadı
Qanı dolmış dīdē-yi giryān ne ister bilmenem
4. Kāse kāse kan vērür şükr ēyleyüb nüş ēylerem
Dağı menden gerdiş-i dövrān ne ister bilmenem
5. Çünkü yoğdur hāřilüm tā iltifāt ētsünğ banğa
Menden ol berķ-i sebük-cövlān ne ister bilmenem
6. Her ne var ‘ālemde bir birden beter ser-geştedür
Keçre ‘ümmān ahtarur ‘ümmān ne ister bilmenem
7. Lāle ister dāğına merhem nesĩm-i şübğden
Ağız açmış ğunça-yı hendān ne ister bilmenem

8. ‘Āşıkunġ zencîri târ-ı zülf ü kâkülden gerek
Riştê-yi zünnârdan Şen‘ân ne ister bilmenem
9. Cân hû cānân mālîdur bes dahı menden düstlar
Cân ne ister bilmenem cānân ne ister bilmenem
10. Gövher-i ġeltān gözi tâc-ı bülend-eġterdedür
Ķeġrê-yi ġüm-nām-ı ser-gerdān ne ister bilmenem
11. ‘Ėşk êder gönġlümde cövlān men ħerîf-i bismilem
Şeh-sevār-ı ‘erşê-yi méydān ne ister bilmenem
12. Ben hû tapşurdum anġa yüz cāndan artuĶ gönġlümi
Dahı cānumdan benüm cānân ne ister bilmenem
13. Ķaş-ı yayından anuġ yā Reb bu hamı Ķurb ile
Nāvek-i ber-geştê-yi müġgān ne ister bilmenem
14. Ėy dem-ā-dem êyleyen teklîf-i mescid Ķovsîye
‘Āşık-ı bî-tābda ĩmān ne ister bilmenem

G.366

1. Nāle ile bes ki yaġma-yı dil ü hûş êyledüm
Bî-nevā bûlbûlleri ġülşende ħāmûş êyledüm
2. İstedüm cānānuma ‘erz êyleyem eġvālumu
Düşdi çoġ söz yāduma ammā ferāmûş êyledüm
3. Ėy me‘ellim sen kimi medresede ben ‘ömrler
Êyledüm meşĶ-i cünün u adını hûş êyledüm
4. Ben anuġĶün olmışam ġüftārdan bîġāne kim
Her ne öġrendüm hemān sâ‘at ferāmûş êyledüm
5. Ĥeġġ-i sebzünġ ism ü resmi şām-ı rûz-ı veşl iken
Adını ben meġle‘-i şübĥ-i bināġûş êyledüm
6. Her kimünġ inşāfı yoġdur sâķîyā ĩmānı yoġ
Ben dutım kim her ne sen vêrdünġ baġga nûş êyledüm
7. N'ola Ķovsî ger neşîbüm ġün-be-ġün efzün ola
Şükrini êtdüm edā, her nîş kim nûş êyledüm

G.367

1. Yā Reb ol bī-derdi derdümnden heberdār isterem
Bir özi tek yağıya men tek giriftār isterem
2. Yétmesünġ āsīb-i dövrān nāz-perver cismine
Gönglini ammā ze‘īf ü zār u bīmār isterem
3. Düşmenini kimse sevmez bilmenem yā Reb n'îçün
Ben seni ‘ālemce ey bī-reḥm-i ḥūn-h̄ār isterem
4. İste her bâbet ki istersen meni her çend men
Tā cahān vardur seni var isterem yār isterem
5. Olsa ḥerc-i kūçe vü bāzār göz yaşum n'ola
Gövher-i sīr-āb varumdur ḥerīdār isterem
6. ‘Eḳli nökşān arturur feryād kim bir ‘ömrdür
‘Ömr neḳdin gün-be-gün şerf eylerem yār isterem
7. Kāfire vardur emān yā Reb nedür dīnüm benüm
Kim baṅga zinhār yoḫ her çend zinhār isterem
8. Yollar üste bëyle bī-miḳdār salmazsan beni
Ey sitem-ger ben seni bilsen ne miḳdār isterem
9. Dāğ-ı ‘eşḳüm var münāsibdür eger ḥüsn istesem
Yanmışam ḥorşīdden ebr-i göher-bār isterem
10. İsterem ben hem namāz u ṭā‘et ey zāhid velī
Mescidi mēy-ḥāne vü tesbīḫi zūnnār isterem
11. Sīm-i ḳelb-i nāzı başunġ şedḳesi şerf étme kim
Ben gēdā-yı şāf u pākam arı dīnār isterem
12. Ḳovsīye erzānī olsunġ şem‘-i bezm-efrüz kim
Taṅrıdan ben dīdē-yi bīdār-ı ḥūn-bār isterem

G.368

1. Heṭünġ sevādına gāhī neẓāre èylemişem
Bu sürme ile göz ağmı ḳara èylemişem
2. Ne herze rişte-yi tesbīḫi üzmişem zāhid
Ki men bu ḥeyr işe yüz istiḥāre èylemişem

3. Elümde sübhê-yi şed-dâne şâhidümdür kim
Anunğa dâğ-ı nehānum şümāre èylemişem
4. Degül sitāre ki ben nāvek-i feğānum ile
Bütün sipêhri sitāre sitāre èylemişem
5. Göngül diyārını ger herc ü merc yıhsa n'ola
Ki 'eql hâkimini hıç-kāre èylemişem
6. Gözüm çırağı gözüm bes ki eşk ile doludur
Cahānı sêyl dutar tâ işāre èylemişem
7. Nezāre kıl baŋga èy kim yolunğda çeşmümde
Nezāre qalmamış ez bes nezāre èylemişem
8. 'Ebeş yavuncıma Kōvsī bu diller ile anğa
Ki ben anunğ cigerin seng-i hāre èylemişem

G.369

1. Bu¹⁰⁸ gün döne döne anğa yalvarabilmenem
Bĩ-çārelıg yolın men-i bĩ-çāre bilmenem
2. Dinmekde söylemekde yaman ser-girānlanur
Ben n'etmişem ne söylemişem yāra bilmenem
3. Her kimseden sorāğ alur olsam sebeb budur
Kim ben özümnden özgeni āvāre bilmenem
4. Menden bununğ anunğ kimi gül dermek umma kim
Dil-hestē bülbulünğ cigerin yarabilmenem
5. Bir 'ömrdür ki cān cigerem derd-i 'eşq ile
Ondan henüz cānumı kırtarabilmenem
6. Bezmünğde bilmenem özümü kılma 'eyb eger
Söz bilmenem terīkēy-i nezzāre bilmenem
7. Kōvsī ne gelse 'eşqde teslīm kıl ki ben
Ol derde bundan özge dahı çāre bilmenem

G.370

1. H'ān-h'āh-ı fekrēm ü şehṛā otağumdur benüm
Çerḥ fānūsumdur ay u gün çırağumdur benüm

¹⁰⁸ Bazı nüshalarda: bir

2. Gāh eger mehmān olım kūyūnġda minnet qoyma kim
Her ġece yüz bin ġem ü derdünġ qonaġumdur benüm

3. Āh kim Ferhād tek ‘eşķinde ol Şīrīn-lebünġ
Bī-sütün-ı şebrümi sandum dayaġumdur benüm

4. Nov-nehālın nālenünġ sīr-āb u ser-sebz étmeġe
Bāġbānumdur teşībüm, derd bāġumdur benüm

5. Sāķī-yi nāz-āferīnünġ minnetinden fāriġem
Kim şerābum ġün-ı dil çeşmüm ayaġumdur benüm

6. Dūd-ı āhum sünbülumdür zehm-i ġün-efşān ġülüm
Lāledür çeşmüm sevād-ı dīde dāġumdur benüm

7. Helķden yaşurmaġa dāġ-ı nehānum qarasın
Āhū-yı müşķīn kimi çöller yataġumdur benüm

8. Her yēten bī-meġz çekmez başa ben nüş étdüğüm
Kim felek ser-püşum u ‘ālem çanaġumdur benüm

9. Qovsī olmaz yār-ı bī-pervā baġa rehīm étmeye
‘Eşķde bī-dest ü pālġ el ayaġumdur benüm

G.371

1. Hezān eyyāmı girdüm bāġa yād-ı nov-bahār étdüm
Nevā-yı nāle ile bülbulünġ derdin hēzār étdüm

2. Gerek bin cānı teslīm éylemek cānāna bir yēde
Feġān kim ben anġa bir cānı yüz bin yol nişār étdüm

3. Mükerrer üstüġānum sürme oldı meġz-i cānum tek
Ki bu bāzārda āyīnemi ben bī-ġübār étdüm

4. Beni ġöz yaşum ile nālē-yi zārüm cavān étdi
Bu ebr ü ol nesīm ile hezān feşlin bahār étdüm

5. Anġa tapşur ‘inānunġ müdde‘ālardan kesil kim ben
Özümden éyledüm keķ‘-i nezer tā yārı yār étdüm

6. Baġa erbāb-ı dil tapşurdılar genc-i revān Qovsī
Özümqün her yēten vīrāneni bes kim ġişār étdüm

G.372

1. Nehāl-ı sebz-i bilā-bārunġ isterem n'eylim
Bu reng ile ġül-i rühsārünġ isterem n'eylim

2. Dilümde ‘erz-i niyâz u elümde dāmānūḡ
Bêlümde ḡelḡê-yi zünnārūḡ isterem n'ëylim
3. Hemîşe serv ile ger ser-girān olım¹⁰⁹ yeri var
Çemende şîvê-yi reftārūḡ isterem n'ëylim
4. Benüm su’āluma gāhî cevāb söylemeyen
Ḥedîş-i le‘l-i göher-bārūḡ isterem n'ëylim
5. Benüm fesāneme iḡbāl kılmayan bî-derd
Cevāb-ı çêşm-i füsünkārūḡ isterem n'ëylim
6. Benüm kara gününe iltifāt eylemeyen
Zamān zamān meh-i rühsārūḡ isterem n'ëylim
7. Nefes nefes beni yüz bin dil ile yalvardan
Sözünḡ teşeddüḡi güftārūḡ isterem n'ëylim
8. Gözüm! bu ḡāl ile kim şermden gözüm görmez
Doyınca nè‘met-i dîdārūḡ isterem n'ëylim
9. Senünḡ ger istemesem çāre derdünḡe Ḳovsî
Dil-i şikestê-yi bîmārūḡ isterem n'ëylim

G.373

1. İsterem le‘l-i şeker-bārūḡa ḡurbān olayım
Olayım aḡzunḡa güftārūḡa ḡurbān olayım
2. Gözünḡe ḡaşunḡa müjgānūḡa ḡāl u ḡeṡtünḡe
Ḥüsnünḡe rengünḡe rühsārūḡa ḡurbān olayım
3. Ḥāl tek dānê-yi tesbîḡünḡe cānum şedḡe
Zülf tek ḡelḡê-yi zünnārūḡa ḡurbān olayım
4. Resmdür ḡesteye ‘ālemde teşeddüḡ ben hem
N'ola ger nergis-i bîmārūḡa ḡurbān olayım
5. Bir zamān serv-ḡedünḡ şedḡesi olsunḡ koy kim
Dolanım başunḡa reftārūḡa ḡurbān olayım
6. Ey beni bēyle kara günlere dāniste salan
Ben senünḡ ṡürrê-yi ṡerrārūḡa ḡurbān olayım

¹⁰⁹ Bazı nüshalarda: olam

7. Êy beni kûlzûm-i hûn-h'ârda bî-lenger eden
Ne göhersen ki herîdârûnga kurbân olayım

8. Ne çemendür bu ne şebnem bu ne gövher yâ Reb
Ki senüñ ebr-i göher-bârûnga kurbân olayım

9. Bu ne güldür bu ne bülbül bu ne hüsn ü bu ne 'eşk
Bâğbân bâğûnga gülzârûnga kurbân olayım

10. Beni âhîr ne yaman câna yetürdünğ Kavsî
Ki senüñ yârûnga dildârûnga kurbân olayım

G.374

1. Heft-i sebz ü leb-i hendânûnga kurbân olayım
Gözünge kaşûnga müjgânûnga kurbân olayım

2. Şûr¹¹⁰ ile 'âlemi leb-rîz kılan şîrîn söz
Ne nemeksen ki nemekdânûnga kurbân olayım

3. Adûnga yâduñga başdan ayağa pâykerünge
Özünge şövkettünge şânûnga kurbân olayım

4. Êy benüm hâluma dânistе nigâh eylemeyen
Ben senüñ çeşm-i sühen-dânûnga kurbân olayım

5. Êy benüm gözlerümi yolda kıyan bî-pervâ
Ben senüñ serv-i hürâmânûnga kurbân olayım

6. Sen benüm sînê-yi şed-çâkumı gözden kıyma
Ben senüñ çâk-ı girîbânûnga kurbân olayım

7. Kavsînünğ ğunça kimi gönğlini cem' eyle ki ben
Sünbül-i zülf-i perîşânûnga kurbân olayım

G.375

1. Fikr ara her-gâh ağzûñ ğunçasın yâd eylerem
Hîçden yüz nüktê-yi ser-beste îcâd eylerem

2. Bir uşagûñ 'eşki ile bilmenem öz adımı
Men ki Eflâûmı tîfl ü tîfli ustâd eylerem

3. Şübhlер bübüllere her çend dem-sâz olmanam
Şâmlar pervâneye yanmağda imdâd eylerem

¹¹⁰ Bazı nüshalarda: söz

4. Ėy tegāfūl-pīşe men kim fāriğ olmam nāleden
Ger yetişsen dāduma gel gör ne bī-dād èylerem
5. Şāhid-i teb'üm eger yaşursa yüzden perdesin
Leylīni Mecnūn kılub Şīrīni Ferhād èylerem
6. Şād kılmağ kimseni bes kim baŋga mergūbdur
Açılır gönğlüm eger bir kāfiri şād èylerem
7. Ben gönğül almağda Kōvsī dūst düşmen bilmenem
Her nedür ger Ke'be ger büt-ḥāne ābād èylerem

G.376

1. Eger bir 'ömr cānānuŋ ḥeyālın cāna tapşurdum
Bi-ḥemdi'llāh ki āḥir cānumı cānāna tapşurdum
2. Ser-i zūlfūŋ dutub tesbīḥden zūnnārdan geçdüm
Birini zāhide vèrdüm birin Şen'āna tapşurdum
3. Dil-i şed-pāremi cem' ètdi zūlfūŋ bir yère ammā
Kimin nezzāreye vèrdüm kimin müjgāna tapşurdum
4. Eger derdūŋ alub vèrdümse gönğlüm şerfesiz sanma
Baŋga sen genc vèrdūŋ ben saŋga vīrāne tapşurdum
5. Kaşuŋ meḥrābına kim kıblè-yi erbāb-ı ḥācetdūr
Baŋga çün şem' meḥdūr olmadı pervāne tapşurdum
6. Ḥesāb-ı derd ü dāğ isterse cānān vāy cānumçün
Ki ben ol seng-dilden her ne aldum cāna tapşurdum
7. Ėdūbdür gönğlümi bir keṭre su hīç bir diyen yoḥ kim
Saŋga èy bī-mürüvvet gövher-i yèk-dāne tapşurdum
8. Eger ser-geşte çoḥ gezdümse vādīlerde ben Kōvsī
Apardum keṭreni deryā-yı bī-pāyāna tapşurdum

G.377

1. 'Ėşḳ-i deryā-dil ḥeṭerlerde penāhumdur benüm
Ben anuŋ dervīşiyem ol pādşāhumdur benüm
2. Nāle her yèrden durar gözler ser-i kūyuŋ senūŋ
Bu sebebden öz feğānum Hızr-ı rāhumdur benüm
3. Bilmenem ḥeṭṭ-i bināgūş içre ol meh-tel'etūŋ
Ḥāldur yā kövkeb-i beḥt-i siyāhumdur benüm

4. Bilmenem  onmış öbür  y n -yi r  s rına
Y   e -i m   n ola y  d d-ı  humdur ben m

5. Ba rumı sen  an  d bsen   yre t  met  oyma kim
Handa   tsem   hr -yi alun    v humdur ben m

6. N'ola olsa c n-ı ş r n m bel -gerd n sa ga
Kim bel lardan ser-i k yun  pen humdur ben m

7. Günde yüz te  ş r eger kılsam peş m n olmanam
Kim anun    s n   ovs    zr-   humdur ben m

G.378

1. Mende  y k  k  yüz c n ola  urb nun  olım
Hamı bir bir sa ga  urb n ola  urb nun  olım

2. G n l m n  reh nelerin dutma a   m l  tme
Ne ki tadr c ile v r n ola  urb nun  olım

3. G z   g n l m sa ga me v oldu ise   yb  tme
Ki gerek  y ne   yr n ola  urb nun  olım

4. P y-b sun  gözüm ister g n  l andan artu 
 or aram kim arada  an ola  urb nun  olım

5. Nergis-i mest yaman  etl mi te'  re salur
 or um oldur ki peş m n ola  urb nun  olım

6. Ba madun  g n l me v  aldunğ apardun  d med n 
Belke s nemdeki p y  n ola  urb nun  olım

7. Ne  eder derdünğ ola  ovs ye v r mümkündür
Ki anun  derdine derm n ola  urb nun  olım

G.379

1. E y rum ile y r olıc  y r ile n' ylim
Ger y r ile tesl m olım e y r ile n' ylim

2. Ne derd   lur gönğlümi   rsend ne derm n
Sen söyle   b b m ki bu b m r ile n' ylim

3. Men kim g her-i be r-i gir n lenger-i derdem
Her himmeti k t h   r d r ile n' ylim

4. Ger gönğlümi  an   lemeyim bağrumı b ry n
Bes  anum içen s   -yi   n-   r ile n' ylim

5. Dutdum ki gem ü derdümi pinhân dutım èlden
Müjgân-ı ter ü âh-ı şerer-bâr ile n'eylim

6. Hirmân odına yanmayım ol leblere karşı
Hâl ile heṭ ü şö'le-yi rûhsâr ile n'eylim

7. Kovsî dilerem terk-i 'elâyiḳ edim ammâ
Tesbîḥi üzüm helḳê-yi zünnâr ile n'eylim

G.380

1. Êy hoş ol gün ki gele Yûsuf-ı gül-pîrehenüm
Âyîne-ḥâne ola gûşê-yi beytû'l-ḥezenüm

2. Görünür gönḡlümünḡ eḫvâlî ki bu gülşende
Doludur ḡunça kimi leḥt-i dil ile dehenüm

3. Gel gül êy serv-i revân kim cigerüm leḥtinden
Gül-i bî-ḥâr ile ferş oldu ser-â-ser çemenüm

4. Yène bir ḡunça-lebünḡ küştesiyem men ki gerek
Meh-i Ken'ân gül-i pîrâhenin êtsünḡ kefenüm

5. Dolanım başunḡa cân hem banḡa aḡırlıḡ eder
Kâkülünḡ riştesi ez bes ki eritmiş bedenüm

6. Meni derd êyle ze'îf êtdi ki teşvîr kimi
Bedenüm pîrehenüm pîrehenümdür bedenüm

7. Şükr yüz şükr ki her çend ḡerîbem Kovsî
Ser-i küyında anunḡ yâduma düşmez veṭenüm

G.381

1. Ol zamândan kim ser-i küyunḡ mekânumdur benüm
Mesnedüm 'erş ü felekler âstânumdur benüm

2. Bend-bendüm birbirinden ḡem degül ayrılsa kim
İẓtirâb ol bezmde ârâm-ı cânumdur benüm

3. Cānumunḡ cānânı çêşmüm nûrî 'ömrüm ḡâşîlî
Gönḡlümünḡ ârâmı ol serv-i revānumdur benüm

4. Göz götürme menden êy göz merdümi zinhâr kim
Men anunḡ bîmâriyam ol nâ-tevānumdur benüm

5. Êyle derd ile sızıldar êyle êyler nâle nêy
Kim sanasan bend-bend-i üstüh'ânumdur benüm

6. ‘Älem-i zâhirde ger göz tikmişem meḥrâba men
Heḫ bilür kim kıblem ol ebrû-kemānumdur benüm

7. Êy şoran bîgânelerden adımı eḫvālumu
Var ondan şor ki nāmumdur nişānumdur benüm

8. Nêy kimi her çend men bî-berg ü bār-ı ‘Älemem
Handa gêtsem âh u nâlem armağanumdur benüm

9. Kavsîni salduḡ ayaḡdan imdi dutmazsan elin
Kıblegāhum hîç dèmezsen nâ-tevānumdur benüm

G.382

1. Koymaz elden ‘eşḳ dāmānını ‘ekli var olan
Êtmez ol şehbā-yı bî-geş terkini huşyār olan

2. Derd ü dāḡ-ı ‘eşḳi menden şor ne her bî-derdden
Kim tebîb-i ḫāzîkūḡ ḳedrin bilür bîmār olan

3. Her gece bîdār êder feryād ile yüz kimseni
Bir gece âh u feḡānumdan benüm bîdār olan

4. Hüsni bî-geş ḳarşu ‘eşḳ-i şâf-dil âyînedür
Meḫv-i dūd-ı âh olur her âteşîr-rühsār olan

5. Feḳr dāmānını elden ḳoyma kim bî-behredür
H’âb-ı rāḫatdan esîr-i dōvlet-i bîdār olan

6. Hāk-ı dāmen-gîr-i ‘eşḳem dil-nişîndür şöḫbetüm
Yār olur bir ‘ömr, bir sâ‘at benümle yār olan

7. Hîç yoldan çekme gem Kavsî eger bînâ isen
Gem n’içün çeksūḡ ḡulām-ı Hêyder-i Kerrār olan

G.383

1. Gêdā-yı kūyūḡam baş egmenem gerdūna neḫvetden
Ki yêgdür nāvekūḡ bāl-ı hümā-yı ovc-ı dōvletden

2. Ne ḫācetdür baḡa zāhid ḫeber vèrmek kıyāmetden
Kim êtmişdür kıyāmetler kıyām ol serv-i ḳāmetden

3. Hêyālunḡdan perî şîşemde var endîšem ondandur
Ve-ger-ne ölmeyince dönmenem seng-i melāmetden

4. Yüzünḡle ger mükābil düşse âyînem ne bākum var
Ki ger âb olsa hem âḫir olur âyîne ḫeyretten

5. Meger ol şeh kemānūṅ ḡunça-yı pèykānı ḡalmıṣdur
Ki gül gül ḡan aḡar sīnemdeki mōhlik cerāḡetden

6. Ṭebībūm ètmedūṅ kem sāyè-yi iḡbāl başumdan
İlāhī düşmesūṅ herḡiz mizācūṅ istikāmetden

G.384

1. Veh ki gönḡlüm rehnesin bir bir yaṣurdum dāḡ ilen
Āteş-i sūzānı ḡes-pūş èyledüm yapraḡ ilen

2. Her kimūṅ kim gönḡli rōvşen rūzgārı ḡaradur
Terk-i ‘ādetdür sözi aḡ üste yazmaḡ aḡ ilen

3. Ger bilürsen çèşm-i ḡūn-bārum ḡılır gemmāzlıḡ
Bes bu iki rehneni dut bir avuc topraḡ ilen

4. ‘Èşk olur bāzīçe, düşmen dāḡ, dāḡam kim n’içün
‘Ömrler Ferhād-ı āteş-dest oynar dāḡ ilen

5. Cām-ı mèyden rūze ger mōhr-i leb olsa ḡem degül
Kim onı bir ḡün hilāl-ı ‘èyd açar dırnaḡ ilen

6. Savururam başa sensiz her dem öz ḡākisterüm
Ṭıfl-i nā-dān tek dem-ā-dem oynaram topraḡ ilen

7. Sen anuṅḡla dinmesen èy şāḡ-ı gül açılmasan
Açılır mı Ḳovsīnūṅ gönḡli bahār u bāḡ ilen

G.385

1. Èy bī-ḡerār sīnede neşter misen nesen
Pèykān mısan gönḡül misen eḡger misen nesen

2. Bir dem seni ol āteş-i rühsār yaḡmadı
Sen èy ḡicāb sedd-i Sikender misen nesen

3. Reh̄m èylemez feḡānūṅḡa ol dil-rübā gönḡül
Sen gebr mi fireng mi kāfir misen nesen

4. Hīç kimse sende èylemez iḡbāl kimseye
Èy kūy-ı yār ‘erşè-yi meḡşer misen nesen

5. Kesdūṅ ḡırāḡumūṅ ışıḡın şām-ı hicrde
Èy dūd-ı nāle gerdè-yi şerşer misen nesen

6. Meḡv ètdi cāvdān benı şīrīn tekellümūṅ
Èy le‘l-i yār çèşmè-yi Kövşer misen nesen

7. Her dem bir özge şüret ile bağladuñg gözüm
Ëy āb u reng-i hüsñ füsün-ger misen nesen

8. Bir nāle nālem ile hem-āheng ètmeduñg
Ëy ‘endelīb lāl mısan ker misen nesen

9. Ëy kanlu dāğ açılmañg efsürdelenmeduñg
Teşvīr-i berg-i lālê-yi eñmer misen nesen

10. Her çend yandunğ odlara Kōvsī usanmañg
Āhīr sen Ëy ot evlū semender misen nesen

G.386

1. İlāhī gönğlümi kırtar bu ‘ālem mācerāsından
Beni dönder anuñg bīgānesinden āšnāsından

2. İlāhī gönğlüm èt rövşen beni göster bañga yā Reb
Anuñg āyīnê-yi deryā-dil-i ‘ālem-nümāsından

3. İlāhī gönğlümi öz ‘eşkünğ ile èt leb-ā-leb kim
Usandum ķedr-bilmezler ğem ü derd ü belāsından

4. İlāhī rövşen èyle çeşümümi öz hāk-ı rāhuñgdan
Ki yēgdür zülf ü heññuñg sürmesinden tütüyāsından

5. Havālandur beni erbāb-ı dil ovc-ı meķāmında
Bu dün fiñretleruñğ kırtar ser-i kūy-ı havāsından

6. Mükedder èyledi āyīnemi ğeflet tozı yā Reb
Heberdār èt beni öz Ke‘bê-yi kūyuñğ şefāsından

7. İlāhī bir meķām èt Kōvsī-yi bī-çāreye rüzī
Ki yēğ gelsuñğ anğa derduñğ senuñğ ğeyrūñğ davāsından

G.387

1. Ëy ebr-i āteşīn vereķ-i gül misen nesen
Ëy berķ medd-i nālê-yi bülbul misen nesen

2. Ëy ebr-i āteşīn vereķ-i gül misen nesen
Yā mövc-i hūn-ı dīdê-yi bülbul misen nesen

3. Ëy şām eder ķara ‘elemuñğ tīre ‘ālemi
Sen hicr leşkerine ķaravul mısan nesen

4. Ëy bār-ı dil hemīdesi ebrū-yı pūr-girih
Bāzū-yı āhenīn-i teğāfūl misen nesen

5. Êy bir avuc gübārumı bin yana dağıdan
Sêyl-âb-ı hân-mân-ı tehemmül misen nesen

6. Êy hāl u êy tereşşüh-i hoy êy ‘izār-ı yār
Şebnem misen gül-âb mısan gül misen nesen

7. Êy nīm keṭre hūn ki gönğül koyduñg adunğı
Kūh-ı şekīb ü behr-i tehemmül misen nesen

8. Her bir nefesde tazelênür nükhetünğle cān
Êy dūd-ı āh destê-yi sūnbül misen nesen

9. Keddünğ büküldi olmadı kem yaşı gözlerünğ
Kovsī bu kanlu çaylara sen pül misen nesen

G.388

1. Beni yalğuzladı derd ü belā-yı yār bir yandan
Sipêhr endîşesi bir yandan u eğyār bir yandan

2. İki yandan urarsan tîğ bes n'îçün bülend olmuş
Şedā-yı āferīn bir yandan u zinhār bir yandan

3. Beni teklîf eden gülzārdan şehṛāya bilmez kim
Dutar dāmānumı gül bir ṭerefden hār bir yandan

4. Kêş-ā-kêş âteşinde ol kebāb-ı hām-sūzam men
Kim onı mest bir yandan çeker huşyār bir yandan

5. Meger kāfī degül ol seng-dil gönğlüm şikestinde
Ki sen hem havladunğ (?) êy çerḥ-i bī-zinhār bir yandan

6. Nêce ben olmayım rüsvā kim êyler şerḥ-i ehvālum
Bir üzden reng-i zerd ü āh-ı âteş-bār bir yandan

7. Beni yandurdu bir yandan nevā-yı şö‘le-bār-ı nêy
Şerāb-ı pāk-süz-ı sākī-yi hūn-h̄ār bir yandan

8. Cünün şehbāzıyam şehir ile şehṛā iki bālumdur
Der ü dīvārlar bir yandan u kuhsār bir yandan

9. Bināsın gönğlümünğ sīm-âb ederken nā-şekībālîğ
Teğāfül birle yıhma sen hem êy dildār bir yandan

10. Beşîretsizlerünğ te‘niyle bağrum dāğ iken Kovsī
Feğān kim başladılar pend ülül'-ebşār bir yandan

G.389

1. Êy baḡa bāḡ u bahārı bend ü zindān èyleyen
Özgeye dünyānı ser-tā-ser gülüstān èyleyen
2. Êy kefesde bülbul-i hoş-lehçeni dilsiz kıoyan
Bir nêçe dilbilmez ile sêyr-i bostān èyleyen
3. Êy tekellümden iki gül yapraḡın îcād eden
Hîç yêrden kıanlı baḡrın bülbulünḡ kıan èyleyen
4. Êy nesīm-i lehçê-yi güftār ile bülbul kimi
Gunçanun övrākını gül tek perîşān èyleyen
5. Êy eden şām-ı ğerîbān şem‘-i bezm-efrūzumı
Gün çıraḡın dāḡ-ı ‘ālem-sūz-ı hicrān èyleyen
6. Êy öten bizden şebā tek rüy-ı āteş-nāk ile
Su kimi toprak ile ‘üşşākı yêksān èyleyen
7. Êy kıoyan dermān bir özge derd-i bî-dermān adın
Adımı bed-nām êdüb derdüme dermān èyleyen
8. İster olsunḡ bādê-yi gül-reng ister hūn-ı dil
Her nedür leb-rîz vêr êy baḡrumı kıan èyleyen
9. Düşmesünḡ hicrāna yā Reb āteş-i hicrān ile
Kıovsînünḡ baḡrın kebāb u dāḡ u büryān èyleyen

G.390

1. Nêçe gündür gözlerüm mehrümdur dîdārdan
Êtme nômîd êy felek hîç bülbuli gülzārdan
2. Êy gül-i ter kıoyma gözden müdde‘āsız bülbuli
Gerçi ‘eyn-i müdde‘ādur her ne gelse yārdan
3. Yandurur göz perdesin sākî heyāl-ı ‘arizünḡ
Tā neler görmiş niķāb ol şö‘lê-yi rühşārdan
4. Bundan özge kim meni rüsvā-yı āfāk èyledi
Görmedüm bir özge te’sîr āh-ı āteş-bārdan
5. Nāmuma yā Reb ne yazsunḡlar kırāmu’l-kātibîn
Êtmek olmaz ferķ çün tesbîhümi zünnārdan
6. Ger alur gönḡlüm eger almaz ne vech ilen ki var
Kıbleden dönsünḡ yüzi her kim döner dildārdan

7. Açmanam Ƙovsî gözüm helvetde hem ez bes meni
Âh u efğānum utandurdı der ü dīvārdan

G.391

1. Müselmānlar men-i nā-kām çekdüm yār hicrānın
İlāhî dutmasunğ hîç kâfirünğ hicrān girîbānın
2. Beni her lehze bir nāşî tebîbe yār yalvardur
Meger gönderdügi derdünğ özi bilmez mi dermānın
3. Olubdur pāre pāre bülbülünğ bağı ki ‘āşıkdur
Ne yüzden èylemiş şed-çāk gül hem öz girîbānın
4. Ne oğ kim bü'l-heves şeydine kedrin bilmeyüb atsan
Dutar èy seng-dil bu ‘āşık-ı bî-çārenünğ yanın
5. Bu bir bayram iki oldı men-i nā-kāma tā bildüm
Kim ister Ke‘bè-yi kūyunğ ze‘îf ü zār kurbānın
6. Olubdur bûtesi ol nāzenînünğ hansı sengîn-dil
Ki bî-reh̄māne bizden dönderübdür nük-ı müjgānın
7. Senünğ Ƙovsî ne bilsünğ sözlerünğ ol tîfl-i mekteb kim
Felâṭūn anlamaz bîmār-ı derd-i ‘eşq hezyānın

G.392

1. Geh zülfünği geh kākülünği şāne kılursan
Her dem beni bir reng ile dīvāne kılursan
2. Ne gönğlümi aldunğ ne gözüm yaşını sildünğ
Bî-derd meger ‘ālemi vîrāne kılursan
3. Ben ‘eşq odına bin yanaram biri yanınca
Her şem‘i yaḥarsan beni pervāne kılursan
4. Ol helkè-yi zülfünğ yène başında bir iş var
Èy vāy baṅga kim beni dīvāne kılursan
5. Èy gönğlümi yapmağda eden nāz u behāne
Bismi'llāh eger bir daḥı vîrāne kılursan
6. Gül şem‘ini ger reşk odına bèyle yaḥarsan
Vara vara bülbülleri pervāne kılursan
7. Mehtābda mèy vèr kara günlülere sākî
Ay hālesini çün heṭ-i peymāne kılursan

8. Yahşı vu yaman uydı kamu yuḥuya Kōvsī
Veḳtidür eger nālê-yi mestâne kılursan

G.393

1. Şübḥ-i vişāl içün gezerem şem‘-i dāğ ilen
Ol âftābı aḥtaruram bu çırāğ ilen
2. Göz yaşı ile sīnê-yi pür-dāğı beslerem
Bu lālezāra su vērürem ol bulağ ilen
3. Bir zālīmünḡ ki arḥası var ‘ālemi yıḥar
Olmuş bir evlü çāh-ı zeneḥdān buḥağ ilen
4. Kan içe içe yaşlu gözüm le‘lünḡi görer
Kim şem‘ çek çek ile yanar duzlu yağ ilen
5. Yahşı metā‘ içinde yaman gerçi ḥerc olur
Şerf êtme acı sözleri datlu dodağ ilen
6. Bezm-i vişālda yaşur üzden niḡabunḡı
Yüzsizliḡ eyleme göze karşı konağ ilen
7. Zühd ehli ḳorḥudan çekinür bezm-i bādeden
Her katı başlu elleşebilmez ayağ ilen
8. Çerḥ-i ḥesīs el vèrene vèrmez āstīn
Ḳalmış çemende ḡunça dutulmuş demāğ ilen
9. Tapduḡda şem‘-i veşlin anunḡ göz götürme kim
Kimse geçən ḡünü tapabilmez sorāğ ilen
10. Ḳābil ḳulağda gövher olur yahşı söz ki ben
Bu nükteni şedefden eşitdüm ḳulağ ilen
11. Sen Kōvsīnünḡ ḥayātda ḳedrini bilmedünḡ
Çoḡ ḳebri üste aḥtaracaḡsan çırāğ ilen
12. Bu ol ḡezel cevābı ki Aḳa Reżī dēdi
Bu yolu başa aparuram bir ayağ ilen

G.394

1. Kimdür ol bī-bāk yaḡma-yı dil ü hūş eyleyen
Gönḡlini ḥelḡünḡ alan sâ‘at ferāmūş eyleyen
2. Bir iki egricenünḡ ‘ünvān-ı ḥeṭṭ adın ḳoyan
Sāde-dil ‘āşıkları egrilere tuş eyleyen

3. Geh girüb mescidlere öz qaşını mehrâb eden
Geh şerâb öz tāk-ı ebrûsın anub nûş eyleyen
4. Şem‘ tek hîç yanmayan dilsizlerünġ eġvālına
Bir nêçe dilbilmezünġ herfin dūr-i gûş eyleyen
5. Bilmeyüb öz qedrini eġyâr ile hem-bezm olan
Sâdelıġdan şö‘lê-yi deryâsını ħes-pûş eyleyen
6. Sebzenünġ başın yetürmiş iftiġâr ilen göge
Ol bêhiştünġ sebzegin ħeġġ-i binâgûş eyleyen
7. Bilmenem bilmiş ħara günlülerünġ ħalın meger
Gece tek şübġ-i binâgûşın siyeh-pûş eyleyen
8. N'ola ger bir gece çêsmüm şem‘ini rövşen kıla
Ol kıyâmet şübġinünġ adın binâgûş eyleyen
9. ‘Âķibet Ķovsî kebâde eyledi ħemyâzededen
Ķâmetüm yayın ayaġdan başa âġûş eyleyen

G.395

1. Gerçi bilmez zülfünġ eġvālum perîşân olduġın
Leblerünġden şor ki bilmiş baġrumunġ ħan olduġın
2. Beġye vü merhem cefâsın çekmez idüm ‘ömrler
Bilse idüm zehm-i nâsûrumda pâykân olduġın
3. Görmek istersen men-i dîvânenünġ eġvârını
Berġ ħendân olduġın gör ebr giryân olduġın
4. Olduġı-çün çöl kimi bir sen tek âġû meskeni
Eyledüm me‘lûm gönġlüm şehri vîrân olduġın
5. Êtmeyim mi ze‘f-i rûz-efzûna yüz bin şûkr kim
Kimse görmez gönġlümünġ ‘eşġünġde nâlân olduġın
6. Eyledüm öz eşġ-i sürġ ü reng-i zerdümden kıyâs
Nov-bahâr ilen ħezân dest ü girîbân olduġın
7. Sen özünġ bilmezsen ammâ nergis-i mestünġ bilür
Ķovsînünġ gönġli kebâb u dâġ u büryân olduġın

G.396

1. Cahāna şūr salmış duzlu güftārūṅ edālardan
Seni ey cān-ı şīrīn saḥlasūṅ Tanḡrı belālardan
2. İşüm pèyveste bùy-ı zülfūṅ almağdur şebālardan
Gedālıḡ èylerem ez bes ki dervīşem gedālardan
3. Heberdār olmayan mè'rāc-ı me'nīden ne bilsūṅ kim
Senūṅ yèrden göge var imtiyāzunḡ dil-rübālardan
4. Güneş iḡbālını gör keṭrè-yi şebnemle kim ḥüsnūṅ
Yètişse 'erşe başı göz götürmez bī-nevālardan
5. Kerem kıl rişte-yi medd-i nigāhunḡ kesme benden kim
Üzüldi rişte-yi cān tā üzüldüm āşnālardan
6. Havā-yı nefse zinhār ey Züleyhā koyma 'eşḡ adın
Ki ḥüsn-i pāk çekmez dāmenin bī-müdde'ālardan
7. Anḡa neḡd-i ḡayātunḡ öz elünḡle tapşur āzād ol
Ki ben düşdüm belāya her keder kaçdum belālardan
8. Gönḡül āyīnesin göz n'ola çalsa daşdan daşa
Ki ferz-i 'eyndür keṭ'-i te'ellük ḡod-nümālardan
9. Nigāh-ı āşnādan vehşet-i tīr èylerem Kovsī
Èşitdüm bes ki men bīḡāne sözler āşnālardan

G.397

1. Eger götürse benüm mehveşüm niḡāb üzinden
Revān olur 'ereḡ-i şerm āftāb yüzinden
2. Yeter bir ovca ki gün başı āstānına yètmez
Hilāl zerrece ger bulsa āb u tāb yüzinden
3. Nigeh şerāre olur, merdümek sipend bu yüzden
Dolarsa su gözine ḡelḡunḡ āftāb yüzinden
4. Neẓīr ḡüsnünḡe yoḡ kim ezel müḡerriri yazmış
Bu nüşheni nêçe yüz münteḡeb kitāb yüzinden
5. Bin il müṡālī'e her nōḡtesinde èylemek azdur
Kitāb-ı ḡüsnünḡe çoḡ baḡdum intiḡāb yüzinden
6. Ne mende var ne gün ü ayda ḡāk-būsunḡa cür'et
Olur bu durmaḡ u düşmaḡlar iztirāb yüzinden

7. Ne yüzden ola ciger kanı bilmenem bu ne sirdür
Ahar mı kan bir avuc kül olan kebâb yüzinden

8. Senünge var sözüm çoğ feğân ki hîç dinebilmem
Hiçâb bir yana, dutmaz dilüm şitâb yüzinden

9. Benümle birce söz Allâh için müvâcihe söyle
Çinân-çi lâyiğ-i lütf olmasam 'itâb yüzinden

10. N'ola ki dünyâ vu 'uqbâda bî-niyâz ola Kavsî
Zekât-ı hüsnüñgi versen onğa nişâb yüzinden

G.398

1. Ne kanlar ola ki dil içmemiş 'izârunğ elinden
Neler ki görmemiş ola göz intizârunğ elinden

2. Ne fitne kim ola kaç u gözünğ olur anğa bâ'is
Nezersiz ol kim eder nâle rûzgârunğ elinden

3. Yünğül kılur yükini gerçi dağıdub telef èyler
Gönğül 'ebeş doludur çêşm-i eşk-bârunğ elinden

4. Birisi dağların èyler benüm kimi kemerin hem
Bu dağlar ki benüm var rûzgârunğ elinden

5. Kebâb u leht-i ciger kâse kâse kan møy-i eğer
Gerîb neş'esi var her ne gelse yârunğ elinden¹¹¹

6. Buyurma nâle sitem ètme çok ki kapunğa her gün
Sipêhr dâda gele Kavsî-yi figârunğ elinden

G.399

1. Sâķīyâ èyle benüm cāmumı pür-hün pür-hün
Ètmedi çehremi çün bādè-yi gülğün, gülğün

2. 'Eşk ehlinde gerek hövşele deryâ deryâ
Ne keder şür-ı cünün üz kıya hāmün hāmün

3. Diyerem nâle vü âh èyle ki cānān cānān
Gem günü helk diyen yerde ki gerdün gerdün

4. 'Eşk şerrâfı kılur nâle ki bīnā bīnā
Çakurur hüsn herîdârı ki meğbün meğbün

¹¹¹ Tahran Milli ve Melik 4621 nüshalarından aktarıldı.

5. ‘Ekl ister ola dīvānē-yi Leylī Leylī
‘Eşk yanında gerek Leylī-yi Mecnūn Mecnūn

6. Baṅga artuḳ gelür ol ḳāmet-i re‘nā re‘nā
Yèg bilür mertebē-yi mişre‘-i mövzūn mövzūn

7. Ola bir gün diye ol māh ki Ḳovsī Ḳovsī
Söyleyen veḳtde derd ehli ki Mecnūn Mecnūn

G.400

1. Bèyle mest olduğumı sākī-yi ḥūn-ḥ‘ār ne bilsünḡ
Ben özüm bilmenem eḥvālumı dildār ne bilsünḡ
2. Nāle ızḥār kıılır meṭlebini bülbul-i mestünḡ
Men ki lālam dilümi ol gül-i bī-ḥār ne bilsünḡ
3. Ben özüm söylemedüm ol hem özi şormadı ḥālum
Bes bu reng ile ğem-i derdümi ğem-ḥ‘ār ne bilsünḡ
4. Teşne-leb ḥālını sīr-āb teşevvür edebilmez
Ger dèsem bin dil ile rāz-ı dilüm yār ne bilsünḡ
5. ‘Ömrler gövher alub satmayan ehl-i nezer olmaz
Ṭifldür ṭifl gönḡül ḳedrine dildār ne bilsünḡ
6. Vèrse ger rühşet-i nezzāre temāşā edebilmem
Reviş-i sèyr-i çemen mürġ-i giriftār ne bilsünḡ
7. Eşk-i çèşmüm yügürür ḥ‘ār u ḥecil her yana Ḳovsī
Belī öz ḳiymetini gövher-i şehvār ne bilsünḡ

G.401

1. Nevā-yı nālem ile olduḡ éy eşer düşmen
Belī olur hüner ehliye bī-hüner düşmen
2. Egerçi doğruya meşhürdür zavāl olmaz
Feġān ki düstları doğru söz eder düşmen
3. Tamām-ı ‘ālem ile sīne-şāf u yèk-rengem
Daḥı benümle olur mı ḥerīf her düşmen
4. Cahānda her kişi öz ekdüġin biçer āḥir
Nedāmetini yaman sözlerin çeker düşmen
5. Ḥesūd öz cigerin doğrar u içèr ḳanın
Bu işde düşmenine èylemez ciger düşmen

6. Fütâdelîğ siperin salma çekme endîşe
Ki hîç bu me‘reke de bağlamaz kemer düşmen

7. Dil-i dü-nîm ile iki cahân herîf olmaz
Bulur mı Kõvsî-yi bî-çāreye zefer düşmen

G.402

1. Êy binā-yı ‘ehdi bî-dād ile ber-bād èyleyen
El vèrüb eġyār ile ‘üşşāka bî-dād èyleyen

2. Êy beni yıhımağda hem her dem eden istâdelîğ
Bî-tekellûf özgenünğ gönğlini ābād èyleyen

3. Êy beni yandurmağa eflāk olanda şö‘le-bār
Dem-be-dem bir terf-i dāmān ile imdād èyleyen

4. Nālê-yi āteş-fişān ile tutuşdum nêy kimi
Hîç şormazsan ki kimdür munca feryād èyleyen

5. Gönğlümi ol zülf ķeydinden şebā kırtara gör
Kim bu iş ecrini bulmaz bin ķul āzād èyleyen

6. Yok baŋa bir hem-nefes ‘ālemde kim yok ben kimi
Bir daĥı bî-dād hicrinden anunnğ dād èyleyen

7. Yād eden çokdur beni ol āšnādan āh kim
Yok beni yanında bir tekrîb ile yād èyleyen

8. Èylemiş Ferhād u Mecnūn vārişi Kõvsî beni
Kimini Mecnūn édüb kimini Ferhād èyleyen

G.403

1. Êy sünbül-i zülf ol gül-i rühşāra düşersen
Öz başunğa fikr èt ki ayağlara düşersen

2. Zinhār elünge āyîne èy seng-dil alma
Öz cānunğa reh̄m èyle ki odlara düşersen

3. Te’ĥîr ü şekîbünğ daĥı güncāyişi yokdur
Ger fikr-i davā-yı dil-i bîmāra düşersen

4. Ger vèrse gönğül tākèt-i nezzāre firîbünğ
Zinhār anğa aldanma ki zinhāra düşersen

5. Ben dām-ı belāyam yeri benden ĥezer èyle
Kim odıma èy Kõvsî-yi bî-çāre düşersen

G.404

1. Cān sözünġ kurbānı ēy ĩcād-ı güftār ēyleyen
Kim dehānūġdur senūġ yoġdan beni var ēyleyen
2. İsterem kim kākülünġden üzmesünġ cān riştesin
Bir birine şem‘ ile pervāneni yār ēyleyen
3. Var ümīdüm ētmeye nōmīd ol gülden beni
‘Ālemi gülzār eden bülbülleri zār ēyleyen
4. Hīç lefz olmaz libās ol me‘nī-yi bīgāneye
Bilmenem yā Reb ne söyler ‘ēşķi ızhār ēyleyen
5. Gerçi nāķişdür vüçüdüm fēyzsiz olmaz vüçüd
Göz götürme benden ēy yoġdan beni var ēyleyen
6. Nāle ger imdāduma her leġze her dem yētmese
Hāl-ı zārumdan seni kimdür ħeberdār ēyleyen
7. N'ola yā Reb ħāl évinde açsa bir gün söz başı
Kovsī-yi āteş-zebānı meġv-i güftār ēyleyen

G.405

1. Koydum elden iki ‘ālemde ne kim var etegin
Bēyle merdāne dutar kim ki dutar yār etegin
2. Söylemeġ derdümi zinhār Mesīhāya ki ben
Ölürem koymanam elden dil-i bīmār etegin
3. Nisbetünġ hīç güle yoġdur senūġ ēy gül ki dutar
Güllerünġ bülbül-i şeydā kimi her ħār etegin
4. Göġlümi dāġlarunġ dutdı vu teşġīr ētdi
Éyle kim sikke dutar dirhem ü dīnār etegin
5. Qanı öz boynına mīnā kimi ol seng-dilünġ
Kim olub mest dutar sākī-yi ħün-ġār etegin
6. Nēce Mecnūn ile Ferhāda diyerler ‘āşık
Ki dutubdur biri şehṛā biri kuhsār etegin
7. Gözümi veşl günü ħeyret eger bağlamasa
Dutaram pencē-yi müjgān ile dildār etegin
8. Beni çün elden ayaġdan aparur ħ‘āb-ı ‘edem
Ne ümīd ile dutım dövlet-i bīdār etegin

9. Dutabilmez etegin çerh-i mü‘ellā Kıovsī
Kim ki şidk ile dutar Hēyder-i Kerrār etegin

G.406

1. Helīl gülşeni içre nehāl-ı dil-kēşsen
Egerçi ‘ālem-i zāhirde nehl-i āteşsen
2. Senüñg yanında mēy-i lālegün nedür sākī
Ki sen ben istedüğüm şāf u pāk u bī-ğēşsen
3. Feğān ki şekveye oqşar bu reng söz verne
Egerçi hāksan ēy ‘ēşk mehz āteşsen
4. Hemīşe istedüğünğ derd ü dāğ yētdi sañga
Henüz ēy dil-i hūnīn n’içün müşevveşsen
5. Seni ben oqşadayım hansı yaya ēy ebrū
Ki sen kemān-ı felek tek hemīşe pūr-kēşsen
6. Egerçi şāh-ı gül ü serv-i nāz re‘nādur
Boyunğ belāsın alım yüz olarca ser-kēşsen
7. Diyār-ı ‘ēşkde Kıovsī ki toprağı kıandur
Sañga yaman dēmek olmaz yaman belā-kēşsen

G.407

1. Aparmışdur beni bir yērde ol serv-i revān menden
Ne istersiz diyünğ ēy düstlar ummanğ yalan menden
2. Bu yoldan kim yērünğ boş kıalmasunğ şehrāda ēy Mecnūn
Gelür bir gün ki kıalmaz sen kimi nām u nişān menden
3. Beni hicrāna yandurma hemīn dahı sen ēy gerdūn
Sitem senden tehemmül menden ü tāb u tevān menden
4. Bu şehrālarda ēy ehbāb itersiz gelmenğ ardumca
Kıalursız varı bī-nām u nişān şormanğ nişān menden
5. Üzüldi cānum u cismüm per-i kāh oldı mehnētden
Ne istersen ne vērdünğ almadunğ ēy āsmān menden
6. Hedef tek başum olsunğ tercümān kütāhlığ ētsem
Gel ēy ebrū-kemān mēydāna oğ senden nişān menden
7. Benümçün heķ bilür kim ‘ōmr-i cāvīdāndan artuķdur
Eger neķd-i hayātum alsan ēy serv-i revān menden

8. Yazılmışdur ezel başdan benüm anlumda bir mişre‘
Ki senden èy hümā iķbāl u müşt-i üstüh‘ân menden
9. Ğübār-ı rāhunġam èy cān-ı şirīn cism-i zārum bu
Hūrām-ı bī-şedā senden nigāh-ı bī-zebān menden
10. Bahār-ı āb-rūyunġ pertövinden olmuş èy sākī
Ser-ā-ser ‘ālemi me‘nī, bahār-ı bī-hezān menden
11. Dilüm yoġdur benüm èy nèy sanġa hīç nisbetüm yoġdur
Vèrübürler baġa derd ü alubdurlar feġān menden
12. Temevvüc çağıdur èy beġr-i māl-ā-māl-ı rehmet hèy
‘eṭā-yı bī-cehet senden günāh-ı bī-kerān menden
13. Günehkāram men ammā sen tereġġüm kânısan kesme
Teveccüh bābını èy Ke‘bè-yi emn ü emān menden
14. Ümīdüm var Betülünġ ħānedānından ümīdüm kim
Teveccüh kesmesünġ ol meġzen-i genc-i nehān menden
15. Cigergāh-ı Ĥesenden isterem kim iki ‘ālemdè
Ĥebersiz olmasunġ ol kıblegāh-ı ins ü cān menden
16. Ümīdüm var yètişsünġ Kerbelā deştine topraġum
Alanda vèrdüġi cānını ol cān-ı cahān menden
17. Baġa şāh-ı vilāyet Ĥèyder-i Şefder yèter Ķovsī
Eger gerdün-ı bī-zinhār eşitmez el-emān menden

G.408

1. Sehdür teshīr kıлмаġ ser-be-ser dünyā yüzün
Pādşāh oldur ki Mecnün tek dutar şehrà yüzün
2. Èy ki dutmış pertövünġ ħorşīd tek dünyā yüzün
Zerrece gör arada bir gün bu ħāk-ı pā yüzün
3. Olmuşam bir Leylī-yi nāz-āferīn Mecnünü kim
İtleri topraġa sürter āhū-yı re‘nā yüzün
4. Ol ħicāb-ālūd gül rüġsārı görsünġ görmeyen
Perdè-yi ebr içre ħorşīd-i cahān-ārā yüzün
5. Èy firengī ħüsnlü bu reng ile kim mende var
Görmek olmaz hīç gebr ü kāfir ü tersā yüzün

6. Düstlar ol nîm-rengünġ bes ki men yêk-rengiyem
Gözlerüm mümkün degül görstünġ gül-i re'nâ yüzün
7. Bü'l-heves ger 'eşqden lâf ura dut me'zûr kim
Hâr u hes hem mövc tek dutmaġ diler deryâ yüzün
8. Bilmenem yâ Reb ne söyler sebz-i teh gülgünuma
Her gören ġâfîl bu reng ilen men-i şeydâ yüzün
9. 'Âlemi Mecnûn edübdür hüsni yüz min perdede
Âh eger mekdûr olaydı görmek ol Leylâ yüzün
10. Her hes ü hâra tehemmül eyleyen deryâ kimi
Gövher-i sîr-âb ile âhîr dutar dünyâ yüzün
11. Dîdê-yi âhû bi-'eynih daġ-ı berg-i lâledür
Bes ki Kavsî dîd-ı âhum yaşurur şehra yüzün

G.409

1. 'Eşq deryasında övrenġ-i sipêhr-i bî-sükûn
Bir kef-i bî-meġz-i deryâ bir hûbâb-ı ser-nigûn
2. Ol leb-â-leb süfreden kim ben onunġ mehmânıyam
Çerhdür bir sînî vü horşiddür bir tās-ı hûn
3. Yêr gök ü gök yêr gerek me'kûs şedr ü âstân
Öz yerinde cā-be-cā eglense her 'âlî vü dūn
4. Hâr baġmaġ ger ze'îfem kim bükülmiş kâmetüm
Helkê-yi zencîr-i Mecnûndur ey erbâb-ı cünûn
5. Ey sözi Şîrîn benüm Ferhâda yoġdur nisbetüm
Kim senünġ müjġânunġa bir lehze dözmez Bî-sütûn
6. Olmasunġ meġlûb-ı dehr ey düst eġbâbunġ velî
Yâ Reb olsunġ düşmenünġ eġvâlî gün günden zebûn
7. Bes degül mi zîr-dest ü pâymâl etmek beni
Bir yuġaru baġginen ey çerġ-i dūn-ı ser-nigûn
8. Gelse ol serv-i sehî bes handa yâ Reb eglenür
Sînedür şehra-yı âteş dîdedür deryâ-yı hûn
9. Ol hes ü hâşâk tek kim sêyl fermânındadır
Bir zamân öz hâluma Kavsî beni koymaz cünûn

G.410

1. Sākī-yi hūn-h'ār kimdür bağrumı ƙan èyleyen
Dīn alan dil vèrmeyen yağma-yı īmān èyleyen
2. Mümkün olmaz kim hes ü hāşākı od yandurmasunğ
İhtiyār ilen degül ol berƙ-cövlān èyleyen
3. Dil-rübālīg siz dağı èylersiz ammā özgedür
Èy firengī-zādeler ol nā-müselmān èyleyen
4. Tanğrı için günde bir yol düstlar kimdür beni
Ol firengünğ Ke'bè-yi kūyında ƙurbān èyleyen
5. Bilmenem yā Reb ne oddur 'èşk-i meğz-efrüz kim
Arturur ol derd-i bī-dermānı dermān èyleyen
6. Aç tebessümden tekellümden dutulmuş gönğlümi
Èy hevāsum gunçasın gül tek perīşān èyleyen
7. İntizārunğ perdè-yi çèşmümde pinhān èylemiş
Berƙ-i 'ālem-süzı ebr altında pinhān èyleyen
8. Le'l-i nāb u 'ārız ü çèşm ü nigāhunğdur senünğ
Ƙan içürden ƙan içen ƙan ağladan ƙan èyleyen
9. Yaşururlar bülbulünğ Ƙovsī nevā-yı nālesin
Bes ki var gülşende bī-āheng efgān èyleyen

G.411

1. Sākīyā mēy vēr ki bağrunğ ben kimi ƙan olmasunğ
Kākülünğ tek hātır-ı cem'ünğ perīşān olmasunğ
2. Olmasunğ kem hergiz ol serv-i revānunğ sāyesi
Yā Reb ol mēhrāb-ı ebrū tāk-ı nisyān olmasunğ
3. Cān hū yohdur nā-tevānlığdan men-i bī-tābda
Kim diyem her yërde cānān olmasa cān olmasunğ
4. Bir gönğül kim olmuş èy genc-i revān mesken sanğa
İsterem sēyl-āb-ı teşvīş ile vīrān olmasunğ
5. Kim ki bilmez zemzem-i eşk-i revān këyfiyyetin
'Èşk-i pākunğ Ke'bè-yi kūyında ƙurbān olmasunğ
6. Yandı bağrum 'endelīb-i bī-nevānunğ hālına
Kim yolında hīç esīrünğ hār-ı hicrān olmasunğ

7. Çerh ile per-hâş Kavsî neng-i himmetdür baŋga
Kimse nâ-merd ile yâ Reb merd-i mëydân olmasunġ

G.412

1. Gözüm her çend kanlar tökdi çerhünġ odlu dāğından
Bi-ḥemdi'llāh ki āḥir yandı şem'üm gün çırāğından
2. Ne meḥv olmışsan ey şebnem gül ü ḥorşîd arasında
Ki görsen göz götürmezsen onunġ semîn buḥağından
3. Şedefde dānè-yi gövher dişünġle beḥş eder ammā
Gerekdür kim bunu deryā çîḥarsunġ öz kulağından
4. Bināgüş u ḥeṭṭ-i sebzünġ ne benzer şübḥe kim şübḥünġ
Temîz olmaz ḳarası ḳarasından ağı ağından
5. Bu gülzâr içre ey gül-pîrehen şebnem ḥeyâl etme
Ki düşmiş ġunça bî-ḥod kan aḥar her dem demāğından
6. Bulanur çünki su ser-çêşmeden şāhid ne lâzimdür
Ki rövşendür benüm ḥāl-ı dilüm çêşmüm bulağından
7. Şerāb-ı lālegün pür-zürdur me'zür dut sākî
Eger ferḳ eylemez öz başını Kavsî ayağından

G.413

1. Göŋglümdeki murādum ey yâr sen bilürsen
Her dil ki bilmenem ben dildâr sen bilürsen
2. Her çend bî-zebānam leb-rîz-i el-emānam
Ben mest-i cāvdānam ḥuşyâr sen bilürsen
3. Ben sanma mëy-perestem sākîden ötrü mestem
Ben bir binā-yı pestem me'mâr sen bilürsen
4. Ğemzenġ atanda bir oḡ ḳaşunġ yayın çeker çoḡ
Göŋglümde tâb ger yoḡ ger var sen bilürsen
5. Gelmez feġân elümden 'üzr iste ḳātilümden
Ey nêy benüm dilümden yalvar sen bilürsen
6. Ger göŋglümü alursan ger yüz çin öldürürsen
Dildâr sen bilürsen ġem-ḥ'âr sen bilürsen
7. Kavsî senünġ ḥarābunġ içmiş senünġ şerābunġ
Olmış senünġ kebābunġ ḥün-ḥ'âr sen bilürsen

G.414

1. Gözlerünġ bīmāriyam sākī ki bīmār olmasunġ
Çeşm-i mestünġden siyeh-mestem ki huşyār olmasunġ
2. Bèyle kim men görmişem zülfünġ gönġüller kişverin
Èyle dutsunġ kim heṭ-i müşkīn heberdār olmasunġ
3. Èt kefes çākından èy bûlbûl benümle nāle kim
Gönġlüm olmuş bir gülünġ dustaķı kim h'ār olmasunġ
4. Ger Berehmen derd bilmez bütlerünġ meftûnidur
Dil bilür bilmezlere kâfir giriftār olmasunġ
5. Öz gözümle düstlar görmenġ beni zinhār kim
Hîç düşmen ben kimi h'ār olmasunġ zār olmasunġ
6. Ben ne derdüm söyleyim sākī ki hāl her kimünġ
Çehresinden bellüdür her çend izhār olmasunġ
7. Dānè-yi merdüm şikār-ı hāl u dām-ı zülfünġe
Heṭ bilür âdem degül her kim giriftār olmasunġ
8. Sözlerünġ gövherdür èy göz bağlayan sâhîr senünġ
Bî-beşîretler anġa yâ Reb herîdār olmasunġ
9. Çoġlarunġ var Kavsîden ġeyri senünġ ammâ anunġ
Senden özge kimsesi ger var ise var olmasunġ

G.415

1. Hicrân ġünü süz-ı dil ü tâb-ı cigerümden
Pervānelenür şem'-i felek bāl u perümden
2. Bilmek dil-i bīmār mizācını çoġ işdür
Bi'llāh ṭebîbüm nècesen derd-i serümden
3. Görmez gözüm èy merdüm-i çeşm-i nigerānum
Ger şem'-i cemālunġ ola ġāyib nezerümden
4. Men daġı bir ümmîd ile hāk-ı rehünġ oldum
Èy serv derîġ ètmeginen sāye serümden
5. Eġyār çeker zehmet-i bî-cā ne bilür kim
Yüz dutmaz ayırmaġ beni öz dîdelerümden
6. Èy çerḥ-i denî pās-ı edeb saġlaginen kim
Durmaz daġı her kim ki düşübdür nezerümden

7. Kem dutmaginen kövkeb-i beht-i siyehüm kim
Endîşe kıılır berķ-i belā ol şererümden

8. Yandurmadı hîç kimse men-i zārı ki cismüm
Od dutdı semender kimi öz bāl u perümden

9. Her bir müje bir nîş-i reg-i ebr-i belādur
Ëy şem‘ heber şormaginen çêşm-i terümden

10. Püşîde degül hāl-ı harābum saŋga ammā
Hîç vech ile gūyā heberünġ yohū heberümden

11. Kōvsî bu hemāndur ki dēmiş sāhir-i māhir
Ger yaġmasa heşret yaġışî çêşm-i terümden

G.416

1. Cümlē-yi ‘ālem baŋga eġyār olubdur yār içün
Āh kim eġyārum olmış yār hem eġyār içün

2. Gün-be-gün düşdüm gözinden ‘ākibet şebnem kimi
Men ki h̄ār-ı ‘ālem oldum ol gül-i bî-hār içün

3. Kāse kāse kan içüb odlara saldum gönġlümi
Tā kebāb êtdüm müheyyā sākî-yi hūn-h̄ār içün

4. El götürdüm sübhe vü seccādeden Şen‘ān kimi
Ëy firengî-zādelər bēl bağladum zūnnār içün

5. ‘Ömrümi şerf-i hüner kıldum bu kāsîd mülkde
Kim hüner teşşîl ederler dirhem ü dînār içün

6. Şö‘lē-yi hicrān beni yandurđ āhir āh kim
Saĥlamışdum cānumı ol āteşîn-rūhsār içün

7. Çêşm-i şūr-ı çerh-i mînā-reng Kōvsî bāde tek
Telh-kām êtmiş beni bir şūh-ı şîrîn-kār içün

G.417

1. Ëy benüm zūlm ile gönġlüm kişverin vîrān eden
Dem-be-dem bir özge nēyrenġ ile bağrum kan eden

2. Ëy beni bin derd ü dāġ ile ferāmūş eyleyen
Bî-tekellūf her yēten bî-derde yüz dermān eden

3. Ëy beni gözden kıoyan aĥşamadin pervāne tek
Tār u pūdum şübhedin şem‘-i şeb-i hicrān eden

4. Ėy dem-ā-dem ʔıfl-i bāzī-güş-ı bī-pervā kimi
Bī-sebeb yüz zehmet ile yapduğın vīrān eden
5. Var cürmüm bilmenem yā Reb bileydüm kākī
Kim bu reng olmaz sezāvār-ı tegāfūl ʔan eden
6. Güşē-yi çēşm-i terehḥüm kesdi menden ‘ākibet
Rüz-ı evvelden beni şermendē-yi eḥsān eden
7. Hüb kurubdur ʔāk-ı ebrū tek tegāfūl yayını
Sīnemi āmac-gāh-ı nāvek-i müjgān eden
8. Ger ʔebīb-i lüṭfünḡ iḡbāl etse yā Reb çağıdır
Kim ne bir derdüm şoran vardur ne bir dermān eden
9. Nāḥun-ı se‘y ile Ḳovsīnünḡ açılmaz ‘ükdesi
Sen yētiş feryāda ey her müşküli āsān eden

G.418

1. Çıḡanda cān-ı hezīn cism-i nā-tevānumdan
Hedengi çıḡmaz anunḡ meḡz-i üstüh‘ānumdan
2. Ne ḡ‘āb-ı nāza uyubsan çemende ey gül kim
Oyandı ḡunça-yı teşvīr el-emānumdan
3. Feḡān ki bī-per ü bī-bāllıḡ ġeminde iken
Zamāne eyledi āvāre āşyānumdan
4. Gēder ki ēyleye dermānum arturur derdüm
Meger ʔebībüm usanmaz menüm feḡānumdan
5. Ümīd ü bīm ile bülbül tek ötmez eyyāmum
Eger bahārumı ferḡ ēylesem hezānumdan
6. Şeb-i vişālumu zinhār düstlar şormanḡ
Bu gün ki şem‘ kimi od çıḡar zebānumdan
7. Neşīb-i düşmen-i ḡün-ḡ‘ārūm olmasunḡ yā Reb
Bu ġem ki yētdi baḡa yār-ı meḡrbānumdan
8. Bu ol ġezel ki Füzülī beyān ēder Ḳovsī
Zamān zamān tōkülen ʔetre ʔetre ʔanumdan

G.419

1. Helḡ yā Reb āḡiret daşını atmışlar n'içün
Dīn ü dil neḡdin fenā dünyāya satmışlar n'içün

2. Menzil-i mekşûd kim bir iki gām artuḡ degül
Bî-terîḡetler kēş-â-kēşden uzatmışlar n'îçün
3. Helḡe kim gerdūnı pāmāl èylemek meḡdūr ola
Hırş ile Ḳārūn kimi topraḡa batmışlar n'îçün
4. Nūr u zülmet bir degül 'eşḡ özgedür 'eḡl özgedür
Bir biriyle helḡ şāf u dūrdu ḡatmışlar n'îçün
5. 'Eşḡ tîḡinden eger me'sūḡ fāriḡ-bāl ise
Bes kıızıl ḡan ile gül reḡtin boyatmışlar n'îçün
6. Nāleden bî-şerfe bülbüller bu bāḡunḡ ḡunḡasın
Kōḡmaḡ iḡün ḡ'āb-ı rāḡatdan oyatmışlar n'îçün
7. Saldı Ḳovsî 'āleme şūr-ı ḡiyāmet 'eşḡden
Bilmenem Mecnūn ile Ferḡād yatmışlar n'îçün

G.420

1. Şebr ü ḡerārūm aldı bir ārām-ı cān bu ḡün
Bir yaḡşı yāra ḡönḡlūmi vērdüm yaman bu ḡün
2. Bildüm nigāh-ı ḡūşè-yi çèşmi ne şīvedür
Me'lūmum oldu fitnè-yi āḡir-zamān bu ḡün
3. Èy kim neşīb reḡl-i girān ètdiler saḡga
Meḡmūrlardan ötmeginen ser-girān bu ḡün
4. Bî-intizār danla vērūr cūr'e cūr'e mēy
Dövr-i sipēhr her kime içdürse ḡan bu ḡün
5. Her kim bu ḡün ne ekse biḡer danla bî-gümān
Zinhār ètme yaḡşılar ile yaman bu ḡün
6. Bir ḡaşı yay elinde çekersen nedāmetin
Öldürme nāz ile beni èy şeḡ kemān bu ḡün
7. Ḳovsî dünēn çemen saḡga dām-ı belā iken
Yā Reb ne yüzden oldu ḡefes āşyān bu ḡün

G.421

1. Gel bu mēyden sākīyā iç bir nefes ḡan bir zamān
İmtaḡān iḡün bizüm odlara hem yan bir zamān
2. 'Āḡibet cānāna teslīm èyledüm cān neḡdini
Şūkr kim kāmumca āḡir döndi dövrān bir zamān

3. Têz ümîdüm mezre‘i sîr-âb olub ser-sebz olur
Ëylesünġ istâdeliġ ëy ebr-i êhsân bir zamân
4. Meġz-i cānum yandurur bu sür‘et ile âh eger
Öz ‘inânın saklaya ol berķ-cövlân bir zamân
5. Ol ki bir ‘ömr âteş-i hicrâna yandurmuş beni
Çekmesünġ yâ Reb benüm tek dâġ-ı hicrân bir zamân
6. Çekseler inşâf mîzânında artuķdur henüz
Şübḥ-i veşl-i câvdândan şâm-ı hicrân bir zamân
7. Tâ nefes vardur seni Kōvsî unutmaz bir nefes
Sen hem ondan ġâfil olma yâd êdüb an bir zamân

G.422

1. ‘Āşık oldum yēnġi başdan bir perî rühşâra men
Mest men bî-‘ekl men divâne men bî-çâre men
2. Bir sipend-i şūḥ yüz mecmerde yanmaġ sêyri var
N'ola vërsem gönġlümi her günde bir dildâra men
3. İsterem pervâne sūzın sevmişem bülbül sözün
Kim ‘inānum vërmişem ol şem‘-i gül-rühşâra men
4. ‘Āķibet bir yërde bî-fikrem ferāmūş êylerem
Kâş tapşursam ḥayātum neķdini dildâra men
5. Gözleri kan içmek ü kan tökmek ister kipriġi
Cānumı bu ķorḥudan teslîm ķıldum yâra men
6. Görmedüm bir zerre ‘eyb aġzında ol şîrîn-lebünġ
Dikķet ile êyledüm her ķend anġa nezzâre men
7. Nöķtê-yi ḥāluġdan ëy göz merdümü pergâr tek
Eşķ-rîzân olmışam ser-geşte men âvâre men
8. Şenbe vü âdîne çoḥ gördüm velî gün görmedüm
Tâ bu mekteb-ḥānede ferķ êtdüm aġ u ķara men
9. Êylemez Kōvsî tedârük bir nefes ‘işyānumı
‘Ömr-i cāvîdân eger şerf êtsem istiġfâra men

G.423

1. Sızıldar üstüh‘ānum bilmem ëy cān sen ne sızlarsan
Yanar berķ-i belâdan ol nêy-istân sen ne sızlarsan

2. Göngül hün-ı cigerden cām-ı gülgünüñ leb-ā-lebdür
Bu hamı ‘ëş ile ëy hāne-vîrān sen ne sızlarsan
3. Bu gün men bî-zebānam bend bendüm yansa ‘ëyb olmaz
Saḡa mümkündür ëy nêy āh u efgān sen ne sızlarsan
4. Yanarsan meṭlebünğce ëy sipend-i şūh odlarda
Benüm tek görmemişsen dāğ-ı hicrān sen ne sızlarsan
5. Ben ëy nêy olmuşam bî-tāb öz feryād u nālemden
Bu yanar od beni étmiş nêyistān sen ne sızlarsan
6. Gerekdür kim kefes keýdinde ben feryād edem bûlbûl
Müyesserdür saḡa seýr-i gülistān sen ne sızlarsan
7. Sınub mînā kimi ben sızlasam bî-cā degül Qovsî
Bükülmüş kedd ile ëy tāk-ı nisyān sen ne sızlarsan

G.424

1. İlāhî gönğlümi yā bāde yā qan isterem senden
Bu vîrān mülki ëy me‘mār vîrān isterem senden
2. Zemîn-gîr olmuşam bî-mêhrlikden sāye tek yā Reb
Bu yoldan bir yêgin serv-i hürāmān isterem senden
3. Senünğ ben kākülünğ tārına gönğlüm bağlaram āḡir
Onı zülfünğ kimi ammā perîşān isterem senden
4. Göngül bir keṭre qan artuq degül vêrdüm saḡa ammā
Gözüm ol keṭreni deryā-yı ‘ümmān isterem senden
5. Ğerez sensen teḡbîbüm her ne istersem budur vechi
Ki hem derd isterem hem derde dermān isterem senden
6. Bitürmek heýfdür zeḡm-i nümāyānuñ bu yüzdendür
Ki evvel merhem ondan şoḡra pēykān isterem senden
7. Diyerler öldürübsen Qovsîni hicrān ilen ammā
Anuñ qanını ben ëy nā-müselmān isterem senden

G.425

1. Bir sen kimi gül yoḡdur bu güller arasında
Yoḡ ben kimi bûlbûl hem bûlbûller arasında
2. Her çend siyeh-beḡtem bil keḡdrümi yaḡşî kim
Perverde olur dāyim od küller arasında

3. Terk  tme göz   g n l m kim  ona dutar mesken
Y     meler üstinde y  g ller arasında

4. Geh ve l beni sağlar geh hicr  ılır pinh n
Bu odların  içinde ol küller arasında

5. Ol   hre midür y  Reb bu k k l-i m    n mi
Y  çalmış ola nesr n sünbüller arasında

6. Her çend meh-i Ken  n   sn ile ser- medd r
L yik d r onı saysan ger  ullar arasında

7. Ol n  met n   y b lb l bil  edrin    kr  yle
Fery d nedür k fir nov-g ller arasında

8. P yveste olurdun  sen    lar ile hem-dem
Men y  uzam  y Mecn n bu   ller arasında

9. Ol   h sağa   ir bir s ye salur  ovs 
S yil kimi  oy ba un  yat yollar arasında

G.426

1. N'ola ger fer  ola n -merdlerden merd d ny da
Egerçi bellüdür her merd   her n -merd d ny da

2.  derd m n k   bed fer in bil rd m ya s lar  edrin
Fe  n kim açmadum göz bir nefes n -merd d ny da

3.  erler  el -i   lem s  er-i zerr n ile   hb 
Ba  a çalmış mı e  -i s r    reng-i zerd d ny da

4. Beterdür t  den b   b-r lar   retin görmek
Ki olsunğ       -yi  em   r her n -merd d ny da

5. Cah nda b y-ı derd   d   h   bir kimseden gelmez
Anun   n gün g r rl r merdüm-i b -derd d ny da

6. Y ti mez m  r-i   lem-t ba    sa göklere   bnem
Vi  lindan g l n  ger olmaya dil-serd d ny da

7. N ce y  sun  k l m y  Reb nes m-i     -i me   r kim
Beni yandurdı b -re m ne ol b -derd d ny da

8. Olar kim ol      n    kmetinden g fil olmuşlar
Ne bils n ler ki   yn-i   fiyetd r derd d ny da

9. Nêce ben bilmeyim Ƙovsî bu vîrân olmışuñg ƙedrin
Ki öz gönğlümden ayru bulmadum hem-derd dünyâda

G.427

1. Her çend tîğ kimi ƙedünğ helķi doğrıya
Doğra ki yok zavâl iki ‘âlemde doğrıya
2. Fettân gözünğ oğurladı oğrı nigâhdan
Bin gönğli kim helâldür oğrıdan oğrıya
3. Müjgân dêmenğ anğa ki men-i sâde oğradum
Bir çalıci herâmîye bir egri oğrıya
4. Yâ Reb doyınca bir dahı ol ƙanlumı görüm
Kim öte ƙan dutanlara doğrıya doğrıya
5. Ƙovsî kimi ƙiyâmetedin tanımaz özin
Ol Türk-i mest her kime bir ƙatla oğrıya

G.428

1. Yeter mi riştê-yi cân gövher-i yegânesine
Ki gün kemendi anuñg yêtmez âstânesine
2. Men-i mühekkêri şeyd êtdi ol hilâl-ebrû
Ki çerh reşk aparur yayına nişânesine
3. Nedür hayât u dil ü dîn ki êtmeyim bir bir
Fedâ kırışmesine nâzına behânesine
4. Herâmî gönğlüme tapşurdu zer-nişân oğlar
Ki her birisi deger pâdşâh hezânesine
5. N'ola feğânum eşit sen ki gül ƙulağ olmış
Ayağdan başadin bülbülünğ terânesine
6. Ğem-i beden yeter êy dil ki nov-bahâr geçer
Vêrince mürğ-i çemen rövneğ âşyânesine
7. Eger heber bula ƙuş güşê-yi zövğdin Ƙovsî
Belâ-yı dâmi êder ihtiyâr dânesine

G.429

1. Bir ‘ömr bağladum nezerüm meh-liğâlara
Şerf êyledüm gözüm ışığın tütüyâlara

2. Saldı tekellümünġ beni ağzunġ heyālına
Çoklar düşer söz üste görünmez belālara

3. Bizden esirgeme diler isen beķā-yı hüsñ
Né‘metden ol ķalır ki vērürler ġedālara

4. Yād etmaġ āšnāları ‘eyb olmaz ey şebā
Söyle bizümle yādlanan āšnālara

5. Āhır heyāl-ı mūy-miyānunġ senünġ beni
Oġratdı göz göre ne görünmez belālara

6. Ol cism-i nā-tevāñ bu reg ü üstüh‘āñ mıdır
Yā bir ġübār ķonmıř ola būryalara

7. Nem yērde nemlü perde ķūrür sermedin ġüne
Vechi budur ki göz tikerem dil-rübālara

8. Yay arķasın ķevürmedin almaz niřānını
ķovsī du‘āda arķa ķevür müdde‘ālara

G.430

1. Ger cāñ dilerse le‘l-i lebünġ cānum üstine
Dil ister ise dīdē-yi giryānum üstine

2. Gözden ne ġörmıř ola dil-i pāre pāre kim
Şef baġlamıř ġelür şef-i müġānum üstine

3. Tebhāl olur sitāreleri mēhr ilen felek
Bir el basarsa sīnē-yi sūzānum üstine

4. Ter-dāmenem cahānda velī bī-te‘ellükem
Dünyā tozı yapuşmadı dāmānum üstine

5. Lengerlü tīġden nēce zehmüm göz örte kim
Şebnem ġirāndur ol ġül-i ġendānum üstine

6. Topraġdan beni ġötüren hāksār olur
Toz ķondı bes ki ġövher-i ġelťānum üstine

7. ķovsī dēmем lebinden anunġ ol gerek baġa
Düşnām u buse her ne ġelür cānum üstine

G.431

1. Müyesser oldu bu ġün veşl-i yār kāmumca
Aķıldı ġunķa vu oldu bahār kāmumca

2. Henüz azdur eger şükr edem kıyāmetedin
Ki bir gün oldu benüm rüzgār kāmumca

3. Fūrūğ-ı veşlden otlandı şem‘-i müjgānum
Gül etdi ‘ākıbet ol nük-ı hār kāmumca

4. İlāhī nālem ile şām-ı hicr yanmayasan
Ki döndünğ ey felek-i bī-medār kāmumca

5. Heṭā diyer ol ki diyer bir gül ile yaz olmaz
Ki oldu bir nefes ol nov-bahār kāmumca

6. Bir arḥa kim gele su var ümīd bir de gele
Olursa ‘ömr, olur bir de yār kāmumca

7. Senünğ murādunğ ile oldu ger zamān Ḳovsī
Benüm de bir gün olur rüzgār kāmumca

G.432

1. Sözüm yoḥdur felek ger baḥmasa gözden aḥan yaşı
Budur ḳorḥum kim ol sēyl-i belā bu körpiden aşā

2. Nigāh u dīde bir birin unuttı sen niḳāb açgeç
Belī meḥşer günü kimdür baḥan her yāra yoldaşı

3. Birin zāhid birin meḥrāb sandum cānı tapşurdum
Emānet mi vērürdüm ol ḥerāmī göz bēle ḳaşı

4. Bu yüzden dutmanam yaşı ‘inānın kim degül kāmīl
Biri kim degmemiş ‘ālemde başı daşdan daşı

5. Te‘eccüb yoḳ çekerse gönğlüme göz tīğ-i müjgānın
Ki dāyim dehrde ḳan yuddurar ḳardaş ḳardaşı

6. N'ola ger bulmasa teğyīr zāhid gönğli ḥüsnünğden
Ne te’sīr ēylesünğ ḥorşīd-i rövşen-ger ḳara daşı

7. Şikeste Ḳovsīye gösterme istiğnā yüzün munca
Kiçikdür zerf odın çoḳ güclü étme olmaya daşı

G.433

1. Baḥan kimdür gül ü gülzāra ol rüḥsār olan yerde
Ḥes ü ḥāşāka kim iḳbāl eder gülzār olan yerde

2. Ğem-i ‘eşḳünğ beni dünyā ğeminden fāriğ etmiş kim
Şerer bī-dest ü pādur berḳ-i bī-zinhār olan yerde

3. Anuñg yanında ey göz tökme eşk ü içme kan ey dil
Mey ü sāger ne lāzim sākī-yi hūn-h'ār olan yerde

4. Belādur ihtilāf-ı merdüm-i efsürde-dil vā'iz
Beni mey-hāneler mest eylemez huşyār olan yerde

5. Ben elden gêtmişem ey hūblar menden ne istersiz
Ki himmet ehli hergiz yoh dēmezler var olan yerde

6. Beni ger şüret-i dīvār eder heyret genīmetdür
Ki düşmez yāduma egyār hergiz yār olan yerde

7. Gönğülde iş gelür her çend şüret nā-tevān olsa
Beden bī-kārdur ammā gönğül bīmār olan yerde

8. Mey-i gül-fām olanda tā dilüm var hāy u hüyum var
Velī ağızum açılmaz zāhid istiğfār olan yerde

9. Hoş ol sā'at ki çeşm-i zehm için bī-tāblıg Kovsī
Sipend etsünğ beni ol āteşīn-rühsār olan yerde

G.434

1. Neşāt-ı mey genīmetdür gem-i hicrān olan yerde
Humār-ālūde şehbā şükriñ eyler kan olan yerde

2. Heyālunğ sīnede gönğlüm ayağ altındadır sākī
Oturmaz şedrde ev şāhibi mehmān olan yerde

3. Cünūna teng-nā-yı küçe vü bāzār āfetdür
Benüm cövlānumı görmek gerek meydān olan yerde

4. Dēme berķ-i bahārāndur ki ebr-i dūd-ı āhumdan
Şererlerdür çıhan ol āteşīn cövlān olan yerde

5. Ben ol miqdār vehşet eylerem egyār yanından
Ki ārām ile gönğlüm eglenür cānān olan yerde

6. Refīkinden olur yahşı yamanı her kimünğ zāhir
Ki zencīr ile eglenmez melek, şeytān olan yerde

7. İlāhī pencesi mercān kimi öz kanına batsunğ
Elinden öz giribānın koyan dāmān olan yerde

8. Ayağdan ger salur salsunğ beni bu ze'f-i rüz-efzün
Ten ü cān olmasunğ olsunğ gönğül vīrān olan yerde

9. Bu ze‘f ile benüm qeddüm nece hem bolmasunğ Qovsı
Sipêhr-i seht-bâzû kâmeti çövgân olan yêrde

G.435

1. Bi-hemdi'llâh yatubdur sînem içre dâğ, dâğ üste
Belî meşhûr sözdür ol meşel kim yağ yağ üste
2. Qaradur rûzgârı her kimünğ kim gönğli rövşendür
Bilür her tîfl-i mekteb kim yazılmaz ağ, ağ üste
3. Qiyâmet hem olursa durmanam ol serv ayağından
Sağa erzânî bülbül gül gül üste bağ bağ üste
4. Ayağdan salmayub mînâ-yı gerdün möhletüm vêrse
Yüz il el bağlaram kullığda sâkî bir ayağ üste
5. Ne te'şîr êylesünğ yâ Reb ne vech ilen görünsünğ kim
Felekde yulduzum bir lâledür bir qarlu dâğ üste
6. Deme kim bilmenem 'êşkünğde derd ü dâğ qedrin kim
Gönğül titrer gözüm pervâneler tek bu çırâğ üste
7. Ne gülşendür bu bir gülşen ki tâ işler gözüm Qovsı
Hemîn bülbül görer bülbül yanında zâğ zâğ üste

G.436

1. Sipend-i bî-şedâyam şö'lê-yi âvâz olan yêrde
Nêyem nêy âteş-i berg ü nevâyam sâz olan yêrde
2. Bu dilsizler dilin her çend nêy hem menden öğrendi
Nevâ-yı nâlemi görmek gerek dem-sâz olan yêrde
3. Ben ol bî-bâl u per mürğem ben ol bî-dest ü pâ şeydem
Kî pervâz êylemez rûhum meger şehbâz olan yêrde
4. Anunğ yanında siz pâmâlsız êy serv-kâmetler
Görünmez sebzê-yi h'âbîde serv-i nâz olan yêrde
5. Teveccüh şö'lesi süzende-terdür ser-girânlığdan
Heķîķet 'âleminde nâz yoğdur nâz olan yêrde
6. Senünğ dövrünğde kâfir bütlerle îmân getürmez kim
Füsûn u seħr bâtil nâmedür ê'câz olan yêrde
7. Mehebbet 'âleminden düstlar her me'nî üz vêrse
Diyünğ kim gönğlüm eglenmez bu sözler az olan yêrde

8. Sanur bülbül beni bî-bâl u per ammâ ne bilsünğ kim
Yüz il pervâz êder şövķ ehli hem-pervâz olan yêrde

9. Anğa eĥvâlumi sen êy nigâh-ı ‘ecz şerĥ êt kim
Dilüm dutmaz benüm çêşm-i süĥen-perdâz olan yêrde

10. Ne bilsünğ ‘endelîb âyînedür gül-çêhreler gönğli
Ki feryâd u feğân êyler nefes ġemmâz olan yêrde

11. Ümîdüm var şehîd-i Kerbelâdan bir nezer Kõvsî
Şef-i meĥşerde her yahşî yaman mümtâz olan yêrde

G.437

1. Teşnê-yi gülzâr u dâğ-ı lâlezâram âh âh
Teĥtê-yi meşķ cünün-ı nov-bahâram âh âh

2. Sêyl vîrân êyleyen êv ķâbil-i te‘mîrdür
N'êyleyim ben kim ĥarâb-ı rûzgâram âh âh

3. Kûdretüm yoh çerĥ êvinden başum alub çıĥmağā
Bir üzi bağlu gözi bağlu şikâram âh âh

4. Nâleden ĥâlî kılr gâhî sipend öz gönğlini
Âh kim men bî-zebânam bî-ķerâram âh âh

5. Êyle kim sêyl-âb öginde ĥâr u ĥes pâmâl olur
Pâyâmâl-ı giryê-yi bî-iĥtiyâram âh âh

6. Şeyd eger yüz yêrde zencîr olsa mümkündür ĥelâş
Men giriftâr-ı kemend-i zûlf-i yâram âh âh

7. Ĥeyf Kõvsî ĥerc-i şübĥ-i pîç ü tâbam ĥeyf ĥeyf
Âh n'eylim şem‘-i şâm-ı intizâram âh âh

G.438

1. Ĥefîf ü ĥ‘ârdur her çend bülbül ĥâr yanında
Anunğ pervâzını görmek gerek gülzâr yanında

2. Yêten bî-derde derd-i dil dêmeng kim zehr-i ķâtıldür
Mêy-i gül-reng-i lezzet-âferîn huşyâr yanında

3. Serâb-ı ĥüşķ tek zâhid beni ger hîçe hem almaz
Girâmî gövherem deryâ-yı lengerdâr yanında

4. Dözer mi sînê-yi süzânına ĥorşîd ‘üşşâķunğ
Ki gerdün bir tütündür âh-ı âteş-bâr yanında

5. Ferāmūş èylesem dünyā vu mā-fī-hānı ‘èyb olmaz
Benüm kim yādum u hūşum alubdur yār yanında

6. ara g nl ler n  ħor  d-i ‘ lem-t bdur gönğli
Ne ħ cet Şem‘-i me fil d   -yi b   r yanında

7. M y-i gül-f mdan s    beni mest Ğyledi ovs 
Ki  b-ı Kövşer i s n  s   -yi ebr r yanında

G.439

1. A armaz (?) b  l-heves, ‘    ehli ħ  r u z r olan y rde
Nedür z   u ze en mi   r  b lb l ħ r olan y rde

2. Ba  a her bir sözi bin yol d mek s    henüz azdur
   ret ya   dur amm  t ref hu   r olan y rde

3. Diyerler ħ   kim derm n  var ‘ lemd  her derdünğ
T b b m bes nedür derm n g n  l b m r olan y rde

4. Benüm Şebnem kimi d ny da  s     gözüm yoğdur
Umar m  kimse r   t  er -i  te -b r olan y rde

5. Temenn   ylemen   y ħ blar dil-germl   menden
Ki men perv neyem ol  te  n-r    r olan y rde

6. Gözümden y r hergiz g   b olmaz t  g rim g  ri
D men  kim g n  l m eglenmi   benüm e   r olan y rde

7. Ne b kum var benüm gerd n-ı m n -f mdan ovs 
Ki d vr n y rdur s    benümlen y r olan y rde

G.440

1. Saldı ol serv-i rev n s    hav -   hlara
Aya   ba  lulara elleri k t hlara

2. anı    boyn nadur ge m yen    an ndan
Ger nig hun  d    me   er günü ħ n-   hlara

3. K k l n  fikrine ben öyle ki          idüm
   ar idüm g    yapu    idüm   hlara

4. S   -yi l   f salur ba  ma bir ser-k   kim
Boyn egmez ser-i k   nda ged  Ő hlara

5. ‘ lem n  derd-i seri ‘  l imiş  y b    lar
B m benden                      

6. Êy ceres her qedem öz başına reh-zen çağurur
Kim ki bu vādīde yol göstere güm-rāhlara

7. Her qeder yandurur od şām-ı gerībān Kovsī
Vêrûrem şem‘ kimi arğa sehergāhlara

G.441

1. Kūyında yārunğ itler yêtmez baŋga vefāda
Kim bend-i pîrehendür boynumdaki kılade

2. Dövr-i rühünğde heŋtünğ var özge āb u tābı
Kim sebzesiz çemendür rühşār-ı şāf u sāde

3. Ger mēhrünği yaşıрмаğ möhr-i leb olmasaydı
Hākisterin sipēhrünğ nālem vērürdi bāda

4. Pervāne kânē‘ olsa meh-tāb şem‘i besdür
Tā var yād-ı veşlünğ düşmez vişāl yāda

5. Yandurdu meğz-i cānum nēy şem‘ tek ne bilsünğ
Kim tāb-ı nāle olmaz ‘üşşāk-ı bī-nevāda

6. Teshīr-i eşk ü āh èt āb u havāya uyma
Kim bāğ-ı dehr kıalmaz dōrt feşl bir havāda

7. Boynumda hoş-nümādur zencīr yoksa Kovsī
Bir it ki hū salubdur hācet degül kılade

G.442

1. Hanı menden diyen ol serv-i sehī-bālāya
Ki kēş-ā-kēş ne revādur bu bükülmiş yaya

2. ‘Āşık oldum yēne bir şem‘-i sehī-kāmete kim
Meh-i tābānı begenmez güne salmaz sāye

3. Derd sevdā-geriyem ‘eşq iledür bāzārum
Var başumdan savul êy ‘eql-i tünük-sermāye

4. Çekmez el nāşēh-i bī-derd girībānumdan
Ne vērübdür alabilmez men-i gem-fersāya

5. Herf-i gemmāz meger vērđi dehānunğ heberin
Ki vücūdum yēne pēygām aparur ‘enķāya

6. Sebze tek men de bir ümmîd ile pāmāl oldum
N'ola  y serv-i rev n başuma salsan s ye
7. Y ri yanumda  o   y s yl-i bah r n da ma
Ki bu bir  et re boyun egse eger dery ya
8. Bilmenem dehrde y  Reb ne vef  görmiş ola
Biri kim g n glini ba lar bu fen  d ny ya
9. G ven r  e rine  yv nına d ny sı olan
  ne ber-d   gezen ‘er  iledür hem-s ye
10. N z  der zerre e  or  d meger bilmez kim
Pest oldu ca bu m ‘r cda artar p ye
11. Boyamı  yazı yüzin l lesit n sanma ki ben
G ster b d  umu  an a laduram   hr ya
12.  atlanur cism gözüm yaşına   yr nam kim
D zer ol pestce d v r bu da  un  aya
13. G celer n l -yi dil-s z-ı bel dur y  Reb
Olmasunğ       ile k fir olan hem-s ye
14. G l-r  -i serv- ed m c m -yi elv n n' yler
Ki y ter   n-ı dil-i  ovs  an a pir ye

G.443

1.  y v y ki elden g derem y r gelince
Dilden düşerem başuma dild r gelince
2. Her kim ne bilür ben kimi m y  edrini kim ben
 anlar  erem s   -yi   n-  r gelince
3. Me‘z r dutun  ger bu ömür ile çemende
  br  ylemenem ebr-i g her-b r gelince
4. Y  Reb bu  eder yol ki beni ze‘f aparubdur
Gels ydi   b b m men-i b m r gelince
5. Perv ne kimi g nler m ez bes ki  aradur
‘ mr m y ter enc ma   b-i t r gelince
6. Fery d ki s yl- b-ı seb k-s yr-i  ev di 
Da ıtdı beni üstüme m ‘m r gelince

7. Elbette neşâî öldürecağdur beni Kõvsî
Her çend ğem öldürmeŝe ğem-h'âr gelince

G.444

1. Tebîbüm başuma bir ğün gelür va'llâh bi'llâh
Baŋa tapşurduğı cāmı alur va'llâh bi'llâh
2. Diyerler hālumu şormaz şorar bir özge dildür bu
Sanurlar derdümi bilmez bilür va'llâh bi'llâh
3. Beni ey ŝüh-ı sengîin-dil ki tîĝünĝün helâk oldum
Sen öldür yoksa heşret öldürer va'llâh bi'llâh
4. Benüm her çend gönĝlüm rövizê-yi rizvândan açılmaz
Eger sen açılırsan açılır va'llâh bi'llâh
5. Diyerler 'ömr-i müste'cel gèder gelmez ne sözdür bu
Ki sen gelsen geçen ğünler gelür va'llâh bi'llâh
6. Sen al ey iltifât-ı yâr menden neğd-i cānum kim
Teĝâfûl ondan ötrü yalvarur va'llâh bi'llâh
7. Elünĝ rengîindür ey bülbül ayağ altına baĥmazsan
Telâfîler tedârükler olur va'llâh bi'llâh
8. Gözüm, her çend Kõvsî derdini pinhân dutar senden
Heberdâr ol kim ol bî-derd ölür va'llâh bi'llâh

G.445

1. İstemez mi ol sitem-ger kim beni şâd eyleye
Gönĝlümi te'mîr êde yüz Ke'be âbâd eyleye
2. Yıĥduğı-çün gönĝlümi küffâra vâcibdür gerek
Yâ beni âzâd êde yâ bin kûl âzâd eyleye
3. Pâdŝehler eylemezler özleri cellâdlıĝ
Tâ felek vardur ne lâzim yâr bî-dâd eyleye
4. Her ele yüz tîĝ dutmağ hansı kâtilden gelür
Çeşm-i mestünĝ êtdüĝin hâşâ ki cellâd eyleye
5. Olmasunĝ yâ Reb ferâmûş ol mürüvvet-pîşe kim
Bî-mürüvvet yârımı görgeç beni yâd eyleye
6. Eylese bîmâr 'eŝkünĝ derd êder dermânını
Kõrĥum oldur kim tebîbüm terk-i bî-dâd eyleye

7. Bādē-yi gülgünca kēyfiyyet vērür her-gāh kim
Sākī-yi nāz-āferīn Kōvsī beni yād ēyleye

G.446

1. Men ki elden gētdüm ol serv-i revān gel gör gele
Qalmadın cān mende ol ārām-ı cān gel gör gele
2. Acı étmişken bu gün şefrā-yı hicrān ağzımı
Düstlar ol dilber-i şīrīn-zebān gel gör gele
3. Gelmemişken kimsede ārām u tākēt qoymadı
Ol belā-yı cān-ı ‘āşık nāgehān gel gör gele
4. Èylemişken nāvek-i hicrān müşebbek sīnemi
Nāgehān bir gūşeden ol şek kemān gel gör gele
5. Ağlamağ qan èylemekdür düstlar ol bezmde
Göz yolından eşk sēyl-ābı-yla qan gel gör gele
6. Cānumı hicrān odı yandurmamışken pāk u şāf
Üstüme ol āteş-i āteş-nişān gel gör gele
7. Hamı yandan derd ü gem Kōvsī alurken cānumı
Bir terefden ol hayāt-ı cāvdān gel gör gele

G.447

1. Feğān ki dāğ-ı dil efsürdelendi yār gelince
Bu gül açıldı vu dağıldı nov-bahār gelince
2. Yétince yār, beni intizār cāna yètürdi
Berāta vèrdi hezān hāşilüm bāhār gelince
3. Dēme ki qurtaruram intizārdan gelür olsan
Ki gözlerem yolunğı çeşmüme gübār gelince
4. Ne berq var şeb-i hicrān ne şem‘ bes bu ne oddur
Ki yandurur beni ol āteşīn ‘izār gelince
5. Gelende yār üzülür medd-i nāle riştesi veh kim
Kemend-i fūrşetüm elden gēder şikār gelince
6. Bu pīç ü tīb ile mümkün midür üzölmeye cānum
Kēş-ā-kēş-i şeb-i hicrān gédince yār gelince
7. Bu növ‘ kim onı elden nevā-yı bülbul aparmış
Gelüb bahār geçēr Kōvsī-yi figār gelince

G.448

1. Kān içme gönğül sākī-yi hūn-ẖār gelince
Şebr èyle gözüm növbet-i dīdār gelince
2. Elbette bu yol ‘erz èderem derd-i nehānum
Ġem salmasa dilden beni ġem-ẖār gelince
3. Güller düşecağdur gözüme hūn-ı cigerden
Gül sèyrine ol nov-gül-i bī-ẖār gelince
4. Feryād ki hicrān beni ber-bād èdecağdur
Ol āteş-i sūzān-ı şerer-bār gelince
5. Èy vāy ki ẖeyret beni dilden salacağdur
Ol nūş-leb-i āyīne-rūhsār gelince
6. Efsūs ki ẖesret meni menden alacağdur
Bāzāruma ol arica dīnār gelince
7. Birdür baŋga merhem gele yā gelmeye Kōvsī
Kim tāzelenür yaralarum yār gelince

G.449

1. Heyāl-ı ‘arizūŋ kim veşldür hicrān libāsında
Vèrür her dem baŋga şehbā-yı bī-ğes kan libāsında
2. Vişāl ilen ‘elāc-ı ‘eşķ-i rüz-efzūn degül mümkün
Davā-yı nā-münāsib derddür dermān libāsında
3. Ne me’nīdür bu yā Reb kim men-i ẖeyrānda cān kalmaz
Görende özgeni hem nāgehān cānān libāsında
4. Bu şüret-hānede her şüret-i bī-cāna aldanma
Ki çokdur bü'l-hevesler ‘āşık-ı ẖeyrān libāsında
5. Leb-i hendān ara berķ-i belā mestürdur ammā
Nehāndur ebr-i rehmet dīdè-yi giryān libāsında
6. Teme‘ kes māl u cāhından cahānuŋ kim saŋga gerdün
İçürdür hūn-ı nā-heķ nè‘met-i elvān libāsında
7. Tevāzü‘ ber-teref Kōvsī mehebbet ittiḥādından
Ser-i kūyūŋda şāhib-hānedür mehmān libāsında

G.450

1. Pëyveste hâr olur gül-i hendân ilen bêle
Şübî-i vişâl öter şeb-i hicrân ilen bêle
2. Cânâna cânı vërmez isem vechi var ki ben
Çoh derd ü dâg beslemişem cân ilen bêle
3. Bir gün bunı vu bir gün onı vërse gem degül
Dövrân baŋga şerâb vërür kan ilen bêle
4. Dervîşe h`âr bahma ki Qur`anda şebtdür
Mür-ı ze`îfünġ adı Süleymân ilen bêle
5. Yêr qalmadı ki gezmedüm ü yârı bulmadum
Dêyr ü heremde gebr ü müselmân ilen bêle
6. Öldür beni vü gönġlümi al kim bu Ke`bede
Hâcî gerek fedâ ola qurbân ilen bêle
7. Yâ Reb lebünġ ne sêhr ile bir yêrde cem` eder
Âb-ı hayâtı âteş-i süzân ilen bêle
8. Korhum budur ki çün çıha pëykânı yaradan
Cân-ı ze`îf çıhmaya pëykân ilen bêle
9. Dünyâda dahı cennet olurmuş ki bir nefes
Durdum oturdum âhiri cânân ilen bêle
10. Kavsîni yalkuz ol iki üç zâlim öldürür
Çêşm ü nezâre nâvek-i müjgân ilen bêle

G.451

1. Hüsn `êşk ile berâberdür giriftâr olmasa
Kim göher hâk ile yeksândur herîdâr olmasa
2. Eyleme ikrâh menden kim tebîb-i hâzîkünġ
Kedri nâ-me`lûmdur her yêrde bîmâr olmasa
3. Dâne-yi hâlünġ kıılır zühhâdı fâriġ şübheden
Riştê-yi zülfünġ yêter tersâya zünnâr olmasa
4. Rüz-ı hicrân ummasunġ menden mehebbet kimse kim
Qaynamaz kanum benüm tâ çêşm-i hûn-h`âr olmasa
5. Târ u püdum bir birinden ayrılır sîm-âb tek
Mâyê-yi ârāmum ol âyîne-rühşâr olmasa

6. Hermen-i ümmîdüme öz şö'le-yi âhum yêter
Şâbit ü seyyârdan gerdün şerer-bâr olmasa
7. 'Eşk terkin êtmeyen bilmez bu dövlət pāyesin
Mestlîğ kēdrin ne bilsünğ kim ki huşyār olmasa
8. Üzdi cānum riştesin gem kimse āgāh olmadı
Vāy yüz min vāy cānān hem heberdār olmasa
9. Bes ki müddetlerdür öğrenmiş kemend-i zülf ile
Baş koyar şehṛälara Kōvsī giriftār olmasa

G.452

1. Şebā sen 'erz kıl bir reng ile eḥvālumı yāra
Velī yavuncıya yavuncıya yalvara yalvara
2. Saṅga ol kāmēt-i mövzūn ile mümkün degül hem-tā
Belī möhtāc olur mı mişre'-i sencīde tekrāra
3. Eger mö'min eger kāfir esīr-i tār-ı zülfünğdür
Kimi tesbīḥe okşatmış onı vu kimi zünnāra
4. Gel èy nov-ḥeṭ revā görme ki sensiz bèyle gülşende
Çeküb her sebze bir tîğ-i cefā vu bağrumı yara
5. Ölüb kırtardı öz cānın 'eceb bī-derd imiş Mecnūn
Yeḳīn kim derd bilmez bèyle derde isteyen çāre
6. Ḥeṭ ü ḥālunğdan özge kim karadur rüzgārūm tek
Kimünğ ben tek günin ḥorşīd-i tābān èylemiş kıra
7. Zebān-ı ḥāl ile şordum lebünğden kanlumu Kōvsī
Dēdi gözdür dēdüm sözdür dēdi nezzāre nezzāre

G.453

1. Benümle sākī-yi gül-çehre yār ola ne ola
Başumda sāyè-yi ebr-i bahār ola ne ola
2. Bahār feşli murādınca bülbülünğ geldi
Benüm de kāmum ile rüzgār ola ne ola
3. Egerçi gönğlüm èvin yıhdı yaḥdı yandurdu
Bu derd tā ki cahān var var ola ne ola
4. Kērār u şebrüm alan nāzenīnüm öz gönğlin
Benüm kimi utuzub bī-kērār ola ne ola

5. Kavurdu bağrumı reşk âteşi budur derdüm
Ki ğeyr ğeyr oluban yâr yâr ola ne ola

6. Bu âb u reng ile ger sen güle güle gelesen
Gülüb çemen açılıb gül bahâr ola ne ola

7. Müşevveşem bu cehetden ki nekd-i cānum anğa
Nişâr olmaya yâ Reb nişâr ola ne ola

8. Yaman kavurdu meni âftâb-ı mēy Kōvsî
Başumda sâyê-yi ebr-i bahâr ola ne ola

G.454

1. Zînhâr atma sitem daşını dîvânelere
Ki perîler yığılubdur bu perî-hânelere

2. ‘Eşk her çend gezer hüsni diyüb kapu kapu
Öz ayağıyla gelür genc bu vîrânelere

3. Göz ü gönğlüm seni ey Leylî-yi âfāk ister
N'ola ger bassan ayağunğ bu siyeh-hânelere

4. Zülf ü kākül sözi ile gecemi şübḥ ederem
Tifl-i nâ-dân kimi ögrenmişem efsânelere

5. Bu humâr ile n'ola bâde içün yalvarsam
Boyı mînâ özi sākî gözi mēy-hânelere

6. Karalubdur bir iki şem‘e gözünğ meḥfilde
Ötmemişsen şeb-i mehtâbda vîrânelere

7. Gül degül şem‘ degül Kōvsîye menzûr ammâ
Şübḥ bülbüllere benzer gece pervânelere

G.455

1. ‘Ömrler hûn-ı dil içdüm gül ‘izârum senden ötrü
Âhîri dağlara düşdüm lâlezârum senden ötrü

2. Sînemi oḥlar delübdür kanlu pēykânlar kalubdur
Cānumı gemler alubdur gem-güsârum senden ötrü

3. ‘Aşık olan geçer elden baş u cāndan, cān u dilden
Dâmenünğ tek gétidi elden ihtiyârum senden ötrü

4. Gözlerüm kan-ile doldı bilmenem gönğlüme n'oldı
Kākülünğ tek kara oldı rûzgârum senden ötrü

5. Ḵovsī ile hem-dem oldum hem-dem-i derd ü ğem oldum
H̱ār u zār-ı ‘ālem oldum nāzlu yārum senden ötrü

G.456

1. Dilden dile düşdüm dil-i dīvāneden ötrü
Urdum özümü odlara pervāneden ötrü
2. Bī-tāket olur ‘āşık için ẖusn-i ze-ber-dest
S̱eyl-āb düşer dağlara vīrāneden ötrü
3. Benzetme beni bülbul-i bī-derde ki ṉey tek
Dilden düşerem nāḻe-yi mestāneden ötrü
4. Bir avuc unumdan benüm eflāk ne ister
Ḏerler ki degirmen dolanur dāneden ötrü
5. Şeyyād kimi āhū-yı re‘nā talebinde
Ḵovsī dolanur me‘nī-yi bīgāneden ötrü

G.457

1. Yıhar vīrānemī gerdūn sanur kim ẖān-māndur bu
Ne bilsünġ kim qanatsız q̱uşlar için āşyāndur bu
2. Müselmānlar leb-i m̱eygūna aldanmaġ ki qandur bu
Gönġül yahşılara zinhār v̱ermeġ kim yamandur bu
3. Yıgub dāmānuġı ‘āşıkdan ey serv-i revān ötme
Ki ẖusnuġ çağı ḇeş gündür öter genc-i revāndur bu
4. Diyerler kim nişān bulmaġ dehānuġdan müyesserdür
Ġelettür iftirādur meḥz sözdür bu yalandur bu
5. Geçer müjgānlaruġ daşdan çekende göz q̱aşuġ yayın
Egerçi bir hemīde oḥdur ol bir nā-tevāndur bu
6. Beni mest etti dövr-i ḥeṭṭuġ ey bed-mest huşyār ol
Bahār ise baġa ammā saġa feşl-i ḥezāndur bu
7. Diyerdüm kim senüġ m̱üy-miyānuġ var ola ammā
Yetişdüm ol ḥeyālūġ sirrine meḥz gümāndur bu
8. Bahār ötmaġdadur Ḵovsī gözünġ aç ġunça tek uyma
Yetişür köçmaġa növbet saġa hem-kārvāndur bu

G.458

1. Düşübdür heste gönğlüm benden ü ben yârdan ayru
İlâhî düşmesünğ kâfir, dil ü dildârdan ayru
2. İlâhî ağzı şîrîn olmasunğ zövke-i vişâl ile
Hayâtum telh eden ol le'l-i şeker-bârdan ayru
3. Kılur gülşende gül yanında bülbül nâ-şekîbâlig
Nêce şebr eyleyim ben ol gül-i rühşârdan ayru
4. Çemen şehinde hûn-ı mürde tek efsürdedür, sâķî
Şerâb-ı lâle-reng ol nergis-i hummârdan ayru
5. Gül ü gülşenden ey bülbül cüdâ düşdünğse şükr et kim
Benüm tek düşmedünğ ol serv-i hoş-reftârdan ayru
6. Gönğül hem-râzlardan bes ki görmiş bî-mürüvvetlig
Şeb-i hicrân içer kan dîde-yi bîdârdan ayru
7. Neşât-ı veşl umar bî-derd olanlar kim benüm Kõvsî
Karadur rûzgârum âh-ı âteş-bârdan ayru

G.459

1. Heberdâr olginen mînâ degül sâķî gönğöldür bu
Ağır kıymetlödür her çend gövher tek yünğöldür bu
2. Degül müjgânlarumda leht leht olmuş ciger kim ben
Mehebbet gülşeninden dermişem bir deste güldür bu
3. Bilür her çend gönğlüm hâlini ol âhû-yı re'nâ
Velî Mecnûn olanlar yeg bilürler kim ne çöldür bu
4. Doludur dâmenüm ey bağ-bân ammâ cidâl etme
Buñga dërler ciger pergâlesi bir özge güldür bu
5. Benüm mêt-hânenen ey zâhid-i ğâfîl yolum urma
Hezer kıl benzemez şemşîr-i lengerdâra yoldur bu
6. N'icün ey âteşîn-rühşâr bilmezsen gönğül kedrin
Ki şâhib-dil yanında tütüyâdur gerçi küldür bu
7. Olur mekdür Kõvsî sahlamağ seyl-âb ögin ammâ
'İnânın dutmağ olmaz hîç vech ilen gönğöldür bu

G.460

1. ‘İnānum aldılar elden dil-i zār ayru yār ayru
Meni dīvāne ètmişler hezān ayru bahār ayru
2. Cigergāhum sökerler tīb u tākēt menden isterler
Sipêhr ayru şeb-i hicrānūḡ ayru rūzgār ayru
3. Hezān feşlinde bülbul gūş senden el-emān menden
Ki ayru şīvedür şebr ü tehemmül zīnhār ayru
4. Heyāl-ı ‘arizūḡ gönḡlümde pinhān dāḡ köksümde
Meni mest èyledi sèyr-i gül ayru lālezār ayru
5. Bu il yā Reb ne güller dermesūḡ gülzārdan bülbul
Eger ben ayru töksem göz yaşı ebr-i bahār ayru
6. Nèce hāmūş olım èy ḡunça sen tek men bu gülşende
Ki menden nāle ister bülbul ayru nov-bahār ayru
7. Boyunḡdan ayru neḡş-i pāy tek elden gèder Kōvsī
Hürāmūḡdan senūḡ èy āhū-yı merdüm-şikār ayru

G.461

1. Şerābūḡ baḡrı kıandur sākī-yi hūn-h̄ārdan ötrü
Kebāb olmuş kebāb ol āteşīn-rühşārdan ötrü
2. Diyerdüm kim dutım dāmenūḡ èy serv-i revān ötsen
Feḡān kim gètdüm elden şīvē-yi reftārdan ötrü
3. N’içün irşāduma bēl bağlamazsan èy Berehmen kim
Üzüldi riştē-yi cānum benüm zūnnārdan ötrü
4. Anḡa artar mürüvvēt ‘āleminde yüz bin ümmīdüm
Eger yüz ḡem girībānum dutar ḡem-h̄ārdan ötrü
5. Heş ü hāşāk dutmaz şö‘lè-yi bī-bāk dāmānın
‘Ebeş dutmış ḡübār āyīnemi eḡyārdan ötrü
6. Hünēr tek düşmen olmaz èy hünerver hān heberdār ol
Ki şem‘i yandururlar dīdē-yi bīdārdan ötrü
7. Benüm tek hīç kim pervāne vü bülbul dilin bilmez
Ki ben odlara yandum ol gül-i rühşārdan ötrü
8. Bu ol şīrīn ḡezeldür kim dēmiş bir söz bilen Kōvsī
Heḡīḡetsiz mürüvvetsiz vefāsız yārdan ötrü

G.462

1. Hîç bilmenem ne ‘arîz, yâ Reb ne rengdür bu
Bi'llâh küfr olur mı dërsem firengdür bu
2. Ger dîn ü dil aparsa ol heṭṭ ü ḥâl senden
Zinhâr aparma adın zâhid ki nengdür bu
3. Çün ‘ekl ü dîn alurlar şehṛāya baş vërürler
Gül-çehreler bilürler resm-i firengdür bu
4. Dünyâ bir ejdehâ vu dūd-ı demi felekdür
Leyl ü nahâr sanmanġ mâr-ı dü-rengdür bu
5. Gelmezsen ‘öhdesinden çerḫ ile étme perḥâş
Şülḥine hem inanma kim pîş-cengdür bu
6. Gerdün-ı dün fezâsın dâru's-sürür sanma
Kim ehl-i dil yanında kām-ı nehengdür bu
7. Kovsî gübâr-ı gemden heṭ gönġlüm étđi sâde
Âyînesine ġeyrünġ her çend zengdür bu

G.463

1. Dîdê-yi ümmîd kim dîdârunġ eyler ârzü
Tütiyâ-yı heṭṭ-i ‘enber-bârunġ eyler ârzü
2. Keṭrê-yi şebnem degül kim gül ser-â-pâ güş olub
Göz tikübdür aġzunġa güftârunġ eyler ârzü
3. Sînesin eyler müşebbek ḥâr ḥâr-ı iştîyâķ
Kim ki ben tek nâvek-i ḥün-ḫârunġ eyler ârzü
4. Olmasunġ mı şerḫe şerḫe bir şikârunġ baġrı kim
Cövher-i şemşîr-i lengerdârunġ eyler ârzü
5. Gönġlüm ey kâtil benüm ol şeyd-i nâvek-ḫürdedür
Kim ölince tîġ-i bî-zinhârunġ eyler ârzü
6. Ey büt-i Çîn n'ola ger kullıġda ben bël baġlasam
Kim Berehmen hem senünġ zünnârunġ eyler ârzü
7. Hermenümde dâneler olmış sipend-i bî-ķerâr
Bes ki her dem ebr-i âteş-bârunġ eyler ârzü
8. Çün semender-ṭînet ü pervâne-meşrebdür gönġül
Yana yana şö'le-yi rüḥsârunġ eyler ârzü

9. Êtmesünġ mi ârzû Ḵovsî bükülmiş ķedd ile
Serv-i re‘nâ hem senünġ ref̱târünġ êyler ârzû

G.464

1. ‘Âşık sen oldunġ êy dil-i şeydâ men olmalu
Înşâf vër sen olmalusan yâ men olmalu
2. Çoklar havâ-yı ‘êşķ ile dîvâne oldılar
Yalkuz bu işde olmışam ammâ men olmalu
3. Zehlümüm yêtürse çerh-i şerer-bâra el-‘eşē
Tîġünġ anġa ger êyleye pervâ men olmalu
4. Êy nâle pîç ü tâb kemendinden el götür
Râm olmasa ol âhû-yı re‘nâ men olmalu
5. Ger sende şidķ-i niyyet ola âb olur serâb
Sen iste ger bulunmasa ‘enķâ men olmalu
6. Öldürmeyince ‘âşıkı derd-i girân rikâb
Dermâna vâķif olsa Mesîhâ men olmalu
7. Sen tîġ çekme ķetline zinhâr Ḵovsînünġ
Öldürmece onı bu temennâ men olmalu

G.465

1. Ne ġem ger her nefes ġün-ı dil içsem ‘âdetümdür bu
N'ola ölsem dirilsem dem-be-dem ġâşîyyetümdür bu
2. Beni sâyemden olmaz ferķ kıлмаġ bes ki pâmâlam
Belî fermân-revâ-yı mülk-i feķrem şövkettümdür bu
3. ‘Înânumdan dutar eşķ-i revânum ķeķ‘-i râhunġda
Baġa temkîn satar sîm-âb şebr ü ṯâķettümdür bu
4. Biyâbân-ı cünün mülküm, palâs-ı feķrdür mâlum
Yıġılmış derd ü dâġunġ başuma cem‘iyyetümdür bu
5. N'ola ger ġâksâr u nâ-tevân u pâymâlam kim
Diyâr-ı ‘êşķde mē‘râc-ı şân u şövkettümdür bu
6. Kemâl-ı ġ̱ârlıġ ovc-ı ķebül-ı ‘êşķdür Ḵovsî
Sanurlar ġelķ kim nöķşân-ı ķedr ü ķiyetümdür bu

G.466

1. Sanursan hāk-ı rāh ammā benüm hākisterümdür bu
Heyāl-ı neķş-i pā èyleren ammā pèykerümdür bu
2. Gönğül bī-tābdur, men şāf-dil, eşk-i revān gemmāz
Özüm āyīneyem sīm-ābum oldur cövherümdür bu
3. Özünğ bil cism ü cān-ı zār ile èy serv-i nāz ammā
Dil-i bī-tābumı sındurma kim bāl u perümdür bu
4. Feğān u nāle vü āh u gem ü derd ü belā sanma
Ki teshīr ètmege gerdün hişārın leşkerümdür bu
5. Sipèhrünğ gerdişinden özgeler endīşe çeksünğler
Ben ol deryā-kêşem kim bir müheķķer sāgerümdür bu
6. Alursan gönğlümi vīrān èdersen hīç dèmezsen kim
Ne lāzim çal u çap ètmek benüm öz kişverümdür bu
7. Görersen yollar üste Kōvsīni dāniste baħmazsan
Dèmezsen bī-vefā kim bir ķedīmī çākerümdür bu

G.467

1. N'ola bī-teķrīb eger èylersem izhār ārzū
Nov-niyāzam 'eşķde gönğlümde çok var ārzū
2. Ben kimi tā cān u dilden kimse bī-zār olmaya
Cān u dilden èylemez 'ālemde dildār ārzū
3. Ārzūlar derd ü gemdür bèyle gemler def'ine
Sākī vü şehbādan özge ètme zinhār ārzū
4. Bes ki bir şāhib-beşīret dehr bāzārında yoh
Yūsuf-ı gül-pīrehen ètmez herīdār ārzū
5. 'Èyb olmaz ārzū me'zūr dutsunğlar meni
Kılsa hesret gözlerüm meţlebce dīdār ārzū
6. Geh tebessüm geh tekellümden gülistān olmağa
Bağrumı ķan ètdi èy le'l-i şeker-bār ārzū
7. Ben bu hāl ilen nèce yā Reb çekim hicrān yūkin
Kim olubdur ze'f elinden gönğlüme bār ārzū
8. Bes ki Kōvsī ārzū dört yandan almiş çevremi
Fūrşetüm yohdur èdem cānāna izhār ārzū

G.468

1. Ne lebdür veh ne ağızdur bu yâ Reb veh ne sözdür bu
İrağ olsunğ yaman gözden ne müjgândur ne gözdür bu
2. O rûhsâr ile karşı âb olmaz durduğı yêrde
Ne yüzdür bu gözüm âyînede yâ Reb ne yüzdür bu
3. Dem-â-dem hesretünğden bağrumunğ kan olduğı vechin
İnanur gözlerünğ ammâ lebünğ sanur ki sözdür bu
4. Degül nökşân iki dünyâya alsan ‘âşıkunğ gönğlin
Men ü Tanğrı vu mîzân-ı mehebbet kim ucuzdur bu
5. Eger gerdûna Kavsî ‘ecz edüb yalvarsa ‘eyb olmaz
Kim ol bî-çâre bir yalkuz belâ-kêşdür doğuzdur bu

G.469

1. Gördüm yuhuda yârı ‘eceb yâr imiş yuğu
Çeşm ü çirâğ-ı dövllet-i bîdâr imiş yuğu
2. Ondan nigâr-hânê-yi Çîn oldı gözlerüm
Peh peh ne âb u renglü gülzâr imiş yuğu
3. Veşlünğle tâ kara gecemi rövşen eyledi
Bildüm ki nûr-ı dîdê-yi bîdâr imiş yuğu
4. Ben hûşk-kâmı eyledi sîr-âb-ı câvdân
Âb-ı hayât-ı teşnê-yi dîdâr imiş yuğu
5. Gösterdi ‘eks-i çehre-yi cânânı bî-hicâb
Âyînedâr-ı şö‘lê-yi rûhsâr imiş yuğu
6. Kavsî getürdi başuma âhir tebîbümi
Dâru’ş-şefâ-yı ‘âşık-ı bîmâr imiş yuğu

G.470

1. Esîr-i ‘eşq olanlar yêtişdi yâr harây
Hezân şikesteleri geldi nov-bahâr harây
2. Yêtişdi bülbül-i dil-hestenünğ harâyına gül
Yêtiş yêtiş bu günümde harây yâr harây
3. Sağa gözüm ışığı ‘erz-i hâl etmek için
Bir ittifâk ile hem olmadum düçâr harây

4. Ne hāl-ı zārımı şordunġ ne gönġlümi aldunġ
Boyunġ belāsın alım gēçdi rüzgār harāy

5. Beni bu günde salub yār gēçdi ‘ömr kimi
Harāy kim yoġ imiş ‘ömre è‘tibār harāy

6. Seni bu reng ile gülşende görmeyen ne bilür
Ki ben kimi neden ötrü kıllur hēzār harāy

7. Nevā-yı nāle sevenler dilüm açıldı gelünġ
Cünün esīrleri geldi nov-bahār harāy

8. Yolında durmaġ idi meṭlebüm kıyāmetedin
Feġān ki yıġdı benī derd-i intizār harāy

9. Yétürdi şem‘ine pervāne neḡd-i cān Ḳovsī
Ben öz müheḡḡerümi étmedüm nişār harāy

G.471

1. Baġrumı ḡan étđi dövrān nālē-yi ser-şār hēy
Cānumı yandurđı gerdün āh-ı āteş-bār hēy

2. Cāna yétđüm pīç ü tāb-ı hicrden ēy yār hēy
Gétđüm elden ēy dolanım başunġa dildār hēy

3. İltifāt ét sākī-yi ebrār Hēyder ‘ēşḡine
Baġ ayaġunġ altına ēy sākī-yi ḡün-ḡār hēy

4. Gerçi ber-bād ēyledünġ pervāne tek ḡākisterüm
Ḥām-sūzam şem‘ tek ēy āteşin-rüşār hēy

5. Gétđi ol günler ki tesbīḡ ile hem-destān idüm
Gel bu gün növbet senünġdür ḡelḡē-yi zünnār hēy

6. ‘İrzini derd ehlinünġ yıġdunġ diyār-ı şebrde
Nālē-yi cān-sūz besdür ēy dil-i bīmār hēy

7. Sen ki yétđünġ lüṭf ile her şüre-zārünġ gövrine
Yét benüm hem daduma ēy ebr-i gövher-bār hēy

8. Ekdi biçdi her kimünġ toḡm-ı ümīdi var idi
Gétđi fūrşet gēçdi dövrān dīdē-yi ḡün-bār hēy

9. Geçme benden ki mürüvvetden nişānunġ var ise
Kim bulunmaz ben kimi virāne ēy mē‘mār hēy

10. Yaḥsıdur bî-keslerünġ gāhî yêtişmek ḥālına
Ḳovsî-yi bî-çâre hem bî-yârdur ġem-ḥ`âr hêy

G.472

1. Göz ü gönġlüm gibi sâķî severem mînânı
Ki anunġ cümleden artuķ bańġa kaynar ķanı
2. ‘Ömrlerdür ederem dānê-yi ḥālunġ veşfin
Men ki bir nōķtede tefsîr ederem Ḳur`ânı
3. ‘Eşķ bir şö`lê-yi oddur ki anunġ her şereri
Baş vêrür hermenüme berķ-i sebûk-cövlânı
4. Veşlünġi buldum u me`lüm êleyüb şükr êtdüm
Ki senünġ derdlerünġ olmaz imiş dermânı
5. Gerçi eġyâr meḥabbetden olurlar mānê`
İltifât êylemeyüb öldüre gör şeytânı
6. Dolanub yanmaġa pervāneden eksük degülem
Dolanım başunġa ķurtar men-i ser-gerdānı
7. Çekdi mîzân-ı nezer bir ser-i mû ferķ êtmez
Zülf ü ḥāl u ḥeṭ ile dîn ü dil ü îmānı
8. Bü'l-heves tek eşer-i dāġ degül sînemde
Yıġılur lâle kimi bir yêre baġrum ķanı
9. Ḳovsî bu ol ġezel-i neġz-i Füzülîdür kim
Yêne dövr êtdi perîşān men-i ser-gerdānı

G.473

1. Tā ovc dutdı bülbül-i destān-serā sesi
Gāhî gelür ķulaġuma bir āşnā sesi
2. Nālem gönġüller açdı vu gönġlüm açılmadı
Nêy `ükdesin ḥaçan açar öz dil-ġüşā sesi
3. Êtdi beni delük delük ol ġemze bî-ḥeber
Çıḥmaz gelen zamānda ḥedeng-i ķezā sesi
4. Her kimse ṭebl-i köçünġ eşitmez sesin ki gül
Varı ķulaġdurur anġa yêtmez şebā sesi
5. Lövs-i ġerezden arınuban êyle nāle kim
Te`şîr êder bu ķapuda bî-müdde`ā sesi

6. Birdür baŋga ki kölgesi başumdan aşmasunġ
Ol nāvekünġ kıjultusı bāl-ı hümā sesi

7. İhfā-yı rāz-ı dil beni rüsvā-ter étđi kim
Dil yıġmaġ ile artuġ ucaldı derā sesi

8. Rehzen bu yolda Hızr libāsında ön vērür
Kovsī nece temīz bula reh-nümā sesi

G.474

1. Kurtar ey heyret belā-yı veşl ü hicrāndan beni
Kim yaman yalķuzladı her biri bir yandan beni

2. Bēyle ger versen yēle ol terf-i dāmāndan beni
Bes senünġ zülfünġ bulur ey dil-rübā handan beni

3. Cānumı tapşurđı tā le‘l-i leb-i cān-beşşünġe
Ėyledüm me‘lüm kim ‘eşķünġ sever cāndan beni

4. ‘Ömrler şerf étmişem tā dutmışam dāmānını
Tanġrı için ey felek ayırma cānāndan beni

5. Tökmek için ķanumı yērden göge minnet kıoyar
Ol gül-i re‘nā sanursan kıurtarur kıandan beni

6. Gerķi yokdur bēlde zünnār elde tesbīhüm benüm
Ehl-i me‘nī ēylemezler ferķ Şen‘āndan beni

7. Hüsn yā Reb bes degül mi ‘ālemi yandurmaġa
Kim çıķarmış ‘eşķ-i ‘ālem-süz bir yandan beni

8. Dur vēr ey Mecnün özünġ inşāf kim ben dinmenem
Ger sayarlar ‘eşķde evvel seni andan beni

9. Çetr-i ebrü, ferş-i sebze, cüş-ı gül, nēyrenġ-i mēy
Havladılar (?) seng-diller dōrtlü dōrt yandan beni

10. Ėtmek için Türk neżmi-yle müseħķer ‘ālemi
Tapdılar erbāb-ı me‘nī bilmenem handan beni

11. Bilmenem kim yērdeyem yā gökdeyem Kovsī kimi
‘Eşķ ġcād ēylemiş hūāb-ı perīşāndan beni

G.475

1. Bülbül benüm efġānuma kıatlanmadı uçdı
Yarım gece ġunķa yuhudan durdı vu kıoķdı

2. Ben tāk tiküb mēy yèrine hūn-ı dil içdüm
Sözdür bu ki her kimse ne ekdi omı biçdi

3. Hicrān gècesi geldi yène başuma ēy vāy
Her çend yaman gēçdi günüm şükr ki gēçdi

4. Kurtulmadı yā Reb cigerüm kanı ne sirdür
Her çend ki göz tökdi ayağa gönğül içdi

5. Veşf-i rüh-i gül-rengin anuñg başladı Kōvsī
Gülzārda bülbül yène gül defterin açdı

G.476

1. Gēç teğāfül birle benden ēy eden şeydā beni
Kim bu günde görmesünğ hīç kāfir ü tersā beni

2. Zülf tek çulkaşdum ol mūy-miyānuñg fikrine
Saldı bir ince heyāla bu uzun sevdā beni

3. Mest olan sākī elinden şīşeni almağ gerek
Gönğlümi al kim yaman aldı bu istignā beni

4. Düşdüm ü durdum yoluñgda her keder mīnā kimi
Bir ayağ toprağına yétürmedi şehbā beni

5. Že‘f-i rüz-efzūn eder ger bēyle pinhān cismümi
Sen tek ēy Mecnūn çok ister az tapar şehrā beni

6. Keṭreyem her çend ammā var sañga bir nişbetüm
N'ola kurtarsan bu vādīlerde ēy deryā beni

7. Hācīler bayramıdur sen dahı ‘üşşākūñg birin
Ke‘bē-yi kūyūñgda kurbān etginen ammā beni

8. Çerh yayın çenber êtdüm küvvet-i teslīm ile
Yüz yihıldı durdı bir yol yihmadı mīnā beni

9. Tā ayağa başumı yétürmedi rām olmadı
Helkē-yi dām ēyledi ol āhū-yı re‘nā beni

10. Êtdi Kōvsī cövherüm pēydā beni āyīne tek
Her keder sīm-āb tek beht êtdi nā-pēydā beni

G.477

1. Sen ki salduñg çöllere Mecnūn tek ēy Leylā beni
Koyma kim şeyd ēylesünğ her āhū-yı re‘nā beni

2. Yüz heṭā kılsam ümīdüm var gönğölden salmasunğ
Salsa gözden yüz gezer (?) ol nergis-i şehlā beni
3. Āhir ey ‘eşq-i sitem-ger gönğlümi vèrdünğ anğa
Demedünğ kim öldürer zālīm bu bī-pervā beni
4. Özge kedri var ne kılsa düstlardan yādgār
N'ola ger Mecnūndan artuğ istese şehṙā beni
5. Tā bilübsen kim senünğ cövrünğden ey māh incimem
İncidürsen bu sebebden her nefes bī-cā beni
6. Kānlu isterler kebābı rindler mēy-ẖāreler
Çok daḥı yandurmagil ey mest-i bī-pervā beni
7. Var ümīdüm kim elümden sāḳī-yi Kövşer duta
Her keder salsa ayağdan günbed-i mīnā beni
8. Āstānunğdan senünğ öz āstānunğ isterem
Kovsī tek mehcūr kıyma bēyle yā Mövlā beni

G.478

1. Her çend hīçe satdı ise āsmān beni
Ol Yūsufam ki bir daḥı satmaz alan beni
2. Ey ze‘f vara vara nehān etme pēykerüm
Kim bir gün aḥtarur yēne gözden salan beni
3. Ey dest ü tīği tünd, degül meṭlebüm ḥayāt
Tanğrı için göz açmağa kıy bir zamān beni
4. Müṭrib yēter ki mende feğān hūş kıymadı
Sāḳī yētiş kim aldı bu sāğēr yaman beni
5. Gel yēnği ilde bir nēçe kıl başunğa çevür
Evvel beni yēne beni āḥir hemān beni
6. lā-ye‘kilem ben öz sözümi bilmenem velī
Şor ḥālum özgeden ki bilürler cahān beni
7. Her çend kim sitemger ise düşmesünğ özi
Bī-dād edüb bu günlere yā Reb salan beni
8. Her zehm çeşm-i ḥesret olur özge zehm için
Bir ‘ömr büte etse ger ol şek kemān beni

9. Kovsî meger duta elümi şāhibü'z-zamān
Kim saldı çok ayağlara dövr-i zamān beni

G.479

1. Ze‘f-i geminde ol kemerünğ şorma hālumu
Bir mūy pīç ü tāba salubdur heyālumu
2. Her nehl egerçi başın eger berg ü bārdan
Bī-berg ü bārlıg benüm egdi nehālumu
3. ‘Eşk āteşinde şūret-i hālum şoran benüm
Gör yār şūretini kıyās eyle hālumu
4. Gel gel ki sensiz ey gül-i re‘nā kefes kimi
Sındurdu teng-nā-yı çemen şāh u bālumu
5. Çulkaşmağ isterem bêline tār-ı zūlf tek
Sevdāyiyem görünğ bu heyāl-ı muhālumu
6. Kovsî bu vechden ki var ol kaşa nisbetüm
Gerdününğ āftābına vèrmem hilālumu

G.480

1. Êtdüğünğ cövri baŋga ‘emden kılaydunğ kâş kî
Öz dilünğ ey tıfl-i dilbilmez bileydünğ kâş kî
2. Handa kim ben gelsem ondan sen gèdersen nāz ile
Ben özümnden gètdüğüm yèrde geleydünğ kâş kî
3. Ağız açub açmadunğ bir dem göz ü gönğlüm benüm
Ey göz ü gönğlüm benüm sen açılaidunğ kâş kî
4. Cövr dāyim olsa yègdür lūtf-i bī-encāmdan
Gözlemezsens çün beni gözden salaidunğ kâş kî
5. Düstlar yanında ölmekden beterdür h̄‘ārılıg
Gönğlümi çün almadunğ cānum alaidunğ kâş kî
6. Tā göreydünğ kim neler hicrān getürmiş başuma
Ey sitem-ger gètdüğünğ sâ‘at geleydünğ kâş kî
7. Cām elünğden çekmedi her çend çekdünğ dāmenin
Munca cān çekmek nedür Kovsî öleydünğ kâş kî

G.481

1. Yüz vèrelî yüzünğdeki hâl u heṭünğ neṣāresi
Gözlerümünğ biri bire qarışur ağı qarası
2. Sīnem evi sipēhrdür şem‘-i heyālunğ ay u gün
Qanlu dögünlerüm anunğ her biri bir sitāresi
3. Ben nèce yā Reb anlayım qaş ile göz dilini kim
Ol şenemünğ çeker beni bin yana her işāresi
4. Bin gül-i eşk saçdı göz bir gül-i veşl dermedi
Oldı bahār-ı ‘ömrümünğ lālesi qanlu yarası
5. Çerḥ kimine āyīne kimine kara daşdur
Kövkeb ü mēhr ü māh anunğ cövheri vü şerāresi
6. ‘Eşqde tā ben etmedüm sīne siper belālara
Dāğ-ı cırāğı yanmadı işlemedi sitāresi
7. Qovsī çāre (?), düşmenünğ dāğ-ı nehānın anladunğ
Çāre nedür tebīb eger bitmelü olsa yarası

G.482

1. İstedüm hergāh le‘lünğ veşlini şehbā gibi
Bağrumı qan eyledünğ bir al ile mīnā gibi
2. Nāmē-yi e‘mālum ez bes doldı veşf-i zülfi ile
Baş çıharmaz hīç kim andan heṭ-i tersā gibi
3. Āhen ü fülādı od ser-kēşlīg ile yumşadur
Hūbları rām eylemez yalvarmağ istiğnā gibi
4. Kimse sāğēr tek baş endürmez heṭ-i fermānunğa
Pāk-dāmenler ayağın öpmesen mīnā gibi
5. Sīneni çok dāğlara qarşu siper kıлмаğ gerek
Tā senünğle ülfet āhūlar duta şehṙā gibi
6. Qanı kaynar bāde tek ol le‘l-i sīr-ābunğ sanğa
Ger sen odlu kürelerde qaynasan mīnā gibi
7. Munca her daşdan daşa sēyl-āb tek degmez başunğ
Ger ayağunğ yığsan öz dāmānunğa deryā gibi
8. Yētmeyen söz sūzına şūrın ne bilsünğ me‘nīnünğ
Ağzı şīrīn eylemez helvā demek helvā gibi

9. Göz yumub açınca gövherler dutar dünyā yüzün
Her hes ü hāra tehemmül ēyleyen deryā gibi

10. Ben gibi Kōvsī yeterdi ‘erşe bülbul nālesi
Olsa idi şāh-ı gül ol kāmēt-i re‘nā gibi

G.483

1. Zencīr helkesi baŋga dīvāneler gibi
Yēgdür ki helk şöḥbeti ferzāneler gibi

2. Zülf ile kākülinden anuŋg dil götürmenem
Yüz yērde yarsalar cigerüm şāneler gibi

3. Ger şem‘-i bezmüm olsa dahı serv-i kāmētünŋ
Ṭāket gerek dolanmağa pervāneler gibi

4. Zāhirde gerçi olmamışam āšnā saŋga
Me‘nīde baḥma kem baŋga bīgāneler gibi

5. Her çend reşk-i büt-kededür gönŋli Kōvsīnünŋ
Bin neķş yokdur onda şenem-hāneler gibi

G.484

1. Bir zamān al gönŋlüm ēy dildār başuŋg şedķesi
Gel ki elden gētdi ol bīmār başuŋg şedķesi

2. Ze‘f-i rüz-efzün beni sākī zemīn-gīr ēyledi
Dut elümden tā ayaŋuŋg var başuŋg şedķesi

3. Ol keder sā‘at ki çēşmüm şem‘ini rövşen kılam
Durginen ēy āteşīn-rühsār başuŋg şedķesi

4. Bir dahı yahşı degül yıḥmağ felek yıḥmıḥların
Baḥ ayaŋuŋg altına ēy yār başuŋg şedķesi

5. Ebr-i gövher-bār tek çün sāye salduŋg başuma
Gēçme tēz ēy tīg-i lengerdār başuŋg şedķesi

6. Koyma gözden ebr tek odlara yanmış dānemi
Yazuğam ēy berķ-i bī-zinhār başuŋg şedķesi

7. Durginen sen bir zamān sen dahı bir dem gētginen
Yār başuŋg şedķesi ēgyār başuŋg şedķesi

8. İntizārın çekmişem bir ‘ōmr ēy ḥēyret anuŋg
Olma bir dem perdē-yi dīdār başuŋg şedķesi

9. Êy tebîb ol cān-ı şîrîn olmaya dil-gîr ola
Êyleme derdüm anğa izhâr başunğ şedķesi
10. Ol zamān kim benden ol serv-i sehî-bālā öter
Çekme baş êy āh-ı âteş-bār başunğ şedķesi
11. Bî-kesem ol seng-dil tek çekme destümden benüm
Sen dahı dāmānunğ êy kuhsār başunğ şedķesi
12. Çekse ğeyret gül ayağından beni şehṛālara
Dāmenümden dutginen êy hār başunğ şedķesi
13. Nāşēhā vērmez tesellî bēyle sözler ‘āşıkā¹¹²
Var başumdan savul êy bî-‘ār başunğ şedķesi
14. Cānibinden bir nēce dilsizlerin êy dan yēli
Düş ayağına onunğ yalvar başunğ şedķesi
15. Bir gece ger olsa Kōvsî şem‘ bālīnünğ tebîb
Êtme çok telvāse êy bīmār başunğ şedķesi

G.485

1. Hüb yētişdüñg yahşî aldunğ gönġlümü êy yār hēy
Êy dolanım başunğa êy nāzenīn dildār hēy
2. Āb-ı hēyvān rūḥ-ı Kūdsî yā Mesīḥāsan nesen
Her nesen cānum fedā olsunğ sañga êy yār hēy
3. Cāvdān yansunğ cırāğ-ı dōvletünğ ḥorşīd tek
Rōvşen êtdünğ çēşümümi êy âteşīn-rūḥsār hēy
4. Çekmedin ebr-i bahārunğ minnetin rehmet sañga
Sebz kıldunğ dānemi êy berķ-i bî-zinhār hēy
5. Ağız açub ġunça tek açdunğ göz ü gönġlüm benüm
Öz sözünğ tek ‘āşıkı hīç yērden êtdünğ var hēy
6. Behr-i rehmet mövce geldi el-‘eṭeş besdür gönġül
Āb-ı Kōvşer başdan aşdı mürġ-i âteş-ḥ‘ār hēy
7. Kānumı mēy baġrumı kân gönġlümü êtdünğ kebāb
Çēşm hēy nezzāre hēy êy şö‘lê-yi rūḥsār hēy

¹¹² Tahran Milli nüshasında bu mısra: nēce bir vērmağ tesellî veşl yādı-yla gönġül

8. Servi kıldunġ pāy-bend ü bülbüli lāl èyledünġ
Şîvê-yi reftār hêy èy lehçê-yi güftār hêy
9. Gerçi bin yol şem‘ tek öldüm dirildüm şermden
Yahşî girdünġ kanuma èy tākê-tı dîdār hêy
10. Fāriġ ètdünġ mergden Hızr u Mesîhâ tek beni
Èy hayât-ı cāvdañ ser-çêşmesi güftār hêy
11. Düst öldürdi beni èy düşmen ölmek çağıdur
Yār yandurdı beni yan imdi èy eġyār hêy
12. Ben unutsam ‘aşîkâm ammâ unutmañ siz beni
Ke‘be hêy büt-hâne hêy tesbîh hêy zünnār hêy
13. Ger saġalmaġ gönġli dèrdünġ Kōvsî olmaz olmasunġ
Çün tebîbünġ karşu geldi besdür èy bîmār hêy

G.486

1. Eġyār dutdı çevremi cânân harây hây
Aldı bu derdler beni dermân harây hây
2. Bî-tâb iken dolanmaġa başına sākînünġ
Saldı ayaġdan beni dövrân harây hây
3. Zinhâr tâ dilüm dutar u gözlerüm görer
Bir dem yêtiş harâyuma cânân harây hây
4. Èy serv hesret ile kemân oldı kâmetüm
Bir katla olmadum sañġa kurbân harây hây
5. Hicr ü humâr u medrese künci esîriyem
Sākî vü cām u şeh-n-i gülistân harây hây
6. Zâġ u zegenden oldı çemen teng ġunçaya
Gül-banġ-ı ‘endelîb-i hoş-elhân harây hây
7. Kâfirdür ol egerçi müselmân uşâġıdur
Tersâ harây hây müselmân harây hây
8. Gönġlüm dutuldı hâk-ı veñenden yaman benüm
Èy Meşhed-i ġerîb-i Hōrāsân harây hây
9. Zengâr-ı ġem göz âyînesin dutdı Kōvsîñünġ
Èy hâk-ı sürme-hîz-i Şifâhân harây hây

G.487

1. İster gözüm ki göstere dildāra gönğlümi
Kimdür ki bir yere yığa şed-pāre gönğlümi
2. Nî tābı var vişāla ne hicrāna tāketi
Saldı felek ne odlara bî-çāre gönğlümi
3. Bilmem ki handa buldı senünğ mest gözlerünğ
Mèy-hāneler sebū-kēşi āvāre gönğlümi
4. Êy şem‘ sen ki meḥrem-i bezm-i vişālsan
Zinhār bir sifāriş ēle yāra gönğlümi
5. İmdād kara günlülere yahşıdur şebā
Ol kākül arasında benüm ara gönğlümi
6. Reḥm èyle girme ḳanına ol ḳanı dolmuşunğ
Êy ḥāl vèrme gemzè-yi ḥūn-ḥāra gönğlümi
7. Ḳovsî şikāyet özge elünğden revā degül
Kim saldı öz gözüm benüm odlara gönğlümi

G.488

1. Bağrumunğ ğunçasını ḥesret ile ḳan kılıcı
N'ola ger ḳanum ile ètse gül-efşān kılıcı
2. Ḳaralur göz, üregüm titrer ü ḳanum ḳaynar
Ele ḳanlı kılıcın çün alur ol ḳan kılıcı
3. Ne reg-i ebr-i bahār olsa gerek kim èyler
Ḳanumunğ ḳetrelerin gövher-i ğeltān kılıcı
4. Bülbül ü gül revîşi şebnem ü ḥorşîd gibi
Dîdè-yi ḥeyret olubdur beni ḥeyrān kılıcı
5. Emegünğ èyleme zāyè‘ özünge reḥm èyle
Êy baḡa reḥm èleyüb derdüme dermān kılıcı
6. Êy koyan bülbüli pèyveste ḳefes ḳeydinde
Nèce dilbilmez ile sèyr-i gülistān kılıcı
7. Èyle ḳurbān beni kūyunğda ki bulmaz bu şeref
İlde bir ḳoç ḳuzını Ke‘bede ḳurbān kılıcı
8. Benzemez tîğ-i zebān zehmi kılıc yarasına
Yaḥar öldürdüğünü şem‘-i şebistān kılıcı

9. Hîç iş dehrde bî-meşlehet olmaz Kavsî
Êtmîş âbâd cahânı beni vîrân kılcı

G.489

1. Esâs-ı tövbê-yi mây üstüvâr bâyle kalur mı
Bize müdâm şüdâ'-ı humâr bâyle kalur mı
2. Gelür bir özge Zamâne döner felek dolanur gün
Rekîbe hâ şeref-i e'tibâr bâyle kalur mı
3. Şerâb nırhına ey bâğbân ki sirke satarsan
Çemen hemîşe bahâr u bahâr bâyle kalur mı
4. Döne döne içürürse beşîret ehline kanlar
Sipêhre hem bu kerâr u medâr bâyle kalur mı
5. Libâs u şürete megrûr olub tefâhür edenler
Size bu dövlət-i nâ-pây-dâr bâyle kalur mı
6. Geçer tegâfûl edüb yâr nâz ile sanğa Kavsî
Geçer bu bir neçe gün rûzgâr bâyle kalur mı

G.490

1. Gel öz elünge rövşen eyle şem'-i dâğımı
Ey âftâb bir gece yandur çırağımı
2. Hem-çêşmler hecâleti sâkî yaman olur
Mây ger yoh ise kan ile doldur ayağımı
3. Güm-nâm kıldı bes ki men-i hâksârı 'eşk
'Enkâ-yı bî-nişândan alurlar sorâğımı
4. Çılmaz nevâ-yı çeng gibi perdeden sesüm
Ustâd-ı 'eşk bes ki burubdur kulağımı
5. Tâ dâğ kanlu zehmine kül basdı lâlenünğ
Reşk âteşi kavurdu sızıldatdı dâğımı
6. Oldı füzûn gözüm ışığı âh u eşkden
Yandurdu günça gibi yel ü su çırağımı
7. Ser-çêsmeye bulanmağı suyunğ delîldür
Hâl-ı dilüm şorınca görünğ göz bulağımı
8. Bir bezmde ki ferğ oluna şedr ü âstân
Zencîr-i zülf bağlayabilmez ayağımı

9. Kõvsĩ yaḥardı nesl ğemi cāvdān beni
Yandurmasaydı mişre‘-i rengĩn çırāğumı

G.491

1. Ger bêhişte māyıl olsam kūy-ı yārum bes degül mi
Dūzeḥe ger ḳāyıl olsam intizārum bes degül mi
2. Deşt ü kūha ger cünūnum olmadıysa reh-nümūnum
Şāhid-i sūz-ı derūnum āh u zārum bes degül mi
3. İstesem bāğ u bahārı cūybārı lālezārı
Sebz-ḥeṭṭüm serv-ḳeddüm gül ‘izārum bes degül mi
4. Nēce bir nā-mēhrbānığ bĩ-vefālığ ser-girānığ
Ger sezāvār-ı cefāyam rūzgārum bes degül mi
5. Şād u fāriğ çaḳlamışsan kīnūme bēl bağlamışsan
Ėy sipēhr-i bĩ-mürüvvet baŋa yārum bes degül mi
6. Ger anuŋ yanında ḥ‘āram itleri-yle sāzgāram
Bu ḳedr kūyında yāruŋ ė‘tibārum bes degül mi
7. Kām bulmaz şöḥbetüŋden fāriğ olmaz mēḥnetüŋden
Ḳovsiye eġyār cövri ğem-güsārum bes degül mi

G.492

1. Felek kim idi eger yār yārum olsaydı
Ne ğem çekerdüm eger ğem-güsārum olsaydı
2. Bu gün ki ėyledi ḥ‘ār u zelīl ‘ēşḳ beni
Ḳapunġda yaḥşı idi ė‘tibārum olsaydı
3. Beni yaḥar ğece pervāne reşk odına velĩ
Benüm de bir günüm ü rūzgārum olsaydı
4. Bu il saŋa içürürdüm ne ḳanlar ėy bülbul
Eger benüm daḥı bir nov-bahārum olsaydı
5. Egerçi rühşet-i izḥār-ı derd-i dil vērmez
N'olurdu ger bu günümde düçārum olsaydı
6. Bir özge rāh u reviş ihtiyār ėderdüm ben
Elümde bir iki gün ihtiyārum olsaydı
7. Anuŋ ḳerārın elinden alurdu temkīnüm
Eger sipendce Ḳovsi ḳerārum olsaydı

G.493

1. Şîrîn uyar lebünġ bële heṭṭünġ kināyesi
Şānına gökden endi mi ol reḥmet āyesi
2. Meḥşer günî şehīdlere sāye salmanam
Bir gün mezārūm üste anunġ düşse sāyesi
3. Ağzunġ vücūdını eder işbāt sözlerünġ
Var olanunġ yoḥa ne ‘eceb yětse vāyesi
4. Mecnūn cünūn bināsını ger möḥkem ēyledi
Ammā benüm kemālūm ile artdı pāyesi
5. Kōvsī gelende şem‘ gibi yandunġ ağladunġ
Geldi meger sipāh-ı cünūnunġ ṭelāyesi

G.494

1. Her ķeder yandunġ özünġ reşk ile yandurdunġ beni
Ėy sipend ol şem‘-i meḥfilden utandurdunġ beni
2. Bilmez idüm kim bilürsen derd-i bī-dermānumı
Lüṭf kıldunġ cānumı aldunġ inandurdunġ beni
3. Ėtmedünġ rövşen sarāyum bir gece ol şem‘ ile
Yanasan ēy eḡter-i ṭālē‘ ki yandurdunġ beni
4. İmdi dönmek çağıdır ol kec-külāhunġ başına
Ėy felek öz başuma besdür dolandurdunġ beni
5. Sen ki ēy göz kılmadunġ beḡt-i siyāhum ķāresin
Lāle tek al ķanlara n'iķün boyandurdunġ beni
6. Tanġrı yandursunġ ırāġunġ cāvdān ḥorşīd tek
Kim anunġ bezminde ēy pervāne andurdunġ beni
7. Bir birinden ferķi yokdur cān u cānānunġ gönġül
Yoksa söyledüm ki cānumdan usandurdunġ beni
8. Oldı Kōvsī pēykerüm bir ķeṭre su şebnem gibi
Bes ki ol ḥorşīd-i meḥşerden utandurdunġ beni

G.495

1. Baṅa Mecnūn diyen ol āḥū-yı re‘nāyı görsēydi
Beni ķan ağladan ol nergis-i şehlāyı görsēydi

2. Baŋa her daş bağırlu kim güler giryān gören sâ‘at
Elinde sâķīnünġ cām-ı mēy ü mīnāyı görsēydi
3. İlāhī ol büt-i nāz-āferīn kim ған еder baġrum
Bir özi gibi dilbilmezden istignāyı görsēydi
4. Benüm göz yumduġum iki cahāndan men‘ еden nāşēḥ
Yumub açınca göz kāş ol gül-i re‘nāyı görsēydi
5. Nēce bī-derd ile gül yaprağı tek ғаvuşan yā Reb
Gözi şebnem gibi yolda men-i tenhāyı görsēydi
6. Benüm tek āyīne baġlardı bin zūnnār cövherden
Yüzinde ḥelķe ḥelķe ol ḥeṭ-i tersāyı görsēydi
7. Olurdı ḥelķe-yi gird-ābdan ser-geşte-ter deryā
Bélinde pīç ü tāb-ı zūlf-i ‘enber-sāyı görsēydi
8. Çıḥub şehṛālara āhūları rām ēyleyen Mecnūn
Bu āhūlar kemendinde men-i şeydāyı görsēydi
9. Daḥı meḥşer günin Ḳovsī gözüm görmezdi ḥeyretten
Ḳiyāmetde eger ol ḳāmet-i re‘nāyı görsēydi

G.496

1. Āteşīn-rūhsārumunġ hercāyīdür nezzāresi
Bu sebebden bü'l-heves ilen yēgindür arası
2. Ben kimi yā Reb kimünġ var sen tek āteş-pāresi
Hīç kimünġ var mı senünġ tek ben kimi bī-çāresi
3. Ēy ṭebīb-i bī-mürüvvet ḳoyma merhem kim benüm
Gönġlümünġ eglencesidür dāġ u baġrum pāresi
4. Rāzıyam hergiz baŋa ger étmez ise iltifāt
Kāş yārunġ düşmesünġ eġyāra hem nezzāresi
5. Kimdür ol bī-bāk baġrın ған еden Leylīlerünġ
Ben kimem Mecnūn kimi mülk-i cūnūn āvāresi
6. Bir felekdür sīnem ü onda ḥeyālunġ ay u gün
Ḳanlu ғанlu dāġlardur şābit ü seyyāresi
7. Hālunġ āḥir tāzeletdi köhne dāġın Ḳovsīnünġ
Āḥ kim nāsūr olur āhū-yı müşķīn yarası

G.497

1. Lûtf ile ey âteşîn-rûhsâr âb êtdünğ beni
Bes ki yüz vërdünğ bu yüzden hem kebâb êtdünğ beni
2. Bu ne sirdür kim mëy-i gülgün elünğden içmedin
Ey gönğül eglencesi sâķī hārâb êtdünğ beni
3. Kârvân-ı ‘êşķ içinde zerrê-yi güm-nâm iken
Mêhr ile ey mâh-ı Ken‘ân âftâb êtdünğ beni
4. Pây-busunğ hesretinden ey dolanım başunğa
Kâkülünğ tek varı şerf-i pîç ü tâb êtdünğ beni
5. Yüz yaşurma benden ey genc-i melâhet çünki sen
Cilvê-yi mestâne sêylinden hārâb êtdünğ beni
6. Aldunğ elden gün-be-gün şebr ü ķerâr u tâbumı
Lâyık-i zencîr-i zülf-i nîm-tâb êtdünğ beni
7. Kovsî-yi hem-geştê-yi ser-geştê-yi âvâre tek
Helķê-yi gird-âb-ı behr-i iztîrâb êtdünğ beni

G.498

1. Gêde gêde aralığdan götürmişem özümi
Ki hâk-ı pâyına yârünğ yêtürmişem özümi
2. Ölim bu hesret ile görmeyim cemâlünğ eger
Seni görende gözüm nûrı görmişem özümi
3. Feğân ki aķtaruram tapmanam ķiyâmetedin
Bu növ‘ kim men-i heyırân itürmişem özümi
4. Gel imdi êt ben-i mehmûrı bî-heber sâķī
Ki sen aparmağ için ben getürmişem özümi
5. Sözüm özüm kimi ger nâ-mülâyim olsa n'ola
İtürmişem sözümü çün itürmişem özümi
6. Vüşül kūyunğa mümkün degül heyâl ile hem
Düşüb durub yügürüb bes ki yormışam özümi
7. Yeter mi gerdüme bâzîçe ile pervâne
Ki ben lövn lövn odlara urmışam özümi
8. Ayağ başunğ için dutma ey herîf bańga
Kim öz ayağum ile ben itürmişem özümi

9. Sen imdi gèt reh-i nāmūs u neng dut Ƙovsī
Ki ben bu merhelelerden ötürmişem özümi

G.499

1. Že‘īf ü zerd èyledi reng-i sebz-i yār beni
Hezān müsveddesi ètdi nov-bahār beni
2. Terehḥüm èt ser-i kūyına èy nesīm yètür
Bu gün ki bir per-i kâh ètdi intizār beni
3. Gözüm tek èyle ciger kanı ile mö‘tādam
Ki düşmese elüme öldürer ḥumār beni
4. Bir iki gün dahı mehmānunḡam senünḡ sākī
Revā midur ki ayaḡdan sala ḥumār beni
5. Benümledür iki hem-çêşm ü bülbul ü şebnem
Olar yanında bu gülşende ḥār beni
6. Egerçi sêyl aparur gerd ü ḥāk u ḥāşākı
Ġübār-ı ḥāṭır eder çêşm-i eşk-bār beni
7. Ƙulaḡ eşitmez ü göz görmez ü dilüm dutmaz
Bu kara günlere tēz saldı rüzgār beni
8. Ƙebül-ı ‘āmm belādur ne çāre èyler idüm
Ger ètmesêydi felek ḥelke nā-güvār beni
9. Bu ḥāksārılıḡa rāzı èylemiş Ƙovsī
Denā‘et-i heves-i ovc-ı é‘tibār beni

G.500

1. Hīç yahmaz öz eli-yle sīnemde şem‘-i dāḡı
Yandurđ ol beni kim yansunḡ anunḡ çıraḡı
2. Mecnūn-ı ‘êşķ gönḡli mēy-ḡāneler bucaḡı
Hem şīrler èvidür hem āhūlar yataḡı
3. Bir yol eşitmez ol māh efḡānumı ne sözdür
Kim güllerünḡ hemīşe bülbuldedür Ƙulaḡı
4. Meḡlūb-ı ḡüsndür ‘êşķ ger Rüstem-i zamāndur
Ferhādı çapdı Şīrīn Ferhād çapdı dāḡı
5. Heṭ leşkerine çok hem yüz vërme èy gözel kim
Bir dahı yok anunḡ tek sulṭān-ı ḡüsne yaḡı

6. Şām-ı ferāk hālın hicrān telāfīsinde
Bir şübḥ-dem su'āl et ey gözlerüm cırāğı

7. Ben 'eşq vādīsinde ser-geşte olmayım mı
Kim bu çölünğ görünmez hīç bir ucu bucağı

8. Her kime dövr-i gerdün ger bāde vèrdi ger hūn
Bir bir benüm başumda sındurdu boş çanağı

9. Aldanma vèrse gerdün tāt u külāh-ı dōvlet
Kim bu ḥerīf oynar pēyveste dağı dağı

10. Keşdine bir ilandur leyl ü nahār-ı 'ālem
Her kim ki ferq ēyler Kōvsī karadan ağı

G.501

1. N'ola ol gül bilse ben tek bī-nevālar qedrini
Kim bilür bī-müdde'ā bī-müdde'ālar qedrini

2. Kara daş ile göher birdür ḥerīdār olmasa
Pādşāhum bilginen ben tek gēdālar qedrini

3. Ben ḥerīf-i dūr-bīnem kimse bilmez ben kimi
Şīve vü ṭerz ü temāşā vu edālar qedrini

4. Pādşehler şerf ēderler şedke içün gencler
Bilginen dövletlü sulṭānum gēdālar qedrini

5. Hem-nefesler qedrini hicrān günü benden şorunğ
Düşmeyen deryāya bilmez nā-ḥudālar qedrini

6. Şekve hem bir şīvedür 'eşq ehli içre yoksa kim
Bilmeyen 'aşık degül cōvr ü cefālar qedrini

7. N'ola vā'iz dōnmese kūyunğda itler başına
Ol özin bilmez ne bilsünğ āşnālar qedrini

8. Hāk-ı rāhunğdan gözüm zühd ehli ēyler ictināb
Kūr-ı māder-zād bilmez tūtiyālar qedrini

9. Serv-qedler 'eşkinünğ zōvķini benden kıl su'āl
Yēg bilürler pīrlər Kōvsī 'eşālar qedrini

G.502

1. Tezellümden usandum zülmden dildār usanmaz mı
Cefā vu cōvrden eğyār usandı yār usanmaz mı

2. Usandı bādè-yi gül-rengden mèy-ḥāne ovbāşı
Meger mezlūmlar ḵanından ol ḥūn-ḥ`ār usanmaz mı
3. Tutuşdı şem` gönḡli dem-be-dem pervāne yaḥmaḡdan
Bu me`nīden meger ol āteşīn-rūḥsār usanmaz mı
4. Sipēhr-i āhenīn-dil āteşīn āhumla mūm oldu
Senūḡ gönḡlūḡ sitemden āḥir ēy dildār usanmaz mı
5. Çemende cāna yētdi bāḡ-bān bülbul nevāsından
Benüm feryād u āhumdan meger eḡyār usanmaz mı
6. Olur āḥir mükerrer ger ḥayāt-ı cāvdān olsa
Bu bī-encām işden `āşık-ı bī-`ār usanmaz mı
7. Yuḥu `ālemlere telḥ oldu Ḵovsīnūḡ feḡānından
Bu `āciz nāllıḡdan yā Reb ol bīmār usanmaz mı

G.503

1. Gönḡül adlu şebā kūyında bir dīvāne gördūḡ mi
Anūḡ bezminde bir bī-bāl u per pervāne gördūḡ mi
2. İtürdüm özümi hīç kimse benden bir ḥeber vèrmez
Sen ēy āḥū bu şehrālarda bir dīvāne gördūḡ mi
3. Alubdur baş vèrūbdür gönḡlümi şehrāya bir āḥū
Sen ēy sēyl-āb-ı bī-zinhār hīç vīrāne gördūḡ mi
4. Benüm tek bèyle bī-tābāne hergiz şem`e yanmazdūḡ
Meger ol şö`lè-yi rūḥsārī ēy pervāne gördūḡ mi
5. Yaman düşdūḡ ayaḡdan bilmenem Ḵovsī sanḡa n'oldı
Meger ol servden bir cılvè-yi mestāne gördūḡ mi

G.504

1. Yā Reb kim ola şūret-i bī-cān eden beni
Her gün bir özge me`nīye ḥeyrān eden beni
2. Sēyl-āb tek özi daḥı bilmez ne işdedür
Ez bes öter şitāb ile vīrān eden beni
3. Eczāmı daḥı ēyleyebilmez yüz ilde cem`
Bir göz yumub açınca perīşān eden beni
4. Bilmem bu év şenem-kede yā Ke`bedür nedür
Kim gözlerümi baḡladı ḵurbān eden beni

5. Bilmiş ki hîç elde dahı dutmanam kerâr
Kim hîçe satdı gövher-i gelîân eden beni

6. Hergâh bilse hansı çemen lâlezârıyam
Salmaz ayağlara cigerüm kan eden beni

7. Vêrmez dahı fişâr eger bilse bismilem
Kovsî şikâr-ı pencê-yi müjgân eden beni

G.505

1. Yıhılmış çünki bir sêyl-âbdan vîrâneler varı
Bu me'nîden severler bir birin dîvâneler varı

2. Beni her yêrde kim ol şö'lê-yi rûhsâr yandurđı
Benümçün birce birce yandılar pervâneler varı

3. Su'al êtme men-i ser-geşteden Mecnûnûnğ ehvâlın
Ki gönğlümden ferâmûş oldu ol efsâneler varı

4. Nêce olsunğ ber-â-ber 'ârizünğle şem'-i mehfîl kim
Bu oddan bir şerer hem olmaz âteş-hâneler varı

5. Vêrür her çend kâyfiyyet şerâb-ı lâle-reng ammâ
Gözünğ bir yana sâķî, bir yana mêt-y-hâneler varı

6. Êderler 'eşğde bûlbüller ü pervâneler de'vî
Sanurlar özlerini âşnâ bîgâneler varı

7. Benüm gönğlümden hem hîç ârzû yokdur mı êy deryâ
Ki ebr-i rehmetünğden gövher oldu dâneler varı

8. Ne bağlarsan gönğül vîrâneye êy cuğd-ı gâfil kim
Konağdurlar fenâ dünyâda şâhib-hâneler varı

9. Gönğül ol me'nî-yi bîgânedür âgâh yanında
Ki bir şüretdür ondan Ke'belers büt-hâneler varı

10. Eger ser-hêyldür Mecnûn velî pîr-i cünûnam ben
Uşâğlar tek benüm ardumcadur dîvâneler varı

11. Sızıldar bir şerefde bûlbül ü bir yanda nêt Kovsî
Benüm bâl u perümdür nâlê-yi mestâneler varı

G.506

1. Bêtyle ger şüretde bārîk ol nehâl êyler beni
Ze'fden her kim görer me'nî heyâl êyler beni

2. İsterem hergāh ḥālum söyleyem cānānuma
Bilmenem yā Reb ne me‘nīdür ki lāl eyler beni
3. Hīç ‘ākıl öz özin dīvāne ızhār eylemez
Çöllerünġ ser-geştesi ol nov-gezāl eyler beni
4. Her ķeder kim yengi aylar bedr olur ḥorşīdden
Ol ķeder ḥorşīd-i tābānum hilāl eyler beni
5. Gözden aġlar ḥelķ ammā ben gönġülden aġlaram
Pāymāl ol ķeṭrē-yi deryā-miṣāl eyler beni
6. Sen özünġ ḥökm ét ki ben ey nāle-fermā n'eyleyim
Ḥelķe rüsvā nālē-yi bī-ē‘tidāl eyler beni
7. Bēyle ger sevdā-yı zülfünġ cismüm eyler nā-tevān
Vara vara ol kemer tek bir ḥeyāl eyler beni
8. Ğunça tek bülbul bańga bād-ı şebā ḥācet degül
Kim nesīm-i nāle hem āşüfte-ḥāl eyler beni
9. Ol ġezeldendür bu Ḳovsī kim Füzülī söylemiş
Sāye tek sevdā-yı zülfünġ pāymāl eyler beni

G.507

1. Ey odlu nāle kūçe vü bāzār emāneti
Ey āh-ı āteşīn der ü dīvār emāneti
2. Ey her kime bir özge ‘elāc eyleyen ṭebīb
Cān işi sehldür dil-i bīmār emāneti
3. Gül kimi gönġli nāzik olur bī-nevālarunġ
Ey şāḥ-ı gül, bu mürġ-i giriftār emāneti
4. ‘Ömrüm ne günde ġeçse benüm ġem degül velī
Ey kām-beḥş, şübḥ-i ezel yār emāneti
5. Mecnūn-ı ‘eşķ ayaġını zencīr bağlamaz
Ey pīr-i dēyr, riştē-yi zünnār emāneti
6. Gülzār-ı ‘eşķ rövzē-yi rizvāna benzemez
Ey bāġ-bān, bu bāġda her ḥār emāneti
7. Cāndan usandum incidüm ez bes ki saḥladum
Gel imdi benden alġinen ey yār emāneti

8. Sīnemde aldı tene ciger anlı dālar
y ebr-i nov-bahār bu glzār emāneti

9. Kimdr diyen ebībme bir zge reng ile
Kim ovs-yi ikest-yi bmār emāneti

G.508

1. ‘kinde ol pernn fsāne olmayım mı
Zencr zmeyim mi dvāne olmayam mı

2. z rtbesinde her kim zillet eker cahānda
Ben genc-i rāygānam vrāne olmayım mı

3. Ben zgeden zmden z gnlm  gzmden
Ol ānādan tr bgāne olmayım mı

4. Ol cilde salmasu mı her gn beni ayadan
Bir byle syl ginde vrāne olmayım mı

5. y glbn-i nezāket her end blblem ben
Sen em‘-i mefil olsan pervāne olmayım mı

6. llerde varmayım mı Mecnn ile ser-ā-ser
Dvāneyem anula hem-āne olmayım mı

7. Leyllenr ol ā tedrc birle ovs
Ben daı vara vara dvāne olmayım mı

G.509

1. Nā-tevānlıqlar beni sā zemn-gr yledi
Dd-yi yrān beni hem-m-i tevr yledi

2. Cān niār tmekde ter tmen y ‘ kim
Ytmedi medna her kim ki ter yledi

3. Skdi pykān tek cigergāhum benm her kiprigi
Ol kemān-ebr nigāhn n baa tr yledi

4. Ay u gn tek sn-i me‘nsin sen tdn ākār
Geri her Ysuf onı bir reng te‘br yledi

5. Gāh zlfn p  tābum vrdi gā kākln
‘ bir dvāneni yz yrde zencr yledi

6. Sā amaz gnlmı bin cām-ı n bes kim beni
Mnet-i eyyām-ı n-āām dil-gr yledi

7. Ben mükerrer cānumı cānānuma tapşurmağa
Ëyledüm iķbāl ammā beħt teķşīr Ëyledi
8. Ben ber-ā-ber bilmenem toprağ ile öz ғанumı
Hūn-ı dil toprağumı her çend iksīr Ëyledi
9. Çok baňa Ëy serv-i hoş-ķāmet rū‘ūnet satma kim
Çokları Kōvsī tek ol re‘nā iğit pīr Ëyledi

G.510

1. Gōņgöl ol serv-i sebük-sèyr hūrāmān oldı
Müjde Ëy keşti-yi teslīm ki tūfān oldı
2. ‘Ālem-i nūrdan ĩcād olalı şübḥ-i vişāl
Yıgılub zūlmet-i ‘ālem şeb-i hicrān oldı
3. Dil-i bī-tāba ezelden bu gümānum yoḥ idi
Vara vara bu şerer āteş-i sūzān oldı
4. Mende yoḥdur gōņgöl Ëy dīde ki sen gördüğünğ ev
Tapdı bir rehne vü tedric ile vīrān oldı
5. Bu degöl müşḥef-i övrāk ki şīrāze edim
Cem‘ olmaz daḥı her dil ki perīşān oldı
6. Dehenünğ nisbeti hīç ģunçaya Ëy gül yoḥdur
Ģunça her ḥār ile açıldı vu ḥendān oldı
7. Girdi ebr altına ḥorşīd yüzünğ şerminden
Gözümünğ nūrı kimi perdede pinhān oldı
8. Dem-i şemşīr ile açıldı dutulmuş gōņglüm
Şükr li’llāh baňa ol ģunça gülīstān oldı
9. Veşlünğ teşne-ter oldı seni gördükce gözüm
Bāde ol kāsè-yi varūnda dönüb ған oldı
10. Hansı dāğunğ ben edim şükrini hansı dil ilen
Ki anunğ her biri bir derdūme dermān oldı
11. Mende mescid gibi teklīf ü tevāzü‘ yoḥdur
Oldı ev şāḥibi her kim baňa mehmān oldı
12. Odlara közlere Kōvsī su seperken sākī
Yetişince baňa bir āteş-i sūzān oldı

G.511

1. Diler büt-hāneni tersā vu ister Ke‘beni hācī
Ser-i kūyūngdur ēy re‘nā dil-i bī-tāb mē‘rācī
2. Dēmez hīç kimseye her çend ‘eşğ anlar dilin hüsünūğ
Belī pervānelerdür şem‘-i bezm-efrūz dilmacı
3. Çanağ ilen vērūr her çend gönğlüm kan gözüm doymaz
Müselmānlar ırağ olsunğ belādur konşınunğ acı
4. Ne re‘nā kāmētūnğ vardur ki iqbālunğ bülend olsunğ
Ne şīrīndür sözünğ sākī ki ağzunğ olmasunğ acı
5. Hemān ister ki başın āstānunğ daşına koysunğ
Eger kendīl-i ‘erş-i e‘zēz olsa ‘aşıkunğ tācī
6. Dem-i Rūhu'l-kūdūs yā āb-ı hēyvān gēyre erzānī
Ki bīmārūnğ senūnğ olmaz Mesīh ü Hızr möhtācī
7. Beni bülbül görende gunça tek hāmūş gülşende
N'ola ger ētmese iqbāl kim toğ tanımaz acı
8. Ne yahşı söylemiş Kōvsī Vehīd-i ‘ālem-i me‘nī
Nigāh-ı bī-muḥābādur dil-i bī-tāb dilmacı

G.512

1. Kēdrūnği bildüm senūnğ ēy dil nişār ētdüm seni
‘Ālemūnğ var u yohundan ihtiyār ētdüm seni
2. Sende yandurdum gönğül öz meṭlebümce dāğlar
Ēy zemīn-i sāde āḫir lālezār ētdüm seni
3. Tanıdım ol gün seni ēy didē-yi eḫbāb kim
Yahşı yahşı düstlardan ihtiyār ētdüm seni
4. Bir cahān eḡyārdan ēy düst yüz dutdum sanğa
Fārīgēm ēy Ke‘bē-yi dil tā ḫiṣār ētdüm seni
5. Başladım bir nāle ēy gerdün seni meḫv ēyledüm
Āḫir ēy deryā-yı āteş bir şerār ētdüm seni
6. Sen hemān meḡrūrsan ēy nefis āteşsen nesen
Tā elümden geldi zālīm ḫāksār ētdüm seni
7. Tā eşitdi nālemi ol şāḫ-ı gül bülbül kimi
Nāle ile ēy ḫezān feşl-i bahār ētdüm seni

8. Sen hemān gövher nişār êtdünġ benüm topraġuma
Her ķeder êy ebr-i rehmet şö‘le-bār êtdüm seni

9. Kōvsī asdum yayunġı tāk-ı bülend-i ķerġden
Tā esīr-i gūşê-yi ebrū-yı yār êtdüm seni

G.513

1. Aparamaz hīċ kim elden beni dildārdan ġeyri
Özümden özge nem var yā kimüm var yārdan ġeyri
2. Eger tiksem gönġül bāġında yüz bin neġl-i bār-āver
Biri sebz olmaz ol serv-i sebük-reftārdan ġeyri
3. Ne ‘erz êylersen êy pervāne şem‘-i meclis-efrūzunġ
Beni kim yandurur ol āteşin-rūhsārdan ġeyri
4. Ne bī-zinhārsan êy derd-i bī-dermān-ı hicrān kim
Êşitmez kimse benden hīċ söz zinhārdan ġeyri
5. Şeb-i hicrān benüm her ķend dāġum var ırāġum var
Çırāġum yanduran yoġ āh-ı āteş-bārdan ġeyri
6. Bu bir hem-derd elinden cāna yêtdüm āh n'eylerdüm
Eger bir kimsem olsaydı dil-i bīmārdan ġeyri
7. Dolanmaġ başunġa pervāneler tek yanmaġ u ölmek
Elümden varı mümķündür gele ġüftārdan ġeyri
8. Benümle kūh-ken daġlarda ger hem-kārdur am mā
Hem-āvāzum bulunmaz sêyl tek kuhsārdan ġeyri
9. Belādur özgeni hem-ġāne görmek yār ilen Kōvsī
Bi-ġemdi'llāh göz ü gönġlümde yoķdur yārdan ġeyri

G.514

1. Olmayınca şerġe şerġe ķanlı baġrunġ gül kimi
Hīċ kim dutmaz ķulaġ efġānunġa bülbul kimi
2. Koy dolanım başunġa êy seng-dil kākül kimi
Sen ki ġerc-i pīċ ü tāb êtdünġ beni sünbül kimi
3. Yaġşı Mecnūnlar görübdür gönġlüm êy Leylī benüm
Olmaġ olmaz ‘ālem-i inşāfda bu ķöl kimi
4. Ötse sālīk bād-ı şerşerden yêtişmez menzile
Her ayaġ altında pāmāl olmayınca yol kimi

5. Ahtarub horşîd-i rûhsârûnġ nesîm-i âh ile
Ĥermenin gerdûn-ı ĥûn-ĥ'ârûnġ savurdum kül kimi

6. Ėyle gönġlüm sîr-çêsm êtmiş men-i deryâ-kêşi
Kim gelür deryâ-yı eĥzer çêsmüme bir göl kimi

7. Gerçi zencîr-i cünûn Mecnûn ayaġın baġladı
Olmaz ammâ Ĥovsîni zencîr êden kâkül kimi

G.515

1. 'Āşıkam 'âlemde bir 'âşık bulunmaz ben kimi
Çünkü şüret baġlamaz me'nîde bir büt sen kimi

2. Êtmenem endîşe çerĥ-i seng-dilden çün benüm
Te'ne daşından gögermiş pèykerüm cövşen kimi

3. Dûtsan êy dûst ammâ çêsm-i ĥûn-ĥ'ârûnġ senünġ
Tîġ-i müjġân ile doğrar baġrumı düşmen kimi

4. Çerĥ urar daşdan daşa her çend feryâd êylerem
Ĥarlu daġlar içre sêyl-âb êyleyen şîven kimi

5. Gerçi gönġlüm bâdbân u sîne kan deryâsıdır
Her havâdan her yana mèyl êylemez yèlken kimi

6. Ĥermen-i 'ömrüm nişâr ol berķ-i bî-zinhâra kim
Her ĥes ü ĥâşâka yağmaz ebr-i ter-dâmen kimi

7. Ger sen iķbâl êtsen êy Yûsuf ıraġlıġdan ne ġem
Öz işin işler meĥebbet bûy-ı pîrâhen kimi

8. Koymaduġ elden 'inânum tâ dolanım başuġa
Dûstlar hergiz yol urmazlar gözüm düşmen kimi

9. Boynum olmuş kıl kimi yâ Reb n'îçün zencîrden
Çünkü incitmez bu âhen bend-i pîrâhen kimi

10. Perdê-yi çêsmümde ârâm êtse ol horşîdveş
Bes ki meĥv olmuş gönġül görmez gözüm rövzen kimi

11. Olma her dem çerĥ ile êy tîr-i âhum rû-be-rû
Kim yüzi ol dil-siyâhuġ berkdür âhen kimi

12. Ben daĥı bir nâle imdâd êylerem bûlbüllere
Tîre-dil kec negmeler lâl olsalar süsen kimi

13. ovs  ol re‘n  gez lıdur F z l n n  bu kim
Geh el  pma   st n tek geh ayağ d men kimi

G.516

1. Eritdi bağrumı  esret-i nez re h y har y
Har y h y tebessüm i  are h y har y
2. Y ti di s k -yi n z- fer n yaman ser- o 
Keb b olan ciger-i p re p re h y har y
3. Yanub sipend beni reşk d  ı yandurdu
Ne r hat ile yatubsan sit re h y har y
4. Anun  kimi ki alurlar araya b m r 
E  ete  tdi beni derd   re h y har y
5. Y ti di bir n  e perv nen n  har yına  em‘
Benüm de  ermen me bir    re h y har y
6. Benüm sef neme gird- b-  dil-ni  n oldu
Bu be rden y ti enler ken ra h y har y
7. Feg n ki olmaz imiş h   vech ilen ovs 
‘El c-  n l -yi b - htiy ra h y har y

G.517

1. Felek-p ym lı ı  y N   t f n menden öğrendi
Gir n lengerlı ı dery -y  ‘ mm n menden öğrendi
2. Benüm her m   t    m s yr  der bir  zge ‘ lemd 
Bu ser-gerd nlı ı gerd n-  gerd n menden öğrendi
3. Gir b b t-  neye  s n degül z nn r  ur anma 
Du‘  tekb ri var kim p r-    n‘ n menden öğrendi
4.   b-  t r kden zeng-i k d ret ba lamaz g n l m
Ki     el-gerlı ı  or  d-  reh  n menden öğrendi
5. Per   b lum görenler  un alanm   sensiz  y nov-  l
Ne bils n ler ki   l   k-  gir b n menden öğrendi
6. Ba  a yol ba layan   lz ra  y serv-i rev n sensiz
Ne bilsünğ kim   b  r h-    list n menden öğrendi
7.   d-    m-geşte ile n'ola ger olsam ‘elem ovs 
Ki  z n m u ni  n n t   -  nisy n menden öğrendi

G.518

1. Kenār dutmağı dīvāne menden öğrendi
Yanub dolanmağı pervāne menden öğrendi
2. Terāne satma baŋga  y sipend kim b lb l
Nev -y  n l -yi mest ne menden öğrendi
3. Egerçi  er  zem n-g r  ıldı topra um
Sip hr cilv -yi mest ne menden öğrendi
4.  em-i neh num  zinh r düstlar  orman 
Ki genc  if zini v r ne menden öğrendi
5. Fe  n ki başunğa bir yol dolanmadum s   
Egerçi gerdi i p ym ne menden  rgendi
6. F s n y ter y ri başumdan el götür n    
Ki yüz senünğ kimi efs ne menden  rgendi
7. Ba a ne   et  den zühd ehli hem  ovs 
Tem z-i mescid   m y-  ne menden  rgendi

G.519

1. Yüz v rdi t  y z n deki   l n  ne  resi
 arı dı bir bire g z m n  a ı  arası
2.   b -i vi  ld r  eb-i hicr n neh yeti
D   i led kce ‘    n  işler sit resi
3.   kr  ylerem ki c num anını  ebzesinded r
Her çend ıra dur men   c n n n  arası
4.    mövsüm-i  ez nda g l   l le isteyen
Y tmez mi b lb l n  ciger-i p re p resi
5. Zinh r    ma ‘    arasından çırağa kim
Gird- bdur bu be r-i bel n n  ken resi
6. M j nlar n dan  tmed m  y   til   tiy t
Sandum ki merhem md r onun   anlu yarası
7.    avı  anlu  ovs ye   cet degül kemend
Kim asdı yayı göz göre  a un  i  resi

G.520

1. Rü'ûnet şâh-ı gül ey serv-bālā senden öğrendi
Hürām ey nāzenīn āhū-yı re'nā senden öğrendi
2. Baŋga bīmār çeşmünğ sedķesi içün bir nigāh eyle
Ki dermān etmegi yüz bin Mesīhā senden öğrendi
3. Ne yüzdendür beni gül ğunçası tek bī-zebān kıoymağ
Ki bülbül nāleni ey nāle-fermā senden örgendi
4. Benüm tek şem'siz pervāneden pertöv derīğ etme
Ki sèyr ü dövr, māh-ı 'ālem-ārā senden öğrendi
5. Bu şüret-ḥānede ger me'nī-yi bīgānedür Kōvsī
Vefā vu āšnālīg resmin ammā senden öğrendi

G.521

1. Göngül ger 'ömr-i cāvīdān dilerseñ yār yétmez mi
Bahār-ı bī-ḥezān istersen ol rüḥsār yétmez mi
2. Ne lāzim lāle tek ḥün-ı dil içmek dāğ yandırmağ
Saŋga ol āb u reng ü şö'lè-yi rüḥsār yétmez mi
3. Ğerež ger cām-ı mālāmāldan bī-hüş düşmekdür
Nigāh-ı nīm-mest-i sākī-yi ḥün-ḥ'ār yétmez mi
4. Eger bülbül kimi elden ayağdan ğetmek istersen
Ne ḥācet şāh-ı gül ol serv-i ḥoş-refṭār yétmez mi
5. Büt-i Çīn bende-perverliğ ṭerīķin ondan öğrendi
Bu sözde şāhid-i ḥālum özi dildār yétmez mi
6. Yaman toz basmış ey vīrāne rüḥsārünğ nedür ḥālunğ
Meger zinhārünğa sèyl-āb-ı bī-zinhār yétmez mi
7. Gül ilen cüş urursan daḥı ey bülbül ne sızlarsan
Kulağ vèrmez mi gül feryādunğa gülzār yétmez mi
8. Teb ü tābum benüm fāş etmege ey dil ne titrersen
Leb-i teb-ḥāle cüş u āh-ı āteş-bār yétmez mi
9. Eger Ḥekden göz örtüb ķetlumi inkār eder kaşunğ
Ṭebībüm, çeşm-i mestünğ etdüĝi iķrār yétmez mi
10. Dèsem pervāneyem Kōvsī degül mi şāhidüm şem'üm
Dèsem şem'em güvāhum dīdè-yi ḥün-bār yétmez mi

G.522

1. Zâhid gerek bu gün göre ol serv-kâmeti
Her bî-beşer ki danla inanmaz kıyâmeti
2. N'olur ki şerh-i hüsnünğ ola dil vereğ vereğ
Kur'ânda şebtdür meh-i Ken'an hikâyeti
3. Her dem bir özge şâh-ı gülünğ h'âr u zâr eder
Bülbül mizâcınunğ yoh imiş istikâmeti
4. Gelmez girân feğānum anğa bilse yâr eger
Kim şükrdür libâsda 'aşık şikâyeti
5. Bin serv-i nâz nâzı anunğ kâmetindedür
Vardur yüzinde yüz gül-i re'nâ nezâketi
6. Gül-banğ-ı 'endelîb alur elden 'inân velî
Bendindedür nevâ-yı nâyünğ hüş gâreti
7. Ben başladum ilan sözi tek kâkülünğ sözün
Her-çend bilmişem ki bulunmaz nehâyeti
8. Tövfîk-i nâle vēr banğa yâ Reb ki şe'bdür
Zâğ u zeğen şemâtetü bülbül hecâleti
9. Kovsî egerçi cân-ı mühekkker ze'îfdür
Bî-derd kimse bēyle mi sahlar emâneti

G.523

1. Ey ki hicrânunğda ârām u kerārum kalmadı
Gel ki şebrüm gētdi elden ihtiyārum kalmadı
2. 'Ekl başdan gönğlüm elden gētdi cānum cismden
N'eyleyim yâ Reb ki esbâb-ı nişārum kalmadı
3. Sen yētür küyına yārunğ bir avuc toprağımı
Ey nesīm-i nâle senden gēyri yārum kalmadı
4. Mēyve içün nehlî eylerler uşaklar sengsār
Sahla ey gerdün elünğ kim berg ü bārum kalmadı
5. Kanık almazsan gözüm mēy-hānelerden şükr kim
Gerdiş-i çēsmünğle mest oldum humārum kalmadı
6. Gözlerüm çok çekdi hāk-ı pāyunğa hesret velî
Cānumı tapşurdum āhîr intizārum kalmadı

7. Vara vara gètdi elden düşdi dilden āh kim
Kovsīden hīç bir eşer ēy gül ‘izārum qalmadı

G.524

1. İkidür gerçi perī-çehrelerünġ güftārı
Bir imiş bunlarunġ ikrārı ile inkārı
2. Fikr-i te‘mīre gönġül bağlamayan vīrāne
Çekmez endīşe eger sēyl aparur mē‘mārı
3. Kefesi gūşē-yi Cennet bilür ol bülbül kim
Doludur sebzē-yi bīgāne ile gülzārı
4. Şeb ü rūzum n'ola yēksān ola bir mülkde kim
İmtiyāz olmaya yārından anunġ eġyārı
5. Bize tuş gelmedi bir Yūsuf-ı pākīze-göher
‘Ömrlerdür ki ‘ebeş beklemişüz bāzārı
6. Derd-i dil şerhine bir derd bilen yār gerek
Çün sevād ehli bulunmaz ne açım tūmārı
7. Kōvsī bu ol ki Füzülī dēmiş öz hālına kim
Müşterī yoġ nēce bir bekleyelim bāzārı

G.525

1. Ėy hoş ol günler ki gönġlüm tek hīşārum var idi
‘Eql-i her-cāyī kimi dāru'l-ķerārum var idi
2. Ėy hoş ol günler ki bir nāmūs u ‘ārum var idi
‘Eql ü hūş u şebr ü ārām u ķerārum var idi
3. ‘Erz kıł menden seg-i kūyına cānānunġ şebā
Kim benüm hem onda bir gün ē‘tibārum var idi
4. Var idi hūn-ı dil içmaġlarda şebrüm tākētüm
Her ķeder deryā idüm ammā ķenārum var idi
5. Şīşē-yi çerġ ol mēy-i pūr-zūra dözmez āh kim
Sākī-yi bī-dil sanur kim ihtiyārum var idi
6. Ėy cünün yoġdur mı ġeyret sende neng olsunġ sanġa
‘Eql elinde bir günüm bir rūzgārum var idi

7. Yandı sūz-ı sīneden köksümde bir bir āhlar
Gétđi ol günler ki āh-ı şö‘le-bārum var idi

8. Yollar üste bes ki pāmāl olmuşam hīç olmuşam
Hanı ol günler ki bir avuc gübārum var idi

9. Şāh u bālum n'oldı Kōvsī yā Reb ol günler hanı
Kim nehāl-ı derd idüm men berg ü bārum var idi

G.526

1. Benüm şūh-ı sitemkārum tegāfūlden usanmaz mı
Ferāmūş olmayan yārum meni bir қatla anmaz mı

2. Mèy-i gül-fām içen mehveş eden āzār dürdī-kêş
Şerāb-ı şāfī-yi bī-ğêş meger bir gün bulanmaz mı

3. Harāyumdan sipêhr-i dün töker encüm gözinden hūn
Usandı cövrden gerdün henüz ol māh usanmaz mı

4. Tebīb-i fārigü'l-bālam ki sındurmuş per ü bālum
Benüm bilmez mi eḥvālum dēsem yā Reb inanmaz mı

5. Dilinde bülbül-i zārunğ revādur veşfi gülzārunğ
Görende ‘ārizin yārunğ yüzi yüzden utanmaz mı

6. Gelüb ol serv-i nāz ötdi dil-i bī-tābı meḥv ètdi
Kıyāmet geldi vü gètdi bu ġāfil hīç oyanmaz mı

7. Nedür teqşīrüm èy kāfir sözi nēyrenğ özi sāḫir
Bu Kōvsī başunğa āḫir dolanur mı dolanmaz mı

G.527

1. Hicāb-ı şö‘le-yi rühşārunğ ètdi āb beni
Feğān ki perdede yandurđı āftāb beni

2. Henüz kākül-i pür-tābunğ olmamışdı kemend
Kim ètdi mūy-miyān şerf-i pīç ü tāb beni

3. Baŋga zerūr degül şö‘le şö‘le od sāḫī
Ki ben kebāb oluram ètmesünğ¹¹³ kebāb beni

4. Nesīm-i nāle ki ārām-beḥş-i ‘āşıḳdur
Qılur sefīnè-yi deryā-yı izṭirāb beni

¹¹³ Bazı nüshalarda: ètmesen

5. Feğân ki itmiş iken yahşılar arasında
Gem-i Zamâne yaman kıldı intihâb beni

6. Seni görende sanğa yahşı mı dër ne dër
Gören bu reng ile ey hân-mân harâb beni

7. Çemende ketrê-yi şebnemden eksügem Kavsî
Yerindedür ki salur gözden âftâb beni

G.528

1. Ümmîdvâr kılmış iken berg ü ber beni
Cüş-ı bahâr eyledi zir ü zeber beni

2. Yüz yerde deldi bağrumı elmâs-ı imtaḥân
Ol gün ki êtdi ḥâzin-i ḥikmet göher beni

3. Nâlem yêtürdi göklere cismüm gübârını
Âh u feğân ki êtdi eşer bî-eşer beni

4. Sâķî ayağa ḵanumı ger tökmek istesen
Bârî şerâb-ı nâb ile êt bî-heber beni

5. Bir ‘ömr anğa kebâb-ı ser-encâm vèrmişem
Ser-ḥoş gözünḡ henüz sanur bî-ciger beni

6. ‘Aşıkda ‘eḡl ü hüş gerekdür nişâr için
Çok daḡı êtme bî-heber ey bî-heber beni

7. Dövr-i zamân u gerdiş-i eflâk n'eylesünḡ
Kavsî salubdur öz nezerüm der-be-der beni

G.529

1. Tebîbüm bir zamân yâ Reb men-i bîmâra yêtsâydi
Bu möhlik derd elinde ölmemişken çâre yêtsâydi

2. Bu oddan kim beni pervâne tek yandurdi ey bülbül
N'olaydı bir şerer ol şem‘-i gül-rühsâra yêtsâydi

3. Yanardı ‘ömrler her çend bî-bâk u sitem-gerdür
Eger eḡvâlumunḡ bir şemmesi dildâra yêtsâydi

4. Benümçün ḵan içerdı gerçi daşdur baḡrı mînâ tek¹¹⁴
Ḥumârum ser-güzeşti sâķî-yi ḡün-ḡâra yêtsâydi

¹¹⁴ Bazı nüshalarda: mînânunḡ

5. Onı yā nāme yā pēygām ile āgāh ēderdüm ben
Eger bād-ı şebā ol serv-i hoş-reftāra yētsēydi
6. Ėderdüm cür‘et-i ızhār-ı derd ü nāle başlardum
Ger ol bī-dādger söz gövr ēdüb zinhāra yētsēydi
7. Feğān kim bī-zebānam yoksa reh̄m ēylerdi yaḥmazdı
Şedā-yı el-emānum çerḥ-i āteş-bāra yētsēydi
8. Dil-i şed-pāremünġ her pāresin bir daşa çalmazdı
Eger feryāduma ol seng-dil bir pāre yētsēydi
9. Baṅga reh̄m ēyleyüb eḥvāluma aġlardı kan Ḳovsī
Feğānum ol fireng-i kāfir-i ḥūn-ḥāra yētsēydi

G.530

1. Mende yokdur hīç cān olsaydı yüz cān kāş kī
Her birin bir reng ile alsaydı cānān kāş kī
2. Rāzıyam yansunġ vücūd-ı bī-vücūdum ḥermeni
Ötmesünġ bī-iltifāt ol berķ-cövlān kāş kī
3. Ger ḥumār-ālūd ḳalsam ḳalmasam ben sehldür
Sākīyā dönsünġ senünġ re‘yünġle dövrān kāş kī
4. Ḥāṭırunġ cem‘ oldu tā oldum perīşān ḥāṭırunġ
Olmasunġ yā Reb senünġ gönġlünġ perīşān kāş kī
5. Olsa ger gönġlüm èvi vīrān ṭebībüm ġem degül
Ḳalmasunġ derdünġ senünġ bī-ḥān u bī-mān kāş kī
6. Tā olaydum belke öz kāmumca pāmālunġ senünġ
Ḥāk-ı rāh olsaydum èy serv-i ḥūrāmān kāş kī
7. Her ne kim sen istemezsen istemez gönġlüm benüm
İstesēydünġ dīn ü dil èy nā-Müselmān kāş kī
8. Düşdüm ol gün kim senünġ zencīr-i zülfünġ ķeydine
Yā Reb olsaydum esīr-i kāfiristān kāş kī
9. Sīneme ger düşse yüz bin reh̄ne yüz döndermenem
Dönmesünġ pēykānunġ èy ber-geşte müjġān kāş kī
10. Ol zamān kim var idi cisminde bir cān Ḳovsīnünġ
Èy kemān-ebrū saṅga olsaydı ḳurbān kāş kī

G.531

1. Bûlbûl benûm harâyuma yêtsâydi kâş kî
Yüz kanlu yaramunġ biri bitsâydi kâş kî
2. Bir ġunça ile ‘ömrüm öter ‘endelîb tek
Bir ehl-i dil harâyum eşitsâydi kâş kî
3. Leb-teşne dānemi benûm ebr-i şerer-fişān
Yā Reb bu ser-zemīnde unutsaydı kâş kî
4. Yalkuz salub beni göz ü gönġlümnden ol perî
Gêtmîş özi heyālî da gêtsâydi kâş kî
5. Nāķîş ümīdden yêg olur nā-ümīdlîġ
Ser-rişte çün bulunmadı itsâydi kâş kî
6. Bî-berg ü bârlîġ egdi benûm nehālumu
Eyyām-ı nov-bahār tēz ötsâydi kâş kî
7. Her-çend anlamaz dilini kimse Kōvsīnünġ
İzhār-ı derd içün dili dutsaydı kâş kî

G.532

1. Şebr eyle ‘ākîbet mēy olur kan dēdükleri
Şübġ-i vişāl olur şeb-i hicrān dēdükleri
2. Tā men yetişmedüm dil-i bî-tāba bilmedüm
Kim genc imiş libāsda vîrān dēdükleri
3. ‘Erş-i berīn ġübārın anunġ tūtiyā kıılır
Her-çend müşt-i ġākdur insān dēdükleri
4. Bî-şūr sanma ‘āşîk eger āremīdedür
Kim ġunçadur bu ķeķrede tūfān dēdükleri
5. Le‘lünġde cām-ı bāde kimi cem‘dür senünġ
Āb-ı ġayāt u āteş-i sūzān dēdükleri
6. Bezm içre başladum yēne bir odlu nāle kim
Pervānelendi şem‘-i şeb-istān dēdükleri
7. Kōvsī gerek ki Ke‘be diyüb iķtidā kııla
Tebriz ķüllesine Şifāhān dēdükleri

G.533

1. ‘Ömrlerdür şeyd-i nāvek-hürdeyem şeyyād hēy
Nīm-bismil qoyma başunġ-çün beni cellād hēy
2. Neqşūmi kem dutma dāvumdan benüm göz yumma kim
Ben herīf-i pākbāz-ı sādeyem nerrād hēy
3. Bī-mürüvvet bī-heķīķet yār elinden düstlar
Āh u feryād u feġān hēy dād hēy bī-dād hēy
4. Eşk-i şūr ile ‘ebeş telh ēyleme eyyāmunġı
Hüblardan kām Şīrīn olmaz ēy Ferhād hēy
5. Her ķeder Kōvsī feġān u nāle vü āh ēylerem
Hīç kim yētmez benüm feryāduma feryād hēy

G.534

1. Eger sen bēyle beklersen bu rühsār ile bāzārı
Herīdārāne Yūsuf ahtarur tapmaz herīdārı
2. Dutım kim anlamazsan derd yā dermān esirgersen
Gelüb bir hoş dil ile şorginen bārī bu bīmārı
3. Dahı meşser günin görmez gözi tūġyān-ı hēyretten
Benüm çeşmümle her kim görse ol āyīne-rühsārı
4. Anunġ bezminde hem bir intihāsız intizārım var
Gözüm ez bes ki ‘ādet ēylemiş ahtarmaġa yārı
5. Çemen sēyrine ‘ezm etmiş mi ol gül pīrehen yā Reb
Ki bülbül nāleden qan aġladur ebr-i göher-bārı
6. Anġa bir göz yumınca cāmı vërdüm gerçi müşküldür
Belī āsān ēder tövfīķ iķbāl etse düşvārı
7. Baġa ol seng-dil rehīm etmedi her-çend men Kōvsī
Getürdüm nāleden sēyl-āb tek feryāda kuhsārı

G.535

1. ‘Āķibet yavuncıdur yüz bin dil ile dil beni
Āķir ol bī-derde yalvardur bu lā-ye‘ķil beni
2. Qanı çılmaz zehmümünġ yüz hencer-i bī-dād ile
Hesret ile bes ki qan aġlatduġ ēy kātıl beni

3. Bes ki yâduñg perdê-yi hêyret çekübdür çêşümüne
Âh kim senden yavukdur êyleye gâfil beni

4. Bilmenem sāğerde mēydür hūn-ı dildür yā nedür
Bes ki sākī êtmış öz rûhsârına mâyil beni

5. Beħr-i rehmet sêyl-i eşk-i lālegūn bendindedür
Êtme ondan bī-neşīb êy çêşm-i deryā-dil beni

6. Âh kim bī-hāşilem her-çend berg ü bār içün
Êtdi dēhķān-ı ezel meşgūl-ı āb u gil beni

7. Tīşê-yi Ferhād tek hem boldı Kōvsī kāmētüm
Bes ki daşdan daşa çaldı çerħ-i sengīn-dil beni

G.536

1. Gözüm cırāğı sen aġlatma zār zār beni
Ki yollar üste çok aġlatdı intizār beni

2. İmām-ı şehre uyub ê‘tikād kılmaz iken
Fegān ki ‘eşķ fireng ile êtdi yār beni

3. Boyunġ belāsın alım günde bir hūrām banġa
Kerār vēr özünġe êyle bī-kerār beni

4. Ġübār-ı rāhunġ ile rövşen oldı dīdelerüm
Yêtürdi menzil-i meķşūda intizār beni

5. Senünġ heyālunġ ile çok¹¹⁵ unutmışam özümü
Unutma ġüşê-yi ‘üzletde zīnhār beni

6. Fegān ki zer kimi rengüm saraldı hesretden
Henüz ayaġına yār êylemez nişār beni

7. Kaşunġ hilālına Kōvsī tek uymışam tā ben
Hemīde ķedd ile tāk êtdi rüzgār beni

G.537

1. Ne ġêtdünġ elden ayaġdan dil-figārum hêy
Saġa ne oldı benüm küll-i ihtiyārum hêy

2. Belā vu mēhnete her-çend men sezāvāram
Velī meded ġünidür dövr-i rüzgārum hêy

¹¹⁵ Bazı nüshalarda: çün

3. Beni ھرāret-i ھرōřīd-i ‘ēřk yandurđı
Sitādelīġ çağıdur ebr-i nov-bahārum hēy

4. Benüm peyāmumı ēy pēyk-i eşk yāra yētür
Ki intizār yēter çēřm-i intizārum hēy

5. Beni bu hāl ile gör kimseye gönġül vērme
Ķerār u şebrüm alan şebrüm ü řerārum hēy

6. Anunġ ‘elācını ētmezsen ēy řebīb ammā
Diye diye şalasan Ķovsī-yi figārum hēy

G.538

1. Geçme menden sākīyā serv-i revānunġ ředķesi
Çekme başumdan ayaġunġ āstānunġ ředķesi

2. Görginen çēřmünġ zekātı rengümi ehvālumu
Var ise rehmunġ baġa rehım ēyle cānunġ ředķesi

3. Āřyānsız kuřlarunġ ehvālına ēy bāġbān
Gāh gāhī iltifāt ēt hān-mānunġ ředķesi

4. Heste-dil bī-çāre bī-berg ü nevā bülbülli
Yād ēdüb an bir gül ile gülsitānunġ ředķesi

5. Ötme ġāfil, ġāfil olma pīç ü tābumdan benüm
Üzme cānum riştesin müy-miyānunġ ředķesi

6. Bī-zebānlardan su’āl ētmekde teķřīr ēyleme
Ol leb-i cān-behşden řīrīn zebānunġ ředķesi

7. Çok beni Ķovsī anunġ yanında rüsvā ēyleme
Olma bī-ārām ol ārām-ı cānunġ ředķesi

G.539

1. Èyledi ser-geřte Mecnūndan beter řehrā beni
Hīç ferķüm yohdur ondan ha onı gör ha beni

2. Veh ki ser-gerdān ēdüb başumdaki sevdā beni
Èyledi pergār tek kūyunġda pā-ber-cā beni

3. Èy büt-i hūn-h’ār n’içün tanımazsan sen henüz
Kim bilür bu şehrde her kāfir ü tersā beni

4. Başunġa dönmekde bī-tābam nedür tedbīr kim
Èylemiř ser-geşte ol kāküldeki sevdā beni

5. Zülf-i zencîr ile yüz yêrden dil-i şed-pâremi
Bir yêre yığdunġ perîşân êyledünġ ammâ beni

6. Bêyle kim ‘âlemde bî-nâm u nişānam düstlar
Ger ben itsem ze‘fden kimdür kılan pëydâ beni

7. Bir beşîretlü herîdâr aġtarurken dehrde
Aldı menden hîçe Kõvsî yâr-ı bî-pervâ beni

G.540

1. Çeşm-i mestünġ hîç kimde dîn ü îmân koymadı
Dehrde ol nâ-müselmân bir müselmân koymadı

2. Mende cānān düstlar dil koymadı cān koymadı
Gāh eger reh̄m üste cānān geldi dövrān koymadı

3. Veşl yā Reb tā n'ola kim ve‘dē-yi dîdār ile
Ārzū gönġlümde ol serv-i hürāmān koymadı

4. Geh teġāfûl gāh ülfet her zamān bir reng ile
Hansı gün ol nâ-müselmân baġruma kan koymadı

5. Gönġlümü ol sâhîr-i ter-dest-i nēyrenġ-āferîn
Günde yüz yol yıhdi ammâ yaptı vîrān koymadı

6. Vara vara yıġdı yüz yandan dil-i şed-pâremi
Kākülünġ ser-geşteler cem‘in perîşân koymadı

7. Kõvsîye ikbāl êt êy kim ebr-i êhsānunġ senünġ
Kimseni ‘âlemde topraġ ile yêksân koymadı

G.541

1. N'ola ger lütf êyleyüb şormazsa bir gün hālumu
Kim özümde yêġ bilür cānān benüm eġvālumu

2. Êyleyem kim Leylî étmez bir birinden imtiyāz
Çekseler bir şefhede Mecnûn ile timşālumu

3. Êy gül-i re‘nâ baġa sensiz nedür tedbîr kim
Teng-nâ-yı gülsitān sındurdu şāġ u bālumu

4. Ger yanarsa odlara pervāne şem‘ ilen yanar
Yanaram ben şem‘sizliġdan görünġ eġvālumu

5. Tāb vèrmiş mû-be-mû ez bes ki çerġ-i pîr anġa
Ger yüz il çeksen üzülmez rişte-yi âmālumu

6. Cān nişār étmekde te'hîr olsa fûrşet gözlerem
Mende yoĥdur şebr sanmaĥ şebrden êhmālumi

7. Sanma Kovsî ķövlümi kirdârsız te'sîrsiz
Kim dutarlar ehl-i dil ĥāl ile yêksân ķālumi

G.542

1. Elinden cāna yêtdüm gönġlümünġ dildār yêtmez mi
Bu vîrān olmuşunġ imdādına mē'mār yêtmez mi

2. Güvāh-ı ĥāl içün çıĥmazsa pēykānunġ cerāhetden
Benüm ķetlümde ķeşmunġ êtdüġi iķrār yêtmez mi

3. Henüz inşāf êdüb cövr ü cefādan el götürmezsen
Bu hamı êtdüġünġ êy ķerĥ-i kec-reftār yêtmez mi

4. Bu gün menden saralmış rengümünġ vechin şoran ġāfil
Eger bînā isen ol şö'le-yi rûşsār yêtmez mi

5. Ne lâzim her yeten bî-derde êy göz derd izĥārı
Eger hem-derd istersen dil-i bimār yêtmez mi

6. Bu hamı bu'd ile zinhāra geldi ķerĥ-i sengîn-dil
Saĥga feryādum êy ĥün-ĥ'ār-ı bî-zinhār yêtmez mi

7. Dutubsan yēnġi başdan 'eşķde Mecnûn yolın Kovsî
Saĥga bir 'ömr ol bâzîķe êy bî-'ār yêtmez mi

G.543

1. Bahār eyyāmı ebr-i dūd-ı āhum şö'le-bār êtdi
Nesîm-i nāle cismüm pūd u tārın tār u mār êtdi

2. Felekden bes ki êtdüm dem-be-dem bî-cā şikāyetler
Beni bir kāfir-i bî-reĥme ol zālīm düķār êtdi

3. N'iķün 'üşşāķa ol gül pîrehen lûtf èylemez yā Reb
Ki gül bûlbûllere gülşende öz neķdîn nişār êtdi

4. Fegān kim 'eşķini bâzîķe sanmışken anunġ başdan
Meĥebbet vara vara ķetreni sêyl-i bahār êtdi

5. Benümķün ķanlı baġrı dāġ olub ebr-i göher-bārunġ
Cahānı ser-be-ser göz yaşı ile lālezār êtdi

6. Kesünġ êy Ke'be-rov yoldaşlar menden refāķet kim
Bu ķöllerde beni bir āhū-yı re'nā şikār êtdi

7. Diyardüm kim bahâr eyyâmı Kõvsî açılır gönğlüm
Feğân kim bûlbûlünğ feryadı bir derdüm hêzâr êtdi

G.544

1. Ne cûşdur ne hûrûş-ı bahârdur hêy hêy
Ne yahşî il ne gözêl rûzgârdur hêy hêy
2. Cahânî èyledi sîr-âb eşk-i gülğūnum
Ne dîdedür bu ne ebr-i bahârdur hêy hêy
3. Ne gül ne sebze ne âb u havâ ne bûlbûldür
Ne nâledür ne nesîm-i bahârdur hêy hêy
4. Araya aldı beni çâr mövce dört yandan
Buñga henûz diyerler kenârdur hêy hêy
5. Yavuğdur èyleye mèyl-i şerâb zâhid-i hûşk
Ne âb u tâblu ebr-i bahârdur hêy hêy
6. Egerçi ben teşebinde ayağdan düşdüm
Velî gelen öz ayağı-yla yârdur hêy hêy
7. Sipêhr saḡlayabilmez anuñğ ögin Kõvsî
Ne odlu nâlê-yi bî-iḡtiyârdur hêy hêy

G.545

1. Başum üstinden teşbîbüm gêtme cânuñğ şedķesi
Üzme cânum riştesin müy-miyânunğ şedķesi
2. Tâ ayağdan salmamışdur ze‘f-i rûz-efzûn beni
Koy dolanım başunğa serv-i revânunğ şedķesi
3. Bâl u persiz âşyânsız ‘endelîbem bâğ-bân
Çoḡ da menden ġâfil olma ḡân-mânunğ şedķesi
4. Anginen bir destê-yi gül birle öz bîmârunḡı
Bâğ u büstânunğ zekâtı gülsitânunğ şedķesi
5. Güşê-yi ‘üzletde güm-nâmunğ ferâmûş èyleme
İsm ü resm ü şöhret ü nâm u nişânunğ şedķesi
6. Her ne ètsen gönğlüm ile èyle kim ben kılmışam
Ol bir avuc kanı ḡâk-ı âstânunğ şedķesi
7. ‘Eyd-i kırbân geldi sen hem nîm-bismil Kõvsîni
Ke‘bê-yi kûyunğda kırbân èyle cânunğ şedķesi

G.546

1. Riştê-yi cānum benüm mûy-miyāndur doğrusı
Pîç ü tâb ol riştêde ārām-ı cāndur doğrusı
2. Êy beni ser-mest ü bî-pervā gören reşk êyleyen
Bādê-yi gülgün degül cāmumda kıandur doğrusı
3. Dem-be-dem ğeyretten êy hem-çêşmler hicrân günü
Êylerem ızhâr-ı tâb ammā yalandur doğrusı
4. Gerçi yüz derd ü belâ avlağıdur kūyunğ senünğ
‘Âşık-ı bî-tâb için dāru'l-emāndur doğrusı
5. Ğeyr tek zāhirde ben hem dutmışam yüz Ke‘beye
Kıblê-yi erbāb-ı dil ol āstāndur doğrusı
6. Bir birinden ‘ālem-i şüretde ger bîġānedür
Ke‘be vü büt-hāne zāhid töv’emāndur doğrusı
7. Hūblar ‘êşķinde Kōvsî derd-i ser çoğdur velî
Yahşıdan keṭ‘-i nezer kıılmağ yamandur doğrusı

G.547

1. Baŋga mûmkün degül mekāl dili
Āh eger olmasaydı hāl dili
2. Perdeye meḥrem olmayan ne bilür
Ki ne dildür nêyunğ bu lāl dili
3. Meḥv olub veşfin êtmege kaşunğ
N'ola ger lāl ola hilāl dili
4. Gerçi sêḥr olsa êylemez te’şîr
Hîle vü şeyd ü mekr ü al dili
5. Êtmez ızhâr rāz-ı kāmîl-i ‘êşķ
Lîk ğemmāz olur kemāl dili
6. Berg-i gül özîdür dil anlayana
‘Endelîb-i şikeste-bāl dili
7. Biri yüz dil bilür velî birdür
Kaş ile göz, ḥeṭ ile hāl dili
8. Dilünge āferîn êderdi eger
Ġunçanunğ olmasaydı lāl dili

9. Şüretin me'nî etginen yâ Reb
Kovsîye dil vèr ondan al dili

G.548

1. N'ola yâ Reb eger gele sevdüğüm sile eşk-i şerâre-fişânumı
Göre rengümi şora hâlumi vère derdini ala cânımı
2. Ne hüceste mekân ola ol mekân ki yétince şovk-i tamâm ile
Ura dâmenin bêle kâtilüm, çeke tîğini töke kıanımı
3. Göz ile kaçunğ helâkı olım nêce bir gözünğ nêce bir kaçunğ
Ata bü'l-heveslere nâvekin, dele bağrumı duta yanımı
4. Kêd-i pür-hem ile nefes nefes aluram belâsını kâmetünğ
Ola kim bahâra mübeddel êde bu nehâl-ı tâze hezânumı
5. Ne çıhar sesi ne revân olur durur, êyle bes ki hêyret êder
Görür olsa sêyl-i bahâr onunğ, yolu üste eşk-i revânumı
6. Saňa âh u nâlesi 'âşıkunğ, eşer êylemez esîrünğ olım
Kime yalvarım kime 'ecz êdim saňa vèrdi 'eşk 'inânumı
7. Hevesinde kaçunğ hilâlnunğ, menem ol kapunğdaki Kovsî kim
Yorulur kolu bükülür bêli çeker olsa sipêhr kemânumı

G.549

1. Bes ki ser-mest êtdi veşl eyyâmı dövrânunğ meni
Sâkîyâ men bî-heber, yandurdu hicrânunğ meni
2. Günde bin söz êylerem meşk ü velî yêtgec saňa
Bir söz ile aldudur çêşm-i sühen-dânunğ meni
3. Her havâdan bir havâ-yı tâze saldı başuma
Êyledi âhir şerâbî ebr-i êhsânunğ meni
4. Gün çıhub 'âlem görür tek hoş çıhartdı perdeden
Âhir êy gül-pîrehan çâk-ı girîbânunğ meni
5. Sen de daşdan daşa çalma kim urubdur 'ömrler
Sâye tek yèrden yère serv-i hürâmânunğ meni
6. Bilmenem mekbûl u merdûd olduğın dâğum ki 'eşk
Başunğa çevrilmemişken êtdi kırbânunğ meni
7. Cem' olur dört yanuma ehbâb bes kim şem' tek
Güldürürken ağladur gül-berg-i hendânunğ meni

8. Āfet-i cāndur, belā-yı hān-māndur, bād-dest
Geh yıgar geh dağıdar zūlf-i perīşānūnġ meni

9. Kaşlarūnġ yayına sen kim şedķe êtdūnġ Kōvsīni
Ëyle başunġ şedķesi zinhār ķurbānūnġ meni

G.550

1. Ol kebābam kim beni yandurmamış kōz ķalmadı
Zehm-i hūn-efşānuma şerf olmamış duz ķalmadı

2. Āhūlar Mecnūn ile rām oldılar feryād kim
Kimse bu ķōllerde benden ġeyri yalkuz ķalmadı

3. ‘Erz-i hāl êtmek dilerdüm āh kim yêtgec ķebīb
Derdler bir bir ferāmūş oldu vu söz ķalmadı

4. Tā sen êy ġorşīd-i tābān rōvşen êtdūnġ yēr yüzin
Düşdi gerdūnūnġ gözinden gökde yulduz ķalmadı

5. ‘Êşk başdan ķālīb-ı efsürdemi hāk êyledi
Vara vara êyle ber-bād êtdi kim toz ķalmadı

6. Bes ki bī-teķrīb sensiz nāle çekdüm aġladum
Bende êy göz merdūmi göz ķalmadı söz ķalmadı

7. Gāh veşlūnġden ķebībüm geh ġeyālūnġdan senūnġ
Hīç yêrde Kōvsī-yi dil-ġeste yalkuz ķalmadı

G.551

1. Aġlamaġda şem‘ tek her ķend êhmāl olmadı
Reng-i zerdüm eşk-i gülgūn kimi hem al olmadı

2. Oldı ondan ‘ākībet rengīn nigārīn ellerūnġ
Şükr kim ger ķanumı tökdūnġse pāmāl olmadı

3. ‘Êşk ķeydi var ‘ālemlerce ammā dehrde
Hīç kim ‘āşıkdan özge fāriġü'l-bāl olmadı

4. Teġt ü tāca baş eger mi himmetüm kim feķrde
Etles-i gerdūn ki dērlerdi baġga şāl olmadı

5. Şem‘ tek hāmūş isem bezmūnġde ġeyretten n'ola
Kim seni ol ķehre ile gördi kim lāl olmadı

6. Türk nezmi Fārsī lefziyle sözler söyledüm
Āh kim bir şemme Kōvsī şerġ-i eġvāl olmadı

G.552

1. Kebāb iken beni sāķī ħumār yandurđı
Çavurđı bağrumı hicr, intizār yandurđı
2. Nefes nefes ne yaman yanmağa müheyyāyam
Ki lāle tek meni bād-ı bahār yandurđı
3. Feğān ki dözmez iken iztirāba veşl günü
Ferāk odında beni intizār yandurđı
4. Mürür ile n'ola nāsūr ola ki dāğ üste
Bu tāze dāğı ħeť-i müşk-bār yandurđı
5. Ne zeħm kaldı ne merhem ne penbe kaldı ne dāğ
Ki varumı yoħumı rüzgār yandurđı
6. Dēdüm sipendden öz gönğlümünğ nişānın alım
Yana yana meni ol bī-ķerār yandurđı
7. Feğān ki tövbem ēvin ħān-mān-ı şebr kimi
Havā-yı ħövşele-süz-ı bahār yandurđı
8. Ķerār u şebrüm ēvin iztirāb ēdüb ber-bād
Çalanca ħövşelemini intizār yandurđı
9. Fűrüg-ı ħüsn-i cahān-süz 'eşķ odındandur
Ki gül çırāğını Ķovsī hēzār yandurđı

G.553¹¹⁶

1. Geçer bu kıara gün ēy gül-'izār bil de kıalmaz
Boyunğ belasın alım rüzgār bil de kıalmaz
2. Yēri 'ebeş benüm ēy bağbān 'inānumı dutma
Ki ben geçince öter nov-bahār bil de kıalmaz
3. Benüm murādum ile dönmedise dönmelü gerdün
Velī döner döner ol bī-medār bil de kıalmaz
4. Ne iztirāb ile kim nov-bahār geldi gētdi
Gēçer vefā-yı ħezān hēzār bil de kıalmaz

¹¹⁶ Tahran Milli nüshasından aktarıldı. Bu nüshada bu gazelin asıl yeri G.217 gazelinin sonradır.

5. Gêçer bu neçe gün her revîş ki var feğân kim
Bu hâla râzıyam u rûzgâr bil de qalmaz

6. Beni ger öldüre gem, gem degül şitâb ne lâzim
Kim êyle qalmanı êy gem-güsâr bil de qalmaz

7. Ger aldı derd elünğden senünğ qerârünğı qovsî
‘ebeş yavuncıma êy bî-qerâr bil de qalmaz

G.554¹¹⁷

1. Gönğül dedüm saña kim bağrum oldu hûn n'eylim
Êşitmedünğ sözüm êy kâse-yi ser-nigûn n'eylim

2. Diye diye varuram qebri üste Mecnûnünğ
Ki nov-bahârdur êy kıblê-yi hûsnünğ n'eylim

3. Döner felek kimi her kim ki pâymâlum idi
Bu gün elinde senünğ olmışam zebûn n'eylim

4. Hemîşe qetreni gövher kııurdu feşl-i bahâr
Su etti gövherümi beht-i vâjgûn n'eylim

5. Cahânda âb-ı beqâ hıızr elinden almaz iken
Zamân zamân içerem kâse kâse hûn n'eylim

G.555¹¹⁸

1. Reng-i zerdüm bādê-yi gülreng-i alumdur benüm
Ger bu reng ilen ölim sâķî kemâlumdur benüm

2. Baş u cân u dil senünğ mālunğdur ammâ rehîm kııı
Gönğlümi sındurma tańır-ı-çün ki bālumdur benüm

3. Ehl-i feķrem, hâne ber-düş-ı fenâyam men velî
Kûy-ı ‘êşķünğ, derd ü dāğunğ mülk ü mālumdur benüm

4. Ehl-i neķvet hamı ger çerķ olsa gelmez gözüme
Haksâram ben ki ‘âlem pâymâlumdur benüm

¹¹⁷ Tahran Milli nüshasından aktarıldı. Bu nüshada bu gazelin asıl yeri G.315 gazelinden sonradır.

¹¹⁸ Tahran Milli nüshasından aktarıldı. Bu nüshada bu gazelin asıl yeri G.349 gazelinden sonradır.

5. Men de mecnūnam velī zencīrümünġ çılmaz sesi
Bes ki mehv-i nālê-yi bî-ê'tidālumdur benüm

6. Gülsitānı n'eylerem ey gülbün-i re'nā ki ben
Bülbülem bağ u bahārum öz heyālumdur benüm

7. Ben gēdā-yı kūy-ı 'eşķem çok da kem baħmañġ bañġa
Eṭles-i eflāk-ı 'ālī-ķedr şālumdur benüm

8. Şām-ı hicrān tīre-rüz ister beni bilmez mi kim
Dāġ-ı 'eşķünġ āftāb-ı bī-zavālumdur benüm

9. Fāl dutdum 'eşķ dīvānında öz eḫvāluma
Her ne Mecnūndan diyerler veşf-i ḫālumdur benüm

10. Sende ey āyīne-rū, zeng-i kūdūret handadur
Sinê-yi şāfunġ senünġ āb-ı zülālumdur benüm

11. Derd vadī, sen de şeyyādum, kemendüm pīç ü tāb
Me'nī-yi bīgāne Ḳovsī nov-ġezālumdur benüm

G.556¹¹⁹

1. Meger almazdı cānum firķet-i cānān tegāfūl hēy
Kim oldunġ sen de ser-bār-ı şeb tegāfūl hēy

2. Elinden her ṭebībünġ kırtarursan cān-ı meḫzūnum
Ger öldürsen beni ey derd-i bī-dermān tegāfūl hēy

3. Yeri her kimde görsen ṭāķet-i bī-dād ēt bī-dād
Ki mende derd-i hicrān kıymayubdur cān tegāfūl hēy

4. Bu gün ol mest-i bī-pervā kebābunġ kanlu ister mi
Ki ētdünġ bī-sebeb baġrum kebābunġ kan tegāfūl hēy

5. Tegāfūl neġmesin sāz ēylemez cānān eger bilse
Ki besdür Ḳovsīye nā-sāzī-yi dövrān tegāfūl hēy

G.557¹²⁰

1. Beni esīr-i zülf-i yār bilmez mi
Şikeste-bāllıġum nov-bahār bilmez mi

¹¹⁹ Tahran Milli nüshasından aktarıldı. Bu nüshada bu gazelin asıl yeri G.485 gazelinden sonradır.

¹²⁰ Tahran Milli nüshasından aktarıldı. Bu nüshada bu gazelin asıl yeri G.492 gazelinden sonradır.

2. sözümi dinlemeyen yok mı özge ile sözi
Gözümü yolda koyan intizâr bilmez mi

3. Ayağı altına bir katla bahmayan yâ Reb
Meger murâd-ı men-i hâk-sâr bilmez mi

4. Terehûm eylemeyen yârdur felek n'etsünğ
Benüm şikesteliğum rûzgâr bilmez mi

5. Dağı ne lâzım anğa 'erz-i hâl-ı dil Kavsî
Kerârünğî alan ey bî-kerâr bilmez mi

G.558¹²¹

1. Ey bahâr-i 'arizünğ âyînê-yi şün'-i ilâh
Gövher-i pâkunğ delîl ü çêhrê-yi şâfunğ güvâh

2. Tâhir-âbâd ol bêhişt-i 'edn sensiz bî-gümân
Bend-i zindândur banğa ey mâh-ı ken'ân külle çâh

3. Kumrî anda nöktê-yi nûn, serv medd-i nâledür
Sebzê-yi sîr-âb dūd-ı âhum olmış âh âh

4. Lûtf edüb ehvâlumi şorsan işümdür bâğda
Câm-ı mēy çekmek mükerrer, hebb ü efyûn gâh gâh

5. Yétmiş iki millet ile hem-şerâb u hem-kebâb
Geh mesîhî mîzbân u gâh bürcî h'ân-h'âh

6. Şem'-i rühşârünğ heyâliyla hoşam mehtâbda
Kim sen ü mâh-ı felek pür-nürsüz bî-iştibâh

7. Bir du'âcı bendeyem ger mescidüm mēy-hânedür
Zühdüme sâķî vü mü'trib, hâluma kâlum güvâh

8. Sâķîden mestâne âmîn söylemek, menden du'â
'Ef v senden, Kavsîden pēyveste tekşîr ü günâh

9. Yâ Reb olsunğ yüzden artuğ 'ömrünğ, artsunğ dövletünğ
Ben hemîşe sâyê-i lütfünğde âmîn yâ ilâh

¹²¹ Tahran Meclis nüshasından aktarıldı.

G.559¹²²

1. Ey müftehir sücüdünge ‘erş-ihtidârlar
Möhtâc-ı hâk-ı der-gehünge tâc-dârlar
2. Êtdükde gök mekâm eşigünge yêr öpmağa
Bir birine kılur yêr ü gök iftihârlar
3. Şövkında pây-büs-ı şerîfunğ bu kapuda
Çokdur sipêhr tek dolanan bî-kerârlar
4. Rehşünğ ayağınınğ tozını sürme kılmağa
Çekmiş kezâ gözi ne keder intizârlar
5. Bülbüllere beşâret aparsunğ nesîm kim
Helkinden içdi Hızr suyu nov-bahârlar
6. Tekdîm içün helâk-ı dem-i tîğünğ olmağa
Biri biri ilen çekişürler şikârlar
7. Söylerdi ‘ekl veşf-i celâluñg kezâ dedî
Kim ey bu nisbet ile sanğa iftihârlar
8. Tekrâr-ı ism-i e‘zem-i e‘lâ-yı ekdes êt
Tâ kâyinât anğa êtsünğ nişârlar
9. Bu növ‘ ile cenâbunğa êtdi hitâb kim
Ey mehv şövkütünge Süleymân-vikârlar
10. ‘Erş-celâl Şâh Şefî kim himâyetünğ
Dîn çevresine hîfz ile çekmiş hisârlar
11. Çerhünğ gözi senünğ kimi bir dahı görmemiş
Her çend görmiş ola uluğ kâm-kârlar
12. Mâydan günü ki mövc ura deryây-ı leşkerünğ
Şîr-i jiyân tek öpkelene nâm-dârlar
13. Düşmen tamâm eger dümür olsa ki qorhudan
Sîm-âb olur kamu bedeninde damarlar
14. Bir nökte ki dâyirê-yi nisbetünğdedür
Pergâr tek döner başına e‘tibârlar
15. Şâhâ kemîne Kavsîyem ü şükr hekke kim

¹²² Tahran Meclis nüshasından aktarıldı.

Şerf èylerem du‘ālaruŋga rūzgārlar

16. Tā mēhr ü māh sāḥet-i gerdūnda sēyr èder

Ta var cāvdān bu ḳedīmī ḥiṣārlar

17. Olsuŋ binā-yı dōvlet-i cāvīdūŋg üstüvār

Āsūde ḳill-i me‘deletūŋgde diyārlar

TERKİB-İ BENDLER

TB.1.1

1. Ėy vāy ki elden gēderem yār gelince
Dilden düşerem başuma dildār gelince
2. Feryād ki sēyl-āb-ı sebük-sēyr-i hevādiş
Dağıtdı beni üstüme mē‘mār gelince
3. Pervāne kimi günlerüm ez bes ki qaradur
‘Ömrüm yēter encāma şeb-i tār gelince
4. Yā Reb bu qeder yol ki beni ze‘f aparubdur
Gelsēydi tebībüm men-i bīmār gelince
5. Güller düşecağdur gözüme hūn-ı cigerden
Gül sēyrine ol nov-gül-i bī-hār gelince
6. Toprağımı hicrān odı ber-bād ēdecağdur
Bir gün yol azub ebr-i göher-bār gelince
7. Efsūs ki ʔesret meni menden alacağdur
Bāzāruma ol arıca dīnār gelince
8. Her çend ki ʔeyret beni dilden salacağdur
Ol nūş-leb-i āyine-rühşār gelince
9. Feryād ēderem kimse eger dāduma yētse
Nālem sebebin şorsa vu feryāduma yētse

TB.1.2

1. Ol nāşī ʔebībünğ ele düşmezse davāsı
Besdür baŋga yüz ben kimine derd ü belāsı
2. Sevdāyī ēdübdür beni ser-geşte kılubdur
Başumdaki ol kākül-i pür-tāb havāsı
3. Hansı yüz ile ‘ārizine qarşu durım kim
Gün güzğüsü hem olmaz anuŋ rüy-nümāsı
4. Yā Reb bu ne qeddür bu ne ref-tār kim olmış
Her cilvesi yüz ‘āşık-ı bī-tāb bahāsı
5. Ol şāḥ-ı gülünğ yādı ile āh ēderem ben
Çün ovc dutar bülbul-i bī-berg nevāsı

6. Mèydür lebi ammā bu mèyünġ neş'esi cāvīd
Güldür yüzi ammā bu gülünġ var beķāsı

7. Ger baķmasa eķvāluma cānān ne sözüm var
Kim ben kimi çokdur ser-i kūyında gèdāsı

8. Kūyında eger eķk ile āhum bèle artar
Ger bāġ u bahārunġ bu ise āb u havāsı

9. Ėy hāy ki bülbul yène nālān olacaġdur
‘Ālem hamı bir ķeķ’e gülistān olacaġdur

TB.1.3

1. Nolur baġa ger vèrmese ħemyāze bahārum
Kim neş’e vèrür bādè-yi Şīrāza bahārum

2. ‘Āşık gözine ķāmet-i re’nā işin işler
Bes kim getürür serv ağacın tāze bahārum

3. Gül nüşhesi tek bāl u perüm oldı perīşān
Tā ġunça kimi èyleye şīrāze bahārum

4. Bir ġunça-lebünġ bülbuliyem ben ‘eceb olmaz
Ger adımı gül defterine yaza bahārum

5. Ben handa bu vīrānede ol handa meger kim
Nāġāh şebā tek yolını aza bahārum

6. Sanmanġ menem āheng dutan kim getürübdür
Mecnün-ı ze‘īfünġ sümüġin saza bahārum

7. Ben bilmenem eķvālumu her reng ile bilse
‘Erz èylesünġ ol nov-gül-i tennāza bahārum

8. Her çend diyer ‘āşık-ı bī-tāb dilinden
Bülbul teh-i dilden diyer èy tāze bahārum

9. Yüz bëyle çemen ġunça-yı ħendānunġa ķurbān
Bin şāķ-ı gül ol serv-i ħūrāmānunġa ķurbān

TB.1.4

1. Ėy āyine-rū ‘āşık-ı ħèyrāna neķer ķıl
Ĥendān leb ile dīdè-yi ġiryāna neķer ķıl

2. Sen kim mēy-i gül-rengē gözüm rāzı degülseñ
Cāmumda benüm başunğ içün kana nezer kıł
3. Her nē‘mete bir şükr gerek kıılma teğāfūl
Bir özünge baḡ bir daḡı dört yana nezer kııl
4. Şor ḡālumi ammā elünge āyine hem al
Gör dūd-i dilüm zūlf-i perīşāna nezer kııl
5. Gülşende ķedünğ yādı ile nālem eşitme
Başunğa dönüm serv-i hūrāmāna nezer kııl
6. Bülbül kimi gül yüz lövün odlara düşübdür
Öz ‘arizünge baḡma gülistāna nezer kııl
7. Ėy gövher-i ḡelṭān göz ü gönḡlümde meķām ėt
Gör ķeṭrē-yi ser-geşteni ‘ümmāna nezer kııl
8. Tā rövşen ola dāḡ-ı mükāfāt ne oddur
Pervāne ile şem‘-i şebistāna nezer kııl
9. Yandurma benüm cānumı öz cānunğa reh̄m ėt
Su sep oduma şem‘-i şebistānunğa reh̄m ėt

TB.1.5

1. Ķurbānunğ olım Ķovsī-yi mehcūr senünḡdür
Şīrīn söz ile ḡelķe salan şūr senünḡdür
2. ‘Āşık ki ze‘īf olsa omı yazıya salma
Her ķend Süleymān olasan mūr senünḡdür
3. Mest olsam u dursam dolanub başunğa ölsem
Tekşīrūme ķalma mēy-i pūr-zūr senünḡdür
4. Ger öldürür olsan eger eḡyā vērür olsan
Öz istedüğünğ ėyle ki destūr senünḡdür
5. Yandursan eger cismümi yandur ne sözüm var
Dīdār senünğ şö‘le senünğ ṭövr senünḡdür
6. Yādunḡla gözüm merdümüdür ķeṭrē-yi eşķüm
Ger var çıraḡumda benüm nūr senünḡdür
7. Ėy genc-i revān ḡüşē-yi bī-tüşeden ötme
Gelgil ki bu gencīne vü gencūr senünḡdür

8. Her çend ki her gūşede her bāğda ey gül
Būlbūl benem ü ğunça-yı mestūr senūnġdür

9. Ben eylemenem ‘erz-i temennā sözüm anla
Dindürme beni dilsizem ammā sözüm anla

TB.2.1

1. Eyyām-ı bahār oldu feġān başladı būlbūl
Bir növ‘ ki gül-banġına mehv oldu anuġ gül

2. Ėem kişveri gönġlüm kimi zīr ü zeber olmuş
Tā oldu tereb leşkerine sebze karavul

3. Ger ebr-i kerem bēyle yaġar sebzeler üste
Sēyl-āba ġeder hār u hes-i şebr ü tehemmul

4. Mīnā kimi kaldurdu ‘elem şāh-ı gül ammā
Ėelbine salur tövbenūġ ol reng-i tezelzul

5. Kim nālē-yi mestānē-yi mütrib eşerinden
Yüz yerden eder ğunça-yı sīr-āb-ı kedeġ gül

6. Bir bēyle bahār ayı ki hengām-ı terebdür
Sākī dolanım başuġa ey behr-i teġāfūl

7. Sen bādē-yi gül-reng yētür tā heberüm var
Kim hūş aparur kākūl-i müşkīn kimi sūnbūl

8. Peh peh bu ne bāġ u bu ne gülşen bu ne güldür
Kim şebnemi göz ğunça-yı sīr-ābı gönġüldür

TB.2.2

1. Şebbā kızarur gül kimi sūnbüllere karşı
Sūnbūl gögerür sebze kimi güllere karşı

2. İşār için açmış girihin ğunça-yı pür-zer
Kim ‘erz-i tecemmūl kıla būlbüllere karşı

3. Reşk āteşi dāġ etdi beni lāle-şifet kim
Nergis n’içün açmış gözini yollara karşı

4. Ol gül beni ger ğunça kimi salmasa dilden
Görmek gerek āhengūmi būlbüllere karşı

5. Mây-hâne yolın başladılar el sanasan kim
Pervâz kılurlar şonalar göllere karşı

6. Sâķī dolanım başunğa ey şūh-ı sitemger
Gör ‘ecz ü niyâzum bu teğâfüllere karşı

7. Dur lāle kimi koymaya gör elden ayağı
Kim yeg görünür sāģer-i mēy güllere karşı

8. Peh peh bu ne āb u bu ne tāb u ne çemendür
Kim hārı anunğ gül hes ü hāşākı semendür

TB.2.3

1. Ey hüsni firengī ‘Erebī hālları Hindū
Reftārı dil-ārā özi nāzik kedi dil-cū

2. Yā Reb bu ne nāvek bu ne müjgān-ı resādur
Veh bu ne kemāndur bu ne ebrū bu ne bāzū

3. Ser-geşte kılubdur beni ol destē-yi kākūl
Gird-āba salubdur beni ol helķē-yi gīsū

4. Mecnūn ile Ferhād benüm gerdüme yétmez
Ey lebleri Şīrīn sözi Leylī gözi āhū

5. Ol çeşm-i siyeh-mest benüm ‘eķlüm apardı
Me‘zūram eger èylemişem cām ile yek-rū

6. Her-çend ki cām-ı mēy ü gül hūş-rübādur
Sāķī dolanım başunğa ey gözleri āhū

7. Ammā nēce ehvālumı senden yaşurım kim
Dīvāne édübdür meni ol nergis-i cādū

8. Peh peh bu ne sāhīr bu ne nergis bu ne gözdür
Kim her müjesi bir dil ü nezzāresi sözdür

TB.2.4

1. Yā Reb n'ola ger derdümi cānāna dēsünğler
Ehvālumı ol zülf-i perīşāna dēsünğler

2. Ser-geşteliği veşfini bir mūr-ı ze‘īfünğ
Erbāb-ı kerem n'ola Süleymāna dēsünğler

3. Ol Leylîye qurbân oluram ben teh-i dilden
Koy bir nêçe bî-teh baŋga dîvâne dêsûngler
4. Pervâneler öğrendi dönüb yanmağı menden
Râzî degülem kim baŋga pervâne dêsûngler
5. Onlar ki diyerler bu ne feryâd u fegândur
Bârî bu sözi ol gül-i hendâna dêsûngler
6. Sâķî dolanım başunğa ey hõvşele düşmen (?)
Tâ el sanğa genc ü baŋga vîrâne dêsûngler
7. Her yerde ola dut mêt ü koy zâhid ü vâ'iz
Dêyr ü herem ü mescid ü mêt-hâne dêsûngler
8. Peh peh bu ne mehfîl bu ne mêt-hâne ne mêtür
Kim 'âbidi mütrîbdür anuŋ vâ'izi nêtür

TB.2.5

1. Gül-zârda yüz bin dil ile bülbül-i hoş-h'ân
Tekrâr kıllur midhet-i Nevvâb Zamân Han
2. Gencür-i hüner dürr-i hired mehzem-i dâniş
Deryâ-yı kerem behr-i seha menbe'-i ehşân
3. Hülk-ı heseni bezm günü ebr-i göher-bâr
Mövc-i gezebi rezm günü âteş-i süzân
4. Veşfinden anuŋ 'âcizem ammâ dilerem kim
Tâ dâyr ola dâyrê-yi 'âlem-i imkân
5. Öz istedügince ola ol 'erş cenâbunŋ
Sêyr-i felek ü dövr-i zamân gerdiş-i dövrân
6. Her-çend tünük hõvşele vü mest ü harâbam
Sâķî dolanım başunğa ey serv-i hürâmân
7. Öz başunŋ içün dur bir ayağ ile elüm dut
Kim elden apardı beni ol mürğ-i hoş-elhân
8. Peh peh bu ne bülbül bu ne efğân ne nevâdur
Kim şeddi dü-bâlâdur anuŋ meddi resâdur

TB.2.6

1. Ey kim utanur çerh senünġ şānunġı görgec
Kèyvān egilür rif‘et-i èyvānunġı görgec
2. Ger tövsen-i gerdün-ı sebük-sèyr yègindür
Hèyretde alur sāhet-i mèydānunġı görgec
3. Gizlense eger behr hūbāb içre revādur
Deryā-yı mūhīṭ-i kef-i èhsānunġı görgec
4. Od dutsa şebā gerd-i rehünġden ‘eceb olmaz
Kim ber eriyer āteş-i cövlānunġı görgec
5. Kimdür ki mèy ü sākī vü şehbā heves ètmez
‘Èyş ü ereb-i bezmünġi dövrānunġı görgec
6. Sākī dolanım başunġa èy mest-i güzāre
Her-çend ötersen men-i nālānunġı görgec
7. Ammā meni gör kim ne eder gètse ayaġum
Elden gèderem serv-i hūrāmānunġı görgec
8. Peh peh ne güzel serv-i revāndur bu ne eddür
Kim sāyesi cāndur şemeri ‘ömr-i ebeddür

TB.2.7

1. Her-çend siyeh mestdür ol nergis-i şehlā
Kesmez nezerin ovsī-yi kem-zerfdn ammā
2. Āyinè-yi sīr-ābunġ açar hūsn niābın
Ger teşnè-yi ‘èş āb-ı hayāt ètse temennā
3. Feryād ki bir vādīye düşmiş güzèrüm kim
Şūrından anunġ ġunçalanur etrede deryā
4. Yā Reb bu ne ‘ālem ne tereşşüh ne havādur
Bilmem bu ne mehfīl bu ne mèydür bu ne mīnā
5. Yüz şükr kim ètmiş nezer-i sākī-yi Køvşer
Tövfī müyesser bize esbāb müheyyā
6. Bir pāre kebāb u mèy-i gülgün u men ü sen
Sākī dolanım başunġa èy āhū-yı re‘nā

7. Bir bêyle güzel feşl ki leb-rîz-i cünündür
Gel başunğ için gel dutalım dâmen-i şehrà

8. Peh peh bu ne şehrà bu ne firdövs-i berîndür
Kim avı beşer avçıları âhû-yı Çîndür

TERCİ-İ BENDLER

TC.1.1

1. Ėy hāy kim açıldı yēne Ėy hēzār gül
Çēşm-i terümden Ėyledi ebr-i bahār gül
2. Ez bes ki āb u tāb ile leb-rīzdür çemen
Sanmanġ ġerīb eger ola her nūk-ı hār gül
3. Ger lāle lāle göz yaşuma baġmasan n'ola
Kim öz özin ayaġunġa Ėyler nişār gül
4. Şebnem tek üz yaşurmaġ içün ne'li oddadur
Bes kim yüzünġden oldu senünġ şermsār gül
5. Tā olmışam heyālunġa Ėy reşk-i nov-bahār
Tā meġvem āb u rengünġe Ėy āb-dār gül
6. Ėyler mi ġunça tek beni bīdār 'endelīb
Bülbül kimi kıılır mı beni bī-ķerār gül
7. Dövr-i felek bu sür'et ile nennidür baġga
Sēyl-āb nālesi tene nā-tēnnīdür baġga

TC.1.2

1. Gül birle Ėtdi 'ālemi leb-rīz-i zer bahār
Her bāġ küncin Ėyledi genc-i göher bahār
2. Ėb-ı revānı Ėyledi sīmīn şükūfeden
Topraġı kııldı sebze ile müşk-i ter bahār
3. Bī-dest ü pā koyar mı beni ol nigār kim
Gül bergin Ėtdi bülbül içün bāl u per bahār
4. Ol gül 'izāra ķarşu meger gönġlüm açıla
Vérmez tesellī 'āşık-ı bī-tāba her bahār
5. Meġv-i neẓāre olsa gözüm 'ēyb görme kim
Ondan baġga ġeber vērür Ėy bī-ķeber bahār
6. Vā'iz yēter fesāne ki tā ferşdür çemen
Müķrib çok Ėtme nāle ki tā cüş urur bahār
7. Dövr-i felek bu sür'et ile nennidür baġga
Sēyl-āb nālesi tene nā-tēnnīdür baġga

TC.1.3

1. Her kim ki ol sitem-ger ile yār eder beni
Eẖyā vērür baṅga yoḥ iken var eder beni
2. Şerm-i nezārê-yi gül-i rüyunḡ nefes nefes
Gel gör ne āb u renglū gülzār eder beni
3. Bes kim çemende yādunḡ ile eşk tōkmişem
Her gül heyāl-ı ebr-i göher-bār eder beni
4. Her-gāh bir göz açmaḡa āheng eder gönḡül
Nēyrenḡ-i tāze şūret-i dīvār eder beni
5. Āyīne tek ser-ā-ser-i bāzār-ı dehrde
Ĥēyret bu hamı şuḡl ile bī-kār eder beni
6. Ebr-i bahār u nālê-yi bülbul nesīm-i şübḥ
Her-çend leẖze leẖze heberdār eder beni
7. Dövr-i felek bu sür‘et ile nennidür baṅga
Sēyl-āb nālesi tene nā-tēnnīdūr baṅga

TC.1.4

1. ‘Üşşāka vā‘izünḡ nefesinden ne fāyide
Menzilde kārṡān ceresinden ne fāyide
2. İki cahānda zāhide çün mēy herām imiş
Cennet havāsınunḡ hevesinden ne fāyide
3. Nāseḥ müdām tövbeye tergīb eder beni
Yā Reb aṅga bu mültemesinden ne fāyide
4. Bī-kārdur beden dil-i pür-şūr olmasa
Çün ‘endelīb yoḥ kefesinden ne fāyide
5. Zülfünḡ ne lāzim, ēyleye zencīr gönḡlümü
Ol şeyd-i bismilünḡ meresinden ne fāyide
6. Ėy hem-sefer benüm kimi bir tīfl-meşrebe
Bī-derd tēbl-i köç sesinden ne fāyide
7. Dövr-i felek bu sür‘et ile nennidür baṅga
Sēyl-āb nālesi tene nā-tēnnīdūr baṅga

TC.1.5

1. Sākī getür şerāb içelim hāy hāy ilen
Gèçsünġ bahārumuz nêce bir āh u vāy ilen
2. Öz sīnem ètmişem siper ü qarşu durmuşam
Bir gözleri herāmī ilen qaşı yay ilen
3. ‘Üşşāk ġün görer mi bu dövrānda kim çıhar
Ol āftāb geh il ilen ġāh ay ilen
4. Bir ehl-i dil bilür ne çeker dīdeden gönġül
Kim qonşı olmış ola gözi ac gēdāy ilen
5. Baḡmazsan eşk-i aluma èy seng-dil ki ben
Deryāya rehne salmışam ol qanlu çay ilen
6. Meṭleb beni oyatmaġ ise bir usanginen
Aġrıma helk başını Kōvsī harāy ilen
7. Dövr-i felek bu sür‘et ile nennidür baġa
Sēyl-āb nālesi tene nā-tēnnīdür baġa

TC.2.1

1. Zāhid dolu cāmumda ki leb-rīz-i şefādur
Dürd-i mēy-i gül-reng degül āb-ı beḡādur
2. Tesbīḡümü zūnnārumı gizletmenem èlden
Kim terk-i riyā ‘ālem-i me‘nīde riyādur
3. Şebnem kimi bir ġün gözünġ aç gör bu çemende
‘Ömr èyle öter kim sanasan bād-ı şebādur
4. ‘Erz ètdi tebīb-i dil-i bīmāra mükerrer
Eḡvālumi sākī vü dēdi bāde davādur
5. Gülşende ki her lāle, dolu sāġere benzer
Kāfir nêce meḡmūr gezim gör ne havādur
6. Her-çend şeb-i Cüm‘e gerek tã‘ete meḡşüş
Her-çend ki ādīne ġüni rüz-ı du‘ādur
7. Hēy hēy dolanım başunġa èy sākī-yi yaġı
Öz başunġ için qoymaya gör elden ayaġı

TC.2.2

1. Sākī ki yêgin qedd ü resā kâmeti vardur
Ol kâmet-i re'nâya göre himmeti vardur
2. Her-çend lebünġ her kimi öldürse dirildür
Öldürmege 'üşşākı 'eceb reġbeti vardur
3. Eşküm göherin bāde kimi tökme ayaġa
Ëy zālīm anunġ qedrini bil kıymeti vardur
4. Her bī-teh ü bī-derd gönġül qedrini bilmez
Al saġla bu yākūti ki hāşiyeti vardur
5. Sīnemde gönġül bādè-yi gül-reng için oynar
Kān içmege her-çend anunġ 'ādeti vardur
6. Her-çend diyerler Remezān ayı yavuġdur
Her-çend ki māh-ı Recebünġ ħörmeti vardur
7. Hèy hèy dolanım başunġa èy sākī-yi yaġı
Öz başunġ için koymaya gör elden ayaġı

TC.2.3

1. Ez bes ki bu meġfilde feġān èyledi müttrib
Āyīnemüzi āb-ı revān èyledi müttrib
2. Bezm ehlini yandurdı sızıldatdı ħavurdı
Yahşı ohıdı līk yaman èyledi müttrib
3. 'Ömr ètsünġ ü pīr olsunġ u tapsunġ mezè-yi 'ömr
Kim pīrleri varı cavān èyledi müttrib
4. Bir reng tamām ètdi semā'ı vu revānı
Kim cismümüzi rūġ u revān èyledi müttrib
5. Men hem èle āheng ile feryād èledüm kim
Yavuncıdı yalvardı emān èyledi müttrib
6. Çün neġmè-yi ter ètdi vücūdum bir avuc su
Çün nāle ile baġrumı ħan èyledi müttrib
7. Hèy hèy dolanım başunġa èy sākī-yi yaġı
Öz başunġ için koymaya gör elden ayaġı

TC.2.4

1. Tā gönğlümi āsān aparub müşküle salduñg
Dilden meni salduñg meni dilden dile salduñg
2. Sākī dolu mīnānı vu ben hāne-ḥarābı
Nèyrenğ ile sindurduñg ayağdan bèle salduñg
3. Eglenmiş iken rövzè-yi rizvān arasında
Yā Reb neden ötrü beni āb u gile salduñg
4. Yüz ḥelke édüb zülf-i perīṣānuñgı çīn çīn
Her ḥelke ile boynuma bir silsile salduñg
5. Ol bādeni kim ‘eçlümü başdan aparubdur
Dutduñg bañga ben sāde-dili işkile salduñg
6. Her-çend tünük ḥövşeyem bezm-i belāda
Her-çend ayağdan meni bir cām ile salduñg
7. Hèy hèy dolanım başuñga èy sākī-yi yağı
Öz başuñg için koymaya gör elden ayağı

TC.2.5

1. Ol bāğda kim èyledi Mirzā onı zāhir
Mirzā ki anuñg Ḥeḳ lekebin èyledi Ṭāhir
2. Ol bāğda kim āyinè-yi dūr-nümādur
Firdövs anuñg tek ola rif‘etde ne ḳādir
3. Teşvīr èdebilmez onı yüz reng ile Mānī
Teḳlīd èdebilmez onı nèyrenğ ile sāḥir
4. Hīç ferḳi anuñg rövzè-yi rizvān ile yoḥdur
Ol cennet-i ḡāyibdür ü bu cennet-i ḥāzır
5. Dünyāda bu rif‘etde mekān kim eşidübdür
Kim ‘ālime menzūr ola vu ‘āleme nāzır
6. Bir veḳtde kim ebr-i bahār ola göher-bār
Ol bāğda kim bāde çeker mö’min ü kāfir
7. Hèy hèy dolanım başuñga èy sākī-yi yağı
Öz başuñg için koymaya gör elden ayağı

TC.2.6

1. Ol bāğda kim èyledi Tebrizi gülüstān
Ol bāğ ki bir gūşesidür rövzè-yi rizvān
2. Bir heddi Sehend olmuş u bir heddi Urumı
İki yanı Sürhābdur ol kūh-ı bedehşān
3. Fevvāreleri çəsmè-yi hōrşīde tōker su
Deryāçeleri reşkile deryāya vèrür kan
4. Mīnā-yı mēy ü lāle vü heşhāş u şeķāyik
Bir reng bular ètdiler ol bāğı cırāğān
5. Kim pertöv-i hōrşīd kimi bāğ fūrūğı
Ètdi felekūng şābit ü seyyārını pinhān
6. Ol bāğda kim göller èder beħr-i göher-hīz
Bir veķtde kim ebr-i bahār ola dūr-efşān
7. Hēy hēy dolanım başunğa èy sākī-yi yağı
Öz başunğ içün qoymaya gör elden ayağı

TC.2.7

1. Ol bāğda kim külleşi eflāka çeküb ser
Ol külle de kim var, sipēhr ile berāber
2. Cūş-ı gül ü nesrīn ü reyāhīn ü kerēnfīl
Dünyā yüzini èyledi rengīn ü mü‘et̤ter
3. Peh peħ ne gözel servleri var bu bāgunğ
Kim fāhtesi kerkes-i gerdūn ile oynar
4. Gül büteleri dil-kēş ü ‘er‘erleri mövzūn
Cennet yolıdur çār hiyābānı ser-ā-ser
5. Āħir nēce huşyār oturım ben bu çemende
Kim gūnçası mīnā kimidür lālesi sāger
6. Ol külle de kim bāğ kenārında düşübdür
Dört cānibi bī-şübhe sekiz cennete benzer
7. Hēy hēy dolanım başunğa èy sākī-yi yağı
Öz başunğ içün qoymaya gör elden ayağı

TC.2.8

1. Müṭrib bēle gül-zār-ı ʔereb-ḥāne gerekdür
Mēy-nūş ile kim nālē-yi mestāne gerekdür
2. Hem me‘bedi hem mēy-kedesi var bu bāğunġ
Kim özgeye mescid bize mēy-ḥāne gerekdür
3. Her neḥl bu gül-zārda bir Leylīye benzer
Her kim ki ne Mecnūn ola dīvāne gerekdür
4. Bu āb u havādan ki vērür ‘āşıkā eḥyā
Var cānumuz ammā bize cānāne gerekdür
5. Ol bāğda ben sīnemi şed-çāk ederem kim
Sünbüllerinünġ kākūline şāne gerekdür
6. Bir feşlde kim sebze siler zeng gönġülđen
Ol bāğda kim bülbüli, pervāne gerekdür
7. Hēy hēy dolanım başunġa ēy sākī-yi yaġı
Öz başunġ için qoymaya gör elden ayaġı

TC.2.9

1. Hicrān sitemi baġrumı qan ēyledi ēy vāy
ēy dilber-i hercāyī-yi ḥūn-ḥār meded hāy
2. Qovsī nēce dursunġ ḥem-i ebrūlara qarşu
Ol bāzū-yı pür-zūr ile n’ētsünġ bu sinuq yay
3. Ez-bes ki erindüm leb-i le‘lünġ hevesinden
Deryā-yı müḥīṭ oldı gönġül dīdelerüm çay
4. Mīnā kimi n’olur bu sinuq gönġlümi alsan
Bir sāġer-i leb-rīz ile ēy kāfir-i ḥod-re’y
5. Gel gel ki içüb mēy döşenek (?) berg-i ḥezān tek
Bir bāğda kim bād-ı bahār ola semen-sāy
6. Mehtābda var şāf mēyünġ özge şefāsı
Dêrler ki yavuqdur ola on dōrt gēcelik ay
7. Hēy hēy dolanım başunġa ēy sākī-yi yāġı
Öz başunġ için qoymaya gör elden ayāġı

TC.3.1

1. Getür sâķī ķedeķ kim nov-bahār-ı ‘ëyş ü ‘işretdür
Bu günden bëyle cūş-ı ‘ëşķ ü ñüġyān-ı meħebbetdür
2. Bu ġün kim cām-ı ġülden bańġ-ı nūş-ā-nūş urur bülbul
Mëy-i ġül-rengden her kim ki ġāfıl, mest-i ġefletdür
3. Vërür bād-ı bahār emvāta ehyā şübķ-dem sen hem
Oyaġ ol fūrşeti fōvt ëtme kim fūrşet ġenīmetdür
4. N'ola ger cām u mīnādan düşerse ‘āleme ġovġā
Ki bu ġorşīd-i meħşer ol ķiyām ëtmiş ķiyāmetdür
5. Getür şebbā ki bākīdür şelāķ u tövbenünġ çağı
Bu bëş ġün kim ķelem yoķdur bize eyyām-ı möhletdür
6. Uġurlu Ĥan Ziyād oġlı Mūşāķib rūzgārında
Ki ġāk-ı reh-ġüzārı sürmë-yi ķëşm-i beşīretdür
7. Bi-ħemdi'llāķ ki dūd-ı āhumuz ebr-i bahār oldu
Ķaradan çıķdı daġ u bāġ u şehrā lālezār oldu

TC.3.2

1. Getür sâķī şerāb u vër bańġa emvāta ehyā tek
Leb-i cān-beħşünġi menden derīġ ëtme Mesīķā tek
2. Ne ġoş ġüller düşübdür ķëşmüme ġülzārdan sensiz
‘Ecāyib dāġlar var lāleden sīnemde şehrā tek
3. Beni me‘zür dut ger olmışam mest isterem senden
Vefā kim adı var yoķdur özi ‘ālemde ‘enķā tek
4. N'ola ger reşkden bülbul töküb ġöz yaşı ķan aġlar
Ki meħv olmuş ġüle şebnem bi-‘ëynih ķëşm-i bīnā tek
5. Benüm tek n'ola ger mestāne söyler bülbul ü ķumrī
Ki ġül cām-ı mëy-i ġülgün kimidür, serv mīnā tek
6. Uġurlu Ĥan Ziyād oġlı Mūşāķib rūzgārında
Ki dāniş ġövher ile var māl-ā-māl deryā tek
7. Bi-ħemdi'llāķ ki dūd-ı āhumuz ebr-i bahār oldu
Ķaradan çıķdı daġ u bāġ u şehrā lālezār oldu

TC.3.3

1. Getür sākī kedeḥ kim ārzū bağrum kebāb étmiş
Mèy-i gül-reng gèyri vü beni ḥesret ḥarāb étmiş
2. Benüm göz yaşımı zinhār gövr ét ser-girān baḥma
Ki sūz-ı dil anuṅ her ḳeṭresin bir le‘l-i nāb étmiş
3. Benüm her mişre‘-i āhum urur dīvān ilen pehlū
Ki dīvān-ı ḳiyāmetden beni ‘eşḳ intihāb étmiş
4. O günler kim gèçübdür tövbe vü zühd ü vere‘ birle
Feğān kim ḥāmè-yi teḳdīr ‘ömrümden ḥesāb étmiş
5. Bahār eyyāmı olma nālè-yi mestāneden gāfil
Ki reḥmet nālesin mestünḡ du‘ā-yı müstecāb étmiş
6. Uğurlu Ḥan Ziyād oğlu Müşāhib rūzgārında
Ki her bir zerreni şefḳet göziyle āftāb étmiş
7. Bi-ḥemdi'llāh ki dūd-ı āhumuz ebr-i bahār oldu
Ḳaradan çıḫdı daḡ u bāḡ u şehṛā lālezār oldu

TC.3.4

1. Getür sākī şerāb-ı nāb kim ‘ömrünḡ hēzār olsunḡ
Açılsunḡ gunçalar tek ḥāṭırunḡ dāyım bahār olsunḡ
2. Ayaḡdan düşmişem dutsan elümden bir ayaḡ ile
İlāhī başadin eyyām-ı ‘eysünḡ pāy-dār olsunḡ
3. Baḡa müşkül gèçer dövrān ḳedeḥsiz èyle āsān kim
Binā-yı ḥāṭır-ı müşkül-pesendünḡ üstüvār olsunḡ
4. Ḳara dünlerde ḳeṭ‘-i rāh èderken tövsen-i ‘ömrüm
Getür gülgün-i mèy kim ebreşünḡ, gerdün-sevār olsunḡ
5. Kemend-i pīç ü tāb-ı riştè-yi sāz olmadın müṭrib
Muḥāl-ı ‘eḳldür ol āhū-yı re‘nā şikār olsunḡ
6. Uğurlu Ḥan Ziyād oğlu Müşāhib rūzgārında
Ki olsunḡ dövlet ile cāvdān tā rūzgār olsunḡ
7. Bi-ḥemdi'llāh ki dūd-ı āhumuz ebr-i bahār oldu
Ḳaradan çıḫdı daḡ u bāḡ u şehṛā lālezār oldu

TC.3.5

1. Getür sâķī ķedeķ vēr kim bu dövrān yahşı dövrāndur
Göngüller ğunçası açılmağa ‘ālem ğülistāndur
2. Pey-ā-pey dut ayağunĝ ŝedķesi tēz ğeķme menden kim
Ħayāt onsız baġa müşköl ğelür ger ğēyre āsāndur
3. Behişt-i neķd olubdur gerķi ‘ālem lāleden ğülden
Velī ŝehbā-yı ğülgün olmayınca bend ü zindāndur
4. N'ola Tebrizi ger Ķovsī behişte iĦtiyār ētse
Kim anuġ ħāk-ı pākı sürme-yi ķeŝm-i Sifāhāndur
5. Havā-yı Gence ol firdövs-i ŝānī var başumda
Feġān kim nā-tevānlıĝ māne‘ ü cem‘üm perīŝāndur
6. Uĝurlu Ħan Ziyād oĝlı Müŝāhib rūzgārında
Ki biz anuġ ķulı ol bendē-yi Sulţān Süleymāndur
7. Bi-ĥemdi'llāh ki dūd-ı āhumuz ebr-i bahār oldu
Ķaradan ķıĥdı daĝ u bāĝ u ŝeĥrā lālezār oldu

MÜSEDDESLER

MS.1

1. Gelünğ èy ehl-i vere‘ ‘âşık u hummār olalım
Hamı bir muğ-beçe yanında giriftār olalım
2. Nèy kimi nāle çeküb çeng kimi zār olalım
Nèce bir bèyle gözel feşlde huşyār olalım
3. İçelim bir nèce gün bāde vü ser-şār olalım
Bize yār olmasa sākī biz anğa yār olalım

MS.2

1. Cāmlar zehr ile memlûv şeb-i hicrān içdük
Ëyledük tövbe eger göz göre pinhān içdük
2. Her ne kim vèrdi bize sākī-yi dövrān içdük
Bu fenā dehrde besdür bu keder kıan içdük
3. İçelim bir nèce gün bāde vü ser-şār olalım
Bize yār olmasa sākī biz anğa yār olalım

MS.3

1. Nèce bir şām u seher h‘āb u heyāl ilen öte
Nèce bir ehter-i mes‘ūd zavāl ilen öte
2. Yüz neşāţ ile gelüb ‘ömr melāl ilen öte
Hèyfdür bèyle bahār ayı bu hāl ilen öte
3. İçelim bir nèce gün bāde vü ser-şār olalım
Bize yār olmasa sākī biz anğa yār olalım

MS.4

1. Hūblar varı çemen sèyrine zinhār gelünğ
Cem‘ olunğ gunça kimi gül kimi bir dem açılunğ
2. Êşidünğ bülbülünğ āhengini kèdrini bilünğ
Düstlar mövsüm-i gül gètmedin elden yığılunğ
3. İçelim bir nèce gün bāde vü ser-şār olalım
Bize yār olmasa sākī biz anğa yār olalım

MS.5

1. Yāra cān ēylerük ĩṣār budur niyyetümüz
Dutarük dāmenini yār ola ger dövlätümüz
2. Biz anuṅ bendesiyük secdesidür ṭā‘etümüz
‘Ömr eger möhletümüz vërse felek fūršetümüz
3. İçelim bir nêçe gün bāde vü ser-şār olalım
Bize yār olmasa sākī biz anğa yār olalım

MS.6

1. Fāriḡ olmaṅ felek-i mübrimünḡ ibrāmından
Hīç kim se‘y ile kırtulmaz anuṅ dāmından
2. Düstlar dövr-i zamān gerdiş-i eyyāmından
Ėtmemişken bizi bī-hüş ecel cāmından
3. İçelim bir nêçe gün bāde vü ser-şār olalım
Bize yār olmasa sākī biz anğa yār olalım

MS.7

1. N'ola ger çerḡ ile yék-rū kıluram ben Ḳovsī
Düst ger yār ola n'eyler baṅğa düşmen Ḳovsī
2. Büt ile ḡelvet eden yërde Berehmen Ḳovsī
Gel ki bir ḡüşede sākī vü men ü sen Ḳovsī
3. İçelim bir nêçe gün bāde vü ser-şār olalım
Bize yār olmasa sākī biz anğa yār olalım

MUHAMMESLER

MH.1.1

1. Meni hicr èylemiş zîr ü zeber va'llāh bi'llāh
2. Gönğül āb u kebāb olmuş ciger va'llāh bi'llāh
3. Mehebbet qoymamış menden eşer va'llāh bi'llāh
4. Diyünğ menden anğa ey düstlar va'llāh bi'llāh
5. Yeter zālīm yeter kāfir yeter va'llāh bi'llāh

MH.1.2

1. Gülünğ pèyveste gönğli açılur feryād-ı bülbülden
2. Ki gönğli ğunça olsunğ bülbüli men' èyleyen gülden
3. Yıhubdur şebr evin 'eşq ü ötübdür iş tehemmülden
4. Saŋga mekşüd eger 'üşşākı yıhmağdur tegāfülden
5. Yeter zālīm yeter kāfir yeter va'llāh bi'llāh

MH.1.3

1. Bu kim gönğlümde od, göz perdesinde teh-be-teh qandur
2. Senünğle içdügüm meydür ki adı āb-ı heyvāndur
3. Egerçi 'āşık me'sūqdan her derd dermāndur
4. Cefā senden vefādur cövr senden gerçi ehsāndur
5. Yeter zālīm yeter kāfir yeter va'llāh bi'llāh

MH.1.4

1. Seni kim dūr-bīnler 'āşık ile ser-girān dërler
2. Bu zāhir zülme hīç bilmem n'içün lütf-i nehān dërler
3. Velī eğyār ile var gūşè-yi çeşmünğ yaman dërler
4. Nigāhunğ şedqesi kim fitnè-yi āhīr-zamān dërler
5. Yeter zālīm yeter kāfir yeter va'llāh bi'llāh

MH.1.5

1. Meger görmez mi hālüm çerh feryādum eşitmez mi
2. Terehḥüm èyleyüb bī-dādın āhīr, āhīr ètmez mi
3. Gelüb şübḥ-i vişāl u şām-ı hūn-āşām gètmez mi
4. Benüm nālem ki yètmez kūyunğa eflāka yètmez mi
5. Yeter zālīm yeter kāfir yeter va'llāh bi'llāh

MH.1.6

1. Bilür ben tek gezen Mecnûn-ı bî-pervâ libâsında
2. Ki Leylî cilve eyler âhû-yı re'nâ libâsında
3. Bu menden şükrdür ger şekvê-yi bî-câ libâsında
4. Bu senden lütfdür her-çend istiğnâ libâsında
5. Yeter zâlim yeter kâfir yeter va'llâh bi'llâh

MH.1.7

1. Baŋa her-çend bî-dâd eyler ü imdâduma yêtmez
2. Eger çerhüŋ binâsın sêyl aparsa yâduma yêtmez
3. Sipêhr-i seng-dîl bêş gün eger feryâduma yêtmez
4. Sanursan Kõvsînünŋ feryâdı bir gün dâduma yêtmez
5. Yeter zâlim yeter kâfir yeter va'llâh bi'llâh

MH.2.1

1. Êy şâm-ı gemüm zûlf-i perîşânunŋa kurbân
2. Şübî-i terebüm çâk-ı girîbânunŋa kurbân
3. Sevdâ-zede başum heŋ-i fermânunŋa kurbân
4. Êy nekd-i hayâtum leb-i hendânunŋa kurbân
5. Şîrîn sözünŋe le'l-i dîr-efşânunŋa kurbân

MH.2.2

1. Baŋ bir nezer-i lütf ile sînemdeki dâŋa
2. Reŋm eyle baŋa gemzenŋ oŋın atma kıraŋa
3. Êy hîçe satan bûlbûl-i hoş-lehceni zâŋa
4. Yâ Reb ola bir gün kim olam başdan ayaŋa
5. Başdan ayaŋa serv-i hürâmânunŋa kurbân

MH.2.3

1. Êy başum iyesi olayım başunŋa şedke
2. Hem özüŋge hem yârünŋa yoldaşunŋa şedke
3. Êy âhû-yı Çîn daŋunŋa vu daşunŋa şedke
4. Êy 'eklüm ü hûşum gözünŋe kaşunŋa şedke
5. Hâl u heŋünŋe çâh-ı zenehdânunŋa kurbân

MH.2.4

1. Her-çend gerīb êtdi meni ‘êşk veʔende
2. Bir sen kimi nov-gül bulunur hansı çemende
3. Bîhûde degül besler isem cānı bedende
4. Êy kâş ki tük başına bir cān ola mende
5. Tā bir bir ola nāvek-i müjgānūnga qurbān

MH.2.5

1. Her-çend vērüb derd ü davānı unudarsan
2. Qovsî kimi bir sūhte-cānı unudarsan
3. Ol ‘āşık-ı bî-nām u nişānı unudarsan
4. Her-çend ki tēz mēhr ü vefānı unudarsan
5. Êy bağı bütün ‘ehdünge pēymānūnga qurbān

MH.3.1

1. Dānē-yi leb-teşneyem êy ebr-i gövher-bār hēy
2. Āşyānsız bûlbûlem êy şem‘-i gül-rûhsār hēy
3. Yüz ğem ü derd ü belā pāmālyam ğem-ẖār hēy
4. Cāna yētdüm pîç ü tāb-ı ‘êşkden êy yār hēy
5. Gētdüm elden êy dolanım başunğa dildār hēy

MH.3.2

1. Ehl-i dil kim çēşm-i terden qan qatarlar aşuma
2. Eşkūme sēyl-āb-ı hūn u pül dēmişler qaşuma
3. Sen ki şem‘-i bezm tek rehm ēyleyüb göz yaşuma
4. Ol qed-i re‘nā ile her gāh geldünġ başuma
5. Gētdüm elden êy dolanım başunğa dildār hēy

MH.3.3

1. Başumı tā şem‘ tek sevdā odiyla daġladum
2. Gāh bî-tekrīb güldüm gāh bî-cā aġladum
3. Her ne dutdum destūme dāmān fūrşet çağladum
4. Tā ki durdum qullıġunġda el el üste bağladum
5. Gētdüm elden êy dolanım başunğa dildār hēy

MH.3.4

1. Êy hoş ol sâ‘at ki şem‘-i bezmüm ol rühsâr idi
2. Bûlbûl ü pervāneden meclis dolu eġyâr idi
3. Ol nefes kim gûşê-yî çêşmûnġ benümle yâr idi
4. Sen elüm dutduġ velî ben tâ ayaġum var idi
5. Gêtdüm elden êy dolanım başunġa dildâr hêy

MH.3.5

1. Hestedür Kavsî tēbībüm derd bilmek çağıdur
2. Çāre kıлмаġ kām vêrmek gönġlin almaġ çağıdur
3. Çünkü gelmek çêşmüm êyvânında kılmaġ çağıdur
4. İntizārūġ çekdüm ü gördüm ki gelmek çağıdur
5. Gêtdüm elden êy dolanım başunġa dildâr hêy

MH.4.1

1. İsterem le‘l-i göher-bārunġa kırbān olayım
2. Dilünġe aġzunġa güftārūġa kırbān olayım
3. Kıed-i mövzūnūġa refitārūġa kırbān olayım
4. Nergis-i mest-i füsūn-kārūġa kırbān olayım
5. Hefttūnġe hālūġa rühsārūġa kırbān olayım

MH.4.2

1. Êy havā-yı ser-i zülfin banġa bāl u per êden
2. ‘Êşk odında perümi bālumi hākister êden
3. Dil-i şed-pāremi āb êyleyen ü gövher êden
4. Beni bu kıülzüm-i hūn-h‘ārda bî-lenger êden
5. Ne göhersen ki herîdārūġa kırbān olayım

MH.4.3

1. N'ola ger el vêre êy serv-ked-i sîm-endām
2. Dolanub başunġa öpmaġ ayaġunġ almaġ kām
3. Êy ki olmış iki zülfünġ her iki ‘āleme dām
4. Êy benüm şāmumi şübġ êyleyen ü şübġümi şām
5. Ben senünġ tūrrê-yî terrārūġa kırbān olayım

MH.4.4

1. Ol ki bĩ-derdlerüñg derdine tĩmār ètmiş
2. Beni bu reng ile yüz derde giriftār ètmiş
3. Èy şebā söyle anğa kim beni efgār ètmiş
4. Ol ki adını tebĩb-i dil-i bĩmār ètmiş
5. Ki senüñg nergis-i bĩmārunğa kırbān olayım

MH.4.5

1. Serv-qedler sañga èy serv-i revānum şedqe
2. Sañga èy serv-i revān rūḥ u revānum şedqe
3. Adunğa yādunğa nām ile nişānum şedqe
4. Ḥāl olan dānè-yi tesbĩḥünge cānum şedqe
5. Zülf olan ḥelkè-yi zünnārunğa kırbān olayım

MH.4.6

1. Dil-i dīvānè-yi bĩ-bākumı gözden kıoyma
2. Şö‘le çekmiş ḥes ü ḥāşākumı gözden kıoyma
3. ‘Èşk ber-bād kıılan ḥākumı gözden kıoyma
4. Sen benüm sīnè-yi şed-çākumı gözden kıoyma
5. Men senüñg nāvek-i ḥün-ḥārunğa kırbān olayım

MH.4.7

1. Èy ki ḥüsn ile yètürdünğ meḥ-i Ken‘āna neseb
2. Bu ne sözdür ne dehāndur bu ne dişdür bu ne leb
3. Bu ne ḥetdür bu ne ḥāl u bu ne tovk-ı ğebġeb
4. Ne çemendür bu ne şebnem bu ne gövher yā Reb
5. Ki senüñg ebr-i göher-bārunğa kırbān olayım

MH.4.8

1. Bāġbān bāġunğa vu renc aparmış elünge
2. Neḥlünge ḥāşilünge servünge vü sünbülünge
3. Dest-i gül-çīnünge cīb ü beġel-i pür-gülünge
4. Lütfünge kehrünge vü zāġunğa vu bülbülünge
5. Gülünge gülşenünge ḥārunğa kırbān olayım

MH.4.9

1. Sen ü şîrîn dil ü Kıovsî vü besî rengîn söz
2. Gâh od yanduran u gâh vèren teskîn söz
3. Âh eger le‘lünġ anġa èylemeye telķin söz
4. Şûr ile ‘âlemi leb-rîz kılan şîrîn söz
5. Ne nemeksen ki nemek-zârünġa kırbân olayım

MH.5.1

1. Beni salduġ ayaġdan èy sebük-cövlân günâhum ne
2. Elümden dutmaduġ èy sâķî-yi dövrân günâhum ne
3. Ezelden mëy vèrüb âķir vèürsen kıan günâhum ne
4. Vişâl eyyâmın èylersen şeb-i hicrân günâhum ne
5. Günâhum ne dolanım başuġa cânân günâhum ne

MH.5.2

1. Teh-i mînâda tâ mëy var ola baġrumdaki kıan tek
2. Ne lâzim hûn-ı dil vèrmek men-i meġmûra dövrân tek
3. Mükerrer târ u pûdum daġıdub zülf-i perîşân tek
4. Vefâ kıânününġ târını üzdüġ rişte-yi cân tek
5. Günâhum ne dolanım başuġa cânân günâhum ne

MH.5.3

1. Bir iki gün benümle bî-tekellûf durduġ oturdüġ
2. Dönüb topraġımı bî-dâd ile eflâka savurdüġ
3. Melâmet tîġini çekdüġ teġâfûl yayını kıurdüġ
4. Ne bir gün rengümi gördüġ ne bir yol ħâlümü şordüġ
5. Günâhum ne dolanım başuġa cânân günâhum ne

MH.5.4

1. Özünġ sen yaġsısan ammâ yamandur bëyle başuġġün
2. Cefâ vu cövr senden ‘èybdür terk èyle başuġġün
3. N’iġün vîrânımı yâ Reb vèürsen sëyle başuġġün
4. Eger var ise cürmüm bilmenem sen söyle başuġġün
5. Günâhum ne dolanım başuġa cânân günâhum ne

MH.5.5

1. Beni ġün ‘âķibet Kıovsî kimi cânadan usandurdüġ
2. Ezel başdan n’iġün bes cânımı aldüġ inandurdüġ
3. Kıılurken şâf döndüġ ġeşme-yi ‘èyşüm bulandurdüġ
4. ġırâġum yandururken dâġum üste dâġ yandurdüġ
5. Günâhum ne dolanım başuġa cânân günâhum ne

MURABBALAR

MR.1

1. Gönğlüm ister kim ola ol âteşîn-rûhsâr u men
Fürşet-i ‘erz-i niyâz u helvet-i dîdâr u men
2. Nov-bahâr u ‘endelîb ü gûşê-yi gül-zâr u men
Ebr-i gövher-bâr u sâķî vü şerâb u yâr u men

MR.2

1. İkimüz ol mehveş ile bir kedeħden mest olek
Bir nehâlunğ sāyesinde eglenüb pā-best olek
2. Bağlarük gerdün elin ger bir nefes hem-dest olek
Ebr-i gövher-bâr u sâķî vü şerâb u yâr u men

MR.3

1. Ol baŋga menzûr anğa sêyr-i çemen menzûr ola
Engel ü bîgâne nâ-pêydâ vu meħrem dūr ola
2. Müttrib-i hoş-lehçe vü çeng ü nêy ü tenbûr ola
Ebr-i gövher-bâr u sâķî vü şerâb u yâr u men

MR.4

1. Biz diyâr-ı ‘eşķde çêşm ü ırâğ-ı ‘âlemük
Bir cahân endûh ile bî-bâk u rind ü bî-ğemük
2. Saħlasunğ Tanğrı yaman gözden ki yahşı hem-demük
Ebr-i gövher-bâr u sâķî vü şerâb u yâr u men

MR.5

1. Berg ü bâr ilen müheyyâdur bahârunğ tûşesi
Bir teref gül ħermeni bir yanda sünbül ħuşesi
2. Künc-i dêyr ü Berhemen, zühhâd u mescid gûşesi
Ebr-i gövher-bâr u sâķî vü şerâb u yâr u men

MR.6

1. Biz kimüz şüretde vü me‘nîde lâyiķ düstlar
Düstlîğ de‘vîsi êtmeklerde şadîķ düstlar
2. Bir biriyle az düşer biz tek müvâfiķ düstlar
Ebr-i gövher-bâr u sâķî vü şerâb u yâr u men

MR.7

1. Êy hoş ol sâ‘at ki bizden germ ola bāzâr-ı ‘eşķ
Adumuzdan sikkê-yi rāyic bola dînâr-ı ‘eşķ
2. Kavsî vü tekrâr-ı şe‘r-i ħalî vu izhâr-ı ‘eşķ
Ebr-i gövher-bâr u sâķî vü şerâb u yâr u men

RUBAİLER¹²³

R.1

1. Ey ‘eşk emānetinde sirdaşum gül
Gel ey delûlikde yâr u yoldaşum gül
2. Mecnûna yetersen söyle ey bād-ı şebâ
Kovsî dedi ey oğşama qardaşum gül

R.2

1. Reh̄m eyle Hudâyâ ben-i bed-kirdâra
Müstövcib-i düzeḡ ü sezâ-yı nâra
2. Her çend ki ben tövbe edüb sındurdum
Möhtâc degül reh̄metünḡ istiḡfâra

R.3

1. Kovsî kimi bu dehrde bî-‘âr olmaz
Dâm-ı ğem-i dünyâya giriftâr olmaz
2. Köç çağıdurur çalındı kûs-ı reh̄let
Ėeflet yuḡusından gözi bîdâr olmaz

R.4

1. Bir Berhemenem dehrde dēyrüm yoḡdur
Mēy-ḡānede hem girift ü ġrüm yoḡdur
2. Her çend ‘eşâ ḡedd-i kemāna reh olur
Ne fāyide şikḡümde çüb u tîrüm yoḡdur

R.5

1. Kovsî demek eş‘âr-ı mükerrer besdür
Dil âyinesin etme mükedder besdür
2. Kıl tövbe ümîdvâr ol lütf cehete (?)
Övşâf-ı mēy ü sâḡî vü sâḡer besdür

¹²³ R.1 yalnız Tebriz ve Meclis nüshalarında, R.2-R.11 yalnız Tiflis (sayfa kenarında) ve İstanbul nüshalarında R.12 ise yalnız Tiflis nüshasında (sayfa kenarında) bulunmaktadır.

R.6

1. Şād êt dil-i ğem-nākı müşevveş kılma
Gül-zār-ı cemālunġ baŋga āteş kılma
2. Bir baġrı şikeste yaya benzer ķedümüz
Rehm êyle aŋga çok da kês-ā-kês kılma

R.7

1. Şerh-i dilini Kōvsī çü tekrîr êtmez
Cānāneye cān vërmege teķşîr êtmez
2. Me'sûka 'eyāndur 'āşıkunġ eġvāl
Hāl-ı dilini nāmede tehrîr êtmez

R.8

1. Vîrāne gönġül hānesi te'mîr olmaz
Yüz cövr ü cefā çekerse teġyîr olmaz
2. İncitme beni çok ħezer êt āhumdan
Meşhûr durur kemān ki bî-tîr olmaz

R.9

1. Kōvsī nêçe gün dehrde oldunġ mehmān
Endûh u ğem ü meĥnet içürdi saŋga ķan
2. Ādem çü olur pîr olur ķeddi dü-tā
Sen tîfl-i ze'îf iken ķedünġ oldu kemān

R.10

1. Kōvsī o zamān ki basdı dünyāya ķedem
Geldi çü vücûda buraĥub ketm-i 'edem
2. Teşvîrini çekende ķezā neķķāş
Bār-ı ğem ü meĥnetden êdüb ķeddini ĥem

R.11

1. Bir nêçe rubā'î bu ħezîn êtdi reķem
Kōvsī adına libāsda (?) çekdi ķelem
2. Helķ içre bu bî-bezā'etünġ şöĥreti yoh
Bu şehirde eş'ārı anunġ oldu 'elem

R.12

1. Temāşālar tamām oldu sefer necdi gerek ola
Götürmek tüşeler bundan 'emeller kim gerek ola
2. Rizā-yı Hek yêġ olur ger yêtse ol meķbûl dergāha
[?] va'llāhî bi'llāhî serîr-i selţenet şāha

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜK

A

āb: Su G.10-2

ā. ét-: Erit- G.527-1

ā. ol-: Eri- G.306-6

ā. u havā: Su ve hava, iklim G.172-5

ā. u reng: Parlaklık, güzellik, tazelik, süs G.118-2

ā. u tāb: Çok süslenmiş, uzun uzadıya geniş G.34-1

ā.-ı beḳā: Hayat suyu, kalıcılık ve ölmezlik suyu, bengi su G.18-4

ā.-ı ḥayāt: Hayat suyu, kalıcılık ve ölmezlik suyu, bengi su G.65-4

ā.-ı ḥeyvān: Hayat suyu, kalıcılık ve ölmezlik suyu, bengi su G.148-2

ā.-ı Ḥızr: Hz. Hızır'ın içtiği bengi su G.195-5

ā.-ı kövṣer: Kevser suyu, cennette bulunan ırmağın suyu G.248-7

ā.-ı revān: Akar su, akan su TC.2.3-1

ā.-ı rūy: Yüz suyu, şeref, haysiyet, namus G.9-6

ābād: Şen, bayındır G.85-6

āb-dār: Sulu TC.1.1-5

‘ābid: Tanrıya tapan, ibadet eden TB.2.4-8

ābile: Sivilce, çıban G.53-6

āb-rū: Yüzsuyu, şeref, haysiyet, namus G.136-4

āb-rūy: Yüzsuyu, şeref, haysiyet, namus G.128-8

ac: Aç G.511-3

acı: Acı G.340-4

a. söz: Onura dokunan, gönlü inciten söz G.393-5

‘aciz: Güçsüz, beceriksiz G.327-2

aç-: Aç- G.84-3

açıl-: Açıl-, içi açıl-, sevin- G.221-3

açuk: Açık G.285-9

ad: Ad, ün

a. ét-: Ünlü et- G.356-6

a.-ın apar-: An-, zikret- G.462-2

a.-ını bed-nām ét-: Rezil et-, adını kirlet- G.389-7

a.-ını dut-: Adını an- G.97-3

a.-ını koy-: Adını koy-, ad tak-, isim koy- G.394-2

Ādem: Hz. Adem G.5-2

ādem: İnsan, kişi G.134-8

ādemī: İnsan G.221-3

‘ādet: Görenek, alışkanlık G.384-2

‘ā. ēyle-: Alış- G.534-4

‘ā. vēr-: Alıştır- G.102-8

ādīne: Cuma günü G.422-8

āfāk: Ufuklar, dört bir taraf, dünya G.100-3

āferīn: Okşama, alkışlama, beğenme sözü, yaşa, varol G.77-3

ā. ét-: Alkışla- G.198-7

āfet: Bela, yıkım, kıran, çok kötü, hastalık, son derece güzel G.434-3

‘āfiyet: Sağlık, esenlik G.426-8

āftāb: Güneş G.102-7

āftāblan-: Güneş ol- G.66-2

ağ: Beyaz G.23-7

a. ét-: Ağart-, beyazlat- G.157-9

a. u kara: İyi kötü G.176-8

ağac: Ağaç TB.1.3-2

āgāh: Bilir, bilgili, uyanık G.89-8

ā. ol-: Bilgi edinmiş ol- G.89-8

ağar¹: ak ol-, beyazlaş- G.307-6

ağar²: yüksel- G.439-1

āgāz: Başlangıç, başlama G.360-1

āgeh: Bilir, bilgili, uyanık G.193-7

ağır: Ağır G.303-3

ağır kıymetlü: Çok değerli G.459-1

ağırla: Ağırlık olarak G.35-6

ağırlıg ét-: Ağır ol-, ağır gel- G.380-5

ağız: Ağız G.468-1

a. aç-: Konuş- G.213-7

a. yum-: Sus- G.97-10

a.-ina kıfl ur-: Sustur- G.108-3

ağla-: Ağla- G.303-8

ağlat-: Ağlat- G.38-4

ağrıt-: Ağrımaya yol aç- G.308-15

ağulu: Ağılı, zehirli G.266-5

āgūş: Kucak G.351-7

ā. éyle-: Kucakla- G.394-9

āh: 1. Ah, of G.9-9

2. (ünlem) Of G.25-7

3. Rüzgar G.219-1

ā. āh: (ünlem) Of of G.437-1

ā. u efsūs: Ne yazık G.235-9

ā. u feğān: İnilti G.153-6

ā. u nāle: Ah deyip inleme G.42-9

ā. u vāy: Ah, vay TC.1.5-1

ā.-i seher: Sabah rüzgarı G.219-1

ağ-: Ak- G.29-5

āhen: Demir G.482-3

āheng: Kasıt, niyet, çalgılı eğlence G.97-11

ā. dut-: Ezgi oku- TB.1.3-6

ā. ét-: Karar ver-, yönel- TC.1.3-4

āhenīn: Demirden yapılmış, pek sağlam G.108-3

āhenīn-dil: Acımasız, zalim G.184-5

āheste: Yavaş G.29-3

ağıt-: Akıt- G.65-6

āhīr: 1. Son G.17-7

2. (ünlem) Sonunda G.7-5

ā. ét-: Son ver- MH.1.5-2

ā. kıl-: Son ver-	‘ālem-ārā: Dünyayı süsleyen G.520-4
ā. nefes: Son nefes, son soluk G.225-10	‘ālem-gīr: Dünyayı kaplayan, dünyaya yayılan G.105-3
ā. ol-: Bit- G.276-2	‘ālem-nümā: Dünyayı gösteren G.386-2
ā. zamān: Dünyanın sonu G.136-3	‘ālem-sūz: Dünyayı yakan G.410-7
āhiret: Ahret, öbür dünya G.419-1	‘ālem-tāb: Dünyayı aydınlatan, dünyayı parlatan G.290-5
ahşam: Akşam G.417-3	‘ālī: Yüce, ulu G.409-3
ahtar-: Ara- G.53-1	‘ālī-ķedr: Yüksek değerli G.213-6
āhū: Ceylan G.129-5	‘ālim: Bilen, bilgili TC.2.5-5
āhū gözlü: Ceylan gözlü G.292-3	Allāh: Tanrı G.200-7
Aķa Reżī: Kişi adı G.393-12	A.: Şaşkınlık ifadesi G.240-2
‘āķibet ‘āķibet: Akıbet, sonuç, sonunda G.23-8	A.-ı seversiz: Dilek ifadesi G.134-3
‘āķibet-bīn: İleri görüşlü, sonunu evvelden gören G.218-6	alt: Alt G.80-7
‘āķil: Akıllı, uslu G.183-4	āmāc-gāh: Amaç yeri, nişan tahtası G.417-7
al¹: kırmızı G.32-5	āmāl: Dilekler, arzular G.541-5
a. ķanlara boyandur-: Al kanlara boya- G.494-5	āmīn: Tanrım kabul eyle G.558-8
al²: aldatma, düzen, tuzak, hile G.72-3	āmīziş: Uyuşma, karışma, kaynaşma G.316-7
al-: Satın al- G.59-5	ammā: Ancak G.4-7
aldan-: Aldan- G.449-4	ān: An, dem G.88-2
aldat-: Aldat- G.52-4	an-: An-, zikret-, hatırla- G.35-6
‘ālem: Dünya G.1-3	analan-: Ana ol- G.239-6
‘ā.-i imkān: Tanrının yarattığı evren TB.2.5-4	ancaķ: Ancak G.243-10
‘ā.-i me’nī: Gözle gördüğümüz alemin dışındaki mana alemi G.46-3	anda: 1. Onda G.558-3
‘ā.-i şūret: Dış dünya G.235-10	2. Ondan dolayı G.6-2
‘ā.-i zāhir: Dış dünya G.102-6	3. Ondan sonra G.474-8
	andan: Ondan G.47-2
	andur-: 1. Andır- G.494-6

2. Anlat- G.222-5

anı: Onu G.233-7

anl: Alın G.94-5

anla-: Anla- G.77-8

anlan-: Anlaşı- G.332-3

anlar: Onlar G.112-1

anunğ: Onun G.26-9

apar-: 1. Götür- G.45-7

2. Kazan-, başar- G.320-2

‘ār: Utanma, haya G.525-2

‘ā. ēt-: Utan- G.106-12

‘ā. gel-: Utanç ver- G.16-4

ara: Orta, ara, arası G.33-7

a.-da kan ol-: Savaş çık- G.378-4

a.-dan götür-: Yok et-, ortadan kaldır- G.304-17

a.-ya al-: Kuşat-, etrafını sar- G.516-4

ara-: Ara- G.487-5

aralan-: Aralık ol- G.66-10

aralığ: orta, ara

a.-lığdan çığ-: Ortadan kaybol-, canını kurtar- G.348-7

a.-lığdan götür-: Ortadan kaldır-, yok et- G.498-1

ārām: Sükun, huzur, güven G.72-1

ā. bul-: Dinlen-, avun- G.291-6

ā. dut-: Dinlen- G.299-4

ā. ēt-: Dinlen-, huzur bul- G.515-10

ā.-ı cān: Gönül rahatı, sevgili G.149-6

ā.-ı dil: Gönül rahatı, sevgili G.224-2

ārām-beğš: Dinlendirici, dinlendiren, dindiren G.527-4

araş-: Ara- G.119-8

āremīde: Yatmış, dinlenen G.532-4

arğ: Ark, arık, su yolu G.431-6

arğa: Arka, dayanak G.245-9

a. çevür-: Sırtını dön-, yüzünü çevir-, ilişkiyi kes- G.429-8

a. vēr-: Arka ver-, dayan-, güven- G.356-3

arğalu: Arkalı, dayanağı olan G.171-3

arı: Temiz, arınmış, katışıksız G.123-7

arın-: Arın-, temizlen- G.473-5

arıt-: Arıt-, temizle- G.212-12

‘ārī: Arı, temiz G.276-9

‘ārif: Bilgili, irfan iyesi, anlayışlı, sezgili, kavrayışlı G.224-4

‘āriyet: Eğreti, ödünç, ödünçleme G.78-8

‘ārīz ‘ārīz: Yüz, yanak G.18-5

armağan: Hediye, ödül G.381-8

‘ārsız: Utanmaz G.224-13

art: Art, arka G.303-5

art-: Art- G.64-2

artuğ: Artık, daha çok G.7-1

artuğ: 1. Artık, fazla, daha çok G.46-2

2. Daha G.46-4

a. ēt-: Artır- G.251-16

a. ēyle-: Çoğalt- G.222-4

artur-: Artır- G.64-5

ārzū: Dilek G.23-5

a. ěyle-: Dile- G.135-9

āsān: Kolay G.12-8

āsār: İzler G.343-7

āsāyış: Barış, huzur, düzenlilik, güvenlik G.357-6

asıl-: Asıl-, sark- G.234-3

asılı: Asılı G.97-9

āsīb: Zarar, yıkım, bela, vuruş, yara G.367-2

āsmān: Gökyüzü G.42-10

āstān: Kapı eşiği G.141-5

āstāne: Eşik G.428-1

āstīn: Yen, giysi kolu G.352-3

a.-den el çıkar-: Belir- G.276-5

āsūde: Sessiz, dingin, huzurlu G.559-17

āsyā: Değirmen G.117-1

aş: Yemek

aş-: Sınırını aş-, çok ol- G.432-1

aşağa: Aşağı, aşağıya G.55-2

‘āşık: Aşırı seven, vurgun, tutkun G.10-4

‘āşıkāne: Sevgi ile, aşığa yaraşır biçimde G.63-7

āškār: Belli, açık

ā. ol-: Belli olmak, ortaya çıkmak, belirginleşmek G.297-4

āšnā: Aşına, bildik, tanıdık G.13-1

ā. ol-: Tanış ol- G.13-7

ā. yēt-: Tanıdık çık- G.49-1

āšnālan-: Tanış ol- G.58-3

āšnālīg: Tanıma, tanışıklık G.338-3

āşūb: Kargaşalık, düzensizlik, karışıklık G.134-3

āşūfte: Perişan, karmakarışık G.190-6

āşūfte-hāl: Düzensiz, karmakarışık, perişan, sıkıntılı G.506-8

āşyān: Kuş yuvası, ev G.45-4

ā. tik-: Yuva yap- G.358-6

āşyāne: Kuş yuvası, ev

āşyānsız: Yuvasız G.538-3

at: At G.127-5

at-: At- G.454-1

ata: Baba G.239-6

āteş: Ateş G.265-8

ā.-i düzeḡ: Tamu ateşi G.240-1

ā.-i hicrān: Ayrılık acısı G.24-6

ā.-i sūzān: Yakıcı ateş G.450-7

āteş-bār: Ateş saçan G.32-5

āteş-dest: Eli çabuk G.384-4

āteş-fişān: Ateş saçan G.402-4

āteş-hāne: Ateşe tapanların tapınağı G.172-1

āteş-hār: Ateşten beslenen, şefkatsiz, zalim G.133-3

āteşīn: Ateşli G.1-9

āteşīn-cövlān: Hızlı G.272-8

āteş-‘inān: Çabuk G.156-1

āteşīn-‘izār: Yüzü ateşli G.447-4

āteşīn-rūhsār: Yüzü ateş gibi G.222-10

āteş-nāk: Ateşli G.389-6

āteş-nişān: Ateşi söndüren, ateşli G.446-6

āteş-pāre: Ateş parçası, ateş koru, göz G.158-5

āteş-perest: Ateşe tapan G.172-1

āteş-zebān: Ateş dilli, çok dokunaklı söz söyleyen G.108-10

av: Av G.519-7

āvāre: İşsiz güçsüz, başıboş, aylak G.68-3

ā. ol-: Yerinden yurdundan ol-, uzaklaş, kaybol- G.209-5

āvāz: Ses, okuma G.33-1

ā. ét-: Oku-, çağır- G.33-1

āvāze: Şöhret, ün G.333-9

avçı: Avcı G.64-9

avlağ: Av yeri G.546-4

ay: 1. Ay, dünyanın uydusu G.96-2

2. Ay, yılın on iki bölümünden biri G.297-5

a. hālesi: Ay çevresinde görülen parlak daire, ayla, ağıl G.392-7

a. ilen: Ayda bir kez TC.1.5-3

ayağ¹: ayak G.29-4

ayağ²: içki bardağı G.69-4

a. altına baħma-: Ezilmişlere ilgi gösterme- G.444-7

a. altında pāmāl ol-: Ezil-, hırpalan- G.514-4

a. çek-: Ayağını çek-, gitme-, içki iç- G.245-13

a. koy-: Bir yere git-, ayak bas- G.272-2

a.-a dur-: Ayağa kalk- G.171-8

a.-a düş-: Ezil-, horlan-, saygınlığını yitir- G.141-5

a.-a sal-: Değer verme- G.55-2

a.-dan başa: Tepeden tırnağa, bütünü G.29-4

a.-dan düş-: Çok yorul- G.503-5

a.-dan sal-: Yor-, içkiden bıktır- G.11-6

a.-ı altına baħ-: Kendisinden aşağıları say-, ezilmişlere ilgi göster- G.557-3

a.-ın çek-: Ayak çek-, ilişkiyi kes- G.538-1

a.-ın öp-: Ayağını öp-, yalvar- G.482-4

a.-ına düş-: Yalvar- G.14-2

a.-ına nişār éyle-: Uğrunda feda et- TC.1.1-3

a.-ından elini ferķ étme-: Sıradan şeyleri birbirinden ayırt edeme- G.272-3

a.-ını aç-: Gitmesini sağla- G.325-5

a.-ını bağla-: Aşık et-, tutsak et-, engel ol- G.514-7

a.-ını bas-: Bas-, ayak bas- G.454-3

a.-ını dāmānına yığ-: Uzak dur- G.482-7

ayağı bağlı: Tutsak G.440-1

āye: Ayet, Kuran'ın her bir cümlesi, açık delil G.136-2

ayıl-: Ayıl-, kendine gel- G.297-4

ayır-: Ayır-, uzaklaştır- G.474-4

āyīn: Dini tören G.118-4

āyīne: Ayna G.9-6

āyīne: Ayna TB.1.4-4

āyīne-dār: Bir şeyin özelliklerini gösteren, ayna olan, ayna tutan, berber G.84-7

āyīne-hāne: Aynalarla yapılmış bir bina G.380-1

āyīne-rūy: Yüzü ayna gibi parlayan G.555-10

āyīne-rūhsār: Yüzü ayna gibi parlayan G.22-6

ayrıl-: Ayrıl- G.312-2

ayru: 1. Ayrı G.48-1

2. Başka G.89-1

a. düş-: Ayrı düş-, ayrı kal- G.48-1

az: Az G.83-5

a. düş-: Az rastlan-, az karşılaşıl- G.302-10

āzād: Serbest, kurtulmuş, salıverme

ā. ēyle-: Kurtar-, serbest bırak- G.445-2

ā. ol-: Kurtul- G.396-7

āzāde: Bağlardan kurtulmuş, serbest G.10-6

āzār: İncitme G.246-6

B

bā: Be harfi G.270-3

bāb: 1. Bölüm, husus G.217-2

2. Kapı G.163-5

3. Yakışır, uygun G.313-6

bābet: Çeşit, sınıf, cins, tür G.118-1

bād: Rüzgar G.54-2

b.-ı hezān: Sonbahar yeli G.78-6

b.-ı şebā: Saba rüzgarı G.13-1

b.-ı şerşer: Sarsar yeli, gürültü ile gelen pek soğuk rüzgar, kasırga G.9-9

b.-ı şimāl: Kuzeyden esen rüzgar G.339-3

bād-āver: Rüzgar tarafından getirilmiş, kolay elde edilmiş G.212-7

bād-bān: Yelken G.515-5

bād-dest: Yoksul, tutumsuz, savurgan, faydasız G.549-8

bāde: Şarap, içki G.23-4

b. çek-: İçki iç- TC.2.5-6

bād-pāy: Ayağı çabuk olan G.109-1

bā'ış: Sebep G.34-1

bağ: Bağ, ilmik

bāğ: bağ, bostan G.84-4

bāğ-bān: Bahçıvan, bağcı G.19-2

bağır: Bağır G.26-2

b.-ı bütün: Güvenilir MH.2.5-5

b.-ı kan ol-: Tasalan-, üzü- G.321-9

b.-ı kebābı: Tasa, sıkıntı G.186-2

b.-ı pāresi: Ciğer parçası G.496-3

b.-ı suya dön-: Sabırsızlan-, özlemle bekle- G.173-4

b.-ı yan-: Acı- G.411-6

b.-ın āb ét-: Bir arzu veya istek için beklet- G.212-12

b.-ın kan ét-: Üz-, kederlendir-, ıstırap ver- G.184-1

b.-ın kebāb ét-: Üz-, kaygılandır- TC.3.3-1

b.-ına bas-: Bağına bas-, sevgiyle kucakla-

b.-ını del-: Yen-, yenilgiye uğrat-, üz-, sıkıntı ver- G.528-2

b.-ını doğra-: Üz- G.185-6

b.-ını erit-: Bir şeyin özlemiyle yak- G.516-1

b.-ını kan eyle-: Üz-, kederlendir-, ıstırap ver- TC.2.9-1

bağla-: 1. Kuşan- G.327-5

2. Ört-, kapa-, kapat- G.327-6

bağlu: Bağlı, kapalı G.329-2

bağ-: Bak- G.37-1

b. bağa kal-: Baka kal-, şaşır- G.207-21

bahā: Paha, değer G.48-5

b. vér-: Değer ver- G.135-8

bahār: İlk bahar G.6-3

b. ayı: İlkbahar ayı TB.2.1-6

b. feşli: İlkbahar mevsimi G.42-10

b.-ı ‘ömr: Ömrün baharı, gençlik G.12-5

bahārān: bahar çağı G.434-4

bahār-istān: Yeşil ve çiçekli yer G.95-4

bā-heber: Heberli, bilgili G.263-5

bağışlu: Bakışlı G.36-3

bāhir: Açık, belli, üstün G.1-2

bağ-: Ses, haykırma G.182-3

b. ur-: Bağır-, haykır- TC.3.1-2

bāk: Korku G.70-3

bākī: Geride kalan, arta kalan, sonsuz TC.3.1-5

bağla-: Bağla- G.257-6

bāl: Kanat G.13-8

b. u per: Kol kanat G.24-6

b. u per aç-: Kol kanat aç-, uç-, canlan- G.283-5

b. u per vér-: Güç ver-, güçlü yap- G.217-5

bāl u persiz: Kolsuz kanatsız G.166-6

bālā: Yukarı, yüksek

bālā-dest: Güçlü, daha yüksek G.8-2

bālā-nişīn: Saygı değer, ulu G.141-5

bālīg-nezer: Olgun, yetişmiş görüşlü G.181-9

bālīn: Yastık, koltuk G.484-15

bām: Dam, çatı G.254-3

bār: 1. Yük G.467-7

2. Meyve, ürün G.151-5. krş. ber

b.-ı dil: Gönül yükü, tasa G.387-4

b.-ı gem: Yük gibi olan tasa R.10-2

b.-ı hātır: Gönül yükü, sıkıntı G.15-6

b.-ı şerm: Utanma yükü, utanç G.255-6

bār-āver: Yemiş veren, verimli G.262-4

bārī: Hiç değilse G.32-4

bārīk: İnce G.506-1

bārsız: Meyvesiz G.224-4

bas-: Bas-, koy- G.10-8

bātil bātıl: Geçersiz, yalan, çürük G.261-2

bātin bātin: İç, iç yüz, gizli G.235-2

baş: Baş G.95-2

b. çek-: 1. Uğra- G.338-6

2. Yüksel- G.280-5

b. çihar-: Anla-, çöz- G.315-1

b. eg-: Boyun eğ-, uy- G.271-5

b. endür-: Baş indir-, boyun eğ- G.154-1

b. koy-: Yönel-, git- G.172-9

b. vër-: 1. Akıt-, kılavuz yap- G.78-4

2. Salı ver-, bırak-, kılavuz yap- G.350-6

b.-a apar-: 1. Geçin-, sona erdir- G.393-12

2. Sür-, sürdür-, geçir- G.74-6

b.-a çek-: Tamamıyla iç- G.28-3

b.-a düş-: Anla- G.29-7

b.-a küller savur-: Ağla-, inle-, yas tut- G.62-2

b.-dan: İlk baştan G.320-2

b.-dan aş-: Sınırını aş-, çok ol- G.485-6

b.-dan eyle-: Başından sav- G.222-10

b.-ı ‘erşe yetiş-: Yüksel-, yücel- G.396-4

b.-ı daşdan daşa deg-: Çok belalarla ve kötülüklerle karşılaş- G.432-4

b.-ı daşlara deg-: Çok kötülüklerle karşılaş-, başarısızlıkla karşılaşarak pişman ol- G.53-9

b.-ı koy yat-: Yat-, uyu- G.425-9

b.-ı üsti: Baş ucu G.545-1

b.-ın alub çıh-: Başını alıp git-, çekip git- G.247-5

b.-ın daşlara çal-: Mahvet-, pişman et- G.321-5

b.-ın göge yetür-: Yücelt-, yükselt- G.394-6

b.-ına çevrül-: Başına çevril-, başına dön- G.549-6

b.-ına çevür-: Etrafına topla- G.478-5

b.-ına dolan-: Okşa-, ağırla-, çok sev-, kaygılan-, çok ilgi göster- G.198-5

b.-ına dolandır-: Başına döndür- G.494-4

b.-ına dolanım: Sevgiyle yalvarma, rica etme ifadesi G.106-3

b.-ına dön-: Çok sev-, okşa-, ağırla-, kaygılan- G.14-2

b.-ına fikir ét-: Başının çaresine bak- G.403-1

b.-ına gel-: 1. Baş ucuna gel-, uğra-

2. Karşılaş- G.475-3

b.-ına götür-: Karşılaştır-, uğrat- G.480-6

b.-ına küller kıl-: Başına kül savur-, delir-, ağla-, inle- G.320-4

b.-ına sāye sal-: İzle-, koru- G.130-6

b.-ına yığıl-: Başına toplan- G.465-4

b.-ından aş-: Sınırını aş-, çok ol- G.119-5

b.-ından çıkar-: Unut- G.266-2

b.-ından el götür-: Rahat bırak- G.347-5

b.-ından kem étme-: 1. Eksik olma-, her zaman var ol- G.383-6

2. Baştan eksik etme-, her zaman bulundur- G.286-2

b.-ını ağırt-: Belaya sok-, eziyet et- TC.1.5-6

b.-lar germ ol-: Bir işle uğraş-, öfkeli, neşeli, sarhoş G.106-5

b.-unğ için: Başın için, yemin ifadesi G.120-7

b.-unğ şedkesi: Yemin ifadesi G.549-9

b.-unğa dönim: Sevgi, yalvarma ve rica ifadesi G.98-2

b.-unğçün: Yemin ifadesi G.102-8

b.-umdan yeri: Başımdan git, beni yalnız bırak G.518-6

başla- : Başla- G.106-3	b.-e düşüb çık- : Güçlüklerle karşılaş- G.284-8
bat- : Bat-, saplan- G.274-5	b.-i mühîṭ : Okyanus G.129-8
bāver : İnanma	b.-i ‘ümmān : Umman denizi G.295-6
b. ét- : İnan- G.355-6	beḥṣ bahş: Bahis, konu
bayram : Özel olarak kutlanan gün G.109-9	b. et- : Tartış-, çekiş-, uğraş- G.88-2
bāzār : Pazar G.53-10	beḥt : Baht, talih, alın yazısı, uğur G.25-5
b. germ ol- : İyi satış yap- MR.7-1	b.-i resā : İyi baht, çok uğurluluk G.11-3
bāzīçe : Oyuncak, eğlence G.65-3	b.-i siyāh : Talihsizlik G.377-3
bāzīçe-ḥāne : Eğlence yeri G.130-2	b.-i vājgūn : Talihsizlik, ters talih G.554-4
bāzī-güş : Şen, serseri G.252-2	beḥye : Bahye, dikiş, teyel, oyulgalama G.64-3
bāzū : Pazı, güç G.314-5	benğzet- : Benzet- G.337-5
bed : Kötü G.67-5	beḳā : Kalıcılık, ölmezlik G.37-6
bedeḥṣān : Al renkte olan değerli süs taşı TC.2.6-2	beḳāsız : Ölümlü, kalımsız G.316-6
beden : Vücut, gövde G.256-2	bekle- : Bekle-, gözle- G.524-5
bed-kirdār : Kötü iş yapan, suçlu R.2-1	bél : Bel G.548-7
bed-ḳumār : Çok şerli, kumarda hile yapan G.207-6	b. bağla- : 1. Güven- G.88-6
bed-mēhrlik : Sevgisizlik, vefasızlık G.268-6	2. Kararlaştır-, hazırlan-, giriş-, el at- G.491-5
bed-mest : Çok esrik G.457-6	belā : İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum G.9-9
bed-nām : Adı kötüye çıkmış olan G.109-3	b.-lara oğrat- : Belalara düşür- G.429-5
bedr : Dolunay G.506-4	b.-ya düş- : Belaya uğra- G.249-2
beğel : Koltuk, kucak MH.4.8-3	b.-ya gel- : Belasını bul- G.44-2
begen- : Beğen- G.442-2	belā-gerdān : Tasa ve sıkıntıyı savan G.11-2
behāne : Yalandan özür, ileri sürülen sözde sebep G.63-3	belā-kēs : belalı G.326-7
bēhişt : Cennet G.16-2	bēle : 1. Bile, ile TC.2.8-1
beḥr bahır: Deniz G.84-1	2. Bile, ve G.432-3
	3. Birle, birlikte G.450-6

4. Böyle G.323-5

5. Dahi, da TC.2.4-2

belî: Evet G.67-8

belke: Belki, ihtimal, şüphesiz G.92-2

bellü: Belli G.89-3

ben: Ben, kişi zamiri G.339-4

b.-i menden apar-: Kendinden geçir- G.407-1

b.-üm gözümde: Bence G.182-2

bend: Bent, bağlanmış, bağ, ip, zincir, kilit, hapis G.92-1

b. bendi: Her bölümü, her parçası G.200-5

b. èyle-: Tutsak et-, bağla- G.257-1

b.-i pîrâhen: Gömlek bağı G.515-9

b.-i pîrehen: Gömlek bağı G.441-1

b.-i üstüñân: Kemiklerin her parçası, kemiklerin eklemleri G.381-5

bende: Kul, köle G.4-7

b.-yi fermân: Emir kulu, söz dinleyen G.156-6

bende fermân: Buyruk, kölenin uyması gereken buyruk G.257-5

bende-perver: Köle besleyici G.184-2

bende-perverliĝ: Köle besleme G.184-2

benze-: Benze- G.84-7

benzet-: Benzet- G.342-1

ber: Meyve, ürün. krş. bār

b. vër-: Meyve ver-, ürün ver- G.151-9

berâber: Aynı düzeyde G.9-5

berât: Resmi belge, imtiyaz belgesi, ayrıcalık fermanı G.5-2

ber-bād: Kötü, bozuk, yok olmuş G.261-4

b. èyle-: Yok et-, boz- TB.1.1-6

berehmen: Puta tapan, ateş ile puta tapan kimselerin bilginleri G.184-2

berg: Yaprak, düzen G.58-7

b. ü bār: Yaprak ve meyve, ürün G.13-9

b. ü ber: Yaprak ve meyve, ürün G.92-1

b. ü nevā: Mal, mülk, azık, maaş, düzen G.13-4

ber-geşte: Geri dönmüş, tersine dönmüş, yüz çevirmiş G.365-13

berglen-: Yapraklan- G.64-6

berhemen: Puta tapan, ateş ile puta tapan kimselerin bilginleri G.215 -2

berîn: En yüksek TB.2.7-8

berk: Pek, sert, katı G.515-11

berķ: Elektrik, yıldırım G.37-3

berķ-cövlān: Hızlı, hızlı at G.27-2

berķ-'inān: Hızlı, hızlı at G.52-5

ber-teref: Kaldırma, giderme, bir yana atılmış, ortadan çıkmış G.449-7

bes: 1. Pes, öyle ise G.24-8

2. Yeterli G.2-3

besî: birçok MH.4.9-1

beşîret başîret: Basiret, göz açıklığı, inceden inceye etrafli derin görüş, ön görüş, seziş G.93-7

beşîretlü: Basiretli, uzağı görebilen, güçlü sezişli G.539-7

beşİretsiz: Basiretsiz G.96-5	bī-bāl u per: Kolsuz kanatsız G.113-3
besle-: Besle- G.450-2	bī-behre: Nasipsiz, yoksun G.151-3
bestir: Bister, yatak, döşek G.185-2	bī-berg: Düzensiz, yoksul TB.1.2-5
bêş: Beş TC.3.1-5	b. ü bār: Yoksul G.381-8
b. gün: Birkaç gün G.127-5	b. ü ber: Yoksul G.308-12
beşāret: Sevinçli haber	b. ü nevā: Düzensiz, azıksız G.538-4
b. apar-: Sevinçli haber ver- G.559-5	bī-berglıg: Yoksulluk G.130-3
beşer: İnsanoğlu, insan TB.2.7-8	bī-beşer: Kör G.337-2
beter: Daha kötü G.27-2	bī-beşİret: Basiretsiz G.65-5
Betül: Hz. Fatma G.407-14	bī-bezā'et: Parasız, yoksul R.11-2
beyān: Bildirme, söyleme, açıklama G.108-1	bī-bunyād: Temelsiz G.22-5
b. ét-: Bildir-, söyle-, anlat- G.63-7	bī-cā: Yersiz G.62-5
beyāz: Beyaz G.114-1	bī-cān: Cansız G.504-1
bèyle: Böyle G.26-6	bī-cehet: Sebepsiz, boşuna G.407-12
beytū'l-ḥezen beytū'l-ḥazen: Tasa ve mutsuzluk evi G.136-7	bī-ciger: Korkak, ciğersiz, yüreksiz G.71-3
bezl: Esirgemedi verme	biç-: Biç-, ekini kes- G.401-4
b. kıl-: Esirgemedi ver- G.1-4	bī-çāre: Çaresiz, zavallı G.39-5
bezm: İçki meclisi, dost toplantısı G.19-4	bī-çārehıg: Çaresizlik, zavallılık G.203-7
bezm-efrüz: Toplantıyı aydınlatan G.367-12	bī-dād: Adaletsizlik G.31-5
bıçağ: Bıçak G.245-8	b. ét-: Zulmet- G.149-4
b. ağzını açma-: Asla konuşma- G.245-8	b. èyle-: Zulmet-, adaletsizlik yap-, feryat et- G.375-4
bī-āb-rū: Şerefsiz, saygısız, alçak G.426-4	bī-dād-ger: Zalim, sitem eden G.40-7
bī-āheng: Düzensiz, uyumsuz G.410-9	bī-dāg: kedersiz, tasasız G.224-6
bī-'ākibet: Sonu kötü, talihsiz G.327-5	bīdār: Uyumayan, uyanık G.25-5
bī-'ār: Hayasız, utanmaz G.502-6	b. ét-: Uyandır- G.382-3
bī-ārām: Huzursuz G.21-7	b. kıl-: Uyandır- G.222-4
bī-bāk: Korkusuz G.70-3	b. ol-: Uyan- G.208-2

b. tut-: Uyanık tut-, uyanık bulundur- G.221-10

bī-davā: İlaçsız, çaresiz G.82-4

bī-demāğ: Keyifsiz, soluk, sıkılmış G.107-7

bī-derd: Dertsiz G.25-6

bī-dermān: İlaçsız, çaresiz G.31-4

bī-dest ü pā: Güçsüz, yeterliksiz, başarısız, şaşkın, başı boş G.133-4

bī-dil: Yüreksiz, aşık, tutkun, tasalı, deli, bilgisiz, korkak G.71-3

bī-‘ekl: Akılsız G.59-6

bī-emān: Amansız, güvensiz, acımasız, cana kıyıcı G.203-7

bī-encām: Sonsuz G.46-6

bī-eşer: Etkisiz G.528-3

bī-eşk: Göz yaşsız G.224-6

b. koy-: Göz yaşsız bırak- G.185-4

bī-‘ētidāl: Ölçüsüz, aşırı G.506-6

bi-‘ēynih bi-‘aynih: Aynen, olduğu gibi G.1-3

bī-fikr: Düşüncesiz, önlemini almayan G.422-4

bī-fürūğ: Işıksız G.295-7

bīgāne: Yabancı, ilgisiz G.44-6

b. ēyle-: Başkalaştır-, yabancılaştır- G.158-4

bīgānelen-: Yabancılaş- G.239-7

bīgāneliğ: Yabancılık, düşmanlık G.172-2

bī-ğem: Üzüntüsüz, tasasız G.212-6

bī-geş: Temiz, duru, katışıksız G.109-8

bī-gübār: Tozsuz, topraksız G.371-3

bī-gül: Gülsüz G.199-7

bī-gümān: Kuşkusuz G.223-2

bī-günāh: Suçsuz G.176-3

bī-güneh: Suçsuz G.221-6

bī-hān u bī-mān: Evsiz barksız

b. kal-: Evsiz barksız kal- G.530-5

bī-hān-mān: Kimsesiz G.229-4

bī-hār: Dikensiz G.32-1

bī-hāşil: Verimsiz G.143-3

bī-heber: Habersiz, bilgisiz G.24-3

bī-heberliğ: Bilgisizlik G.298-3

bī-heķiket: Gerçek dışı G.533-3

bi-hemdi'llāh bi-hāmdi'llāh: Tanrıya teşekkür ifadesi G.137-4

bī-hemtā: Eşsiz, benzersiz G.96-1

bī-hezān: Hazansız G.407-10

bī-hicāb: Örtüsüz, yalın G.469-5

bī-hod: Kendinden geçmiş, sebepsiz, boşuna, istemeyerek G.71-3

bīhūde: Beyhude, boşuna G.106-14

bīhude: Beyhude, boşuna G.260-8

bī-humār: Esrik olmayan G.262-1

bī-hūş: Akılsız, sersem, bunak, bayılmış, deli, esrik G.24-3

bī-hūner: Hünersiz G.401-1

bī-ihtiyār: Elinde olmadan G.7-2

bī-ikrāh: Tiksinmeden, isteyerek G.194-6

bī-iltifāt: İlgisiz G.530-2

bī-intizār: Çarçabuk, beklemekten G.420-4

bī-ıştibāh: Yanlışsız, kuşkusuz G.558-6

bing: Bin G.7-7

bī-kār: İşsiz, boş G.79-6

b. kal-: İşsiz kal- G.221-4

bī-ķedr: Bi-kadr, değersiz G.281-2

bī-kenār: Sınırsız G.84-1

bī-kerān: Sınırsız, sonsuz G.407-12

bī-ķerār: Kararsız, huzursuz, sükun bulmaz G.41-7

bī-kes: Kimsesiz

bī-ķiyet: Değersiz G.312-4

bil-: 1. Anla- G.146-3

2. Bil- G.40-2

3. San- G.118-6

bilā-bār: Meyvesiz, verimsiz, ürünsüz G.51-3

bildir-: Bildir- G.74-4

bī-lenger: Çapasız G.347-9

bilindür-: Bilindir- G.249-8

bi'llāh: Tanrı için, yemin etme ifadesi G.153-4

bīm: Korku G.158-2

bīmār: Hasta G.13-5

b. ol-: Hasta ol-

bī-medār: Yörüngesiz, düzensiz, gayesiz G.64-10

bī-meğz: Beyinsiz, akılsız G.370-8

bī-mēhr: Sevgisiz, şefkatsiz G.180-3

bī-me'nī: Anlamsız, içi boş G.261-5

bī-meşlehet: Doğru olmayan, uygunsuz, amaçsız, faydasız G.488-9

bī-meṭleb: Maksatsız, amaçsız G.237-2

bī-meze: Çerezsiz, tatsız G.150-6

bī-mikdār: Değersiz G.212-7

bī-mişāl: Benzersiz G.1-9

bī-muḥābā: Düşüncesiz, edepsiz, korkusuz G.511-8

bī-müdde'ā: İddiasız G.338-4

bī-mürebbi: Eğiticişiz G.239-6

bī-mürüvvet: Mürüvetsiz G.138-2

bī-mürüvvetlīg: Mürüvetsizlik G.212-2

bin: Bin G.26-3

b. reng: Bin çeşit G.106-1

b. yol: Bin kez G.2-4

binā: Yapı, ev G.41-6

bīnā: Gören G.60-6

binā-gūş: Kulak tozu, kulak memesi G.394-8

bī-nām u nişān: Adsız, sansız G.539-6

bī-nefes: Nefessiz G.364-2

bī-neşīb: Nasipsiz, paysız, talihsiz G.535-5

bī-nevā: Zavallı, yoksul, sessiz G.13-2

bī-nevālīg: Zavallılık, yoksulluk, sessizlik G.64-6

bī-nifāk: Nifaksız G.169-2

bī-nisbet: Oransız, ölçüsüz G.86-7

bī-nişān: İzşiz, belirtişiz G.108-9

bī-niyāz: Gereksinimi olmayan G.397-10

bī-nūr: Nursuz, ışksız G.222-6

bī-pāyān: Sonsuz G.240-4

bī-per ü bī-bāllıg: Kolsuzluk kanatsızlık G.418-3

bī-perde: Örtüsüz, açık G.17-8

bī-pervā: Korkusuz, gözü pek G.30-1

bir: Bir, aynı G.356-4

b. ‘ālem: Çok G.140-5

b. birden: Birbirinden G. 200-5

b. bire: Birbirine G.95-2

b. bire ur-: Karıştır- G.29-6

b. biri: Birbiri G.505-1

b. cahān: Bir dünya, çok fazla G.512-4

b. çin: Bir kez G.113-5

b. daḥı: Bir daha G.215-6

b. dāne: Bir tane G.8-3

b. de: Bir daha G.431-6

b. dem: Bir an G.146-1

b. deste: Bir demet G.114-3

b. dut-: Aynı tut-, birbirinden ayırma-, aynı kefiye koy- G.213-2

b. göz yumınca: Aniden, hemen G.186-2

b. göz yumub açınca: Bir göz kapayıp açınca, bir an G.249-1

b. günde yem kim: Öyle bir durumdayım ki G.9-9

b. havur: Bir hovur, biraz, bir an G.74-6

b. ḥesābda: Aynı oranda G.4-5

b. iki: Birkaç G.1-2

b. katla: Bir kez G.95-3

b. lehze: Bir an G.78-3

b. mekāmda: Aynı katta G.4-5

b. mū: Bir tel, çok az G.233-6

b. müşt: Bir avuç G.330-6

b. neçe: Birkaç G.20-5

b. nefes: Biraz, bir an, durmadan, kesintisiz G.231-1

b. nōv’: Öylesine, bir biçimde G.140-3

b. ‘ömr: Ömür boyu G.528-5

b. özge: Bir başka G.153-9

b. pāre: 1. Bir parça, bir takım G.158-5

2. Bütünüyle, sürekli G.10-7

b. reng: Bir çeşit, bir türlü, öyle G.30-4

b. reng ile: Bir türlü, bir çeşit, öylesine, bir biçimde G.392-1

b. reviş kim: Nitekim, öyle ki, nasıl ki G.164-2

b. şemme: Çok az G.529-3

b. teref-den: Bir yandan, hem de G.388-3

b. üzden: Bir yandan G.388-6

b. vekt: Bir zaman TC.2.6-6

b. yana: Bir tarafa, sayılmazsa G.397-8

b. yana çıḡ-: Bir yere git- G.121-6

b. yandan: Bir taraftan, hem de G.388-1

b. yérde: 1. Bir zaman G.422-4

2. Toplam, hepsini, bütünüyle G.165-3

b. yère yet-: Birine ulaş-, yararlı ol- G.210-1

b. yère yetiş-: Bir mevki kazan-, birine ulaş- G.162-5

b. yere yığ- : Bir yere toplama G.277-2	bī-şermāne : Utanmazcasına G.76-5
b. yol : Bir kez G.3-7	bī-şibh ü mişāl : Benzersiz G.2-4
b. zamān : Bir süre G.11-7	bī-şūr : Coşkusuz, heyecansız G.532-4
b. zerre : Biraz G.269-6	bī-şübhe : Kuşkusuz TC.2.7-6
b.-az : Biraz G.363-2	bit⁻¹ : bit-, yetiş- G.203-8
b.-ce : Biricik G.397-9	bit⁻² : Yaranın kapanması veya iyileşmesi G.202-4
b.-ce birce : Bir bir, birer birer G.505-2	bī-tāb : Takatsiz, güçsüz G.17-5
bir evlū : Bir evde oturan, arkadaş G.63-6	bī-tābāne : Sabırsızlıkla, sabırsızca G.172-7
bī-rehm : Acımasız G.31-3	bī-tāket : Sabırsız G.456-2
bī-rehmāne : Acımasızca G.37-1	bī-tedbīr : Tedbirsiz G.105-4
biri : Bir kimse G.176-8	bī-te‘ellūk : Bağlı olmayan G.430-4
b. bire : Biri birine G.481-1	bī-te‘eyyūn : Belirsiz, geçersiz G.286-6
b. biri : Birbiri G.559-6	bī-tefāvūt : Farksız G.191-2
birle : İle G.12-8	bī-teh : Dipsiz, asılsız G.62-1
birliġ : Birlik G.247-1	bī-tekellūf : Gösterişsiz, yalansız G.94-6
bī-şāhib : İyesiz G.286-5	bī-tekrib : Nedensiz G.467-1
bī-sāhte : Süsü ve yalanı olmayan, yalın, gösterişsiz G.40-2	bī-teķşīr : Kusursuz, suçsuz G.358-4
bī-sebeb : Sebepsiz, boşuna, yok yere G.42-9	bī-temīz : İyiye kötüden ayıramayan
bī-şabr : Sabırsız G.337-1	bī-terīket : Manevi yolda yürümeyen G.419-2
bī-şedā : Sessiz G.407-9	bī-tīr : Oksuz R.8-2
bī-şemer : Ürünsüz, verimsiz G.24-1	bī-tūşe : Azıksız G.225-4
bī-şerfe : Faydasız, yararsız, anlamsız, boşuna G.198-2	bitür- : Kapat-, iyileştir-
bismil : Boğazlanmış, kesilmiş G.17-4	bī-vech : Nedensiz, sebepsiz G.265-4
bismi'llāh : Tanrının adıyla G.2-1	bī-vefā : Vefasız G.62-1
bī-sükūn : Sükun bulmaz, durmaz, hareketli G.409-1	bī-vefālan- : Vefasız ol- G.58-4
Bī-sūtūn : Ferhad'ın yardıġı daġın adı G.138-9	bī-vefālīġ : Vefasızlık G.159-6
	bī-vücūd : Varlıksız G.530-2

biyābān: Çöl, kır G.121-6
bī-yār: Yarsız G.471-10
biz: Biz G.225-2
bī-zār: Bıkmış, usanmış G.467-2
bī-zavāl: Sonsuz, ölümsüz, bengi G.555-8
bī-zebān: Dilsiz G.59-1
bī-zinhār: Amansız, güvensiz, vefasız G.25-3
bol-: Ol-, bulun- MR.7-1
bostān: Bostan, bahçe G.389-2
boş: Boş, dolu olmayan G.245-12
boy: Boy G.454-5
b.-ın belāsın alım: Sevgi ifadesi G.129-2
boya-: Boya-, boya sür- G.442-11
boyan-: Boyan- G.361-5
boyandır-: Boyandır-, boya-, bula- G.494-5
boyat-: Boyat-, boya sürdür- G.419-5
boyın: Boyun G.442-7
b. eg-: Boyun eğ-, uy- G.440-4
boyla-: Ölç- G.263-9
boylaş-: Ölçüş- G.23-1
bōhtān: bühtān: Kara çalma, yalan, iftira G.17-8
bölük: Bölük, kısım G.158-1
börk: Başlık G.29-2
böyük: Büyük G.4-5
bu: Bu G.49-1
b. cehetden: Bundan dolayı G.453-7
b. gün: Bugün G.420-7

b. gün danla: Bugün yarın G.62-3
b. günlere sal-: Bu durumlara düşür- G.478-7
b. hamı: Bu kadar çok G.229-5
b. keder: Bu kadar TB.1.1-4
b. nōv‘: Böyle G.161-7
b. nōv‘ ile: Böyle, bu biçimde G.559-9
b. reng: Böyle G.24-10
b. reng ile: Böyle, bu kadar G.119-2
b. resm ile: Bu usul ile, böyle G.66-1
b. sāmān ile: Bu biçimde, böyle G.146-3
b. sebebdn: Bu sebepten G.61-3
b. tūrfe: Şaşılabacak şey, yeni şey G.55-4
b. vechden: Bundan dolayı G.42-1
b. yërde: Burada G.132-9
b. yoldan: Bu yüzden G.407-2
b. yüzden: Bundan dolayı G.140-6
b.-nğa: Buna G.459-4
bucağ: Uç, bucak G.500-2
bu‘d: Uzaklık G.542-6
budağ: Dal G.33-2
buğag: Sakak, çene altı G.288-6
bul-: Bul-, elde et-, sağla- G.450-5
bulağ: Pınar G.61-2
bulan-: Bulan- MH.5.5-3
bulaş-: Bulaş- G.119-4
burah-: Bırak- R.10-1
büryā: Hasır G.48-6

būse: Öpücük, öpme, öpüş G.430-7

būstān: Bostan, bahçe G.545-4

būte: Amaç, nişan atılacak yer G.478-8

2. Dal, budak TC.2.7-4

būy: Koku G.298-6

buyur-: Buyur- G.199-5

būk-: Bük-, eğ- G.311-7

bükül-: Bükül-, eğil- G.387-9

bülbül: Bülbül TC.3.1-2

bülend: Yüksek G.10-6

b. ol-: Yüksel-, uza- G.194-2

bülend-ehter: Talihli, kutlu, mutlu G.365-10

bü'l-heves: Heves ve isteği çok G.496-1

bünyād: Temel, yapı G.195-3

b. kıl-: Başla- G.162-7

bürçī: Mısır memluklarından olan bürçi memluklar, köle, kul G.558-5

bürhān: Burhan, kanıt G.2-1

büryān: Kızartılmış, kebab G.85-2

büt: Put, güzel, sevgili G.56-5

b.-i Çin: Çin güzeli G.125-1

büt-hāne: Putların konulduğu yer G.4-4

büt-kede: Puthane, puta tapınılan yer G.65-8

bütün: Bütün, eksiksiz, hepsi G.17-1

C

cā-be-cā: Yeri değiştirilmiş G.409-3

cāh: Makam, mevki, değer G.175-6

cahān: Cihan, dünya G.1-2

c.-i dut-: Dünyayı ele geçir-, her yana yayıl- G.45-3

cahān-ārā: Dünyayı süsleyen G.408-4

cahān-bīn: Dünyayı gören G.353-1

cahān-sūz: Dünyayı yakan, güneş G.235-2

cāhil: Bilgisiz G.60-1

cām: Ayak, mey bardağı G.10-5

c.-i bāde: İçki bardağı G.168-4

c.-i cahān-nūmā: Dünyayı gösteren kadeh G.247-4

c.-i méy: İçki bardağı G.104-3

c.-i méy çek-: İçki iç- G.558-4

c.-i şerāb: İçki bardağı G.298-5

cāme: Elbise, giysi G.7-1

cān: Ruh G.1-6

c. al-: 1. Öldür- G.127-1

2. Kendinden geçir-, aşırı çekici ol- G.36-3

c. apar-: 1. Öl- G.85-1

2. Yaşa-, kurtul- G.264-5

c. bāzārī: Herkesin kendi canının kaygısına düştüğü ve kendini kurtarmaya çalıştığı bir durum

c. çek-: Öl- G.42-14

c. çıh-: Öl- G.314-4

c. neḳdi: En değerli olan şey G.155-7

c. pāresi: Can parçası G.125-2

c. riştesi: Vücudu birbirine bağlayan bağ G.179-5

c. u dilden: İçten, yürekten G.3-8

- c. vēr-**: 1. Canı feda et- G.123-3
2. Dirilt- G.184-8
3. Öl- G.208-7
- c.-a doy-**: Canından bez- G.350-1
- c.-a minnet**: Sevinme ifadesi G.124-4
- c.-a yēt-**: Bık-, usan- G.32-1
- c.-a yētiş-**: Usan- G.220-10
- c.-a yētūr-**: Bıktır-, usandır- G.173-1
- c.-dan**: İçtenlikle G.474-3
- c.-ı bī-nefes**: Aciz, beceriksiz, biçare, zavallı G.230-3
- c.-ı cahān**: Dünyanın ruhu, sevgili G.407-16
- c.-ı çih-**: Öl- G.73-5
- c.-ı üzül-**: Çok yorul-, yıpran-, gücünü yitir- G.248-3
- c.-ımı al-**: Öldür-, hayatına son ver- G.480-5
- c.-unġ şedķesi**: Yemin ifadesi G.538-2
- cānān**: Sevgili G.43-4
- cānāne**: Canan, sevgili, gönül verilmiş G.172-1
- cān-behş**: Hayat bağışlayan, can veren G.33-5
- cān-fişānlıġ**: Çok çalışma, özveri G.247-2
- cānī**: Cinayet işleyen
- c. düşmen**: Pek düşman, cana kasteden düşman G.59-6
- cānib**: Yan, yön, taraf G.99-5
- c.-in dut-**: Yan tut- G.99-5
- cā-niştirin**: Birinin yerine geçen G.3-6
- cān-sūz**: Can yakıcı G.471-6
- cavān**: Genç G.44-8
- cāvdān**: Daimi kalacak olan, sonrasız G.16-2
- cāvīd**: Sonu olmayan, sonsuz G.559-17
- cāvīdān**: Daimi kalacak olan, sonrasız G.422-9
- cāvidān**: Daimi kalacak olan, sonrasız G.82-2
- ce‘be** ca‘be: Ok torbası, kutu G.257-9
- cebin**: Alın G.77-4
- cefā**: Büyük sıkıntı, üzü, eziyet, zulüm G.98-1
- c. çek-**: Eziyet çek- R.8-1
- cefā-cū**: Cefa arayan, eziyet yapan G.30-4
- cefā-piše**: Zalim, üzüntü veren G.51-6
- cehd**: Çaba, çabalama G.313-2
- cehennem**: Tamu G.195-7
- cehet**: Cihet, yan, yön G.150-5
- celāl**: Ululuk, yücelik G.559-7
- cellād**: Ölüm cezası verilenleri öldüren kişi G.20-2
- cem‘**: Toplama, toplam, toplanmış G.68-6
- c. ol-**: Bir yere toplan- G.91-2
- cemāl**: Yüz güzelliği G.33-4
- cem‘iyyet**: Cemiyet, topluluk G.38-3
- c.-i hātır**: Dikkat toplasımı G.72-1
- c.-i perīşān ol-**: Dağıl- G.286-1
- c.-in perīşān ét-**: Dağıt- G.266-1
- cenāb**: Hazret G.104-13
- cennet**: Cennet, uçmak G.51-4
- cerāhet** cerāhat: Yara G.383-5

ceres: Çan G.41-7

ceste ceste: Yavaş yavaş, parça parça, azar azar G.178-3

cevâb: Yanıt G.127-3

c.-in vër- Yanıtla- G.127-3

cezbē: Bir duygu veya bir inanışın etkisiyle aşırı ölçüde coşup kendinden geçme durumu G.71-4

cîb Ceyb: Yaka MH.4.8-3

cidāl: Savaşma, çekişme, mücadele, çarpışma

c. ét- Savaş-, çekiş-, mücadele et-, çarpış- G.459-4

ciger: Ciğer, yürek G.42-12

c. èyle- Cesaret et-, yüreklen- G.401-5

c. kanı: Ciğer kanı, tasa, sıkıntı G.499-3

c. kebāb ol- Sıkıntı içinde ol- MH.1.1-2

c. lehti: Ciğer parçası G.234-3

c. olma- Kork- G.211-3

c. pāreleri: Ciğer parçaları G.121-5

c.-in kan ét- Kaygılandır-, uz- G.216-1

ciger-gāh: Ciğerin bulunduğu yer, sine G.407-15

ciger-h̄ār: Tasa çeken, sıkıntılı, alçak G.163-6

cilve: Kırıtma, naz, görünme, belirme, yansıma, ortaya çıkma, tecelli G.130-1

c. èyle- Kırıt-, naz yap- MH.1.6-2

cilve-gāh: Cilve yeri, kırıtma yeri G.129-5

cism: Cisim, beden, gövde G.121-4

cövher cevher: 1. Cevher, değerli taş, inci G.37-5

2. Öz G.307-1

cövlān cevelān: Dolaşma, dolanma, gezinme, koşuşturma G.2-3

c. ét- Cevlan et-, koşuştur-, dolan- G.2-3

cövr Cevr: Cefa, eziyet, sıkıntı, üzüntü, zulüm G.69-8

cövşen: Savaş giysisi G.515-2

cūd: Cömertlik G.2-6

cuğd: Baykuş G.307-7

cūş: Coşma, kaynama, taşma G.92-4

c. ur- Kaynaş-, karış-, coş-, sinirlen-, tasalan- TC.1.2-6

c.-dan düş- Çoşma-, kaynama- G.230-6

c.-ı bahār: İlkbahar coşkusu G.528-1

c.-ı nov-bahār: İlkbahar coşkusu G.207-3

cūybār: Irmak, ırmak kenarı G.207-4

cūdā: Ayrı, ayrılmış G.335-3

c. düş- ayrı düş- G.458-5

cūdālūg: Ayrılık, ayrılmışlık G.169-7

Cüm'e Cum'a: Cuma günü TC.2.1-6

cümle: Bütün, hep, herkes G.3-9

cünūn: Delilik G.44-9

cür'e cür'e cür'a cür'a: Yudum yudum, içim içim G.232-1

cür'et: Yüreklilik, ataklık, cesaret G.39-1

c. ét- Cesaret et-, korkmadan giriş- G.529-6

cürm: Suç G.126-7

cüst-ü-cü: Araştırma, arama G.99-11

cüst-ü-cüy: Arayıp sorma, araştırma, arama
G.329-4

Ç

çağ: 1. Sağ G.22-7

2. Zaman, dönem G.75-3

ç. èyle- Dinç ve sağlıklı et- G.230-1

çağur- Çağır- G.440-6

çāh: Kuyu G.558-2

ç.-ı ğebğeb: Çene çukuru G.315-1

ç.-ı zeneħdān: Çene çukuru G.118-1

çāk: Yırtık, yarık, çatlak G.39-2

ç. èyle- Yırt- G.84-3

ç.-ı ğirībān: 1. Yaka yırtmacı, yaka G.85-7

2. Yaka yırtmak G.517-5

ç.-ı sīne: Yaka yırtmacı, yaka G.60-3

çāker: Kul, köle G.466-7

çaķla- Sağ ol- G.491-5

çaķur- Çağır- G.399-4

çal: Çalma, yağmalama

ç. u çap èyle- Çalıp çap-, koştur-, yağmala-
G.466-6

çalıcı: Hırsız G.427-3

çalın- Vurarak ses çıkartıl- R.3-2

çanağ: Çukurca kap G.245-12

çap- 1. Akın et-, soy-, yağmala- G.500-4

2. Del-, yar- G.500-4

3. Koştur- G.127-5

çār ħem: Dört büküm, güreşte bir taktik
G.96-6

ç. bol- Dört büküm ol- G.96-6

çār ħiyābān: Meydan, dört yol, kavşak
TC.2.7-4

çāre: Çözüm yolu G.13-3

ç. èyle- Çare et-, çare bul-, kurtuluş yolu
bul- G.215-4

ç.-sin kıl- Çaresini bul- G.494-5

çārelen- Çözül- G.66-3

çār-mōvce: Dört dalga, tufan, deniz tufanı
G.116-4

çaş- Şaş-, şaşır- G.29-1

çāşni: Lezzet, tat, tadımlık G.97-2

çay: Irmak TC.1.5-5

çēhre: Yüz, sima G.38-3

çek- 1. Çek-, yürüt- G.90-7

2. Çiz-, resim yap- G.90-7

3. Eziyet çek-, sıkıntı çek- TC.1.5-4

4. Katlan- G.90-4

5. Tart- G.421-6

çek çek: Yansıma sesi G.393-4

çekin- Çekin-, kaçın- G.393-7

çekiş- Çekiş- G.91-3

çemen: Çimen G.7-3

çenber: Halka, kasnak

ç. èt- Halka yap- G.476-8

çeng: Çalgı aletlerinden, bir saz çeşidi G.194-1

çep: Sol

ç. ü rāst: Sağ ve sol, sürekli G.97-1

çerh: Çark, tekerlek, felek, gök, dönen, talih G.6-6

ç.-e çek-: Bile- G.233-6

ç.-i Çaçī: Türkistan'da Çaç şehrinde yapılan ünlü yay G.96-6

ç.-i felek: Gökyüzü, talih G.117-1

ç.-i gerdān: Dönen gök, felek G.268-9

ç.-i gerdūn: Gök, felek G.123-1

ç.-i kec-reftār: Uyumsuz G.542-3

ç.-i minā-reng: Mavi gök G.416-7

çēsm: Göz G.2-7

ç. aç-: Fırsat bul-, kendine gel-, uyan- G.157-1

ç. ü çirāg: Görme kaynağı G.36-5

ç.-i bīnā: Aydın ve gören göz G.125-5

ç.-i görmesūnġ: Gözü tutulsun, kargış ifadesi G.355-3

ç.-i mest: Esrik göz G.150-3

ç.-i şūr: Kötü göz, kutsuz göz, kıskanç göz G.141-8

ç.-i ter: Ağlar göz G.85-2

ç.-i zehm: Nazar değme G.433-9

ç.-in çirāgı: Göz ışığı G.69-4

ç.-in merdūmi: Gözbebeği G.238-2

ç.-ine düş-: Gözüne çarp- TC.3.2-2

ç.-ümde: Gözümde, bana göre G.303-4

çēsmē: Pınar G.5-4

ç.-yi hēyvān: Bengi suyun pınarı G.213-3

ç.-yi horşīd: Güneş yuvarlağı, güneş'in uzaktan düz görülen yüzü, güneşin parıltısı G.164-2

ç.-yi kövşer: Kevser pınarı G.385-6

ç.-yi sīm-āb: Cıvalı ve öldürücü pınar G.250-9

çetr: Gölgelek, şemsiye G.257-5

çevre: Çevre, dolayı G.95-7

ç.-sini dut-: Etrafını sar-, etrafını al- G.486-1

çevür-: Çevir- G.244-3

çih-: Çık- G.1-3

çihar-: Çıkar- G.474-7

çihart-: Çıkar- G.549-4

çirāg: Çıra G.15-1

ç.-ı dāg: Sıcak çıra G.70-1

ç.-ı yansunġ: Ocağı sönmesin, alkış ifadesi G.500-1

ç.-in yandur-: Mutlu et, ocağını aydınlat-, neslini devam ettir- G.513-5

ç.-ının ışığın kes-: Ocağını söndür- G.385-5

çirāgān: Etrafı aydınlatma, şenlik, Kandil donanması G.121-5

Çīn: Çin, ülke adı G.76-8

çīn: Kıvrım, büklüm, çatıklık, buruşukluk, düğüm G.50-7

ç. çīn: Buruşuk, kıvrımlı G.186-5

ç.-i cebīn: Alın buruşukluğu G.17-6

çin: Kez, sıra, doğru G.21-4

çinān-çi: Öyle ki, eğer G.397-9

çok: Çok G.57-4

çok: Çok G.12-3

çöl: Çöl G.108-4

ç.-lere sal-: Yurdundan yuvasından et- G.477-1

çövgān: Çevgan, cirit oyunlarında atlıların birbirlerine attıkları değnek G.69-9

çüb: Ağaç değnek, sopa R.4-2

çulkaş-: Birbirine karışmak, kucaklaş- G.479-5

çü: Ne zaman ki R.7-1

çün: 1. Çünkü, şu sebepten ki G.63-5

2. Eğer G.130-3

3. Gibi G.280-4

4. Ne zaman ki G.131-1

çürü-: Çürü-, bozulup dağıl- G.429-7

D

da: Da, de G.531-4

dad: Tat G.111-8

dād: Adalet, doğruluk, sızlanma G.137-1

d. bī-dād: Feryat, figan, inleme, bağırıp çağırma G.137-1

d. ēyle-: Adaletli davran-, feryat et- G.328-1

d. u bī-dād: Feryat, figan, inleme, bağırıp çağırma G.301-3

d.-a gel-: Feryat et-, bık-, usan- G.398-6

d.-ın vēr-: Hakkını ver-, haklı olduğunu onayla-, adaletli davran- G.314-8

d.-ına yetiṣ-: İmdadına yetiṣ- G.375-4

dad-: Tad- G.52-2

d.-a getür-: İnlet-, biktır-, usandır- G.301-3

dād-h'āh: Adalet isteyen G.9-3

dadlu: Tatlı G.7-2

dağ: Dağ, yer çıkıntısı G.12-4

d.-lara düş-: Evinden yurdundan ol- G.455-1

dāḡ: Kızgın bir demirle vurulan damga, iyileştirmek için vücudun hastalıklı bölümünde kızgın bir araçla yapılan yanık, iz, sıcaklık, çok sıcak, büyük üzüntü, acı G.25-6

d. çek-: Acı çek- G.421-5

d.-ı dil: Gönül yarası G.39-3

d.-ı hicrān: Ayrılık acısı G.423-4

d.-ı nehān: Gizli yara, iç acısı, iç sıkıntısı G.370-7

d.-ını baḡrına bas-: Yürekten yaralan-, özlemini çek- G.297-2

daḡı: Da, daha, artık G.500-10

daḡıl-: Dağıl- G.291-5

daḡıt-: Dağıt- G.38-3

dāḡla-: Yak-, acı ver- MH.3.3-1

dāḡ-perdāz: Acıyı gösteren G.305-19

dahı: 1. Artık G.173-1

2. Dahi, daha, da, hatta G.17-2

dāhil: 1. Dahil, dahi G.270-5

2. İç, içeri, içinde G.122-9

d.-i eḡyār: Yabancılar içinde G.122-9

daldalan-: Arkalan- G.58-2

dām: 1. Tuzak G.48-3

2. Evcil hayvan G.44-5

- d. çek-:** Tuzak kur- G.144-4
- d. ile ded:** Evcil ve yabancı hayvanlar G.44-5
- dāmān:** Etek G.76-7
- d. destine dut-:** Sığın-, uy-, yönel-, yardım iste- MH.3.3-3
- d.-ı ele düş-:** Kavuş- G.264-4
- d.-ı elinden dut-:** Yardım et- G.270-6
- d.-ı şehṛā:** Çöl tarafı G.115-1
- d.-in dut-:** Engel ol-, başvur-, katıl-, sığın- G.461-5
- d.-ını koyma-:** Eteğini bırakma-, bırakma- G.382-5
- d.-ını yığ-:** Yüz çevir-, çekin-, ilişkiyi kes- G.457-3
- damar:** Damar G.559-13
- dāmen:** Etek G.21-3
- d. ter ol-:** Kirlen-, günah işle- G.211-2
- d. ur-:** Körükle- G.15-4
- d.-i şehṛā:** Çöl tarafı G.295-1
- d.-in beḷe ur-:** Hazırlan-, giriş- G.548-2
- d.-in çek-:** Ayrıl-, salıver-, bırak, uzak dur-, yüz çevir- G.480-7
- d.-in dut-:** Engel ol-, başvur-, katıl-, sığın- TB.2.7-7
- d.-in yığ-:** Yüz çevir-, çekin- G.255-4
- dāmen-gīr:** Eteğe yapışan, etek tutan, engel G.60-2
- dāmen-kēṣān:** Salınarak, kırılarak, büyüklenerak G.170-6
- dan-:** İnkâr et- G.35-5
- dan:** tan, sabah esen serin esinti
- d. yēli:** Tan yeli, sabah esen serin esinti G.484-14
- dānā:** Bilici, bilgin G.9-8
- dāne:** Kuş yemi, tohum, çekirdek, tahıl, tane G.63-1
- d. göher:** İnci tanesi G.134-4
- d.-yi gövher:** İnci tanesi G.412-3
- d.-yi ḥāl:** Ben tanesi G.80-8
- d.-yi tesbīḥ:** Tespih tanesi G.373-3
- dānelen-:** Tane ol- G.239-3
- dāniste:** Bilerek, bile bile, isteyerek G.297-6
- dāniş:** Bilim, bilgi TB.2.5-2
- danla:** Sabah, yarın G.155-4
- dapşur-:** Tapşır-, emanet et- G.340-8
- dār:** Asmak için dikilen direk G.22-5
- dāru'l-emān** dārū'l-emān: Güvenli ev G.13-3
- dāru'l-kerār** dārū'l-kerār: Huzur yeri, karar yeri, ahret G.525-1
- dāru's-sūrūr** dārū's-sūrūr: Sevinme yeri, cennet G.462-6
- dāru's-şefā** dārū's-şifā: Şefa yeri, iyileşme yeri, hastane G.13-3
- dāstān:** Destan, hikaye G.149-7
- daş:** Taş G.35-6
- d.-a çal-:** 1. Bile- G.233-6
2. Mahvet-, yok et- G.104-6
- d.-dan daşa çal-:** Yok et- G.29-1
- d.-ını at-:** Bitir-, unut- G.419-1
- daş bağırlu:** Taş yürekli, acımasız G.41-2

daş-: Taş- G.29-3

daşkun: Taşkın G.37-6

daşla-: At-, dök- G.95-1

datlu: Tatlı G.393-5

dāv: Nerd oyunundaki sıra G.276-5

d. çek-: Nerd oyununda sırası geldiği zaman oyna- G.276-5

davā devā: İlaç, çare G.13-5

d. vēr-: İyileştir- G.135-1

da'vā: İddia, sav G.261-5

d.-yī bī-me'nī: Saçma iddia G.261-5

Dāvūd: Hz. Davut G.43-7

dayağ: Dayanak, arka G.245-9

dayan-: 1. Katlan- G.146-1

2. Yaslan- G.356-3

dāyim dāim: Devamlı, sürekli G.72-5

dāyir dāir: Dair, dönen G.1-2

d. ol-: Düzene konul-, kurul-, çevril-TB.2.5-4

dāyire dāire: Daire, çember, alan G.559-14

dê-: De-, söyle- G.51-2

diye diye kal-: Sözüünü dinleteme- G.537-6

debistān: Mektep, okul G.137-2

ded: Yabani hayvan G.44-5

d. ü dām: Yabani ve evcil hayvanlar G.62-4

def: Tef, zilli bir kasnağa geçirilmiş kursak zarından oluşan çalgı G.131-1

def': Savma, savuşturma G.28-5

d. ēyle-: Sav-, savuştur- G.28-5

d. ol-: Savuş-, çekilip git- G.34-4

defter: Defter G.276-4

deg-: Eş değerde ol- G.145-2

degirmen: Değirmen G.456-4

degül: Değil G.2-2

dehān: Ağız G.110-3

dehen: Ağız G.510-6

dēhkān: Ekinci, çiftçi, köylü, köy ağası G.535-6

d.-i ezel: Cennetin kapıcısı G.535-6

dehr: Çok uzun zaman, dünya, devir G.19-2

del-: Del- G.80-10

delīl: Kanıt G.42-7

delū: Deli G.320-1

delūk: Delik G.473-3

delūlik: Delilik R.1-1

dem: Nefes, soluk, an, uç G.1-4

d. ur-: 1. Konuş- G.195-9

2. Nefes çek-, soluk al- G.328-3

d.-i cān-behş: Can veren nefes G.278-2

d.-i 'İsī: Hz. İsa'nın can veren nefesi G.261-4

d.-i Rūḥu'l-Ḳūdūs: Hz. Cebrail'in nefesi G.511-6

d.-i şemşīr: Kılıç ucu G.510-8

d.-i tīg: Kılıç ucu G.91-3

dem-ā-dem: Sık sık G.3-6

demāg: burun G.49-1

d. çağ: Sağlıklı, neşeli G.285-5

d.-ı yan-: Arzusuna ulaşama-, umutsuzluğa düş-, çok acı çek- G.164-5

dem-be-dem: Sık sık G.2-5

dem-sāz: Uygun, sırdaş, arkadaş G.33-3

denā'et: Alçaklık G.499-9

denī: Alçak, kötü, kişiliksiz G.415-6

der: Kapı G.122-6

der-: Derle, kopar-, topla- G.122-7

derā: Çan, çingirak G.473-7

der-be-der: Yaşayışı ve davranışı düzensiz G.24-7

d. düş-: Yurdunda yuvasından ol G.24-7

d. sal-: Yurdunda yuvasından et- G.528-7

derd: Dert, kaygı, tasa, hastalık, üzüntü G.25-6

d. bil-: Acı çekmiş ol- G.524-6

d.-i çek-: Kaygılan-, acı çek-, acıya katlan- G.170-5

d.-i dil: Gönül tasası G.32-1

d.-i dil et-: Acısını paylaş-, dertleş- G.210-9

d.-i girān: Ağır acı G.345-1

d.-i hier: Ayrılık acısı G.263-8

d.-i ser: Sıkıntı, baş ağrısı G.56-1

d.-i ser çek-: Dert ve sıkıntı çek-, rahatsız ol- G.296-7

d.-i ser vēr-: Sıkıntı ver- G.86-1

d.-ine düş-: Derdine düş, tutul- G.323-7

derd-mend: Tasalı, kaygılı, dertli G.346-8

derd-senc: Derdi ölçen G.305-19

der-gāh: Eşik R.12-2

der-geh: Eşik G.559-1

derīg: Esirgeme

d. et-: Esirge- G.19-3

dermān: İlaç, çare G.20-3

d. et-: İyileştir-

ders: Ders, okulda öğretilen bilgi

d.-in revān ēyle-: Dersini ezberle- G.198-5

derūn: İç, içeri G.491-2

dervīš: Kimsesiz, yoksul, eren G.44-1

deryā: Deniz G.1-5

d. deryā: Çok, geniş G.399-2

d.-yī eh̄zer: Yeşil deniz, gök G.514-6

d.-yī mūhīt: Okyanus TB.2.6-3

d.-yī 'ūmmān: Umman denizi G.27-3

deryā-çe: Göl, küçük deniz TC.2.6-3

deryā-dil: Gönül geniş, her şeyi hoş gören G.226-2

deryā-kēš: Çok içki içen G.219-6

deryālan-: Deniz ol- G.66-4

deryā-miṣāl: Deniz gibi G.506-5

dest: El G.305-15

d. ü girībān ol-: Duçar ol-, tutul-, yakalan- G.170-5

d.-inden çek-: Onu bırak- G.484-11

destān-serā: Hikaye ve destan anlatan G.473-1

destār: Sarık, mendil G.219-5

dest-bürd: Üstünlük, çalma, hırsızlık G.118-3

deste: Demet, tutam, takım G.387-8

destür: İzin, buyruk TB.1.5-4

deşt: Çöl, bozkır G.44-9

de‘vī da‘vī: İddia, sav G.261-2

dēyr: Kilise, manastır G.117-5

dırnağ: Tırnak G.384-5

dīdār: Yüz, çehre, görme, görüşme G.51-4

dīde: Göz G.3-3

dikket diḳḳat: Dikkat, uyanıklık, incelik G.422-6

dikketlü: Dikkatli, özen gösteren G.93-3

dil¹: dil, tat alma organı G.267-7

d. aç-: Konuş-, cesaretle konuş-, yalvar- G.206-3

d. anla-: Anlayışlı ol-, kavra- G.297-3

d. bil-: Anlayışlı ve çabuk sezişli ol- G.111-4

d. tök-: Dil dök-, yalvar- G.319-5

d. vēr-: Söz ver-, söz hakkı ver- G.59-1

d. yığ-: Sus- G.473-7

d.-den dile düş-: Dilden dile dolaş-, ünlü ol- G.323-2

d.-den dile sal-: Dilden dile düşür- TC.2.4-1

d.-den düş-: Yorul- G.523-7

d.-den sal-: Yor- G.17-1

d.-e gelme-: Anlatılama- G.352-4

d.-i dut-: Konuşabil-, dili var- G.531-7

d.-i dutma-: Dili tutul-, konuşama- G.264-3

d.-i lāl ol-: Dili tutul- G.249-4

d.-in kes-: Sus- G.272-6

d.-ine gel-: Söyle-, istemeden söyle- G.17-8

d.-ini lāl eyle-: Sustur- G.304-2

d.-ler dutul-: Konuşama- G.97-3

d.-lere sal-: Dillere düş-, konuşulacak konu yap- G.210-2

dil²: Yürek G.10-3

d. götür-: Unut- G.483-2

d. olma-: Kork- G.211-3

d. oyna-: Keyiflen-, sevin- G.131-1

d. ü demāğ: Heves, takat G.285-2

d. sındur-: Kalbini kır-, incit- G.466-3

d.-i dü-nīm: İkiye bölünmüş yürek, ıstıraplı ve ürkmüş yürek G.401-7

d.-i hūnīn: Üzülmüş ve darılmış yürek G.406-4

d.-i zār: Tasalı gönül, zavallı gönül G.340-8

dil-ārā: Gönül süsleyen, sevindirici, sevgili TB.2.3-1

dil-ber: Gönül alan güzel G.38-9

dil-cū: Gönül çeken, gönül arayan G.324-5

dil-dāde: Aşık G.284-2

dil-dār: Birinin gönlünü almış, sevgili G.22-7

dil-dārlıg: Sevgili olma, gönül alma G.104-6

dile-: İste- G.26-1

dil-figār: Üzüntülü, düşünceli, dağınık G.537-1

dil-germ: İstekli, umutlu G.217-5

dil-germlıg: İsteklilik, umutluluk G.217-5

dil-gîr: Gönle sıkıntı veren, gönlü tutulmuş, gücenmiş olan, kırgın G.105-6

d. ol-: Kırıl- G.484-9

dil-güşâ: Gönül açan G.9-2

dil-güşâlîğ: İç açıcılık G.169-8

dil-ḥeste: Gönlü yaralı G.470-2

dil-kêş: Gönül çeken G.406-1

dilleş-: Karşılıklı tatlı tatlı söyleşmek G.23-1

dilmaç: Dilmaç, çevirici G.177-6

dil-nişîn: Gönülde yer tutan G.1-6

dil-rübâ: Gönül alan, gönül kapan G.324-5

dil-rübâlîğ: Gönül alma, gönül kapma G.33-5

dil-serd: Umutsuz, isteksiz G.426-6

dil-serdlîğ: Umutsuzluk, isteksizlik G.17-9

dil-siyâh: Kötülük isteyen, kötü yürekli, dugusuz G.515-11

dilsiz: Suskun, utangaç TB.1.5-9

dil-sûhte: Yüreği yanmış, tasalı G.121-7

dil-süz: Gönül yakan, yürek yakıcı G.442-13

dil-teng: Gönlü darda olan, sıkıntılı G.194-9

dimâğ: Beyin, akıl, zihin G.294-5

dîn: Din G.1-1

d. apar-: Dinden çıkar- G.462-2

din-: Konuş- G.148-3

dînâr: Eskiden kullanılan altın para G.212-5

dindür-: Konuştur-, avut- G.255-2

dinle-: Dinle- G.210-7

dîr-âşnâ: Çabuk kaynaşmayan G.169-9

dîreḥşân: Dıraḥşan, parlak, parlayan G.177-3

dirhem: Bir tür gümüş para G.405-4

diri: Diri, yaşayan G.320-1

diril-: Diril- G.465-1

dirilt-: Dirilt- G.184-4

dîrîn: Eski G.208-2

diş: Diş G.55-3

dîv: Dev, şeytan G.273-5

dîvân: Şiir kitabı, yüksek idare meclisi G.13-2

dîvâne: Deli G.11-9

d. êt-: Deli et-, çılgına çevir- TB.2.3-7

d. kıl-: Delirt- G.161-1

dîvânelen-: Delir- G.239-1

dîvâr: Duvar G.22-4

diyâr: Ülke

dodağ: Dudak G.393-5

doğra-: Doğra-, keserek parçala- G.20-2

doğrı: Doğru G.106-4

dokuz: Dokuz G.356-3

dol-: Dol- G.353-9

dolan-: Dön-, dolan- G.14-5

dolaş-: Birbirine karışarak güç çözülür duruma gel-, sarıl- G.119-1

doldur-: Doldur- G.69-4

dolu: Dolu TC.2.4-2

doy-: Doy-, kan-, usan- G.235-8

dögün: Yara G.52-5

dön-: 1. Değiş- G.510-9

2. Dön-, dolaş- G.10-4

3. Sap-, yüz çevir-, vazgeç- G.91-9

dönder-: Çevir- G.386-1

dörd: Dört G.357-5

dört: Dört G.33-1

d. cānib: Dört taraf, dört yan TC.2.7-6

d. yan: Dört traf, her yan G.544-4

dörtlü dört yan: Dört taraf, her yan G.474-9

döşen-: Yere seril- TC.2.9-5

dövlet devlet: Mutluluk, talih, büyüklük, mal, servet, güç, iktidar, erk G.13-8

d.-i bīdār: Bahtlı, bahtı açık G.405-8

dövletlü: Kutlu, erkli, varlıklı G.501-4

dövr devr: 1. Devir, dönem G.177-5

2. Etraf, çevre G.117-3

d.-i dövrān: Zaman, talih G.123-1

d.-i felek: Göğün ve dünyanın dönmesi G.155-5

d.-i gerdūn: Gök ve yıldızların dönmesi, dünya G.257-4

d.-i rūzgār: Tali, kader, şans, dünya dönemi G.57-1

d.-i rūḥ: Yüzün etrafı G.441-2

d.-i sipéhr: Gök dönmesi, dünya dönemi G.130-1

d.-i zamān: Tali, kader, şans G.110-6

dövrān devrān: Devran, devir, felek, zaman, dünya G.17-3

d. geç-: Zaman geç- G.471-8

döz-: Bekle-, katlan- G.24-6

du‘ā: Tanrı'ya yalvarma, yakarma G.12-1

du‘āçı: Tanrıya yalvaran kimse G.558-7

dūd: Duman G.25-7

dūdmān: Hanedan, sülale, ev G.193-2

dūn: Alçak, aşağılık G.116-6

dūn-fiṭret: Aşağılık G.386-5

dūn-himmet: Gayretsiz, himmetsiz, aşağılık, nankör, cimri G.144-3

dūn-perver: Kötü kimseleri koruyan G.61-6

dur-: 1. Dur- G.46-3

2. Kalk- G.47-9

d.-mağ u düş-: Düşüp kalk- G.397-6

d.-ub otur-: Vakit geçir-, arkadaşlık et- G.166-5

dūr: Uzak

d. ol-: Uzak ol-, uzak düş- G.141-8

dūr-bīn: Uzak gören G.501-3

dūr-gerd: Uzaklarda dolaşan G.228-1

dūr-nūmā: Uzağı gösteren TC.2.5-2

dūst: Arkadaş, dost G.123-8

dustağ: Tutsak G.138-1

dūstlīg: Dostluk G.89-4

dut-: 1. Sun- G.77-3

2. Tut-, ele geçir- G.405-4

3. Var say- G.203-4

dutul-: Camı sıkıl- G.207-14

duz: Tuz G.52-2

dūzeh: Tamu G.241-5

dūzeh-fürüz: Cehennemi alevlendiren G.116-2

duzlu: Tuzlu, sevimli, şirin G.7-2

dü-bālā: İki kat G.23-4

dūçār: Tutulmuş, yakalanmış G.16-8

d. ol-: Tutul-, yakalan- G.157-7

dügün: Düğüm G.207-13

dükān dükkān: İş yeri, satış yeri

d. bağla-: Kazancını kes-, yararını engelle- G.266-1

dümūr dumūr: Körelme, yok olma

d. ol-: Körel-, yok ol- G.559-13

dün: 1. Dün G.309-4

2. Gece TC.3.4-4

dūnen: Dün G.319-6

dūnyā: Dünya G.96-5

dūr, dürr: İnci G.280-4, G.1-5

dürd: Tortu, çöküntü G.330-7

d.-i mēy: İçki tortusu G.114-4

dūr-dāne: İnci tanesi G.81-10

dürdī-kēs: İçki içen G.526-2

dürd-kēs: İçkinin tortusuna kadar içen, içki içen G.28-7

dūr-efşān: İnci saçan TC.2.6-6

dū-reng: İki renkli G.462-4

düş-: 1. Düş-, yere seril- G.323-5

2. Oturup kalk-, birlikte ol- G.323-4

3. Rastlanıl-, karşılaşıp- G.338-4

düşmen: Düşman G.6-6

d. ol-: Düşman ol- G.5-7

d.-i cān: Can düşmanı G.139-8

düşnām: Sövme G.97-2

düşvār: Güç, zor G.159-6

dü-tā: İki kat, iki büküm G.13-9

düz: Doğru G.45-1

düz-: Diz- G.257-2

E

ebced-ḥān: Ebced okuyan, mektebe yeni başlayan, acemi G.137-2

ebed: Sonsuz, sonsuzluk G.317-5

ebedī: Sonsuz, ölümsüz, bengi G.251-17

‘ebes: Abes, gereksiz, yersiz, boş, boşuna

‘e. yere: Boşuna G.63-5

ebleh: Budala, aptal G.179-2

ebr: Bulut G.1-5

e.-i ēḥsān: Lütuf bulutu G.170-8

ebrār: İyiler, özü sözü doğru olanlar G.438-7

ebreş: Alaca benekli at G.230-3

ebrū: Kaş G.66-1

e.-ya çīn ur-: Somurt-, suratını as- G.288-1

ebrū-kemān: Yay gibi kaşları olan G.123-9

‘ecāyib ‘acāib: Benzeri görülmeyen, şaşırtıcı TC.3.2-2

é‘cāz i‘cāz: Mucizelik, şaşırtmak G.436-6

é. ét-: Mucize yarat-, şaşırt- G.33-5

é‘cāz-āferīn: İ‘caz-aferin, mucize yaratan G.2-1

‘eceb ‘aceb: Şaşma, hayret verici, hayret ifadesi G.142-2

ecel: Tanrı tarafından takdir edilen ölüm vakti G.256-4

ecr: Ücret, karşılık G.233-4

‘ecz ‘acz: Güçsüzlük, beceriksizlik, iktidarsızlık, yapamamak G.33-6

‘e. ét-: Dile- G.104-4

eczā: Bölümler, parçalar G.504-3

e.-yı terkīb: Vücudun parçaları G.100-2

edā: Naz, kırımta, anlamlı iz, im G.301-7

e. ét-: Borcunu öde-, öde- G.366-7

edeb: Edep, incelik G.271-6

‘edem ‘adem: Yokluk, olmama, bulunmama G.207-6

‘edn ‘adn: Oturulan yer, sonrasız G.558-2

efgān: Figan, ağlayıp inleme G.299-1

e. çek-: İnle- G.90-5

efgār: Yara, yaralı, incinmiş

e. ét-: incit-, üz-, yarala- MH.4.4-3

eflāk: Felekler, gökler G.63-1

Eflātun: Ünlü yunan filozofu G.137-2

efsāne: Söylence

efsūn: büyü G.7-4

efsūs: 1. Özleyiş, pişmanlık G.243-12

2. Yazık G.235-9

e. kıl-: Üzül-, alay et- G.265-5

efsürde: Soluk, donmuş G.133-3

efsürde-dil: Kalbi donmuş, gücenmiş G.433-4

efsürdelen-: Sol-, don- G.447-1

‘efv ‘afv: Bağışlama G.558-8

efyūn: Afyon, haşhaş sütünün birikmesinden ibaret bir madde G.254-5

efzūn: Fazla, çok G.243-11

e. ol-: Art- G.221-6

eg-: Eğ- G.59-9

eger: 1. (bağlaç) Ya, ise de G.52-1

2. Eğer G.12-6

eger ne: Yoksa G.176-9

egerçi: Gerçi, ise de G.3-9

egle-: Avut-, oyal- G.60-2

eglen-: Avun-, oyalan-, durup dinlen-, otur-, egleş- G.15-3

eglence: Eğlence G.497-2

egri: 1. Doğru olmayan, hırsız G.427-3

2. Düz olmayan, eğri G.29-2

egrice: Az eğri olan G.46-4

egyār agyār: Yabancılar G.22-4

ehāte ihāta: Kuşatma, sarma, çevirme G.129-7

ehbāb aḥbāb: Sevilenler, dostlar G.13-7

‘ehd ‘ahd: Ahit, ant, söz verme, sözleşme G.269-2

ehger: Ateş koru, köz G.128-9

ehl: Ehil, yabancı olmayan, dost, sahip, becerikli G.58-9

e.-i dīd: İleri görüşlü, güçlü sezışli olanlar G.209-6

e.-i dil: Gönül ehli, maneviyata çok değer veren G.12-11

- e.-i fekr**: Yoksul G.555-3
- e.-i hāl**: Eğlenmeyi seven kişi G.163-5
- e.-i heves**: Heves ve isteği çok, nefsin arzusuna uyan G.273-4
- e.-i nezer**: Güzellerde gözü olan G.400-5
- e.-i şefā**: Kalbi temiz, saf G.205-1
- e.-i vere**: Dinine bağlı MS.1-1
- ēhmāl** ihmāl: Boşlama, ilgi göstermeme, önem vermeme G.541-6
- ē. ēt-**: İhmal et-, boşla-, önem verme- G.31-1
- ē. kıl-**: İhmal et- G.145-4
- Ehmed-i Muhtār**: Hz. Muhammed G.104-12
- ēhsān** ihsān: İyilik etme, bağışta bulunma G.2-5
- ē. ēt-**: İyilik et-, bağışta bulun- G.2-5
- ehter**: Yıldız, talih, baht G.89-7
- ēhtirāz** ihtirāz: Çekinme, sakınma, kaçınma G.46-4
- ēhtiyāt** ihtiyāt: Önlem alma, sakınma G.519-6
- ehvāl** ahvāl: Haller, durumlar R.7-2
- ehyā** ihyā: Diriltme G.1-4
- e. bul-**: Diril- G.228-2
- e. vēr-**: Dirilt- TC.3.2-1
- ehzer** ahzar: Yeşil, yemyeşil G.66-6
- ejdehā**: Ejderha, büyük yılan G.172-6
- ek-**: Ek-, toprağa tohum at- G.475-2
- ‘ekd** ‘ıkd: Gerdanlık, boyna takılan takı G.134-4
- ‘e.-i gövher**: İnci dizecek iplik, boyna takılan takı G.9-1
- ekdes** akdes: En kutsal G.323-3
- ‘ekik** ‘akik: Çoğunlukla kırmızı renkte olan yüzük gibi takılarda kullanılan bir süs taşı G.239-3
- ‘ekikī** ‘akikī: Akikten G.239-3
- ‘ekl** ‘akl: Akıl G.43-7
- ‘e. ü hūşı al-**: Kendinden geçir-, şaşırt- G.226-5
- ‘e.-i me’āş**: Dünyada geçim işini düşünen güç G.220-8
- ‘e.-i nākiş**: Aklı az G.262-7
- ‘e.-ini apar-**: Aklını al-, şaşırt-, hayran et- TB.2.3-5
- ‘e.-ini başdan apar-**: Aklını baştan al-, şaşırt-, hayran et- G.320-2
- ‘eks** ‘aks: Yankı, yansıma G.131-8
- eksük**: Eksik G.26-7
- el**: El G.38-8
- e. ayağ altında**: Kötü durumda, ezilmiş G.363-6
- e. ayağ bağla-**: Engel ol- G.52-4
- e. ayağ çal-**: Çabala-, can çekiş- G.302-7
- e. ayağın itür-**: Heyecandan kendini yitir- G.33-6
- e. bağla-**: Bağlan- G.435-4
- e. benümdür dāmān sākīnūng**: Dayanacak noktası, sığınacak yer ve yardım umulacak kişi sevgilidir G.271-7
- e. çek-**: Bırak-, vazgeç- G.147-2
- e. el üste bağla-**: Divan dur- MH.3.3-4

- e. götür-:** Bırak-, vazgeç- G.330-8
- e. ver-:** 1. El sıkış-, iş birliği yap- G.402-1
2. Elverişli ol-, işe yara-, baş ver-, ol-, gerçekleş- G.75-6
- e.-den al-:** Yok et- G.345-2
- e.-den apar-:** Yok et-, kendinden geçir- TB.2.5-7
- e.-den ayağdan apar-:** Kendinden geçir- G.270-6
- e.-den ayağdan gêt-:** Kendinden geç-, aşık ol-, yok ol- G.23-4
- e.-den gel-:** Becer- G.31-1
- e.-den gêt-:** 1. Yok ol- G.36-1
2. Elden çık-, yitiril- G.353-10
- e.-den koy-:** Bırak- G.11-1
- e.-e al-:** Ele al- G.181-8
- e.-e düş-:** Ele geç- G.114-6
- e.-e götür-:** Kazan-, elde et- G.139-5
- e.-i dut-:** Eli tut-, elinden gel- G.89-2
- e.-i kūtāh:** Yoksun, güçsüz, zayıf G.171-5
- e.-i rengīn:** Eli kanlı G.444-7
- e.-i uzun:** Zalim, sataşan G.175-2
- e.-in ayağdan ferķ étme-:** Sıradan şeyleri birbirinden ayırt edeme- G.264-4
- e.-in bağla-:** Üstün gel-, engelle- G.327-3
- e.-in dut-:** Yardım et- G.55-5
- e.-in sahlā-:** Dur-, yaptığı işi durdur- G.523-4
- e.-inde ‘āciz ol-:** Karşısında hiçbir şey yapama-, çaresiz kal- G.327-2
- e.-inden al-:** Yoksun bırak- G.234-2
- e.-inden gel-:** Becer-, gücü yet- G.328-9
- e.-inden kırtar-:** Yakasını kırtar-, sıkıntısından kırtar- G.556-2
- e.-leri kūtāh:** Güçsüz, yoksun, aciz G.440-1
- e.-ünġ teşeddūki:** Eline sağlık G.285-7
- ēl:** Yabancı, ülke, halk G.31-8
- e‘lā A‘la:** Daha iyi, pek iyi G.213-6
- ‘elāc** ‘ilāc: İlaç, çare, önlem, derman G.175-3
- ē‘lām** i‘lām: Bildirmek, belli etmek, anlatmak G.142-7
- ‘elāmet** ‘alāmet: Belirti G.102-1
- ‘elāyik** ‘alāik: Alakalar, bağlı olunan şeyler G.379-7
- elbette:** Kesinlikle G.164-7
- ēlçi:** Elçi, yalvaç G.261-6
- ēle:** öyle TC.2.3-5
- ēle-:** Eyle- TC.2.3-5
- ‘elem** ‘alem: Bayrak G.10-11
- elem:** Acı, üzüntü, dert, keder G.42-5
- el-emān:** Güven, güven ve yardım dileme G.42-8
- e. ēyle-:** Sığınma ve güven dile- G.198-7
- el-‘eteş** el-‘aşaş: Susuzluk, susuzum G.464-3
- eli kanlu:** Eli kanlı, eli kana bulanmış G.324-1
- ‘Elī:** ‘Alī: Hz. Ali G.4-6
- elif:** Elif harfi gibi düz G.7-3
- e.-ler çek-:** Elif harfi biçiminde dağla- G.155-3

‘ellāme ‘allāme: Çok bilgili G.142-5

elleş-: Çalış-, uğraş-, tutuş-, savaşı- G.393-7

elmās: Değerli bir taş G.528-2

elvān: Çeşit çeşit, renkli, süslü G.442-14

e‘māl a‘māl: Yapılan işler G.233-4

emān: Güvenlik ve yardım dileme, aman, ünlem G.64-3

e. ēyle-: Sığınma ve güven dile- TC.2.3-5

e. vēr-: Koruma, fırsat ver-, zaman ver- G.256-4

emānet: Birisine koruması için verilen şey G.362-3

emānet-dār: Kendisine bir şey emanet edilen kimse, emanetçi G.69-2

‘emden ‘amden: Bile bile, isteyerek G.480-1

emek: Emek, özenli çalışma G.488-5

‘emel ‘amel: Yapılan iş, çalışma, uygulama G.188-2

emn: Güvenli

e. ü emān: Güvenli G.407-13

emr: Buyruk G.1-2

e.-i muḥāl: Olanaksız iş G.266-2

emvāt: Ölüler G.184-5

en-: İn- G.493-1

ēn-: İn- G.200-4

en‘ām: Bahşış G.135-6

‘enber ‘anber: Güzel kokulu bir madde

‘enber-bār: Anber saçan G.463-1

‘enber-bīz: Anber saçan G.47-2

‘enberīn: Anberin, güzel kokulu G.1-10

‘enber-sāy: Anber gibi, anber ezen G.495-7

enbiyā: Peygamberler G.3-2

encām: İşin sonu, gelecek G.17-7

e.-a yēt-: Son bul- G.325-1

encüm: Yıldızlar G.111-9

endām: Vücut, beden, boy bos G.51-3

endāze: Ölçü G.133-5

‘endelīb ‘andelīb: Bülbül G.13-1

endīşe: Düşünce, kaygı G.40-4

e. çek-: Endişe et-, kaygılan- G.273-6

endūh: Kaygı, sıkıntı, tasa, üzüntü MR.4-1

engel: Engel MR.3-1

engūr: Üzüm G.8-3

‘enkā ‘ankā: Anka kuşu, sanal bir kuş G.11-8

erācīf: Uydurma sözler G.151-9

erbāb: Sahipler G.280-4

e.-i ‘ekl: Akıllı G.218-6

e.-i dāniş: Bilgi sahipleri G.72-2

e.-i dīl: Sezgili, kavrayışlı, uyanık G.80-9

e.-i ḥācet: İhtiyaç sahibi G.48-5

e.-i havā: Nefsin arzusuna uyanlar G.273-4

e.-i heves: Heves ve isteği çok G.105-5

e.-i himmet: Cömert ve himmetli insanlar G.226-2

e.-i ḥired: Düşünce iyisi G.193-3

e.-i kerem: El açık insanlar TB.2.4-2

e.-i me‘nī: Din adamı G.163-3

e.-i tereb: Şarkıcı, çalgıcı, şenlendiren G.273-1

‘Erebī ‘Arabī: Araba mensup TB.2.3-1

‘erek ‘arak: Ter G.134-4

‘erek-efşān: Ter saçan G.18-5

‘erek-nāk: Terlemiş, ter içinde kalmış G.193-6

eren: İyi yetişmiş kişi, yiğit, ermiş, evliya G.107-5

‘er‘er ‘ar‘ar: Servi TC.2.7-4

erģevān: Erguvan, kırmızımtrak bir çiçek G.128-5

eri-: Eri- G.306-3

erin-: Eri- G.306-6

erit-: Erit- G.85-3

ervāh: Ruhlar G.3-2

‘erşe ‘arşa: Yer, toprak, alan, meydan G.69-9

‘e.-ye getür-: Meydana getir- G.101-7

‘e.-yi mehşer: Mahşer çölü G.385-4

‘erş ‘arş: Göğün en yüksek katı G.4-3

‘e.-i berīn: Göğün en yüksek tabakası G.2-4

‘erş-āšnā: Göge tanıdık, göge yakın G.48-1

‘erş-celāl: Felek kadar ulu ve yüce G.559-10

‘erş-ıktidār: Çok güçlü, felek kadar güçlü G.559-1

‘erz ‘arz: Sunma G.23-5

‘e. ét-: Sun-, söyle- G.448-2

‘e. èyle-: Sun-, söyle- G.14-1

‘e.-i hāl: Durumunu sunma G.203-9

‘e.-i hāl ét-: Durumu anlat-, yakın- G.550-3

‘e.-i meṭleb: Meseleyi söyle- G.67-9

‘e.-i temennā: Dilek sunma G.138-5

erzānī: Bahşış G.196-3

‘eşā ‘aşā: Baston

esās: Temel G.262-13

esbāb: Sebepler, araçlar, gereçler G.523-2

eşer: 1. Etki G.24-1

2. İz, im, belirti G.24-10

3. Yapıt G.181-2

e. ét-: Etkile- G.289-1

e. èyle-: Etki yap- G.16-3

e. kal-: İzi kal- G.523-7

e. koy-: İz bırak- MH.1.1-3

eşhāb aşhāb: Ashap, sahipler G.225-1

e.-i hīred: Akıllılar G.273-7

esīr: Tutsak G.57-2

e. düş-: Esir düş-, tutsak ol- G.176-2

e. ol-: Tutsak ol- G.133-1

esirge-: Bir şeyi yapmaktan veya vermekten kaçın- G.88-3

‘esker ‘asker: Asker, er G.284-4

eşl aşl: Asıl, temel G.12-1

esrār: Sırlar, gizler G.104-11

eş‘ār: Şiirler R.5-1

èşik: Eşik G.559-2

èşit-: İşit-, dinle- G.32-1

eşk: Göz yaşı G.10-2

e. tōk-: Gözyaşı dök-, ağla- G.433-3

e.-i revān: Akan gözyaşı G.129-7

‘eşk ‘aşk: Aşk, sevgi G.1-6

eşk-bār: Çok gözyaşı döken G.54-1

eşk-rızān: Ağlar, göz yaşı döken G.422-7

ët-: Yap-, et- G.216-4

‘etā ‘atā: Verme, bağışlama, lütuf G.4-6

etek: Etek

e. çek-: 1. Boş ver-, bırak-, ayrıl- G.254-6

2. Kırıt-, kibirlen-, büyüklen- G.114-7

e.-in çek-: Ayrıl-, salıver-, bırak, uzak dur-, yüz çevir- G.208-6

e.-in dut-: Engel ol-, başvur-, katıl-, sığın- G.405-9

e.-in elden koy-: Bırak- G.405-1

e.-in koyma-: Bırakma- G.171-5

eṭfāl: Çocuklar G.131-3

é‘tibār i‘tibār: Değer, saygınlık, kredi G.62-2

è. èyle-: Say-, değer ver-, dikkate al- G.134-2

é‘tidāl i‘tidāl: Ilımlılık, ölçülülük G.339-6

é‘tikād i‘tikād: İnanç, inanma G.536-2

é‘timād i‘timād: Güvenme

è. èt-: Güven- G.11-5

eṭles atlas: Üstü ipek altı pamuk kumaş G.286-8

eṭrāf: Çevre, yanlar G.244-2

eṭvār: Tavırlar, davranışlar G.395-3

év: Ev G.42-14

evvel: İlk, ilkin, önce G.45-1

e. ü āhir: Hep G.230-5

èy (çağırma ünlemi): Hey G.1-1

è. başunğa dolanım: Sevgi ifadesi MH.3.1-5

è. gözüm: Sevgi ifadesi G.122-8

èy hāy (ünlem): Eyvah TB.1.2-9

èy hoş: Ne güzel, ne iyi G.38-7

èy hoşā: Ne güzel, ne iyi G.22-5

èy kās: Keşki G.68-1

è. kī: Keşki G.325-4

èy vāy: Eyvah G.106-7

2. Yazık G.392-4

‘eyān ‘ayān: Belli, açık seçik G.128-1

‘eyār ‘ayār: Altın, gümüş gibi madenlerden yapılmış şeylerin saflık derecesi G.91-7

‘eyb ‘ayb: Ayıp, utanılacak kusur G.23-6

‘è. èyle-: Ayıpla-, kına- G.356-6

‘è. gör-: Kusura bak- TC.1.2-5

‘è. ol-: Utanç ver-, ayıp sayıl- G.272-9

‘èyd ‘ıyd: Bayram G.94-7

‘è.-i kurbān: Kurban bayramı G.190-7

èyle: Öyle G.37-7

è. ki: Nitekim G.112-8

èyle-: Et-, yap- G.216-5

‘èyn ‘ayn: Kendisi, aslı G.66-4

‘èynü’l-yekīn ‘aynü’l-yaķīn: Gözle görülür gibi kesin G.1-3

‘èys ‘ays: Yaşayış, yaşama, dirilik G.268-1

èyvān: 1. Köşk, saray G.442-9

2. Teras, sundurma G.15-6

eyyām: Devirler, günler G.48-7

‘eyyār ‘ayyār: Dolandırıcı, çevik G.221-1

ez bes: O kadar, o denli G.32-2

e‘zā a‘zā: Bedenin uzuvları G.109-3

ezel: Öncesizlik G.90-3

ezelī: Başlangıcı olmayan G.251-17

e‘zem a‘zam: Çok büyük, en büyük, daha büyük G.511-5

‘eẓīm ‘aẓīm: Büyük G.4-3

‘ezīz ‘azīz: İzzetli, sevgili, sayın G.70-4

‘ezm ‘azm: Azim, niyet G.22-8

‘e. ét-: Bir işteki engelleri yenmeye karar vermiş ol-, niyet et- G.22-8

F

fāhte: Kumru kuşu TC.2.7-3

fāl: Fal G.155-3

f. dut-: Fal aç- G.555-9

fānūs: İçinde mum yakılan büyük fener, camlı mahfaza G.209-2

fāriğ: Vazgeçmiş, çekilmiş, rahat G.8-3

f. ol-: Vazgeç-, çekil-, el çek- G.147-2

fāriğ-bāl: Gönlü rahat G.121-2

fāriğü'l-bāl: Başı dinç, huzuru yerinde, gönlü rahat G.240-2

Fārsī: Farsça G.551-6

fāş: Ortaya çıkmış, ortaya dökülme

f. ét-: Açığa vur-, ortaya dök- G.521-8

fedā: Uğruna verme G.3-1

feğān: Figan, çılgılık, inilti G.23-7

f. başla-: İnle- G.149-1

feh̄m: Anlama, Anlayış

f. ét-: Anla-, kavra- G.288-2

feh̄r fahr: Övünme

f. ét-: Övün- G.151-4

feḵīh faḵīh: İslam hukukunu bilen G.356-6

feḵr faḵr: Yoksulluk G.551-4

felāhen: Sapan, taş atmaya özgü alet G.131-7

Felāṭun: Eflatun, ünlü yunan filozofu G.162-3

felek: Gök, dünya, baht G.1-2

felek-peymā: Gökte yürüyen, uçan G.168-7

felek-peymālan-: Gökte yürü-, uç- G.166-4

felek-peymālīg: Gökte yürüme, uçma G.517-1

fenā: Yokluk, geçicilik, kötü, ölümlülük G.134-2

ferāget ferāgat: Vazgeçme, el çekme, istirahat, dinlenme, huzur, dinç G.72-2

ferāk: firāk: Ayrılık, ayrılma G.23-8

ferāmūş: Unutma G.351-5

f. èyle-: Unut- G.351-1

ferār Firar: Kaçma G.207-16

ferd: Tek, bir, kişi G.228-4

f.-i evvel: İyi ve eşsiz şey G.272-4

Ferhād: Şirin’e aşık olan Ferhad TB.2.3-4

ferḵ farḵ: Ayrım G.426-1

f. ét-: Fark et-, ayırt et-, sez-, seç- G.264-4

f. kıl-: Fark et-, ayırt et- G.291-4

fermān: Buyruk G.65-1	fikr: Fikir, düşünce G.33-3
fermān-revā: Padişah, hükümdar G.136-1	f. èyle-: Düşün- G.131-6
ferş: Döşeme, halı G.169-6	f.-ine çulkaş-: Fikrine dal- G.476-2
feryād: 1. Bağırıp çağırma G.12-7	f.-ine düş-: Düşün-, hatırla- G.323-1
2. (ünlem) Figan G.185-2	firdövs Firdevs: Cennet, büyük bahçe G.2-6
f.-a gel-: Bağırıp çağır- G.12-7	fireng: Hristiyan G.19-5
f.-a getür-: İnlet-, bağırt-, usandır- G.534-7	firengī: Batılı, Hristiyan TB.2.3-1
f.-a yèt-: Yardımına koş- G.177-5	firengī hüsnlü: Batılı yüzlü G.408-5
f.-a yetiş-: Yardım et- G.417-9	firengī-zāde: Hristiyan çocuğu G.79-2
f.-ı resā: Yetişen ve yüksek bağırma G.48-2	firīb: Aldatma
f.-ına yèt-: Yardım et- G.33-3	f.-in vèr-: Aldat- G.403-4
feryād-res: Yardıma gelen G.96-4	firket Firkat: Ayrılış, ayrılık G.556-1
ferzāne: Bilgin, seçkin G.483-1	fişār: Sıkan, sıkma
ferz farz: Gerekli	f. vèr-: Bas-, bastır-, sık- G.504-7
f.-i ‘èyn: Vacib-i ayni, herkes için gerekli G.396-8	fitne: Karışıklık, kargaşa G.26-8
fesāne: Masal, söylence G.63-2	fovc fovc fevc fevc: Dalga dalga, akın akın G.284-3
feşl faşl: Mevsim G.44-8	fülād: Çelik G.482-3
f.-i bahār: İlk bahar mevsimi G.554-4	fulān fülān: Falan kişi G.14-1
f.-i hezān: Sonbahar mevsimi G.110-8	fünūn: Fenler, ilimler, hüneler G.137-6
feth: açmak	fürşet fırsat: Uygun zaman, uygun durum veya koşul G.50-4
f.-i bāb: Kapı açmak G.131-2	f. çağla-: Fırsat bekle-, fırsat kolla MH.3.3-3-
fettān: Fitneci, karıştırıcı G.136-3	f. düş-: Fırsat düş-, elverişli durum oluş- G.218-1
fevvāre: Fıskiye, su fışkırtan şey TC.2.6-3	f. gèt-: Fırsatı yitir-, fırsatı kaçır- G.471-8
fèyz: Bolluk, verimlilik, ilerleme, çoğalma, manevi gıda G.47-2	f. gözle-: Fırsat bekle-, fırsat kolla- G.541-6
fezā: Uzay, ortam G.21-1	f. vèr-: Fırsat ver- G.134-6
figār: Üzülmüş, yorgun, yaralı, yara G.398-6	

f.-i elden gêt-: Fırsatı yitir-, fırsatı kaçı-
G.363-3

f.-i fövt ét-: Fırsatı kaçı- TC.3.1-3

fürüg: Aydınlık, ı ışık G.46-9

f. bul-: Işıklan, aydınlan- G.189-6

füsün: Büyü G.436-6

füsün-ger: Büyüleyici, büyücü G.385-7

füsün-kâr: Büyülü, büyüleyici G.51-1

füsürde: Soluk, donmuş G.64-7

fütâde: Zavallı, düşmüş G.24-9

fütâdeliğ: Düşmüşlük, zavallılık G.401-6

Füzülî: Fuzuli, Türk şairi G.38-9

füzün: Çok, fazla

f. ol-: Çoğal-

G

ğāfil: İyi düşünmeyen, uyanık olmayan,
bilgisiz, dalgın, aymaz G.25-5

ğ. ol-: İhmal et-, habersiz ol-, fırsatı boşuna
harca- G.168-7

gāh: Bazen G.1-10

g. gāh: Bazen, ara sıra G.328-7

g. gāhî: Bazen, ara sıra G.90-7

g.-da bir: Ara sıra G.39-4

gāhî: Bazen, ara sıra G.354-1

gāhvāre: Beşik G.80-2

gām: Adım G.419-2

gāret: Yağma, talan, çapul G.522-6

ğ.-e vēr-: Yağmalat- G.360-6

ğāyib ġāib: Göz önünde bulunmayan,
görünmeyen, kaybolmuş olan G.415-3

ğāyibāne: Görünmeksizin, yüz yüze olmadan,
gizliden G.287-3

ğebğeb ġabğab: Çene altı G.8-1

gebr: Ateşe tapan G.309-2

gēc: Geç G.45-1

gēce: Gece G.7-6

gēc-: 1. Geç-, aş- G.50-3

2. Taşın-, bulaş- G.50-1

3. Vazgeç- G.130-5

gēcün-: Geçin- G.236-4

gēdā: Dilenci G.3-8

gēdālîğ: Dilencilik G.159-2

gēdāy: Dilenci TC.1.5-4

ğeflet ġaflet: Vurdumduymazlık G.25-5

geh: Ara sıra G.1-10

gehî: Ara sıra, bazen G.289-7

gel-: 1. Elinden gel-, becer- G.124-3

2. Gel-, var- G.79-2

3. Kaynaklan-, meydana gel- G.79-1

ğelet ġalat: Yalrıış G.457-4

ğeltān: Yuvarlanan, tekerlenen, yuvarlak
G.67-8

ğem ġam: Gam, tasa, üzüntü G.5-7

ğ. çek-: Gam çek-, dert çek-, düşünceye dal-
G.104-12

ğem-fersā: Tasadan yıpranan G.442-4

ġem-güsār: Tasayı gideren, dert ortağı, arkadaş G.70-5

ġem-h̄āne: Tasa yeri G.354-6

ġem-h̄ār: Gam ortağı, şefkatli G.104-4

ġemmāz ġammāz: Söz taşıyıcı, ara bozucu, gözle işaret eden, göz süzen, sevgilinin gözü G.348-5

ġem-nāk: Tasalı R.6-1

ġem-perver: Tasayla yetişen, çok tasalı G.335-3

ġemz ġamz: Süzgün bakış, kaşla, gözle işaret G.191-4

ġemze ġamze: Yan bakış, süzgün bakış G.37-7

ġenc: Gömülü hazine G.10-9

g.-i revān: Yer altında hareket eden Karun'un hazinesi G.81-5

Gence: Gence şehri TC.3.5-5

ġencīne: Hazine, değerli mücevherlerin saklandığı yer TB.1.5-7

ġencūr: Hazineci, hazine koruyucusu TB.1.5-7

ġenī ġanī: Zengin, varlıklı G.92-1

ġenīmet ġanīmet: Bir rastlantı sonucu ele geçen kazanç veya imkan G.74-7

ġ. bil-: Fırsat bil-, fırsattan yararlan- G.182-3

ger: 1. (bağlaç) Ya, ise de G.98-2

2. Eğer G.1-9

ġerbāl ġırbāl: Elek, kalbur G.53-6

ger-çi: Öyle ise de, her ne kadar G.91-8

gerd: Toz, toprak G.15-2

g.-i reh: Yolun tozu, yol yorgunluğu, yolculuktan dönen kişinin giysisinde olan toz, uğur TB.2.6-4

g.-ine yétme-: Tozuna yetişme-, birinin düzeyine ulaşama- G.15-2

gerde: Gerd, toz toprak G.385-5

gerdiş: Dönüş, çevrilme, dolaşma G.41-8

g.-i dövrān: Zamanın dönüşü G.19-4

g.-i felek: Kaza, kader, talih G.120-7

g.-i gerdūn: Dünyanın dönüşü G.100-5

gerdūn: Dönen dünya, gök, felek G.2-3

g.-i gerdān: Dönen dünya G.231-7

g.-i mīnā-fām: Mavi gök G.439-7

gerdūn-sevār: Göklerde yolculuk yapan TC.3.4-4

gerek: Lazım, gerek G.445-2

ġerez ġarāz : Amaç G.80-6

ġerīb ġarīb: 1. Kimsesiz, yabancı, zavallı, gurbette olan G.177-7

2. Yadırganan şey, hayret verici, tuhaf G.55-1

ġ.-i ġāk-ı Ĥorāsān: Horasan'ın yabancısı olan İmam Rıza G.357-7

ġ.-i Ĥorāsān: Horasan'da kimsesiz olan İmam Rıza G.177-7

ġerībāne: Kimsesizlere yakışır biçimde G.304-11

germ: Sıcak G.61-5

g. ol-: Isın- G.290-6

ġerū: Geri

g. al-: Geri al- G.35-5

ġet-: Git- G.200-2

getür-: Getir- G.469-6

gëy-: Giy- G.286-8

ğëyr ğayr: Başkası G.52-1

ğëyret ğayret: Çalışma, kıskanma, çekememe, koruma G.102-7

ğeyür ğayür: Çok çalışkan, dayanıklı, çok gayretli G.135-6

gez-: Gez- G.376-8

gezāl ğazāl: 1. Ceylan G.12-11

2. Gazel, bir şiir türü G.245-13. krş. ğezel

gezeb ğazab: Öfke, kırgınlık TB.2.5-3

gezel ğazel: Bir nazım biçimi G.12-11. krş. ğezāl

gezer: Kez G.477-2

ğıya: Kıyasıya, sert G.48-5

ğ. baḡ-: Öfkeyle, öldüresiye, kıyasıya bak- G.48-5

gibi: Gibi G.483-5

gil: Çamur, toprak G.255-5

gir-: Gir- G.510-7

gīrā: Çekici, etkili G.40-2

gīrāmī: Saygın, ulu G.438-3

gīrān: 1. Pahalı, ağır G.26-7

2. Kötü koku G.78-3

g. gel-: Ağır gel-, dokun- G.522-4

gīrān lenger: Ağır çapalı, ağır G.250-2

gīrān rikāb: Yerde direnen, düşmana saldıran G.464-6

gīrān-bahā: Pahalı, değerli G.251-14

gīrānlıḡ: Ağırılık G.517-1

gird-āb: Suların dönerek çukurlaştığı yer G.495-7

gird-bād: Dönerek çevrinti ile esen siddetli rüzgâr, kasırga G.41-9

gīrībān: Yaka G.84-3

g. çāk ol-: Ağla- G.321-9

g.-ın dut-: Yakala-, yakasından yapış-, bırakma- G.461-4

g.-ın elinden koy-: Yakasını bırak- G.434-7

g.-ın koy-: Yakasını bırak- G.335-8

g.-ın şed-çāk èyle-: Yakayı yırt-, yas tut-, ağla- G.391-3

g.-ından el çek-: Yakasını bırak, bırak- G.442-4

gīrift: Tutma, yakalama

g. ü gīr: Soruşturma, azarlama, çekiştirme R.4-1

gīriftār: Tutulmuş, yakalanmış G.25-2

gīrih: Bağ, düğüm G.207-4

g.-ın aç-: Sorununu çöz- G.207-13

gīrih-gīr: Kıvrımlı, düğümlü G.62-7

gīrih-güşā: Düğüm açan, bağı çözen, sorunları çözen G.251-11

gīryān: Ağlayan, ağlar G.65-1

gīryānlıḡ: Ağlar olma G.72-4

gīrye: Ağlama, gözyaşı G.92-4

g. et-: Ağla- G.57-7

gīsū: Uzun saç TB.2.3-3

gītī-nümā: Dünyayı gösteren G.205-1

giyāh: Bitki, taze ot G.58-2

gizlen-: Saklan- TB.2.6-3

gizlet-: Sakla-, gizle- TC.2.1-2

govgā: Kavga G.41-4

ğ. düş-: Kavga çık- TC.3.1-4

govgālu: Kavgalı G.94-6

göger-: Yeşer-, geber- G.207-7

gögert-: Yeşert- G.9-6

göher: Gevher, cevher, değerli taş G.10-9. krş.
gövher

göher-bār: Gevher, cevher saçan G.10-2

göher-hīz: İnci saçan, inci kaynağı TC.2.6-6

göher-pāş: İnci saçan, inci serpen G.331-6

göngül: Gönül G.16-8

g. āb ol-: Kork-, özlemle bekle-, bir şey için
sabırsızlan- MH.1.1-2

g. al-: Sevgisini kazan- G.67-1

g. apar-: Gönül alıp götür-, kendisine aşık
et- G.100-3

g. bağla-: Sev-, aşık ol- G.442-8

g. düğünleri: Sıkıntılar G.207-13

g. götür-: Unut- G.221-2

g. kan éle-: İncit-, üz- G.65-6

g. kan iç-: Tasalan- G.448-1

g. vèr-: Aşık ol-, sev-, razı ol- G.457-2

g.-den gel-: İste-, dile- G.433-7

g.-den sal-: Unut- G.477-2

g.-i açıl: Sevin-, açıl- G.34-2

g.-i dutul-: Sıkıl- G.486-8

g.-i düz ol-: Gönül doğru ve temiz veya
uygun ol- G.242-3

g.-i gūbārī: Gönül tozu, gücenme, kaygı
G.278-7

g.-i iste-: Arzu et-, iste- G.181-5

g.-i perīšān ol-: Kederlen-, tasalan-,
kaygılan- G.271-1

g.-i ‘ūkdesin aç-: Gönül tasasını gider-,
rahatlat- G.291-3

g.-i yumşan-: Acı- G.194-4

g.-in vèr-: Aşık ol-, razı ol- G.74-1

g.-inden heber vèr-: Gönülüne göre hareket
et- G.252-6

g.-ine deg-: İncit-, kır-, gücendir- G.65-7

g.-ini aç-: Sevindir-, açıl- G.194-9

g.-ini al-: Kendine aşık et- G.165-3

g.-ini elinden al-: Kendisine aşık et- G.114-2

g.-ini kebāb ét-: Yüreğini yak-, üz- G.485-7

g.-ini odlara sal-: Tasa ve sıkıntı çek- G.416-
3

g.-ini su éyle-: Özlem ateşiyle yak-, bir arzu
için sabırsızlandır- G.289-3

g.-ini tapşur-: Aşık ol-, tutul- G.271-2

g.-ini ylh-: Kalbini kır- G.218-7

g.-inin tozu: Gücenme, kaygı G.304-19

gök: Gök G.409-3

g.-lere çıh-: Göklere yüksel-, uğraş-, zahmet
çek- G.440-3

göl: Göl, durgun su örtüsü G.514-6

gönder-: Gönder-, yolla- G.254-9

gör-: Gör- G.210-6

görsset-: Göster- G.257-3

görün-: Görün- TB.2.2-7

göster-: Göster- G.94-3

götür-: 1. Götür-, ulaştır- R.12-1

2. Kaldır- G.95-5

gövher: Gevher, cevher, değerli taş, inci G.6-2. krş. göher

g.-i gēlṭān: Yuvarlak inci G.213-6

g.-i sīr-āb: Yetişmiş inci G.274-8

g.-i şehvār: Padişaha yakışan inci, değerli inci G.400-7

g.-i yēk-dāne: Eşsiz inci, değerli G.253-7

gövher-bār: İnci saçan G.32-5

gövr gavr: Bir şeyin dibi, derinlik G.181-3

ḡ. ēt-: İnceden inceye araştır-, incele- G.181-3

ḡ.-ine yēt-: Bir şeyin dibine ulaş- G.471-7

göz: Göz G.547-7

g. aç-: Fırsat bul-, kendine gel-, uyan- G.50-4

g. açub yummınca: Göz açıp kapayınca, bir an G.129-1

g. cırāḡı: Göz ışığı G.24-5

g. ēt-: Gözet-, ilgilen- G.199-2

g. gör-: Gör- G.499-7

g. göre: Açık, belli G.204-3

g. götürme-: Sürekli bak G.221-2

g. göz: Delik deşik G.59-2

g. karal-: Gözü karar-, başı dön-, kork- G.48-4

g. kulaḡ ol-: Kuru- G.272-1

g. merdümi: Gözbebeği G.22-2

g. nūrı: Göz ışığı G.51-5

g. ört-: Vazgeç- G.46-8

g. perdesi: Göz perdesi G.61-5

g. tik-: Göz dik-, dikkatlice ve gözü almadan bak-, umut bağla- G.165-2

g. üste koy-: Göz için harca-, değer ver-, koru- G.314-2

g. yum-: Önem verme-, vazgeç- G.83-4

g. yumub aç-: Göz kapayıp aç-, bir an G.50-4

g.-den ēt-: Gözünü çıkar-, ilgilenme- G.199-2

g.-den koy-: İlgilenme-, önem verme- G.302-7

g.-den revān ēyle-: Gözden kaçır- G.310-1

g.-den sal-: Unut-, uzaklaştır- G.478-2

g.-i ac: Aç gözlü TC.1.5-4

g.-i doyma-: Çok istekli olup fazlasını iste-, aç gözlülük et- G.511-3

g.-i gör-: Gör-, anla- G.251-7

g.-i odını al-: Cesaretini kır-, korkut- G.258-4

g.-i var: Umudu var, peşindedir G.258-7

g.-i yollarda kal-: Birini özlemle bekle- G.141-10

g.-in karası: Gözün siyah noktası G.157-9

g.-in ört-: Göz yum-, vazgeç-, önem verme- G.141-6

g.-in yaşını sil-: Avut- G.308-4

g.-inden düş-: Önceki itibarını kaybet- G.550-4

g.-ine düş-: Gözünde belir- TB.1.1-5

g.-ine gelme-: Umrunda olma-, etki etme- G.555-4

g.-ini ağ et-: İncit-, rahatsız et- G.176-8

g.-ini bağla-: Aldat-, göz boya- G.414-8

g.-leri āhū: Ceylan gözlü TB.2.3-6

g.-lerini yolda koy-: Beklet-, özlet- G.374-5

g.-üm: Ey gözüm, sevgi ifadesi G.77-5

g.-üm çırāğı: Sevgi ifadesi G.150-3

g.-üm dutsunğ: Kargış ifadesi G.238-7

g.-üm ışığı: Sevgi ifadesi G.107-1

g.-üm nūr: Sevgi ifadesi G.60-4

g.-üm yokdur: Ummuyorum G.439-4

göz yaşı: Göz yaşı G.38-2

g. ile besle-: Çok ağla- G.393-2

g. tök-: Ağla- G.341-7

g.-na bah-: Acı- G.198-7

gözel: Güzel G.1-10

gözle-: 1. Bekle- G.141-1

2. Dikkatle bak- G.94-7

ğulām: Kul, köle G.382-7

ğunça: Gonca, sevgilinin ağzı G.9-2

ğ.-yı gül: Gül goncası G.61-1

ğunçalan-: Gonca gibi ol- G.36-7

ğunçalat-: Gonca durumuna getir- G.65-5

ğunça-leb: Dudağı gonca gibi olan sevgili G.48-2

ğurūr: Kendini beğenme, büyüklenme G.135-7

güş: Kulak G.394-4

g. ol-: Kulak as-, dinle- G.463-2

güşe: 1. Üstü örtülü dokunaklı söz G.301-7

2. Köşe, bucak G.2-7

g.-yi çēsm: Göz bucağı, yan bakış, biraz ilgi G.68-2

g.-yi helvet: Isız köşe G.293-5

g.-yi nezer: Yan bakış, biraz ilgi G.356-9

g.-yi ‘üzlet: Issız köşe G.9-7

güy: Bir çeşit oyun topu, yuvarlak şey G.69-9

güyā: 1. Sanki G.79-2

2. Söyleyen, söyleyici G.78-8

ğübār ğubār: Toz G.43-2

ğ. dut-: Toz bas-, toz kon- G.461-5

ğ.-ı hātır: Yürek tozu, gücenme, kaygı G.78-6

ğ.-ı rāh: Yolun tozu, yol yorgunluğu, yolculuktan dönen kişinin giysisinde olan toz, uğur G.536-4

ğ.-ın başa savur-: Yas tut-, ağla- G.325-8

ğ.-ını göklere yētür-: Yok et- G.528-3

ğübār-ālūd: Toza bulanmış, tozlu G.43-2

güc: Güç G.323-5

g. gel-: Zor gel- G.106-11

güclü: Güçlü G.106-8

güdāz: Yakan, eriten G.109-8

güftār: Söz G.31-2

- g.-a gel-:** Söze başla- G.33-5
- güftârsız:** Konuşmayan, suskun G.224-9
- gül:** Gül, çiçek R.1-2
- g. ayağı:** Gül yanı G.484-12
- g. hermeni:** Sevgili MR.5-1
- g.-i hendân:** Gülen, açılan gül G.17-6
- g.-i rühsâr:** Gül yanak G.216-6
- g.-i ter:** Taze gül G.69-2
- gül-:** Gül- G.221-3
- gül-âb:** Gül suyu G.128-2
- g.-ını dut-:** Gülün suyunu çıkar- G.45-5
- gül-bağ:** Yüksek ses G.522-6
- gül-berg:** Gül yaprağı G.18-5
- gül-bün:** Gül kökü, gül budağı, gül ağacı G.77-1
- gül-çehre:** Gül yüzlü G.140-5
- gül-çîn:** Gül toplayan, gül devşiren G.179-7
- güldür-:** Güldür- G.69-7
- gül-efrûz:** Gülü parlatan, gülü yakan G.81-3
- gül-efşân:** Gül saçan G.234-3
- gül-endâm:** Gül tenli G.360-4
- gül-fâm:** Gül renkli G.100-4
- gül-geşt:** Gül gezintisi G.89-5
- gül-gün:** Gül renkli G.6-4
- gül-istân:** Gül bahçesi, güllük G.18-7
- gül-‘izâr:** Gül yüzlü TC.1.2-4
- gül-pîrehen:** Gömleği gül gibi yumuşak ve ince, ince ve yumuşak tenli G.274-5
- gül-reng:** Gül renkli G.32-5
- gül-rûh:** Gül yanaklı G.67-8
- gül-rühsâr:** Gül yüzlü G.529-2
- gül-sitân:** Gül bahçesi, güllük G.128-8
- gül-şen:** Gül bahçesi, güllük G.13-1
- gül-zâr:** Gülbahçesi, gül tarlası G.18-1
- gümân:** Tahmin, sanmak, kuşku G.210-3
- g. ét-:** Zannet-, san- G.237-2
- g. èyle-:** San-, tahmin et-, şüphelen- G.184-5
- güm-nâm:** Adı sanı kaybolmuş, unutulmuş G.187-7
- güm-râh:** Yolunu şaşırmış, doğru yoldan sapmış G.440-6
- gün:** 1. Yaşayış, durum G.95-5
2. Gün, gündüz, 24 saat G.137-1
3. Güneş G.96-2
- g. çîh-:** Güneş doğ- G.316-2
- g. gör-:** İyi yaşa- G.39-4
- g. günden:** Günden güne G.409-6
- g.-de:** Her gün G.2-4
- g.-i geç-:** Yaşa-, hayat sür- G.475-3
- g.-i günden yeg ol-:** Durumu gittikçe iyileş- G.292-5
- g.-in kara ét-:** Yaşayışını kötü et-, hayatını mahvet-, yaşamını karart- G.242-4
- günâh:** Suç G.558-8
- g.-ından geç-:** Affet-, bağışla- G.302-6
- günbed-i mînâ:** Gök G.477-7
- gün-be-gün:** Günden güne G.64-7

güncāyış: Sığma, kapsama gücü G.173-1

günehkār: Suçlu G.358-4

güneş: Güneş G.396-4

güriz: Kaçma G.171-3

güstāh: Küstah, saygısız G.38-1

güvāh: Şahit, gören, bilen, tanıyan G.521-10

güvārā: Hazmı kolay olan, tatlı G.352-1

güven-: Güven-, güven duy- G.182-7

güy-: Güt-, bekle- G.52-5

güzār: Geçiş, geçilecek yer G.144-4

g. ét-: Geç- G.326-5

güzāre: Aşırı G.80-3

güzer: Kez G.355-4

g. ét-: Geç- G.289-4

g.-i düş-: Tesadüfen geç-, uğra- TB.2.7-3

güzgü: Ayna TB.1.2-3

H

ha (bağlaç): Ha G.11-4

hā (ünlem): Ha G.207-22

ḥāb: Uyku G.25-5

h.-a uy-: Uyu- G.351-6

h.-i gēflet: Gaflet uykusu G.146-1

h.-i perīṣān: Korkunç uyku, karabasan G.474-11

h.-i rāḥat: Huzurlu ve sıkıntısız uyku G.419-6

ḥābīde: Yatmış G.102-2

hācet: Gereklilik, ihtiyaç G.2-2

hācet-revā: İhtiyacı gideren G.48-5

hācī: Hacı, hacca gitmiş olan G.450-6

h.-ler bayramı: Kurban bayramı G.476-7

haçan: Ha çağ, ne zaman G.66-10

haçan: Ne zaman G.45-4

ḥāh (bağlaç): İster, ya G.69-7

hāk: Toprak G.88-5

h.-a düş-: Öl- G.228-5

h.-i āstān: Eşik toprağı G.545-6

h.-i der: Eşik toprağı G.308-3

h.-i pā: Ayak toprağı, tozu G.205-5

h.-i pākına düş-: Ayağına kapan- G.180-3

h.-i pāy: Ayak altındaki toprak, toz G.341-6

h.-i rāh: Yolun tozu, yol yorgunluğu, yolculuktan dönen kişinin giysisinde olan toz, uğur G.188-7

h.-i reh-güzār: Geçtiği yolun tozu, yol yorgunluğu, yolculuktan dönen kişinin giysisinde olan toz, uğur TC.3.1-6

h.-i veṭen: Vatan toprağı G.486-8

hāk-būs: Ayağı altındaki toprağı öpme G.397-6

hākīm: Her şeye hükmeden, yargıç G.368-5

hākister: Kül G.185-5

h.-in bāda vēr-: Yok et- G.441-3

h.-in başa savur-: Yas tut-, ağla- G.384-6

h.-ini göklere savur-: Yok et-, ocağını söndür- G.20-6

hāksār: Toprak gibi, perişan halli, düşmüş, fakir, biçare G.70-6

h. dut- (öz özlerin hāksār dut-): Alçak gönüllü ol- G.80-9

h. éyle- Torağa düşür-, rezil et- G.512-6

hāksārılığ: Perişanlık, düşmüşlük, fakirlik, biçarelik G.91-5

hāl: Durum G.14-3

h. dili: Gerçekliği anlatan durum ve görünüş G.547-1

h.-ı perīṣān ol- Durumu kötü ol- G.293-3

h.-ına yētiṣ- Durumunu öğren-, ilgilen- G.471-10

hāl: Ben G.1-10

h.-ı Hindū: Siyah ben G.268-7

h. u heṭ: Süs, nakış, ben ve yüz çizgisi G.107-2

h. u heṭṭ: Ben ve yanaklardaki tüyler G.64-8

hālā: Hala, henüz, şimdi G.11-5

hāle: Ay çevresinde görülen parlak daire, ayla, ağıl G.292-4

hālī: Boş G.60-3

h. ét- Boşalt- G.331-4

hām: Pişmemiş, olgun olmayan, deneyimsiz G.111-10

hāme: Kalem G.95-4

h.-yi kūdret: Kudretin kalemi G.7-3

hamı: Hep, hepsi, her, hem, herkes G.192-4

h. yan: Her yan G.446-7

h. yer: Her yer G.241-6

hāmmāl: Yük taşıyan adam G.130-3

hām-süz: Dışı yanmış ancak içi pişmemiş olan G.388-4

hāmūn: Bozkır, düz ova G.399-2

hāmūṣ: Susmuş, sönmüş G.245-10

hān (ünlem): Evet G.222-13

h'ān: Sofra G.245-12

handa: Nerde G.321-2

hāne: Ev G.81-2

hāne ber-dūṣ: Evsiz, yoksul G.442-9

hānedān: Sülale, aile G.407-14

hāne-harāb: Evi yıkılmış, evsiz barksız kalmış, perişan G.68-3

hāne-perdāz: Evi boşaltan, ev yıkıcı G.50-5

hāne-vīrān: Evi yıkılmış, felakete uğramış G.423-2

hāne-zād: Efendisinin evinde doğmuş olan köle çocuğu, yerli G.282-4

h'ān-h'āh: Sofra isteyen, konuk G.558-5

h.-ı fekr: Yoksulluk sofrasını isteyen G.370-1

hanı: Hanı G.261-1

hān-mān: Ev bark, ev ve onun eşyası G.61-6

hān-mān-harāb: Evi barkı yıkılmış G.306-2

hansı: 1. Hangi G.126-7

2. Hangisi G.156-4

hansı: Hangi G.49-1

hār: Diken G.32-1

h. u hāṣāk: Diken ve yonga, çerçöp G.166-6

h. u hes: Har u has, ot kırıntısı, çalı çırpı, çerçöp G.41-6

h.-ı müğīlān: Deve dikenini G.338-1

ḥār: Önemi olmayan, aşağı G.24-9

h. bah-: Hor bak-, aşağıla- G.59-9

h. dut-: Hor gör- G.124-8

hār hār: Titreme, kalp çarpıntısı, heyecan, istek, bağılılık, heves G.171-9

hārā: Sert taş, kaya G.66-5

harāb: Viran, ıssız, yıkık, perişan G.70-3

h. ét-: Boz- G.497-5

h. ol-: Yıkıl-, perişan ol-, bozul-, esri- G.133-1

harābāt: Yıkıntılar, içkili eğlence yeri, meyhane G.53-7

harābe: Şehir veya ev yıkıntısı, yıkıntı G.306-2

harāy: 1. Bağırıp çağırma, çılgılık, inilti G.59-1

2. Ey vah G.80-2

h.-ina yēt-: Yardım et- G.516-5

harāy hāy: Ey vah G.486-1

ḥārliḡ: Aşağılık, aşağılanma G.208-6

hārelen-: Taş gibi ol- G.66-5

hās: Özgü G.48-3

h. ét-: Ayır- G.48-3

hāşil: Ürün, sonuç G.56-5

hāşiyet: Hasiyet, özellik, özel fayda G.465-1

hāşā: Asla, kesinlikle G.445-4

hāşā li'llāh: Asla, Tanrı göstermesin, Allah korusun G.185-4

hāşāk: Çöp, süprüntü, yonga G.50-5

Hātem: Cömertliğiyle tanınmış bir kişi G.197-6

hātem: Mühür, üstü mühürlü yüzük G.237-3

hātır: Gönül, fikir, birine karşı duyulan saygı, sevgi G.64-11

h.-ı açıl-: İçi açıl-, sevin- TC.3.4-1

h.-ı cem': Başı dinç, huzuru yerinde, gönlü rahat G.226-7

h.-ı cem' ol-: Emin ol-, sakinleş- G.530-4

h.-ı cem'i perīşān ol-: Huzuru ve rahatı bozul- G.411-1

h.-ın cem' éyle-: Emin et-, sakinleştir- G.277-4

h.-nişān ét-: Hatırlat-, uyar- G.237-5

havā hevā: 1. Durum, ortam, çekicilik G.147-4

2. İstek, eğilim, arzu, şevk G.23-6

h.-yī nefis: Nefsin gelip geçici istekleri, nefsin zararlı ve günah olan arzuları G.165-7

h.-yī sefer: Yolculuk arzusu, isteği G.211-7

havā-ḥāh: Arkadaş, yandaş G.440-1

havālan-: Havalan-, hava akımıyla yer değiştirmek G.58-2

havla-: Saldır- G.474-9

hāy (ünlem): Vah, ey TC.2.9-1

h. hāy: Coşku TC.1.5-1

h. hāy-ı nāle: İnilti sesi G.93-6

h. u hūy: Gürültü sesi G.433-8

hāy harāy: Ey vah G.516-1

hayā: Utanma, ar, namus G.21-2

hayāt: Yaşam G.5-4

h. vēr-: Yaşat- G.5-1

hāyil hāil: Engel G.69-6

hāzır: Göz önünde bulunan, görünen, anık TC.2.5-4

hāzık hāzık: İşini iyi bilen, uzman G.382-2

hāzin: Hazine koruyucusu, bekçi G.217-10

hebb habb: Tohum, dane, yuvarlak ilaç, bir içimlik afyon G.558-4

heber haber: Haber, bilgi G.68-8

h. sor-: Haber al, sor- G.219-9

h. vér-: Haber ver-, bildir- G.11-9

heber-dār: Haberli, bilgili G.25-1

h. ét-: Haber ver-, bildir- G.142-9

hebersiz: Habersiz, bilgisiz G.195-6

hebīb habīb: Sevgili G.22-3

hecālet hacālet: Utanç, utanma G.13-9

h.-ler çek-: Utan- G.224-5

hecil hacil: Utanmış, utanan G.400-7

hecllet haclet: Utanma, arlanma G.47-5

hed, hedd hadd: Sınır, çizgi TC.2.6-2

h.-den aş-: Sınırını aş-, çok ol- G.119-5

hedef: 1. Amaç G.87-4

2. Nişan tahtası G.407-6

hedeng: Kayın ağacından yapılmış ok G.50-6

hedīş hadīş: Yeni söz, bilgi, söz, anlatı, olay G.372-4

hefīf hafīf: Ağır olmayan, aşağılık, değersiz G.438-1

hek haqq: 1. Tanrı, her şeyi hakkıyla yaratan G.212-7

2. Doğru, gerçek G.8-6

hek-güzār: Hakkını tanıyan, şükreden G.180-5

hekīket haqīkat: Gerçek, doğru, öz G.133-4

hekīketsiz: Gerçek dışı G.461-8

hekīm: Doktor, hikmet iyesi G.340-1

hekīr haqīr: Aşağı görülen, değersiz G.262-3

h. bah-: Aşağıla-, küçümse-, hor gör- G.301-10

hekka haqqā: Gerçekten G.223-4

helāk: Yıkılma, bitme, mahvolma G.262-1

h. ét-: Öldür-, ortadan kaldır-, aşırı derecede yor- G.145-4

h. ol-: Öl-, yok ol- G.91-3

helāl: Dinen yapılmasına izin verilen G.7-2

h. olsun: Helal olsun, bir şeyi gönüllü verme ve övme ifadesi G.7-2

helāş halāş: Kurtulma, kurtuluş G.437-6

helāvet halāvet: Sevimlilik, tatlılık G.47-6

Helīl Halīl: Dost, Hz. İbrahim G.406-1

Helīlū'llāh Halīlū'llāh: Hz. İbrahim G.192-2

helk halk: 1. Yaratma, yaratılış G.559-5

2. Halk, topluluk G.24-9

h. ét-: Halk et-, yarat- G.1-5

h. éyle-: Yarat- G.255-5

helke halka: Daire biçiminde olan şey G.495-6

helvā: Helva G.482-8

helvet halvet: Issız yer, tek başına kalmak G.138-7

h.  t-: Biriyle tek başına kal-, birlikte ol-
MS.7-2

hem: 1. Hem de, de, bir de G.80-4

2. (bağlaç) Hem, ve G.79-3

3. Aynı, -deş

hem: Eğri, bükülmüş G.30-6

h. bol-: Bükül-, eğil- G.535-7

h. kıl-: Eğ-, bük- G.233-7

hem- heng: Uygun, denk G.385-8

hem n: 1. Aynı, o (sıfat) G.141-10

2. Hemen, derhal, o anda, çarçabuk, öylece,
böylece G.42-9

hem n : Sanki, g ya, aynen, tıpkı G.241-1

hem- v z: Sesleri birbirine uygun, birlikte
ezgi okuyan, arkadaş G.280-6

hem-bezm: Arkadaş G.394-5

hem-cin l : Aynı cinsten olma G.276-7

hem-   m: Rakip, yarışan G.86-5

hem-dem: Arkadaş G.86-1

hem-derd: Aynı dertte olan G.84-10

hem-dest: El ele, birlikte, ortak G.199-5

hem-dest n: Aynı sözleri söyleyenler, aynı
düşüncede ve aynı fikirde olan, sırdaş G.208-
5

hem-geşte: Bükülmüş G.59-9

hem-h ne: Ev arkadaşı, arkadaş G.508-6

hem-h nelen-: Ev arkadaşı ol- G.239-4

hem de: Kambur, eğrilmiş, bükülmüş G.106-
14

hem n: 1. Bu (sıfat) G.150-5

2. Şimdi, i te G.31-8

3. Yalnız, yalnız bu G.197-6

hem- in n: Yol arkadaşı, yoldaş, birlikte
G.228-4

hem  e: Sürekli, her zaman G.279-7

hem-k r: Aynı işi yapan G.513-8

hem-k rv n: Aynı kervanda olanlar G.457-8

hem-k se: Arkadaş, dost G.331-3

hem-keb b: Kebap arkadaşı G.558-5

hem-neberd: Savaş arkadaşı, rakip G.228-5

hem-nefes: Arkadaş G.222-1

hem-nefessiz: Arkada sız G.90-5

hem-perv z: Birlikte uçan G.436-8

hem-piy le:   ki arkadaşı, arkadaş G.227-4

hemr  h mr : Daha, pek çok kıztıl, kırmızı
G.23-1

hem-r z: Sırdaş, arkadaş G.458-6

hem-re  : Oyun ve dans arkadaşı G.131-3

hem-s ye: Komşu G.442-9

hem-sefer: Yol yoldaşı G.24-4

hem-sev d: Eğitim düzeyleri ayna olan
G.277-8

hem- er b:   ki arkadaşı G.558-5

hem-t : E , benzer G.452-2

hem-t lu: Boylu poslu G.96-1

hem-v r: Uygun, daima G.222-7

hem-yüze: Esneme G.351-7

h. v r-: Esnet- TB.1.3-1

hem-zeb n: Aynı dili konuşan G.247-1

hem-zencîr: Aynı zincire bağlanmış deliller G.239-4

hem-zûr: Aynı güçte G.91-1

henâ hınâ: Kına G.109-9

hencer hancer: Hançer G.535-2

hendân: Handan, gülen, güler yüzlü G.67-1

hendânlıg: Handanlık G.72-4

hende: Gülme, gülüş

h.-yi zîr-leb: Yavaş gülme, gülümseme G.297-1

hengâme: 1. Patırtı, gürültü, kavga G.142-2

2. Zaman, an, sıra, çağ G.130-2

henüz: Henüz G.42-13

her: Her, bütün, hep G.71-1

h. bâbet: Her çeşit, nasılsa G.367-4

h. bir: Her bir, ayrı ayrı, hepsi G.131-5

h. biri: Her biri, ayrı ayrı, hepsi G.47-3

h. dem: Her zaman G.3-4

h. gâh: Her zaman G.15-6

h. geh: Her zaman G.314-7

h. handa: Her yerde G.121-7

h. keder: Ne kadar G.64-2

h. kim: Herkes G.41-3

h. miqdâr: Ne kadar, her ne kadar G.281-2

h. ne: Her ne kadar G.191-2

h. ne var: Herşey G.182-1

h. ne varumdur: Her neyim var G.140-6

h. nefes: Her solukta G.21-4

h. öten yeten: Her gelip geçen insan, her önüne gelen G.206-3

h. reng ile: Nasılsa, her türlü TB.1.3-7

h. reng ile kim var: Her nasılsa G.327-6

h. revîş ki var: Nasılsa G.57-5

h. vechilen kim var: Nasılsa G.102-4

h. vekt ola: Her vakit, her zaman G.27-5

h. zamân: Sürekli, daima, sık sık G.156-1

her çend: Öyle ise de, her ne kadar, gerçi G.3-4

herâm harâm: Dince yasak olan G.174-4

herâmî harâmî: Haydut, hırsız G.427-3

herâret harâret: Sıcaklık, ısı G.189-4

herc harc: Harç, harcama

h. ét-: Harca-, kullan-, tüket- G.514-2

h. ol-: Harcan-, kullanıl-, tüken- G.300-7

herc: Karışıklık, gürültü

h. ü merc: Darma dağınık, allak bullak, karmakarışık G.41-4

her-câyî: Aşkta değişken, vefasız, dönecek, orospu G.525-1

herem harem: Yasak kılınmış mukaddes olan şey, herkesin giremeyeceği yer, kadınlara özgü yer G.263-2

herf harf: Söz G.297-3

hergiz: Asla G.4-3

h. el ayağ olsunğ: El ayaksızdır, beceriksizdir G.272-7

herîdâr: Satın alan G.25-6

herîdârâne: Almak amacıyla G.534-1

herîf harîf: Meslektaş G.276-5

herîm harîm: Kutsal tutulan, korunulan yer, herkesin girmesi yasak yer, avlu G.311-3

herîş harîş: Açgözlü, istekli G.202-2

hermen: Taneleri başaklarından ayrılmamış tahıl yığını G.88-6

herze: Boşuna, anlamsız, faydasız G.251-1

herze-derâ: Anlamsız ve saçma sapan sözler konuşan G.97-10

herze-gerd: Boş dolaşan, kararsız, sebatsız, vefasız, döneke G.54-2

herze-meres: Boş dolaşan köpek G.24-7

hes: Ot kırıntısı, çerçöp

h. ü hâr: Ot kırıntısı, çalı çırpı, çerçöp G.122-7

h. ü hâşâk: Çerçöp G.50-5

h.-püş eyle-: Gizle-, sakla- G.384-1

hesâb: Sayı, sayma G.376-6

h. ét-: Say- TC.3.3-4

h. kitâb: Düşünüp taşındıktan sonra yapılan hesap G.149-5

h.-da: Düşünülen şey G.279-4

h.-da yoḥdur: Düşünülen şeylerin dışındadır G.279-4

hesed hased: Kıskançlık G.106-5

Ḥesen Ḥasan: İmam Hasan G.407-15

hesîs hasîs: Alçak, değersiz, cimri G.116-6

hesret hasret: Özlem G.22-6

h. çek-: Hasret çek-, öze-, arzula- G.523-6

heste: Hasta G.17-9

heste-dil: Tasalı, sıkıntılı G.538-4

heste-nisbet: Hasta soylu G.109-5

hesûd hasûd: Kıskanan G.132-7

heşhâş haşhâş: Kapsüllerinden afyon çıkarılan bir tür bitki TC.2.6-4

heşr haşr: Ölümden sonra dirilip bir yere toplanma G.168-2

heṭ haṭṭ: Yüzün çizgisi, sevgilinin yanaklarındaki tüyleri, sakal G.224-7. krş. heṭṭ

h. eṣeri: Yüz çizgisinin izi G.64-11

h. ü hâl: Süs, nakış, yüz çizgisi ve ben G.199-5

h.-i fermân: Buyruk veya hüküm içeren yazı MH.2.1-3

h.-i müşkîn: Siyah çizgi, yüzün siyah tüyleri G.216-6

h.-i sebz: Yeşil çizgi, sevgilinin yanaklarında yeni terleyen tüyleri, sakal G.64-5

heṭâ haṭâ: Yanlış, yanlış, yanlış, suç G.342-2

h. kıl-: Yanlış yap- G.342-2

heṭer haṭar: Tehlike, uçurum, korku G.211-1

heṭṭ haṭṭ: Çizgi, yanaklardaki tüyler, sakal G.1-10. . krş. heṭ

h. ü hâl: Süs, nakış, yüz çizgisi ve ben G.48-6

h.-i sebz: Yeşil çizgi, sevgilinin yanaklarında yeni terleyen tüyleri, sakal G.47-5

hevâdiş havâdiş: Hadiseler, olaylar G.179-6

hevâs havâs: Duyumlar, duygular G.244-1

h.-ı perîşân êt-: Duyumları boz-, zihni karıştır- G.244-1

heves: Geçici istek G.21-2

h. êt-: İste-, dile- TB.2.6-5

heves-pîşe: Heves ve isteği çok G.106-13

hêy (ünlem): Hey G.471-1

h. hêy (ünlem): Hey hey G.544-1

heyâl hayâl: Hayal, düş, imge, zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey G.63-6

h. êyle-: Bir şeyi zihinde tasarlayıp canlandırmak, san- G.76-6

h.-a sal-: Düşünce ve hayale daldır- G.476-2

hêyder haydar: Hz. Ali G.471-3

h.-i kerrâr: Hz. Ali G.104-13

h.-i şefder: Hz. Ali G.407-17

hêyf hayf: 1. Haksızlık, insafsızlık, yazık G.232-3

2. (ünlem) Yazık! G.249-1

hêyif hayıf: Yazık G.95-3

hêyl hayl: Leşker, ordu, at sürüsü, atlı sürüsü, bölük, takım, boy, oymak G.234-5

hêyr hayr: Hayırlı, uğurlu, yararlı G.176-5

h. iş: Uğurlu iş G.176-5

hêyrân: hayrân: Şaşırmış, çok tutkun G.37-9

h. êt-: Şaşırt- G.504-1

h. ol-: Şaşırt- G.311-1

hêyret: hayret: Şaşkınlık, şaşırtma G.548-5

h.-de kal-: Şaşırt- TB.2.6-2

h.-den kırı-: Şaşırt-, donup kal- G.194-8

hêzâr¹: Bülbül G.41-1

hêzâr²: Bin G.77-1

hezân: Sonbahar G.41-1

h. feşli: Sonbahar mevsimi G.9-5

hezâne hazâne: Devlet parasının saklandığı yer G.63-5

hezef hazef: Topraktan yapılan çanak çömlek G.222-12

hezzer hazzer: Sakınma, çekinme G.403-5

h. êt-: Çekin-, sakın-, kaçın- G.250-4

hezîn hazîn: Hüzünlü, üzüntülü, acıklı G.77-9

hezret hazret: Saygı ifadesi G.225-10

hezyân: Saçmalama, sayıklama G.73-6

Hızr: Hz. Hızır G.128-4

H. suyu: Bengi su G.559-5

H.-ı rāh: Rehber, önder, kılavuz G.175-7

hicāb: Örtü G.156-8

hicāb-ālūd: Örtünmüş, örtülü G.408-4

hicr: Ayrılık G.5-6

hicrân: Ayrılık G.9-9

h. gècesi: Ayrılıkla geçirilen gece G.87-9

h. odı: Ayrılık acısı G.121-3

h.-a düş-: Ayrılık acısını çek- G.389-9

h.-ın çek-: Ayrılık acısını çek- G.391-1

hiç: Asla, hiçbir, hiçbir suretle G.11-8

h. kim: Hiç kimse G.26-2

h. ol-: Yok ol- G.143-4

h. olmasa: Hiç değilse, en azından G.224-11

h. vech ile: Asla, hiçbir biçimde G.48-6

h. yerde: Asla G.89-4

h. yerden: 1. Boşuna, boş yere G.82-3

2. Yokluktan G.133-9

h. yoldan: Asla G.288-7

h.-e al-: Önem verme-, ilgi gösterme- G.208-4

h.-e sat-: Çok ucuza sat-, değer verme- MH.2.2-3

hîç-kāre: İşsiz güçsüz, bir işe yaramayan, değersiz G.66-6

hîç-kārelen-: İşe yarama- G.66-9

hîdmet: Hizmet, emek G.257-4

h. ét-: Hizmet et-, birinin yararına çalış- G.257-4

hîfz hîfz: Koruma, saklama G.518-4

hikāyet: Hikaye, öykü G.63-2

hikmet: Bilgelik, felsefe, gizli sebep, faydalı söz, bilgi G.217-10

hilāl: Ayça, yeni ay, genç ay, yeni ay şekli G.94-5

h.-ı 'éyd: Bayram edileceğinin anlaşılmasına sebep olan hilal G.384-5

hilāl-ebrū: Kaşları ayça gibi olan G.428-2

hilālī: Yeni ay biçiminde olan G.96-6

hîle: Hile, düzen, aldatma G.547-4

hîlket hîlket: Yaratılış G.243-8

hîmāyet: Koruma G.559-10

himmet: Çalışma, emek, gayret G.58-6

h.-i kūtāh: Aşağılık, iyi düşünmeyen G.379-3

Hindū: Hintli, köle, siyah G.324-4

hîre: Kamaşık, donuk göz G.189-8

hîred: Akıl G.240-7

hîrmān: Yoksunluk, umutsuzluk G.379-6

hîrş hîrş: Aç gözlülük, aşırı düşkünlük G.419-3

hîşār: Kuşatma, kale, sığınacak yer G.16-9

h.-lar çek-: Korumaya al- G.559-10

hitāb: Söz söyleme, konuşma

h. ét-: Seslen-, söz yönelt- G.559-9

hiyābān: Cadde, iki tarafı ağaç dikili yol, bahçe yolu G.213-4

hiyānet hiyānet: Kutsal sayılan şeylere el uzatma, güveni kötüye kullanma G.362-3

hōd: Kendi, de G.195-4

hōd-kām: Bencil, kendi bildiğine giden, büyüklenen, kibirli, inatçı, bahthı, mutlu G.62-2

hōd-nūmā: Gösteriş meraklısı G.308-6

hōd-re'y: Kendi bildiğine giden, kendi düşüncesiyle iş gören TC.2.9-4

hōrşīd: Güneş G.21-3

hōrşīd-veş: Güneş gibi G.344-9

hoş: 1. İyi, güzel G.52-3

2. Ne güzel, ne iyi, ne hoş G.5-1

hoş-cövlān: İyi koşuşturan G.213-4

hoş-elhān: Güzel ve tatlı okuyan TB.2.5-7

hoş-fercām: Sonu iyi, talihli G.343-2

hoş-güftār: Güzel konuşan G.335-1

hoş-güvār: Sindirimi kolay, tatlı G.171-8

hoş-ḥāl: Durumu iyi, sevinçli, mutlu G.348-2

hoş-ḥān: Güzel okuyan TB.2.5-1

hoş-ḥeṭ: Güzel çizgili genç G.257-2

hoş-ḥürām: Güzel yürüyüşlü, iyi davranışlı G.287-6

hoş-kāmet: Boyu posu güzel G.509-9

hoş-kemer: Beli güzel, ince bel G.207-4

hoş-lehce: Tatlı dilli, tatlı sözlü G.389-2

hoş-nesīm: Güzel kokulu G.300-1

hoş-nümā: Güzel görünen G.441-7

hoş-refṭār: Güzel davranışlı, yürüyüşü gidişi güzel G.274-4

ḥoy: Ter G.239-3

ḥoy-efṣān: Ter saçan G.282-6

ḥōkm ḥūkm: Hüküm, karar, emir, yargı G.237-3

ḥ. ét-: Yargılama sonunda bir kanıya var- G.506-6

ḥ.-i daṣa işle-: Sözü geç- G.270-2

ḥōrmet ḥürmet: Saygı G.245-5

ḥövṣele ḥavṣala: Takat G.41-6

ḥövṣelesiz: Takatsiz, sabırsız G.262-13

ḥövṣele-süz: Havsala ve takati kaldıran G.5-5

ḥū: 1. Ahlak, tabiat, adet

2. Berkitme edatı G.172-1

ḥ. sal-: Alış- G.314-6

ḥūb: iyi, güzel G.330-2

ḥūblīg: İyilik, güzellik G.142-1

ḥuceste: Uğurlu, kutlu G.5-5

Ḥudā: Tanrı G.251-7

Ḥudāyā: Ey Tanrı R.2-1

ḥuld: Sonsuz, cennet G.181-4

ḥulḳ: Huy

ḥ.-ı ḥesen: İyi huy TB.2.5-3

ḥum: Küp, şarap küpü G.230-6

ḥumār: İçki veya uyku sersemliği G.6-1. krş. hummār

ḥ. çek-: Humara katlan- G.292-8

ḥ. sindur-: Esrikliği aradan kaldır- G.258-3

ḥumār-ālūd: Baygın, şaşkın, kendinden geçmiş G.530-3

ḥumār-ālūde: Kendinden geçmiş, şaşkın G.46-5

ḥum-ḥāne: Meyhane, şarap küplerinin konulduğu yer G.163-4

ḥummār ḥumār: Esrik G.199-1. krş. ḥumār

ḥūn: Kan G.100-6

ḥ. içürt-: Tasa ve sıkıntı ver- G.449-6

ḥ.-ı ciger: Ciğer kanı, tasa G.12-8

ḥ.-ı dil: Yürek kanı, tasa, üzüntü G.72-2

ḥ.-ı dil iç-: Üzül-, tasalan-, acı ve sıkıntı çek- G.455-1

ḥ.-ı dil vēr-: Sıkıntı ver- MH.5.2-2

ḥ.-ı mürde: Donmuş kan G.458-4

ḥūn-āb: Kanlı su, kanlı gözyaşı G.83-7

ḥūn-ābe: Kanlı su, kanlı gözyaşı G.205-3

ḥūn-āṣām: Kan içici, kan içen G.509-6

ḥūn-bahā: Kan bedeli G.301-9

hün-bār: Kan saçan G.22-1

hün-çekān: Kendisinden kan akan G.330-10

hün-efşān: Kan saçan G.140-2

hün-germ: Kanı sıcak, şefkatli, merhametli G.167-2

hün-h'ār: Kan içici G.9-4

hün-h'āre: Kan içici, zalim G.158-7

hünīn: Kana bulanmış, kanlı G.192-2

h.-ciger: Ciğeri kanlı G.289-5

h.-dil: Yüreği kanlı G.297-1

hün-rīz: Kan dökücü, kan döken, kan akıtan G.221-1

hürveş: Hur gibi, huri gibi, cennet kızı gibi G.47-9

hūş: Akıl, fikir, zeka G.351-2

h.-dan gēt-: Bayıl-, kendinden geç- G.84-5

h.-ını al-: Aklını başından al-, kendinden geçir-, şaşırt- G.253-8

h.-ını apar-: Bayılt-, kendinden geçir-, şaşırt- TB.2.1-7

hūş-rübā: Akıl baştan alan TB.2.3-6

huşyār: Ayık, uyanık, akıllı G.25-5

huzūr: Baş dinçliği, gönül rahatlığı, dirlik, birinin yanında bulunma G.171-4

hübāb hābāb: Su üzerinde olan kabarcık G.259-3

hūcūm: Saldırı, saldırış G.96-4

hūmā: Saadet, mutluluk kuşu G.13-8

hūner: Beceri, ustalık G.24-9

h. ehli: Hünnerli G.401-1

hūner-ver: Hünnerli, becerikli G.461-6

hūrām: Salınma, salınarak yürüme G.51-3

hūrāmān: Hıraman, salınarak yürüyen G.17-2

hūrde-b'īn: İnce şeyleri gören, geleceği için endişe eden G.212-3

hūrde-dān: İncelikleri anlayan, bilen G.247-7

hürsend: Sevinçli, neşeli, memnun, tokgözlü G.379-2

hūrūş: Coşma, bağırma, inleme G.544-1

hūsn: Güzellik, iyilik G.399-4

hūşk: Kuru, kurumuş G.60-3

hūşk-kām: Boğazı kurumuş, susuz G.469-4

hūşk-leb: Dudağı kurumuş, susamış G.168-6

hūşū' hūşū': Sevgiyle karışık korku G.43-4

Hūten: Hutten, Türküstan'da olan bir vilayet G.12-11

hūveydā: Açık, apaçık, belli G.111-5

hūzū' hūzū': Alçak gönüllü olma G.43-4

I

ılkar: Akın G.196-8

ırag: Uzak G.12-3

1. ol-: Uzak ol-, uzak düş- G.141-8

1. olsunğ: Uzak olsun, Tanrı korusun G.141-8

ıraglıg: Uzaklık G.515-7

ışıg: Işık G.490-6

1. vēr-: Işık saç- G.232-2

İ

'ibādet: Tanrıya tapınma G.251-7

ibrām: Canı sıkma, usandırma MS.6-1

‘ibret: Bir olaydan, kötü bir durumdan ders alma G.107-10

icābet: Çağrısını kabul etme, kabul edilme, duanın Kabulü G.219-1

īcād: Yoktan var etme, yoktan yaratma G.231-9

ī. ét-: Yarat- G.1-11

ī. kıl-: Yarat- G.162-2

ictināb: Sakınma, kaçınma, Uzak olmak G.247-3

iç: İç, içeri G.66-8

iç-: İç- G.37-1

içdür-: İçir- G.420-4

içre: İçre, içinde G.89-6

içün: İçin G.2-2

içür-: İçir- G.243-6

içürt-: İçir-, içirt- G.410-8

idbār: Geriye git-, talihsizlik G.102-4

iftihār: Övünme, kıvanma, kıvanç, övünç G.394-6

iftirā: Kara çalma, bühtan G.188-5

igit: Yiğit G.29-1

ihfā: Saklama, gizleme G.473-7

ihlāş: Temiz sevgi ve yürekten bağlılık, doğruluk G.225-10

ihtilā: Karışmak, karışıp görüşmek G.62-4

ihtişār: Kısa kesme, kısaltma G.285-2

ihtişās: Uzmanlaşma

i. bul-: Uzmanlaş- G.4-3

iẖtiyār: 1. İrade, kendi isteğiyle seçme ve hareket etme, isteme G.16-1

2. Yetki G.104-2

i. elinden al-: Yetkisini al-, kendinden geçir-, gücünü tüket- G.258-1

i. ét-: Seç-, üstün tut- G.5-2

i. èyle-: Seç- G.428-7

i. kıl-: Seç-, doğru bul- G.157-2

i. vér-: İzin ver-, yetki ver- G.104-12

i.-ı elden gêt-: Yetkisini kaybet-, kendinden geç-, gücü tüken- G.455-3

iẖbāl: Birine doğru dönme, baht, istek G.40-5

i. ét-: Birine doğru dön- G.211-4

i. èyle-: Birine doğru dön- G.86-2

i.-ı bülend ol-: Mutlu ol-, yolu açık ol- G.511-4

iki: İki G.94-5

i. ‘ālem: Dünya ve ahret G.53-10

i. cahān: Bu dünya ve öbür dünya G.495-4

i. dünyā: Bu ve öteki dünya G.301-3

i. üç: İki üç, birkaç G.450-10

iki yüz: İki yüz G.319-5

iẖlīm: Ülke G.72-6

ikrāh: Tiksinme, iğrenme

i. ét-: Tiksin-, iğren- G.148-6

ikrār: Açıktan söylemek, saklamayarak söyleme G.524-1

i. ét-: Açıkça söylemek, kabul etmek G.542-2

iksīr: Değersiz madenleri altına dönüştüren ilaç, az bulunan şey G.338-3

iktidā: Uyma, tabi olma G.532-7

il: Yıl G.15-2

i. ilen: Yılda bir kez TC.1.5-3

ilāh: Tanrı G.558-1

ilāhī: Ey Tanrım G.25-2

ilan: Yılan G.45-6

ile: 1. İle G.165-7

2. Ve G.52-3

ilen: İle G.106-7

‘illet: Sebep, hastalık G.34-3

ilticā: Sığınma G.4-3

ilticālan-: Sığın- G.58-9

iltifāt: Yüzünü çevirip bakma, ilgi gösterme, saygı gösterme, iyilik etme G.272-6

i. èyle-: İlgilen-, saygı göster-, iyilik et-

iltifāt-āmīz: İyilik ve ilgiyle karışık G.184-7

īmā: İşaretle anlatmak, dolayısıyla anlatma G.191-4

imām: Namaz kıldıran kimse, önder G.536-2

īmān: İnanç G.2-4

ī. getür-: İnan- G.436-6

imdād: Yardım G.133-9

i. èyle-: Yardım et- G.9-2

i. -ına yêt-: Yardım et- G.542-1

imdi: Şimdi G.69-9

īmen: Güvenli G.15-1

imkān: Olanak G.259-7

imsāk: Bir şeyden el çekme

i. èyle-: Kendini tutmak, bir şeyden el çekme G.295-6

imtahān imtiḥān: Sınav, sınama G.528-2

i. èyle-: Sına-, dene- G.184-4

imtiyāz: Ayrıcalık, benzerlerinden ayrılmak G.142-9

i. èt-: Ayır- G.541-2

‘inān: Dizgin G.228-4

‘i. elden al-: Gücünü ve yetkisini al- G.522-6

‘i. vèr-: Yetkisine bırak- G.359-3

‘i. -ın sakla-: Durdur-, engelle- G.421-4

‘i. -ını dut-: Engelle- G.459-7

‘i. -ını elden koy-: Kendi haline ve yetkisine bırak- G.515-8

inan-: İnan-, benimse-, güven- G.32-3

inandur-: İnandır- G.494-2

ince: İnce G.476-2

inci-: Ağrı, gücen-, incin-, darıl- G.25-6

incin-: Üzüntü duy-, gücen-, kırıl- G.109-5

incit-: İncit-, acıt- G.477-5

inen: İle G.260-6

inkār: Yadsıma, gizleme, inanmama, tanımama G.524-1

inkılāb inkılāb: Değişme, dönüşme G.281-5

ins: İnsan

i. ü cān: İnsan ve cin G.407-15

i. ü cinn: İnsan ve cin G.294-8

inşāf: Merhamete, vicdana veya mantığa dayanan adalet G.59-8

i. ét-: Acı-, hakkını tanı- G.114-7

i. vēr-: İnsaf et-, acı-, hakkını tanı- G.185-3

insān: İnsan G.532-3

inşā: Yazı yazma G.94-6

i. -lar düz-: Yazı yaz- G.94-6

intihā: Son G.104-8

intihāb: Seçme, seçim G.304-14

i. kıl-: Seç- TC.3.3-3

intihāsız: Sonsuz G.88-4

intizār: Bekleme G.6-1

i. çek-: Bekle-, gözle- G.157-8

i. vēr-: Beklet- G.157-8

irşād: Doğru yolu gösterme G.461-3

‘irz ‘irz: Namus, onur

‘i.-ini apar-: Onurunu ayaklar altına al- G.308-5

‘i.-ini yih-: Onurunu ayaklar altına al- G.471-6

‘İsā: Hz. İsa G.228-4

İsār: İkram, bahşış, kendi muhtaç olduğu halde bahşış verme G.153-4

işbāt: Kanıtlama G.261-5

ise: İse G.176-3

İşfahān: İsfahan şehri G.237-7

‘İsī: Hz. İsa G.3-5

‘İsī-dem: Nefesi Hz. İsa’nın nefesi gibi ölüleri diriltten G.256-2

İslām: İslam dini G.47-4

ism: Ad

i. ü resm: Ad, san, ün G.366-5

i.-i e‘zem: Tanrının en büyük adı G.559-8

isrāf: Savurganlık, tutumsuzluk, boş yere harcama G.222-3

issi: Sıcak G.13-6

istādelīg: Dayanma, direnme G.402-2

iste-: İşte G.30-6

istē‘dād isti‘dād: Yetenek G.142-5

ister (bağlaç): Ya G.389-8

istiğfār: Tanrı’dan suçlarının bağışlanmasını dileme, tövbe etme G.433-8

istignā: Gönül tokluğu, nazlanma G.106-1

istiḥāre: Kuran ve tespih gibi şeylerin aracılığıyla bir işin hayırlı olup olmayacağını öğrenmek G.80-8

istikāmet: Doğruluk, namuslu hareket, direniş, dayanma G.99-4

i.-den düş-: Doğruluktan sap- G.383-6

i.-siz düş-: Doğruluktan sap- G.224-7

‘işyān: Baş kaldırma, uymama G.126-7

iş: İş G.392-4

i. öt-: Sınırı aş- MH.1.2-3

i.-den sal-: Boz-, yıprat- G.330-10

i.-i yohdur: İlilenmiyor G.346-8

i.-in işle-: İşini gör-, etkisini göster- G.515-7

işāre işāret: Anlamalı iz, im, belirti G.75-4. krş. işāret

i. ʿyle-: Buyur-, belirt-, işaret ve imle anlat- G.368-6. krş. işaret

işārelen-: Belirlen- G.66-1

işāret: Anlamalı iz, im, belirti, bir şeyi yüz hareketleriyle gösterme G.212-3. krş. işāre

i. kıl-: Belirt-, göster-, bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlat-, göster- G.225-8

işkil: Şüphe, hile, güçlük, engel, ayak bağı, sürgü TC.2.4-5

i.-e sal-: Zora düşür-, engelle karşılaştı- TC.2.4-5

işle-: 1. Etkile-, etkisini göster- G.519-2

2. İşle-, çalış- G.214-6

ʿişret: İçki, içki içme, içkili toplantı G.257-9

iştīyāk: Aşırı istek, özleme, arzu duyma G.463-3

ʿişve: Kırıtma, naz G.48-3

it: Köpek G.36-9

it-: Yit-, kaybol- G.407-4

ʿitāb: Azarlama, tersleme, çıkışma G.397-9

itgen: İti, yiti, keskin G.93-8

ittifāk: Anlaşma, birleşme

i. ile: Rastgele, birdenbire G.470-3

ittihād: Birlik, birleşme G.449-7

itür-: Yitir-, kaybet- G.329-4

iye: İye, sahip MH.2.3-1

iz: İz, belirti G.52-5

ʿizār: Yüz G.1-9

izhār: Açığa vurma, belirtme, gösterme G.191-4

i. ʿt-: Açığa vur-, belirt-, göster- G.31-2

i. kıl-: Açığa vur-, belirt-, göster- G.222-11

iztirāb: ıztırāb: İstirap, acı, darlık, sıkıntı G.27-1

i. ʿyle-: Sabırsızlan-, kaygılan- G.298-4

ʿizzet: Üstünlük, şeref, değer, yücelik, ululuk, kuvvet, saygı G.55-2

ʿi.-in sakla-: Değer ver-, saygı göster- G.55-2

J

jiyān: Coşmuş, kükremiş, kızgın G.108-4

K

kābil: Olabilir, mümkün, yakışır, uygun G.99-12

k. düş-: Uy-, uygun düş- G.257-3

kaç-: Kaç-, uzak dur- G.396-7

kādir: Güçlü, erkli TC.2.5-2

Kāf: Kaf dağı G.225-4

kāfī: Yeterli G.388-5

kāfir: Dinsiz G.23-3

k.-em eger bilürem: Biliyorsam kafir olayım G.287-5

kāfir-istān: Müslüman olmayanların yaşadığı yer G.293-4

kāfir-kış: Dinsiz G.293-4

kāfūr: Kafur ağacından elde edilen ve hekimlikte kullanılan bir madde G.202-4

kāgız: Kağıt G.187-2

kākül: Erkeklerde alnın üzerine sarkıtılan kısa kesilmiş saç, perçem G.11-3

k.-in tārı: Perçem teli G.424-3

ḵāl: Söz G.41-3

ḵal-: Kal-, bitme- G.82-2

ḵaldur-: Kaldır- G.78-2

ḵalḥan: Kalkan G.240-2

ḵālīb: Beden, gövde, biçim G.550-5

kām: İstek, arzu, dilek, lezzet, ağız, damak G.126-6

k. al-: Amacına ve arzusuna ulaş- MH.4.3-2

k. bul-: Amacına ve arzusuna ulaş- G.491-7

k. vēr-: Amacına ve arzusuna ulaştır- MH.3.5-2

k.-ı neheng: Timsah ağzı G.462-6

k.-in vēr-: Arzusuna ulaştır- G.333-7

k.-ımı al-: Arzusuna ulaş- G.361-4

ḵamaş-: ḵamaş- G.119-6

kām-beḥş: Arzusuna ulaştıran G.507-4

ḵāmet: Boy G.7-1

kāmīl: Olgun, eksiksiz G.246-7

kām-kār: Dilek ve arzusuna ulaşmış, mutlu, güçlü, başarılı

kām-rānlıḡ: İsteğine kavuşmak G.177-1

ḵamu: Kamu, hep, hepsi G.87-1

kān: Maden ocağı, kaynak G.407-13

ḵan: Kan G.410-8

ḵ. ağla-: Çok üzül-, yasa bat-, usan- G.288-3

ḵ. ağlat-: Canından bezdir-, zulmet-, dert veren G.167-1

ḵ. dut-: Kan al- G.45-1

ḵ. ēyle-: Kanat-, öldür- G.65-6

ḵ. iç-: 1. Çok tasa ve sıkıntı çek- G.458-6

2. Kan dök-, zulmet- G.410-8

ḵ. içdür-: Tasa ve sıkıntı ver- G.420-4

ḵ. içürt-: Tasa ve sıkıntı ver- G.410-8

ḵ. tök-: Kan dök-, zulmet- G.422-5

ḵ. yuddur-: Sıkıntı ver- G.94-1

ḵ.-ı dol-: Eceli gel-, ölüm vakti eriş- G.365-3

ḵ.-ı ḵayna-: Heyecanlan-, içi ısın-, kanı çek-, yakınlık duy- G.264-2

ḵ.-ı öz boynına: Ölmesinin sorumluluğu kendisine aittir G.405-5

ḵ.-ına gir-: Kanına gir-, öldür- G.487-6

ḵ.-ına teşne: Kanına susamış G.275-6

ḵ.-ından gēc-: Bağışla-, intikamını alma- G.440-2

ḵ.-ımı ayaḡa tök-: Kanını yere dök- G.528-4

ḵ.-ımı iç-: Kanını iç-, rahatsız et-, ıstırap ver-, sömür-, mahvet- G.221-6

ḵ.-ımı şışeye dut-: Birinin canını boğazına yığ-, sıkıntıya düşür- G.335-6

ḵ.-lar iç-: Tasa ve sıkıntı çek- G.443-2

ḵan-: Kan-, doy-, yetin- G.35-1

ḵanlı: 1. Kanlı G.5-6

2. Katil G.52-4

ḵ. baḡrı: Tasadan kanlı olmuş ciğeri G.543-5

ḵanat: Kanat G.457-1

ḵ.-ı altına al-: Koru- G.237-6

ḵānē' ḵānī': İnanmış, kanmış

ḵ. ol-: İnan-, kan- G.350-4

ḵanık: Kanık G.523-5

ḵ. al-: Kan-, doy- G.523-5

ḵānūn: Bir çalgı türü G.340-5

ḵapu: Kapı, eşik G.3-4

ḵ. aç-: Sıkıntıdan kurtar- G.223-2

ḵ. bağla-: Sıkıntı ver- G.223-2

ḵ.-sını aç-: Kabul et-, ilişki kur- G.207-6

ḵara: Siyah G.1-9

ḵ. beht: Kötü talih G.208-2

ḵ. dün: Kara gece TC.3.4-4

ḵ. ét-: Karart- G.387-3

ḵ. yer: Kara toprak G.230-5

ḵara gün: Üzüntülü, sıkıntılı zaman G.130-5

ḵ.-lere sal-: Kötü duruma düşür-, darlık ve sıkıntı ver- G.373-6

ḵara günlü: Bahtsız, talihsiz G.438-6

ḵaral-: Karar- G.58-5

ḵarala-: Siyah et-, siyah renkle yaz- G.158-2

ḵaralan-: Karar- G.66-8

ḵaralt-: Karart- G.48-4

ḵaranlıg: Karanlık G.220-10

ḵaravul: Karakol, gözcü, öncü G.387-3

ḵardaş: Kardeş G.432-5

ḵār-ger: İşleyen, etki yapan

k. ol-: İşle-, etki yap- G.13-6

ḵarınça: Karınca G.207-19

ḵarış-: Karış- G.519-1

ḵarlu: Karlı G.12-4

ḵarşu: Karşı G.168-1

ḵ. dur-: Karşı gel- TB.1.2-3

ḵ. gel-: Karşı çık- G.485-13

Ḵārūn: Çok zengin olduğu söylenen kişi G.230-5

ḵārvān: Kervan, topluca yolculuk edenler sürüsü G.497-3

ḵār-zār: Savaş, savaş meydanı G.152-6

ḵāse: Çanak G.280-3

k.-yi ser-nigūn: Yoksul, gök G.554-1

ḵāsīd: Kesat olan, eksik olan, verimsiz olan, sürümü olmayan G.334-8

ḵāş: Keşki G.29-7

ḵāş.-kī: Keşki G.378-1

ḵaş: Kaş G.12-1

ḵāşāne: Ev, küçük ev G.2-6

ḵat: Kat G.71-1

ḵat-: 1. Kat-, ekle- MH.3.2-1

2. Kat-, karıştır- G.419-4

ḵatı: Çok, katı G.93-8

ḵatı başlu: Katı düşünceli, belli ilkelere sıkı sıkıya bağlı olan G.393-7

ḵātil: Katil, öldüren G.69-7

ḵatla: Kez G.87-8

ḵatlan-: Katlan- G.274-8

ḵavur-: Kavur- G.288-6

ḵavuş-: Kavuş- G.95-2

ķāyil ķāil: Söyleyen, inanan, boyun eğmiş, razı olmuş G.69-6

ķ. ol-: İnan-, razı ol- G.69-6

ķāyim ķāim: Ayakta duran G.4-2

ķāyināt ķāināt: Var olanların hepsi, yaratıklar, evren, dünya G.559-8

ķayna-: Kayna- G.77-5

ķaynaş-: Kaynaş-, birleş- G.95-2

ķebā ķabā: Giysi G.142-1

ķebāb: Kebap, yanmış, yanık G.265-8

ķebāde: Öğretim yayı G.394-9

Ke'be Ka'be: Kabe G.71-6

Ke'belen-: Kabe ol- G.58-9

Ke'be-rov: Kabeye giden G.84-5

ķebr ķabr: Kabir, sin G.289-2

ķebūd: Gök rengi G.43-1

ķebūl ķabūl: Kabul etme, onaylama G.465-6

ķ.-ı 'āmm: Herkesin beğenmesi, halkça beğenilecek şey G.499-8

ķebze ķabza: Kılıç gibi şeylerin tutacak yeri, sap, el, avuç G.519-3

ķec: Eğri, çarpık

ķec-kūlāh: Eğri başlıklı G.494-4

ķec-neğme: Uygunsuz ve kötü nağmeli G.515-12

ķec-nezer: Eğri bakışlı, kıskanç G.150-6

ķec-reftār: Ters yürüyen, yanlış yolda yürüyen, yanlış davranan G.542-3

ķed, ķedd ķadd: Boy G.12-2, G.13-9

ķedeķ ķadeķ: İçki bardağı TB.2.1-5

ķedem ķadem: Adım G.71-2

ķ. bas-: Adım at-, bas-, ayak bas- G.97-5

ķ. evvel: İlk adımda G.121-6

ķeder ķadar: Denli G.162-4

ķedĥudālĥ: Kahyalık, efendilik G.169-6

ķedīmī ķadīmī: Eski G.466-7

ķedr ķadr: Kadir, değer G.54-4

ķ.-ini bil-: Değerini anla- G.501-8

ķedr-dān: Kadir ve kıymet bilen G.8-7

ķefen: Kefen G.142-2

ķefes ķafes: Kafes G.57-2

ķ. çākı: Kafes deliğı, kafes yarığı G.414-3

ķef¹: köpük

ķ.-i deryā: Deniz köpüğü G.409-1

ķef²: avuç

ķ.-i ĥāk: Bir avuç toprak G.228-3

ķehr ķahr: Aşağılama, ezme, saldırma, öfke, kızgınlık, öç alma MH.4.8-4

ķehrübā: Saman kapan G.251-18

ķelām: Söz G.47-6

ķelb ķalb: 1. Değıştirme, sahte G.276-81

2. Kalp, yürek G.59-5

ķelem ķalem: Kalem G.187-3

ķ. çek-: Sil-, yok et- R.11-1

ķem: Az, eksik, kötü, aşağı, değersiz G.80-7

ķ. baĥ-: Azımsa- G.80-7

ķ. bol-: Azal-, eksil- G.282-1

ķ. dut-: Kūçümse- G.18-6

- k. kııl-:** Azalt- G.48-6
- k. ol-:** Azal- G.387-9
- kemāl:** Olgunluk, yetkinlik, eksiksizlik G.4-2
- kemān:** Yay G.14-2
- k.-ını çek-:** Yayın kirişini çek-, ok at-
- kemān-dār:** Yay tutan, yay tutucu G.141-11
- kemān-ebrū:** Kaşları yay gibi olan G.530-10
- kem-bahā:** Ucuz, değeri az G.301-4
- kemend:** Uzakta bulunan herhangi bir şeyi tutup çekmek üzere atılan ucu ilmekli uzun ip, sevgilinin saçı G.48-3
- k.-i resā:** Uzun ip G.175-2
- kemer:** Bel, bel kuşağı G.54-3
- k. bağla-:** Bir işe giriş-, savaşa giriş- G.401-6
- k.-in hem èyle-:** Belini bük-, çökert- G.398-4
- kem-‘eyār:** Ayarı doğru olmayıp bozuk olan, sahte, hileli, karışık G.276-81
- kem-hövşele:** Tahammülü az olan kişi G.145-1
- kemīn:** Pusu G.225-6
- kemīn-geh:** Pusu yeri, tuzak kurulan yer G.108-4
- kemīne:** Aşağı, eksik G.559-15
- kem-nezzāre:** Kötü bakan G.148-5
- kem-nigāh:** Kötü gözle bakan G.58-3
- kem-sūhen:** Az konuşan G.301-1
- kem-zarf:** Kem-zarf, sabırsız G.19-7
- kenā‘et** kanā‘at: Kanıklık, yetinme, fazlasını istememe, kismetinden fazlasına göz dikmemek G.9-7
- k. èyle-:** Yetin- G.321-8
- kenār:** 1. Kıyı, yan G.75-6
2. Uzak G.349-5
- k. dut-:** Uzaklaş- G.301-1
- k. èyle-:** Uzak dur-, sakın- G.351-7
- kenāre:** Kenar, kucak, uzaklaşma G.176-4
- kenārelen-:** Kıyı ol- G.66-4
- ķend** ķand: Şeker G.21-6
- ķ.-i mūkerrer:** Tekrarlı şeker, sevgilinin dudağı G.31-8
- ķendīl** ķandīl: Aydınlatma aracı
- ķ.-i ‘erş:** Güneş G.511-5
- ķer:** Sağır, işitmez G.385-8
- ķerār** ķarār: Sabit ve sakin ol-, sabır G.84-8
- ķ. dut-:** Karar dut-, sabit ve sakin ol-, dur- G.11-4
- ķ. u medār:** Düzen G.489-4
- ķ. vēr-:** Karar ver-, yargıya var-
- ķ.-ın al-:** Sabrını taşır- G.557-5
- ķ.-ın elinden al-:** Sabrını taşır- G.492-7
- Kerbelā:** Hz. Hüseyinin şehit edildiğı yer G.109-1
- K. deştī:** Kerbela çölü G.407-16
- ķerem:** El açıklığı, bağış G.102-8
- k. èt-:** Bağışta, iyilikte bulunmak, lutfetmek G.75-6
- k. kııl-:** Bağışta, iyilikte bulun- G.102-8

ķerenfil ķaranfil: Bir ķeřit kokulu ķiķek TC.2.7-2

ķerĩm: Cömert, ulu, lütfü, ihsanı bol G.130-3

ķerkes: Akbaba TC.2.7-3

ķes-: Kes-, doğra- G.268-8

ķesād: Durgunluk G.26-7

ķesb: Kazanma, edinme, işleme, ķalıřma G.225-2

ķ. ět-: Kazan- G.225-2

ķ.-i feyż ět-: Nimet ve lütuftan yararlan- G.351-6

ķeřd ķařd: 1. Kasıt, niyet, istek G.7-5

2. Saldırma ve öldürmeye kalkışma G.500-10

ķesil-: 1. Dön- G.178-5

2. Kesil-, kırıl- G.76-2

ķeřr ķařr: Saray G.442-9

ķeřret: Çokluk, bolluk G.225-9

ķeř-ā-ķeř: Çekişme G.17-2

ķeř-mekēř: Karışıklık, kavga, çekişme G.210-8

ķeřřāb ķařřāb: Kasap, kesici, parçalayıcı G.319-3

ķeřtĩ: Gemi G.60-3

ķet' ķat': 1. Geç-, yol al-

2. Kesme

ķ. ět-: Katet-, geç-, yol al- G.228-4

ķ.-i menzil: Yol yürüme G.109-2

ķ.-i nezer: Bakma-, ilgiyi kes- G.37-2

ķ.-i rāh: Yol yürüme G.230-7

ķ.-i reh: Yol yürüme G.155-5

ķ.-i te'ellük: İlgileri ve bağları kesme G.396-8

ķet'e ķıť'a: Kıta, ana kara, parķa G.87-1

ķetm: saklamak, gizleme

ķ.-i 'edem: Yokluk dünyası R.10-1

ķetre ķatre: Damla G.8-1

ķetl ķatl: Öldürme G.147-7

ķevĩ ķavĩ: Güçlü G.250-3

ķ. ol-: Güçlü ol- G.194-7

ķ'ey: Ki ey G.54-2

ķeyd kayd: Bağ, bağlama, sınırlama, bir yere kapatma G.109-4

ķ.-ine dūř-: Tutsak dūř- G.530-8

ķeyfiyyet: Keyfiyet, kalite, neşe G.28-4

ķ. vēr-: Neşelendir-, keyiflendir- G.213-3

ķeyfiyyet-āferĩn: Kalite ve neşe veren G.63-4

ķeyvān: Satürn (zuhal) gezegeni G.2-2

ķezā ķazā: Kaza, beklenmedik bela, Tanrı'nın takdirinin ve emrinin yerine gelmesi G.104-12

ķıfl ķıfl: Kilit, sürgü G.108-3

ķ. ur-: Kilitle- G.108-3

ķıjultu: Kij sesi, yansıma ses G.473-6

ķıl: Kıl, tuy G.515-9

ķıl-: Yap- G.161-2

ķılıc: Kılıç G.124-1

ķırađ: Kenar, yan G.519-5

ķ.-a ķıķ-: Kenara çekil- G.519-5

ķırıl-: Öl- G.272-10

kırmızı: Kırmızı, al G.52-6

kızır-: Kırmızı ol-, kırmızılaşarak piş- G.326-6

kızıl: Kızıl, altın renkli G.240-2

ki: 1. Ki G.426-8

2. Nitekim G.64-2

kible kible: Kabenin bulunduğu yön G.12-1

kible-gāh: Kible yeri G.69-3

kible-nümā: Kibleyi gösteren G.175-1

kibrīt: Kibrit, kükürt G.189-3

kibriyā: Büyüklük G.4-1

kiçik: Küçük G.4-5

kīl: Söz

ķ. ü kāl: Dedikodu G.60-5

kīlāde kīlāde: Gerdanlık, boyna takılan süs eşyası G.441-1

kīlīd: Kilit, açar, anahtar G.207-15

kīlīsā: Kilise G.79-2

kilk: Kalem G.1-10

kim: 1. Çünkü G.20-2

2. Ki G.26-4

3. Kim, herkes G.15-5

kimi: 1. Gibi G.39-4

2. Bazı, kimisi G.10-1

kīmiyā: Üstün özellikler taşıyan çok değerli şey, altın, gümüş G.58-8. krş. kīmyā

kimse: Kimse, her hangi bir kişi TB.1.1-9

kīmyā: Üstün özellikler taşıyan çok değerli şey G.12-8. krş. kīmiyā

kīmyālan-: Kimya ol- G.58-8

kīn: Gizli düşmanlık G.77-5

kināye: Dolaylı olarak anlatılan söz, üstü örtülü dokunaklı söz G.493-1

kīne: Kin, garaz G.123-7

kīne-cū: Öç almağa uğraşan G.123-7

kiprik: Kirpik G.114-1

kīrāmu'l-kātībīn: Günahları ve sevapları yazan melekler G.390-5

kirdār: Davranış G.25-4

kirdārsız: 1. Hareketsiz, durgun G.224-9

2. Uygulanmayan söz, söylediklerini uygulamayan, güvenilir olmayan G.541-7

kird-gār: Yapan Tanrı G.207-25

kirişme: Kırıtma, naz G.34-4

kismet kismet: Nasip, talih, kader G.100-5

kışse kışsa: Hikaye G.149-5

kişi: Kişi G.96-5

kişver: Ülke G.21-8

kitāb: Kitap G.203-2

kīyām kīyām: Ayakta durma, ayaklanma, baş kaldırma, ölümden sonra dirilme G.47-1

ķ.-ı kīyāmet: Kıyametin gerçekleşmesi G.129-3

kīyāmet kīyāmet: 1. Yaman G.99-2

2. Dünyanın sonu, karışıklık, gürültü G.57-3

ķ. ét-: Karıştır- G.57-3

kīyāmet-āferīn: Kıyamet yaratan G.1-8

kīyās kīyās: Benzetme, karşılaştırma G.66-8

kıymet kıymet: Değer G.67-8
koç: Koç, damızlık erkek koyun G.488-7
kol: Kol G.548-7
kon-: Kon- G.288-2
konag: Konuk, misafir G.61-4
konagla-: Ağır-la- G.97-2
konşı: Komşu G.107-11
korh-: Kork- G.308-13
korhu: Korku G.58-2
korhulu: Korkusu olan G.56-2
korhut-: Korkut- G.355-2
koşun: Asker, yan yana durmuş asker dizisi G.44-5
kovs kavs: Yay, eğri
ķ. u kūzeh: Gök kuşağı G.233-7
ķ.-ı kūzeh: Gök kuşağı G.257-5
Qovsī Kavsī: Bu Divanın yazarı G.2-7
koy-: Bırak-, koy- G.24-1
ķ. dursunğ: Bırak dursun G.272-10
ķ. olsunğ: Olmasına izin ver, bırak olsun G.19-3
köç: Göç-, ülke değiştir- R.3-2
köhne: Eskimiş G.64-4
köhnelen-: Eski- G.64-4
köks: Göğüs G.460-4
kölge: Gölge G.473-6
ķ.-si başından aşma-: Koruması altında ol- G.473-6
kömek: Yardım G.206-4

körpi: Köprü G.432-1
kövkeb kevkeb: Yıldız G.39-4
kövl kavlı: Kavl, söz G.212-1
kövn kevn: Varlık, var olmak
ķ. ü mekân: Kainat, alem, dünya G.108-9
kövşer kövşer: Cennetteki kutsal su TB.2.7-5
köz: Küçük kor parçası, köz G.111-10
kūçe: Dar sokak G.55-5
kūh: Dağ G.76-9
ķ. kūh: Dağlar kadar, çok G.170-7
ķ.-ı bedehşân: Al dağ, kırmızı dağ TC.2.6-2
kūh-ken: Dağ kazan G.111-6
kūhsār: Dağlık yer G.41-2
kuhsār: Dağlık yer G.53-9
ķul: Kul TC.3.5-6
ķulağ: Kulak G.285-4
ķ. dut-: Kulak as-, dinle- G.59-1
ķ. ol-: Kulak as-, dinle- G.82-6
ķ. vēr-: Dinle- G.182-3
ķ.-ından çıhar-: Aklından çıkar-, unut- G.412-3
ķ.-ını bur-: Kulağını çek-, cezalandır-, sazi akort et- G.273-1
ķullığ: Kulluk G.190-7
ķumrī: Kumru kuşu G.558-3
kūr: Kör G.48-7
Qur'ân: Kuran G.1-1
ķurb: Yakınlık G.3-5

ķ.-ı meķām: Yakınlık derecesi G.52-7

ķ.-ı menzil: Yakınlık derecesi, yer, mekan yakınlığı G.228-1

ķ.-ı menzil bul-: Yakın ol- G.228-1

ķurbān: Kurban, bir gaye uğruna feda olma G.2-7

ķ. ol-: Kendini feda et- G.87-5

ķ. olım: Kurbanın olayım, sevgi veya yalvarma ifadesi G.116-5

ķurbānī: Kurbanlık, Kurban edilmek için ayrılmış G.94-7

ķüre: Demirci ocağı G.482-6

ķurı-: Kuru- G.24-5

ķurşan-: Kuşan- G.517-3

ķurtar-: Kurtar- G.60-5

ķurtul-: Bit- G.83-2

ķūs: Kös, davul

ķ.-ı rêhlet: Göç davulu R.3-2

ķuş: Kuş G.44-5

ķūtāh: Kısa G.171-5

ķūtāh-bīn: Sonucu göremeyen, basiretsiz, kısa görüşlü G.46-2

ķūteh: Kısa G.301-8

ķūy: Semt, mahalle G.21-1

ķ.-ı muķān: Ateşe tapanların yeri, semti G.263-2

ķuzı: Kuzu, koyun yavrusu G.488-7

ķuçūk: Küçük G.29-3

ķūdret ķudret: Güç G.251-12

ķūdsī ķudsī: Kutsal, yüce G.323-3

ķūdūret: Bulanıklık, koyuluk G.24-2

ķüffār: Kafirler G.445-2

ķüfr: 1. Örtme, siyahlık G.88-3

2. Tanrıya inançsızlık G.19-5

ķül: Kül G.70-6

ķ.-leri başına savur-: Ağla-, yas tut- G.335-5

ķülāh: Ucu sivri veya yüksek başlık G.234-5

ķülhān: Hamam ocağı G.272-5

ķüll: Bütün, hep, tüm G.537-1

ķ.-i ķā'ināt: Var olanların hepsi G.5-7

ķüllāb ķullāb: Çengel, kanca G.300-5

ķülle ķulle: Dağ tepesi G.532-7

ķülzüm ķulzüm: Irmak, deniz G.9-4

ķünc: Köşe, bucak G.67-7

ķ.-i 'üzlet: Issız köşe G.225-9

ķüşūr ķuşūr: Sorun

ķ. ēylemez: Sorun değil G.178-4

ķüşte: Öldürülmüş G.9-3

ķūtāhlğ: kusur G.407-6

ķüvvet kuvvet: Güç G.118-5

L

lāf: Söz, dedikodu G.118-6

l. ur-: İddia et-, bir sav ileri sür-, boş iddiada bulun- G.408-7

lāger: Zayıf, çelimsiz, etsiz, cılız G.86-3

lāl: Dilsiz G.62-1

l. ol-: Dilsiz ol-, dili tutul- G.62-1

lāle: Lale G.35-3

- 1. lāle:** Gül gül, ayrı ayrı, dağınık G.189-4
- 1.-yi eḥmer:** Kırmızı lale G.385-9
- lāle-gūn:** Lale renkli G.406-2
- lāle-şifet:** Lale gibi TB.2.2-3
- lāle-sitān:** Lelelik G.442-11
- lāle-zār:** Lalelik G.6-4
- lā-mekān:** Yersiz, yurtsuz G.2-3
- lā-übālī** Saygısız, umursamaz G.153-3
- lā-ye'kıl** lā-ya'kıl: Akılsız, bilgisiz G.478-6
- lā-yezāl:** Zevalsiz, bitimsiz, yok olmaz G.26-9
- lāyik** lāyik: Yakışan, yakışıklı, hak kazanmış olan G.10-9
- lāzim:** Gerek, gerekli G.26-4
- 1. ü melzūm:** Birbirine bağlı olan iki şey G.190-1
- leb:** Dudak G.5-4
- 1. bağla-:** Konuşma-, sus- G.327-8
- 1.-i teb-ḥāle:** Kabartılı dudak G.521-8
- leb-ā-leb:** Ağzına kadar dolu G.83-7
- leb-beste:** Susmuş, sessiz G.81-3
- leb-riz:** Ağıza kadar, taşkın G.8-1
- 1. kıl-:** Doldur- G.128-5
- leb-teşne:** Susamış G.531-3
- lefz** lafz: Söz G.66-10
- lehce:** Şive, konuşma tarzı
- 1.-yi güftār:** Dil, konuşma tarzı G.265-2
- leht:** Bir şeyin parçası
- 1. leht:** Parça parça G.79-5
- 1.-i ciger:** Ciğer parçası G.83-5
- leḥze** laḥza: An, en kısa zaman G.71-1
- 1. leḥze:** Her an G.232-3
- leḳeb** lakab: Lakap, takma ad TC.2.5-1
- le'1 la'1:** Al renkli ve değerli bir süs taşı G.10-2
- lenger:** Demir çapa G.9-4
- 1. sal-:** Dur- G.82-9
- lenger-dār:** Çapalı G.274-8
- lengerlü tığ:** Ağır veya eğri kılıç G.430-5
- leng-lengān:** Topallayarak G.74-6
- leşker:** Asker, ordu G.272-10
- leṭif** laṭif: Yumuşak, inci, hoş, tatlı, güzel G.51-1
- leyl:** Gece G.462-4
- 1. ü nahār:** Gece gündüz G.182-1
- Leylā:** Leyla, Mecnun'un sevgilisi G.408-9
- Lēylī:** Leyla G.7-5
- Lēylīlen-:** Leyla gibi ol- G.508-7
- lezzet:** Tat, zevk, haz G.116-3
- lezzet-āferīn:** Tatlı, lezzetli G.438-2
- libās:** Giysi G.72-3
- līk:** Ancak G.547-5
- likā:** Yüz, kavuşma G.5-5
- līmū:** Limon G.184-6
- livā:** Bayrak G.4-1
- lōvḥ** levḥ: Levha, yazı, resim, manzara G.1-10
- lōvn lōvn** levn levn: Çeşitli renkleri olan, renk renk G.178-7

lövş levş: Pislik, kötülük, yara G.473-5

lövün levn: Çeşit G.226-8

lütf: Lutuf, iyilik, bağış G.4-6

1. **ét-**: İyilik yap-, ihsan et-, bağışla- G.191-2

1. **éyle-**: İyilik yap- G.75-1

M

mācerā: Baştan geçen olay G.104-2

mācerālīg: Baştan geçen olay G.72-7

mādem mādām: Madem, çünkü, değil mi ki, devam ettikçe G.97-7

māder: Ana, anne G.48-7

māder-zād: Anadan doğma, doğuştan G.501-8

mā-fī-hā: İçindekiler G.212-5

māh: Ay G.18-6. krş. meh

m.-ı Ken'ān: Hz. Yusuf G.26-7

m.-ı Receb: Recep ayı TC.2.2-6

māhir: Becerikli G.137-9

māh-veş: Ay gibi, güzel G.205-7

māl: Varlık, servet, para G.175-6

m. u menāl: Servet, varlık G.302-6

māl-ā-māl: Ağzına kadar dolu TC.3.2-6

mānē' māni': Engel G.71-4

Mānī: Mani, ünlü nakkaşın adıdır G.94-3

mār: Yılan G.53-1

mātem: Yas G.130-5

māye: Töz, öz, temel G.19-1

māyil māl: Eğilimi olan G.48-4

me'al: Anlam, kavram, sonuç G.66-10

mebādā: Sakın, olmaya ki G.109-5

me'bed ma'bed: Tapınak TC.2.8-2

mecāl: Güç, fırsat G.23-5

m. bul-: İmkan ve fırsat bul- G.279-6

m. vēr-: Fırsat ver- G.23-5

mecāzī: Gerçek olmayan, sanal G.225-2

meclis: Toplantı G.34-2

meclis-efrūz: Meclisi parlatan, toplantıyı aydınlatan G.513-3

mecme' mecma': Toplanılan yer G.123-10

mecmer: İçinde tütsü yakılan kap G.28-2

mecmere: İçinde tütsü yakılan bakır G.301-5

mecnūn: Deli, çılgın, aşık G.555-5

Mecnūn: Mecnun, Leyli'ye aşık olan kişi G.157-3

mecrūh: Yaralı, yaralanmış G.123-9

m. éyle-: Yarala- G.123-9

medār: Dönence, yörünge, düzen, gaye G.64-10

medd: İllet harfi, uzatma G.1-1

m.-i 'ömr: Ömrün uzunluğu G.110-1

m.-i āh: Ahın uzunluğu, ahın çokluğu G.79-3

m.-i éhsān: İyilik çokluğu G.126-7

m.-i nezer: Gözün görebildiği kadar göz alımı, göz önünde, istenen şey G.134-1

meded: Yardım G.257-7

m. kıl-: Yardım et- G.257-7

me'delet ma'delet: Adalet, doğruluk G.559-17

medhüş: Şaşırmış, korkmuş G.351-4

medrese: Dershane, okul G.77-9

me‘ellim mu‘allim: Öğretmen G.142-5

mef‘tūn: Tutkun, fitne ve belaya tutulmuş olan, vurgun G.93-5

meğbūn mağbūn: Aldanmış G.101-4

meger: 1. Acaba G.7-5

2. Ancak, oysa ki G.13-7

3. İstisna etme ifadesi G.187-2

meğlūb mağlūb: Mağlup, yenilmiş G.409-6

meğrūr mağrūr: Kendini beğenmiş, büyüklük taslayan, gururlu G.62-3

meğz: 1. Beyin G.58-5

2. Öz, iç G.371-3

m.-i cān: Ruhun özü G.421-4

m.-i üstūh‘ān: Kemik iliği G.418-1

meğz-efrūz: Beyni yakan G.410-5

meh: Ay G.46-9. krş. māh

m.-i Ken‘ān: Hz. Yusuf G.119-2

mehcūb mahcūb: Mahcup, utangaç, sıkılğan G.204-3

mehcūr: Ayrılmış, uzakta kalmış, ayrı düşmüş, bırakılmış G.67-3

mehd: Beşik G.31-7

mehebbet muhabbet: Sevgi, dostluk G.6-6

mehebbet-nāme: Aşk mektubu, dost mektubu G.333-9

mehfil mahfil: Toplantı yeri G.28-2

meh-likā: Ay yüzlü, güzel G.429-1

mehmān: Mihman, konuk, misafir G.69-3

mehmil mahmil: Deve üzerine konulan sepet G.71-2

mehmūr mahmūr: Sarhoşluğun sebep olduğu sersemlik içinde olan G.128-4

mehnet miḥnet: Sıkıntı, tasa G.67-2

m.-in çek-: Sıkıntısını çek- G.90-1

mehnet-ābād: Üzüntü yeri, dünya G.314-2

mēhr: 1. Güneş G.47-3

2. Mihr, şefkat, muhabbet, sevgi G.33-7

m. ü meh: Güneş ve ay G.142-8

m.-in kes-: Yüz çevir-, sevdiğinden soğ- G.247-3

mēhrāb miḥrāb: Camide imamın namaz kıldırıldığı yer G.77-6

m.-i imāmet: Camide imamın namaz kıldırıldığı yer G.47-4

mēhrbān: Mihrban, merhamet ve şefkat sahibi G.42-13

mehrem mahrem: Sırdaş G.187-5

mehrūm mahrūm: Yoksun G.101-3

mehşūş mahşūş: Özgü G.142-8

mehşer mahşer: Kıyametten sonra toplanılan yer G.9-3

m. günü: Mahşer, kıyametten sonra toplanılan gün G.1-8

meh-ṭel‘et: Yüzü ay gibi G.377-3

mehv mahv: Yıkılma, ortadan kalkma, çökme, bozulma, hayran ve şaşkın G.26-9

m. ēyle-: Yok et- G.105-4

m. kıl-: Yok et- G.52-1

m. ol-: Yok ol-, hayran ol-, şaşır- G.55-3

meh-veş: Ay gibi, güzel G.397-1

mehz maḥz: Katıksız, sadece G.123-5

mehzer maḥzar: 1. Birçok kimse tarafından imzalı dilekçe G.278-2

2. Hazır olma, huzur yeri, büyük bir kimsenin önü G.226-8

mehzen maḥzen: Hazine odası G.133-6

mehzün maḥzün: Üzgün, üzüntülü G.105-8

mekāl maḳāl: Söz, söyleyiş G.547-1

mekām maḳām: Yer, kat, mevki G.52-7

m. ét-: Yerleş-, durakla-, konakla- TB.1.4-7

mekān: Yer, yurt G.381-1

mekbūl maḳbūl: Geçerli G.195-1

mekdūr maḳdūr: Güç, kader

m. ol-: Mümkün ol- G.305-5

mekr: Hile, aldatma, düzen G.547-4

mekşūd maḳşūd: Kasdolunan, istenilen şey, istek, maksad, niyet, murat G.8-6

m.-ina yētiş-: Amacına ulaş- G.220-3

mekteb: Okul G.176-8

mekteb-hāne: Okul G.422-8

mektüb: Mektup G.44-7

me'kūs ma'kūs: Ters, ters çevrilmiş, baş aşağı getirilmiş, uğursuz G.409-3

melāhet melāhat: Yüz güzelliği, tuzluluk G.243-10

melāl: Can sıkıntısı, usanç, üzüntü, hüzn, dert G.54-6

melāmet: Kınama, ayıplama, azarlama, çıkışma G.99-7

melek: Melek, manevi varlık G.47-9

melek-likā: Melek yüzlü G.98-7

melūl: Usanmış, bıkmış, bezmiş, üzüntülü G.57-5

me'lūm ma'lūm: Belli G.110-5

m. ét-: Belirle- G.188-4

mé'mār mi'mār: Bina tasarımcısı G.68-3

memlūv memlū: Doldurulmuş, dolu MS.2-1

memnūn: Sevinçli, kıvançlı, minnet altında bulunan

m. ét-: Sevindir-, kıvanç ver-, minnettar et- G.100-2

m. ol-: Sevin-, kıvan-, bir iyiliğe karşı kendini borçlu say- G.344-6

me'mūr ma'mūr: Bayındır G.137-4

me'müre ma'müre: Bayındırlık, bayındır yer G.307-2

memzūc: Bitişik, karışmış, birlik olmuş G.290-6

men: Ben G.50-6

m.-i menden al-: Kendinden geçir- TB.1.1-7

men': Yasaklama, engelleme G.26-4

m. ét-: Yasakla-, engelle- G.26-4

menāl: Ele geçirilen şey G.302-6

menbe' menba': Kaynak TB.2.5-2

me'nī ma'nī: 1. İş, konu, husus G.210-4

2. Ma'na, içyüzü, anlam G.9-8

m.-yi hēyret: Şaşkınlık işi G.210-4

me'nī-āferin: İçyüzü, anlam ve mana yaratan G.1-11

menşeb manşib: Mansıp, makam G.175-5

Menşūr Manşūr: Yardım görmüş, üstün gelen, Mansur-i Hallac asılan bir ünlü mutasavvıf G.284-7

menzil: Konak, bulunan yer, mevki, aşama G.24-4

m.-e yêtiş-: Amacına ulaş- G.364-5

menzūr manzūr: Maksut, istenilen şey, arzu, gaye G.65-9

m.-ı nezer: Görmeye ve ilgiye yakışan, beğenmeye uygun G.81-7

mé'rāc mi'rāc: Miraç, göğe çıkma G.2-2

mercān: Deniz hayvanı, denizden elde edilen bir süs maddesi G.434-7

merd: Mert, sözünün eri G.43-6

m.-i me'reke: Savaş eri, savaş arkadaşı, karşı savaşçı G.112-8

m.-i meydān: Savaş eri, savaş arkadaşı, karşı savaşçı G.118-6

merdāne: Yiğitce G.247-4

merdūd: Kabul edilmemiş, geri döndürülmüş, kovulmuş, geçersiz G.43-6

merdüm: 1. İnsan, topluluk G.96-5

2. Göz bebeği G.414-7

m.-i çəşm: Göz bebeği G.415-3

merdümek: Göz bebeği G.397-3

merdüm-şikār: İnsanları avlayan G.460-7

me'reke ma'reke: Çarpışma yeri, savaş meydanı G.301-5

m.-yi hāy hāy: Savaş ve gürültü meydanı G.301-5

meres: Boyna takılan ip G.24-7

merg: Ölüm G.361-6

mergūb: Rağbet edilen, istenilen, aranan, arzu edilen G.62-4

merhem: Yara ilacı, acıyı teskin eden şey, derdi gideren G.25-6

me'rifet ma'rifet: Bilgi, uzmanlık, edep, incelik G.225-2

merked merkad: Mezar G.3-3

merkez: Bir şeyin ortası G.11-4

mertebe: Aşama, derece, rütbe G.4-2

Meryem: Hz. İsa'nın annesi G.3-5

mescid: Secde yeri, küçük cami G.77-6

meşel: Örnek alınacak söz, atasözü G.435-1

mes'ele: Sorun, düşünülecek konu G.251-2

Mesih: Hz. İsa G.511-6

Mesihā: Hz. İsa G.1-4

mesihī: Hristiyan G.558-5

mesken: Oturulan yer, ev

m. dut-: Yerleş- G.15-6

m. èyle-: Yerleş- G.180-6

meskenet: Yoksulluk G.234-5

meslehet maşlahat: İş, husus, önemli iş, dirlik, düzenlik G.287-5

m. bil-: Uygun gör-, işi bil- G.287-5

m. gör-: Doğru bul-, uygun gör- G.176-5

mesned: Dayanacak yer, makam G.225-1

mesrūr: Sevinçli G.344-1

mest: Sarhoş, kendinden geçmiş, esrik G.30-5

mestān: Çok sarhoş, esrik G.82-8

mestāne: Sarhoşcasına, kendinden geçmişçesine G.100-6

mestūr: Örtülü, kapalı, gizli G.339-2

mes'ūd: Bahtlı, kutlu MS.3-1

meş'al meş'al: Aydınlatıcı alet, kandil, ucunda ateş yanan değnek G.189-7

meşgūl: Bir işle uğraşan

m. ét-: Yaptır-, uğraştır- G.535-6

m. ol-: Uğraş- G.221-4

Meşhed: Meşhet şehri G.486-8

meşhūr: Ünlü, bilinen G.112-7

m.-ı āfāk: Dünya ünlüsü G.219-5

meşk: El alıştırması G.47-7

m. éyle-: Alışmak veya öğrenmek için çalış- G.366-3

meşşāta: Süsleyen G.37-9

me'shūk ma'shūk: Sevgili G.70-2

metā': Mal, elde bulunan varlık G.3-4

meṭle' maṭla': Başlangıç G.87-10

meṭleb maṭlab: İstenilen şey, istek, bahis, mesele G.98-4

m. al-: İsteğe ulaş- G.138-5

meṭlūb maṭlūb: İstenilen, aranılan G.76-4

méy: Şarap, içki G.7-2

m.-i ehmer: Kırmızı şarap G.398-5

méydān: Alan G.2-3

m. çek-: Atlamak için kendini toplayıp arkaya git- G.90-7

m. gūni: Savaş günü G.109-10

méy-gūn: Şarap renkli, kırmızı G.46-5

méy-hāne: İçki yeri G.47-4

méy-hāneçi: Meyhaneci, meyhane işleten kimse G.186-4

méy-h'āre: İçki içen G.477-6

méy-kede: İçki satılan ve içilen yer, içki yeri G.5-3

méyl: İstek, yönelme G.145-2

m. ét-: Dile-, iste-, yönel- G.145-2

méy-nūş: İçki içme, içki içen TC.2.8-1

méy-perest: İçkiyi düşkün G.413-3

mezār: Kabir, ziyaret yeri, sin G.189-1

meze: İçki içilirken yenilen yiyecek, tat G.38-7

mezellet: Alçalma, bayağılaşma, alçaklık G.225-7

mezheb: Gidilen yol, dinde farklı görüşler G.19-5

mezher mazhar: Bir şeyin görüldüğü çıktığı yer, gösteren, belirleyen G.251-20

mezlūm mazlūm: Zulüm görmüş, sessiz, uysal, boynu bükük G.42-4

mezlūmāne: Zulüm görmüşçesine, sessizce G.37-7

mezmūn mazmūn: Anlam, kavram G.142-6

mezre' mezra': Tarla G.421-3

me'zūl ma'zul: İşinden çıkarılmış, kovulmuş G.175-4

me'zūr ma'zūr: Mazereti olan, mazeretli G.27-3

m. dut-: Mazur gör-, mazeretini geçerli say-, özürünü Kabul et- G.143-5

midhet midhat: Övme TB.2.5-1

mihmān: Konuk, misafir G.141-4

miqdār: Nicelik, değer G.111-11

millet: İnsan topluluğu, ulus, herkes G.558-5

mīm: Mim harfi G.270-3

mīnā: Şişe, cam, şarap şişesi G.8-3

m.-yī çerh: Mavi gök G.341-6

m.-yī méy: Şarap şişesi TC.2.6-4

minber: Camide hutbe okunan yer G.52-3

minkār: Kuşların gagası G.142-4

minnet: İyiliğe karşı duyulan şükür hissi, başa kakma G.90-6

m. çek-: Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu say- G.90-6

m. koy-: Yapılan bir iyiliği başa kak- G.346-6

mirzā: Büyük kimselerin çocuğu, bir soyluluk sanı, hesapçı, yazar, katip G.30-4

Mirzā: Mirza Tāhir Vahīd Kazvini TC.2.5-1

mis: Bakır G.58-8

mişāl: Tasvir, resim, betim G.90-3

m. çek-: Resim çiz- G.90-3

miskīn: Yoksul, zavallı G.55-5

Mısr Mısr: Mısır, ülke adı G.330-4

mişre' mışra': Mısra G.7-7

m.-i resā: Açık, anlaşılır, yeterli ve tam

miyān: Orta, bel, ara G.110-3

mizāc: Huy, doğa, yaratılış G.169-4

mīzān: Terazî, ölçü G.2-1

mīzbān: Ev sahibi, misafir kabul eden kimse G.130-3

mīzrāb mīzrāb: Çalgıç, telli çalgıları çalmaya yarayan ağaç G.194-1

mō'cūz mu'ciz: Mucize G.23-8

mō'cūz-encām: Mucize gösteren G.47-6

mōhkem muhkem: Sağlam G.195-3

mōhlet mühlet: Bir işin yapılması için verilen süre, vade G.94-2

m. vēr-: Zaman ver-, süre tanı-, fırsat ver- G.94-2

mōhlik mühlik: Öldürücü, tehlikeli G.268-2

mōhr: Mühür, damga G.45-2

m.-i leb ol-: Ağzını kapat- G.384-5

mōhre: Mühre, nerd oyunundaki taşlar G.176-9

mōhrlen-: Damgalan- G.210-4

mōhtāc muhtāc: Muhtaç, gereksinimi olan G.4-5

mō'min mü'min: İnançlı G.452-3

mō'tād mu'tād: Alışılmış, alışmış G.499-3

mōvc mevc: Dalga G.116-2

m. ur-: Dalgalan- G.83-4

m.-e gel-: Dalgalan- G.485-6

mōvce mevce: Bir dalga G.21-7

mōvcen-: Dalgalan- G.131-8

mōvķūf Mevķūf: Bağlı G.142-7

mövlā mevlā: Sahip, efendi, Hz. Ali, Tanrı G.477-8

mövsüm mevsim: Mevsim G.182-3

mövzün mevzün: Biçimli, düzgün, oranlı, uyumlu G.7-1

mü-be-mü: Tel tel, kıl kıl, inceden inceye G.232-4

muğ-beçe: Ateşe tapanın çocuğu, meyhane çırağı MS.1-1

muḥāl: Olanaksız G.195-3

m.-ı ‘ekl: Akılca olanaksız, mantıksız TC.3.4-5

muḳtedā: Kendisine uyulan, önde giden G.159-7

muḳtedālīg: Önderlik G.159-7

müm: Bal mumu, yumuşak G.200-3

m. ol-: Mum gibi yumuşa- G.259-6

mümyā: Uzun müddet çürümemesi için ilaçlanmış ölü, çok zayıf kimse G.59-3

munca: Bunca G.35-1

munda: Bunda, burada G.195-6

mundan: Bundan G.25-1

mūr: Karınca G.9-6

murād: Arzu, istek, gaye G.3-6

m.-ı dil: İstek, arzu G.197-6

m.-ına yét-: Arzu ve isteğine ulaş- G.364-4

mūsikār: Mizmar düdüğü, kaval, dervişlere mahsus bir saz G.274-1

müy: Saç, saç teli G.479-1

müy-miyān: Kıl gibi ince bel G.36-2

mübeddel: Değişmiş, değiştirilmiş

m. ét-: Değiştir- G.548-4

mübīn: Apaçık G.1-1

mübrim: Can sıkın, açgözlü, ağır hasta G.48-7

mücrim: Suçlu G.302-6

müdām: Sürekli G.78-1

müdārā: Katlanma, hoşgörü, uyma, yumuşaklık G.296-7

m. éyle-: Katlan-, uyum sağla- G.296-7

müdde‘ā: İleri sürülerek savunulan düşünce, sav G.12-1

müdde‘ālan-: İddia et- G.58-1

müddet: Süre, zaman G.346-3

mü‘ellā mu‘allā: Yüce, yüksek G.405-9

mü‘enber mu‘anber: Güzel kokulu G.38-3

mü‘eṭṭer mu‘aṭṭar: Güzel kokulu TC.2.7-2

müflis: İflas etmiş, parası pulu kalmamış kimse G.218-4

müfte: Bedava, beleş G.226-5

müfteḥir: Övünen G.559-1

müḥālīṭet müḥālaṭat: Karışma, güzel uyuşma, anlaşma G.251-17

müḥekker muḥakkar: Az, küçük, alçak, aşağılık G.2-6

mühendis: Hendeseci G.94-5

müḥenneş muḥanneş: Kadınlaşmış erkek G.72-3

müḥerrir muḥarrir: Yazar, yazan G.397-4

müheyyā: Hazır G.115-3

müḥteşer muḥtaşar: Kısaltılmış, az, küçük, değersiz G.2-6

müjde: Muştı, sevinçli haber G.220-6

m. vēr-: Muştala-, sevinçli haberi ver- G.203-5

müje: Kirpik G.179-1

müjgān: Kirpik G.85-1

mükābil mukābil: Karşı, karşılığı G.71-6

m. düş-: Yüz yüze gel- G.383-4

mükāfāt: Karşılık, ödül veya ceza G.188-2

mükārin mukārin: Bitişik, yakın G.94-5

mükeddem mukaddem: Önceki, öncül G.3-2

mükedder: Siyah, acılı, üzüntülü G.386-6

mükerrem: Saygıdeğer G.3-8

mükerrer: Yinelenmiş G.222-5

mükerrer mukarrer: Kararlaştırılmış, kesinlik kazanmış G.21-4

mükeyyed mukayyed: Kayıtlı, bağlı, sınırlı G.267-4

mükīm mukīm: Oturan, eğleşen, ikamet eden, yerleşik G.354-1

mülāyim: Uygun, yumuşak huylu, yavaş kimse G.62-5

mülk: Mal, yer, bina G.60-2

m. ü māl: Mal mülk, yer ve varlık G.555-3

m.-i Süleymān: Süleyman'ın ülkesi G.294-8

mültemes: Dilek TC.1.4-3

mümkün mümkün: Olanaklı G.67-6

mümtāz: Ayrı tutulmuş, üstün tutulmuş, seçkin G.33-7

münāsib: Uygun, yakışır G.277-9

münheşir münhaşır: Tekelleşmiş olan, yalnız birinin olan, özel olarak ayrılan G.4-6

müntehab müntahab: Seçilmiş G.397-4

mürde: Ölü, ölmüş G.209-2

mürğ: Kuş G.67-7

mürğ-zār: Çayırılık, çimenli ve sulak yer G.236-4

mürür: Geçip gitme G.64-4

m. ile: Gittikçe, yavaş yavaş, azar azar G.64-4

mürüvvet: Yiğitlik, cömertlik, iyilikseverlik G.4-6

mürüvvet-pîşe: Yüce gönüllü, yiğit G.445-5

müşāhibet müşāhabet: Konuşma, görüşme, arkadaşlık G.251-17

müşehher musahhar: Emir altında, esir alınan G.9-8

müsellem: Doğruluğu kabul edilmiş G.247-7

müselmān: Müslüman G.19-5

m. eyle-: Müslümanlaştır- G.215-2

müselmānlıg: Müslüman olma durumu G.72-7

müselmān-zāde: Müslüman çocuğu G.215-2

müselmel: Birbirine bağlı, arka arkaya gelen G.260-8

müşevvir muşavvir: Tasvir eden, nakkaş G.47-7

müşhef muşhaf: Cilt, kitap G.510-5

müstecāb: Kabul olunmuş TC.3.3-5

müste'cel müsta'cel: Acele yapılması gereken, acele eden, çabuk, ivedi G.25-3

müsteğnī müstağnī: Doygun, gözü ve gönlü tok G.261-3

müstövcib müstevcib: Uygun, yaraşır R.2-1

müsvedde: Yazı taslağı, karalama G.499-1

müşebbek: Şebeke biçimine sokulmuş, ağ ve kafes gibi örülmüş olan G.184-6

müşehheş müşahhaş: Somut, belli G.238-7

müşevveş: Karmakarışık, düzensiz anlaşılmaz G.222-9

müşk: Misk, ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde G.184-7

müşk-bār: Güzel kokulu madde saçan G.64-8

müşkîn: Mis (misk) gibi, güzel kokulu G.1-10

müşkül müşkil: Zor iş, sorun G.69-6

m. aç-: Sorunu çöz- G.207-25

m. gel-: Zor gel-, güç gel- G.215-3

m.-e düş-: Zor duruma düş- G.323-1

m.-e sal-: Zor duruma düşür- TC.2.4-1

m.-in aç-: Sorununu çöz- G.318-8

müşkül-pesend: Güç beğenen, titiz TC.3.4-3

müş: Avuç G.517-2

m. gerd: Bir avuç toz toprak G.228-3

m.-i gübār: Bir avuç toz toprak, dünya G.229-7

m.-i üstüh'ān: Bir avuç kemik G.117-2

müştāk: Çok istekli, özleyen G.312-1

müşterī: Alıcı G.524-7

mütālī'e mütāla'a: İrdeleme, inceleme, düşünme, okuma G.397-5

mütrib mutrib: Şarkıcı, çalgıcı, şenlendiren G.14-4

mütteşil muttaşıl: Bitişik, aralıksız, sürekli G.71-6

müvācihe müvācehe: Karşı, ön, yüzleşme G.397-9

müvāfık muvāfık: Uygun G.76-8

m. ol-: Uy-, uyum sağla- G.349-6

müyesser: Kolaylıkla ortaya çıkan, mümkün, olanaklı G.13-4

m. ol-: Kolaylıkla elde edil-, nasip ol-, mümkün ol- G.13-4

müzāyike müzāyaka: Sıkıntı, darlık, esirgeme G.147-7

müzterib mužtarib: Mustarip, acı çeken, sıkıntılı, ızdırap çeken G.35-4

N

nāb: Katıksız, arı, katışıksız G.17-1

nā-cavān-merd: Kötü yürekli, aşağılık, zalim, acımasız, cimri, eli sıkı G.140-7

nā-cins: Cinsi bozuk G.323-4

nāçār: Çaresiz, istemeyerek, ister istemez G.44-6

nā-çīz: Değersiz G.170-7

nā-dān: Bilgisiz G.220-4

nā-dānluğ: Bilgisizlik, cahillik G.72-2

nāgeh: Ansızın, birdenbire G.149-7

nāgehān: Ansızın, birdenbire G.446-3

nā-güvār: Sindirimi kolay olmayan, tatsız G.171-8

nā-güvārā: Hazmı kolay olmayan, tatsız G.65-4

nā-ḥām: Pişmiş G.111-10

nahār: Gündüz G.462-4

nā-ḥek: Haksız, gereksiz G.449-6

nā-hemvār: Eğri, uygunsuz

n. söz: Edepsizce ve uygunsuz söz G.222-7

nā-ḥoş: Hoş olmayan, kötü G.60-2

nā-ḥudā: Dinsiz, gemi kaptanı G.354-7

nāḥun: Tırnak G.118-5

nā-inṣāf: İnsafsız, adaletsiz G.278-7

nā-kām: Talisiz, arzusuna kavuşamayan G.391-1

nā-kes: Cimri, alçak G.246-4

nākiş nākiş: Noksan, eksik G.105-5

nālān: İnleyen G.36-9

nāle: İnilti, inleme G.8-5

n. başla-: İnle- G.148-3

n. çek-: İnle- G.33-1

nāle-fermā: İniltiye hükmeden G.166-1

nāllıḡ: İnleme G.502-7

nām: Ad, san G.1-7

n. u nişān: Ad, san G.141-3

n.-ı Ḥudā (ünlem): Allah korusun G.20-5

namāz: Namaz G.195-1

nām-dār: Ünlü G.559-12

nāme: Mektup G.17-7

n.-yi e'māl: Dünyada yapılan işlerin karnesi G.155-2

nā-mēhrbān: Sevgisiz G.266-7

nā-mēhrbānlıḡ: Sevgisizlik G.491-4

nā-me'lūm: Belirsiz G.451-2

nā-merd: Mert olmayan G.118-6

nā-merdāne: Alçakça G.172-4

nāmūs: Ar, edep, haya, ırz, temizlik, doğruluk G.153-3

nā-mülāyim: Uygun olmayan, çetin, sert G.62-5

nā-mümkün: Olanaksız G.21-1

nā-münāsib: Uygunsuz G.281-4

nā-müselmān: Müslüman olmayan G.27-5

nā-müşehḥeş: Belirsiz, soyut, muğlak G.238-7

nā-müvāfiḡ: Uygunsuz

n. düş-: Uygun düşme-, uygun gelme- G.286-8

nā-pākīze-perver: Pisleri besleyen G.146-2

nā-pāy-dār: Süreksiz, geçici, sebatsız, kararsız, durmaz G.489-5

nā-pēydā: Görünmeyen, açıkta değil, belirsiz G.476-10

nār: Ateş G.199-3

nār: Nar meyvesi G.239-3

nā-resā: Yetişmemiş, ham, uygun olmayan, kısa, aşağı, alçak G.44-3

nā-resālīḡ: Uygunsuzluk, kısalık G.159-5

nā-revā: Yakışıksız, uygun olmayan G.48-3

nā-sāz: Uygunsuz, uymaz G.168-5

nā-sāzī: Uygunsuzluk, uymazlık G.556-5

nāṣeḥ nāṣiḥ: öğüt veren G.28-6

nāṣeḥā nāṣiḥā: Ey öğüt veren G.484-13

nāsūr: İyileşmeyen yara G.76-3

nā-şād: Mutsuz G.314-6

nā-şekîbālîğ: Sabırsızlık G.388-9

nāşî: Deneyimsiz, beceriksiz G.209-10

nā-şüküfte: Açılmamış, taze G.169-8

nā-tennî: Benzer ve denk olmayan TC.1.1-7

nā-tevân: Na-tuvan, güçsüz G.19-1

nā-ümidîğ: Umutsuzluk G.531-5

nāvek: Ok G.15-3

nāvek-hürde: Okla yaralanmış olan G.463-5

nāy: Nêy G.96-4

nāz: Kendini ağıra satma, kendini beğendirmek için takınılan yapmacık cilve, işve G.17-8

n. êt-: Nazlan-, kırı- G.33-2

nāz-āferîn: Naz yaratan, oynak, çok nazlı G.110-9

nāzenîn: Cilveli, oynak, nazlı G.129-4

nāzik: İnce TB.2.3-1

nāzîr nāzîr: Bakan, gözeten TC.2.5-5

nāzlu: Nazlı, kendini ağır satan G.455-5

nāz-perver: Nazla yetişen G.367-2

ne: 1. Hangi G.41-9

2. Her ne G.65-1

3. Nasıl, nedir, nasıldır G.269-2

4. Ne kadar G.16-8

5. (bağlaç) Ne G.77-1

n. ‘eceb: Şaşılacak bir şey değildir G.345-8

n. ‘eyb: Ayıp olmaz G.23-6

n. bâbet kim: Nitekim G.119-6

n. bâbet var: Her türlü, nasılsa, kesinlikle G.229-7

n. bilsünğ: Nerden bilsin, bilemez G.68-8

n. bilür: Nerden bilir, bilemez G.35-3

n. fâyide: Ne faydası var G.206-2

n. hâşil: Sonu yoktur, ne faydası var G.56-5

n. ğem: Gam, tasa, üzüntü yoktur G.5-7

n. günde: Ne durumda, nasıl G.507-4

n. gündür: Kaç gündür G.219-1

n. günlere sal-: Kötü duruma düşür- G.203-3

n. hoş: Ne güzel, ne iyi G.109-9

n. keder: Ne kadar G.67-6

n. ki: Her ne G.40-3

n. kim var: Hepsi, hepsini G.122-8

n. lâzim: Ne gerek var G.46-3

n. me‘nîden: Niye, neden G.238-1

n. me‘nîye: Ne anlamda G.77-8

n. miqdâr: Ne kadar G.95-7

n. nisbetdür: Ne ilgisi var G.266-3

n. növ‘: Nasıl G.23-2

n. növ‘ ki: Nitekim G.189-3

n. növ‘ kim: Nitekim G.41-6

n. reng ile: Nasıl G.43-3

n. reng ilen: Nasıl, ne biçimde G.188-4

n. revâ: Yerinde değil G.17-1

n. revîş var ise: Nasılsa G.250-1

n. sebebden: Neden G.199-7

n. sözdür: Ne demektir G.208-7

- n. şüretdür:** Suret değildir G.243-9
- n. vech ilen:** Nasıl, ne biçimde G.435-5
- n. vech ilen ki var:** Nasılsa, her durumda, ne yapıp yapıp, kesinlikle G.100-5
- n. vechden:** Nasıl, neden G.139-7
- n. yerde:** Nerde G.77-3
- n. yüzden:** Niye G.38-5
- n. yüzden ola:** Niye G.24-5
- n.-den ötrü:** Niçin, niye G.320-4
- n'êt-:** Ne et- G.369-2
- n'èyle-:** Ne yap- G.287-1
- n'ola:** Ne olur, keşki G.1-11
- nebî:** Peygamber G.2-7
- nebẓ nabẓ:** Nabız, atardamarın vuruşu G.196-5
- necât:** Kurtulma, kurtuluş
- n. bul-:** Kurtul- G.240-7
- n. vër:** Kurtar- G.5-6
- necd:** Kılavuz R.12-1
- nèce:** Nasıl G.14-5
- n. kim:** Nitekim G.112-3
- nèce:** Kaç G.174-2
- nêçük:** Neden G.131-8
- nedāmet:** Pişmanlık G.72-5
- n.-in çek-:** Pişman ol- G.420-6
- nef':** Fayda, yarar G.134-7
- nefes:** Soluk, ses, ezgi G.230-1
- n. çağ èyle-:** Sağlıklı et- G.230-7
- n. çek-:** Soluk al- G.59-7
- n. meddin çek-:** Nefes çek-, ezgi oku- G.252-4
- n. nefes:** Sürekli G.189-3
- nefes-gîr:** Soluğu kesme
- n. èyle-:** İncit-, rahatsız et-, soluğunu kes- G.218-4
- nefs:** Can, kişi, kendi, öz varlık, insanı daima kötülüğe ve maddi isteklere sevk eden güç G.165-7
- neğme nağme:** Ahenk, güzel, uyumlu ses, ezgi G.107-7
- n.-yi ter:** Yeni ve güzel ezgi G.107-7
- neğz:** Güzel, iyi G.308-15
- nehāl:** Nihal, fidan G.1-11
- nehān:** Nihan, gizli, saklı G.31-8
- n. dut-:** Gizle- G.1-9
- nehānī:** Nihani, gizli, saklı G.110-4
- nehāyet nihāyet:** Nihayet, son, sonunda G.522-7
- nehīb:** Korku G.23-2
- nehl naḥl:** Hurma ağacı G.4-1
- neḥvet naḥvet:** Büyükleme, böbürlenme G.383-1
- neḳd naḳd:** Para olarak bulunan servet, peşin ödeme G.10-3
- n.-i cān:** En değerli olan şey G.27-5
- n.-i rūḥ:** En kıymetli olan şey G.3-7
- neḳḳāş naḳḳāş:** Nakış yapan, süsleyen, bezekçi G.90-3
- neḳş naḳş:** Eksiklik G.109-5

n.-i 'ömr: Ömrün azlığı, ömrü azaltan G.139-8

nekş nakş: 1. Nakış, resim, bezek G.12-3

2. Nerd oyununda taşların üzerindeki benler, nerd oyununda el G.533-2

ne'l na'l: Ayağa giyilen tahta ayakkabı veya hayvanların ayağına çakılan demir G.230-7

n.-i odda: Nalı ateşte olan, sıkıntılı, ızdırap çeken, huzursuz G.230-7

n.-in varūn ur-: Nalı ters çakmakla izini kaybet-, aldat- G.230-7

nelü: Neden G.320-4

nem: Rutubet, az yaşlık, hafif ıslaklık G.282-7

nemek: Tuz G.211-5

nemek-çes: Tadına ve tuzuna bakma, tatma, tat, çok az G.165-6

nemek-dān: Tuzluk, tuz kabı G.165-6

nemek-zār: Tuzla MH.4.9-5

nē'met ni'met: İyilik, giyecek ve yiyecek gibi şeyler, rızık G.52-2

n.-i elvān: Çeşitli nimetler G.243-1

nemlü: Nemli, biraz ıslak G.429-7

neng: Ayıp, utanma G.24-9

n. olsunğ: Kargış ifadesi G.525-6

nenni: Beşik TC.1.1-7

nergis: Bir çiçek, mahmur bakışı andırır G.22-1

n.-i bīmār: Süzgün ve sarhoş göz G.74-2

n.-i cādū: Büyüleyici göz, sevgilinin gözü TB.2.3-7

n.-i mehmūr: Süzgün ve sarhoş göz G.128-6

n.-i mest: Sevgilinin süzgün gözleri G.378-5

n.-i şehlä: Sevgilinin gözü G.477-2

nerm: Yumuşak G.66-5

nerrād: Nerd oynayan G.40-4

neseb: Soy

n. yetür-: Soya çek- MH.4.7-1

nesek nesak: Tarz, usul, yol, biçim, üslub G.67-9

neşib naşib: Pay, kısmet G.16-5

neşihet naşihat: Öğüt G.196-9

n. et-: Öğüt ver- G.102-5

nesim: Hafif yel, esinti. G.24-7

n.-i şübḥ: Sabah esintisi G.1-4

nesl: Kuşak, döl G.490-9

nesrin: Yaban gülü G.353-1

neşrü mine'llāh naşru mine'llāh: Tanrı'nın yardımı G.4-1

neste: Nesne G.204-3

neşat: Sevinç, neşe, şenlik G.57-5

neş'e: Keyif, sevinç G.23-4

n. vēr-: Sevindir, mutlu et- TB.1.3-1

neşter: Ameliyat bıçağı G.385-1

netice: Sonuç G.18-4

nevā: Azık, rızık, mal varlığı, ses, Türk müziğinde bir makam adı G.59-1

n.-sı ovc dut-: Sesi yüksel- TB.1.2-5

n.-yı çeng: Çenk sesi G.490-4

n.-yı nāle: İnleme sesi G.401-1

n.-yı nēy: Ney sesi G.522-6

nevālan-: Varlıklı ol-, zenginleş- G.58-7

nevāsızlıġ: Zavallılık, yoksulluk, sessizlik G.96-4

Nevāyī: Türk şairi Nevayi G.221-10

Nevvāb Zamān Hān: Kişi adı TB.2.5-1

nēy: Ney, bir üfleme çalgısı G.8-4

nēy-istān: Kamışlık, sazlık G.73-1

nēyrenġ: Düzen, hile, aldatmaca G.159-1

nēyrenġ-āferīn: Aldatıcı, büyücü G.540-5

nezāket: İncelik, naziklik G.251-5

nezāre: Bakma, seyretme G.5-4. krş. nezzāre

n. ēyle-: Bak-, seyret- G.368-7

n.-si dön-: Bakma- G.203-6

nezer nazar: Bakma, göz atma G.24-2

n. sal-: Bak-, göz at- G.60-3

n.-in bağla-: Gözü ayırmadan bak- G.429-1

n.-in kes-: Bakma-, ilgi gösterme- TB.2.7-1

n.-inden düş-: Gözden düş- G.16-4

nezer-gāh: Bakacak yer, görüntü yeri G.289-2

nezersiz: Basiretsiz, sağgörsüz G.398-2

neẓīr nazīr: Benzer, eş G.397-4

neẓm nazm: 1. Düzen G.93-7

2. Şiir, dizili olan şey G.65-9

neẓr: Adak, adama

n. ēyle-: Ada- G.336-4

nezzāre nezāre: Bakma, seyretme G.28-1. krş. nezāre

n.-si düş-: Gözüne takıl-, gözüne çarp- G.496-4

nırh: Narh, resmi fiyat G.59-5

nī (bağlaç): Ne G.243-1

n'īcūn: Niçin G.22-2

n. ki: Nitekim G.55-1

n. kim: Çünkü, nitekim G.179-4

nifāk: Anlaşmazlık, ara bozma, iki yüzlülük G.160-3

nigāh: Bakış G.26-3

n. ēyle-: Bak- G.238-7

n.-ı zīr-çēsm: Gözaltından çaktırmadan bakma G.354-3

nigār: Resim, sevgili G.102-6

nigār-hāne: Resim ve heykel sergisi G.292-9

nigārīn: Bezenmiş, süslü, sevgili G.551-2

nigār-istān: Resim ve heykel sergisi G.225-3

nigeh: Bakış G.239-2

nigeh-bān: Gözcü, gözetici, bekçi G.48-4

nigerān: İstıraplı, endişeli, bekleyen G.345-1

nigīn: Yüzük, yüzükteki değerli taş G.1-7

nik: İyi G.67-5

n. ü bed: İyi ve kötü G.233-5

nikāb: Yüz örtüsü, peçe G.34-4

n.-ın aç-: Yüzünü göster-, gerçek yüzünü göster- G.207-5

n.-ın götür-: Yüzünü göster- G.95-5

n.-ını üzden yaşıur-: Yüzünü göster-, gerçek yüzünü göster- G.393-6

nīm: Yarım G.387-7

nīm bismil: Yarı boğazlanmış, kesilmiş G.84-9

nīm ḥām: Yarı pişmiş G.248-6

nīm-ḥāb: Yarı uyuklu, mahmur, süzgün G.80-3

nīm-mest: Yarı sarhoş, sarhoşça G.8-2

nīm-nezer: Biraz ilgi gösterme G.54-1

nīm-reng: Rengi az, soluk renk, eksik G.78-6

nīm-tāb: Yarı kıvrık G.497-6

nişāb: Bir malın zekatını vermek üzere varılması gereken miktar, istenilen had, ölçü miktarı G.397-10

nişār: Saçmak, feda etme G.16-1

n. ēt-: Saç-, feda et- G.99-6

n. ēyle-: Saç-, feda et- G.20-3

nisbet: 1. Göre G.2-6

2. Bağ, bağlantı, ilgi, oran, yakınlık, akrabalık, soy G.559-14

n. ilen: Sanki G.29-2

n. vēr-: Nispet ver-, eşit tut-, oranla- G.37-4

nisyān: Unutma G.305-17

nīṣ: İğne, diken, ağı G.68-9

nişān: 1. Amaç, vurulması istenen nokta G.141-11

2. İz, belirti G.108-9

n. bul-: İzini bul- G.457-4

n. dut-: İz bırak- G.45-2

n. ēyle-: İz bırak-, işaretle- G.198-3

n. vēr-: İzini göster-, göster- G.127-2

n.-ımı al-: Hedef al- G.429-8

nişāne: Hedef, hedef alma G.428-2

nişīmen: Oturacak yer

n. ēyle-: Otur-, kon-, konakla- G.257-1

niyāz: Yalvarma, gereksinim G.176-1

niyyet: Niyet, kalbin bir işe yönelmesi G.99-9

nizā': Çekişme, bozuşma, kavga G.262-5

niẓām: Düzen G.4-2

nīze: Mızrak G.109-10

nōmīd: Umutsuz G.390-1

nov: Yeni

nov-bahār: Nevbahar, ilkbahar, yenibahar G.6-5

nov-gezāl: Genç ceylan G.506-3

nov-gül: Nevgül, yeni açılmış gül G.122-7

nov-ḥeṭ: Sakalı yeni çıkmış genç G.53-6

nov-ḥīz: Genç, yeni yetişmiş, yeni çıkmış G.177-2

nov-nehāl: Yeni fidan, delikanlı G.132-3

nov-niyāz: Yeni yetme, öğrenci, acemi G.467-1

nōkṣān nokṣān: Eksik, eksiklik G.74-4

n. bul-: Eksil-, azal- G.194-2

n. yēt-: Zarar gel-, zararı dokun- G.217-7

n. yētiṣ-: Zarar gel-, zararı dokun-, kusurluluk ve eksiklik ol- G.272-9

nōkṭe nokṭa: 1. Benek G.226-8

2. Konu G.397-5

nōvbet nevbet: Sıra G.42-6

n. yēt-: Sırası gel- G.42-6

n. yetiş-: Sıra gel- G.457-8

növ' nev': Çeşit, tür

n.-i insān: İnsanlık, bütün insanlar G.243-8

Nūh: Hz. Nuh peygamber G.36-6

nūk: Nevk, sivri uç G.64-7

n.-i hār: Diken ucu G.292-2

n.-i müjgān: Kirpik ucu G.124-1

nūn: Nun harfi, ne harfi G.558-3

nūr: Işık G.263-2

n.-i çəşmüm: Göz ışığı, sevgi ifadesi G.22-4

n.-i dīde: Göz ışığı G.135-9

nūrānī: Işıklı, parlak G.52-6

nuşret: Yardım

n.-i vēr-: Yardımcısı ol- G.284-7

nūş: Tatlı şerbet gibi içilecek şey G.68-9

n. èyle-: Afiyetle iç- G.99-7

nūş-ā-nūş: İç ç, afiyet olsun sözü TC.3.1-2

nūş-leb: Tatlı dilli, içilecek olan ve tatlı dudaklı G.448-5

nutk: Söyleyiş G.1-11

nüdretilü: Seyrek, az G.93-8

nūkhet: Koku G.49-1

nūkte: İnce anlamlı söz G.51-2

n. dut-: Ayıbını söyle- G.51-2

nūkte-perdāz: Nükteli ve ince söz bulup söyleyen, zeki, çabuk sezişli G.230-1

nūmāyān: Açık, görünen, parlayan G.190-1

nūshe Nüşa: 1. Yazılı şey, yazılı bir şeyden çıkarılan suret G.397-4

2. Reçete G.79-7

O

o: 1. (sıfat) O, ol R.10-1. krş. ol

2. (zamir) O, ol

o.-nğa: Ona G.82-7

o.-lar: Onlar G.225-11

o.-nca: O denli G.25-2

o.-nda: Orada G.61-3

o.-ndan: Onun için G.142-3

ocag: Ocak G.61-6

od: Ateş G.28-2

o. dut-: Ateşlen-, alevlen- G.415-8

o. ur-: Ateşe ver- G.203-1

o. yandur-: Ateş yak- G.303-2

o.-a düş-: Ateşe düş- G.306-6

o.-dan oda düş-: Tehlikelerle karşılaş- G.323-2

o.-dan oda yan-: Ateşlere düş-, ısıraplar çek- G.360-5

o.-ma yan-: Birinin ateşine yan-, başkası için belaya gir-, birinin aşkıyla yan- G.306-7

o.-lara düş-: Ateşe düş-, tehlikelerle karşılaş- G.300-6

o.-lara sal-: Ateşlere at-, zor duruma düşür- G.145-5

o.-lara ur-: Ateşe at-, tehlikelere at- G.456-1

o.-lara yan-: Ateşlerde yan-, sıkıntı çek- G.541-4

oğra-: Uğra-, karşılaş- G.427-3

oğrat-: Uğrat- G.429-5

oğrı: Uğru, hırsız G.427-2

oğrı:- Uğra-, çal- G.427-2

oğul: Oğul G.48-7

oğurla:- Çal- G.427-2

oh: Ok G.87-4

o. yaydan çıh:- Artık geri dönmeyecek bir şey yap- G.268-9

ohı:- Oku- TC.2.3-2

ohşa:- 1. Ağla- R.1-2

2. Benze- G.6-3

okşa:- Benze- G.43-7

okşat:- Benzet- G.71-6

ol: O G.2-3. krş. o

o. növ:- Öyle, öylesine G.119-6

o. reviş kim: Nitekim, nasıl ki G.222-11

ol : Ol-, varlık kazan-

o.-a ki: Keşki G.3-3

on dört: on dört TC.2.9-6

on dört gecelik ay: Dolun ay, güzel TC.2.9-6

orta: Orta G.69-6

ot: Od, ateş

otağ: Oda G.97-5

otla:- Ateşe ver- G.259-2

otlan:- Ateşe yan- G.312-7

ovbāş evbāş: Terbiyesiz, aşağılık kimse G.502-2

ovc evc: Doruk, yüce G.13-8

o. dut:- Yüksel- G.473-1

o.-a yet:- Zirveye ulaş- G.397-2

ovc-pervāz: Yüksekte uçan G.50-6

ovkāt evkāt: Vakitler G.253-3

oyağ: Uyanık, ayık G.272-3

oyan:- Uyan- G.25-5

oyat:- Uyandır- G.419-6

oyna:- Oyna-, eğlen- G.330-10

oyun: Oyun G.130-2

Ö

ög: Ön G.84-2

ö.-in bağla:- Önünü kes-, durdur-, engelle- G.327-2

ö.-in sahla:- Önün al-, durdur- G.84-2

ö.-in sakla:- Önünü al-, önünü kes-, durdur- G.270-8

ögren:- Öğren- G.366-4

öğret:- Öğret- G.37-7

‘öhde ‘uhde: Sorumluluk G.268-3

‘ö.-sinden çıh:- Başar- G.268-3

‘ö.-sinden gel:- Uhdesinden gel-, başar- G.462-5

öl:- Öl-, yaşamaz ol- G.485-9

öldür:- Öldür-, yaşamına son ver- G.420-6

ölü: Ölü, artık yaşamıyor olan G.320-1

ölüm: Ölüm G.88-4

‘ömr: Ömür, yaşam, yaşama süresi G.18-1

‘ö. ét:- Yaşa- TC.2.3-3

‘ö. èyle:- Yaşa- G.78-3

‘ö.-i Hızır: bengi suyundan içen Hz. Hızır’ın uzun ömrü G.128-4

‘ö.-inden hesāb  t-:  mr nden say- TC.3.3-4

 n:  n

 . v r-: Kılavuzluk yap- G.473-8

 p-:  p- G.210-10

 pkelen-:  fkelen-, k z- G.559-12

 rt-:  rt-, kapa-, kapat- G.207-17

 t-: Geç- G.29-2

 tr :  t r  G.456-3

 t r-: Geçir- G.498-9

 vr k  evr k : Yapraklar, kağıtlar G.27-1

 .-in per    n  yle-: Dağıt- G.277-2

 vren : Taht, padişahın tahtı G.194-5

 v   f ev   f: Nitelikler,  vmeler R.5-2

 v  iy  ev  iy : Peygamberin yerine geçenler (imamlar) G.4-2

 z: Kendi G.197-6

 . ayağıyla gel-: Kendi isteğı ile gel- G.454-2

 . b b : Kendine yakışır, kendine uygun G.313-6

 . gününe  al-: Kendini korumaya  alı - G.206-4

 .   l na  oyma-: Kendi haline bırakma- G.409-9

 .   tiy r  birle: Kendi isteğıimle G.347-3

 .  ederince: Kendine göre, gücü yettiğince, gücü yettiğı kadar G.207-19

 . odına yan-: Bile bile tehlikeye atıl- G.304-18

 .   z ne: Kendi kendine G.9-4

Özge: Başka, bambaşka G.51-1

 zi: Kendi G.8-8

 .-nden b   ber: Kendinden habersiz G.183-2

 .-nden g t-: Kendinden ge - G.211-7

 .-ne gel-: Kendine gel-, akılı başına gel- G.329-7

 .-ni it r-: Kendini kaybet-,  a   r- G.265-6

P

p : Ayak G.12-3

p -ber-c : Ayağı yerde olan, değı meyen, durağan G.539-2

p -best: Ayağı bağılı, hareketsiz MR.2-1

p -b s: Ayağı  pme G.2-2

p    : Padişah G.246-7

p     : Devlet başkanı, hükümdar G.4-7

p     : Padişah G.501-4

p k: 1. Pek, berk, hep G.388-7

2. Temiz, arı G.3-1

p k-b z: Oyunda her şeyini kaybeden, temiz oynayan, doğıru a ık G.533-2

p k-d m n: Temiz ve namuslu G.136-5

p k-g   r: Asil, temiz soylu G.263-7

p k-g v  r: Asil, temiz soylu G.214-2

p k ze: Temiz, arı, katıksız

p k ze-d m n: Namuslu G.125-5

pākīze-göher: Temiz soylu G.524-5

pākīze-gövh̄er: Asil, temiz soylu G.166-2

pāk-sīret: Temiz ahlaklı G.102-6

pāk-sūz: Pek yakıcı G.388-7

pāk-žemīr: Temiz düşünceli G.345-10

palās: Keçi kılından dokunmuş kaba kilim, yaygı G.465-4

pāmāl: Ayak altında kalmış, mahvolmuş, sürünmüş G.92-5

p. ol-: Ayak altında kal-, mahvol-, sürün- G.143-4

pāre: Parça G.20-2

pārelen-: Yırtıl-, kırıl- G.66-1

pārsā: Dinine bağlı G.159-4

pārsālīg: Günahtan kaçınma G.159-4

pās: Gözetleme, bekleme

p.sahla-: Kору-, gözle- G.415-6

pās-bān: Gece bekçisi, bekçi G.26-8

pāy: Ayak

pāy-bend: Ayakbağı, engel, koruyan, bağlı G.485-8

pāy-būs: Ayak öpen, ayak öpme G.559-3

pāy-dār: Sürekli, sabit, sağlam TC.3.4-2

pāye: Aşama, derece, temel G.130-7

pāymāl: Ayak altında kalmış, mahvolmuş, sürünmüş G.105-7

p. èyle-: Ayaklar altına al- G.118-3

peh peh (alkışlama ünlem): Ne güzel G.469-2

pehlivān: Güreşçi, güçlü, yiğit G.111-2

pehlū: Yan

p. ur-: Eşlik et-, eşit ol- TC.3.3-3

pejmürde: Solgun, solmuş G.70-1

penāh: Sığınma, sığınılacak yer G.358-6

penbe: Pamuk G.164-1

pence: Pençe, yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları G.36-3

pend: Öğüt G.32-8

p. vēr-: Öğüt ver- G.224-13

per: Kanat G.348-6

p. ü bālın sindur-: Kol kanadını kes-, kimsesiz ve yardımsız bırak-, güçsüz duruma düşür- G.526-4

p.-i kāh: Saman çöpü G.251-18

perdāz: Düzenleyen, düzeltici, parlatan G.33-4

p. ét-: Parlat- G.33-4

perde: 1. Bir müzik parçasını oluşturan seslerden her birinin kalınlık veya incelik derecesi G.22-3

2. Perde, örtü G.429-7

p. dut-: Ört- G.48-4

p.-yi dām: Tuzak örtüsü G.53-5

pergāle: Parça, ayrılmış bölüm G.459-4

pergār: Pergel, daire çizmeğe özgü alet G.11-4

perhāş: Savaş, kavga, azarlama, tersleme, darılma, katılık G.172-4

p. ét-: Kavga et- G.160-7

perī: Melek, cin, dev G.166-7

perī-çēhre: Peri yüzlü, güzel yüzlü G.524-1

perī-hāne: Melekler ve güzeller evi G.81-6

perī-rūhsār: Melek gibi güzel yüzlü G.422-1

perīşān: Dağınık, düzensiz, karmakarışık G.27-1

p. ēyle-: Dağıt- G.65-2

p. hātırı ol-: Sıkıntısını çek-, üzgün ve tasalı ol- G.530-4

perīşānlıg: Perişan olma durumu G.72-1

perī-ves: Peri gibi, çok güzel G.243-10

per-şikeste: Kırık kanatlı, üzgün, kaygılı, tasalı G.298-7

pertöv: Pertev, ışık G.1-3

p. sal-: Işık saç-, parla- G.214-5

p.-i mehtāb: Ay ışığı G.83-4

pervā: Korku, ilgi G.30-1

p. ēyle-: Kork-, önem verme-, ilgilenme- G.241-4

pervāne: Kelebek G.11-7

pervānelen-: Kelebek gibi ol- G.36-5

pervāne-meşreb: Kelebek huylu, kelebek yaradılışı G.463-8

pervāz: Uçmak G.312-3

p. ēt-: Uç- G.15-2

perverde: Yetişmiş, beslenmiş, korunmuş G.334-5

p.-yi né'met: Naz içinde büyümüş G.67-4

pes: Öyle ise G.277-6

pest: Alçak, aşağı, hafif G.8-2

peşīmān: Pişman, yaptığı bir işe üzülen G.87-8

peşīmānlıg: Pişmanlık G.72-5

peyām: Haber, başkasından alınan bilgi G.75-1

p. yētūr-: İletiyi ulaştır- G.174-1

pey-ā-pey: Birbiri ardınca, birbirinin arkasından TC.3.5-2

péydā: Açık, belli G.1-1

p. ēt-: Ortaya çıkar- G.476-10

péygām: Peyam, haber, başkasından alınan bilgi G.44-7

p. apar-: Haber veya bilgi götür- G.442-5

peyk: Haber ve mektup getirip götürən G.44-7

péykān: Okun ucundaki sivri demir G.36-8

p. çek-: Oku yaradan çıkar- G.156-7

péyker: Yüz, çehre, beden, gövde G.334-1

péymān: Ahd, yemin, ant G.260-5

péymāne: Büyük kadeh, şarap bardağı G.20-5

péyvend: Bağ, ilgi G.248-3

péyveste: Sürekli, bitişik G.11-1

pīç: Büklüm, kıvrım, dolaşık

p. ü tāb: 1. Büklüm, kıvrım, dolaşık G.34-1

2. İstirap ve sıkıntı G.88-7

p. ü tāba sal-: Sıkıntıya düşür- G.54-3

pille: Derece, merdiven basamağı G.68-6

pīne: Yama G.261-3

pinhān: Gizli G.24-3

p. dut-: Gizli tut-, gizle- G.122-8

p. ēt-: Gizle- G.111-7

pīr: 1. Öncü, şeyh G.137-2

2. Yaşlı G.44-8

- p. ol-:** Yaşlan- TC.2.3-3
- p.-i çerh:** Zuhâl, satürn gezegeni G.168-4
- p.-i Ken‘ân:** Hz. Yakup G.167-8
- p.-i mugân:** Zerdüştilerin büyüğü, meyhaneci G.264-3
- p.-i Şen‘ân:** Şeyh San‘an G.78-9
- pîrâhen:** Gömlek G.380-4. krş. pîrehen
- pirāye:** Süs G.442-14
- pîrehen:** Gömlek G.380-6. krş. pîrâhen
- pîş-â-pîş:** Önce gelen, öncül G.78-1
- pîş-ceng:** Savaş öncüsü G.462-5
- pîşvâ:** Önder G.4-4
- piyâle:** İçki bardağı G.108-7
- poz-:** Boz, sil- G.187-5
- pozul-:** Bozul- G.88-7
- pūç:** Boş, içi boş G.259-3
- p. ét-:** Boşa harca-, yok et- G.286-7
- pul:** Para G.306-5
- pūşīde:** Örtülü, gizli G.212-12
- pül:** Köprü G.299-7
- p. bağla-:** Köprü yap- G.303-7
- pür-çîn:** Çok buruşuk, çok bükülmüş ve karışık G.55-2
- pür-dāg:** Çok tasalı G.84-3
- pür-gerd:** Çok tozlu G.225-5
- pür-girih:** Çok düğümlü G.387-4
- pür-gül:** Gül dolusu MH.4.8-3

- pür-ḥem:** Çok bükülmüş G.548-4
- pür-ḥumār:** Çok esrik G.139-7
- pür-ḥūn:** Kan dolu G.124-7
- pür-iztirāb:** İstirap dolu, çok sıkıntı G.131-1
- pür-kēš:** Çok çekilmiş G.406-5
- pür-nem:** Çok ıslak G.3-3
- pür-nūr:** Çok ışıklı, çok parlak G.558-6
- pür-şūr:** Çok çoşkulu TC.1.4-4
- pür-tāb:** Çok kıvrımlı, çok dolaşık G.163-2
- pür-zer:** Çok altınlı TB.2.2-2
- pür-zūr:** Güçlü G.10-5
- pūšt:** Arka, sırt G.257-5

R

- rāh:** Yol G.130-3. krş. reh
- r. u reviş:** Yol, yöntem, biçim G.492-6
- rāḥat:** Huzur, kolay, sıkıntısız, üzüntüsüzlük G.194-3
- rāh-nümā:** Kılavuz G.175-7
- rām:** Boyun eğme
- r. ēyle-:** Boyun eğdir- G.7-5
- r. ol-:** Boyun eğ-, itaat et- G.140-1
- rāygān:** Bedava G.348-2
- rāz:** Sır, giz, gizem G.50-2
- r.-ı dīl:** Yürekte gizli tutulan sır G.215-4
- rāzi:** Memnun, uygun bulan, benimseyen G.11-7
- Reb:** Rab, besleyen, yetiştiren Tanrı G.24-1
- re‘d ra‘d:** Gök gürültüsü G.42-10

ref': Kaldırma G.34-4

refāket refākat: Arkadaşlık G.543-6

r. kes-: Arkadaşlığı boz-, ayrıl- G.543-6

refīk: Arkadaş G.140-1

reftār: Salınarak yürüyüş, yürüyüş, davranış TB.2.3-1

reg: Damar G.109-3

r.-i ebr: Buluttan beliren çizgi G.415-9

reğbet rağbet: İstek, arzu G.32-4

reh: Yol G.304-4. krş. rāh

r. dut-: Yönel-, izle- G.498-9

reh-güzār: Yol üstü, geçilen yol G.80-3

rehm rahm: Acıma G.31-3

r. üste gel-: Acı- G.540-2

rehmet rahmet: Acıma, esirgeme, koruma, yarlıgama G.99-10

rehne: Rahne, gedik, yarık, delik G.59-2

r. düş-: Delin- G.530-9

r. sal-: Yar-, boz-, karıştır- G.59-2

r. tap-: Delin- G.510-4

r.-ni dut-: Deliği kapat- G.384-3

reh-nümā: Kılavuz G.251-21

reh-nümūn: Yol gösterici, kılavuz G.491-2

reh-rov: Yol giden, yolcu G.272-3

rehş: Rahş, gösterişli ve güzel at G.559-4

rehşān: Rahşan, parıltılı, ışıltılı, parlayan, aydınlatan G.517-4

reht: Ev eşyası, giysi G.419-5

reh-zen: Haydut, yol kesen G.440-6

re'ıyyet ra'ıyyet: Birinin idaresine bağlı olanlar, halk G.272-9

reķem rakam: Yazı yazma

r. ēt- (ēyle-): Yaz- R.11-1

reķīb rakīb: Rakip, yarışan, bir yarışta, aynı şeyi elde etmeye uğraşan G.207-14

reķş rakş: Dans etme, oynama

r. ēyle-: Dans et-, oyna- G.131-4

Remezān Ramazān: Ramazan ayı TC.2.2-6

reml: Kum falı G.202-2

remz: İşaretle anlatma, gizli ve kapalı söyleme G.191-4

re'nā ra'nā: 1. Gevşek, hafif, aşağılık, zayıf G.59-9

2. İyi, güzel G.11-1

re'nālan-: Zayıfla- G.59-9

renc: Sıkıntı, zahmet, ağrı, sızı G.194-3

r. apar-: Acı ve sıkıntıya katlan-, emek ver-, didin- MH.4.8-1

reng: Renk G.6-4

r. koy-: Reng bırak- G.157-6

reng-āmīz: Renk renk, çeşitli renkli, nakkaş, bezekçi G.47-5

rengīn: Renkli, boyalı, güzel, süslü G.55-4

r. ēt-: Boya-, süsle- G.123-12

r. söz: Tatlı söz MH.4.9-1

resā: Yetişen, yetişkin, yüksek, uygun G.12-2

resālan-: Resa ol- G.58-6

resīde: Ulaşmış, yetişmiş, olgunlaşmış G.174-5

resm: Usul, tavır, davranış, adet, alışkanlık, görenek G.58-4

reşk: Kıskanma G.20-6

r. apar-: Kıskan- G.428-2

reṭl raṭl: Bir sıvı ölççeği, büyük kadeh

r.-i girān: Büyük içki bardağı G.141-1

revā: Yakışır, uygun, yerinde G.17-1

r. gör-: Uygun bul- G.317-2

revāc: Değer, sürüm, geçerlik G.159-4

r. vēr-: Değerli, sürümlü ve geçerlikli yap- G.159-4

revān: 1. Çabuk G.77-4

2. Giden, akan, akıcı G.10-2

3. Ruh, can G.229-1

r. ét-: Akıt- G.237-1

r. éyle-: 1. Akıt- G.204-5

2. Gönder- G.310-1

reviş: Biçim, üslup, tutum, davranış G.37-2

re'y: Görüş, düşünce G.126-1

reyāḥīn: Reyhanlar, fesleğen denilen kokulu otlar G.55-1

reyhān: Fesleğen, güzel kokulu bir süs bitkisi G.353-1

rezm: Savaş TB.2.5-3

ridā: Örtü, belden yukarı örtülen şey G.4-4

rif'et rif'at: Yükseklik, yücelik TB.2.6-1

rīg-i revān: Çölde rüzgarla savrulan kum G.207-7

rikāb: Özeni, büyük bir kimsenin huzuru, önü G.210-10

rind: Aldırışsız, dünya işlerini hoş gören, dış görünüşü laubali olduğu halde, aslında kamil olan kimse, uyanık, zalim, hileci G.168-4

rişte: Tel, iplik, bağ G.123-4

r.-yi cān: Vücudu birbirine bağlayan bağ G.25-2

r.-yi tesbīḥ: Tespih ipliği G.22-8

riyā: Özü sözü bir olmamak, gösteriş, iki yüzlülük G.56-1

riyāz: Bahçeler, ağaçlık çimenlik yerler G.115-7

riyāzet: Dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınma G.109-3

riżā rīzā: Razı olma, isteme, istek, memnunluk, hoşnutluk G.104-5

r.-sın riżāsına vēr-: Birinin isteğini kabul et- G.304-11

r.-sını vēr-: Razı ol-, kabul et-, uygun gör- G.104-5

r.-yı Ḥek: Tanrının rızası R.12-2

rizk rīzk: Azık, yiyecek içecek sey G.36-4

riżvān rīzvān: Cennet

r.-unḡ rōvzesi: Cennet bahçesi G.260-3

rōvneḵ Revnaḵ: Süs, parlaklık, göz alıcılık, güzellik G.47-3

r. vēr-: Parlaklığını artır-, güzelleştir- G.428-6

rōvšen: Ruşen, aydın, parlak, açık G.31-7

r. ét-: Ruşen et-, aydınlat- G.7-6

rōvšen-ger: Aydınlatan, parlatan G.432-6

rōvšen-re'y: Aydın düşünceli, ileri görüşlü G.37-9

rövze ravza: Çayırılık, güllük G.167-7

r.-yi rizvân: Ravza-i rıdvân, cennet G.2-6

rövzen: Revzen, duvar deliği, pencere G.165-2

rubâ'î: Rubai R.11-1

rû-be-rû: Yüze yüz G.284-2

rûh: Ruh, tin G.3-1

r.-ı Kûdsî: Hz. Cebrail G.485-2

r.-ı revân: Aziz can G.87-5

Rûhü'l-emîn Rûhü'l-emîn: Hz. Cebrail G.1-4

Rûhü'l-kudûs Rûhü'l-kudûs: Hz. Cebrail G.511-6

Rûm: Anadolu, beyaz tenli G.324-4

rûy: Yüz G.21-3

rûy-nümâ: Yüzünü gösteren TB.1.2-3

rûz: 1. Gün, 24 saat G.355-2

2. Gündüz, sabahtan akşama dek G.337-6

r.-ı mehşer: Mahşer günü G.355-2

r.-ı veşl: Kavuşma günü G.290-4

rûze: Oruç G.384-5

rûz-efzûn: Gün geçtikçe artan G.316-8

rûzgâr: Devir, dünya, talih G.16-7

r. geç-: Zaman geç- G.57-4

r.-ı kâra: Yaşayışı kötü olan G.142-8

r.-ın kâra eyle- Yaşayışını yok et- G.67-3

rûzî: Rızık, azık, kismet, nasip G.72-2

r. ét-: Nasip et- G.386-7

r. ol-: Kismet ol- G.115-3

rûh: Ruh, yüz, yanak G.68-5

rûhsâr: Ruhsar, yüz G.32-3

rûhşet ruhşat: İzin, müsaade G.8-8

r. vër-: İzin ver- G.111-8

Rüstem: Bir yiğitin adı G.266-6

Rüstem-şifet: Rüstem gibi savaştı, yiğit, kan dökücü G.228-5

rûsvâ: Rezil, kepaze, ayıpları meydana çıkarılmış G.105-3. krş. rûsvây

rûsvâlıg: Rûsva olma durumu G.105-3

rûsvây: Rezil, kepaze, ayıpları meydana çıkarılmış G.268-2. krş. rûsvâ

rûtbe: Basamak, derece, mertebe G.3-9

rû'ûnet ru'ûnet: Bezenme, süslenme, bencillik, büyüklenme, böbürlenme G.51-3

r. sat-: Büyüklen-, böbürlen- G.509-9

S

sâ'at: 1. Saat, zaman G.366-4

2. Saati gösteren alet G.79-4

şabâh: Sabah G.139-6

şâbit: Durağan G.39-3

saç-: Saç- G.245-10

sâde: Yalın, süssüz G.441-2

sâde-dil: Temiz yürekli, saf, bön, kolay aldanan G.218-5

sâdeliğ: Sahlık, yalınlık G.394-5

sâde-şûret: Erkek sevgili G.244-5

şadık: Doğru, samimi, doğru sözlü G.181-2

şâf: Katışıksız, arı G.16-3

- ş. u dürd:** Katışksız ve katışıklı G.419-4
- şāf-dil:** Gönlü saf, kalbi temiz G.224-5
- şāf-gövher:** Asil, yaratılışı temiz, temiz soylu G.186-3
- şāfī:** Katışksız, katıksız, duru G.526-2
- sağ:** Sağ, sağlam G.272-10
- sāger:** Sagar, içki bardağı G.8-1
- s. çek-:** İçki iç- G.272-2
- s.-i méy:** İçki bardağı G.30-3
- s.-i teb-hāle:** İçki üzerinde olan kabarcık G.189-2
- sāhet** sāhat: Saha, alan, avlu, eşik G.559-16
- şāhib:** Sahip, iye
- şāhib-cemāl:** Güzel yüzlü, güzel G.339-2
- şāhib-dil:** Çok anlayışlı ve sezgili, kavrayışlı, uyanık G.133-6
- şāhibe'z-zamān:** Şiilere göre 12 imamın sonu Hz. Mehdi G.42-14
- şāhib-hāne:** Ev iyesi G.172-8
- şāhib-hired:** Akıllı, bilici G.353-3
- şāhib-nevā:** Varlıklı, sesli G.13-2
- şāhib-nezer:** Görüşü ve düşüncesi güçlü olan G.86-5
- şāhibü'z-zamān:** İmam Mehdi G.478-9
- şāhib-zamān:** Şiilere göre 12 imamın sonu Hz. Mehdi G.256-7
- sāhir:** Büyücü G.137-9
- sahla-:** 1. Tut-, durdur- G.84-2
2. Sakla-, alıkoy-, koru- G.87-4
3. Sakla-, gizle- G.348-4
- saṅga:** Sana G.2-1
- sak:** 1. Sağ, sağlam, esen G.89-4
2. Sağ, sol karşıtı G.47-9
- sakal-:** Sağal-, iyileş- G.485-13
- sakın-:** Sakın-, çekin- G.266-5
- sākī:** İçki toplantılarında içki dağıtan kimse G.5-5
- sākīyā:** Hey saki, ey saki G.8-1
- sakla-:** 1. Gizle-, sakla- G.205-1
2. Kori- G.98-7
- sal-:** At-, düşür- G.10-5
- s.-ub gēt-:** Çekip git- G.325-10
- sālik:** Bir tarikat yolunda olan G.56-2
- san-:** San- G.42-10
- san ki:** Sanki G.257-6
- sancıl-:** Saplan-, bat- G.200-3
- şānī:** İkinci TC.3.5-5
- saral-:** Sarar- G.536-6
- sarāy:** Saray, ev G.494-3
- sat-:** Sat- G.518-2
- sataş-:** Sataş- G.119-7
- savug:** Soğuk G.13-6
- savul-:** Savul-, uzaklaş- G.442-3
- savur-:** Savur- G.62-2
- say-:** Say-, var say-, hesaba kat- G.133-8
- sāye:** Gölge G.13-8
- s. sal-:** İlgi göster- G.425-9
- sāye-bān:** Gölge G.131-6

sāyil sâil: Dilenci G.425-9

sāz: Çalgı G.33-1

s. ét-: Çalgıyı çal-, çalgıyı kur- ve çalmaya hazırla- G.33-1

s. éyle-: Hazırla-, düzenle-, bir çalgıyı doğru ses vermesi için ayarla- G.340-5

sāz-gār: Uygun, uyumlu G.491-6

se'ādet sa'ādet: Mutluluk, kutluluk, kut G.332-7

şe'b şa'b: Çetin G.245-4

şebā şabā: Sabahleyin gün doğusundan esen hafif ve yumuşak rüzgar G.12-9

şebāt: Yerinden oynamamak, kararlı olmak G.182-7

sebeb: Araç, neden G.63-3

şabr şabr: Sabır, acıya katlanma G.8-2

ş. éyle-: Katlan- G.17-5

şebt: Yazma, yazılmış G.450-4

sebū: Testi G.108-6

sebū-kēş: Testi taşıyan, içki içen G.292-8

sebūk: Hafif, yeğni, çabuk

sebūk-cövlān: Hızlı, hızlı yürüyen G.37-3

sebūk-'inān: Çabuk koşan G.128-7

sebūklığ: Hafiflik, bayağılık, güçsüzlük, onursuzluk G.249-6

sebūk-reftār: Hızlı G.335-7

sebūk-séyr: Hızlı G.443-6

sebz: Yeşil G.4-1

s. kıl-: Yeşert- G.485-4

s. ol-: Yeşer- G.94-4

sebze: 1. Buğday renkli, esmer G.47-7

2. Yeşillik, göverti, göveri G.6-4

sebz-ḥett: Yeşil çizgili G.491-3

sebz-pūş: Yeşil giyinen G.19-2

seccāde: Namazlık G.416-4

secde: Tanrı için yere kapanış G.158-7

şed: Sad, yüz G.39-2

şedā şadā: Ses G.8-4

ş. çıḡ-: Ses çık-, ses oluş- G.280-6

ş. göklere çıḡ-: Çok bağırıp çağır- G.268-5

ş. vēr-: Ses çıkar-, ses yap- G.135-1

ş.-sı çıḡma-: Sesi çıkma- G.104-6

şed-berg: Yüz yapraklı G.74-3

sedd: Engel, baraj G.9-6

s.-i Sikender: İskender bu köprüyü yaparak halkı Yecüc Mecüc'un zulmünden kurtarmıştır. G.21-2

şedef şadef: İnci kabuğu G.46-1

şedke şadka: Sadaka, yoksullara yardım olarak karşılıksız verilen şey G.18-7

şedr şadr: Ön, baş, ileri, oturulacak yerlerin en iyisi G.141-5

şed-pāre: Sad-pare, yüz parça G.10-7

şef şaf: Sıra, dizi G.160-5

ş. bağla-: Sıraya dizil- G.430-2

şefā şafā: Eğlence, gönül şenliği, gönül rahatlığı ve sevinçlilik G.205-1

ş. vēr-: Haz ver-, lezzet ver- G.135-5

sefāhet sefāhat: Aptallık, düşüncesizlik G.59-6

sefer: Yolculuk, bir yerden bir yere gitme G.134-2

şefhe şafha: Sayfa G.51-5

sefid: Ak, beyaz G.358-5

sefine: Gemi G.75-6

şefrā şafra: Öd, öddeki acı sıvı, sıkıntı G.21-6

seg: Köpek G.56-4

sehā: Cömertlik, bağışlama TB.2.5-2

şehbā şahbā: Şarap, kırmızı şarap G.8-3

Sehend: Tebriz yakınlıklarındaki Sehend dağı TC.2.6-2

seher: Tan, tan ağartısı MS.3-1

seher-gāh: Tan yeri, sabah zamanı G.440-7

sehi: Düz, doğru G.158-6

sehi-bālā: Düz boylu G.11-2

sehi-kāmet: Boyu düz G.303-6

sehl: Kolay G.507-2

şehn şahn: Avlu G.177-2

séhr sihr: Büyü G.33-5

s. ét-: Büyüle- G.108-7

şehrā şahra: Çöl, kır G.9-3

ş.-lara çit-: Çöllere git- G.495-8

ş.-lara düş-: Evinden yurdundan ol- G.282-4

ş.-ya düş-: Çöllere düş-, evinden ol-, yurdundan ayrı düş- G.353-6

ş.-yı Kerbelā: Kerbela çölü G.44-9

séhr-āferīn: Büyücü G.276-6

şehrā-neverd: Çölde dolaşan, göçebe G.228-1

seht: Zor, güç, çetin, katı

seht-bāzū: Güçlü G.144-6

seht-cānliḡ: Dayanıklı, dirençli G.335-9

seht-kemān: Boylu boslu, güçlü kimse, yiğit, okçu G.145-2

sehv: Yanlış, yanılma G.314-1

sekf sakf: Dam, çatı, tavan G.108-3

s.-i felek: Gökyüzü G.108-3

sekiz: sekiz

s. cennet: Sekiz cennet TC.2.7-6

şelā şalā: Çağırma

ş. vēr-: Çağır- G.135-6

şelāh şalāh: Düzeltme, iyileşme, iyilik TC.3.1-5

selām: Selam, esenleme G.43-4

s. yétür-: Selam söyle- G.174-1

semā: Gök G.56-5

semā': Şarkı, musiki dinleme, Mevlevilikte musiki eşliğinde dönme TC.2.3-4

s. éyle-: Musiki dinle-, Mevlevilikte musiki eşliğinde dön- G.22-3

semen: Yasemin TB.2.2-8

semend: Çevik ve güzel at G.2-3

semender: Ateşte yaşayıp beslenen hayvan G.36-4

semender-meşreb: Semender huylu, semender yaradılışlı G.100-2

semender-tīnet: Semender huylu, semender yaradılışlı G.463-8

semen-sāy: Yasemine dokunarak kokusunu yayan TC.2.9-5

semer: Ürün, verim G.312-1

ş. vér-: Ürün ver-, meyve ver- G.183-3

semîn: Etli, besili, semiz G.412-2

şemîn: Değerli G.1-5

semûm: Sam yeli, yakıcı rüzgar G.261-4

sen: Sen G.4-1

şenā: Övme G.279-7

şenā-h'ān: Alkışlayan, öven G.279-7

Şen'ān Şan'ān: Şeyh Sa'nān G.270-4

sencīde: Ölçülmüş, tartılmış, yerinde G.93-6

şendel şandal: Güzel kokulu sert bir ağaç, baş ağrısı için iyi gelir G.64-1

şenem şanem: Put, güzel, sevgili G.161-1

şenem-hāne: Put hane, tapınak G.483-5

şenem-kede: Put hane, tapınak G.251-6

seng: Taş G.91-5

s.-i hārā: Sert taş, kaya G.259-6

s.-i hāre: Pek sert taş, kaya G.80-5

s.-i sevdā: Akrep ağısını gideren taş G.358-5

seng-bār: Taş yağın G.16-9

seng-dil: Taş yürekli, acımaz G.12-4

sengīn: Ağır, taştan olan G.76-5

sengīn-dil: Taş yürekli, acımasız G.32-3

seng-lāh: Taşlık yer G.127-5

seng-sār: Taşlama, taşa tutma, insanı taşıyarak öldürme

s. ét-: Taşla-, taşa tut-, insanı taşıyarak öldür- G.153-7

s. ol-: taşlan-, taşa tutul- G.276-9

sep-: Serp-, saç- G.510-12

ser: 1. Baş G.42-3

2. Kast, niyet G.211-7

s. çek-: Yüksel- TC.2.7-1

s. ü kār: İş güç, ilgi G.65-2

s.-i bāzār: Pazar başı G.68-8

s.-i kūy: Semt, mahalle başı G.5-2

s.-i mū: Kıl ucu, pek az şey G.472-7

s.-i müjgān: Kirpik ucu G.121-5

s.-i rāh: Yolunun üstü, bir kimsenin geçeceği yol G.225-7

s.-i rāh-ın dut-: Durdur-, yolunu bekle- G.188-6

s.-i séyr: Gezme niyeti G.211-7

s.-i zūlf: Saçın ucu G.376-2

ser-: Ser-, as- G.429-7

serā: Ev, saray, köşk, G.233-8

serāb: Çöllük arazide, ışık kırılması sonucu görülen aldatıcı gerçek olmayan hayal, ılgım G.46-6

ser-āmed: İleri gelen, başta bulunan, üstün G.425-6

ser-ā-pā: Baştan ayağa kadar, bütün olarak G.192-7

ser-ā-ser: Baştan başa, büsbütün TC.2.7-4

ser-bār: Ekleme, katma, ek G.238-8

ser-be-ser: Baştan başa G.77-9

ser-beste: Başı bağlı, gizli, kapalı, örtülü G.375-1

ser-bülend: Yüce, başı yüksek G.105-7

ser-cūş: Kaynar sıvının başı

- s.-i şehbā:** Katışıksız şarap G.278-5
- ser-çüşme:** Su başı, pınar G.60-4
- serd:** Soğuk
- ser-dār:** Ordu komutanı, askerin başı G.272-10
- serd-mêhr:** Sevgisiz, acımasız G.210-5
- ser-encām:** Bir işin sonu G.333-1
- şerf** şarf: Harcama, tüketme, kullanma G.53-1
- ş. ét-:** Harca-, tüket-, kullan- G.53-1
- ş. éyle-:** Harca-, tüket-, kullan- G.222-3
- şerfe** şarfe: Fayda, yarar G.218-6
- şerfesiz:** Faydasız, yararsız, anlamsız, boşuna G.248-1
- ser-gerdān:** Başı dönmüş, şaşkın, başıboş G.146-3
- ser-gerdānlıg:** Başı dönmüşlük, şaşkınlık G.517-2
- ser-geşte:** Başı dönmüş, hayrette kalmış G.44-4
- ser-girān:** Başı ağır, çok sarhoş, kızgın, öfkeli, yüklenen G.42-3
- ser-girānlan-:** Büyüklen-, büyüklük tasla- G.369-2
- ser-güzeşt:** Serüven, baştan geçen haller G.32-1
- ser-héyl:** Kervan başı, başkan G.505-10
- ser-hoş:** Sarhoş, esrik G.516-2
- serîr:** Padişahlık tahtı G.234-5
- s.-i seltenet:** Padişahlık tahtı R.12-2
- ser-kêş:** İsyan eden, başıbozuk, başına buyruk, güçlü, parlayan G.47-1
- ser-māye:** Ana para, mal G.134-7
- s. koy-:** Yatırım yap- G.134-7
- ser-māyesiz:** Ana parasız, malsız G.269-6
- ser-menzil:** Durak yeri G.91-7
- ser-mest:** Esrik, sarhoş G.77-4
- ser-nigün:** Baş aşağı olmuş, tersine dönmüş, bahtsız G.111-3
- ser-pence:** Pençe, güç G.71-3
- s. sal-:** Pençe at- G.71-3
- ser-püş:** Kapak G.370-8
- ser-püşîde:** Üstü örtülü, kapalı G.254-7
- şerrāf** şarrāf: Para işleri ile uğraşan, kuyumcu G.399-4
- ser-rişte:** İp ucu
- s. bulun-:** İpucu bulun-, amaca ulaş-, çare bulun- G.531-5
- ser-sebz:** Yemyeşil G.151-9
- şerşer** şarşar: Sarsar yeli, gürültü ile gelen pek soğuk rüzgar, kasırga G.143-4
- serserî:** Başıboş, umursamaz, yüzeysel G.97-7
- ser-şār:** 1. Ağzına kadar dolu G.68-2
2. Sınırı aşan, esrik MS.1-3
- serv:** Servi, selvi G.262-5
- s. ayağı:** Servi yanı G.435-3
- s.-i nāz:** Taze servi, dalları yana sarkan servi, bir çeşit güzel servi G.18-2
- s.-i revān:** Yürüyen servi, sevgili G.310-5
- s.-i sehî:** Dalları doğru olan selvi G.409-8
- serv-bālā:** Uzun boylu G.79-1

serv-kāmet: Serv boylu G.99-3

serv-ķed: Boyu servi gibi, uzun boylu, boyu düzgün ve biçimli G.312-5

serv-ķedd: Serv gibi boy G.100-1

ser-zemīn: Ülke G.2-6

ses: Ses G.53-3

s. ēyle-: Ses yap- G.29-1

s. vēr-: Ses yap-, ses çıkar- G.8-4

s.-i ķīhma-: Sesi çıkma-, sus- G.490-4

sev-: Sev-, gönül ver- G.59-6

s.-dūcek: Sevgili G.65-8

ķevāb ķavāb: Doğru, doğruluk G.316-9

sevād: 1. Karaltı halinde görülen kalabalık, insanlar G.278-3

2. Karartı G.142-6

3. yazı, yazı karalama G.277-8

s. ehli: Yazı ehli, eğitilmiş G.524-6

s.-i e'zem: Büyük şehir, Mekke G.197-7

sevdā¹: 1. Aşırı ve güçlü tutku G.23-6

2. Sūd, kar, fayda, kazanç G.198-1

sevdā²: Siyah G.268-3

sevdā-ger: Ticaret yapan G.442-3

sevdālu: Siyah G.44-4

sevdāyī: Sevdalı, tutkun, vurgun G.149-7

sevdā-zede: Tutkun, deli G.329-7

se'y sa'y: Çaba, emek, çalışma, çabalama G.233-4

ķeyd şayd: Av, avlanma G.17-4

ķ. ēt-: Avla- G.50-6

ķeykel-gerlīg: Yıldızcılık, parlaticılık G.517-4

ķeyl: Sel G.27-6

s. apar-: Sel götür-, sele kapıl- MH.1.7-2

s.-e vēr-: Sele kaptır- MH.5.4-3

ķeyl-āb: Sel suyu G.21-7

ķeyr: Bakma

s. ēt-: Bak- G.59-5

ķeyyād şayyād: Avcı g.40-1

ķeyyār: Gezegen, dolaşan, gökte veya güneş etrafında dolaşan yıldız G.63-1

ķeyyāre: Gezegen, dolaşan, gökte veya güneş etrafında dolaşan yıldız G.39-3

sezā: Karşılık R.2-1

sezā-vār: Uygun, yakışır G.417-5

sıġ-: Sıġ- G.224-10

sīm-: Kırıl- G.10-5

sīna-: Sina-, dene- G.97-9

sīndur-: Kır- G.59-3

sīmuk: Kırık G.9-6

s. gönġül: Kırılmış gönül, tasalı G.251-6

sızilda-: Sızla-, inle- G.381-5

sızildat-: Sızlat-, inlet- G.490-5

sızla-: Sızla-, inle- G.274-1

sī: Otuz G.277-2

şidķ şidķ: Doğruluk G.257-6

ķ.-i niyyet: Niyetin doğruluğu G.464-5

Şifāhān: İsfahan G.220-11

sifāriş: Sipariş, ısmarlama G.328-9

- s. ële-**: Ismarla- G.487-4
- s. ëyle-**: Ismarla- G.3-7
- sifle**: Alçak, zelil, terbiyesiz G.144-3
- şİge şİğa**: Biçim, yol, çeşit G.87-8
- Sikender**: İskender G.9-6
- sikke**: Madeni para, akçe G.212-5
- s.-yi rāyic**: Revaçta ve sürümlü para MR.7-1
- sil-**: Sil- G.288-3
- silsile**: Zincir, dizi G.4-2
- sīm**: Gümüş G.18-6
- sīmā**: Yüz, çehre, beniz G.191-4
- sīm-āb**: Gümüş renginde bir element, cıva, cıva gibi hayasız, ıstıraplı, korkak G.163-3
- s. ét-**: İstırap ver-, titret- G.388-9
- sīm-ber**: Göğsü gümüş gibi olan G.97-5
- sīm-endām**: Gümüş tenli MH.4.3-1
- sīmīn**: Gümüştən, gümüş gibi TC.1.2-2
- sīn**: Sin harfi G.270-3
- sīne**: Göğüs, gönül, yürek G.9-3
- s. siper ét-**: Göğüs ger-, belaların karşısında diren- G.481-6
- s. vēr-**: Göğüs ver- G.181-3
- s.-sine daş ur-**: Birinin tarafını tut-, savun- G.235-9
- s.-sini çāk ëyle-**: Yakayı yırt-, ağla-, inle-, yas tut- G.355-4
- s.-sini şed-çāk ét-**: Yakayı yırt-, yas tut-, ağla- TC.2.8-5
- s.-yi şed-çāk**: Aşığın yanmış yüreği, yastan yırtılmış yakası, incinmiş, gücenmiş Kalbi G.374-6
- sīne-şāf**: Doğru, doğru sözlü, gönlü saf G.401-3
- sīnī**: Büyük tepsi G.409-2
- sipāh**: Asker, leşker, ordu G.171-3
- sipēhr**: Gök G.19-4
- sipend**: Üzerlik G.28-2
- siper**: Arkasına saklanılacak şey G.190-2
- s. kıl-**: Siper et-, korunmak için öne sür- G.117-7
- s. sal-**: Yenil-, kaç-, teslim ol- G.172-4
- sir**: Sır, giz G.397-7
- sīr**: Tok, doymuş, kanmış
- sīr-āb**: Kanmış, suya kanmış, taze G.12-9
- s. ëyle-**: Suya doyor-, doyur- G.271-7
- sīr-āheng**: Sesi yüksek G.194-7
- sīr-çēsm**: Gözü tok G.514-6
- sirdaş**: Sırdaş R.1-1
- sīret**: Bir kimsenin içi, ahlakı G.286-8
- sirişk**: Gözyaşı G.55-4
- sirke**: Sirke, üzüm suyu G.305-8
- sirr**: Sır, giz G.55-3
- sitādelūg**: Dayanma, direnme G.537-3
- sitāre**: Yıldız G.176-9
- sitārelen-**: Yıldız ol- G.66-2
- sitāre-sūhte**: Yıldızı yanık, bahtsız G.112-4
- sitem**: Çıkışma, eziyet, haksızlık, zulüm G.6-2

sitem-ger: Haksızlık ve zulüm yapan G.9-4

sitem-kār: Sitem eden, haksızlık ve zulüm yapan G.112-5

sitiz: Kavga, çekişme G.140-7

siyāh: Siyah G.171-1. krş. siyeh

siyāh-heyne: Karanlık ve uğursuz çadır G.197-7

siyāh-mest: Çok esrik, çok sarhoş G.157-5

siyeh: Siyah G.81-2. krş. siyāh

siyeh-beht: Bahtsız, talihsiz, mutsuz G.315-3

siyeh-hāne: Siyah ev, kutsuz ev, çadır, hapishane G.454-3

siyeh-mest: Çok esrik, çok sarhoş G.181-9

siyeh-pūş: Siyah giymiş, siyaha bürünmüş G.394-7

siz: Siz G.485-12

şongra: Sonra G.35-5

sol: Sol, sağ karşıtı G.47-9

sorāg: Arama, iz G.43-5

s.-lar dut-: Sor-, ara-, izini sür- G.97-7

şona: Suna, erkek ördek G.129-8

şor-: Sor- G.35-6

şovt şavt: Ses G.42-10

şohbet şohbet: Görüşüp konuşma G.67-7

sök-: Sök-, parçala- G.509-3

söyle-: Söyle- G.558-8

söz: Söz, yalan söz G.374-2, G.217-6

s. andur-: Söz anlat- G.222-5

s. bil-: Anla-, söz anla- G.123-12

s. çek-: Laf al- G.123-3

s. koy-: Söz bırak- G.255-2

s.-ini aç-: Söz aç-, konuş- G.207-9

s.-ini itür-: Konuşurken yanlış yap-, sözü unut- G.498-5

s.-ünğ doğrusı: Gerçeği söylemek gerekirse, doğrusu G.181-4

söz başı: Önsöz, giriş G.203-2

s. aç-: Söz aç-, konuşmaya başla- G.207-9

su: Su G.42-12

s. ol-:eri-, utan- G.262-3

s. vēr-: Suvar- G.393-2

s.-ya dön-: Eri- G.24-5

su'āl: Soru G.74-4

s. ét-: Sor- G.74-4

s. éyle-: Sor- G.119-7

sūd: Kar, kazanç G.134-7

sūhān: Törpü

s.-ı rūh: Can törpüsü, canı inciten G.102-5

sūhte-cān: Belalı, haksızlığa uğramış MH.2.5-2

sulṭān: Padişah, hükümdar G.40-3

s.-ı Kerbelā: Hz. İmam Hüseyin G.251-12

Sulṭān Süleymān: Süleyman şah, II. Şah Safī TC.3.5-6

sulu: Sulu G.320-5

sun-: Sun-, aktar- G.340-6

sūrāh: Delik, gedik

s. sūrāh ol-: Delik deşik ol- G.183-5

şûret: 1. Biçim, görünüş G.25-4

2. Yüz G.90-3

ş. bağla-: Tasarlan-, hayal edil-, bulun-, mümkün ol- G.102-6

ş. tap-: Gerçekleş- G.72-1

ş.-i dīvār: Resim, tasvir G.122-4

ş.-i ehvāl: Durumun nasıl olduğu G.155-1

ş.-i var: Uygun dur G.172-2

şûret-āferīn: Yaratan G.77-7

şûret-ārā: Biçim, görünüş ve yüz süsleyen G.1-10

şûret-bīn: Bir şeyin yalnız dışına bakan, görünüşe bakan G.74-7

şûret-hāne: Puthane, görünüş dünyası G.261-5

susa-: Susa- G.60-1

sūsen: Bir süs bitkisi, zambak G.515-12

sūz: Yakan, yanma, tutuşma, sıcaklık G.64-4

s.-i dil: Yürek yanıklığı, ıstırap G.415-1

sūzān: Yakan, yakıcı, ateşli, sıkıntılı, acılı G.17-9

sūzende: Yakan, yakıcı G.66-5

şübḥ şubḥ: Sabah G.5-6

ş.-i ḥeşr: Öldükten sonraki diriliş sabahı G.165-6

ş.-i şādık: Tan yerinin ağarması, ikinci sabah G.195-4

şübḥ-dem: Sabah vakti G.500-6

sübḥe sübhā: Çekilen tespih, tespih tanesi, dua, nafile namazı G.53-5

s. fāl: Tespih falı G.53-5

s.-yi şed-dāne: Yüz taneli tespih G.238-5

sücūd: Secde etmek G.43-4

şūdā‘ şudā‘: Baş ağrısı G.489-1

süfre: Sofra G.135-6

sūḥen: Suhan, söz G.150-7

sūḥen-dān: Söz bilir, söz sahibi, güzel söz söyleyen G.20-7

sūḥen-perdāz: Güzel ve düzgün söz söyleyen G.436-9

sūḥen-sāz: Söz söyleyen G.20-7

sūkūt: Susma, sessizlik G.75-3

Süleymān: Hz. Süleyman G.1-7

Süleymān-vikār: Hz. Süleyman gibi yüce ve ağırbaşlı, yüce G.559-9

şülḥ şulḥ: Barış, uyuşma G.462-5

sülük: Bir yolu izle-, bir tarikata bağlan-, bir yola gir-, manen yüksel- G.58-4

sümük: Kemik G.58-5

şün‘ şun‘: İş, yapmak G.107-8

sünbül: Başak, sümbül çiçeği, güzellerin saçı G.62-7

s. ḥūşesi: Sümbül salkımı, sümbül başağı MR.5-1

sür‘et sür‘at: Hız, çabukluk, ivinti TC.1.1-7

sürḥ: Kırmızı, al G.212-11

Sürḥāb: Tebriz’de olan bir dağ TC.2.6-2

sürme: Sürme, kirpik diplerine sürülen siyah boya G.58-5

sürme-gün: Sürme renkli G.221-10

sürme-ḥīz: Sürme saçan, sürme kaldıran G.486-9

sürt-: Sür- G.408-3

süt: süt

s. vër-: Süt ver-, besle- G.48-7

Ş

şād: Neşeli, sevinçli G.40-5

ş. kıl-: Sevindir- G.162-1

şādmān: Mutlu, sevinçli G.28-5

şāgird: Çırak, öğrenci G.209-6

şāh: Hükümdar G.4-5. krş. şeh

ş.-i Ḥorāsān: İmam Rıza G.167-7

ş.-i merdān Ḥeyder-i Şefder: Çok yiğit olan Hz. Ali G.140-7

ş.-i Necef: Hz. Ali G.130-6

ş.-i vilāyet: Hz. Ali G.16-9

şāḥ: Dal G.42-6

ş. u bāl: Kol kanat G.59-3

ş.-i gül: Gül dalı, sevgili G.19-2

ş.-ını sındur-: Boynuzunu ve kanadını kes-, güçsüz duruma düşür- G.541-3

Şāh Şefī: II. Şah Safī, Şah Süleyman G.559-10

şāhā: Ey padişah G.559-15

şāh-bāz: Çevik, cesur, beyazdoğan kuşu G.279-5

şāhid: Tanık, gören G.111-10

şāhīn: Doğana benzer yırtıcı bir kuş G.305-11

şāḥ-sār: Dallık, ağaçlık G.64-6

şāl: Değerli bir yün kumaş G.286-8

şām: Akşam G.5-6

ş.-i gerībān: Kimsesizlerin gecesi, birisinin ölümünün ilk gecesi ailesi için G.389-5

ş.-i hicr: Ayrılık gecesi G.385-5

ş.-i hicrān: Ayrılıkla geçirilen gece G.27-6

şān: Şan, ün G.4-3

şāne: Tarak G.158-6

ş. kıl-: Tara- G.161-1

şānelen-: Tarak gibi ol- G.239-1

şāyiste: Uygun, yaraşır G.248-7

şeb: Gece G.117-4

ş.-i hicrān: Ayrılıkla geçirilen gece G.31-3

ş.-i mehtāb: Ay parlayan gece G.300-3

ş.-i veşl: Kavuşma gecesi G.285-6

şebāne: Geceye ait, gece zamanı G.63-4

şeb-istān: Yatak odası G.36-5

şebnem: Çiy G.18-5

şebnem-zāde: Çiyden türeyen G.106-6

şedd: Uzatarak nağme okuma TB.2.5-8

ş. ét-: Uzatarak nağme oku- G.14-4

şefīk: Şefkatli, acıması olan, esirgeyici G.285-6

şefket şefkat: Sevecenlik, acıma ve sevgi duygusu G.37-1

şeh: Şah, hükümdar, sultan G.35-6. krş. şāh

şehādet şahādet: Tanrı için öl- G.66-7

şeh-bāz: Çevik, cesur, beyazdoğan kuşu G.36-3

şehīd: Şehit, Tanrı için ölen G.57-3

ş.-i Kerbelā: İmam Hüseyin G.436-11

şeh-kemān: Yayı katı olan okçu, güçlü G.190-7

şehlā: Ela göz, koyu mavi göz, tatlı şaşı, çok güzel G.79-2

şehr: Şehir G.73-2

şeh-sevār: İyi ata binen yiğit kimse G.177-4

şeng: Neşeli, kıvrak, güzel, ince, sevgili, dolandırıcı G.284-4

şekāyik şakāik: Güzel bir süs bitkisi TC.2.6-4

şeker: Şeker G.195-7. krş. şekker

şeker-bār: Şeker saçan G.250-8

şeker-h̄āb: Otururken gelen tatlı uyku G.83-3

şekīb: Sabır G.66-1

şek-kemān: Yayı katı olan okçu, güçlü G.446-4

şekker: Şeker G.222-8. krş. şeker

şekker-fişān: Şeker saçan G.110-2

şekker-leb: Dudağı ballı G.125-7

şekve: Şikayet etmek, yakınma G.64-10

şel-āyīn: Topal ve sakat gibi G.30-1

şem': Mum G.5-6

ş.-i dāg: Sıcak mum G.245-1

şemātet: Başkasının başına gelene sevinmek, ayıplama, azarlama, gürültü G.522-8

şemşīr: Kılıç G.105-9

ş.-i lenger-dār: Ağır veya eğri kılıç G.459-5

Şenbe: Cumartesi günü G.422-8

şe'r şī'r: Şiir okuma, şiir G.97-11

şerāb şarāb: İçki, şarap G.5-5

şerābī şarābī: İçki içen G.549-3

şerār: Kıvılcım G.120-3. krş. şerer

şerāre: Kıvılcım G.80-11

şerāre-fişān: Kıvılcım saçan G.548-1

şerbet: Şekerli içecek G.266-5

şeref: Yücelik, büyüklük, değer, onur G.305-7

ş. bul-: Onurlan- G.305-7

şerer: Kıvılcım G.529-2. krş. şerār

şerer-bār: Kıvılcım saçan G.25-7

şerer-fişān: Kıvılcım saçan G.80-11

şerh: Genişletme, açıklama, izah etme G.108-1

ş. ét-: Genişlet-, açıkla-, izah et- G.144-5

ş. ü beyān èyle-: Açıkla- G.310-3

şerhe şerhe şerha şerha: Dilim dilim, parça parça G.463-4

şerīf: Şerefli, kutsal G.559-3

şerīk: Ortak G.198-1

şerm: Utanma, haya etme G.21-2

şermende: Utangaç, utanmış

ş. ét-: Mahcup et-, utandır- G.417-6

ş. ol-: Mahcup ol-, utan- G.347-6

şermsār: Utangaç, mahcup TC.1.1-4

şêş-der: Altı yön, dünya, nerd oyununda olan çıkmaz durum, şaşkın G.40-4

ş.-e düş-: Sorun yaşa- G.207-6

şeyd: Hile, aldatma, düzen G.547-4

şeydā: Sevgi çılgını, çok tutkun G.53-3

şeydāyī: Sevgi çılgını G.62-1

şeyh: Yaşlı

ş. ü şāb: Yaşlı ve genç G.131-3

şeytān: Şeytan G.434-6

şeyyād: İkiyüzlü, hileci, çok aldatıcı, düzensiz G.273-5

şikār: Av G.48-3

ş. ét-: Avla- G.543-6

şikār-efken: Avlayan, avcı G.132-8

şikāyet: Yakınma, derdini söyleme G.73-2

şikeste: Kırılmış, kırık G.93-8

şikeste-bāl: Kırık kanatlı, üzgün, kaygılı, tasalı G.175-6

şikeste-hātır: Sıkıntılı, kalbi kırılmış G.271-2

şikesteliğ: Yenilmişlik, yeniklik, kırgınlık G.249-6

şikk şikk: Yol R.4-2

şimdi: Şimdi G.53-6

şimşād: Şimşir ağacı G.158-6

şīr¹: Aslan G.71-3

şīr²: Süt G.168-4

şīrāze: Kitap yapraklarını düzgün tutmaya yarayan ince örülmüş şerit, düzen G.254-2

ş. èyle-: Şiraze tak- G.254-2

şīrīn: Tatlı G.127-1

ş. söz: Tatlı söz, açık ve güzel söz G.125-7

şīrīn-kām: Damağı ve ağzı tatlı olan, sevinçli, başarılı G.195-7

şīrīn-kār: İlginç şeyler yapan G.335-1

şīrīn-kelām: Tatlı sözlü, tatlı dilli G.183-6

şīrīn-zebān: Tatlı dil, tatlı dilli G.31-2

şīşe: Şişe, sırça, camdan yapılmış dar ağızlı uzun kap, içki bardağı G.29-1

şīşe-hāne: Aynayla işlenilmiş oda G.178-1

şīşe-pāre: Şişe parçası G.227-6

şitāb: Koşmak, çabukluk, hız G.553-6

ş. èyle-: Acele et-, hızlan- G.304-7

şīve: Tarz, üslup, , söyleyiş, aksan, naz G.10-6

ş.-yi reftār: Davranış biçimi, yürüyüş tarzı G.265-1

şīven: İnleme, sızlanma, yas G.63-2

şöhret: Ün, tanınırlık G.266-1

şö'le şu'le: Alev, yalın G.10-10

ş. çek-: Alevlen-, yan- G.265-3

ş. şö'le: Alev alev G.206-1

şö'le-bār: Alev saçan G.120-6

şö'le-nūş: Alevi yutma, yanma G.363-4

şövk şevk: İstek G.21-7

şövkət şevket: Ululuk G.2-3

şuğl: İş, meslek G.225-2

şūh: Şen, nazlı, işveli, açık saçık, hayasız, oynak, yiğit G.39-2

ş. u şenğ: Şen, mutlu, ince G.284-4

şūr: 1. Tuzlu, gürültü G.165-6

2. Coşku, karışıklık, kargaşa, heyecan G.8-2

ş. ét-: Coş- G.17-5

ş. sal-: Gürültü yap-, coştur-, karıştır- G.86-4

ş.-ı ‘eşk: Aşk isteği ve coşkusu G.194-9

şür-beht: Bahtsız, talihsiz G.278-6

şüre-zâr: Çorak yer G.471-7

şü‘âr şî‘âr: İz, belirti, nişan, gelenek, iyi alışkanlık G.41-3

ş. ét-: Gelenek ve alışkanlık hale getir-, G.343-5

şükr: Tanrıya teşekkür ifadesi G.8-5

ş. éyle-: Tanrıya teşekkür et- G.104-11

şükr li’llâh: Tanrıya teşekkür ifadesi G.8-2

şükûfe: Tomurcuk TC.1.2-2

şükûh: Ululuk, celal G.197-7

şüküfte: Açılmış, taze, güler yüzlü G.341-9

şümâre: sayı

ş. éyle-: Say- G.368-3

T

tâ: 1. Ki, sonuçta G.11-1

2. O zamana kadar ki, dek, değin G.11-5

tâb: 1. Güç, takat G.54-1

2. Kıvrım, dolaşık G.34-1

3. Sıcaklık ve parlama G.24-10

t. u teb: Isıtma ve parlatma G.10-10

t. u tevân: Güç, direniş gücü G.407-3

t. vèr-: Bük-, sar-, dola-, kızart- G.36-2

t.-ı ciger: Ciğer ısısı, tutku G.415-1

tâbân: Işıklı, parlak G.46-9

tâb-dâr: Büklümlü, kıvrımlı G.93-5

tâc: Taç, başa giyilen değerli taşlarla süslü başlık G.263-1

tâc-behş: Tac-bahş, değerli taşlarla süslü başlık bağı G.1-7

tâc-dâr: Taçlı padişah G.559-1

tâ‘et tâ‘at: Söz dinleme, ibadet G.37-4

Tâhir: Mirza Tâhir Vahîd Kazvini TC.2.5-1

Tâhir-âbâd: Yer adı G.558-2

Tanrı: Tanrı G.157-2

T. belâlardan sahlusunğ: Tanrı korusun G.396-1

T. évi: Kabe G.123-7

T. konağı: Tanrı misafiri, Tanrı konuğu G.107-8

T. yaman gözden sahlusunğ: Tanrı kötü gözden korusun! MR.4-2

tâk: Üzüm ağacı G.475-2

tâk: Yüksek yer, bina kemeri, yay biçiminde olan tavan, eyvan, gök G.512-9

t.-ı ebrû: Kaşın eğriliği G.394-3

t.-ı nisyân: Unutkan, unutmanın sonu G.305-17

tâket tâkat: güç G.16-7

talaş: Dalma, çabalama, uğraşma G.178-9

tâlê‘ tâli‘: Kısmet, talih G.133-8

tamâm: 1. Bütün, hepsi G.171-2

2. Tüm, eksiksizlik G.4-2

t. ét-: Bitir- TC.2.3-4

t.-ı ‘âlem: Bütün dünya G.401-3

tamgala-: Damgala- G.198-3

tanı-: Tanı- G.427-5

tap-: Bul- G.70-6

tapşur-: Emanet et- G.16-1

tār: 1. Bir çalgı türü G.50-7

2. Karanlık G.117-4

3. Tel G.194-7

t. u mār: Dağınık, karmakarışık G.41-6

t. u pūd: Enine ve boyuna atılan iplik, arsak ve argaç, çözgü ve atkı, her şeyin temeli G.11-7

t.-ı kākūl: Alın saçının teli G.238-5

t.-ı müjgān: Kirpik teli G.50-2

t.-ı zūlf: Saç teli G.248-3

tārāc: Yağma, talan, çapul G.140-6

t. ét-: Yağmala-, talan et- G.140-6

tārīk: Karanlık G.119-4

tār-mār: Dağınık, karmakarışık G.262-13

taş: İçki veya su kabı G.409-2

tay: Denk G.21-3

tāze: Taze G.77-2

t. ét-: Yinele- G.235-5

tāzele-: Yinele- G.342-2

tāzelen-: Yinelen- G.64-1

tāzelet-: Yinele-, yinelet- G.496-7

teb: Isı, sıcaklık, sıtma

t. ü tāb: Yanma, tutuşma, sıcaklık, sıkıntı, sızı G.521-8

t.-i ‘ēşk: Aşkın acısı G.320-5

teb‘ tab‘: Tabiat, huy, yaratılış G.64-7

tebāh: Mahvolmuş, yıkılmış, bozuk G.306-2

tebessüm: Gülümseme G.97-2

tebessüm-āferīn: Gülümseme yaratan, gülümseyen G.237-2

teb-ḥāl: Dudak kabartısı G.320-5

teb-ḥāle: Dudak kabartısı, içki kabarcığı G.189-2

tebīb tabīb: Hekim G.53-3

te‘bīr ta‘bīr: Yorumlama, anlatma

t. ēyle-: Yorumla-, anlat- G.509-4

tebl tabl: Davul

ṭ.-i kōç: Göç zamanı çalınan davul G.473-4

Tebriz: Tebriz şehri G.220-11

tecellī: Belirme, görünme, ortaya çıkma G.113-3

tecemmül: Güzelleşme, süslenme, süs TB.2.2-2

tecrīd: Soyutlama, yalnız bırakma, dünya alakalarını kalpten çıkarıp Tanrı'ya yönel- G.228-4

tedārūk: Hazırlama, sağlama, karşılama G.91-1

tedbīr: Düşünme, önlem, amaca uygun olarak işi yürütme, kararlaştırma G.34-4

te‘eccüb ta‘accüb: Şaşma, şaşakalma G.432-5

te‘emmül: İyice düşünme G.298-3

t. ēyle-: Derin derin düşün- G.6-1

te‘eyyün ta‘ayyün: Belirme, görünme, belli başlı ve geçerli insanlardan olmak G.172-8

tefāhūr tefāhur: Övünme G.489-5

tefāvūt: Ayırıcı özellik, farklılık G.153-1

- t.  yle-**: Fark et-, farklılık göster- G.272-5
- tefs r**: Yorumlama, Kuran'ın surelerini açıklama
- t.  t-**: Yorumla-, Kuran'ın surelerini açıkla- G.472-2
- teg f l**: Anlamazlıktan gelme G.17-3
- t.  t-**: Anlamazlıktan gel- G.16-5
- teg f l-p   **: İlgisizliği beğenen G.375-4
- tegy r** tağy r: Değiştirme, başkalaştırma, bozma G.101-5
- t. bul-**: Değiş G.432-6
- t. v r-**: Değiştir- G.101-5
- teh**: Dip G.6-4
- t.-i dil**: Yürekten, i ten TB.1.3-8
- t.-i m n **: İçki   sesinin dibi MH.5.2-1
- teh-be-teh**: Derinden derine MH.1.3-1
- tehemm l** ta amm l: Katlanma G.62-5
- t.  t-**: Katlan- G.120-1
- t.  yle-**: Katlan- G.149-4
- teh **: Boş, eli boş
- t.  oy-**: Boş bırak- G.245-12
- teh -dest**: Eli boş, yoksul G.81-10
- te  r**: Geciktirme, sonraya bırakma G.212-10
- te  r** taşır: Yazma
- t.  t-**: Yaz- G.142-4
- te  l** ta  l: Elde etme, kazanma G.178-7
- te t**: Taht, hükümdar koltuğu G.251-9
- t.   t c**: Hakimiyet, sultanlık G.551-4
- te te**: Tahta oyunu, nerd G.176-9
- t.-yi me  **: Alıştırma tahtası,  ğretim tahtası, çok kullanılan şey G.276-4
- te  l** ta  l: Belirtme, dönüştürme
- t.  t-**: Belirtmek G.142-5
- t.-i minnet**: Ba a kakma G.243-6
- tek**: 1. Gibi G.1-3
2. Tek, biricik, yalnız G.251-2
- te  l**: İ mal G.200-2
- te   **: İstek G.70-3
- te  r**: Tanrıyı ululama, Tanrı büyüktür demek G.517-3
- te  m** ta  m: Takdim, sunma G.91-3
- te  r** taşır: Tanrı'nın uygun görmesi, Tanrı'nın isteği, kader TC.3.3-4
- tekell f**: G  l ğe katlanmak, gösterişe kapılmak G.94-6
- tekellüm**: Konuşma, söyleme G.238-4
- te  l** ta  l: Taklit,   k nme G.90-3
- te  f**: 1. İ ten olmayan, resmi davranış G.89-3
2. Önerme,  neri, birinden yapılması zor, eziyetli bir i  isteme, emretme G.65-5
- t.  t-**:  ner-, buyur- G.143-2
- te  r**: Tekrar, bir daha, yine, yeniden G.284-9
- t.  t-**: Yeni baştan söyle- veya yap- G.31-6
- te  b** ta  b: Yaklaştırma, yaklaşık, neden, biçim G.402-7
- te  r** taşır: Yerleştirmek, kararlaştırmak, anlatma, iyi ifade etmek, bildirmek G.224-10
- te  r** taşır: Kusur, su  G.126-7

- t. dut-:** Suçla-, kusura bak- G.287-5
- t. èyle-:** Kıs-, geri kal- G.218-1
- t.-ine kılma-:** Kusuruna bakma- TB.1.5-3
- tekşîr-pîşe:** Kusurda bulunan G.4-7
- telâfî:** Eksiği giderme, karşılama, yerine koyma G.357-3
- telâye:** Öncü G.493-5
- teleb** taleb: Talep, isteme, istek G.236-3
- telef:** Yok et-, yok ol-
- t. èyle-:** Yok et-, yıprat-, boş yere harca- G.398-3
- telh:** Acı G.46-8
- telh-kâm:** Damağı acı, kederli, dertli G.278-1
- te'lim** ta'lim: Öğretim G.122-2
- telkin:** Bir düşüncüyü aşılama
- t. èyle-:** Bir düşüncüyü aşılama- MH.4.9-3
- telvâse:** Çırpınma G.484-15
- temâşâ:** Hoşlanarak bakma, seyretme, gezme G.274-3
- teme'** tama': Açgözlülük, aşırı istek G.449-6
- temennâ:** Dileme, istek, dilek G.8-8
- temevvüc:** Dalgalanma G.407-12
- te'mîr** ta'mîr: Onarma, onarım G.37-6
- t. èyle-:** Onar- G.218-3
- temîz:** Ayırt etme, seçme G.67-5
- t. bul-:** Ayırt et- G.473-8
- t. olma-:** Ayırt edilme- G.412-4
- temkîn:** Ağır başlılık, usluluk, kudret, kararsızlıktan kurtulup huzur ve sükuna mazhar olmak G.11-4
- ten:** Vücut G.1-6
- te'n** ta'n: Sözle incitme, azarlama, kötüleme G.388-10
- tenâb** tınâb: Bağ, ip, Kazığa bağlanan çadır ipi G.131-6
- tenbûr** tanbûr: Klasik Türk müziğinin başlıca çalgılarından biri G.327-4
- te'ne** ta'ne: Sövmeye, yerme, çekiştirme G.515-2
- t. ur-:** Söv-, çekiştir-, yer- G.260-3
- teng:** Dar, sıkıntılı G.486-6
- t. dut-:** Zor durumda bırak-, baskı yap- G.210-3
- teng-çêşm:** Cimri, eli sıkı, açgözlü G.278-3
- teng-meydân:** Dar alan, alanı dar olan G.73-2
- teng-nâ:** Dar yer, sıkıntılı yer G.73-2
- teng-nây:** Dar yer, sıkıntılı yer G.9-3
- teng-zerf:** Sabırsız, anlayışsız, budala G.342-6
- tenhâ:** Yalnız G.28-3
- tennâz** tannâz: Herkesle eğlenen, büyüleyici, nazlı, işveli G.50-1
- tepiş:** çarpıntı, vuruş
- t.-i dil:** Kalp çarpıntısı, ıstırap G.160-6
- tepren-:** Depren-, hareket et-, kımılma- G.84-9
- ter:** Yaş, taze G.9-1
- t. ol-:** Islan-, yaşar- G.211-2
- terâne:** Ezgi, nağme G.14-4
- terâvet** tarâvet: Körpelik, tazelik G.64-5

terbiyet: Beslemek, yetiştirmek, büyütme, eğitim G.243-8

tercümān: Çevirici, dilmaç G.407-6

ter-dāmen: Suç işleyen G.430-4

ter-demāğ: Sarhoş, neşeli, sevinçli G.189-2

ter-dest: Eli işe yatkın, eli çabuk, usta, büyücü G.353-10

tereb tarab: Sevinç, şenlik, sevinçlilik G.273-1

tereb-hāne: Şenlik ve eğlence yeri TC.2.8-1

teref: taraf 1. Düşünceleri karşıt olan iki kişiden her biri G.439-2

2. Yan, yön G.105-7

terehhūm terahhūm: Acıma G.2-7

terennūm: Ötme, şarkı söyleme G.253-4

tereşşūh tereşşūh: Sızma, sızıntı G.387-6

terf-i dāmān: Eteğin kenarı, eteğin bucağı G.402-3

terğīb: İsteklendirme, şevklendirme G.26-4

terh tarh: Düzenleme, resim

t.-in çek-: Resim çek-, resim yap- G.331-2

terīk tarīk: Yol, yöntem G.24-4

t. dut-: Yönel-, yürü-, izle- G.201-3

terīke tarīka: Yol G.369-6

terk: Bırakma, salıverme, vazgeçme TC.2.1-2

t. èyle-: Bırak-, salıver-, vazgeç- G.58-7

t. ü tecrīd: Yalnız bırakma ve soyutlama, dünya alakalarını kalpten çıkarıp Tanrı'ya yönel- G.109-3

t.-in èt-: Bırak- G.59-8

terkīb: Birleştirme, vücut, beden, boy bos G.27-1

terle-: Terle-, ter dök- G.244-2

terlet-: Terlet- G.38-5

terlü: Terli G.255-4

ter-nāy: Taze ney G.14-4

terrār tarrār: Yankesici G.216-3

tersā: Hristiyan G.23-3

terz tarz: Biçim, yöntem G.301-7

ter-zebān: Yeni şeyler söyleyen, tatlı dilli G.249-3

tesbīh: Tespih G.26-6

teşeddük taşadduk: Sadaka verme G.373-4

tesellī: Avunma, avuntu, avunç G.207-2

t. vèr-: Teselli et-, avut- G.319-4

teşerrüf taşarruf: Kullanım, iyelenme

t. èt-: Bir şeyin iyesi ol- G.142-3

teşevvür taşavvur: Tasarlama, hayal etme G.400-4

t. èt-: Zihinde canlandır-, göz önüne getir- G.400-4

teşhīr: Büyüleme, esir etme, emir altına alma G.45-6

t. èt-: Ele geçir- G.1-7

te'sīr: Etki G.79-3

t. èyle-: Etkile- G.7-4

te'sīrsiz: Etkisiz G.222-6

teskīn: Sakinleştirme, yatıştırma G.143-2

t. tap-: Sakinleş-, yatış- G.250-6

teslīm: Emri altına girme G.9-4

t. ol-: Boyun eğ- G.17-4

teşvīr taşvīr: Betimleme, resim G.9-2

t. ét-: Resmini yap- TC.2.5-3

t. èyle-: Göz önünde canlandır- G.93-3

t.-ini çek-: Resmini yap- R.10-2

teşhīş: Tanıma, hastalığın ne olduğunu anlayıp bilme G.142-7

teşne: Susamış, pek istekli G.32-6

t.-ter: Daha istekli G.510-9

teşne-ciger: İhtiyaklı, özleyen, can atan, çok istekli G.211-2

teşne-çəsm: Açgözlü, hırslı G.170-8

teşne-leb: Dudağı kurumuş, susuz G.6-5

teşvīş: Karıştırma, bulandırma G.64-2

t. çek-: İstirap çek- G.137-5

tevāf tavāf: Dönmek G.346-2

tevāzū' tevāzu': Alçak gönüllülük, gösterişsizlik G.89-3

teveccüh: Yüzünü çevirme, yönelme, ilgi G.24-2

t. kes-: İlgiyi kes- G.407-14

tevekkül: Gerekeni yaptıktan sonra sonucu Tanrıya bırakma, kadere boyun eğme G.218-6

têz: Tez, çabuk G.84-9

tezellüm tazallüm: Sızlanma, yanıp yıkılma, ağlaşma, yakınma G.251-12

tezelzül: Sarsılma, sallanma G.122-6

t. düş-: Sarsıl-, sallan- G.122-6

t. sal-: Sarsıt-, salla- G.124-3

te'zīm ta'zīm: Saygı gösterme, ululama G.257-5

tıfl tıfl: Çocuk G.137-2

ı.-i debistān: Rütbesi ve makamı olmayan G.277-8

tıflāne: Çocukçasına, çocuksu G.235-5

tıfl-meşreb: Çocuk huylu, çocuksu TC.1.4-6

tīg: Tığ, kılıç G.38-3

t. çek-: Kılıç çek- G.140-4

t. ur-: Kılıç çal- G.388-2

tik-: 1. Ağaç ek-, ağaç dik- G.19-2

2. Yap- G.358-6

tikan: Diken G.6-6

tīmār: Bakım, hizmet, koruma, kollama G.68-4

t. ét-: Korum-, kolla-, hastaya bak-, şifa ver-, iyileştir- MH.4.4-1

timşāl: Resim G.541-2

t.-ını çek-: Resimini yap- G.541-2

tīr: Ok G.56-5

tirāş: (sakal, bıyık, kıl için) kesme, kazıma

t. ét-: Saçını kes-, kazı- G.272-10

tīr-bārān: Ok yağdıran G.190-2

tīre: Karanlık, bulanık, siyah G.387-3

tīre rüz: Günü kara, talihsiz, şanssız, bahtsız G.158-2

t. èyle-: Durumunu kötüleştir- G.158-2

tīre-dil: Kötü düşünceli, kaygılı G.515-12

tiryāk: Panzehir G.60-6

tīše: Balta, keser G.42-4

titre-: Titre- G.488-2

tofrağ: Toprak G.158-8

toḥ: Tok G.511-7

toḥm: Tohum G.471-8

toprağ: Toprak G.25-3

t. ét-: Toprak dök-, toprak savur- G.95-7

t. ile yēksān ol-: Yerle bir et-, yok et- G.344-10

t.-a tōk-: Yere dök- G.359-5

t.-dan götür-: Lütfe-, bağışta ve iyilikte bulun- G.225-7

t.-ını eflāka savur-: Toprağını göğe savur-, yok et-, ocağını söndür- G.288-4

t.-lara düş-: Önünde diz çök-, ayağına kapan- G.321-5

ṭovḵ ṭavḵ: Boyuna takılan süs, gerdanlık G.8-1

toy: Düğün G.130-5

toz: Toz, toz toprak G.550-5

t. bas-: Toz bas-, üzerine toz kon- G.521-6

tōḥfe tuḥfe: Armağan, hediye G.141-7

tōḥmet: suçlama

t. ḵoy-: Suçla- G.377-5

tōk-: Dök- G.83-2

ṭō'me ṭu'me: Yemek, yem G.426-4

tövbe tevbe: Günahı için af dileyip bir daha işlememeye niyetlenme G.72-5

t. sındur-: Suç işlememesine dair verdiği sözü tutma- R.2-2

t. vēr-: Tövbe ettir-, cezalandır- G.87-8

töv'em tev'em: İkiz, eş, benzer G.182-2

töv'emān tev'emān: İkizler, eşler, birlikte G.546-6

ṭōvf ṭavf: Tevaf, dönmek G.241-7

tōvfīḵ tevḥīḵ: Uygun düşürme, başarıya ulaştırma, Tanrı'nın kuluna yardım etmesi G.109-7

t. vēr-: Uygun düşür-, başarıya ulaştır-, Tanrı'nın yardımına kavuş- G.225-9

ṭōvr ṭavr: Davranış, tavır, gidiş, tarz TB.1.5-5

tōvsen: Tevsen, yabani at G.2-3

ṭūbā: Cennette bulunan ve kökü göklerde dalları aşağıda olan ağaç G.96-1

ṭūfān: Şiddetli yağmur ve sel G.46-6

ṭuḡrā: Mühür G.1-1

ṭūl: Uzunluk, bolluk

ṭ.-ı emel: Dünya sevgisi, dünya hırsı G.358-6

tum-: Şaşır- G.129-1

ṭūmār: Dürülüp yuvarlak yapılmış şey, tomar G.196-9

tuş: Denk

t. gel-: Denk gel- G.313-1

tūše: Azık G.130-3

t.-yi rāh: Yol azığı G.269-7

tut-: Tut-, bulundur-, sakla- G.221-10

tūtiyā: Sürmenin yapıldığı taşı G.58-5

tūtiyālan-: Tutya ol- G.58-5

tutuş-: Tutuş-, yan- G.402-4

ṭuġyān ṭuġyān: Coşma, taşma, azgınlık, sapkınlık G.209-7

tük: Tüy, saç G.307-6

t. aġar-: Yaşlan- G.307-6

tün: Gece G.221-10

tünd: Keskin G.314-5

tünd-bād: Sert rüzgar, kasırga G.41-6

tünük: Az, ince, hafif, sığ G.31-1

tünük ḥövşele: Tahammülü az olan TB.2.5-6

tünük-māye: Ana para ve varlığı az olan G.48-3

tünük-sermāye: Ana parası az olan G.442-3

tünük-zerf: Sabırsız G.31-1

ṭurf ṭurfe: Şaşılabak şey G.22-4

Türk: Sevgili G.266-6

T. neẓmi: Türkçe şiir G.474-10

ṭurre ṭurre: Alın saçı, saç lülesi, kenar, giysinin kenarı G.186-5

ṭ.-yi ṭerrār: Yüreği çalan alın saçı G.216-3

tütün: Duman G.268-7

U

u: Ve G.1-7

uc: Uç G.80-10

u.-ından: Yüzünden, için G.309-2

ucal-: Yücel- G.58-6

ucuz: Ucuz, değersiz G.468-4

uç-: Uç- G.475-1

Uğurlu Ḥan Ziyād oġlı Müşāḥib: Kişi adı, Karabağ'ın beylerbeyi TC.3.1-6

‘ukbā: Ahret, öbür dünya G.168-5

ulduz: Yıldız G.150-2

ulu: Yüce, ulu G.264-3

u. gel-: Ulu ol-, yüce ol- G.320-3

uluġ: Ulu G.559-11

um-: Um-, bekle- G.37-6

un: Un, tahıl tozu G.456-4

unut-: Unut- G.40-1

ur-: Vur- G.108-3

Urumı: Urmiye şehri veya gölü TC.2.6-2

usan-: Bık-, bez- G.25-6

usandur-: Usandır- G.494-7

ustād: Üstat, usta, uzman G.40-2

uşaġ: Çocuk G.55-4

uşak: Çocuk G.523-4

utan-: Utan-, çekin- G.361-4

utandur-: Utandır- G.494-1

utuz-: Oyunda yenil-, kaybet- G.453-4

uy⁻¹: Uy- G.52-1

uy⁻²: Uyu- G.26-8

uzak: Uzak G.74-6

uzat-: Uzat- G.52-3

uzun: Uzun G.285-2

Ü

ü: Ve G.1-6

üç: Üç G.94-5

üftādeliġ: Alçak gönüllülük, alçaklık, güçsüzlük, güçsüzlük G.343-7

üftān Düşen, düşerek

ü. u hīzān: Düşe kalka G.332-4

‘ükde ‘ukde: Dügüm, bağ, içe dert olan şey G.9-1

‘ü.-sin aç:- Tasasını gider- G.417-9

ülfet: Kaynaşma, alışma, dostluk G.1-6

ü. dut:- Kaynaş-, ilişki kur-, dost ol- G.44-6

ü. kes:- İlişki kurma-, ilişkiyi kes- G.169-2

ülfetlü: Kaynaşan, dost G.313-5

ülül’-ebşār: Basiret sahipleri, uslu, bilgili G.388-10

‘ülüvv ‘ulüvv: Yükseklik, yücelik

‘ü.-i şān: Yüksek şan G.2-1

‘ümde ‘umde: İlke, temel fikir G.304-13

ümīd: Umut G.3-1. krş. ümmīd

ü. bağla:- Umut bağla-, umut et- G.171-3

ümīd-vār: Umutlu G.64-11

‘ümmān ‘ummān: Ana deniz, okyanus G.17-5

ümmīd: Umid, umut G.69-4. krş. ümīd

ümmīd-vār: Umutlu G.528-1

üns: alışma, yakınlık

ü. dut:- Yakın ol-, ilişki kur- G.217-3

‘ünvān ‘unvān: Ad, san, mektup, kitap vs.’nin başına yazılan yazı G.17-7

ürek: yürek

ü.-i titre:- Üzül-, sıkıntı çek- G.488-2

‘üryān ‘uryān: Çıplak G.78-8

üst: Üst G.80-7

üstüh~ān: Kemik G.132-4

üstüvār: Dayanıklı, sağlam, güvenilir G.262-11

‘üşşāk ‘uşşāk: Aşıklar, sevenler, Türk müziğinde ana makamlardan biri G.59-1

üz: Yüz, çehre G.64-9

ü. çevür:- Yüz çevir- G.64-9

ü. koy:- Yönel- G.399-2

ü. vēr:- 1. Baş ver-, gerçekleş- G.70-8

2. İlgi göster- G.150-4

üz:- Kır-, kes-, kopar- G.186-6

‘üzlet ‘uzlet: Yalnızlık G.140-5

‘üzr ‘özü: Özür, kusur, eksiklik

‘ü. iste:- Özür dile- G.413-5

‘ü.-i günāh: Yaptığı suçtan dolayı özür dileme G.358-4

‘ü.-i tekşīr: Yaptığı suçtan dolayı özür dileme G.358-4

üzre: Üstüne, üstünde, üzerinde G.97-5

‘üzr-h~āh: Özür dileyen G.377-7

‘ü. ol:- Özür dile- G.358-3

üzül:- Üzül-, aşındırıl- G.88-7

‘üzv ‘uzv: uzuv, organ

‘ü. ‘üzv: Bütün uzuvlar G.22-3

V

vācib: Yapılması gerekli, zorunlu G.190-2

vādī: İki dağ arasındaki geçit, alan G.1-11

vā’iz: Öğüt veren G.51-4

vājgūn: Ters, tersine dönmüş, uğursuz G.210-6

vākīf vākīf: Bilen, haberi olan G.104-11

v. ol-: Vakıf ol-, Bil-, öğren- G.24-3

vālā: Yüksek G.72-3

va'llāh bi'llāh: Tanrı için, yemin etme ifadesi G.73-6

va'llāhī bi'llāhī: Tanrı için, yemin etme ifadesi R.12-2

var: Var, vardır, yok karşıtı G.304-9

v. ol-: Var ol-, sağ ol-, yaşa- G.457-7

v. u yoḥ: Var yok G.84-12

var-: Var-, ulaş- G.106-9

vara vara: Gittikçe, gitgide, yavaş yavaş G.13-5

varı: Hepsi, hep G.3-2

vāriṣ: Mirasçı, mirasa konan G.245-6

varūn: Ters, uğursuz G.510-9

vāṣil vāṣil: Ulaşan, erişen-

v. ol-: ulaş-, var- G.259-3

vāy: 1. Vah, acı G.106-13

2. Yazık, yazıklar olsun G.376-6

vāye: Gerekli, arzu, istek, amaç, bilgi, pay G.493-3

v.-si yēt-: Gereksinim duy- G.493-3

ve: Ve G.71-2

vech: Nitelik, durum, şekil, yüz, neden G.183-3

v.-i budur: Bundan dolayı G.424-5

v.-i nedür: Niçin, neden G.198-3

v.-i var: Bir nedeni var G.20-2

ve'de va'de: 1. Söz verilen şey G.356-4

2. Mühlet, belirli süre G.64-4

vefā: Sözünde durma, sevgide durma G.13-6

v. kıl-: Yet-, yeterli ol- G.187-2

vefā-dār: Vefalı G.104-5

vefālan-: Sözünde dur-, ilgiyi kesme- G.58-4

vefālu: Vefalı G.262-4

ve-ger-ne: Yoksa G.48-4

veh: 1. (ünlem) Alkışlama ifadesi G.255-6

2. Vah!, yazık, ay G.43-5

vehdet vahdet: Birlik, yalnızlık, teklik, Tanrıyı birle- G.225-9

Vehīd Vaḥīd: Mirza Tāhir Vahīd Kazvini G.272-11

vehšet vaḥšet: Korku G.194-8

v. kıl-: Kork- G.195-2

vehṣī vaḥṣī: Yabanıl G.159-5

vekt vakıt: Vakıt, zaman G.138-5

velī: Ancak G.9-8

velīk: Ancak G.285-4

vēr-: Ver-, ilet- G.226-4

vêrd: vird, Sık sık okunan şey

v.-i zebān: Sık sık tekrar edilen dua, söz, zikir G.144-8

vere' vera': Suçtan kaçınma TC.3.3-4

verek varaḳ: Yaprak

v.-i gül: Gül yaprağı G.387-1

verne: Ve-ger-ne, yoksa G.406-3

veşf vaşf: Vasıf, nitelik, niteleme, övme G.46-3

v. ehli: Övgüye değer, öven G.256-1

v.-i hāl: Durumu niteleme, durumu anlatan G.275-8

veşiyet vaşiyet: Kişinin öldükten sonra yapılmasını istediği şey, öğüt

v. ét-: Öldükten sonra yapılmasını istemek, öğüt- G.129-6

veşl vaşl: Kavuşma G.27-6

veṭen vaṭan: Yurt, ülke G.162-2

vež‘ važ‘: Durum G.9-2

ve‘z va‘z: Vaaz, dini konuşma, öğüt G.52-3

vežīfe važīfe: Görev G.21-4

vezīr: Padişah yardımcısı G.251-9

vidā‘ vedā‘: Ayrılırken söylenen selamlama sözü, ayrılma, ayrılış G.57-2

v. èyle-: Vedalaş-, esenleş- G.57-2

vilāyet: Bir şeyi elde edip kullanma, hükmü altına almak, beylik, birine kefil olma, dostluk, il, ülke G.284-5

vīrān: Yıkık G.10-9

vīrāne: Yıkıntı, ören G.53-1

vīrānelen-: Yıkık ol- G.239-5

vişāl: Kavuşma G.23-4

vu: Ve G.3-7

vü: Ve G.8-3

vücūd: Vücut, varlık, gövde G.86-4

v.-a gel-: Var ol- R.10-1

vüs‘et vüs‘at: Genişlik G.89-6

vüṣūl: Kavuşma, ulaşma, erişme, varma, yetişme G.292-7

Y

yā: 1. (çağırma ünlemi) Hey, ey G.2-7

2. (bağlaç) Ya G.11-3

y. Reb: Ey Tanrım! Tanrı’ya yakarış, sesleniş G.123-2

yād¹: Anma, hatır G.11-6

y. èyle-: An- G.40-1

y.-a düş-: Hatırla-, anımsa- G.441-4

y.-a sal-: Anımsat- G.91-8

y.-ina düş-: Hatırla-, an- G.113-3

y.-ina yét-: An-, hatırlama- MH.1.7-2

yād²: Yabancı G.137-8

y. ét-: Yabana at-, dışla-, yabancı say- G.402-7

yād-gār: Hatıra, bırakılan anı G.91-8

yādlan-: 1. Yabancılaş-, dışlan- G.58-3

2. Anıl- G.13-7

yağ: Yağ G.189-6

yağ-: Yağ- G.83-1

yağı: Düşman G.107-3

yağış: Yağış, yağmur G.415-11

yağma: Yağma, çapul, talan G.229-2

yağmur: Yağmur G.83-1

yaḥ-: Yak-, tutuştur- G.490-9

yaḥa: Yaka G.45-7

y.-sı kurtul-: Canı kurtul-, kurtul- G.348-3

y.-sından el götür- : Rahat bırak- G.306-7	y. ol- : Dost ol- G.123-8
yağış- : İyi G.42-11	yar- : Yar-, del- G.42-4
y. günler gör- : İyi şeyler yaşa- G.290-4	yara- : Yara, acı G.519-6
y. yaman- : İyi kötü G.65-8	y.-sını bitür- : Yarasını kapat-, iyileştir- G.243-9
yākūt- : Değerli bir süs taşı G.10-2	yaralan- : Yaralan- G.66-7
yalan- : Yalan, gerçek olmayan G.457-4	yaraş- : Yakış- G.119-2
yalķuz- : 1. Yalnız, fakat G.28-1	yarım- : Yarım G.475-1
2. Yalnız, tek G.86-1	yārlıĝ- : Sevgili ve dost olma G.5-7
y. koy- : Yalnız bırak- G.255-3	yāsemīn- : Güzel kokulu ve beyaz veya sarı çiçek açan sarmaşık ağaççık G.77-1
y. sal- : Yalnız bırak- G.531-4	yaş- : Göz yaşı G.95-6
yalķuzla- : Yalnızlaştır-, yalnız bırak- G.388-1	yaşıl- : Yeşil G.233-7
yalvar- : Yalvar- G.74-1	yaşın- : Saklan- G.36-3
yalvart- : Yalvart- G.535-1	yaşur- : Gizle- G.19-5
yaman- : Kötü G.42-11	yat- : Yat-, uyu- G.272-9
y. ét- : Kötülük yap- G.420-5	yataĝ- : Bir şeyin çok bulunduğu yer, yuva G.107-5
y. éyle- : Kötülük yap- G.204-4	yavuk- : Yakın G.189-5
y. göz- : Kötü göz, kutsuz göz, kıskanç göz G.141-8	y. gel- : Yaklaş- G.189-5
y. gözden ıraĝ olsunĝ- : Tanrı kötü gözden korusun! G.272-1	yavuncı- : Yakınarak yalvar- G.319-7
y. nezer- : Kötü göz, bela G.98-7	yavuncıt- : Yalvart- G.535-1
yamanlıĝ- : Kötülük G.247-3	yavuz- : Yaman G.114-6
yan- : Yan, yön, taraf G.332-15	yay- : Yay G.59-9
yan- : Yan- G.96-2	y.-ın çek- : Yayın kirişini çek-, ok at- G.457-5
yandur- : Yandır-, yak- G.80-4	y.-ını kur- : Yayı hazırla- G.288-1
yap- : Yap-, oluştur- G.212-2	y.-ını tāk-ı bülend-i çerħden as- : Büyüklük iddiasında bulun- G.512-9
yapuş- : Yapış- G.13-2	
yār- : Dost, sevgili G.6-6	

yaz: İlbahar G.50-3

yaz-: Yaz- G.278-2

yazı: Kır G.112-6

y.-lara sal-: Yerinden yurdundan et- G.345-11

y.-ya burak-: Yabana at- G.277-4

yazıl-: Yazıl- G.435-2

yazılı: Yazılı G.263-7

yazuğ: Yazık, zavallı G.318-3

yê-: Ye- G.206-1

Ye'cüc: Yecüc Mecüc Kuranda sözü edilen düzen tanımaz bir topluluk G.21-2

yed: El

y.-i beyzâ: Beyaz el, Hz. Musa'nın mucize olarak gösterdiği parlak eli G.276-6

yèddi: Yedi G.150-2

yêg: Yeğ, daha iyi, daha üstün, daha uygun G.45-5

y. bil-: Daha iyi bil- G.200-7

y. gel-: İyi gel- G.7-7

yêgâne: Biricik, tek G.63-6

yêgin: Üstün, hızlı G.78-5

yênği: Yeni

y. ay: Yeni ay, ayça, hilal G.29-2

y. başdan: Yeni baştan, yeniden G.422-1

y.-den: Yeniden G.149-7

yekîn yakîn: Kesin bilgi, kesinlikle G.1-3

yêk-reng: Bir renkte olan, dönecek olmayan G.30-4

yêk-rû: Bir yüzlü

y. êyle-: Arkadaşlığı ve ilişkiyi kes- TB.2.3-5

yêksân: Bir, düz G.25-3

y. dut-: Aynı tut-, birbirinden ayırma- G.360-1

y. koy-: Aynı kefeye koy- G.123-5

Ye'kûb Ya'kûb: Hz. Yakup G.258-7

yêl: Rüzgar G.38-6

y.-e vër-: Dağıt-, yok et- G.81-4

yêlken: Yelken G.515-5

yêne: Yine G.20-3

ye'ni ya'ni: Yani G.59-8

yêr: 1. Durum, konum G.77-1

1. Yer, ülke G.215-2

y. ôp-: Saygıyla eğil-, secde et-, yere kapan- G.559-2

y. yûzi: Yeryüzü G.550-4

y.-den bit-: Aniden ortaya çık- G.252-2

y.-den êyle-: Görevinden mahrum et- G.136-6

y.-den göge: Yerden göğe, pek çok G.243-2

y.-den yère ur-: Yerden yere çal-, yok et-, hırpala- G.549-5

y.-i boşdur: Boşluğu duyulmaktadır, yokluğu hissediliyor G.296-4

y.-i var: Uygun G.20-4

y.-in dut-: Yerini al-, yerine geç-, karşıla- G.203-5

y.-inde: Uygun G.5-3

y.-ini dut-: Yerine geç- G.46-5

yəri-: Yürü-, defol- G.77-6

yərlü: Yerli G.132-4

y. yərden: Her yerden G.273-1

yət-: 1. Gel-, var- G.49-1

2. Yeterli ol- G.48-3

yətiş-: Var-, ulaş- G.24-4

yətmış iki: Yetmiş iki G.558-5

yətür- : Ulaştır- G.43-4

yığ-: Topla- G.41-7

yığıl-: Toplan-, toplaş- G.187-4

yıh-: Yık- G.388-9. krş. yıq-

yıhıl-: Yıkıl- G.476-8. krş. yıkıl-

yık-: Yık- G.113-6. krş. yıh-

yıkıl-: Yıkıl- G.55-4. krş. yıhıl-

yog: Yok G.147-6

yoh: Yok, var karşıtı G.17-7

y. éyle-: Yok et-, ortadan kaldır- G.25-4

y. yér: Yokluk G.238-4

yok: Yok, var karşıtı G.500-5

yokrul-: Yoğrul- G.331-3

yol: 1. Kez G.350-4

2. Yol G.74-6

3. Yöntem G.104-6

y. apar-: Yol yürüt-, yol kılavuzluğu yap-
TB.1.1-4

y. az-: Yolunu kaybet- G.56-3

y. bul-: Ulaş- G.138-7

y. göster-: Kılavuzluk et G.440-6

y. ur-: Yol kes-, soy-, engel ol- G.515-8

y.-a düş-: Yola koyul- G.174-1

y.-ı düş-: Yolu düş- G.239-5

y.-ın başla-: Yolunu tut-, yönel- TB.2.2-5

y.-ın dut-: Yolunu tut-, bir kimseyi izle-
G.542-7

y.-ın gözle-: Yolunu bekle- G.192-1

y.-ın öğren-: Yöntemin öğren- G.285-4

y.-ını az-: Yolunu kaybet- TB.1.3-5

yoldaş: Arkadaş G.84-5

yor-: Yor- G.74-6

yort-: Koştur- G.74-6

yorul-: Yorul- G.548-7

yu-: Yıka-, suda temizle- G.206-2

yuḡaru: Yukarı G.409-7

yuḡu: Uyku G.53-2

y.-dan bīdār ol-: Uyan- G.308-8

yulduz: Yıldız G.47-3

yum-: Yum-, kısarak kapa- G.207-25

yumşan-: yumuşan-, yumuşak duruma gel-
G.194-4

yumşat-: Yumuşat- yumuşak duruma getir-
G.482-3

yurd: Yurt, vatan, yaşadığı yer G.288-2

Yūsuf: Hz. Yusuf G.125-5

Yūsuf-nijād: Hz. Yusuf soylu G.237-4

yuva: Yuva, ev G.42-7

yügür-: Koş-, saldır G.273-4

yüngül: Hafif, ağır karşıtı G.303-3

yük: Yük G.96-6

y.-in çek-: Yükünü taşı-, katlan- G.467-7

yüz¹: Yüz sayısı G.558-9

y. çin: Yüz kez G.244-3

y. reng: Çeşit çeşit G.194-8

yüz²: Yüz, çehre G.288-6

y. çevür-: Yüz çevir-, ilgiyi kes- G.126-9

y. dönder-: Yüz çevir- G.148-7

y. dut-: 1. Yapıl-, sona er- G.415-5

2. Yüz tut-, yönel- G.167-3

y. koyma-: Yüz bırakma-, utandır-, yönelme- G.255-1

y. sal-: Dile-, yalvar- G.330-8

y. şür-: Saygıyla eğil- G.170-9

y. sür-: Yüz sür-, huzurunda eğil- G.290-5

y. ver-: 1. Baş ver-, gerçekleş- G.99-11

2. İlgi göster- G.87-3

y.-in dönder-: Yüz çevir- G.102-9

y.-in gör-: Karşılaş- G.349-5

yüz bin: Yüz bin, çok TB.2.5-1

y. yol: Yüz bin kez, defalarca G.371-2

yüz suyu: Şeref, haysiyet, namus G.359-7

y.-nı tük-: Kimseyi rezil et-, kimseyi aşağıla-, yalvarıp yakar- G.212-5

yüz min: Yüz bin G.228-2

yüzsiz: Utanmaz, sıkılmaz, çekinmez G.393-6

Z

zâğ: Karga G.67-7

zâhid: Din için dünyayı önemsemeyen G.26-4

z.-i hüşk: Kaba sofu, cahil zahit G.189-3

zâhir: 1. Açık, belli G.1-2

2. Görünüş G.59-7

z. ol-: Görün-, belirlen- G.111-9

zâhir-bîn: Dış yüzüne önem veren G.219-5

zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre G.82-3

zâl: Yaşlı, eski, dünya, Rüstem'in babası G.228-5

z.-ı dünyâ: Eskimiş dünya G.266-6

zâlim: Kıyıcı, zulmeden, acımasız G.29-5

zamân: Zaman G.1-2

z. zamân: Zaman zaman, ara sıra G.362-4

zamâne: Çağ, devir G.42-14

zâr: 1. İnleme, inilti G.26-5

2. İnleyen, sesle ağlayan G.22-3

zât: 1. İye, Tanrı G.3-5

2. Öz, kendi G.1-3

zavâl zevâl: Sona erme, yok olma, bozulma G.401-2

zavâllu: Zavallı, mutsuz G.315-3

zâye' zâyi': Yitmiş, kaybolmuş olan, yitlik, kayıp, yararsız, boş, Yok olmuş, elden çıkmış, zarar, ziyan G.222-10

z. èyle-: Boz-, yok et-, yitir-, boş yere harcamak G.222-10

zebân: Dil G.41-3

z. zehmi: Sövmeye, çıkışma, azarlama, dokunaklı söz, kınama G.488-8

z.-i hâl: Durum ve görünüş G.195-8

z.-in aç-: Konuş-, konuştu- G.207-15

ze-ber-dest: En üstün, galip G.456-2

zebt zabt: 1. İdaresi altına almak G.30-5

2. Sıkıca tutmak, kaydetmek G.32-1

zebün: Zayıf, güçsüz, aciz G.210-6

ze'f za'f: Zaaf, güçsüzlük G.31-4

zefer zafer: Savaşta kazanılan başarı, utku G.401-7

z. bul-: Yen-, savaşta üstün gel- G.401-7

zeğen: Çaylak G.67-7

zehm: Zahm, yara G.9-1

z.-i nāsūr: İyileşmeyen yara G.395-2

z.-i nūmāyān: Açık, görünen yara G.17-4

zeḥmet zaḥmet: Sıkıntı, güçlük, yorgunluk, eziyet G.99-11

z. çek-: Zahmet et-, emek ver- G.144-2

zehr: Zehir, ağı G.60-6

ze'if za'if: Güçsüz G.40-1

ze'ifāne: Aciz ve güçsüz bir biçimde G.220-4

zekāt: Müslümanların kırkta bir oranında fakirlere yaptığı yardım G.5-3

zelîl: Alçak, aşağı, aşağılanan G.279-1

zemîn: Yer G.1-2

zemîn-gîr: Toprağa yapışan, yatalak G.155-7

z. ol-: Yerden kalkma- G.114-4

zemînî: Yere mensup G.141-6

zemzem: Kabe'deki kutsal sayılan su G.282-3

zemzeme: Nağme, ezgi, yavaş sesle türkü ve şarkı söylemek G.301-12

zencîr: Zincir G.66-1

z. êt-: Zincirle-, zincire bağ- G.156-5

z.-e çek-: Zincire bağ- G.161-1

zeng: Pas G.24-2

z. bağla-: Pas tut- G.517-4

z. bas-: Pas tut- G.24-2

zengâr: Pas G.212-12

z. dut-: Pas tut- G.277-7

zer: Altın G.185-7

z. ü sîm: Altın ve gümüş G.197-6

zerd: Sarı G.32-5

zerer zarar: Kötü sonuç G.134-7

z. ver-: Zarar ver-, zararı dokun- G.217-6

z. yet-: Zarar gel-, zararı dokun- G.217-3

zerf zarf: Kap G.8-1

zer-nişân: Kakma altınla yapılan işleme, süs G.428-4

zerre: Çok küçük parçacık G.170-7

zerrîn: Altından yapılmış, altın renkli G.131-6

zer-târ: Altın telli, altınla işlenmiş G.360-4

zerûr zarûr: 1. Zerir, kör G.57-7

2. Zorunlu, gerekli G.527-3

zerûret zarûret: Gereklik, zorunluluk, ihtiyaç

z. düş-: Gerek-, ihtiyaç ol-, yeri gel- G.222-3

zill zıll: Gölge G.559-17

zillet: Aşağılık, horluk, alçaklık G.508-2

z. çek-: Kötü durumda yaşa-, aşağılan- G.508-2

zımn zımn: Dolayısıyla anlatılan G.1-1

zindān: Karanlık yer altı hapisanesi G.148-4

zinhār: 1. Güven, güvenlik G.367-7

2. Sakın, asla G.28-7

3. Şikayet, yakınma G.32-7

z. iste-: Güven iste-, sığın- G.367-7

z.-a düş-: Bık-, usan- G.403-4

z.-a gel-: Bık-, usan- G.117-6

zīr: Alt, aşağı

z. ü zeber: Altüst, darmadağın G.134-5

zīr-çēsm: Göz altı G.354-3

zīr-dest: El altında bulunan aciz, yenilmiş, bağlı, tabi G.409-7

zirēh: Savaş giysisi G.291-1

ziyān: Zarar G.134-7

zūr: Güç

z.-ı bāzū: Pazı gücü, güç G.214-4

zūlf: Saç lülesi G.48-3

z.-i perīšān: Dağınık saç G.132-6

z.-i resā: Uzun ve uygun saç G.48-3

z.-in yīg-: Saçlarını topla- G.266-1

Zūlfikār: Hz. Ali'nin iki çatallı kılıcı G.207-14

ẓūlm ẓulm: Zulüm, haksızlık, eziyet G.57-6

z. ét-: Zulmet-, eziyet et- G.9-4

ẓūlmet ẓulmet: Karanlık G.419-4

ẓūlmet-serā: Karanlık evi G.61-3

zūnnār: Papaz kuşağı G.118-4

SONUÇ

XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Tebrizli Kavsî, Azerbaycan edebiyatının önemli şairlerindendir. Bazı araştırmacıların sandığı gibi, adı Alican değildir. Kavsî-i Tebrizî'nin adı; Sâ'ib-i Tebrizî'nin Beyaz'ı, Tezkire-i Nasrabadî, Seyyid Azim Şirvanî Tezkiresi ve Muhammet Ali Terbiyet'in Dânişmendân-ı Azerbaycan'ı gibi eserlerde geçmektedir.

Kavsî'nin hacimli ve çoğu gazellerden oluşan Türkçe Divan'ında; toplam 4891 beyitten oluşan 559 gazel, 2 terkeb-i bend, 3 terci-i bend, 7 müseddes, 5 muhammes, 14 murabba ve 12 rubai bulunmaktadır. Yani bizim çalışmamızdaki metin, Divan'a dair son çalışma olan M. Çakır'ın metnine göre önceki gazeller içinde 82 ek beyit, 59 beyitten oluşan 7 ek gazel, bir ek rubai yani toplam 143 beyit daha fazla şiir içermektedir. Eklediğimiz bu şiirler, 4 yeni nüshaya (Tahran/Mecelis, Tahran/Melik 4621, Tahran/Melik 5604 ve Tahran Milli Ktp. nüshalarına) ulaşmamızla mümkün olmuştur. Güvenilir olmayan ancak bazı fazladan şiirler içeren İstanbul nüshasının yanlışlarının bir kısmı ulaştığımız bu yeni nüshalarla düzeltilse de, diğer yanlışlarının düzeltilmesi yeni nüshaların bulunup incelenmesiyle gerçekleşecektir.

Tahran Milli Ktp. Nüshası, Divanın daha da hacimli olabileceğini göstermektedir, çünkü başka nüshalarda bulunmayan birçok beyit ve gazel, seçmeler biçiminde oluşturulan bu nüshada bulunmaktadır. Bu nüshanın başka nüshalarda bulunmayan beyitleri ve 5 tane fazladan gazeli, onun diğer nüshalardan farklı bir yazmadan istinsah edildiğini göstermektedir. Tahran/Mecelis nüshasında ise diğer nüshalarda bulunmayan 2 gazel fazladan bulunmaktadır.

Kavsî-i Tebrizî'nin divanında bazı farklı ses özellikleri görülmektedir. Buna örnek olarak 3.Ş emir ekinin /nġ/ ile, ancak 2.Ş şart ekinin /n/ ile yazılmamasını gösterebiliriz.

Kavsî'nin Türkçe divanında Osmanlı sahasında yazılan eserlerin etkisiyle birlikte daha çok Azerbaycan Türkçesi özellikleri görülmektedir. Örneğin ünlü ile biten sözcüklerde yükleme halinin daha çok -nI eki ile yapılması, ögz. için -(y)Ub ekinin yaygın olarak kullanılması, zarf-fiil yapımında -(y)AndA, -(y)AndAn şoġra, -duġda, -dükde gibi eklerin kullanılışı, sözcük başında yaygın t>d değişimi, sözcük sonunda tonlu ünsüzlerin bulunabilmesi, sözcük başı y düşmesi, sözcük içinde ve sonunda yaygın k>ġ ve k>ġ değişimi, dönüşlülük zamiri için öz sözcüğünün kullanılması, 1.Ş Geniş zaman olumsuzu için -mAn ekinin kullanılması, Azerbaycan Türkçesinin birçok deymi ve atasözleri ve Azerbaycan Türkçesine özgü sözcükleri sayabiliriz.

Eski Anadolu Türkçesi'nden farklı olarak bazı ses özellikleri de görülmektedir. Mesela -(y)AlIm Ç.1.Ş emir eki ve -(y)Im, -AyIm T.1.Ş emir eki hep düz ünlülü olarak görülmektedir. -IU i.i.y.e hep yuvarlak ünlülü yazılırken -slz i.i.y.e hep düz ünlülü olarak yazılmıştır.

-(y)Acaġ gelecek zaman eki, -lġ i.i.y.e ve bazen de ad-eylem yapan -maġ ekinde görülen kalın ünlülü biçimlerin ise Tebriz ağzının etkisiyle ortaya çıktığını düşünebiliriz.

Biz bu çalışmada, bulduğumuz yeni nüshaları ve Azerbaycan Türkçesi özelliklerini göz önünde bulundurarak, verdiğimiz metin ve onun dil incelemesi, hayatıyla ilgili verdiğimiz bilgiler ve divanının sözlüğünün Kavsî'nin tanınmasında ve şiirlerinin çözümlenmesinde önemli yer alacağını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Abdullayev, Elövset
Zakiroğlu: **Türk Dillerinin Tarihsel Gelişme Sorunları**, Ankara, TDK yay. 1996
- Ahundov, Ehliman: **Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri**, yay.haz.: Tezcan Semih, Ankara, TDK yay., 1978
- Akpınar, Yavuz, Efrasiyab
Gemalmaz: **Çağdaş Türk Şiveleri Azeri Türkçesi ve Edebiyatı Metinleri**, İzmir, Ege Ün. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1992
- Akpınar, Yavuz: “Azeri”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, Dergah yay., C.I, 1982
- Akpınar, Yavuz: **Azeri Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, Dergah yay., 1994
- Akpınar, Yavuz: “Kavsi Tebrizi”, **İslam Ansiklopedisi**, Ankara, TDV yay., C.XXV, 2002
- Akpınar, Yavuz: “Kavsi Tebrizi, Alican”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, İstanbul, Dergah yay., C.V, 1982
- Alışık, Gülşen Seyhan: **Türkler**, editör: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye yay., C.XIX, 2002
- Alsancak, Filiz: “Azeri Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasındaki Morfolojik ve Fonetik Farklar”, İstanbul Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1990
- Altaylı, Seyfettin: **Azerbaycan Türkçesi deyimler sözlüğü**, Ankara, y.y.,

2005

- Amid, Hasan: **Ferheng-i Farsi-yi Amid**, Tahran, Emirkebir yay., 1363
- Araslı, Hamit, M. Guluzade, **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, Bakı, Azerbaycan SSR İlimler Akademiyası, C.I, 1960
- M. C. Caferov:
- Araslı, Hamit: **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi ve Problemleri**, Bakı 1998, s.569-586
- Atalay, Besim: Atalay Besim, **Divanü Lügati't-Türk**, Ankara, TDK yay., 2006
- Aydın, Şadi: **İran Kütüphanelerinde Türkçe Yazmalar Kataloğu**, İstanbul, Timaş yay., 2008
- Bahadır, Nevvab Sadik **Tezkire-i Şem‘-i Encümen**, yay.haz.: Dr. Muhammed Hasan Han: Kazim Kehdui, Danişgah-i Yezd yay., 1386
- Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin grameri**, Ankara, TDK yay., 1990
- Başoğlu, Ali Selami: “Güney Azerbaycan Şairi Bulud Karaçorlu’nun (Sehend) Nazmında Dil Özellikleri”, İnönü Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya, 2009
- Bayatlı, Hidayet Kemal: **Irak Türkmen Türkçesi**, Ankara, TDK yay., 1996
- Bayram, Ömer: “Azerbaycan Sahası Tezkireleri ve Seyyid Azim Şirvani’nin Tezkiresi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005
- Begdili, Lutfali Beg Azer: **Ateşkede-i Azer**, yay.haz.:Seyyid Ca’fer-i Şehidi, Tahran, Müessese-i Neşr-i Kitab yay., 1337

- Blaga, Rafael: **İran Halkları El Kitabı**, y.y., 1997
- Bosnalı, Sonel: **İran Azerbaycan Türkçesi Toplumdilbilimsel Bir İnceleme**, İstanbul, Kebikeç yay., 2007
- Bozkurt, Fuat: **Türklerin Dili**, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., 1999
- Buran, Ahmet, Ercan Alkaya: **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Ankara, Akçağ yay., 2007
- Caferoğlu, Ahmet: **Azerbaycan Dili ve Edebiyatının Dönüm Noktaları**, Azerbaycan Kültür Derneği yay. II, Ankara, 1953
- Celal, Mir, Firidun Hüseyinov: **Örnekleriyle XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı**, yay.haz.: kemal Yavuz, Erol Ülgen), İstanbul, Birleşik Yayıncılık, 2000
- Clauson, Sir Gerard: **Clauson Sir Gerard, Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, London, Oxford Ün. yay., 1972
- Çakır, Mümine: “Kavsi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı (inceleme-tenkitli metin-dizin)”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008
- Çelebioğlu, Amil: **Kanuni Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı**, İstanbul, M.E.B. yay., 1994
- Çetin, Hasan Ali: “Karabağ Ağzı”, Marmara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007
- Dağıstani, AliKulı Vale: **Tezkire-i Riyazu’s-şuara**, yay.haz.: Muhsin Naci Nasrabadi, Tahran, Esatir yay., C.III, Revza-i Kaf, 1384
- Danışpejuh, Muhammed: **Nüşa-ha-yi Hattı: Defter-i Heftom**, Tahran,

- Taki, İrec Efşar: Danişgah-i Tahran yay., 1353
- Demirçizade, Abdülezel: **Müasir Azerbaycan dili: fonetika, orfoepiya, orfoqrafiya**, Bakü, Şerq-Garb, C.I, 2007
- Demirçizade, E.: **Azerbaycan Edebi Dili Tarihi Hulasaları 20. Asra Kadar**, Bakü, XMQ yay., 1938
- Deny, Jean: **Türk Dili Grameri: Osmanlı Lehçesi**, çeviren: Ali Ulvi Elöve, İstanbul, Maarif Vekaleti yay., 1941
- Develi, Hayati: **Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar**, Ankara, TDK yay., 1995
- Develi, Hayati: **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 2**, İstanbul, Kesit yay., 2009
- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, Aydın Kitapevi yay., 2007
- Devletabadi, Aziz: **Serayendigan-i Şiir-i Farsi Der Kafkas**, Tahran, Bünyad-i Mevkufat-i Dr. Mahmud Efşar, 1370
- Devletabadi, Aziz: **Sühanveran-i Azerbaycan: Ez Katran Ta Şehriyar**, Tebriz, Sütude yay., 1377
- Deyhim, Muhammet: **Tezkire-i şuara-yı Azerbaycan**, Tebriz, y.y., C.II, 1367
- Dilaçar, Agop: “Azeri Türkçesi”, **Türk Dili Belleten Dergisi**, Ankara, Seri 3, Sayı 14-15, 1950, S.57-80
- Dilaçar, Agop: **Türk Diline Genel Bir Bakış**, Ankara, TDK yay., 1964
- Dilçin, Cem: **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, TDK yay., 1983
- Doerfer, Gerhard: “İran’da Bir Dilbilim Araştırma Gezisi Üzerine

- Rapor”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten Dergisi**, Ankara, TDK yay., 1973-74, S.195-198
- Doerfer, Gerhard: “İran’da Türkler”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara, TDK yay., Sayı 431, 1987, S.242-251
- Doerfer, Gerhard: “İran’daki Türk Dilleri”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten Dergisi**, Ankara, TDK yay., 1969, S.1-11
- Doğan, Levent: **Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı**, İstanbul, Kriter yay., 2007
- Duman, Musa: **Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri**, Ankara, TDK yay., 1995
- Ercilasun, Ahmet Bican: **Türk Dili Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004
- Ercilasun, Ahmet Bican: **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü**, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., 1992
- Ercilasun, Ahmet Bican: **Türk Lehçeleri Grameri**, Ankara, Akçağ yay., 2007
- Ercilasun, Ahmet Bican: **Kars İli Ağzları: Ses Bilgisi**, Ankara, Gazi Ün. yay., 1983
- Ercilasun, Ahmet Bican: **Türk Dünyası Üzerine İncelemeler**, Ankara, Akçağ yay., 1997
- Ergin, Muharrem: **Azeri Türkçesi**, İstanbul, İstanbul Ün. Edebiyat Fak. yay., 1971
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, İstanbul Ün. Edebiyat Fak. yay., 1962
- Ertaylan, İsmail Hikmet: **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, 2 c., Bakü, Azer Neşr, 1928
- Gece, K. Mehmet: “Serap Ağzı”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler

- Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1985
- Genceli, Turhan: “Safeviler devleti ve Türk dili”, **Tribün dergisi**, İsveç, Sayı 4, 1999, s.73-79
- Gökdağ, Bilgehan Atsız: **Salmas Ağzı**, Çorum, KaraM yay., 2006
- Gülensoy, Tuncer, Ebulfaz **Nahçıvan Ağzı**, Ankara, TDK yay., 2009
- Kuluyev Amanoğlu, Paki
Küçükler:
- Gülensoy, Tuncer: **Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü**, Ankara, TDK yay., 2007
- Hadi, İsmail: **Dil Deniz: Etimolojik Sözlük**, Tebriz, Ahter yay., 1386
- Hadi, İsmail: **Türki Hüner Est**, Tebriz, Ahrar yay., 1374
- Hasanov, Kasım, Kamil **Azerbaycan Dilinin Grameri**, yay.haz.: Adil İrşadifer, Tebriz, Telaş yay., 1370
- Aliyov, Feridun Celilov: **Ferheng-i sühanveran**, Tebriz, 1340
- Hayyampur, Abdürresul: **İncelikler Şairi Tebrizli Kavsî**, (Çevrimiçi) http://www.rezahamraz.com/fa/index.php?option=com_content&task=view&id=258&Itemid=2, 1389
- Hey’et, Cevad: **Azerbaycan Edebiyatı Tarihine Bir Bakış**, Tahran, 1376
- Hey’et, Cevad: “Yeni Tapıntı: Baltazar Sparwenfeld Mecmuası”, **Varlık Dergisi**, Tahran, Sayı 82-3, 1370, s.3-13
- Hidayet, Mahmud: **Gülzar-i Cavidan**, y.y., C.II, y.t.
- Hidayet, Rıza Kulı Han: **Mecmaü’l-fusaha**, Tahran, Emirkebir yay., C.2, 1340
- Hüseynzade, Muxtar: **Müasir Azerbaycan dili: morfologiya**, Bakü, , Şerq-

- Garb, C.II, 2007
- Kaçar, Mücahit: “Divan Şiirinde Erkek Sevgili Tipi ve Şehrengizlerdeki Erkek Güzeller”, **İstanbul Ün. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul, CXXXVII, 2007
- Kafkasyalı, Ali: **İran Türk Edebiyatı Antolojisi**, 2 c., Erzurum, Atatürk Üniversitesi yay., 2002
- Karabulut, Alırıza, Ahmet Turan Karabulut: **Mucemu’t-tarihu’t-turasü’l-islami fi mektebatı’l-alem**, Kayseri, Mektebe yay., 2001
- Karahan, Leyla: “Türkiye Türkçesi Ağızlarında ş>s Değişmesi ve Çalış Beldesi (-Haymana) Ağzı”, (Çevrimiçi) <http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s13/karahan.pdf>, 2007
- Karini, Jahangir: “Erdebil İli Ağızları”, Gazi Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2009
- Kaşani, Takiye’-din Muhammed bin Şerefe’-din Ali Hüseyini: **Hulasatu’l-eşar ve zübdetü’l-efkar** (yazma eser), İran Meclis Kütüphanesi, nr.334
- Kavsî: **Divan**, Bakü Fuzuli Adına El Yazmaları Ktp., nr. B-4366(II)
- Kavsî: **Divan**, İran-Tahran İslam Şura Meclisi I.Ktp., nr.7082
- Kavsî: **Divan**, İran-Tahran Melik Milli Ktp., nr. 4621
- Kavsî: **Divan**, İran-Tahran Melik Milli Ktp., nr. 5604
- Kavsî: **Divan**, İran-Tahran Milli Ktp., nr.5-10833 (f.833)

- Kavsî: **Divan**, İran-Tebriz Milli Ktp., nr. 356
- Kavsî: **Divan**, İstanbul Ün. Ktp., nr.T.5478
- Kavsî: **Divan**, Londra-British Museum (ADD 7927), Süleymaniye Ktp.'nde bulunan Mikrofilm nr.3513
- Kavsî: **Divan**, Suudi Arabistan Medine Melik Abdul'l-aziz Ktp. (Arif Hikmet Ktp. Mecmuası), nr. 811/186
- Kavsî: **Divan**, Tiflis Gürcistan Devlet Ktp. (Elmler Akademisi Kekelidze adına Elyazmaları Enstitüsü), nr. L 51
- Kavsî: **Divan**, Türkiye-Malatya İl Halk Ktp., nr.252 (daha sonra Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. nr.3-252'ye taşındı)
- Kavsî: **Divan**, Türkiye-Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar, nr.3140
- Kerbelaî, Hafız Hüseyin: **Revzâtü'l-cinan ve Cennatü'l-cinan**, yay.haz.: Cafer Sultanu'l-kurai, Tebriz, Sütude yay., 1383
- Kerimi, Muhammet Rıza: **Azerbaycan Edebiyat Tarihi**, Zencan, Yekta Resed yay., C.II, 1384
- Kerimov, Paşa, Muhammed Ali Hüseyini: **XVII Asr Azerbaycan Lirikası (Antologiya)**, Bakü, Nurlan, 2008
- Kerimov, Paşa: **Qövsi Tebrizi Divan**, Bakü, Nurlan, 2005
- Kerimov, Paşa: "Ali Şir Nevayi ve XVII. Yüzyıl Azerbaycan Lirik Şiiri", **Hacettepe Ün. Türkiyat Araştırmaları**, Ankara, Sayı 10, 2009, s.57-67
- Khalily, Reza: "Akaid-i Evliya-i Seb'a: İnceleme-Metin-Dizin", **Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk**

- Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2009
- Korkmaz, Zeynep: **Şadru'd-dîn Şeyhoğlu: Marzubân-nâme Tercümesi: İnceleme, Metin, Sözlük**, Tıpkıbasım, Ankara, Ankara Ün. Dil ve Tarih Coğrafya Fak. yay., S.123, 1973
- Köçerli, Feridun Bey: **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi Materyalleri**, Bakü, Azer Neşr, C.I, 1925
- Köktekin, Kazım: **Yûsuf-ı Meddâh:Varka ve Gülşah (inceleme-metin-dizin)**, Ankara, TDK yay., 2007
- Köprülü, M. Fuad: “Azeri”, İslam Ansiklopedisi (MEB), C.II, 1979, s.118-151
- Lekehnevi, Aftab Ray: **Riyazu'l-‘arîfin**, yay.haz.: Seyyid Hisame'd-din Raşidi, Lahur, Merkez-i Tahkikat-i Farsi İran ve Pakistan, C.II, 1361
- Meani, Ahmet Gülçin: Meani Gülçin Ahmet, **Tarih-i Tezkireha-yı Farsi**, Tahran, Kitaphane-i Senai yay., C.1, 1363
- Muhtaroglu, Vilayet: **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., C.I, 1992, s.151
- Mümtaz, Selman: **Azerbaycan Edebiyatı: Kavşî**, Bakü, Komünist yay., Sayı 5, 1925
- Münzevi, Ahmet: **Fihrist-i nüshaha-yı hattı-yı Farsi**, Tahran, Müessese-i Ferheng-i Mıntikai, C.III, 1350
- Müttaki, Hüseyin: **Kitabşinasi-yi Feharis**, Kum, C.I, 1386
- Naini, Muhammed Ali: **Tezkire-i Medinetü'l-‘edeb**, Kitaphane ve Müze ve Merkez-i Esnad-i Meclis-i Şura-yı İslami, 1376
- Musahibi:

Nasrabadi, Mirza	Tezkire-i Nasrabadi , yay.haz.: Vahid-i
Muhammet Tahir:	Destgirdi, Tahran, kitabfuruşı-i furugi, 1361
Nevai, Ali Şir:	Tezkire-i Mecalisü'n-nefais , yay.haz.: Ali Asgar
	Hikmet, Tahran, Kitabfuruşı-i Menuçehri yay., 1363
Nevayi, Ali Şir:	Mecalisü'n-nefayis: (giriş ve metin) , yay.haz.: Kemal
	Eraslan, Ankara, TDK yay., 2001
Nuru'l-hasan	Nigaristan-i Sühan , Danişgah-i Tahran Merkez
	Kütüphanesi (yazma eserin fotokopisi), nr.7218
Orucov, Aliheyder:	Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati , yay.haz.: Behzad
	Behzadi, İran, Dürsa yay., 1376
Özkan, Mustafa, Hatice	Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım ,
Tören, Osman Esin:	İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006
Özkan, Mustafa:	Türk Dilinin Gelişme Alanları ve eski Anadolu
	Türkçesi , İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009
Pirverdioğlu, Ahmet:	Türkler , editör: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek,
	Salim Koca, Ankara, Yeni Türkiye yay., C.XIX,
	2002
Rafraf, E.:	Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Sempozyumu , Malmoe,
	Malmoe Ün., 2003
Rahimi, Ferhad:	Türkçenin Mucizesi , Tahran, Endişe-i No yay., 1386
Reiszade, Seyyide Hamide:	Divan-ı Kavsî , Tahran, 1376
Rieu, Charles:	Catalogue Of The Turkish Manuscripts In The British
	Museum , Osnabrück, Otto Zeller Verlag, 1978
Rieu, Charles:	“Biritiş Müzesindeki Azeri Eserleri”, çeviren:
	Mebrure Rahmi, Azerbaycan Yurt Bilgisi (Tıpkı
	Basım) , Ankara, TDK yay., C.III, 2008

- Rüstemova, Azade: **Türk Dünyası Edebiyat Tarihi**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yay., C.VI, 2004
- Saba, Muhammet Muzaffer Hüseyin: **Tezkire-i Ruz-i Ruşen**, yay.haz.: Muhammet Hüseyin Rükzade Ademiyet, Tahran, Kitabhane-i Razi yay., 1343
- Saferli, Aliyar, Halil Yusuf: **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Ankara, Kültür Bakanlığı yay., C.II, 1992
- Saferli, Aliyar, Halil Yusuf: **Azerbaycan Edebiyatı Tarihi**, çeviren: Hüseyin Şarki (Soy Türk), Tahran, Rastan yay., C.I, 1376
- Safevi, Sam Mirza: **Tuhfe-i Sami**, yay.haz.: Rüknu'd-din Humayunfer, Tahran, Esatir yay., 1384
- Sami, Şemseddin: **Kamusü'l-'alam**, 6 c., İstanbul, Mehran Matbaası, 1893
- Sami, Şemseddin: **Kamus-i Türki**, İkdam Matbaası, 1317
- Sarıkaya, Mahmut: "Güney Azerbaycan Türkçesi", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 1998
- Seyidov, Mirali: **Qövsi Tebrizi**, Bakı, Azerbaycan SSR İlimler Akademiyası yay., 1963
- Sultanu'l-kurrai, Muhammed Emin: "Kavsî-i Tebrizî İn ya An", (Çevrimiçi) http://www.rezahamraz.com/fa/index.php?option=com_content&task=view&id=328&Itemid=2,1389
- Sünbühli, Mir Hüseyin Dost: **Tezkire-i Hüseyini**, Lekehnü, 1292
- Şemisa, Sirus: **Şahid-bazi Der Edebiyat-i Farsi**, Tahran, Firdevs yay., 1381

- Şirinova, Zümrüt: “Azeri Türkçesinde zarf-fiiller”, İstanbul Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001
- Tahrani, Aga Büzürg: **ez-Zeria ila Tasanifi’ş-Şia**, Beyrut, C.IX (3. Kısım), 1970
- Taliphanbeyli, Süreyya: “Karabağ-İstanbul Şivelerinin Savtiyat Cihetinden Mukayesesı”, **Azerbaycan Yurt Bilgisi Dergisi** (1933 İstanbul), Ankara, TDK yay., C.2, 2008, S.23-31, 65-71, 212-219, 273-277
- Terbiyet, Muhammet Ali: **Danışmendan-ı Azerbaycan**, Tebriz, y.y., 1314
- Timurtaş, Faruk Kadri: **Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl: Gramer-Metin-Sözlük**, İstanbul, İstanbul Ün. Edebiyat Fak. yay., 1977
- Timurtaş, Faruk Kadri: **Osmanlı Türkçesi Grameri III: Eski Yazı ve İmla, Arapça, Farsça, Eski Anadolu Türkçesi**, İstanbul, Alfa yay., 2003
- Tuman, Mehmet Nail: **Tuhfe-i Naili**, yay.haz.: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Ankara, Bizim Büro yay., C.II, 2001
- Zehtabi Muhammet Taki: **İran Türklerinin Eski Tarihi**, yay.haz.: Ferhad Rahimi, İstanbul, IQ yay., 2010
- Zehtabi, Muhammet Taki: **İran Türklerinin Eski Tarihi**, 2 c., Tebriz, Ahter yay., C. I, 1377
- Zehtabi, Muhammet Taki: **İslam’a Kadarki İran Türklerinin Dili ve Edebiyatı**, Tebriz, Ahter yay. 1380
-
- “Qövsi”, **Azerbaycan Sovet Ansiklopediyası**, Bakü,

C.III, 1979

--- “yazar adı: Kavsî”, (Çevrimiçi) <https://www.yazmalar.gov.tr>, 2011

--- **Türkçe Sözlük**, Ankara, TDK yay., 2005

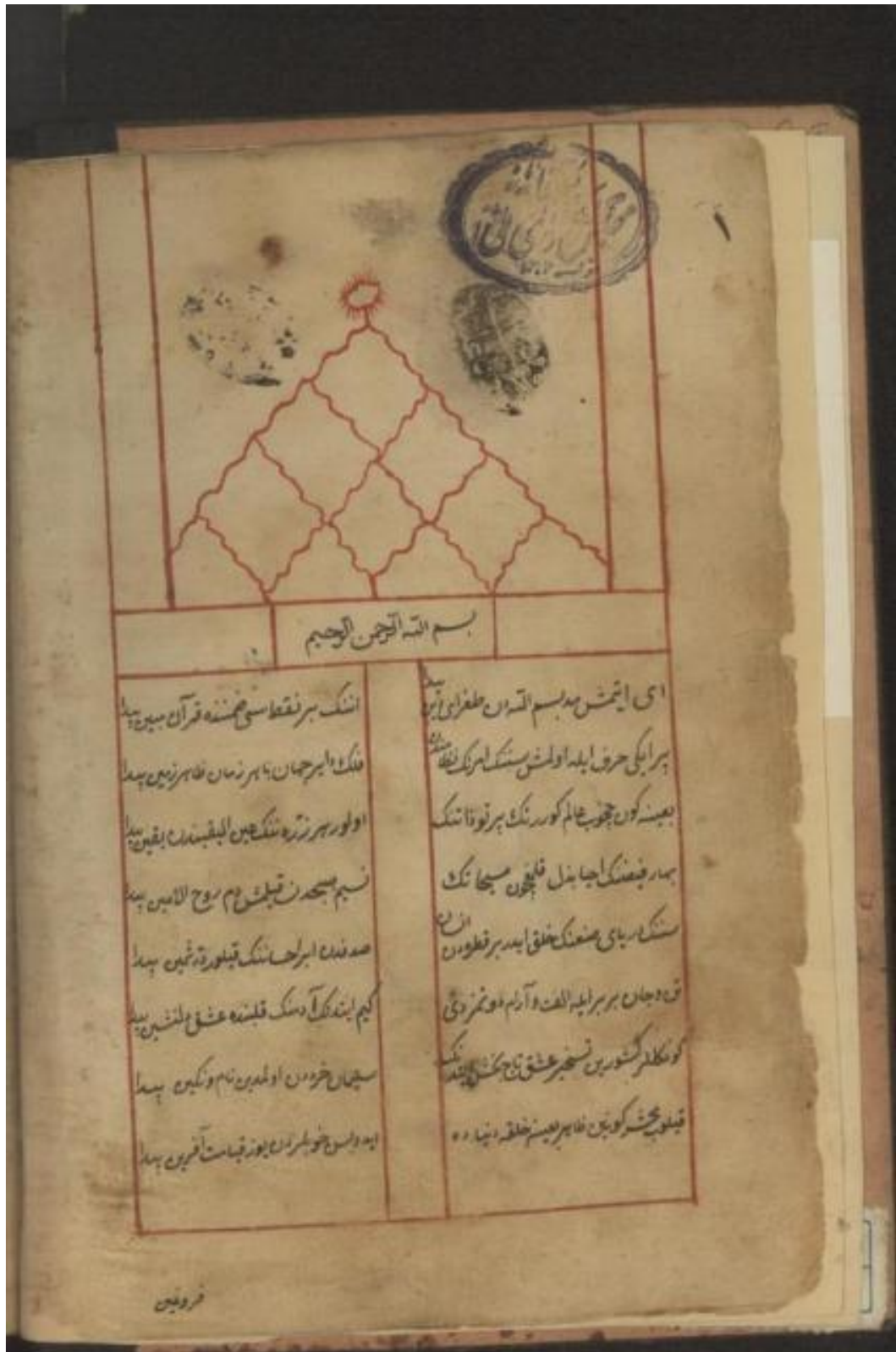
EKLER

(İran Nüshalarının Birinci Sayfası)

Melik Milli Ktp. Nüshası: nr. 4621, S.1

İslam Şura Meclisi I.Ktp. Nüshası, nr.7082, S.1

بسم الله الرحمن الرحيم

ای انبش قد بسم الله الرحمن الرحيم	آنک بر نقطه خم شده قرآن میخواند
بر این حسه فلان و لشکری است	فلک دایره جهان با هر زمان ظاهر می شود
بعده کون خوب عالم کور ز کسب تو دانند	اولور هر زره نیکوین ایستادن
بها فیضند اصحابی قلین بسطت	سیم محمد بن قلیش دم روحه امانت
سند در یای صفت خلق اید بر خط و ن	صد فدی بر خنک قیلور در غین پیدا
تن و جان بر بر ایل افند و آرام صومردی	کیم است و ن آوند قلبه عشق و نشین
کو کله شورین تسخیر عشق با نخواستن	سیمان خرد و ن دلمه و ن و کین پیدا
قیلور عشت کونین خام برونه خله دنیاو	ایده و بسن خوبلور و ن یوز قیامت نرین پیدا
فرودین حاکم بنما کند که زمان دوسه	کیم ایلر قاره تبر اعدن عذر از نشین پیدا
کورتر لوح رخسار بنده کاه صورتش	قیلور که نال کشین کاه خط غبرین پیدا